નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

મજ્ઝિમનિકાયે

મજ્ઝિમપણ્ણાસ-અટ્ઠકથા

૧. ગહપતિવગ્ગો

૧. કન્દરકસુત્તવણ્ણના

૧. **એવં મે સુત**ન્તિ કન્દરકસુત્તં. તત્થ **ચમ્પાય**ન્તિ એવંનામકે નગરે. તસ્સ હિ નગરસ્સ આરામપોક્ખરણીઆદીસુ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ ચમ્પકરુક્ખાવ ઉસ્સન્ના અહેસું, તસ્મા ચમ્પાતિ સઙ્ખમગમાસિ. **ગગ્ગરાય પોક્ખરણિયા તીરે**તિ તસ્સ ચમ્પાનગરસ્સ અવિદૂરે ગગ્ગરાય નામ રાજમહેસિયા ખણિતત્તા **ગગ્ગરા**તિ લદ્ધવોહારા પોક્ખરણી અત્થિ. તસ્સા તીરે સમન્તતો નીલાદિપઞ્ચવણ્ણકુસુમપટિમણ્ડિતં મહન્તં ચમ્પકવનં. તસ્મિં ભગવા કુસુમગન્ધસુગન્ધે ચમ્પકવને વિહરતિ. તં સન્ધાય ‘‘ગગ્ગરાય પોક્ખરણિયા તીરે’’તિ વુત્તં. **મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિ**ન્તિ અદસ્સિતપરિચ્છેદેન મહન્તેન ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં. **પેસ્સો**તિ તસ્સ નામં. **હત્થારોહપુત્તો**તિ હત્થાચરિયસ્સ પુત્તો. **કન્દરકો ચ પરિબ્બાજકો**તિ કન્દરકોતિ એવંનામો છન્નપરિબ્બાજકો. **અભિવાદેત્વા**તિ છબ્બણ્ણાનં ઘનબુદ્ધરસ્મીનં અન્તરં પવિસિત્વા પસન્નલાખારસે નિમુજ્જમાનો વિય, સિઙ્ગીસુવણ્ણવણ્ણં દુસ્સવરં પસારેત્વા સસીસં પારુપમાનો વિય, વણ્ણગન્ધસમ્પન્નચમ્પકપુપ્ફાનિ સિરસા સમ્પટિચ્છન્તો વિય, સિનેરુપાદં ઉપગચ્છન્તો પુણ્ણચન્દો વિય ભગવતો ચક્કલક્ખણપટિમણ્ડિતે અલત્તકવણ્ણફુલ્લપદુમસસ્સિરિકે પાદે વન્દિત્વાતિ અત્થો. **એકમન્તં નિસીદી**તિ છનિસજ્જદોસવિરહિતે એકસ્મિં ઓકાસે નિસીદિ.

તુણ્હીભૂ તં તુણ્હીભૂતન્તિ યતો યતો અનુવિલોકેતિ, તતો તતો તુણ્હીભૂતમેવાતિ અત્થો. તત્થ હિ એકભિક્ખુસ્સાપિ હત્થકુક્કુચ્ચં વા પાદકુક્કુચ્ચં વા નત્થિ, સબ્બે ભગવતો ચેવ ગારવેન અત્તનો ચ સિક્ખિતસિક્ખતાય અઞ્ઞમઞ્ઞં વિગતસલ્લાપા અન્તમસો ઉક્કાસિતસદ્દમ્પિ અકરોન્તા સુનિખાતઇન્દખીલા વિય નિવાતટ્ઠાને સન્નિસિન્નં મહાસમુદ્દઉદકં વિય કાયેનપિ નિચ્ચલા મનસાપિ અવિક્ખિત્તા રત્તવલાહકા વિય સિનેરુકૂટં ભગવન્તં પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. પરિબ્બાજકસ્સ એવં સન્નિસિન્નં પરિસં દિસ્વા મહન્તં પીતિસોમનસ્સં ઉપ્પજ્જિ. ઉપ્પન્નં પન અન્તોહદયસ્મિંયેવ સન્નિદહિતું અસક્કોન્તો પિયસમુદાહારં સમુટ્ઠાપેસિ. તસ્મા **અચ્છરિયં ભો**તિઆદિમાહ.

તત્થ અન્ધસ્સ પબ્બતારોહનં વિય નિચ્ચં ન હોતીતિ **અચ્છરિયં**. અયં તાવ સદ્દનયો. અયં પન અટ્ઠકથાનયો , અચ્છરાયોગ્ગન્તિ **અચ્છરિયં**. અચ્છરં પહરિતું યુત્તન્તિ અત્થો. અભૂતપુબ્બં ભૂતન્તિ **અબ્ભુતં**. ઉભયમ્પેતં વિમ્હયસ્સેવાધિવચનં. તં પનેતં ગરહઅચ્છરિયં, પસંસાઅચ્છરિયન્તિ દુવિધં હોતિ. તત્થ અચ્છરિયં મોગ્ગલ્લાન અબ્ભુતં મોગ્ગલ્લાન, યાવ બાહાગહણાપિ નામ સો મોઘપુરિસો આગમેસ્સતીતિ (ચૂળવ॰ ૩૮૩; અ॰ નિ॰ ૮.૨૦), ઇદં ગરહઅચ્છરિયં નામ. ‘‘અચ્છરિયં નન્દમાતે અબ્ભુતં નન્દમાતે, યત્ર હિ નામ ચિત્તુપ્પાદમ્પિ

પરિસોધેસ્સસીતિ (અ॰ નિ॰ ૭.૫૩) ઇદં પસંસાઅચ્છરિયં નામ. ઇધાપિ ઇદમેવ અધિપ્પેતં'' અયઞ્હિ તં પસંસન્તો એવમાહ.

યાવઞ્ચિદન્તિ એત્થ **ઇદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **યાવા**તિ પમાણપરિચ્છેદો, યાવ સમ્મા પટિપાદિતો, યત્તકેન પમાણેન સમ્મા પટિપાદિતો, ન સક્કા તસ્સ વણ્ણે વત્તું, અથ ખો અચ્છરિયમેવેતં અબ્ભુતમેવેતન્તિ વુત્તં હોતિ. **એતપરમંયેવા**તિ એવં સમ્મા પટિપાદિતો એસો ભિક્ખુસઙ્ઘો તસ્સાપિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પરમોતિ એતપરમો, તં એતપરમં યથા અયં પટિપાદિતો, એવં પટિપાદિતં કત્વા પટિપાદેસું, ન ઇતો ભિય્યોતિ અત્થો. દુતિયનયે એવં પટિપાદેસ્સન્તિ, ન ઇતો ભિય્યોતિ યોજેતબ્બં. તત્થ **પટિપાદિતો**તિ આભિસમાચારિકવત્તં આદિં કત્વા સમ્મા અપચ્ચનીકપટિપત્તિયં યોજિતો. અથ કસ્મા અયં પરિબ્બાજકો અતીતાનાગતે બુદ્ધે દસ્સેતિ, કિમસ્સ તિયદ્ધજાનનઞાણં અત્થીતિ. નત્થિ, નયગ્ગાહે પન ઠત્વા ''યેનાકારેન અયં ભિક્ખુસઙ્ઘો સન્નિસિન્નો દન્તો વિનીતો ઉપસન્તો, અતીતબુદ્ધાપિ એતપરમંયેવ કત્વા પટિપજ્જાપેસું, અનાગતબુદ્ધાપિ પટિપજ્જાપેસ્સન્તિ, નત્થિ ઇતો ઉત્તરિ પટિપાદના''તિ મઞ્ઞમાનો અનુબુદ્ધિયા એવમાહ.

૨. એવમેતં કન્દરકાતિ પાટિએક્કો અનુસન્ધિ. ભગવા કિર તં સુત્વા ''કન્દરક ત્વં ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉપસન્તોતિ વદસિ, ઇમસ્સ પન ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપસન્તકારણં તુય્હં અપાકટં, ન હિ ત્વં સમતિંસ પારમિયા પૂરેત્વા કુસલમૂલં પરિપાચેત્વા બોધિપલ્લઙ્કે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિ, મયા પન પારમિયો પૂરેત્વા ઞાતત્થચરિયં લોકત્થચરિયં બુદ્ધત્થચરિયઞ્ચ કોટિં પાપેત્વા બોધિપલ્લઙ્કે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિદ્ધં, મય્હં એતેસં ઉપસન્તકારણં પાકટ''ન્તિ દસ્સેતું ઇમં દેસનં આરભિ.

સન્તિ હિ કન્દરકાતિ અયમ્પિ પાટિએક્કો અનુસન્ધિ. ભગવતો કિર એતદહોસિ – ''અયં પરિબ્બાજકો ઇમં ભિક્ખુસઙ્ઘં ઉપસન્તોતિ વદતિ, અયઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘો કપ્પેત્વા પકપ્પેત્વા કુહકભાવેન ઇરિયાપથં સણ્ઠપેન્તો ચિત્તેન અનુપસન્તો ન ઉપસન્તાકારં દસ્સેતિ. એત્થ પન ભિક્ખુસઙ્ઘે પટિપદં પૂરયમાનાપિ પટિપદં પૂરેત્વા મત્થકં પત્વા ઠિતભિક્ખૂપિ અત્થિ, તત્થ પટિપદં પૂરેત્વા મત્થકં પત્તા અત્તના પટિવિદ્ધગુણેહેવ ઉપસન્તા, પટિપદં પૂરયમાના ઉપરિમગ્ગસ્સ વિપસ્સનાય ઉપસન્તા, ઇતો મુત્તા પન અવસેસા ચતૂહિ સતિપટ્ઠાનેહિ ઉપસન્તા. તં નેસં ઉપસન્તકારણં દસ્સેસ્સામી''તિ ''ઇમિના ચ ઇમિના ચ કારણેન અયં ભિક્ખુસઙ્ઘો ઉપસન્તો''તિ દસ્સેતું ''સન્તિ હિ કન્દરકા''તિઆદિમાહ.

તત્થ **અરહન્તો ખીણાસવા**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં મૂલપરિયાયસુત્તવણ્ણનાયમેવ વુત્તં. સેખપટિપદમ્પિ તત્થેવ વિત્થારિતં. **સન્તતસીલા**તિ સતતસીલા નિરન્તરસીલા. **સન્તતવુત્તિનો**તિ તસ્સેવ વેવચનં, સન્તતજીવિકા વાતિપિ અત્થો. તસ્મિં સન્તતસીલે ઠત્વાવ જીવિકં કપ્પેન્તિ, ન દુસ્સીલ્યં મરણં પાપુણન્તીતિ અત્થો.

નિપકાતિ નેપક્કેન સમન્નાગતા પઞ્ઞવન્તો. **નિપકવુત્તિનો**તિ પઞ્ઞાય વુત્તિનો, પઞ્ઞાય ઠત્વા જીવિકં કપ્પેન્તિ. યથા એકચ્ચો સાસને પબ્બજિત્વાપિ જીવિતકારણા છસુ અગોચરેસુ ચરતિ, વેસિયાગોચરો હોતિ, વિધવથુલ્લકુમારિકપણ્ડકપાનાગારભિક્ખુનિગોચરો હોતિ. સંસટ્ઠો વિહરતિ રાજૂહિ રાજમહામત્તેહિ તિત્થિયેહિ તિત્થિયસાવકેહિ અનનુલોમિકેન ગિહિસંસગ્ગેન (વિભ॰ ૫૧૪), વેજ્જકમ્મં કરોતિ, દૂતકમ્મં કરોતિ, પહિણકમ્મં કરોતિ, ગણ્ડં ફાલેતિ, અરુમક્ખનં દેતિ, ઉદ્ધંવિરેચનં દેતિ, અધોવિરેચનં દેતિ, નત્થુતેલં પચતિ, પિવનતેલં પચતિ, વેળુદાનં, પત્તદાનં, પુપ્ફદાનં, ફલદાનં, સિનાનદાનં, દન્તકટ્ઠદાનં, મુખોદકદાનં, ચુણ્ણમત્તિકદાનં દેતિ,

ચાટુકમ્યં કરોતિ, મુગ્ગસૂપિયં, પારિભટ્ટં, જઙ્ઘપેસનિયં કરોતીતિ એકવીસતિવિધાય અનેસનાય જીવિકં કપ્પેન્તો અનિપકવુત્તિ નામ હોતિ, ન પઞ્ઞાય ઠત્વા જીવિકં કપ્પેતિ, તતો કાલકિરિયં કત્વા **સમણયક્ખો** નામ હુત્વા ''તસ્સ સઙ્ઘાટિપિ આદિત્તા હોતિ સમ્પજ્જલિતા''તિ વુત્તનયેન મહાદુક્ખં અનુભોતિ. એવંવિધા અહુત્વા જીવિતહેતુપિ સિક્ખાપદં અનતિક્કમન્તો ચતુપારિસુદ્ધિસીલે પતિટ્ઠાય યથાબલં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા રથવિનીતપટિપદં, મહાગોસિઙ્ગપટિપદં, મહાસુઞ્ઞતપટિપદં, અનઙ્ગણપટિપદં, ધમ્મદાયાદપટિપદં, નાલકપટિપદં, તુવટ્ટકપટિપદં, ચન્દોપમપટિપદન્તિ ઇમાનિ અરિયપટિપદાનિ પૂરેન્તો ચતુપચ્ચય-સન્તોસ-ભાવનારામ-અરિયવંસપટિપત્તિયં કાયસક્ખિનો હુત્વા અનીકા નિક્ખન્તહત્થી વિય યૂથા વિસ્સટ્ઠસીહો વિય નિપચ્છાબન્ધમહાનાવા વિય ચ ગમનાદીસુ એકવિહારિનો વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અજ્જઅજ્જેવ અરહત્તન્તિ પવત્તઉસ્સાહા વિહરન્તીતિ અત્થો.

સુપ્પતિટ્ઠિતચિત્તાતિ ચતૂસુ સતિપટ્ઠાનેસુ સુટ્ઠપિતચિત્તા હુત્વા. સેસા સતિપટ્ઠાનકથા હેટ્ઠા વિત્થારિતાવ. ઇધ પન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા સતિપટ્ઠાના કથિતા, એત્તકેન ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપસન્તકારણં કથિતં હોતિ.

૩. **યાવ સુપઞ્ઞત્તા**તિ યાવ સુટ્ઠપિતા સુદેસિતા. **મયમ્પિ હિ, ભન્તે**તિ ઇમિના એસ અત્તનો કારકભાવં દસ્સેતિ, ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચ ઉક્ખિપતિ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો, મયમ્પિ હિ, ભન્તે, ગિહિ...પે॰... સુપ્પતિટ્ઠિતચિત્તા વિહરામ, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પન અયમેવ કસિ ચ બીજઞ્ચ યુગનઙ્ગલઞ્ચ ફાલપાચનઞ્ચ, તસ્મા ભિક્ખુસઙ્ઘો સબ્બકાલં સતિપટ્ઠાનપરાયણો, મયં પન કાલેન કાલં ઓકાસં લભિત્વા એતં મનસિકારં કરોમ, મયમ્પિ કારકા, ન સબ્બસો વિસ્સટ્ઠકમ્મટ્ઠાનાયેવાતિ. **મનુસ્સગહને**તિ મનુસ્સાનં અજ્ઝાસયગહનેન ગહનતા, અજ્ઝાસયસ્સાપિ નેસં કિલેસગહનેન ગહનતા વેદિતબ્બા. **કસટસાઠેય્યેસુપિ** એસેવ નયો. તત્થ અપરિસુદ્ધટ્ઠેન **કસટતા**, કેરાટિયટ્ઠેન **સાઠેય્યતા** વેદિતબ્બા. **સત્તાનં હિતાહિતં જાનાતી**તિ એવં ગહનકસટકેરાટિયાનં મનુસ્સાનં હિતાહિતપટિપદં યાવ સુટ્ઠુ ભગવા જાનાતિ. **યદિદં પસવો**તિ એત્થ સબ્બાપિ ચતુપ્પદજાતિ પસવોતિ અધિપ્પેતા. **પહોમી**તિ સક્કોમિ. **યાવતકેન અન્તરેના**તિ યત્તકેન ખણેન. **ચમ્પં ગતાગતં કરિસ્સતી**તિ અસ્સમણ્ડલતો યાવ ચમ્પાનગરદ્વારા ગમનઞ્ચ આગમનઞ્ચ કરિસ્સતિ. **સાઠેય્યાની**તિ સઠત્તાનિ. **કૂટેય્યાની**તિ કૂટત્તાનિ. **વઙ્કેય્યાની**તિ વઙ્કત્તાનિ. **જિમ્હેય્યાની**તિ જિમ્હત્તાનિ. **પાતુકરિસ્સતી**તિ પકાસેસ્સતિ દસ્સેસ્સતિ. ન હિ સક્કા તેન તાનિ એત્તકેન અન્તરેન દસ્સેતું.

તત્થ યસ્સ કિસ્મિઞ્ચિદેવ ઠાને ઠાતુકામસ્સ સતો યં ઠાનં મનુસ્સાનં સપ્પટિભયં, પુરતો ગન્ત્વા વઞ્ચેત્વા ઠસ્સામીતિ ન હોતિ, તસ્મિંયેવ ઠાતુકામટ્ઠાનેયેવ નિખાતત્થમ્ભો વિય ચત્તારો પાદે નિચ્ચલે કત્વા તિટ્ઠતિ, અયં **સઠો** નામ. યસ્સ પન કિસ્મિઞ્ચિદેવ ઠાને અવચ્છિન્દિત્વા ખન્ધગતં પાતેતુકામસ્સ સતો યં ઠાનં મનુસ્સાનં સપ્પટિભયં, પુરતો ગન્ત્વા વઞ્ચેત્વા પાતેસ્સામીતિ ન હોતિ, તત્થેવ અવચ્છિન્દિત્વા પાતેતિ, અયં **કૂટો** નામ. યસ્સ કિસ્મિઞ્ચિદેવ ઠાને મગ્ગા ઉક્કમ્મ નિવત્તિત્વા પટિમગ્ગં આરોહિતુકામસ્સ સતો યં ઠાનં મનુસ્સાનં સપ્પટિભયં, પુરતો ગન્ત્વા વઞ્ચેત્વા એવં કરિસ્સામીતિ ન હોતિ, તત્થેવ મગ્ગા ઉક્કમ્મ નિવત્તિત્વા પટિમગ્ગં આરોહતિ, અયં **વઙ્કો** નામ. યસ્સ પન કાલેન વામતો કાલેન દક્ખિણતો કાલેન ઉજુમગ્ગેનેવ ગન્તુકામસ્સ સતો યં ઠાનં મનુસ્સાનં સપ્પટિભયં, પુરતો ગન્ત્વા વઞ્ચેત્વા એવં કરિસ્સામીતિ ન હોતિ, તત્થેવ કાલેન વામતો કાલેન દક્ખિણતો કાલેન ઉજુમગ્ગં ગચ્છતિ, તથા લણ્ડં વા પસ્સાવં વા વિસ્સજ્જેતુકામસ્સ સતો ઇદં ઠાનં સુસમ્મટ્ઠં આકિણ્ણમનુસ્સં રમણીયં, ઇમસ્મિં ઠાને એવરૂપં કાતું ન યુત્તં, પુરતો ગન્ત્વા પટિચ્છન્નટ્ઠાને કરિસ્સામીતિ ન હોતિ, તત્થેવ કરોતિ, અયં **જિમ્હો** નામ.

ઇતિ ઇમં ચતુબ્બિધમ્પિ કિરિયં સન્ધાયેતં વુત્તં. સબ્બાનિ તાનિ સાઠેય્યાનિ કૂટેય્યાનિ વઙ્કેય્યાનિ જિમ્હેય્યાનિ પાતુકરિસ્સતીતિ એવં કરોન્તાપિ તે સઠાદયો તાનિ સાઠેય્યાદીનિ પાતુકરોન્તિ નામ.

એવં પસૂનં ઉત્તાનભાવં દસ્સેત્વા ઇદાનિ મનુસ્સાનં ગહનભાવં દસ્સેન્તો **અમ્હાકં પન, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **દાસા**તિ અન્તોજાતકા વા ધનક્કીતા વા કરમરાનીતા વા સયં વા દાસબ્યં ઉપગતા. **પેસ્સા**તિ પેસનકારકા. **કમ્મકરા**તિ ભત્તવેતનભતા. **અઞ્ઞથાવ કાયેના**તિ અઞ્ઞેનેવાકારેન કાયેન સમુદાચરન્તિ, અઞ્ઞેનેવાકારેન વાચાય, અઞ્ઞેન ચ નેસં આકારેન ચિત્તં ઠિતં હોતીતિ દસ્સેતિ. તત્થ યે સમ્મુખા સામિકે દિસ્વા પચ્ચુગ્ગમનં કરોન્તિ, હત્થતો ભણ્ડકં ગણ્હન્તિ, ઇમં વિસ્સજ્જેત્વા ઇમં ગણ્હન્તા સેસાનિપિ આસન-પઞ્ઞાપન-તાલવણ્ટબીજન-પાદધોવનાદીનિ સબ્બાનિ કિચ્ચાનિ કરોન્તિ, પરમ્મુખકાલે પન તેલમ્પિ ઉત્તરન્તં ન ઓલોકેન્તિ, સતગ્ઘનકેપિ સહસ્સગ્ઘનકેપિ કમ્મે પરિહાયન્તે નિવત્તિત્વા ઓલોકેતુમ્પિ ન ઇચ્છન્તિ, ઇમે અઞ્ઞથા કાયેન સમુદાચરન્તિ નામ. યે પન સમ્મુખા ''અમ્હાકં સામિ અમ્હાકં અય્યો''તિઆદીનિ વત્વા પસંસન્તિ, પરમ્મુખા અવત્તબ્બં નામ નત્થિ, યં ઇચ્છન્તિ, તં વદન્તિ, ઇમે અઞ્ઞથા વાચાય સમુદાચરન્તિ નામ.

૪. **ચત્તારોમે પેસ્સપુગ્ગલા**તિ અયમ્પિ પાટિએક્કો અનુસન્ધિ. અયઞ્હિ પેસ્સો ''યાવઞ્ચિદં, ભન્તે, ભગવા એવં મનુસ્સગહણે એવં મનુસ્સકસટે એવં મનુસ્સસાઠેય્યે વત્તમાને સત્તાનં હિતાહિતં જાનાતી''તિ આહ. પુરિમે ચ તયો પુગ્ગલા અહિતપટિપદં પટિપન્ના, ઉપરિ ચતુત્થો હિતપટિપદં, એવમહં સત્તાનં હિતાહિતં જાનામીતિ દસ્સેતું ઇમં દેસનં આરભિ. હેટ્ઠા કન્દરકસ્સ કથાય સદ્ધિં યોજેતુમ્પિ વટ્ટતિ. તેન વુત્તં ''યાવઞ્ચિદં ભોતા ગોતમેન સમ્મા ભિક્ખુસઙ્ઘો પટિપાદિતો''તિ. અથસ્સ ભગવા ''પુરિમે તયો પુગ્ગલે પહાય ઉપરિ ચતુત્થપુગ્ગલસ્સ હિતપટિપત્તિયંયેવ પટિપાદેમી''તિ દસ્સેન્તોપિ ઇમં દેસનં આરભિ. **સન્તો**તિ ઇદં સંવિજ્જમાનાતિ પદસ્સેવ વેવચનં. ''સન્તા હોન્તિ સમિતા વૂપસન્તા''તિ (વિભ॰ ૫૪૨) એત્થ હિ નિરુદ્ધા સન્તાતિ વુત્તા. ''સન્તા એતે વિહારા અરિયસ્સ વિનયે વુચ્ચન્તી''તિ એત્થ (મ॰ નિ॰ ૧.૮૨) નિબ્બુતા. ''સન્તો હવે સબ્ભિ પવેદયન્તી''તિ એત્થ (જા॰ ૨.૨૧.૪૧૩) પણ્ડિતા. ઇધ પન વિજ્જમાના ઉપલબ્ભમાનાતિ અત્થો.

અત્તન્તપાદીસુ અત્તાનં તપતિ દુક્ખાપેતીતિ **અત્તન્તપો**. અત્તનો પરિતાપનાનુયોગં **અત્તપરિતાપનાનુયોગં**. પરં તપતિ દુક્ખાપેતીતિ **પરન્તપો**. પરેસં પરિતાપનાનુયોગં **પરપરિતાપનાનુયોગં**. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **નિચ્છાતો**તિ છાતં વુચ્ચતિ તણ્હા, સા અસ્સ નત્થીતિ નિચ્છાતો. સબ્બકિલેસાનં નિબ્બુતત્તા **નિબ્બુતો**. અન્તો તાપનકિલેસાનં અભાવા સીતલો જાતોતિ **સીતિભૂતો**. ઝાનમગ્ગફલનિબ્બાનસુખાનિ પટિસંવેદેતીતિ **સુખપટિસંવેદી**. **બ્રહ્મભૂતેન અત્તના**તિ સેટ્ઠભૂતેન અત્તના. **ચિત્તં આરાધેતી**તિ ચિત્તં સમ્પાદેતિ, પરિપૂરેતિ ગણ્હાતિ પસાદેતીતિ અત્થો.

૫. **દુક્ખપટિક્કૂલ**ન્તિ દુક્ખસ્સ પટિકૂલં, પચ્ચનીકસણ્ઠિતં દુક્ખં અપત્થયમાનન્તિ અત્થો.

૬. **પણ્ડિતો**તિ ઇધ ચતૂહિ કારણેહિ પણ્ડિતોતિ ન વત્તબ્બો, સતિપટ્ઠાનેસુ પન કમ્મં કરોતીતિ પણ્ડિતોતિ વત્તું વટ્ટતિ. **મહાપઞ્ઞો**તિ ઇદમ્પિ મહન્તે અત્થે પરિગ્ગણ્હાતીતિઆદિના મહાપઞ્ઞલક્ખણેન ન વત્તબ્બં, સતિપટ્ઠાનપરિગ્ગાહિકાય પન પઞ્ઞાય સમન્નાગતત્તા મહાપઞ્ઞોતિ વત્તું વટ્ટતિ. **મહતા અત્થેન સંયુત્તો અગમિસ્સા**તિ મહતા અત્થેન સંયુત્તો હુત્વા ગતો ભવેય્ય, સોતાપત્તિફલં પાપુણેય્યાતિ અત્થો. કિં પન યેસં મગ્ગફલાનં ઉપનિસ્સયો અત્થિ, બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવે ઠિતેપિ તેસં અન્તરાયો હોતીતિ. આમ હોતિ, ન પન બુદ્ધે

પટિચ્ચ, અથ ખો કિરિયપરિહાનિયા વા પાપમિત્તતાય વા હોતિ. તત્થ કિરિયપરિહાનિયા હોતિ નામ – સચે હિ ધમ્મસેનાપતિ ધનઞ્જાનિસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ આસયં ઞત્વા ધમ્મં અદેસયિસ્સા, સો બ્રાહ્મણો સોતાપન્નો અભવિસ્સા, એવં તાવ કિરિયપરિહાનિયા હોતિ. પાપમિત્તતાય હોતિ નામ – સચે હિ અજાતસત્તુ દેવદત્તસ્સ વચનં ગહેત્વા પિતુઘાતકમ્મં નાકરિસ્સા, સામઞ્ઞફલસુત્તકથિતદિવસેવ સોતાપન્નો અભવિસ્સા, તસ્સ વચનં ગહેત્વા પિતુઘાતકમ્મસ્સ કતત્તા પન ન હોતિ, એવં પાપમિત્તતાય હોતિ. ઇમસ્સાપિ ઉપાસકસ્સ કિરિયપરિહાનિ જાતા, અપરિનિટ્ઠિતાય દેસનાય ઉટ્ઠહિત્વા પક્કન્તો. **અપિચ, ભિક્ખવે, એત્તાવતાપિ પેસ્સો હત્થારોહપુત્તો મહતા અત્થેન સંયુત્તો**તિ કતરેન મહન્તેન અત્થેન? દ્વીહિ આનિસંસેહિ. સો કિર ઉપાસકો સઙ્ઘે ચ પસાદં પટિલભિ, સતિપટ્ઠાનપરિગ્ગહણત્થાય ચસ્સ અભિનવો નયો ઉદપાદિ. તેન વુત્તં ''મહતા અત્થેન સંયુત્તો''તિ. કન્દરકો પન સઙ્ઘે પસાદમેવ પટિલભિ. **એતસ્સ ભગવા કાલો**તિ એતસ્સ ધમ્મક્ખાનસ્સ, ચતુન્નં વા પુગ્ગલાનં વિભજનસ્સ કાલો.

૮. **ઓરબ્ભિકા**દીસુ ઉરબ્ભા વુચ્ચન્તિ એળકા, ઉરબ્ભે હનતીતિ **ઓરબ્ભિકો**. **સૂકરિકા**દીસુપિ એસેવ નયો. **લુદ્દો**તિ દારુણો કક્ખળો. **મચ્છઘાતકો**તિ મચ્છબન્ધકેવટ્ટો. **બન્ધનાગારિકો**તિ બન્ધનાગારગોપકો. **કુરૂરકમ્મન્તા**તિ દારુણકમ્મન્તા.

૯. **મુદ્ધાવસિત્તો**તિ ખત્તિયાભિસેકેન મુદ્ધનિ અભિસિત્તો. **પુરત્થિમેન નગરસ્સા**તિ નગરતો પુરત્થિમદિસાય. **સન્થાગારન્તિ** યઞ્ઞસાલં. **ખરાજિનં નિવાસેત્વા**તિ સખુરં અજિનચમ્મં નિવાસેત્વા. **સપ્પિતેલેના**તિ સપ્પિના ચ તેલેન ચ. ઠપેત્વા હિ સપ્પિં અવસેસો યો કોચિ સ્નેહો તેલન્તિ વુચ્ચતિ. **કણ્ડૂવમાનો**તિ નખાનં છિન્નત્તા કણ્ડુવિતબ્બકાલે તેન કણ્ડૂવમાનો. **અનન્તરહિતાયા**તિ અસન્થતાય. **સરૂપવચ્છાયા**તિ સદિસવચ્છાય. સચે ગાવી સેતા હોતિ, વચ્છોપિ સેતકોવ. સચે ગાવી કબરા વા રત્તા વા, વચ્છોપિ તાદિસો વાતિ એવં સરૂપવચ્છાય. **સો એવમાહા**તિ સો રાજા એવં વદેતિ. **વચ્છતરા**તિ તરુણવચ્છકભાવં અતિક્કન્તા બલવવચ્છા. **વચ્છતરી**સુપિ એસેવ નયો. **બરિહિસત્થાયા**તિ પરિક્ખેપકરણત્થાય ચેવ યઞ્ઞભૂમિયં અત્થરણત્થાય ચ. સેસં હેટ્ઠા તત્થ તત્થ વિત્થારિતત્તા ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

કન્દરકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અટ્ઠકનાગરસુત્તવણ્ણના

૧૭. **એવં મે સુતન્તિ** અટ્ઠકનાગરસુત્તં. તત્થ **બેલુવગામકે**તિ વેસાલિયા દક્ખિણપસ્સે અવિદૂરે બેલુવગામકો નામ અત્થિ, તં ગોચરગામં કત્વાતિ અત્થો. **દસમો**તિ સો હિ જાતિગોત્તવસેન ચેવ સારપ્પત્તકુલગણનાય ચ દસમે ઠાને ગણીયતિ, તેનસ્સ દસમોત્વેવ નામં જાતં. **અટ્ઠકનાગરો**તિ અટ્ઠકનગરવાસી. **કુક્કુટારામો**તિ કુક્કુટસેટ્ઠિના કારિતો આરામો.

૧૮. **તેન ભગવતા...પે૰... અક્ખાતો**તિ એત્થ અયં સઙ્ખેપત્થો, યો સો ભગવા સમતિંસ પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બકિલેસે ભઞ્જિત્વા અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિં અભિસમ્બુદ્ધો, તેન ભગવતા, તેસં તેસં સત્તાનં આસયાનુસયં **જાનતા**, હત્થતલે ઠપિતઆમલકં વિય સબ્બં ઞેય્યધમ્મં **પસ્સતા**. અપિચ પુબ્બેનિવાસાદીહિ જાનતા, દિબ્બેન

ચક્ખુના પસ્સતા, તીહિ વિજ્જાહિ છહિ વા પન અભિઞ્ઞાહિ જાનતા, સબ્બત્થ અપ્પટિહતેન સમન્તચક્ખુના પસ્સતા, સબ્બધમ્મજાનનસમત્થાય પઞ્ઞાય જાનતા, સબ્બસત્તાનં ચક્ખુવિસયાતીતાનિ તિરોકુટ્ટાદિગતાનિપિ રૂપાનિ અતિવિસુદ્ધેન મંસચક્ખુના પસ્સતા, અત્તહિતસાધિકાય સમાધિપદટ્ઠાનાય પટિવેધપઞ્ઞાય જાનતા, પરહિતસાધિકાય કરુણાપદટ્ઠાનાય દેસનાપઞ્ઞાય પસ્સતા, અરીનં હતત્તા પચ્ચયાદીનઞ્ચ અરહત્તા **અરહતા**, સમ્મા સામઞ્ચ સચ્ચાનં બુદ્ધત્તા **સમ્માસમ્બુદ્ધેન**. અન્તરાયિકધમ્મે વા જાનતા, નિય્યાનિકધમ્મે પસ્સતા, કિલેસારીનં હતત્તા અરહતા, સામં સબ્બધમ્માનં બુદ્ધત્તા સમ્માસમ્બુદ્ધેનાતિ એવં ચતુવેસારજ્જવસેન ચતૂહિ કારણેહિ થોમિતેન. અત્થિ નુ ખો એકો ધમ્મો અક્ખાતોતિ.

૧૯. **અભિસઙ્ખત**ન્તિ કતં ઉપ્પાદિતં. **અભિસઞ્ચેતયિત**ન્તિ ચેતયિતં પકપ્પિતં. **સો તત્થ ઠિતો**તિ સો તસ્મિં સમથવિપસ્સનાધમ્મે ઠિતો. **ધમ્મરાગેન ધમ્મનન્દિયા**તિ પદદ્વયેહિ સમથવિપસ્સનાસુ છન્દરાગો વુત્તો. સમથવિપસ્સનાસુ હિ સબ્બેન સબ્બં છન્દરાગં પરિયાદિયિતું સક્કોન્તો અરહા હોતિ, અસક્કોન્તો અનાગામી હોતિ. સો સમથવિપસ્સનાસુ છન્દરાગસ્સ અપ્પહીનત્તા ચતુત્થજ્ઝાનચેતનાય સુદ્ધાવાસે નિબ્બત્તતિ, અયં આચરિયાનં સમાનકથા.

વિતણ્ડવાદી પનાહ ''તેનેવ ધમ્મરાગેનાતિ વચનતો અકુસલેન સુદ્ધાવાસે નિબ્બત્તતી''તિ સો ''સુત્તં આહરા''તિ વત્તબ્બો, અદ્ધા અઞ્ઞં અપસ્સન્તો ઇદમેવ આહરિસ્સતિ, તતો વત્તબ્બો ''કિં પનિદં સુત્તં નેય્યત્થં નીતત્થ''ન્તિ, અદ્ધા નીતત્થન્તિ વક્ખતિ. તતો વત્તબ્બો – એવં સન્તે અનાગામિફલત્થિકેન સમથવિપસ્સનાસુ છન્દરાગો કત્તબ્બો ભવિસ્સતિ, છન્દરાગે ઉપ્પાદિતે અનાગામિફલં પટિવિદ્ધં ભવિસ્સતિ ''મા સુત્તં મે લદ્ધ''ન્તિ યં વા તં વા દીપેહિ. પઞ્હં કથેન્તેન હિ આચરિયસ્સ સન્તિકે ઉગ્ગહેત્વા અત્થરસં પટિવિજ્ઝિત્વા કથેતું વટ્ટતિ, અકુસલેન હિ સગ્ગે, કુસલેન વા અપાયે પટિસન્ધિ નામ નત્થિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

> ''ન, ભિક્ખવે, લોભજેન કમ્મેન દોસજેન કમ્મેન મોહજેન કમ્મેન દેવા પઞ્ઞાયન્તિ, મનુસ્સા પઞ્ઞાયન્તિ, યા વા પનઞ્ઞાપિ કાચિ સુગતિયો, અથ ખો, ભિક્ખવે, લોભજેન કમ્મેન દોસજેન કમ્મેન મોહજેન કમ્મેન નિરયો પઞ્ઞાયતિ, તિરચ્છાનયોનિ પઞ્ઞાયતિ, પેત્તિવિસયો પઞ્ઞાયતિ, યા વા પનઞ્ઞાપિ કાચિ દુગ્ગતિયો''તિ –

એવં પઞ્ઞાપેતબ્બો. સચે સઞ્જાનાતિ સઞ્જાનાતુ, નો ચે સઞ્જાનાતિ, ''ગચ્છ પાતોવ વિહારં પવિસિત્વા યાગું પિવાહી''તિ ઉય્યોજેતબ્બો.

યથા ચ પન ઇમસ્મિં સુત્તે, એવં મહામાલુક્યોવાદેપિ મહાસતિપટ્ઠાનેપિ કાયગતાસતિસુત્તેપિ સમથવિપસ્સના કથિતા. તત્થ ઇમસ્મિં સુત્તે સમથવસેન ગચ્છતોપિ વિપસ્સનાવસેન ગચ્છતોપિ સમથધુરમેવ ધુરં, મહામાલુક્યોવાદે વિપસ્સનાવ ધુરં, મહાસતિપટ્ઠાનં પન વિપસ્સનુત્તરં નામ કથિતં, કાયગતાસતિસુત્તં સમથુત્તરન્તિ.

અયં ખો ગહપતિ…પે૰… એકધમ્મો અક્ખાતોતિ એકધમ્મં પુચ્છિતેન અયમ્પિ એકધમ્મોતિ એવં પુચ્છાવસેન કથિતત્તા એકાદસપિ ધમ્મા એકધમ્મો નામ જાતો. મહાસકુલુદાયિસુત્તસ્મિઞ્હિ એકૂનવીસતિ પબ્બાનિ પટિપદાવસેન એકધમ્મો નામ જાતાનિ, ઇધ એકાદસપુચ્છાવસેન એકધમ્મોતિ આગતાનિ. અમતુપ્પત્તિયત્થેન વા સબ્બાનિપિ એકધમ્મોતિ વત્તું વટ્ટતિ.

૨૧. **નિધિમુખં ગવેસન્તો**તિ નિધિં પરિયેસન્તો. **સકિદેવા**તિ એકપયોગેન. કથં પન એકપયોગેનેવ એકાદસન્નં નિધીનં અધિગમો હોતીતિ. ઇધેકચ્ચો અરઞ્ઞે નિધિં ગવેસમાનો ચરતિ, તમેનં અઞ્ઞતરો અત્થચરકો દિસ્વા ''કિં ભો ચરસી''તિ પુચ્છતિ. સો ''જીવિતવુત્તિં પરિયેસામી''તિ આહ. ઇતરો ''તેન હિ સમ્મ આગચ્છ, એતં પાસાણં પવત્તેહી''તિ આહ. સો તં પવત્તેત્વા ઉપરૂપરિ ઠપિતા વા કુચ્છિયા કુચ્છિં આહચ્ચ ઠિતા વા એકાદસ કુમ્ભિયો પસ્સેય્ય, એવં એકપયોગેન એકાદસન્નં નિધીનં અધિગમો હોતિ.

આચરિયધનં પરિયેસિસ્સન્તીતિ અઞ્ઞતિત્થિયા હિ યસ્સ સન્તિકે સિપ્પં ઉગ્ગણ્હન્તિ, તસ્સ સિપ્પુગ્ગહણતો પુરે વા પચ્છા વા અન્તરન્તરે વા ગેહતો નીહરિત્વા ધનં દેન્તિ. યેસં ગેહે નત્થિ, તે ઞાતિસભાગતો પરિયેસન્તિ, તથા અલભમાના ભિક્ખમ્પિ ચરિત્વા દેન્તિયેવ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

કિમઙ્ગં પનાહન્તિ બાહિરકા તાવ અનિય્યાનિકેપિ સાસને સિપ્પમત્તદાયકસ્સ ધનં પરિયેસન્તિ; અહં પન એવંવિધે નિય્યાનિકસાસને એકાદસવિધં અમતુપ્પત્તિપટિપદં દેસેન્તસ્સ આચરિયસ્સ પૂજં કિં ન કરિસ્સામિ, કરિસ્સામિયેવાતિ વદતિ. **પચ્ચેકદુસ્સયુગેન અચ્છાદેસી**તિ એકમેકસ્સ ભિક્ખુનો એકેકં દુસ્સયુગમદાસીતિ અત્થો. સમુદાચારવચનં પનેત્થ એવરૂપં હોતિ, તસ્મા અચ્છાદેસીતિ વુત્તં. **પઞ્ચસતવિહાર**ન્તિ પઞ્ચસતગ્ઘનિકં પણ્ણસાલં કારેસીતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

અટ્ઠકનાગરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સેખસુત્તવણ્ણના

૨૨. **એવં મે સુત**ન્તિ સેખસુત્તં. તત્થ **નવં સન્થાગાર**ન્તિ અધુના કારિતં સન્થાગારં, એકા મહાસાલાતિ અત્થો. ઉય્યોગકાલાદીસુ હિ રાજાનો તત્થ ઠત્વા ''એત્તકા પુરતો ગચ્છન્તુ, એત્તકા પચ્છા, એત્તકા ઉભોહિ પસ્સેહિ, એત્તકા હત્થીસુ અભિરુહન્તુ, એત્તકા અસ્સેસુ, એત્તકા રથેસુ તિટ્ઠન્તૂ''તિ એવં સન્થં કરોન્તિ, મરિયાદં બન્ધન્તિ, તસ્મા તં ઠાનં **સન્થાગાર**ન્તિ વુચ્ચતિ. ઉય્યોગટ્ઠાનતો ચ આગન્ત્વા યાવ ગેહેસુ અલ્લગોમયપરિભણ્ડાદીનિ કરોન્તિ, તાવ દ્વે તીણિ દિવસાનિ તે રાજાનો તત્થ સન્થમ્ભન્તીતિપિ સન્થાગારં. તેસં રાજૂનં સહ અત્થાનુસાસનં અગારન્તિપિ સન્થાગારં ગણરાજાનો હિ તે , તસ્મા ઉપ્પન્નકિચ્ચં એકસ્સ વસેન ન છિજ્જતિ, સબ્બેસં છન્દો લદ્ધું વટ્ટતિ, તસ્મા સબ્બે તત્થ સન્નિપતિત્વા અનુસાસન્તિ. તેન વુત્તં ''સહ અત્થાનુસાસનં અગારન્તિપિ સન્થાગાર''ન્તિ. યસ્મા પનેતે તત્થ સન્નિપતિત્વા ''ઇમસ્મિં કાલે કસિતું વટ્ટતિ, ઇમસ્મિં કાલે વપિતુ''ન્તિ એવમાદિના નયેન ઘરાવાસકિચ્ચાનિ સમ્મન્તયન્તિ, તસ્મા છિદ્દાવછિદ્દં ઘરાવાસં તત્થ સન્થરન્તીતિપિ સન્થાગારં. **અચિરકારિતં હોતી**તિ કટ્ઠકમ્મ-સિલાકમ્મ-ચિત્તકમ્માદિવસેન સુસજ્જિતં દેવવિમાનં વિય અધુના નિટ્ઠાપિતં. **સમણેન વા**તિ એત્થ યસ્મા ઘરવત્થુપરિગ્ગહકાલેયેવ દેવતા અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગણ્હન્તિ, તસ્મા ''દેવેન વા''તિ અવત્વા ''સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા કેનચિ વા મનુસ્સભૂતેના''તિ વુત્તં.

યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂતિ સન્થાગારં નિટ્ઠિતન્તિ સુત્વા ''ગચ્છામ, નં પસ્સિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા દ્વારકોટ્ઠકતો પટ્ઠાય સબ્બં ઓલોકેત્વા ''ઇદં સન્થાગારં દેવવિમાનસદિસં અતિવિય મનોરમં સસ્સિરિકં કેન પઠમં પરિભુત્તં અમ્હાકં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય અસ્સા''તિ ચિન્તેત્વા ''અમ્હાકં ઞાતિસેટ્ઠસ્સ પઠમં દિય્યમાનેપિ સત્થુનોવ

અનુચ્છવિકં, દક્ખિણેય્યવસેન દિય્યમાનેપિ સત્થુનોવ અનુચ્છવિકં, તસ્મા પઠમં સત્થારં પરિભુઞ્જાપેસ્સામ, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આગમનં કરિસ્સામ, ભિક્ખુસઙ્ઘે આગતે તેપિટકં બુદ્ધવચનં આગતમેવ ભવિસ્સતિ, સત્થારં તિયામરત્તિં અમ્હાકં ધમ્મકથં કથાપેસ્સામ, ઇતિ તીહિ રતનેહિ પરિભુત્તં મયં પચ્છા પરિભુઞ્જિસ્સામ , એવં નો દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા ઉપસઙ્કમિંસુ.

યેન સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમિંસૂતિ તં દિવસં કિર સન્થાગારં કિઞ્ચાપિ રાજકુલાનં દસ્સનત્થાય દેવવિમાનં વિય સુસજ્જિતં હોતિ સુપટિજગ્ગિતં, બુદ્ધારહં પન કત્વા અપ્પઞ્ઞત્તં. બુદ્ધા હિ નામ અરઞ્ઞજ્ઝાસયા અરઞ્ઞારામા અન્તોગામે વસેય્યું વા નો વા, તસ્મા ભગવતો મનં જાનિત્વાવ પઞ્ઞાપેસ્સામાતિ ચિન્તેત્વા તે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ. ઇદાનિ પન મનં લભિત્વા પઞ્ઞાપેતુકામા યેન સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમિંસુ.

સબ્બસન્થરિં સન્થાગારં સન્થરિત્વાતિ યથા સબ્બમેવ સન્થતં હોતિ, એવં તં સન્થરાપેત્વા. સબ્બપઠમં તાવ ''ગોમયં નામ સબ્બમઙ્ગલેસુ વટ્ટતી''તિ સુધાપરિકમ્મકતમ્પિ ભૂમિં અલ્લગોમયેન ઓપુઞ્છાપેત્વા પરિસુક્ખભાવં ઞત્વા યથા અક્કન્તટ્ઠાને પદં ન પઞ્ઞાયતિ, એવં ચતુજ્જાતિયગન્ધેહિ લિમ્પાપેત્વા ઉપરિ નાનાવણ્ણે કટસારકે સન્થરિત્વા તેસં ઉપરિ મહાપિટ્ઠિકકોજવકે આદિં કત્વા હત્થત્થરક-અસ્સત્થરક-સીહત્થરક-બ્યગ્ઘત્થરક-ચન્દત્થરક-સૂરિયત્થરક-ચિત્તત્થરકાદીહિ નાનાવણ્ણેહિ અત્થરણેહિ સન્થરિતબ્બકયુત્તં સબ્બોકાસં સન્થરાપેસું. તેન વુત્તં ''સબ્બસન્થરિં સન્થાગારં સન્થરિત્વા''તિ.

આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વાતિ મજ્ઝટ્ઠાને તાવ મઙ્ગલત્થમ્ભં નિસ્સાય મહારહં બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા તત્થ યં યં મુદુકઞ્ચ મનોરમઞ્ચ પચ્ચત્થરણં, તં તં પચ્ચત્થરિત્વા ભગવતો લોહિતકં મનુઞ્ઞદસ્સનં ઉપધાનં ઉપદહિત્વા ઉપરિ સુવણ્ણરજતતારકવિચિત્તં વિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધદામપુપ્ફદામપત્તદામાદીહિ પચ્ચત્થરણેહિ અલઙ્કરિત્વા સમન્તા દ્વાદસહત્થટ્ઠાને પુપ્ફજાલં કરિત્વા તિંસહત્થમત્તં ઠાનં પટસાણિયા પરિક્ખિપાપેત્વા પચ્છિમભિત્તિં નિસ્સાય ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પલ્લઙ્કપીઠ-અપસ્સયપીઠ-મુણ્ડપીઠાનિ પઞ્ઞાપેત્વા ઉપરિ સેતપચ્ચત્થરણેહિ પચ્ચત્થરાપેત્વા પાચીનભિત્તિં નિસ્સાય અત્તનો અત્તનો મહાપિટ્ઠિકકોજવકે પઞ્ઞાપેત્વા હંસલોમાદિપૂરિતાનિ ઉપધાનાનિ ઠપાપેસું ''એવં અકિલમમાના સબ્બરત્તિં ધમ્મં સુણિસ્સામા''તિ. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા''તિ.

ઉદકમણિકન્તિ મહાકુચ્છિકં ઉદકચાટિં. **ઉપટ્ઠપેત્વા**તિ એવં ભગવા ચ ભિક્ખુસઙ્ઘો ચ યથારુચિયા હત્થે વા ધોવિસ્સન્તિ પાદે વા, મુખં વા વિક્ખાલેસ્સન્તીતિ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ મણિવણ્ણસ્સ ઉદકસ્સ પૂરાપેત્વા વાસત્થાય નાનાપુપ્ફાનિ ચેવ ઉદકવાસચુણ્ણાનિ ચ પક્ખિપિત્વા કદલિપણ્ણેહિ પિદહિત્વા પતિટ્ઠાપેસું. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''ઉપટ્ઠપેત્વા''તિ.

તેલપ્પદીપં આરોપેત્વાતિ રજતસુવણ્ણાદિમયદણ્ડાસુ દીપિકાસુ યોનકરૂપકિરાતરૂપકાદીનં હત્થે ઠપિતસુવણ્ણરજતાદિમયકપલ્લકાદીસુ ચ તેલપ્પદીપં જલયિત્વાતિ અત્થો. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ એત્થ પન તે સક્યરાજાનો ન કેવલં સન્થાગારમેવ, અથ ખો યોજનાવટ્ટે કપિલવત્થુસ્મિં નગરવીથિયોપિ સમ્મજ્જાપેત્વા ધજે ઉસ્સાપેત્વા ગેહદ્વારેસુ પુણ્ણઘટે ચ કદલિયો ચ ઠપાપેત્વા સકલનગરં દીપમાલાદીહિ વિપ્પકિણ્ણતારકં વિય કત્વા ''ખીરપાયકે દારકે ખીરં પાયેથ, દહરે કુમારે લહું લહું ભોજેત્વા સયાપેથ, ઉચ્ચાસદ્દં મા કરિત્થ, અજ્જ એકરત્તિં સત્થા અન્તોગામે વસિસ્સતિ, બુદ્ધા નામ અપ્પસદ્દકામા હોન્તી''તિ ભેરિં ચરાપેત્વા સયં દણ્ડદીપિકા આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ.

અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન નવં સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમીતિ. ‘‘યસ્સ દાનિ, ભન્તે, ભગવા કાલં મઞ્ઞતી’’તિ એવં કિર કાલે આરોચિતે ભગવા લાખારસેન તિન્તરત્તકોવિળારપુપ્ફવણ્ણં રત્તદુપટ્ટં કત્તરિયા પદુમં કન્તન્તો વિય સંવિધાય તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેન્તો નિવાસેત્વા સુવણ્ણપામઙ્ગેન પદુમકલાપં પરિક્ખિપન્તો વિય વિજ્જુલ્લતાસસ્સિરિકં કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા રત્તકમ્બલેન ગજકુમ્ભં પરિયોનદ્ધન્તો વિય રતનસતુબ્બેધે સુવણ્ણગ્ઘિકે પવાળજાલં ખિપમાનો વિય સુવણ્ણચેતિયે રત્તકમ્બલકઞ્ચુકં પટિમુઞ્ચન્તો વિય ગચ્છન્તં પુણ્ણચન્દં રત્તવણ્ણવલાહકેન પટિચ્છાદયમાનો વિય કઞ્ચનપબ્બતમત્થકે સુપક્કલાખારસં પરિસિઞ્ચન્તો વિય ચિત્તકૂટપબ્બતમત્થકં વિજ્જુલ્લતાય પરિક્ખિપન્તો વિય ચ સચક્કવાળસિનેરુયુગન્ધરં મહાપથવિં ચાલેત્વા ગહિતં નિગ્રોધપલ્લવસમાનવણ્ણં રત્તવરપંસુકૂલં પારુપિત્વા ગન્ધકુટિદ્વારતો નિક્ખમિ કઞ્ચનગુહતો સીહો વિય ઉદયપબ્બતકૂટતો પુણ્ણચન્દો વિય ચ. નિક્ખમિત્વા પન ગન્ધકુટિપમુખે અટ્ઠાસિ.

અથસ્સ કાયતો મેઘમુખેહિ વિજ્જુકલાપા વિય રસ્મિયો નિક્ખમિત્વા સુવણ્ણરસધારાપરિસેકમઞ્જરિપત્તપુપ્ફફલવિટપે વિય આરામરુક્ખે કરિંસુ. તાવદેવ ચ અત્તનો અત્તનો પત્તચીવરમાદાય મહાભિક્ખુસઙ્ઘો ભગવન્તં પરિવારેસિ. તે પન પરિવારેત્વા ઠિતા ભિક્ખૂ એવરૂપા અહેસું અપ્પિચ્છા સન્તુટ્ઠા પવિવિત્તા અસંસટ્ઠા આરદ્ધવીરિયા વત્તારો વચનક્ખમા ચોદકા પાપગરહી સીલસમ્પન્ના સમાધિસમ્પન્ના પઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનસમ્પન્નાતિ. તેહિ પરિવારિતો ભગવા રત્તકમ્બલપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણક્ખન્ધો રત્તપદુમસણ્ડમજ્ઝગતા વિય સુવણ્ણનાવા પવાળવેદિકાપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણપાસાદો વિરોચિત્થ. સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાદયો મહાથેરાપિ નં મેઘવણ્ણં પંસુકૂલં પારુપિત્વા મણિવમ્મવમ્મિકા વિય મહાનાગા પરિવારયિંસુ વન્તરાગા ભિન્નકિલેસા વિજટિતજટા છિન્નબન્ધના કુલે વા ગણે વા અલગ્ગા.

ઇતિ ભગવા સયં વીતરાગો વીતરાગેહિ, વીતદોસો વીતદોસેહિ, વીતમોહો વીતમોહેહિ, નિત્તણ્હો નિત્તણ્હેહિ, નિક્કિલેસો નિક્કિલેસેહિ, સયં બુદ્ધો બહુસ્સુતબુદ્ધેહિ પરિવારિતો, પત્તપરિવારિતં વિય કેસરં, કેસરપરિવારિતા વિય કણ્ણિકા, અટ્ઠનાગસહસ્સપરિવારિતો વિય છદ્દન્તો નાગરાજા, નવુતિહંસસહસ્સપરિવારિતો વિય ધતરટ્ઠો હંસરાજા, સેનઙ્ગપરિવારિતો વિય ચક્કવત્તિ, મરુગણપરિવારિતો વિય સક્કો દેવરાજા, બ્રહ્મગણપરિવારિતો વિય હારિતમહાબ્રહ્મા, તારાગણપરિવારિતો વિય પુણ્ણચન્દો, અસમેન બુદ્ધવેસેન અપરિમાણેન બુદ્ધવિલાસેન કપિલવત્થુગમનમગ્ગં પટિપજ્જિ.

અથસ્સ પુરત્થિમકાયતો સુવણ્ણવણ્ણા રસ્મી ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. પચ્છિમકાયતો દક્ખિણહત્થતો, વામહત્થતો સુવણ્ણવણ્ણા રસ્મી ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. ઉપરિ કેસન્તતો પટ્ઠાય સબ્બકેસાવત્તેહિ મોરગીવવણ્ણા રસ્મી ઉટ્ઠહિત્વા ગગનતલે અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. હેટ્ઠા પાદતલેહિ પવાળવણ્ણા રસ્મી ઉટ્ઠહિત્વા ઘનપથવિયં અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. એવં સમન્તા અસીતિહત્થમત્તં ઠાનં છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો વિજ્જોતમાના વિપ્ફન્દમાના કઞ્ચનદણ્ડદીપિકાહિ નિચ્છરિત્વા આકાસં પક્ખન્દજાલા વિય ચાતુદ્દીપિકમહામેઘતો નિક્ખન્તવિજ્જુલ્લતા વિય વિધાવિંસુ. સબ્બદિસાભાગા સુવણ્ણચમ્પકપુપ્ફેહિ વિકિરિયમાના વિય, સુવણ્ણઘટા નિક્ખન્તસુવણ્ણરસધારાહિ સિઞ્ચમાના વિય, પસારિતસુવણ્ણપટપરિક્ખિત્તા વિય, વેરમ્ભવાતસમુટ્ઠિતકિંસુકકણિકારપુપ્ફચુણ્ણસમોકિણ્ણા વિય વિપ્પકિરિંસુ.

ભગવતોપિ અસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાદ્વત્તિંસવરલક્ખણસમુજ્જલં સરીરં સમુગ્ગતતારકં વિય ગગનતલં, વિકસિતમિવ પદુમવનં, સબ્બપાલિફુલ્લો વિય યોજનસતિકો પારિચ્છત્તકો, પટિપાટિયા ઠપિતાનં દ્વત્તિંસચન્દાનં દ્વત્તિંસસૂરિયાનં દ્વત્તિંસચક્કવત્તીનં દ્વત્તિંસદેવરાજાનં દ્વત્તિંસમહાબ્રહ્માનં સિરિયા સિરિં અભિભવમાનં વિય વિરોચિત્થ, યથા તં દસહિ પારમીહિ દસહિ ઉપપારમીહિ દસહિ પરમત્થપારમીહિ સુપૂરિતાહિ સમતિંસપારમિતાહિ અલઙ્કતં. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દિન્નદાનં રક્ખિતસીલં કતકલ્યાણકમ્મં એકસ્મિં અત્તભાવે ઓસરિત્વા વિપાકં દાતું ઠાનં અલભમાનં સમ્બાધપત્તં વિય અહોસિ. નાવાસહસ્સભણ્ડં એકનાવં આરોપનકાલો વિય, સકટસહસ્સભણ્ડં એકસકટં આરોપનકાલો વિય, પઞ્ચવીસતિયા નદીનં ઓઘસ્સ સમ્ભિજ્જ મુખદ્વારે એકતો રાસીભૂતકાલો વિય ચ અહોસિ.

ઇમાય બુદ્ધસિરિયા ઓભાસમાનસ્સાપિ ચ ભગવતો પુરતો અનેકાનિ દણ્ડદીપિકસહસ્સાનિ ઉક્ખિપિંસુ. તથા પચ્છતો. વામપસ્સે દક્ખિણપસ્સે. જાતિકુસુમચમ્પકવનમલ્લિકરત્તુપ્પલનીલુપ્પલમકુલસિન્દુવારપુપ્ફાનિ ચેવ નીલપીતાદિવણ્ણસુગન્ધગન્ધચુણ્ણાનિ ચ ચાતુદ્દીપિકમેઘવિસ્સટ્ઠોદકવુટ્ઠિયો વિય વિપ્પકિરિંસુ. પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયનિગ્ઘોસા ચેવ બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘગુણપ્પટિસંયુત્તા થુતિઘોસા ચ સબ્બદિસા પૂરયિંસુ. દેવમનુસ્સનાગસુપણ્ણગન્ધબ્બયક્ખાદીનં અક્ખીનિ અમતપાનં વિય લભિંસુ. ઇમસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા **પદસહસ્સેન** ગમનવણ્ણં વત્તું વટ્ટતિ. તત્રિદં મુખમત્તં –

‘‘એવં સબ્બઙ્ગસમ્પન્નો, કમ્પયન્તો વસુન્ધરં;
અહેઠયન્તો પાણાનિ, યાતિ લોકવિનાયકો.

દક્ખિણં પઠમં પાદં, ઉદ્ધરન્તો નરાસભો;
ગચ્છન્તો સિરિસમ્પન્નો, સોભતે દ્વિપદુત્તમો.

ગચ્છતો બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ, હેટ્ઠા પાદતલં મુદુ;
સમં સમ્ફુસતે ભૂમિં, રજસા નુપલિપ્પતિ.

નિન્નટ્ઠાનં ઉન્નમતિ, ગચ્છન્તે લોકનાયકે;
ઉન્નતઞ્ચ સમં હોતિ, પથવી ચ અચેતના.

પાસાણા સક્ખરા ચેવ, કથલા ખાણુકણ્ટકા;
સબ્બે મગ્ગા વિવજ્જન્તિ, ગચ્છન્તે લોકનાયકે.

નાતિદૂરે ઉદ્ધરતિ, નચ્ચાસન્ને ચ નિક્ખિપં;
અઘટ્ટયન્તો નિય્યાતિ, ઉભો જાણૂ ચ ગોપ્ફકે.

નાતિસીઘં પક્કમતિ, સમ્પન્નચરણો મુનિ;
ન ચાતિસણિકં યાતિ, ગચ્છમાનો સમાહિતો.

ઉદ્ધં અધો ચ તિરિયં, દિસઞ્ચ વિદિસં તથા;
ન પેક્ખમાનો સો યાતિ, યુગમત્તમ્હિ પેક્ખતિ.

નાગવિક્કન્તચારો સો, ગમને સોભતે જિનો;
ચારું ગચ્છતિ લોકગ્ગો, હાસયન્તો સદેવકે.

ઉળુરાજાવ સોભન્તો, ચતુચારીવ કેસરી;
તોસયન્તો બહૂ સત્તે, પુરં સેટ્ઠં ઉપાગમી''તિ.

વણ્ણકાલો નામ કિરેસ, એવંવિધેસુ કાલેસુ બુદ્ધસ્સ સરીરવણ્ણે વા ગુણવણ્ણે વા ધમ્મકથિકસ્સ થામોયેવ પમાણં ચુણ્ણિયપદેહિ વા ગાથાબન્ધેન વા યત્તકં સક્કોતિ, તત્તકં વત્તબ્બં. દુક્કથિતન્તિ ન વત્તબ્બં. અપ્પમાણવણ્ણા હિ બુદ્ધા, તેસં બુદ્ધાપિ અનવસેસતો વણ્ણં વત્તું અસમત્થા, પગેવ ઇતરા પજાતિ. ઇમિના સિરિવિલાસેન અલઙ્કતપ્પટિયત્તં સક્યરાજપુરં પવિસિત્વા ભગવા પસન્નચિત્તેન જનેન ગન્ધધૂમવાસચુણ્ણાદીહિ પૂજયમાનો સન્થાગારં પાવિસિ. તેન વુત્તં – ''અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન એવં સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમી''તિ.

ભગવન્તંયેવ પુરક્ખત્વાતિ ભગવન્તં પુરતો કત્વા. તત્થ ભગવા ભિક્ખૂનઞ્ચેવ ઉપાસકાનઞ્ચ મજ્ઝે નિસિન્નો ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા દુકૂલચુમ્બટકેન વોદકં કત્વા જાતિહિઙ્ગુલકેન મજ્જિત્વા રત્તકમ્બલપલિવેઠિતે પીઠે ઠપિતરત્તસુવણ્ણઘનપટિમા વિય અતિવિરોચિત્થ. અયં પનેત્થ પોરાણાનં વણ્ણભણનમગ્ગો –

''ગન્ત્વાન મણ્ડલમાળં, નાગવિક્કન્તચરણો;
ઓભાસયન્તો લોકગ્ગો, નિસીદિ વરમાસને.

તસ્મિં નિસિન્નો નરદમ્મસારથિ,
દેવાતિદેવો સતપુઞ્ઞલક્ખણો;
બુદ્ધાસને મજ્ઝગતો વિરોચતિ,
સુવણ્ણનેક્ખં વિય પણ્ડુકમ્બલે.

નેક્ખં જમ્બોનદસ્સેવ, નિક્ખિત્તં પણ્ડુકમ્બલે;
વિરોચતિ વીતમલો, મણિવેરોચનો યથા.

મહાસાલોવ સમ્ફુલ્લો, નેરુરાજાવલઙ્કતો;
સુવણ્ણયૂપસઙ્કાસો, પદુમો કોકનદો યથા.

જલન્તો દીપરુક્ખોવ, પબ્બતગ્ગે યથા સિખી;
દેવાનં પારિચ્છત્તોવ, સબ્બફુલ્લો વિરોચથા''તિ.

કાપિલવત્થવે સક્યે બહુદેવ રત્તિં ધમ્મિયા કથાયાતિ એત્થ ધમ્મી કથા નામ સન્થાગારઅનુમોદનપ્પટિસંયુત્તા પકિણ્ણકકથા વેદિતબ્બા. તદા હિ ભગવા આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય પથવોજં આકડ્ઢન્તો વિય મહાજમ્બું ખન્ધે ગહેત્વા ચાલેન્તો વિય યોજનિકં મધુભણ્ડં ચક્કયન્તેન પીળેત્વા મધુપાનં પાયમાનો વિય કાપિલવત્થવાનં સક્યાનં હિતસુખાવહં પકિણ્ણકકથં કથેસિ. ''આવાસદાનં નામેતં મહારાજ મહન્તં, તુમ્હાકં આવાસો મયા પરિભુત્તો ભિક્ખુસઙ્ઘેન પરિભુત્તો મયા ચ ભિક્ખુસઙ્ઘેન ચ પરિભુત્તો પન ધમ્મરતનેન

પરિભુત્તો યેવાતિ તીહિ રતનેહિ પરિભુત્તો નામ હોતિ. આવાસદાનસ્મિઞ્હિ દિન્ને સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતિ. ભૂમટ્ઠકપણ્ણસાલાય વા સાખામણ્ડપસ્સ વાપિ આનિસંસો નામ પરિચ્છિન્દિતું ન સક્કા''તિ નાનાનયવિચિત્તં બહું ધમ્મકથં કથેત્વા –

''સીતં ઉણ્હં પટિહન્તિ, તતો વાળમિગાનિ ચ;
સરીસપે ચ મકસે, સિસિરે ચાપિ વુટ્ઠિયો.

તતો વાતાતપો ઘોરો, સઞ્જાતો પટિહઞ્ઞતિ;
લેણત્થઞ્ચ સુખત્થઞ્ચ, ઝાયિતુઞ્ચ વિપસ્સિતું.

વિહારદાનં સઙ્ઘસ્સ, અગ્ગં બુદ્ધેન વણ્ણિતં;
તસ્મા હિ પણ્ડિતો પોસો, સમ્પસ્સં અત્થમત્તનો.

વિહારે કારયે રમ્મે, વાસયેત્થ બહુસ્સુતે;
તેસં અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ, વત્થસેનાસનાનિ ચ.

દદેય્ય ઉજુભૂતેસુ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
તે તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તિ, સબ્બદુક્ખાપનૂદનં;
યં સો ધમ્મં ઇધઞ્ઞાય, પરિનિબ્બાતિ અનાસવો''તિ. (ચૂળવ॰ ૨૯૫) –

એવં અયમ્પિ આવાસે આનિસંસો, અયમ્પિ આનિસંસોતિ બહુદેવરત્તિં અતિરેકતરં દિયડ્ઢયામં આવાસાનિસંસકથં કથેસિ. તત્થ ઇમા ગાથાવ સઙ્ગહં આરુળ્હા, પકિણ્ણકધમ્મદેસના પન સઙ્ગહં ન આરોહતિ. **સન્દસ્સેસી**તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ.

આયસ્મન્તં આનન્દં આમન્તેસીતિ ધમ્મકથં કથાપેતુકામો જાનાપેસિ. અથ કસ્મા સારિપુત્તમહામોગ્ગલ્લાનમહાકસ્સપાદીસુ અસીતિમહાથેરેસુ વિજ્જમાનેસુ ભગવા આનન્દત્થેરસ્સ ભારમકાસીતિ. પરિસજ્ઝાસયવસેન. આયસ્મા હિ આનન્દો બહુસ્સુતાનં અગ્ગો, પહોસિ પરિમણ્ડલેહિ પદબ્યઞ્જનેહિ મધુરધમ્મકથં કથેતુન્તિ સાકિયમણ્ડલે પાકટો પઞ્ઞાતો. તસ્સ સક્યરાજૂહિ વિહારં ગન્ત્વાપિ ધમ્મકથા સુતપુબ્બા, ઓરોધા પન નેસં ન યથારુચિયા વિહારં ગન્તું લભન્તિ, તેસં એતદહોસિ – ''અહો વત ભગવા અપ્પંયેવ ધમ્મકથં કથેત્વા અમ્હાકં ઞાતિસેટ્ઠસ્સ આનન્દસ્સ ભારં કરેય્યા''તિ. તેસં અજ્ઝાસયવસેન ભગવા તસ્સેવ ભારમકાસિ.

સેખો પાટિપદોતિ પટિપન્નકો સેખસમણો. સો તુય્હં પટિભાતુ ઉપટ્ઠાતુ, તસ્સ પટિપદં દેસેહીતિ પટિપદાય પુગ્ગલં નિયમેત્વા દસ્સેતિ. કસ્મા પન ભગવા ઇમં પટિપદં નિયમેસિ? બહૂહિ કારણેહિ. ઇમે તાવ સક્યા મઙ્ગલસાલાય મઙ્ગલં પચ્ચાસીસન્તિ વડ્ઢિં ઇચ્છન્તિ, અયઞ્ચ સેખપટિપદા મય્હં સાસને મઙ્ગલપટિપદા વડ્ઢમાનકપટિપદાતિપિ ઇમં પટિપદં નિયમેસિ. તસ્સઞ્ચ પરિસતિ સેખાવ બહૂ નિસિન્ના, તે અત્તના પટિવિદ્ધટ્ઠાને કથીયમાને અકિલમન્તાવ સલ્લક્ખેસ્સન્તીતિપિ ઇમં પટિપદં નિયમેસિ. આયસ્મા ચ આનન્દો સેખપટિસમ્ભિદાપત્તોવ, સો અત્તના પટિવિદ્ધે પચ્ચક્ખટ્ઠાને કથેન્તો અકિલમન્તો વિઞ્ઞાપેતું સક્ખિસ્સતીતિપિ ઇમં પટિપદં નિયમેસિ. સેખપટિપદાય ચ તિસ્સોપિ સિક્ખા ઓસટા , તત્થ અધિસીલસિક્ખાય કથિતાય સકલં

વિનયપિટકં કથિતમેવ હોતિ, અધિચિત્તસિક્ખાય કથિતાય સકલં સુત્તન્તપિટકં કથિતં હોતિ, અધિપઞ્ઞાસિક્ખાય કથિતાય સકલં અભિધમ્મપિટકં કથિતં હોતિ, આનન્દો ચ બહુસ્સુતો તિપિટકધરો, સો પહોતિ તીહિ પિટકેહિ તિસ્સો સિક્ખા કથેતું, એવં કથિતે સક્યાનં મઙ્ગલમેવ વડ્ઢિયેવ ભવિસ્સતીતિપિ ઇમં પટિપદં નિયમેસિ.

પિટ્ઠિ મે આગિલાયતીતિ કસ્મા આગિલાયતિ? ભગવતો હિ છબ્બસ્સાનિ પધાનં પદહન્તસ્સ મહન્તં કાયદુક્ખં અહોસિ, અથસ્સ અપરભાગે મહલ્લકકાલે પિટ્ઠિવાતો ઉપ્પજ્જિ. અકારણં વા એતં. પહોતિ હિ ભગવા ઉપ્પન્નં વેદનં વિક્ખમ્ભેત્વા એકમ્પિ દ્વેપિ સત્તાહે એકપલ્લઙ્કેન નિસીદિતું. સન્થાગારસાલં પન ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુઞ્જિતુકામો અહોસિ, તત્થ પાદધોવનટ્ઠાનતો યાવ ધમ્માસના અગમાસિ, એત્તકે ઠાને ગમનં નિપ્ફન્નં. ધમ્માસનં પત્તો થોકં ઠત્વા નિસીદિ, એત્તકે ઠાનં. દિયડ્ઢયામં ધમ્માસને નિસીદિ, એત્તકે ઠાને નિસજ્જા નિપ્ફન્ના. ઇદાનિ દક્ખિણેન પસ્સેન થોકં નિપન્ને સયનં નિપ્ફજ્જિસ્સતીતિ એવં ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુઞ્જિતુકામો અહોસિ. ઉપાદિન્નકસરીરઞ્ચ નામ ''નો આગિલાયતી''તિ ન વત્તબ્બં, તસ્મા ચિરં નિસજ્જાય સઞ્જાતં અપ્પકમ્પિ આગિલાયનં ગહેત્વા એવમાહ.

સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેત્વાતિ સન્થાગારસ્સ કિર એકપસ્સે તે રાજાનો પટસાણિં પરિક્ખિપાપેત્વા કપ્પિયમઞ્ચકં પઞ્ઞપેત્વા કપ્પિયપચ્ચત્થરણેન અત્થરિત્વા ઉપરિ સુવણ્ણ-તારક-ગન્ધમાલા-દામપટિમણ્ડિતં વિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધતેલપ્પદીપં આરોપયિંસુ ''અપ્પેવ નામ સત્થા ધમ્માસનતો વુટ્ઠાય થોકં વિસ્સમન્તો ઇધ નિપજ્જેય્ય, એવં નો ઇમં સન્થાગારં ભગવતા ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુત્તં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી''તિ. સત્થાપિ તદેવ સન્ધાય તત્થ સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેત્વા નિપજ્જિ. **ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિ કરિત્વા**તિ એત્તકં કાલં અતિક્કમિત્વા વુટ્ઠહિસ્સામીતિ વુટ્ઠાનસઞ્ઞં ચિત્તે ઠપેત્વા.

૨૩. **મહાનામં સક્કં આમન્તેસી**તિ સો કિર તસ્મિં કાલે તસ્સં પરિસતિ જેટ્ઠકો પામોક્ખો, તસ્મિં સઙ્ગહિતે સેસપરિસા સઙ્ગહિતાવ હોતીતિ થેરો તમેવ આમન્તેસિ. **સીલસમ્પન્નો**તિ સીલેન સમ્પન્નો, સમ્પન્નસીલો પરિપુણ્ણસીલોતિ અત્થો. **સદ્ધમ્મેહી**તિ સુન્દરધમ્મેહિ, સતં વા સપ્પુરિસાનં ધમ્મેહિ.

૨૪. **કથઞ્ચ મહાનામા**તિ ઇમિના એત્તકેન ઠાનેન સેખપટિપદાય માતિકં ઠપેત્વા પટિપાટિયા વિત્થારેતુકામો એવમાહ. તત્થ **સીલસમ્પન્નો**તિઆદીનિ ''સમ્પન્નસીલા, ભિક્ખવે, વિહરથા''તિ આકઙ્ખેય્યસુત્તાદીસુ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ.

૨૫. **કાયદુચ્ચરિતેના**તિઆદીસુ ઉપયોગત્થે કરણવચનં, હિરિયિતબ્બાનિ કાયદુચ્ચરિતાદીનિ હિરિયતિ જિગુચ્છતીતિ અત્થો. ઓત્તપ્પનિદ્દેસે હેત્વત્થે કરણવચનં, કાયદુચ્ચરિતાદીહિ ઓત્તપ્પસ્સ હેતુભૂતેહિ ઓત્તપ્પતિ ભાયતીતિ અત્થો. **આરદ્ધવીરિયો**તિ પગ્ગહિતવીરિયો અનોસક્કિતમાનસો. **પહાનાયા**તિ પહાનત્થાય. **ઉપસમ્પદાયા**તિ પટિલાભત્થાય. **થામવા**તિ વીરિયથામેન સમન્નાગતો. **દળ્હપરક્કમો**તિ થિરપરક્કમો. **અનિક્ખિત્તધુરો કુસલેસુ ધમ્મેસૂ**તિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ અનોરોપિતધુરો અનોસક્કિતવીરિયો. **પરમેના**તિ ઉત્તમેન. **સતિનેપક્કેના**તિ સતિયા ચ નિપકભાવેન ચ. કસ્મા પન સતિભાજનિયે પઞ્ઞા આગતાતિ? સતિયા બલવભાવદીપનત્થં. પઞ્ઞાવિપ્પયુત્તા હિ સતિ દુબ્બલા હોતિ, સમ્પયુત્તા બલવતીતિ.

ચિરકતમ્પીતિ અત્તના વા પરેન વા કાયેન ચિરકતં ચેતિયઙ્ગણવત્તાદિ અસીતિ મહાવત્તપટિપત્તિપૂરણં. **ચિરભાસિતમ્પી**તિ અત્તના વા પરેન વા વાચાય ચિરભાસિતં સક્કચ્ચં ઉદ્દિસન-ઉદ્દિસાપન-ધમ્મોસારણ-

ધમ્મદેસના-ઉપનિસિન્નકથા-અનુમોદનિયાદિવસેન પવત્તિતં વચીકમ્મં. **સરિતા અનુસ્સરિતા**તિ તસ્મિં કાયેન ચિરકતે ''કાયો નામ કાયવિઞ્ઞત્તિ, ચિરભાસિતે વાચા નામ વચીવિઞ્ઞત્તિ. તદુભયમ્પિ રૂપં, તંસમુટ્ઠાપિકા ચિત્તચેતસિકા અરૂપં. ઇતિ ઇમે રૂપારૂપધમ્મા એવં ઉપ્પજ્જિત્વા એવં નિરુદ્ધા''તિ સરતિ ચેવ અનુસ્સરતિ ચ, સતિસમ્બોજ્ઝઙ્ગં સમુટ્ઠાપેતીતિ અત્થો. બોજ્ઝઙ્ગસમુટ્ઠાપિકા હિ સતિ ઇધ અધિપ્પેતા. તાય સતિયા એસ સકિમ્પિ સરણેન સરિતા, પુનપ્પુનં સરણેન અનુસ્સરિતાતિ વેદિતબ્બા.

ઉદયત્થગામિનિયાતિ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં ઉદયવયગામિનિયા ઉદયઞ્ચ વયઞ્ચ પટિવિજ્ઝિતું સમત્થાય. **અરિયાયા**તિ વિક્ખમ્ભનવસેન ચ સમુચ્છેદવસેન ચ કિલેસેહિ આરકા ઠિતાય પરિસુદ્ધાય. **પઞ્ઞાય સમન્નાગતો**તિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાય ચેવ મગ્ગપઞ્ઞાય ચ સમઙ્ગીભૂતો. **નિબ્બેધિકાયા**તિ સાયેવ નિબ્બિજ્ઝનતો નિબ્બેધિકાતિ વુચ્ચતિ, તાય સમન્નાગતોતિ અત્થો. તત્થ મગ્ગપઞ્ઞાય સમુચ્છેદવસેન અનિબ્બિદ્ધપુબ્બં અપદાલિતપુબ્બં લોભક્ખન્ધં દોસક્ખન્ધં મોહક્ખન્ધં નિબ્બિજ્ઝતિ પદાલેતીતિ નિબ્બેધિકા. વિપસ્સનાપઞ્ઞાય તદઙ્ગવસેન નિબ્બેધિકાય મગ્ગપઞ્ઞાય પટિલાભસંવત્તનતો ચાતિ વિપસ્સના ''નિબ્બેધિકા''તિ વત્તું વટ્ટતિ. **સમ્મા દુક્ખક્ખયગામિનિયા**તિ ઇધાપિ મગ્ગપઞ્ઞા ''સમ્મા હેતુના નયેન વટ્ટદુક્ખં ખેપયમાના ગચ્છતીતિ સમ્મા દુક્ખક્ખયગામિની નામ. વિપસ્સના તદઙ્ગવસેન વટ્ટદુક્ખઞ્ચ કિલેસદુક્ખઞ્ચ ખેપયમાના ગચ્છતીતિ દુક્ખક્ખયગામિની. દુક્ખક્ખયગામિનિયા વા મગ્ગપઞ્ઞાય પટિલાભસંવત્તનતો એસા દુક્ખક્ખયગામિની''તિ વેદિતબ્બા.

૨૬. **અભિચેતસિકાન**ન્તિ અભિચિત્તં સેટ્ઠચિત્તં સિતાનં નિસ્સિતાનં. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાન**ન્તિ અપ્પિતપ્પિતક્ખણે સુખપટિલાભહેતૂનં. **નિકામલાભી**તિ ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જિતા. **અકિચ્છલાભી**તિ નિદ્દુક્ખલાભી. **અકસિરલાભી**તિ વિપુલલાભી. પગુણભાવેન એકો ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જિતું સક્કોતિ, સમાધિપારિપન્થિકધમ્મે પન અકિલમન્તો વિક્ખમ્ભેતું ન સક્કોતિ, સો અત્તનો અનિચ્છાય ખિપ્પમેવ વુટ્ઠાતિ, યથાપરિચ્છેદવસેન સમાપત્તિં ઠપેતું ન સક્કોતિ અયં કિચ્છલાભી કસિરલાભી નામ. એકો ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે ચ સમાપજ્જિતું સક્કોતિ, સમાધિપારિપન્થિકધમ્મે ચ અકિલમન્તો વિક્ખમ્ભેતિ, સો યથાપરિચ્છેદવસેનેવ વુટ્ઠાતું સક્કોતિ, અયં અકિચ્છલાભી અકસિરલાભી નામ.

૨૭. **અયં વુચ્ચતિ મહાનામ અરિયસાવકો સેખો પાટિપદો**તિ મહાનામ અરિયસાવકો સેખો પાટિપદો વિપસ્સનાગબ્ભાય વડ્ઢમાનકપટિપદાય સમન્નાગતોતિ વુચ્ચતીતિ દસ્સેતિ. **અપુચ્ચણ્ડતાયા**તિ અપૂતિઅણ્ડતાય. **ભબ્બો અભિનિબ્ભિદાયા**તિ વિપસ્સનાદિઞાણપ્પભેદાય ભબ્બો. **સમ્બોધાયા**તિ અરિયમગ્ગાય. **અનુત્તરસ્સ યોગક્ખેમસ્સા**તિ અરહત્તં અનુત્તરો યોગક્ખેમો નામ, તદભિગમાય ભબ્બોતિ દસ્સેતિ. યા પનાયમેત્થ અત્થદીપનત્થં ઉપમા આહટા, સા ચેતોખિલસુત્તે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. કેવલઞ્હિ તત્થ ''તસ્સા કુક્કુટિયા અણ્ડેસુ તિવિધકિરિયકરણં વિય હિ ઇમસ્સ ભિક્ખુનો ઉસ્સોળ્હિપન્નરસેહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતભાવો''તિ યં એવં ઓપમ્મસંસન્દનં આગતં, તં ઇધ એવં સીલસમ્પન્નો હોતીતિઆદિવચનતો ''તસ્સા કુક્કુટિયા અણ્ડેસુ તિવિધકિરિયકરણં વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો સીલસમ્પન્નતાદીહિ પન્નરસેહિ ધમ્મેહિ સમઙ્ગિભાવો''તિ. એવં યોજેત્વા વેદિતબ્બં. સેસં સબ્બત્થ વુત્તસદિસમેવ.

૨૮. **ઇમંયેવ અનુત્તરં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિ**ન્તિ ઇમં પઠમાદિજ્ઝાનેહિ અસદિસં ઉત્તમં ચતુત્થજ્ઝાનિકં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં. **પઠમાભિનિબ્ભિદા**તિ પઠમો ઞાણભેદો. દુતિયાદીસુપિ એસેવ નયો. કુક્કુટચ્છાપકો પન

એકવારં માતુકુચ્છિતો એકવારં અણ્ડકોસતોતિ દ્વે વારે જાયતિ. અરિયસાવકો તીહિ વિજ્જાહિ તાયો વારે જાયતિ. પુબ્બેનિવાસચ્છાદકં તમં વિનોદેત્વા પુબ્બેનિવાસઞાણેન પઠમં જાયતિ, સત્તાનં ચુતિપટિસન્ધિચ્છાદકં તમં વિનોદેત્વા દિબ્બચક્ખુઞાણેન દુતિયં જાયતિ, ચતુસચ્ચપટિચ્છાદકં તમં વિનોદેત્વા આસવક્ખયઞાણેન તતિયં જાયતિ.

૨૯. **ઇદમ્પિસ્સ હોતિ ચરણસ્મિ**ન્તિ ઇદમ્પિ સીલં અસ્સ ભિક્ખુનો ચરણં નામ હોતીતિ અત્થો. **ચરણં** નામ બહુ અનેકવિધં, સીલાદયો પન્નરસધમ્મા, તત્થ ઇદમ્પિ એકં ચરણન્તિ અત્થો. પદત્થો પન ચરતિ તેન અગતપુબ્બં દિસં ગચ્છતીતિ ચરણં. એસ નયો સબ્બત્થ.

ઇદમ્પિસ્સ હોતિ વિજ્જાયાતિ ઇદં પુબ્બેનિવાસઞાણં તસ્સ **વિજ્જા** નામ હોતીતિ અત્થો. વિજ્જા નામ બહુ અનેકવિધા, વિપસ્સનઞાણાદીનિ અટ્ઠ ઞાણાનિ, તત્થ ઇદમ્પિ ઞાણં એકા વિજ્જાતિપિ અત્થો. પદત્થો પન વિનિવિજ્ઝિત્વા એતાય જાનાતીતિ વિજ્જા. એસ નયો સબ્બત્થ. **વિજ્જાસમ્પન્નો ઇતિપી**તિ તીહિ વિજ્જાહિ વિજ્જાસમ્પન્નો ઇતિપિ. **ચરણસમ્પન્નો ઇતિપી**તિ પઞ્ચદસહિ ધમ્મેહિ ચરણસમ્પન્નો ઇતિપિ. તદુભયેન પન વિજ્જાચરણસમ્પન્નો ઇતિપીતિ.

૩૦. **સનઙ્કુમારેના**તિ પોરાણકકુમારેન, ચિરકાલતો પટ્ઠાય કુમારોતિ પઞ્ઞાતેન. સો કિર મનુસ્સપથે પઞ્ચચૂળકકુમારકકાલે ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિ, તસ્સ સો અત્તભાવો પિયો અહોસિ મનાપો, તસ્મા તાદિસેનેવ અત્તભાવેન ચરતિ, તેન નં **સનઙ્કુમારો**તિ સઞ્જાનન્તિ. **જનેતસ્મિ**ન્તિ જનિતસ્મિં, પજાયાતિ અત્થો. **યે ગોત્તપટિસારિનો**તિ યે જનેતસ્મિં ગોત્તં પટિસરન્તિ ''અહં ગોતમો, અહં કસ્સપો''તિ, તેસુ લોકે ગોત્તપટિસારીસુ ખત્તિયો સેટ્ઠો. **અનુમતા ભગવતા**તિ મમ પઞ્હબ્યાકરણેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા દેસિતાતિ અમ્બટ્ઠસુત્તે બુદ્ધેન ભગવતા ''અહમ્પિ, અમ્બટ્ઠ, એવં વદામિ –

'ખત્તિયો સેટ્ઠો જનેતસ્મિં, યે ગોત્તપટિસારિનો;
વિજ્જાચરણસમ્પન્નો, સો સેટ્ઠો દેવમાનુસે'તિ''. (દી॰ નિ॰ ૧.૨૭૭) –

એવં ભાસન્તેન અનુઞ્ઞાતા અનુમોદિતા. **સાધુ સાધુ આનન્દા**તિ, ભગવા કિર આદિતો પટ્ઠાય નિદ્દં અનોક્કમન્તોવ ઇમં સુત્તં સુત્વા આનન્દેન સેખપટિપદાય કૂટં ગહિતન્તિ ઞત્વા ઉટ્ઠાય પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નો સાધુકારં અદાસિ. એત્તાવતા ચ પન ઇદં સુત્તં જિનભાસિતં નામ જાતં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

સેખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પોતલિયસુત્તવણ્ણના

૩૧. **એવં મે સુત**ન્તિ પોતલિયસુત્તં. તત્થ **અઙ્ગુત્તરાપેસૂ**તિ અઙ્ગાયેવ સો જનપદો, મહિયા પનસ્સ ઉત્તરેન યા આપો, તાસં અવિદૂરત્તા ઉત્તરાપોતિપિ વુચ્ચતિ. કતરમહિયા ઉત્તરેન યા આપોતિ, મહામહિયા. તત્થાયં આવિભાવકથા – અયં કિર જમ્બુદીપો દસસહસ્સયોજનપરિમાણો. તત્થ ચ ચતુસહસ્સયોજનપ્પમાણો પદેસો ઉદકેન અજ્ઝોત્થટો સમુદ્દોતિ સઙ્ખં ગતો . તિસહસ્સયોજનપ્પમાણે મનુસ્સા વસન્તિ. તિસહસ્સયોજનપ્પમાણે

હિમવા પતિટ્ઠિતો ઉબ્બેધેન પઞ્ચયોજનસતિકો ચતુરાસીતિકૂટસહસ્સપટિમણ્ડિતો સમન્તતો સન્દમાનપઞ્ચસતનદીવિચિત્તો, યત્થ આયામવિત્થારેન ચેવ ગમ્ભીરતાય ચ પણ્ણાસપણ્ણાસયોજના દિયડ્ઢયોજનસતપરિમણ્ડલા અનોતત્તદહો કણ્ણમુણ્ડદહો રથકારદહો છદ્દન્તદહો કુણાલદહો મન્દાકિનીદહો સીહપપાતદહોતિ સત્ત મહાસરા પતિટ્ઠિતા. તેસુ અનોતત્તદહો સુદસ્સનકૂટં ચિત્રકૂટં કાળકૂટં ગન્ધમાદનકૂટં કેલાસકૂટન્તિ ઇમેહિ પઞ્ચહિ પબ્બતેહિ પરિક્ખિત્તો.

તત્થ સુદસ્સનકૂટં સોવણ્ણમયં દ્વિયોજનસતુબ્બેધં અન્તોવઙ્કં કાકમુખસણ્ઠાનં તમેવ સરં પટિચ્છાદેત્વા ઠિતં. ચિત્રકૂટં સબ્બરતનમયં. કાળકૂટં અઞ્જનમયં. ગન્ધમાદનકૂટં સાનુમયં અબ્ભન્તરે મુગ્ગવણ્ણં, મૂલગન્ધો સારગન્ધો ફેગ્ગુગન્ધો તચગન્ધો પપટિકગન્ધો રસગન્ધો પત્તગન્ધો પુપ્ફગન્ધો ફલગન્ધો ગન્ધગન્ધોતિ ઇમેહિ દસહિ ગન્ધેહિ ઉસ્સન્નં નાનપ્પકારઓસધસઞ્છન્નં, કાળપક્ખઉપોસથદિવસે આદિત્તમિવ અઙ્ગારં જલન્તં તિટ્ઠતિ. કેલાસકૂટં રજતમયં. સબ્બાનિ સુદસ્સનેન સમાનુબ્બેધસણ્ઠાનાનિ, તમેવ સરં પટિચ્છાદેત્વા ઠિતાનિ. તાનિ સબ્બાનિ દેવાનુભાવેન નાગાનુભાવેન ચ વસ્સન્તિ, નદિયો ચ તેસુ સન્દન્તિ. તં સબ્બમ્પિ ઉદકં અનોતત્તમેવ પવિસતિ. ચન્દિમસૂરિયા દક્ખિણેન વા ઉત્તરેન વા ગચ્છન્તા પબ્બતન્તરેન તત્થ ઓભાસં કરોન્તિ, ઉજું ગચ્છન્તા ન કરોન્તિ, તેનેવસ્સ અનોતત્તન્તિ સઙ્ખા ઉદપાદિ.

તત્થ મનોહરસિલાતલાનિ નિમ્મચ્છકચ્છપાનિ ફલિકસદિસનિમ્મલુદકાનિ ન્હાનતિત્થાનિ સુપટિયત્તાનિ હોન્તિ, યેસુ બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધખીણાસવા ચ ઇદ્ધિમન્તો ચ ઇસયો ન્હાયન્તિ, દેવયક્ખાદયો ઉય્યાનકીળકં કીળન્તિ.

તસ્સ ચતૂસુ પસ્સેસુ સીહમુખં હત્થિમુખં અસ્સમુખં ઉસભમુખન્તિ ચત્તારિ મુખાનિ હોન્તિ, યેહિ ચતસ્સો નદિયો સન્દન્તિ. સીહમુખેન નિક્ખન્તનદીતીરે સીહા બહુતરા હોન્તિ. હત્થિમુખાદીહિ હત્થિઅસ્સઉસભા. પુરત્થિમદિસતો નિક્ખન્તનદી અનોતત્તં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ઇતરા તિસ્સો નદિયો અનુપગમ્મ પાચીનહિમવન્તેનેવ અમનુસ્સપથં ગન્ત્વા મહાસમુદ્દં પવિસતિ. પચ્છિમદિસતો ચ ઉત્તરદિસતો ચ નિક્ખન્તનદિયોપિ તથેવ પદક્ખિણં કત્વા પચ્છિમહિમવન્તેનેવ ઉત્તરહિમવન્તેનેવ ચ અમનુસ્સપથં ગન્ત્વા મહાસમુદ્દં પવિસન્તિ. દક્ખિણદિસતો નિક્ખન્તનદી પન તં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા દક્ખિણેન ઉજુકં પાસાણપિટ્ઠેનેવ સટ્ઠિયોજનાનિ ગન્ત્વા પબ્બતં પહરિત્વા વુટ્ઠાય પરિક્ખેપેન તિગાવુતપ્પમાણા ઉદકધારા ચ હુત્વા આકાસેન સટ્ઠિયોજનાનિ ગન્ત્વા તિયગ્ગળે નામ પાસાણે પતિતા, પાસાણો ઉદકધારાવેગેન ભિન્નો. તત્થ પઞ્ઞાસયોજનપ્પમાણા તિયગ્ગળા નામ પોક્ખરણી જાતા, પોક્ખરણિયા કૂલં ભિન્દિત્વા પાસાણં પવિસિત્વા સટ્ઠિયોજનાનિ ગતા. તતો ઘનપથવિં ભિન્દિત્વા ઉમઙ્ગેન સટ્ઠિયોજનાનિ ગન્ત્વા વિઞ્ઝું નામ તિરચ્છાનપબ્બતં પહરિત્વા હત્થતલે પઞ્ચઙ્ગુલિસદિસા પઞ્ચધારા હુત્વા પવત્તન્તિ. સા તિક્ખત્તું અનોતત્તં પદક્ખિણં કત્વા ગતટ્ઠાને આવટ્ટગઙ્ગાતિ વુચ્ચતિ. ઉજુકં પાસાણપિટ્ઠેન સટ્ઠિયોજનાનિ ગતટ્ઠાને કણ્હગઙ્ગાતિ, આકાસેન સટ્ઠિયોજનાનિ ગતટ્ઠાને આકાસગઙ્ગાતિ, તિયગ્ગળપાસાણે પઞ્ઞાસયોજનોકાસે ઠિતા તિયગ્ગળપોક્ખરણીતિ, કૂલં ભિન્દિત્વા પાસાણં પવિસિત્વા સટ્ઠિયોજનાનિ ગતટ્ઠાને બહલગઙ્ગાતિ, ઉમઙ્ગેન સટ્ઠિયોજનાનિ ગતટ્ઠાને ઉમઙ્ગગઙ્ગાતિ વુચ્ચતિ. વિઞ્ઝું નામ તિરચ્છાનપબ્બતં પહરિત્વા પઞ્ચધારા હુત્વા પવત્તટ્ઠાને પન ગઙ્ગા યમુના અચિરવતી સરભૂ મહીતિ પઞ્ચધા સઙ્ખં ગતા. એવમેતા પઞ્ચ મહાનદિયો હિમવન્તતો પભવન્તિ. તાસુ યા અયં પઞ્ચમી મહી નામ, સા ઇધ મહામહીતિ અધિપ્પેતા. તસ્સા ઉત્તરેન યા આપો, તાસં અવિદૂરત્તા સો જનપદો અઙ્ગુત્તરાપોતિ વેદિતબ્બો. તસ્મિં અઙ્ગુત્તરાપેસુ જનપદે.

આપણં નામાતિ તસ્મિં કિર નિગમે વીસતિ આપણમુખસહસ્સાનિ વિભત્તાનિ અહેસું. ઇતિ સો આપણાનં ઉસ્સન્નત્તા આપણન્ત્વેવ સઙ્ખં ગતો. તસ્સ ચ નિગમસ્સ અવિદૂરે નદીતીરે ઘનચ્છાયો રમણીયો ભૂમિભાગો મહાવનસણ્ડો, તસ્મિં ભગવા વિહરતિ. તેનેવેત્થ વસનટ્ઠાનં ન નિયામિતન્તિ વેદિતબ્બં. **યેનઞ્ઞતરો વનસણ્ડો તેનુપસઙ્કમી**તિ ભિક્ખુસઙ્ઘં વસનટ્ઠાનં પેસેત્વા એકકોવ ઉપસઙ્કમિ પોતલિયં ગહપતિં સન્ધાય. **પોતલિયોપિ ખો ગહપતી**તિ પોતલિયોતિ એવંનામકો ગહપતિ. **સમ્પન્નનિવાસનપાવુરણો**તિ પરિપુણ્ણનિવાસનપાવુરણો , એકં દીઘદસં સાટકં નિવત્થો એકં પારુતોતિ અત્થો. **છત્તુપાહનાહી**તિ છત્તં ગહેત્વા ઉપાહના આરુય્હાતિ અત્થો. **આસનાની**તિ પલ્લઙ્કપીઠપલાલપીઠકાદીનિ. અન્તમસો સાખાભઙ્ગમ્પિ હિ આસનન્તેવ વુચ્ચતિ. **ગહપતિવાદેના**તિ ગહપતીતિ ઇમિના વચનેન. **સમુદાચરતી**તિ વોહરતિ.

ભગવન્તં એતદવોચાતિ તતિયં ગહપતીતિ વચનં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો ભગવન્તમેતં ''તયિદં, ભો, ગોતમા''તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **નચ્છન્નન્તિ** ન અનુચ્છવિકં. **નપ્પતિરૂપન્તિ** ન સારુપ્પં. **આકારા**તિઆદીનિ સબ્બાનેવ કારણવેવચનાનિ. દીઘદસવત્થધારણ-કેસમસ્સુનખઠપનાદીનિ હિ સબ્બાનેવ ગિહિબ્યઞ્જનાનિ તસ્સ ગિહિભાવં પાકટં કરોન્તીતિ **આકારા**, ગિહિસણ્ઠાનેન સણ્ઠિતત્તા **લિઙ્ગા**, ગિહિભાવસ્સ સઞ્જાનનનિમિત્તતાય **નિમિત્તા**તિ વુત્તા. **યથા તં ગહપતિસ્સા**તિ યથા ગહપતિસ્સ આકારલિઙ્ગનિમિત્તા ભવેય્યું, તથેવ તુય્હં. તેન તાહં એવં સમુદાચરામીતિ દસ્સેતિ. અથ સો યેન કારણેન ગહપતિવાદં નાધિવાસેતિ, તં પકાસેન્તો ''તથા હિ પન મે''તિઆદિમાહ.

નિય્યાતન્તિ નિય્યાતિતં. **અનોવાદી અનુપવાદી**તિ ''તાતા, કસથ, વપથ, વણિપ્પથં પયોજેથા''તિઆદિના હિ નયેન ઓવદન્તો ઓવાદી નામ હોતિ. ''તુમ્હે ન કસથ, ન વપથ, ન વણિપ્પથં પયોજેથ, કથં જીવિસ્સથ, પુત્તદારં વા ભરિસ્સથા''તિઆદિના નયેન પન ઉપવદન્તો ઉપવાદી નામ હોતિ. અહં પન ઉભયમ્પિ તં ન કરોમિ. તેનાહં તત્થ અનોવાદી અનુપવાદીતિ દસ્સેતિ. **ઘાસચ્છાદનપરમો વિહરામી**તિ ઘાસમત્તઞ્ચેવ અચ્છાદનમત્તઞ્ચ પરમં કત્વા વિહરામિ, તતો પરં નત્થિ, ન ચ પત્થેમીતિ દીપેતિ.

૩૨. **ગિદ્ધિલોભો પહાતબ્બો**તિ ગેધભૂતો લોભો પહાતબ્બો. **અનિન્દારોસન્તિ** અનિન્દાભૂતં અઘટ્ટનં. **નિન્દારોસો**તિ નિન્દાઘટ્ટના. **વોહારસમુચ્છેદાયા**તિ એત્થ **વોહારો**તિ બ્યવહારવોહારોપિ પણ્ણત્તિપિ વચનમ્પિ ચેતનાપિ. તત્થ –

> ''યો હિ કોચિ મનુસ્સેસુ, વોહારં ઉપજીવતિ;
> એવં વાસેટ્ઠ જાનાહિ, વાણિજો સો ન બ્રાહ્મણો''તિ. (મ॰ નિ॰ ૨.૪૫૭) –

અયં બ્યવહારવોહારો નામ. ''સઙ્ખા સમઞ્ઞા પઞ્ઞત્તિ વોહારો''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૩૧૩-૧૩૧૫) અયં પણ્ણત્તિવોહારો નામ. ''તથા તથા વોહરતિ અપરામસ''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૩૨) અયં વચનવોહારો નામ. ''અટ્ઠ અરિયવોહારા અટ્ઠ અનરિયવોહરા''તિ (અ॰ નિ॰ ૮.૬૭) અયં ચેતનાવોહારો નામ, અયમિધાધિપ્પેતો. યસ્મા વા પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય ગિહીતિ ચેતના નત્થિ, સમણોતિ ચેતના હોતિ. ગિહીતિ વચનં નત્થિ, સમણોતિ વચનં હોતિ. ગિહીતિ પણ્ણત્તિ નત્થિ, સમણોતિ પણ્ણત્તિ હોતિ. ગિહીતિ બ્યવહારો નત્થિ, સમણોતિ વા પબ્બજિતોતિ વા બ્યવહારો હોતિ. તસ્મા સબ્બેપેતે લબ્ભન્તિ.

૩૩. યેસં ખો અહં સંયોજનાનં હેતુ પાણાતિપાતીતિ એત્થ પાણાતિપાતોવ સંયોજનં. પાણાતિપાતસ્સેવ હિ હેતુ પાણાતિપાતપચ્ચયા પાણાતિપાતી નામ હોતિ. પાણાતિપાતાનં પન બહુતાય ''યેસં ખો અહ''ન્તિ વુત્તં. **તેસાહં સંયોજનાન**ન્તિ તેસં અહં પાણાતિપાતબન્ધનાનં. **પહાનાય સમુચ્છેદાય પટિપન્નો**તિ ઇમિના અપાણાતિપાતસઙ્ખાતેન કાયિકસીલસંવરેન પહાનત્થાય સમુચ્છેદનત્થાય પટિપન્નો. **અત્તાપિ મં ઉપવદેય્યા**તિ કુન્થકિપિલ્લિકમ્પિ નામ જીવિતા અવોરોપનકસાસને પબ્બજિત્વા પાણાતિપાતમત્તતોપિ ઓરમિતું ન સક્કોમિ, કિં મય્હં પબ્બજ્જાયાતિ એવં અત્તાપિ મં ઉપવદેય્ય. **અનુવિચ્ચાપિ મં વિઞ્ઞૂ ગરહેય્યુ**ન્તિ એવરૂપે નામ સાસને પબ્બજિત્વા પાણાતિપાતમત્તતોપિ ઓરમિતું ન સક્કોતિ, કિં એતસ્સ પબ્બજ્જાયાતિ એવં અનુવિચ્ચ તુલયિત્વા પરિયોગાહેત્વા અઞ્ઞેપિ વિઞ્ઞૂ પણ્ડિતા ગરહેય્યું. **એતદેવ ખો પન સંયોજનમેતં નીવરણ**ન્તિ દસસુ સંયોજનેસુ પઞ્ચસુ ચ નીવરણેસુ અપરિયાપન્નમ્પિ ''અટ્ઠ નીવરણા''તિ દેસનાવસેનેતં વુત્તં. વટ્ટબન્ધનટ્ઠેન હિ હિતપટિચ્છાદનટ્ઠેન ચ સંયોજનન્તિપિ નીવરણન્તિપિ વુત્તં. **આસવા**તિ પાણાતિપાતકારણા એકો અવિજ્જાસવો ઉપ્પજ્જતિ. **વિઘાતપરિળાહા**તિ વિઘાતા ચ પરિળાહા ચ. તત્થ વિઘાતગ્ગહણેન કિલેસદુક્ખઞ્ચ વિપાકદુક્ખઞ્ચ ગહિતં, પરિળાહગ્ગહણેનપિ કિલેસપરિળાહો ચ વિપાકપરિળાહો ચ ગહિતો. ઇમિના ઉપાયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

૩૪-૪૦. અયં પન વિસેસો – **તેસાહં સંયોજનાનં પહાનાયા**તિ ઇમસ્મિં પદે ઇમિના દિન્નાદાનસઙ્ખાતેન કાયિકસીલસંવરેન, સચ્ચવાચાસઙ્ખાતેન વાચસિકસીલસંવરેન, અપિસુણાવાચાસઙ્ખાતેન વાચસિકસીલસંવરેન, અગિદ્ધિલોભસઙ્ખાતેન માનસિકસીલસંવરેન, અનિન્દારોસસઙ્ખાતેન કાયિકવાચસિકસીલસંવરેન , અકોધુપાયાસસઙ્ખાતેન માનસિકસીલસંવરેન, અનતિમાનસઙ્ખાતેન માનસિકસીલસંવરેન પહાનત્થાય સમુચ્છેદનત્થાય પટિપન્નોતિ એવં સબ્બવારેસુ યોજના કાતબ્બા.

અત્તાપિ મં ઉપવદેય્ય અનુવિચ્ચાપિ મં વિઞ્ઞૂ ગરહેય્યુન્તિ ઇમેસુ પન પદેસુ તિણસલાકમ્પિ નામ ઉપાદાય અદિન્નં અગ્ગહણસાસને પબ્બજિત્વા અદિન્નાદાનમત્તતોપિ વિરમિતું ન સક્કોમિ, કિં મય્હં પબ્બજ્જાયાતિ એવં અત્તાપિ મં ઉપવદેય્ય. એવરૂપે નામ સાસને પબ્બજિત્વા અદિન્નાદાનમત્તતોપિ ઓરમિતું ન સક્કોતિ, કિં ઇમસ્સ પબ્બજ્જાયાતિ એવં અનુવિચ્ચાપિ મં વિઞ્ઞૂ ગરહેય્યું? હસાપેક્ખતાયપિ નામ દવકમ્યતાય વા મુસાવાદં અકરણસાસને પબ્બજિત્વા. સબ્બાકારેન પિસુણં અકરણસાસને નામ પબ્બજિત્વા. અપ્પમત્તકમ્પિ ગિદ્ધિલોભં અકરણસાસને નામ પબ્બજિત્વાપિ. કકચેન અઙ્ગેસુ ઓક્કન્તિયમાનેસુપિ નામ પરેસં નિન્દારોસં અકરણસાસને પબ્બજિત્વા. છિન્નખાણુકણ્ટકાદીસુપિ નામ કોધુપાયાસં અકરણસાસને પબ્બજિત્વા. અધિમાનમત્તમ્પિ નામ માનં અકરણસાસને પબ્બજિત્વા અતિમાનમત્તમ્પિ પજહિતું ન સક્કોમિ, કિં મય્હં પબ્બજ્જાયાતિ એવં અત્તાપિ મં ઉપવદેય્ય. એવરૂપે નામ સાસને પબ્બજિત્વા અતિમાનમત્તમ્પિ પજહિતું ન સક્કોતિ, કિં ઇમસ્સ પબ્બજ્જાયાતિ એવં અનુવિચ્ચાપિ મં વિઞ્ઞૂ ગરહેય્યુન્તિ એવં સબ્બવારેસુ યોજના કાતબ્બા.

આસવાતિ ઇમસ્મિં પન પદે અદિન્નાદાનકારણા કામાસવો દિટ્ઠાસવો અવિજ્જાસવોતિ તયો આસવા ઉપ્પજ્જન્તિ, તથા મુસાવાદકારણા પિસુણાવાચાકારણા ચ, ગિદ્ધિલોભકારણા દિટ્ઠાસવો અવિજ્જાસવો ચ, નિન્દારોસકારણા અવિજ્જાસવોવ, તથા કોધુપાયાસકારણા, અતિમાનકારણા ભવાસવો અવિજ્જાસવો ચાતિ દ્વેવ આસવા ઉપ્પજ્જન્તીતિ એવં આસવુપ્પત્તિ વેદિતબ્બા.

ઇમેસુ પન અટ્ઠસુપિ વારેસુ અસમ્મોહત્થં પુન અયં સઙ્ખેપવિનિચ્છયો – પુરિમેસુ તાવ ચતૂસુ વિરમિતું ન સક્કોમીતિ વત્તબ્બં, પચ્છિમેસુ પજહિતું ન સક્કોમીતિ. પાણાતિપાતનિન્દારોસકોધુપાયાસેસુ ચ એકો અવિજ્જાસવોવ હોતિ, અદિન્નાદાનમુસાવાદપિસુણાવાચાસુ કામાસવો દિટ્ઠાસવો અવિજ્જાસવો, ગિદ્ધિલોભે દિટ્ઠાસવો અવિજ્જાસવો, અતિમાને ભવાસવો અવિજ્જાસવો, અપાણાતિપાતં દિન્નાદાનં કાયિકં સીલં, અમુસા અપિસુણં વાચસિકસીલં, ઠપેત્વા અનિન્દારોસં સેસાનિ તીણિ માનસિકસીલાનિ. યસ્મા પન કાયેનપિ ઘટ્ટેતિ રોસેતિ વાચાયપિ, તસ્મા અનિન્દારોસો દ્વે ઠાનાનિ યાતિ, કાયિકસીલમ્પિ હોતિ વાચસિકસીલમ્પિ. એત્તાવતા કિં કથિતં? પાતિમોક્ખસંવરસીલં. પાતિમોક્ખસંવરસીલે ઠિતસ્સ ચ ભિક્ખુનો પટિસઙ્ખાપહાનવસેન ગિહિવોહારસમુચ્છેદો કથિતોતિ વેદિતબ્બો.

કામાદીનવકથાવણ્ણના

૪૨. વિત્થારદેસનાયં **તમેનં દક્ખો**તિ પદસ્સ **ઉપસુમ્ભેય્યા**તિ ઇમિના સદ્ધિં સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. ઇદં વુત્તં હોતિ, તમેનં કુક્કુરં ઉપસુમ્ભેય્ય, તસ્સ સમીપે ખિપેય્યાતિ અત્થો. **અટ્ઠિકઙ્કલ**ન્તિ ઉરટ્ઠિં વા પિટ્ઠિકણ્ટકં વા સીસટ્ઠિં વા. તઞ્હિ નિમ્મંસત્તા કઙ્કલન્તિ વુચ્ચતિ. **સુનિક્કન્તં નિક્કન્ત**ન્તિ યથા સુનિક્કન્તં હોતિ, એવં નિક્કન્તં નિલ્લિખિતં, યદેત્થ અલ્લીનમંસં અત્થિ, તં સબ્બં નિલ્લિખિત્વા અટ્ઠિમત્તમેવ કતન્તિ અત્થો. તેનેવાહ ''નિમ્મંસ''ન્તિ. લોહિતં પન મક્ખિત્વા તિટ્ઠતિ, તેન વુત્તં ''લોહિતમક્ખિત''ન્તિ.

બહુદુક્ખા બહુપાયાસાતિ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકેહિ દુક્ખેહિ બહુદુક્ખા, ઉપાયાસસંકિલેસેહિ બહુપાયાસા. **યાયં ઉપેક્ખા નાનત્તા નાનત્તસિતા**તિ યા અયં પઞ્ચકામગુણારમ્મણવસેન નાનાસભાવા, તાનેવ ચ આરમ્મણાનિ નિસ્સિતત્તા ''નાનત્તસિતા''તિ વુચ્ચતિ પઞ્ચકામગુણૂપેક્ખા, તં અભિનિવજ્જેત્વા. **એકત્તા એકત્તસિતા**તિ ચતુત્થજ્ઝાનુપેક્ખા, સા હિ દિવસમ્પિ એકસ્મિં આરમ્મણે ઉપ્પજ્જનતો એકસભાવા, તદેવ એકં આરમ્મણં નિસ્સિતત્તા એકત્તસિતા નામ. **યત્થ સબ્બસો લોકામિસૂપાદાના અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તી**તિ યત્થ ચતુત્થજ્ઝાનુપેક્ખાયં યં ઉપેક્ખં આગમ્મ યં પટિચ્ચ સબ્બેન સબ્બં અપરિસેસા લોકામિસસઙ્ખાતા પઞ્ચકામગુણામિસા નિરુજ્ઝન્તિ. **પઞ્ચકામગુણામિસા**તિ ચ કામગુણારમ્મણછન્દરાગા, ગહણટ્ઠેન તેયેવ ચ ઉપાદાનાતિપિ વુત્તા. **તમેવૂપેક્ખં ભાવેતી**તિ તં લોકામિસૂપાદાનાનં પટિપક્ખભૂતં ચતુત્થજ્ઝાનુપેક્ખમેવ વડ્ઢેતિ.

૪૩. **ઉડ્ડીયેય્યા**તિ ઉપ્પતિત્વા ગચ્છેય્ય. **અનુપતિત્વા**તિ અનુબન્ધિત્વા. **વિતચ્છેય્યુ**ન્તિ મુખતુણ્ડકેન ડંસન્તા તચ્છેય્યું. **વિસ્સજ્જેય્યુ**ન્તિ મંસપેસિં નખેહિ કડ્ઢિત્વા પાતેય્યું.

૪૭. **યાનં વા પોરિસેય્ય**ન્તિ પુરિસાનુચ્છવિકં યાનં. **પવરમણિકુણ્ડલ**ન્તિ નાનપ્પકારં ઉત્તમમણિઞ્ચ કુણ્ડલઞ્ચ. **સાનિ હરન્તી**તિ અત્તનો ભણ્ડકાનિ ગણ્હન્તિ.

૪૮. **સમ્પન્નફલ**ન્તિ મધુરફલં. **ઉપપન્નફલ**ન્તિ ફલૂપપન્નં બહુફલં.

૪૯. **અનુત્તર**ન્તિ ઉત્તમં પભસ્સરં નિરુપક્કિલેસં.

૫૦. **આરકા અહં, ભન્તે**તિ પથવિતો નભં વિય સમુદ્દસ્સ ઓરિમતીરતો પરતીરં વિય ચ સુવિદૂરવિદૂરે અહં. **અનાજાનીયે**તિ ગિહિવોહારસમુચ્છેદનસ્સ કારણં અજાનનકે. **આજાનીયભોજન**ન્તિ કારણં જાનન્તેહિ ભુઞ્જિતબ્બં

ભોજનં. **અનાજાનીયભોજન**ન્તિ કારણં અજાનન્તેહિ ભુઞ્જિતબ્બં ભોજનં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

પોતલિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. જીવકસુત્તવણ્ણના

૫૧. એવં મે સુતન્તિ જીવકસુત્તં. તત્થ **જીવકસ્સ કોમારભચ્ચસ્સ અમ્બવને**તિ એત્થ જીવતીતિ **જીવકો**. કુમારેન ભતોતિ **કોમારભચ્ચો**. યથાહ ''કિં એતં ભણે કાકેહિ સમ્પરિકિણ્ણન્તિ? દારકો દેવાતિ. જીવતિ ભણેતિ? જીવતિ દેવાતિ. તેન હિ ભણે તં દારકં અમ્હાકં અન્તેપુરં નેત્વા ધાતીનં દેથ પોસેતુન્તિ. તસ્સ જીવતીતિ જીવકોતિ નામં અકંસુ, કુમારેન પોસાપિતોતિ કોમારભચ્ચોતિ નામં અકંસૂ''તિ (મહાવ॰ ૩૨૮). અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારેન પન જીવકવત્થુ ખન્ધકે આગતમેવ. વિનિચ્છયકથાપિસ્સ **સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય** વુત્તા.

અયં પન જીવકો એકસ્મિં સમયે ભગવતો દોસાભિસન્નં કાયં વિરેચેત્વા સીવેય્યકં દુસ્સયુગં દત્વા વત્થાનુમોદનપરિયોસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય ચિન્તેસિ – ''મયા દિવસસ્સ દ્વત્તિક્ખત્તું બુદ્ધુપટ્ઠાનં ગન્તબ્બં, ઇદઞ્ચ વેળુવનં અતિદૂરે, મય્હં ઉય્યાનં અમ્બવનં આસન્નતરં, યંનૂનાહમેત્થ ભગવતો વિહારં કારેય્ય''ન્તિ. સો તસ્મિં અમ્બવને રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનલેણકુટિમણ્ડપાદીનિ સમ્પાદેત્વા ભગવતો અનુચ્છવિકં ગન્ધકુટિં કારેત્વા અમ્બવનં અટ્ઠારસહત્થુબ્બેધેન તમ્બપટ્ટવણ્ણેન પાકારેન પરિક્ખિપાપેત્વા બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં ચીવરભત્તેન સન્તપ્પેત્વા દક્ખિણોદકં પાતેત્વા વિહારં નિય્યાતેસિ. તં સન્ધાય વુત્તં – ''જીવકસ્સ કોમારભચ્ચસ્સ અમ્બવને''તિ.

આરભન્તીતિ ઘાતેન્તિ. **ઉદ્દિસ્સકત**ન્તિ ઉદ્દિસિત્વા કતં. **પટિચ્ચકમ્મ**ન્તિ અત્તાનં પટિચ્ચ કતં. અથ વા **પટિચ્ચકમ્મ**ન્તિ નિમિત્તકમ્મસ્સેતં અધિવચનં, તં પટિચ્ચ કમ્મમેત્થ અત્થીતિ મંસં ''પટિચ્ચકમ્મ''ન્તિ વુત્તં હોતિ યો એવરૂપં મંસં પરિભુઞ્જતિ, સોપિ તસ્સ કમ્મસ્સ દાયાદો હોતિ, વધકસ્સ વિય તસ્સાપિ પાણઘાતકમ્મં હોતીતિ તેસં લદ્ધિ. **ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મં બ્યાકરોન્તી**તિ ભગવતા વુત્તકારણસ્સ અનુકારણં કથેન્તિ. એત્થ ચ કારણં નામ તિકોટિપરિસુદ્ધમચ્છમંસપરિભોગો, અનુકારણં નામ મહાજનસ્સ તથા બ્યાકરણં. યસ્મા પન ભગવા ઉદ્દિસ્સકતં ન પરિભુઞ્જતિ, તસ્મા નેવ તં કારણં હોતિ, ન તિત્થિયાનં તથા બ્યાકરણં અનુકારણં. **સહધમ્મિકો વાદાનુવાદો**તિ પરેહિ વુત્તકારણેન સકારણો હુત્વા તુમ્હાકં વાદો વા અનુવાદો વા વિઞ્ઞૂહિ ગરહિતબ્બકારણં કોચિ અપ્પમત્તકોપિ કિં ન આગચ્છતિ . ઇદં વુત્તં હોતિ – ''કિં સબ્બાકારેનપિ તુમ્હાકં વાદે ગારય્હં કારણં નત્થી''તિ. **અબ્ભાચિક્ખન્તી**તિ અભિભવિત્વા આચિક્ખન્તિ.

૫૨. ઠાનેહીતિ કારણેહિ. દિટ્ઠાદીસુ **દિટ્ઠં** નામ ભિક્ખૂનં અત્થાય મિગમચ્છે વધિત્વા ગય્હમાનં દિટ્ઠં. **સુતં** નામ ભિક્ખૂનં અત્થાય મિગમચ્છે વધિત્વા ગહિતન્તિ સુતં. **પરિસઙ્કિતં** નામ દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં સુતપરિસઙ્કિતં તદુભયવિમુત્તપરિસઙ્કિતન્તિ તિવિધં હોતિ.

તત્રાયં સબ્બસઙ્ગાહકવિનિચ્છયો – ઇધ ભિક્ખૂ પસ્સન્તિ મનુસ્સે જાલવાગુરાદિહત્થે ગામતો વા નિક્ખમન્તે અરઞ્ઞે વા વિચરન્તે. દુતિયદિવસે ચ નેસં તં ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં સમચ્છમંસં પિણ્ડપાતં અભિહરન્તિ. તે

તેન દિટ્ઠેન પરિસઙ્કન્તિ ‘‘ભિક્ખૂનં નુ ખો અત્થાય કત’’ન્તિ, ઇદં **દિટ્ઠપરિસઙ્કિતં** નામ, એતં ગહેતું ન વટ્ટતિ. યં એવં અપરિસઙ્કિતં, તં વટ્ટતિ. સચે પન તે મનુસ્સા ‘‘કસ્મા, ભન્તે, ન ગણ્હથા’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ‘‘નયિદં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં અત્થાય કતં, અમ્હેહિ અત્તનો અત્થાય વા રાજયુત્તાદીનં અત્થાય વા કત’’ન્તિ વદન્તિ, કપ્પતિ.

ન હેવ ખો ભિક્ખૂ પસ્સન્તિ, અપિચ સુણન્તિ ‘‘મનુસ્સા કિર જાલવાગુરાદિહત્થા ગામતો વા નિક્ખમન્તિ અરઞ્ઞે વા વિચરન્તી’’તિ. દુતિયદિવસે ચ નેસં તં ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં સમચ્છમંસં પિણ્ડપાતં અભિહરન્તિ. તે તેન સુતેન પરિસઙ્કન્તિ ‘‘ભિક્ખૂનં નુ ખો અત્થાય કત’’ન્તિ, ઇદં **સુતપરિસઙ્કિતં** નામ, એતં ગહેતું ન વટ્ટતિ. યં એવં અપરિસઙ્કિતં, તં વટ્ટતિ. સચે પન તે મનુસ્સા ‘‘કસ્મા, ભન્તે, ન ગણ્હથા’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ‘‘નયિદં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં અત્થાય કતં, અમ્હેહિ અત્તનો અત્થાય વા રાજયુત્તાદીનં અત્થાય વા કત’’ન્તિ વદન્તિ, કપ્પતિ.

ન હેવ ખો પન પસ્સન્તિ ન સુણન્તિ, અપિચ તેસં ગામં પિણ્ડાય પવિટ્ઠાનં પત્તં ગહેત્વા સમચ્છમંસં પિણ્ડપાતં અભિસઙ્ખરિત્વા અભિહરન્તિ. તે પરિસઙ્કન્તિ ‘‘ભિક્ખૂનં નુ ખો અત્થાય કત’’ન્તિ, ઇદં **તદુભયવિમુત્તપરિસઙ્કિતં** નામ. એતમ્પિ ગહેતું ન વટ્ટતિ. યં એવં અપરિસઙ્કિતં, તં વટ્ટતિ . સચે પન તે મનુસ્સા ‘‘કસ્મા, ભન્તે, ન ગણ્હથા’’તિ પુચ્છિત્વા તમત્થં સુત્વા ‘‘નયિદં, ભન્તે, ભિક્ખૂનં અત્થાય કતં, અમ્હેહિ અત્તનો અત્થાય વા રાજયુત્તાદીનં અત્થાય વા કતં, પવત્તમંસં વા કતં, કપ્પિયમેવ લભિત્વા ભિક્ખૂનં અત્થાય સમ્પાદિત’’ન્તિ વદન્તિ, કપ્પતિ.

મતાનં પેતકિચ્ચત્થાય મઙ્ગલાદીનં વા અત્થાય કતેપિ એસેવ નયો. યં યઞ્હિ ભિક્ખૂનંયેવ અત્થાય અકતં, યત્થ ચ નિબ્બેમતિકા હોન્તિ, તં સબ્બં કપ્પતિ. સચે પન એકસ્મિં વિહારે ભિક્ખૂ ઉદ્દિસ્સ કતં હોતિ, તે ચ અત્તનો અત્થાય કતભાવં ન જાનન્તિ, અઞ્ઞે જાનન્તિ. યે જાનન્તિ, તેસં ન વટ્ટતિ, ઇતરેસં વટ્ટતિ. અઞ્ઞે ન જાનન્તિ, તેયેવ જાનન્તિ, તેસંયેવ ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞેસં વટ્ટતિ. તેપિ ‘‘અમ્હાકં અત્થાય કતં’’તિ જાનન્તિ અઞ્ઞેપિ ‘‘એતેસં અત્થાય કત’’ન્તિ જાનન્તિ, સબ્બેસમ્પિ તં ન વટ્ટતિ. સબ્બે ન જાનન્તિ, સબ્બેસં વટ્ટતિ. પઞ્ચસુ હિ સહધમ્મિકેસુ યસ્સ કસ્સચિ વા અત્થાય ઉદ્દિસ્સ કતં સબ્બેસં ન કપ્પતિ.

સચે પન કોચિ એકં ભિક્ખું ઉદ્દિસ્સ પાણં વધિત્વા તસ્સ પત્તં પૂરેત્વા દેતિ, સો ચે અત્તનો અત્થાય કતભાવં જાનંયેવ ગહેત્વા અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુનો દેતિ, સો તસ્સ સદ્ધાય પરિભુઞ્જતિ. કસ્સાપત્તીતિ? દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ. યઞ્હિ ઉદ્દિસ્સ કતં, તસ્સ અભુત્તતાય અનાપત્તિ, ઇતરસ્સ અજાનનતાય. કપ્પિયમંસસ્સ હિ પટિગ્ગહણે આપત્તિ નત્થિ. ઉદ્દિસ્સકતઞ્ચ અજાનિત્વા ભુત્તસ્સ પચ્છા ઞત્વા આપત્તિદેસનાકિચ્ચં નામ નત્થિ. અકપ્પિયમંસં પન અજાનિત્વા ભુત્તેન પચ્છા ઞત્વાપિ આપત્તિ દેસેતબ્બા. ઉદ્દિસ્સકતઞ્હિ ઞત્વા ભુઞ્જતોવ આપત્તિ, અકપ્પિયમંસં અજાનિત્વા ભુત્તસ્સાપિ આપત્તિયેવ. તસ્મા આપત્તિભીરુકેન રૂપં સલ્લક્ખેન્તેનાપિ પુચ્છિત્વાવ મંસં પટિગ્ગહેતબ્બં, પરિભોગકાલે પુચ્છિત્વા પરિભુઞ્જિસ્સામીતિ વા ગહેત્વા પુચ્છિત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બં. કસ્મા? દુવિઞ્ઞેય્યત્તા. અચ્છમંસઞ્હિ સૂકરમંસસદિસં હોતિ, દીપિમંસાદીનિ ચ મિગમંસસદિસાનિ, તસ્મા પુચ્છિત્વા ગહણમેવ વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

અદિટ્ઠન્તિ ભિક્ખૂનં અત્થાય વધિત્વા ગય્હમાનં અદિટ્ઠં. **અસુતન્તિ** ભિક્ખૂનં અત્થાય વધિત્વા ગહિતન્તિ અસુતં. **અપરિસઙ્કિતન્તિ** દિટ્ઠપરિસઙ્કિતાદિવસેન અપરિસઙ્કિતં. **પરિભોગન્તિ વદામીતિ** ઇમેહિ તીહિ કારણેહિ પરિસુદ્ધં **તિકોટિપરિસુદ્ધં** નામ હોતિ, તસ્સ પરિભોગો અરઞ્ઞે જાતસૂપેય્યસાકપરિભોગસદિસો હોતિ, તથારૂપં પરિભુઞ્જન્તસ્સ મેત્તાવિહારિસ્સ ભિક્ખુનો દોસો વા વજ્જં વા નત્થિ, તસ્મા તં પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ વદામીતિ અત્થો.

૫૩. ઇદાનિ તાદિસસ્સ પરિભોગે મેત્તાવિહારિનોપિ અનવજ્જતં દસ્સેતું **ઇધ, જીવક, ભિક્ખૂતિ**આદિમાહ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અનિયમેત્વા **ભિક્ખૂતિ** વુત્તં, અથ ખો અત્તાનમેવ સન્ધાય એતં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ભગવતા હિ મહાવચ્છગોત્તસુત્તે, ચઙ્કીસુત્તે, ઇમસ્મિં સુત્તેતિ તીસુ ઠાનેસુ અત્તાનંયેવ સન્ધાય દેસના કતા. **પણીતેન પિણ્ડપાતેનાતિ** હેટ્ઠા અનઙ્ગણસુત્તે યો કોચિ મહગ્ઘો પિણ્ડપાતો પણીતપિણ્ડપાતોતિ અધિપ્પેતો, ઇધ પન મંસૂપસેચનોવ અધિપ્પેતો. **અગથિતોતિ** તણ્હાય અગથિતો. **અમુચ્છિતોતિ** તણ્હામુચ્છનાય અમુચ્છિતો. **અનજ્ઝોપન્નોતિ** ન અધિઓપન્નો, સબ્બં આલુમ્પિત્વા એકપ્પહારેનેવ ગિલિતુકામો કાકો વિય ન હોતીતિ અત્થો. **આદીનવદસ્સાવીતિ** એકરત્તિવાસેન ઉદરપટલં પવિસિત્વા નવહિ વણમુખેહિ નિક્ખમિસ્સતીતિઆદિના નયેન આદીનવં પસ્સન્તો. **નિસ્સરણપઞ્ઞો પરિભુઞ્જતીતિ** ઇદમત્થમાહારપરિભોગોતિ પઞ્ઞાય પરિચ્છિન્દિત્વા પરિભુઞ્જતિ. **અત્તબ્યાબાધાય વા ચેતેતીતિ** અત્તદુક્ખાય વા ચિતેતિ. **સુતમેતન્તિ** સુતં મયા એતં પુબ્બે, એતં મય્હં સવનમત્તમેવાતિ દસ્સેતિ. **સચે ખો તે, જીવક, ઇદં સન્ધાય ભાસિતન્તિ**, જીવક, મહાબ્રહ્મુના વિક્ખમ્ભનપ્પહાનેન બ્યાપાદાદયો પહીના, તેન સો મેત્તાવિહારી મય્હં સમુચ્છેદપ્પહાનેન, સચે તે ઇદં સન્ધાય ભાસિતં, એવં સન્તે તવ ઇદં વચનં અનુજાનામીતિ અત્થો. સો સમ્પટિચ્છિ.

૫૪. અથસ્સ ભગવા સેસબ્રહ્મવિહારવસેનાપિ ઉત્તરિ દેસનં વડ્ઢેન્તો ''ઇધ, જીવક, ભિક્ખૂ''તિઆદિમાહ. તં ઉત્તાનત્થમેવ.

૫૫. **યો ખો જીવકાતિ** અયં પાટિએક્કો અનુસન્ધિ. ઇમસ્મિઞ્હિ ઠાને ભગવા દ્વારં થકેતિ, સત્તાનુદ્દયં દસ્સેતિ. સચે હિ કસ્સચિ એવમસ્સ ''એકં રસપિણ્ડપાતં દત્વા કપ્પસતસહસ્સં સગ્ગસમ્પત્તિં પટિલભન્તિ, યંકિઞ્ચિ કત્વા પરં મારેત્વાપિ રસપિણ્ડપાતોવ દાતબ્બો''તિ, તં પટિસેધેન્તો ''યો ખો, જીવક, તથાગતં વા''તિઆદિમાહ.

તત્થ **ઇમિના પઠમેન ઠાનેનાતિ** ઇમિના આણત્તિમત્તેનેવ તાવ પઠમેન કારણેન. **ગલપ્પવેધકેનાતિ** યોત્તેન ગલે બન્ધિત્વા કડ્ઢિતો ગલેન પવેધેન્તેન. **આરભિયમાનોતિ** મારિયમાનો. **અકપ્પિયેન આસાદેતીતિ** અચ્છમંસં સૂકરમંસન્તિ, દીપિમંસં વા મિગમંસન્તિ ખાદાપેત્વા – ''ત્વં કિં સમણો નામ, અકપ્પિયમંસં તે ખાદિત''ન્તિ ઘટ્ટેતિ. યે પન દુબ્ભિક્ખાદીસુ વા બ્યાધિનિગ્ગહણત્થં વા ''અચ્છમંસં નામ સૂકરમંસસદિસં, દીપિમંસં મિગમંસસદિસ''ન્તિ જાનન્તા ''સૂકરમંસં ઇદં, મિગમંસં ઇદ''ન્તિ વત્વા હિતજ્ઝાસયેન ખાદાપેન્તિ, ન તે સન્ધાયેતં વુત્તં. તેસઞ્હિ બહુપુઞ્ઞમેવ હોતિ. **એસાહં, ભન્તે, ભગવન્તં સરણં ગચ્છામિ ધમ્મઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘઞ્ચાતિ** અયં આગતફલો વિઞ્ઞાતસાસનો દિટ્ઠસચ્ચો અરિયસાવકો. ઇમં પન ધમ્મદેસનં ઓગાહન્તો પસાદં ઉપ્પાદેત્વા ધમ્મકથાય થુતિં કરોન્તો એવમાહ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

જીવકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ઉપાલિસુત્તવણ્ણના

૫૬. એવં મે સુતન્તિ ઉપાલિસુત્તં. તત્થ **નાળન્દાય**ન્તિ નાલન્દાતિ એવંનામકે નગરે તં નગરં ગોચરગામં કત્વા. **પાવારિકમ્બવને**તિ દુસ્સપાવારિકસેટ્ઠિનો અમ્બવને. તં કિર તસ્સ ઉય્યાનં અહોસિ, સો ભગવતો ધમ્મદેસનં સુત્વા ભગવતિ પસન્નો તસ્મિં ઉય્યાને કુટિલેણમણ્ડપાદિપટિમણ્ડિતં ભગવતો વિહારં કત્વા નિય્યાદેસિ, સો વિહારો જીવકમ્બવનં વિય પાવારિકમ્બવનન્તેવ સઙ્ખં ગતો. તસ્મિં પાવારિકમ્બવને વિહરતીતિ અત્થો. **દીઘતપસ્સી**તિ દીઘત્તા એવંલદ્ધનામો. **પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો**તિ પિણ્ડપાતતો પટિક્કન્તો. સાસને વિય કિં પન બાહિરાયતને પિણ્ડપાતોતિ વોહારો અત્થીતિ, નત્થિ.

પઞ્ઞપેતીતિ દસ્સેતિ ઠપેતિ. **દણ્ડાનિ પઞ્ઞપેતી**તિ ઇદં નિગણ્ઠસમયેન પુચ્છન્તો આહ. **કાયદણ્ડં વચીદણ્ડં મનોદણ્ડ**ન્તિ એત્થ પુરિમદણ્ડદ્વયં તે અચિત્તકં પચ્ચપેન્તિ. યથા કિર વાતે વાયન્તે સાખા ચલતિ, ઉદકં ચલતિ, ન ચ તત્થ ચિત્તં અત્થિ, એવં કાયદણ્ડોપિ અચિત્તકોવ હોતિ. યથા ચ વાતે વાયન્તે તાલપણ્ણાદીનિ સદ્દં કરોન્તિ, ઉદકાનિ સદ્દં કરોન્તિ , ન ચ તત્થ ચિત્તં અત્થિ, એવં વચીદણ્ડોપિ અચિત્તકોવ હોતીતિ ઇમં દણ્ડદ્વયં અચિત્તકં પઞ્ઞપેન્તિ. ચિત્તં પન મનોદણ્ડન્તિ પઞ્ઞપેન્તિ. અથસ્સ ભગવા વચનં પતિટ્ઠપેતુકામો ‘‘કિં પન તપસ્સી’’તિઆદિમાહ.

તત્થ **કથાવત્થુસ્મિ**ન્તિ એત્થ કથાયેવ કથાવત્થુ. કથાયં પતિટ્ઠપેસીતિ અત્થો. કસ્મા પન ભગવા એવમકાસિ? પસ્સતિ હિ ભગવા ‘‘અયં ઇમં કથં આદાય ગન્ત્વા અત્તનો સત્થુ મહાનિગણ્ઠસ્સ આરોચેસ્સતિ, તાસઞ્ચ પરિસતિ, ઉપાલિ ગહપતિ નિસિન્નો, સો ઇમં કથં સુત્વા મમ વાદં આરોપેતું આગમિસ્સતિ, તસ્સાહં ધમ્મં દેસેસ્સામિ, સો તિક્ખત્તું સરણં ગમિસ્સતિ, અથસ્સ ચત્તારિ સચ્ચાનિ પકાસેસ્સામિ, સો સચ્ચપકાસનાવસાને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિસ્સતિ, પરેસં સઙ્ગહત્થમેવ હિ મયા પારમિયો પૂરિતા’’તિ. ઇમમત્થં પસ્સન્તો એવમકાસિ.

૫૭. કમ્માનિ પઞ્ઞપેસીતિ ઇદં નિગણ્ઠો બુદ્ધસમયેન પુચ્છન્તો આહ. **કાયકમ્મં વચીકમ્મં મનોકમ્મ**ન્તિ એત્થ કાયદ્વારે આદાનગહણમુઞ્ચનચોપનપત્તા અટ્ઠકામાવચરકુસલચેતના દ્વાદસાકુસલચેતનાતિ વીસતિચેતના **કાયકમ્મં** નામ. કાયદ્વારે આદાનાદીનિ અપત્વા વચીદ્વારે વચનભેદં પાપયમાના ઉપ્પન્ના તાયેવ વીસતિચેતના **વચીકમ્મં** નામ. ઉભયદ્વારે ચોપનં અપ્પત્વા મનોદ્વારે ઉપ્પન્ના એકૂનતિંસકુસલાકુસલચેતના **મનોકમ્મં** નામ. અપિચ સઙ્ખેપતો તિવિધં કાયદુચ્ચરિતં કાયકમ્મં નામ, ચતુબ્બિધં વચીદુચ્ચરિતં વચીકમ્મં નામ, તિવિધં મનોદુચ્ચરિતં મનોકમ્મં નામ. ઇમસ્મિઞ્ચ સુત્તે કમ્મં ધુરં, અનન્તરસુત્તે ‘‘ચત્તારિમાનિ પુણ્ણ કમ્માનિ મયા સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદિતાની’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૮૧) એવમાગતેપિ ચેતના ધુરં. યત્થ કત્થચિ પવત્તા ચેતના ‘‘કણ્હં કણ્હવિપાક’’ન્તિઆદિભેદં લભતિ. નિદ્દેસવારે ચસ્સ ‘‘સબ્યાબજ્ઝં કાયસઙ્ખારં અભિસઙ્ખરોતી’’તિઆદિના નયેન સા વુત્તાવ. કાયદ્વારે પવત્તા પન ઇધ કાયકમ્મન્તિ અધિપ્પેતં, વચીદ્વારે પવત્તા વચીકમ્મં, મનોદ્વારે પવત્તા મનોકમ્મં. તેન વુત્તં – ‘‘ઇમસ્મિં સુત્તે કમ્મં ધુરં, અનન્તરસુત્તે ચેતના’’તિ. કમ્મમ્પિ હિ ભગવા કમ્મન્તિ પઞ્ઞપેતિ યથા ઇમસ્મિંયેવ સુત્તે. ચેતનમ્પિ, યથાહ – ‘‘ચેતનાહં, ભિક્ખવે, કમ્મં વદામિ, ચેતયિત્વા કમ્મં કરોતી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૬૩). કસ્મા પન ચેતના કમ્મન્તિ વુત્તા? ચેતનામૂલકત્તા કમ્મસ્સ.

એત્થ ચ અકુસલં પત્વા કાયકમ્મં વચીકમ્મં મહન્તન્તિ વદન્તો ન કિલમતિ, કુસલં પત્વા મનોકમ્મં. તથા હિ માતુઘાતાદીનિ ચત્તારિ કમ્માનિ કાયેનેવ ઉપક્કમિત્વા કાયેનેવ કરોતિ, નિરયે કપ્પટ્ઠિકસઙ્ઘભેદકમ્મં વચીદ્વારેન

કરોતિ. એવં અકુસલં પત્વા કાયકમ્મં વચીકમ્મં મહન્તન્તિ વદન્તો ન કિલમતિ નામ. એકા પન ઝાનચેતના ચતુરાસીતિકપ્પસહસ્સાનિ સગ્ગસમ્પત્તિં આવહતિ, એકા મગ્ગચેતના સબ્બાકુસલં સમુગ્ઘાતેત્વા અરહત્તં ગણ્હાપેતિ. એવં કુસલં પત્વા મનોકમ્મં મહન્તન્તિ વદન્તો ન કિલમતિ નામ. ઇમસ્મિં પન ઠાને ભગવા અકુસલં પત્વા મનોકમ્મં મહાસાવજ્જં વદમાનો નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિં સન્ધાય વદતિ. તેનેવાહ – ''નાહં, ભિક્ખવે, અઞ્ઞં એકધમ્મમ્પિ સમનુપસ્સામિ, યં એવં મહાસાવજ્જં, યથયિદં, ભિક્ખવે, મિચ્છાદિટ્ઠિ. મિચ્છાદિટ્ઠિપરમાનિ, ભિક્ખવે, મહાસાવજ્જાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૩૧૦).

ઇદાનિ નિગણ્ઠોપિ તથાગતેન ગતમગ્ગં પટિપજ્જન્તો કિઞ્ચિ અત્થનિપ્ફત્તિં અપસ્સન્તોપિ ''કિં પનાવુસો, ગોતમા''તિઆદિમાહ.

૫૮. **બાલકિનિયા**તિ ઉપાલિસ્સ કિર બાલકલોણકારગામો નામ અત્થિ, તતો આયં ગહેત્વા મનુસ્સા આગતા, સો ''એથ ભણે, અમ્હાકં સત્થારં મહાનિગણ્ઠં પસ્સિસ્સામા''તિ તાય પરિસાય પરિવુતો તત્થ અગમાસિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''બાલકિનિયા પરિસાયા''તિ, બાલકગામવાસિનિયાતિ અત્થો. **ઉપાલિપમુખાયા**તિ ઉપાલિજેટ્ઠકાય. અપિચ **બાલકિનિયા**તિ બાલવતિયા બાલુસ્સન્નાયાતિપિ અત્થો. **ઉપાલિપમુખાયા**તિ ઉપાલિગહપતિયેવ તત્થ થોકં સપ્પઞ્ઞો, સો તસ્સા પમુખો જેટ્ઠકો. તેનાપિ વુત્તં ''ઉપાલિપમુખાયા''તિ. **હન્દા**તિ વચસાયત્થે નિપાતો. **છવો**તિ લામકો. **ઓળારિકસ્સા**તિ મહન્તસ્સ . **ઉપનિધાયા**તિ ઉપનિક્ખિપિત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ, કાયદણ્ડસ્સ સન્તિકે નિક્ખિપિત્વા ''અયં નુ ખો મહન્તો, અયં મહન્તો''તિ એવં ઓલોકિયમાનો છવો મનોદણ્ડો કિં સોભતિ, કુતો સોભિસ્સતિ, ન સોભતિ, ઉપનિક્ખેપમત્તમ્પિ નપ્પહોતીતિ દીપેતિ. **સાધુ સાધુ, ભન્તે, તપસ્સી**તિ દીઘતપસ્સિસ્સ સાધુકારં દેન્તો, ભન્તેતિ નાટપુત્તમાલપતિ.

૬૦. **ન ખો મેતં, ભન્તે, રુચ્ચતી**તિ, ભન્તે, એતં મય્હં ન રુચ્ચતિ. **માયાવી**તિ માયાકારો. **આવટ્ટનિમાય**ન્તિ આવટ્ટેત્વા ગહણમાયં. **આવટ્ટેતી**તિ આવટ્ટેત્વા પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હાતિ. **ગચ્છ ત્વં ગહપતી**તિ કસ્મા મહાનિગણ્ઠો ગહપતિં યાવતતિયં પહિણતિયેવ? દીઘતપસ્સી પન પટિબાહતેવ? મહાનિગણ્ઠેન હિ ભગવતા સદ્ધિં એકં નગરં ઉપનિસ્સાય વિહરન્તેનપિ ન ભગવા દિટ્ઠપુબ્બો. યો હિ સત્થુવાદપટિઞ્ઞો હોતિ, સો તં પટિઞ્ઞં અપ્પહાય બુદ્ધદસ્સને અભબ્બો. તસ્મા એસ બુદ્ધદસ્સનસ્સ અલદ્ધપુબ્બત્તા દસબલસ્સ દસ્સનસમ્પત્તિઞ્ચ નિય્યાનિકકથાભાવઞ્ચ અજાનન્તો યાવતતિયં પહિણતેવ. દીઘતપસ્સી પન કાલેન કાલં ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા તિટ્ઠતિપિ નિસીદતિપિ પઞ્હમ્પિ પુચ્છતિ, સો તથાગતસ્સ દસ્સનસમ્પત્તિમ્પિ નિય્યાનિકકથાભાવમ્પિ જાનાતિ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''અયં ગહપતિ પણ્ડિતો, સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકે ગન્ત્વા દસ્સનેપિ પસીદેય્ય, નિય્યાનિકકથં સુત્વાપિ પસીદેય્ય. તતો ન પુન અમ્હાકં સન્તિકં આગચ્છેય્યા''તિ. તસ્મા યાવતતિયં પટિબાહતેવ.

અભિવાદેત્વાતિ વન્દિત્વા. તથાગતઞ્હિ દિસ્વા પસન્નાપિ અપ્પસન્નાપિ યેભુય્યેન વન્દન્તિયેવ, અપ્પકા ન વન્દન્તિ. કસ્મા? અતિઉચ્ચે હિ કુલે જાતો અગારં અજ્ઝાવસન્તોપિ વન્દિતબ્બોયેવાતિ. અયં પન ગહપતિ પસન્નત્તાવ વન્દિ, દસ્સનેયેવ કિર પસન્નો. **આગમા નુ ખ્વિધા**તિ આગમા નુ ખો ઇધ.

૬૧. **સાધુ સાધુ, ભન્તે, તપસ્સી**તિ દીઘતપસ્સિસ્સ સાધુકારં દેન્તો, ભન્તેતિ, ભગવન્તં આલપતિ. **સચ્ચે પતિટ્ઠાયા**તિ થુસરાસિમ્હિ આકોટિતખાણુકો વિય અચલન્તો વચીસચ્ચે પતિટ્ઠહિત્વા. **સિયા નો**તિ ભવેય્ય અમ્હાકં.

૬૨. ઇધાતિ ઇમસ્મિં લોકે. **અસ્સા**તિ ભવેય્ય. **સીતોદકપટિક્ખિત્તો**તિ નિગણ્ઠા સત્તસઞ્ઞાય સીતોદકં પટિક્ખિપન્તિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **મનોસત્તા નામ દેવા**તિ મનમ્હિ સત્તા લગ્ગા લગિતા. **મનોપટિબદ્ધો**તિ યસ્મા મનમ્હિ પટિબદ્ધો હુત્વા કાલઙ્કરોતિ, તસ્મા મનોસત્તેસુ દેવેસુ ઉપપજ્જતીતિ દસ્સેતિ. તસ્સ હિ પિત્તજરરોગો ભવિસ્સતિ. તેનસ્સ ઉણ્હોદકં પિવિતું વા હત્થપાદાદિધોવનત્થાય વા ગત્તપરિસિઞ્ચનત્થાય વા ઉપનેતું ન વટ્ટતિ, રોગો બલવતરો હોતિ. સીતોદકં વટ્ટતિ, રોગં વૂપસમેતિ. અયં પન ઉણ્હોદકમેવ પટિસેવતિ, તં અલભમાનો ઓદનકઞ્જિકં પટિસેવતિ. ચિત્તેન પન સીતોદકં પાતુકામો ચ પરિભુઞ્જિતુકામો ચ હોતિ. તેનસ્સ મનોદણ્ડો તત્થેવ ભિજ્જતિ. સો કાયદણ્ડં વચીદણ્ડં રક્ખામીતિ સીતોદકં પાતુકામો વા પરિભુઞ્જિતુકામો વા સીતોદકમેવ દેથાતિ વત્તું ન વિસહતિ. તસ્સ એવં રક્ખિતાપિ કાયદણ્ડવચીદણ્ડા ચુતિં વા પટિસન્ધિં વા આકડ્ઢિતું ન સક્કોન્તિ. મનોદણ્ડો પન ભિન્નોપિ ચુતિમ્પિ પટિસન્ધિમ્પિ આકડ્ઢતિયેવ. ઇતિ નં ભગવા દુબ્બલકાયદણ્ડવચીદણ્ડા છવા લામકા, મનોદણ્ડોવ બલવા મહન્તોતિ વદાપેસિ.

તસ્સપિ ઉપાસકસ્સ એતદહોસિ. ''મુચ્છાવસેન અસઞ્ઞિભૂતાનઞ્હિ સત્તાહમ્પિ અસ્સાસપસ્સાસા નપ્પવત્તન્તિ, ચિત્તસન્તતિપવત્તિમત્તેનેવ પન તે મતાતિ ન વુચ્ચન્તિ. યદા નેસં ચિત્તં નપ્પવત્તતિ, તદા 'મતા એતે નીહરિત્વા તે ઝાપેથા'તિ વત્તબ્બતં આપજ્જન્તિ. કાયદણ્ડો નિરીહો અબ્યાપારો, તથા વચીદણ્ડો. ચિત્તેનેવ પન તેસં ચુતિપિ પટિસન્ધિપિ હોતિ . ઇતિપિ મનોદણ્ડોવ મહન્તો. ભિજ્જિત્વાપિ ચુતિપટિસન્ધિઆકડ્ઢનતો એસેવ મહન્તો. અમ્હાકં પન મહાનિગણ્ઠસ્સ કથા અનિય્યાનિકા''તિ સલ્લક્ખેસિ. ભગવતો પન વિચિત્તાનિ પઞ્હપટિભાનાનિ સોતુકામો ન તાવ અનુજાનાતિ.

ન ખો તે સન્ધિયતીતિ ન ખો તે ઘટિયતિ. **પુરિમેન વા પચ્છિમ**ન્તિ ''કાયદણ્ડો મહન્તો''તિ ઇમિના પુરિમેન વચનેન ઇદાનિ ''મનોદણ્ડો મહન્તો''તિ ઇદં વચનં. **પચ્છિમેન વા પુરિમ**ન્તિ તેન વા પચ્છિમેન અદું પુરિમવચનં ન ઘટિયતિ.

૬૩. ઇદાનિસ્સ ભગવા અઞ્ઞાનિપિ કારણાનિ આહરન્તો ''તં કિં મઞ્ઞસી''તિઆદિમાહ. તત્થ **ચાતુયામસંવરસંવુતો**તિ ન પાણમતિપાતેતિ, ન પાણમતિપાતયતિ, ન પાણમતિપાતયતો સમનુઞ્ઞો હોતિ. ન અદિન્નં આદિયતિ, ન અદિન્નં આદિયાપેતિ, ન અદિન્નં આદિયતો સમનુઞ્ઞો હોતિ. ન મુસા ભણતિ, ન મુસા ભણાપેતિ, ન મુસા ભણતો સમનુઞ્ઞો હોતિ. ન ભાવિતમાસીસતિ, ન ભાવિતમાસીસાપેતિ, ન ભાવિતમાસીસતો સમનુઞ્ઞો હોતીતિ ઇમિના ચતુકોટ્ઠાસેન સંવરેન સંવુતો. એત્થ ચ **ભાવિત**ન્તિ પઞ્ચકામગુણા.

સબ્બવારિવારિતોતિ વારિતસબ્બઉદકો, પટિક્ખિત્તસબ્બસીતોદકોતિ અત્થો. સો હિ સીતોદકે સત્તસઞ્ઞી હોતિ, તસ્મા ન તં વલઞ્જેતિ. અથ વા **સબ્બવારિવારિતો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન વારિતપાપો. **સબ્બવારિયુત્તો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન યુત્તો. **સબ્બવારિધુતો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન ધુતપાપો. **સબ્બવારિફુટો**તિ સબ્બેન પાપવારણેન ફુટો. **ખુદ્દકે પાણે સઙ્ઘાતં આપાદેતી**તિ ખુદ્દકે પાણે વધં આપાદેતિ. સો કિર એકિન્દ્રિયં પાણં દુવિન્દ્રિયં પાણન્તિ પઞ્ઞપેતિ. સુક્ખદણ્ડક-પુરાણપણ્ણસક્ખર-કથલાનિપિ પાણોતેવ પઞ્ઞપેતિ. તત્થ ખુદ્દકં ઉદકબિન્દુ ખુદ્દકો પાણો, મહન્તં મહન્તોતિ સઞ્ઞી હોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **કિસ્મિં પઞ્ઞપેતી**તિ કત્થ કતરસ્મિં કોટ્ઠાસે પઞ્ઞપેતિ. **મનોદણ્ડસ્મિ**ન્તિ મનોદણ્ડકોટ્ઠાસે, ભન્તેતિ. અયં પન ઉપાસકો ભણન્તોવ સયમ્પિ સલ્લક્ખેસિ – ''અમ્હાકં મહાનિગણ્ઠો 'અસઞ્ચેતનિકં કમ્મં અપ્પસાવજ્જં, સઞ્ચેતનિકં મહાસાવજ્જ'ન્તિ પઞ્ઞપેત્વા ચેતનં મનોદણ્ડોતિ પઞ્ઞપેતિ, અનિય્યાનિકા એતસ્સ કથા, ભગવતોવ નિય્યાનિકા''તિ.

૬૪. ઇદ્ધાતિ સમિદ્ધા. **ફીતા**તિ અતિસમિદ્ધા સબ્બપાલિફુલ્લા વિય. **આકિણ્ણમનુસ્સા**તિ જનસમાકુલા. **પાણા**તિ હત્થિઅસ્સાદયો તિરચ્છાનગતા ચેવ ઇત્થિપુરિસદારકાદયો મનુસ્સજાતિકા ચ. **એકં મંસખલ**ન્તિ એકં મંસરાસિં. **પુઞ્જ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **ઇદ્ધિમા**તિ આનુભાવસમ્પન્નો. **ચેતોવસિપ્પત્તો**તિ ચિત્તે વસીભાવપ્પત્તો. **ભસ્મં કરિસ્સામી**તિ છારિકં કરિસ્સામિ. **કિઞ્હિ સોભતિ એકા છવા નાળન્દા**તિ ઇદમ્પિ ભણન્તો સો ગહપતિ – ''કાયપયોગેન પઞ્ઞાસમ્પિ મનુસ્સા એકં નાળન્દં એકં મંસખલં કાતું ન સક્કોન્તિ, ઇદ્ધિમા પન એકો એકેનેવ મનોપદોસેન ભસ્મં કાતું સમત્થો. અમ્હાકં મહાનિગણ્ઠસ્સ કથા અનિય્યાનિકા, ભગવતોવ કથા નિય્યાનિકા''તિ સલ્લક્ખેસિ.

૬૫. **અરઞ્ઞં અરઞ્ઞભૂત**ન્તિ અગામકં અરઞ્ઞમેવ હુત્વા અરઞ્ઞં જાતં. **ઇસીનં મનોપદોસેના**તિ ઇસીનં અત્થાય કતેન મનોપદોસેન તં મનોપદોસં અસહમાનાહિ દેવતાહિ તાનિ રટ્ઠાનિ વિનાસિતાનિ. લોકિકા પન ઇસયો મનં પદોસેત્વા વિનાસયિંસૂતિ મઞ્ઞન્તિ. તસ્મા ઇમસ્મિં લોકવાદે ઠત્વાવ ઇદં વાદારોપનં કતન્તિ વેદિતબ્બં.

તત્થ દણ્ડકીરઞ્ઞાદીનં એવં અરઞ્ઞભૂતભાવો જાનિતબ્બો – સરભઙ્ગબોધિસત્તસ્સ તાવ પરિસાય અતિવેપુલ્લતં ગતાય કિસવચ્છો નામ તાપસો મહાસત્તસ્સ અન્તેવાસી વિવેકવાસં પત્થયમાનો ગણં પહાય ગોધાવરીતીરતો કલિઙ્ગરટ્ઠે **દણ્ડકીરઞ્ઞો** કુમ્ભપુરં નામ નગરં ઉપનિસ્સાય રાજુય્યાને વિવેકમનુબ્રૂહયમાનો વિહરતિ. તસ્સ સેનાપતિ ઉપટ્ઠાકો હોતિ.

તદા ચ એકા ગણિકા રથં અભિરુહિત્વા પઞ્ચમાતુગામસતપરિવારા નગરં ઉપસોભયમાના વિચરતિ. મહાજનો તમેવ ઓલોકયમાનો પરિવારેત્વા વિચરતિ, નગરવીથિયો નપ્પહોન્તિ. રાજા વાતપાનં વિવરિત્વા ઠિતો તં દિસ્વા કા એસાતિ પુચ્છિ. તુમ્હાકં નગરસોભિની દેવાતિ. સો ઉસ્સૂયમાનો ''કિં એતાય સોભતિ, નગરં સયં સોભિસ્સતી''તિ તં ઠાનન્તરં અચ્છિન્દાપેસિ.

સા તતો પટ્ઠાય કેનચિ સદ્ધિં સન્થવં કત્વા ઠાનન્તરં પરિયેસમાના એકદિવસં રાજુય્યાનં પવિસિત્વા ચઙ્કમનકોટિયં આલમ્બનફલકં નિસ્સાય પાસાણફલકે નિસિન્નં તાપસં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ''કિલિટ્ઠો વતાયં તાપસો અનઞ્જિતમણ્ડિતો, દાઠિકાહિ પરુળ્હાહિ મુખં પિહિતં, મસ્સુના ઉરં પિહિતં, ઉભો કચ્છા પરુળ્હા''તિ. અથસ્સા દોમનસ્સં ઉપ્પજ્જિ – ''અહં એકેન કિચ્ચેન વિચરામિ, અયઞ્ચ મે કાળકણ્ણી દિટ્ઠો, ઉદકં આહરથ, અક્ખીનિ ધોવિસ્સામી''તિ ઉદકદન્તકટ્ઠં આહરાપેત્વા દન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા તાપસસ્સ સરીરે પિણ્ડં પિણ્ડં ખેળં પાતેત્વા દન્તકટ્ઠં જટામત્થકે ખિપિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા ઉદકં તાપસસ્સ મત્થકસ્મિંયેવ સિઞ્ચિત્વા – ''યેહિ મે અક્ખીહિ કાળકણ્ણી દિટ્ઠો, તાનિ ધોતાનિ કલિપવાહિતો''તિ નિક્ખન્તા.

તંદિવસઞ્ચ રાજા સતિં પટિલભિત્વા – ''ભો કુહિં નગરસોભિની''તિ પુચ્છિ. ઇમસ્મિંયેવ નગરે દેવાતિ. પકતિટ્ઠાનન્તરં તસ્સા દેથાતિ ઠાનન્તરં દાપેસિ. સા પુબ્બે સુકતકમ્મં નિસ્સાય લદ્ધં ઠાનન્તરં તાપસસ્સ સરીરે ખેળપાતનેન લદ્ધન્તિ સઞ્ઞમકાસિ.

તતો કતિપાહસ્સચ્ચયેન રાજા પુરોહિતસ્સ ઠાનન્તરં ગણ્હિ. સો નગરસોભિનિયા સન્તિકં ગન્ત્વા ''ભગિનિ કિન્તિ કત્વા ઠાનન્તરં પટિલભી''તિ પુચ્છિ. ''કિં બ્રાહ્મણ અઞ્ઞં કાતબ્બં અત્થિ, રાજુય્યાને અનઞ્જિતકાળકણ્ણી કૂટજટિલો એકો અત્થિ, તસ્સ સરીરે ખેળં પાતેહિ, એવં ઠાનન્તરં લભિસ્સસી''તિ આહ. સો ''એવં કરિસ્સામિ

ભગિની''તિ તત્થ ગન્ત્વા તાય કથિતસદિસમેવ સબ્બં કત્વા નિક્ખમિ. રાજાપિ તંદિવસમેવ સતિં પટિલભિત્વા – ''કુહિં, ભો, બ્રાહ્મણો''તિ પુચ્છિ. ઇમસ્મિંયેવ નગરે દેવાતિ. ''અમ્હેહિ અનુપધારેત્વા કતં, તદેવસ્સ ઠાનન્તરં દેથા''તિ દાપેસિ. સોપિ પુઞ્ઞબલેન લભિત્વા ''તાપસસ્સ સરીરે ખેળપાતનેન લદ્ધં મે''તિ સઞ્ઞમકાસિ.

તતો કતિપાહસ્સચ્ચયેન રઞ્ઞો પચ્ચન્તો કુપિતો. રાજા પચ્ચન્તં વૂપસમેસ્સામીતિ ચતુરઙ્ગિનિયા સેનાય નિક્ખમિ. પુરોહિતો ગન્ત્વા રઞ્ઞો પુરતો ઠત્વા ''જયતુ મહારાજા''તિ વત્વા – ''તુમ્હે, મહારાજ, જયત્થાય ગચ્છથા''તિ પુચ્છિ. આમ બ્રાહ્મણાતિ. એવં સન્તે રાજુય્યાને અનઙ્ગિતકાળકણ્ણી એકો કૂટજટિલો વસતિ, તસ્સ સરીરે ખેળં પાતેથાતિ. રાજા તસ્સ વચનં ગહેત્વા યથા ગણિકાય ચ તેન ચ કતં, તથેવ સબ્બં કત્વા ઓરોધેપિ આણાપેસિ – ''એતસ્સ કૂટજટિલસ્સ સરીરે ખેળં પાતેથા''તિ. તતો ઓરોધાપિ ઓરોધપાલકાપિ તથેવ અકંસુ. અથ રાજા ઉય્યાનદ્વારે રક્ખં ઠપાપેત્વા ''રઞ્ઞા સદ્ધિં નિક્ખમન્તા સબ્બે તાપસસ્સ સરીરે ખેળં અપાતેત્વા નિક્ખમિતું ન લભન્તી''તિ આણાપેસિ. અથ સબ્બો બલકાયો ચ સેનિયો ચ તેનેવ નિયામેન તાપસસ્સ ઉપરિ ખેળઞ્ચ દન્તકટ્ઠાનિ ચ મુખવિક્ખાલિત ઉદકઞ્ચ પાપયિંસુ, ખેળો ચ દન્તકટ્ઠાનિ ચ સકલસરીરં અવત્થરિંસુ.

સેનાપતિ સબ્બપચ્છા સુણિત્વા ''મય્હં કિર સત્થારં ભવન્તં પુઞ્ઞક્ખેત્તં સગ્ગસોપાનં એવં ઘટ્ટયિંસૂ''તિ ઉસુમજાતહદયો મુખેન અસ્સસન્તો વેગેન રાજુય્યાનં આગન્ત્વા તથા બ્યસનપત્તં ઇસિં દિસ્વા કચ્છં બન્ધિત્વા દ્વીહિ હત્થેહિ દન્તકટ્ઠાનિ અપવિયૂહિત્વા ઉક્ખિપિત્વા નિસીદાપેત્વા ઉદકં આહરાપેત્વા ન્હાપેત્વા સબ્બઓસધેહિ ચેવ ચતુજ્જાતિગન્ધેહિ ચ સરીરં ઉબ્બટ્ટેત્વા સુખુમસાટકેન પુઞ્છિત્વા પુરતો અઞ્જલિં કત્વા ઠિતો એવમાહ ''અયુત્તં, ભન્તે, મનુસ્સેહિ કતં, એતેસં કિં ભવિસ્સતી''તિ. દેવતા સેનાપતિ તિધા ભિન્ના, એકચ્ચા ''રાજાનમેવ નાસેસ્સામા''તિ વદન્તિ, એકચ્ચા ''સદ્ધિં પરિસાય રાજાન''ન્તિ, એકચ્ચા ''રઞ્ઞો વિજિતં સબ્બં નાસેસ્સામા''તિ. ઇદં વત્વા પન તાપસો અપ્પમત્તકમ્પિ કોપં અકત્વા લોકસ્સ સન્તિઉપાયમેવ આચિક્ખન્તો આહ ''અપરાધો નામ હોતિ, અચ્ચયં પન દેસેતું જાનન્તસ્સ પાકતિકમેવ હોતી''તિ.

સેનાપતિ નયં લભિત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા આહ – ''તુમ્હેહિ, મહારાજ, નિરાપરાધે મહિદ્ધિકે તાપસે અપરજ્ઝન્તેહિ ભારિયં કમ્મં કતં, દેવતા કિર તિધા ભિન્ના એવં વદન્તી''તિ સબ્બં આરોચેત્વા – ''ખમાપિતે કિર, મહારાજ, પાકતિકં હોતિ, રટ્ઠં મા નાસેથ, તાપસં ખમાપેથા''તિ આહ. રાજા અત્તનિ દોસં કતં દિસ્વાપિ એવં વદતિ ''ન તં ખમાપેસ્સામી''તિ. સેનાપતિ યાવતતિયં યાચિત્વા અનિચ્છન્તમાહ – ''અહં, મહારાજ, તાપસસ્સ બલં જાનામિ, ન સો અભૂતવાદી, નાપિ કુપિતો, સત્તાનુદ્દયેન પન એવમાહ ખમાપેથ નં મહારાજા''તિ. ન ખમાપેમીતિ. તેન હિ સેનાપતિટ્ઠાનં અઞ્ઞસ્સ દેથ, અહં તુમ્હાકં આણાપવત્તિટ્ઠાને ન વસિસ્સામીતિ. ત્વં યેનકામં ગચ્છ, અહં મય્હં સેનાપતિં લભિસ્સામીતિ. તતો સેનાપતિ તાપસસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા વન્દિત્વા ''કથં પટિપજ્જામિ, ભન્તે''તિ આહ. સેનાપતિ યે તે વચનં સુણન્તિ, સબ્બે સપરિક્ખારે સધને સદ્વિપદચતુપ્પદે ગહેત્વા સત્તદિવસબ્ભન્તરે બહિ રજ્જસીમં ગચ્છ, દેવતા અતિવિય કુપિતા ધુવં રટ્ઠમ્પિ અરટ્ઠં કરિસ્સન્તીતિ. સેનાપતિ તથા અકાસિ.

રાજા ગતમત્તોયેવ અમિત્તમથનં કત્વા જનપદં વૂપસમેત્વા આગમ્મ જયખન્ધાવારટ્ઠાને નિસીદિત્વા નગરં પટિજગ્ગાપેત્વા અન્તોનગરં પાવિસિ. દેવતા પઠમંયેવ ઉદકવુટ્ઠિં પાતયિંસુ. મહાજનો અત્તમનો અહોસિ ''કૂટજટિલં અપરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય અમ્હાકં રઞ્ઞો વડ્ઢિયેવ, અમિત્તે નિમ્મથેસિ, આગતદિવસેયેવ દેવો વુટ્ઠો''તિ. દેવતા પુન સુમનપુપ્ફવુટ્ઠિં પાતયિંસુ, મહાજનો અત્તમનતરો અહોસિ. દેવતા પુન માસકવુટ્ઠિં પાતયિંસુ. તતો

કહાપણવુટ્ઠિં, તતો કહાપણત્થં ન નિક્ખમેય્યુન્તિ મઞ્ઞમાના હત્થૂપગપાદૂપગાદિકતભણ્ડવુટ્ઠિં પાતેસું. મહાજનો સત્તભૂમિકપાસાદે ઠિતોપિ ઓતરિત્વા આભરણાનિ પિળન્ધન્તો અત્તમનો અહોસિ. ''અરહતિ વત કૂટજટિલકે ખેળપાતનં, તસ્સ ઉપરિ ખેળપાતિતકાલતો પટ્ઠાય અમ્હાકં રઞ્ઞો વદ્ધિ જાતા, અમિત્તમથનં કતં, આગતદિવસેયેવ દેવો વસ્સિ, તતો સુમનવુટ્ઠિ માસકવુટ્ઠિ કહાપણવુટ્ઠિ કતભણ્ડવુટ્ઠીતિ ચતસ્સો વુટ્ઠિયો જાતા''તિ અત્તમનવાચં નિચ્છારેત્વા રઞ્ઞો કતપાપે સમનુઞ્ઞો જાતો.

તસ્મિં સમયે દેવતા એકતોધારઉભતોધારાદીનિ નાનપ્પકારાનિ આવુધાનિ મહાજનસ્સ ઉપરિ ફલકે મંસં કોટ્ટયમાના વિય પાતયિંસુ. તદનન્તરં વીતચ્ચિકે વીતધૂમે કિંસુકપુપ્ફવણ્ણે અઙ્ગારે, તદનન્તરં કૂટાગારપ્પમાણે પાસાણે, તદનન્તરં અન્તોમુટ્ઠિયં અસણ્ઠહનિકં સુખુમવાલિકં વસ્સાપયમાના અસીતિહત્થુબ્બેધં થલં અકંસુ. રઞ્ઞો વિજિતટ્ઠાને કિસવચ્છતાપસો સેનાપતિ માતુપોસકરામોતિ તયોવ મનુસ્સભૂતા અરોગા અહેસું. સેસાનં તસ્મિં કમ્મે અસમઙ્ગીભૂતાનં તિરચ્છાનાનં પાનીયટ્ઠાને પાનીયં નાહોસિ, તિણટ્ઠાને તિણં. તે યેન પાનીયં યેન તિણન્તિ ગચ્છન્તા અપ્પત્તેયેવ સત્તમે દિવસે બહિરજ્જસીમં પાપુણિંસુ. તેનાહ સરભઙ્ગબોધિસત્તો –

> ''કિસઞ્હિ વચ્છં અવકિરિય દણ્ડકી,
> ઉચ્છિન્નમૂલો સજનો સરટ્ઠો;
> કુક્કુળનામે નિરયમ્હિ પચ્ચતિ,
> તસ્સ ફુલિઙ્ગાનિ પતન્તિ કાયે''તિ. (જા॰ ૨.૧૭.૭૦);

એવં તાવ **દણ્ડકીરઞ્ઞસ્સ** અરઞ્ઞભૂતભાવો વેદિતબ્બો.

કલિઙ્ગરટ્ઠે પન **નાળિકિરરઞ્ઞે** રજ્જં કારયમાને હિમવતિ પઞ્ચસતતાપસા અનિત્થિગન્ધા અજિનજટવાકચીરધરા વનમૂલફલભક્ખા હુત્વા ચિરં વીતિનામેત્વા લોણમ્બિલસેવનત્થં મનુસ્સપથં ઓતરિત્વા અનુપુબ્બેન કલિઙ્ગરટ્ઠે નાળિકિરરઞ્ઞો નગરં સમ્પત્તા. તે જટાજિનવાકચીરાનિ સણ્ઠપેત્વા પબ્બજિતાનુરૂપં ઉપસમસિરિં દસ્સયમાના નગરં ભિક્ખાય પવિસિંસુ. મનુસ્સા અનુપ્પન્ને બુદ્ધુપ્પાદે તાપસપબ્બજિતે દિસ્વા પસન્ના નિસજ્જટ્ઠાનં સંવિધાય હત્થતો ભિક્ખાભાજનં ગહેત્વા નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં સમ્પાદેત્વા અદંસુ. તાપસા કતભત્તકિચ્ચા અનુમોદનં અકંસુ. મનુસ્સા સુત્વા પસન્નચિત્તા ''કુહિં ભદન્તા ગચ્છન્તી''તિ પુચ્છિંસુ. યથાફાસુકટ્ઠાનં, આવુસોતિ. ભન્તે, અલં અઞ્ઞત્થ ગમનેન, રાજુય્યાને વસથ, મયં ભુત્તપાતરાસા આગન્ત્વા ધમ્મકથં સોસ્સામાતિ. તાપસા અધિવાસેત્વા ઉય્યાનં અગમંસુ. નાગરા ભુત્તપાતરાસા સુદ્ધવત્થનિવત્થા ''ધમ્મકથં સોસ્સામા''તિ સઙ્ઘા ગણા ગણીભૂતા ઉય્યાનાભિમુખા અગમંસુ. રાજા ઉપરિપાસાદે ઠિતો તે તથા ગચ્છમાને દિસ્વા ઉપટ્ઠાકં પુચ્છિ ''કિં એતે ભણે નાગરા સુદ્ધવત્થા સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગા હુત્વા ઉય્યાનાભિમુખા ગચ્છન્તિ, કિમેત્થ સમજ્જં વા નાટકં વા અત્થી''તિ? નત્થિ દેવ, એતે તાપસાનં સન્તિકે ધમ્મં સોતુકામા ગચ્છન્તીતિ. તેન હિ ભણે અહમ્પિ ગચ્છિસ્સામિ, મયા સદ્ધિં ગચ્છન્તૂતિ. સો ગન્ત્વા તેસં આરોચેસિ – ''રાજાપિ ગન્તુકામો, રાજાનં પરિવારેત્વાવ ગચ્છથા''તિ. નાગરા પકતિયાપિ અત્તમના તં સુત્વા – ''અમ્હાકં રાજા અસ્સદ્ધો અપ્પસન્નો દુસ્સીલો, તાપસા ધમ્મિકા, તે આગમ્મ રાજાપિ ધમ્મિકો ભવિસ્સતી''તિ અત્તમનતરા અહેસું.

રાજા નિક્ખમિત્વા તેહિ પરિવારિતો ઉય્યાનં ગન્ત્વા તાપસેહિ સદ્ધિં પટિસન્થારં કત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તાપસા રાજાનં દિસ્વા પરિકથાય કુસલસ્સેકસ્સ તાપસસ્સ ''રઞ્ઞો ધમ્મં કથેહી''તિ સઞ્ઞમદંસુ, સો તાપસો

પરિસં ઓલોકેત્વા પઞ્ચસુ વેરેસુ આદીનવં પઞ્ચસુ ચ સીલેસુ આનિસંસં કથેન્તો –

> ‘‘પાણો ન હન્તબ્બો, અદિન્નં નાદાતબ્બં, કામેસુમિચ્છાચારો ન ચરિતબ્બો, મુસા ન ભાસિતબ્બા, મજ્જં ન પાતબ્બં, પાણાતિપાતો નામ નિરયસંવત્તનિકો હોતિ તિરચ્છાનયોનિસંવત્તનિકો પેત્તિવિસયસંવત્તનિકો, તથા અદિન્નાદાનાદીનિ. પાણાતિપાતો નિરયે પચ્ચિત્વા મનુસ્સલોકં આગતસ્સ વિપાકાવસેસેન અપ્પાયુકસંવત્તનિકો હોતિ, અદિન્નાદાનં અપ્પભોગસંવત્તનિકં, મિચ્છાચારો બહુસપત્તસંવત્તનિકો, મુસાવાદો અભૂતબ્ભક્ખાનસંવત્તનિકો, મજ્જપાનં ઉમ્મત્તકભાવસંવત્તનિક’’ન્તિ –

પઞ્ચસુ વેરેસુ ઇમં આદીનવં કથેસિ.

રાજા પકતિયાપિ અસ્સદ્ધો અપ્પસન્નો દુસ્સીલો, દુસ્સીલસ્સ ચ સીલકથા નામ દુક્કથા, કણ્ણે સૂલપ્પવેસનં વિય હોતિ. તસ્મા સો ચિન્તેસિ – ‘‘અહં ‘એતે પગ્ગણ્હિસ્સામી’તિ આગતો, ઇમે પન મય્હં આગતકાલતો પટ્ઠાય મંયેવ ઘટ્ટેન્તા વિજ્ઝન્તા પરિસમજ્ઝે કથેન્તિ, કરિસ્સામિ નેસં કાત્તબ્બ’’ન્તિ. સો ધમ્મકથાપરિયોસાને ‘‘આચરિયા સ્વે મય્હં ગેહે ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ નિમન્તેત્વા અગમાસિ. સો દુતિયદિવસે મહન્તે મહન્તે કોળુમ્બે આહરાપેત્વા ગૂથસ્સ પૂરાપેત્વા કદલિપત્તેહિ નેસં મુખાનિ બન્ધાપેત્વા તત્થ તત્થ ઠપાપેસિ, પુન બહલમધુકતેલનાગબલપિચ્છિલ્લાદીનં કૂટે પૂરેત્વા નિસ્સેણિમત્થકે ઠપાપેસિ, તત્થેવ ચ મહામલ્લે બદ્ધકચ્છે હત્થેહિ મુગ્ગરે ગાહાપેત્વા ઠપેત્વા આહ ‘‘કૂટતાપસા અતિવિય મં વિહેઠયિંસુ, તેસં પાસાદતો ઓતરણકાલે કૂટેહિ પિચ્છિલ્લં સોપાનમત્થકે વિસ્સજ્જેત્વા સીસે મુગ્ગરેહિ પોથેત્વા ગલે ગહેત્વા સોપાને ખિપથા’’તિ. સોપાનપાદમૂલે પન ચણ્ડે કુક્કુરે બન્ધાપેસિ.

તાપસાપિ ‘‘સ્વે રાજગેહે ભુઞ્જિસ્સામા’’તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓવદિંસુ – ‘‘મારિસા રાજગેહં નામ સાસઙ્કં સપ્પટિભયં, પબ્બજિતેહિ નામ છદ્વારારમ્મણે સઞ્ઞતેહિ ભવિતબ્બં, દિટ્ઠદિટ્ઠે આરમ્મણે નિમિત્તં ન ગહેતબ્બં, ચક્ખુદ્વારે સંવરો પચ્ચુપટ્ઠપેતબ્બો’’તિ.

પુનદિવસે ભિક્ખાચારવેલં સલ્લક્ખેત્વા વાકચીરં નિવાસેત્વા અજિનચમ્મં એકંસગતં કત્વા જટાકલાપં સણ્ઠપેત્વા ભિક્ખાભાજનં ગહેત્વા પટિપાટિયા રાજનિવેસનં અભિરુળ્હા. રાજા આરુળ્હભાવં ઞત્વા ગૂથકોળુમ્બમુખતો કદલિપત્તં નીહરાપેસિ. દુગ્ગન્ધો તાપસાનં નાસપુટં પહરિત્વા મત્થલુઙ્ગપાતનાકારપત્તો અહોસિ. મહાતાપસો રાજાનં ઓલોકેસિ. રાજા – ‘‘એત્થ ભોન્તો યાવદત્થં ભુઞ્જન્તુ ચેવ હરન્તુ ચ, તુમ્હાકમેતં અનુચ્છવિકં, હિય્યો અહં તુમ્હે પગ્ગણ્હિસ્સામીતિ આગતો, તુમ્હે પન મંયેવ ઘટ્ટેન્તો વિજ્ઝન્તા પરિસમજ્ઝે કથયિત્થ , તુમ્હાકમિદં અનુચ્છવિકં, ભુઞ્જથા’’તિ મહાતાપસસ્સ ઉલુઙ્કેન ગૂથં ઉપનામેસિ. મહાતાપસો ધી ધીતિ વદન્તો પટિનિવત્તિ. ‘‘એત્તકેનેવ ગચ્છિસ્સથ તુમ્હે’’તિ સોપાને કૂટેહિ પિચ્છિલ્લં વિસ્સજ્જાપેત્વા મલ્લાનં સઞ્ઞમદાસિ. મલ્લા મુગ્ગરેહિ સીસાનિ પોથેત્વા ગીવાય ગહેત્વા સોપાને ખિપિંસુ, એકોપિ સોપાને પતિટ્ઠાતું નાસક્ખિ , પવટ્ટમાના સોપાનપાદમૂલંયેવ પાપુણિંસુ. સમ્પત્તે સમ્પત્તે ચણ્ડકુક્કુરા પટપટાતિ લુઞ્ચમાના ખાદિંસુ. યોપિ નેસં ઉટ્ઠહિત્વા પલાયતિ, સોપિ આવાટે પતતિ, તત્રાપિ નં કુક્કુરા અનુબન્ધિત્વા ખાદન્તિયેવ. ઇતિ નેસં કુક્કુરા અટ્ઠિસઙ્ખલિકમેવ અવસેસયિંસુ. એવં સો રાજા તપસમ્પન્ને પઞ્ચસતે તાપસે એકદિવસેનેવ જીવિતા વોરોપેસિ.

અથસ્સ રટ્ઠે દેવતા પુરિમનયેનેવ પુન નવવુટ્ઠિયો પાતેસું. તસ્સ રજ્જં સટ્ઠિયોજનુબ્બેધેન વાલિકથલેન અવચ્છાદિયિત્થ. તેનાહ સરભઙ્ગો બોધિસત્તો –

‘‘યો સઞ્ઞતે પબ્બજિતે અવઞ્ચયિ,
ધમ્મં ભણન્તે સમણે અદૂસકે;
તં નાળિકેરં સુનખા પરત્થ,
સઙ્ગમ્મ ખાદન્તિ વિફન્દમાન’’ન્તિ. (જા॰ ૨.૧૭.૭૧);

એવં **કાલિઙ્ગારઞ્ઞસ્સ** અરઞ્ઞભૂતભાવો વેદિતબ્બો.

અતીતે પન બારાણસિનગરે દિટ્ઠમઙ્ગલિકા નામ ચત્તાલીસકોટિવિભવસ્સ સેટ્ઠિનો એકા ધીતા અહોસિ દસ્સનીયા પાસાદિકા. સા રૂપભોગકુલસમ્પત્તિસમ્પન્નતાય બહૂનં પત્થનીયા અહોસિ. યો પનસ્સા વારેય્યત્થાય પહિણાતિ, તં તં દિસ્વાનસ્સ જાતિયં વા હત્થપાદાદીસુ વા યત્થ કત્થચિ દોસં આરોપેત્વા ‘‘કો એસ દુજ્જાતો દુસ્સણ્ઠિતો’’તિઆદીનિ વત્વા – ‘‘નીહરથ ન’’ન્તિ નીહરાપેત્વા ‘‘એવરૂપમ્પિ નામ અદ્દસં, ઉદકં આહરથ, અક્ખીનિ ધોવિસ્સામી’’તિ અક્ખીનિ ધોવતિ. તસ્સા દિટ્ઠં દિટ્ઠં વિપ્પકારં પાપેત્વા નીહરાપેતીતિ દિટ્ઠમઙ્ગલિકા ત્વેવ સઞ્ઞા ઉદપાદિ, મૂલનામં અન્તરધાયિ.

સા એકદિવસં ગઙ્ગાય ઉદકકીળં કીળિસ્સામીતિ તિત્થં સજ્જાપેત્વા પહૂતં ખાદનીયભોજનીયં સકટેસુ પૂરાપેત્વા બહૂનિ ગન્ધમાલાદીનિ આદાય પટિચ્છન્નયાનં આરુય્હ ઞાતિગણપરિવુતા ગેહમ્હા નિક્ખમિ. તેન ચ સમયેન મહાપુરિસો ચણ્ડાલયોનિયં નિબ્બત્તો બહિનગરે ચમ્મગેહે વસતિ, માતઙ્ગોત્વેવસ્સ નામં અહોસિ. સો સોળસવસ્સુદ્દેસિકો હુત્વા કેનચિદેવ કરણીયેન અન્તોનગરં પવિસિતુકામો એકં નીલપિલોતિકં નિવાસેત્વા એકં હત્થે બન્ધિત્વા એકેન હત્થેન પચ્છિં, એકેન ઘણ્ડં ગહેત્વા ‘‘ઉસ્સરથ અય્યા, ચણ્ડાલોહ’’ન્તિ જાનાપનત્થં તં વાદેન્તો નીચચિત્તં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા દિટ્ઠદિટ્ઠે મનુસ્સે નમસ્સમાનો નગરં પવિસિત્વા મહાપથં પટિપજ્જિ.

દિટ્ઠમઙ્ગલિકા ઘણ્ડસદ્દં સુત્વા સાણિઅન્તરેન ઓલોકેન્તી દૂરતોવ તં આગચ્છન્તં દિસ્વા ‘‘કિમેત’’ન્તિ પુચ્છિ. માતઙ્ગો અય્યેતિ. ‘‘કિં વત, ભો, અકુસલં અકરમ્હ, કસ્સાયં નિસ્સન્દો, વિનાસો નુ ખો મે પચ્ચુપટ્ઠિતો, મઙ્ગલકિચ્ચેન નામ ગચ્છમાના ચણ્ડાલં અદ્દસ’’ન્તિ સરીરં કમ્પેત્વા જિગુચ્છમાના ખેળં પાતેત્વા ધાતિયો આહ – ‘‘વેગેન ઉદકં આહરથ, ચણ્ડાલો દિટ્ઠો, અક્ખીનિ ચેવ નામ ગહિતમુખઞ્ચ ધોવિસ્સામી’’તિ ધોવિત્વા રથં નિવત્તાપેત્વા સબ્બપટિયાદાનં ગેહં પેસેત્વા પાસાદં અભિરુહિ. સુરાસોણ્ડાદયો ચેવ તસ્સા ઉપટ્ઠાકમનુસ્સા ચ ‘‘કુહિં, ભો દિટ્ઠમઙ્ગલિકા, ઇમાયપિ વેલાય નાગચ્છતી’’તિ પુચ્છન્તા તં પવત્તિં સુત્વા – ‘‘મહન્તં વત, ભો, સુરામંસગન્ધમાલાદિસક્કારં ચણ્ડાલં નિસ્સાય અનુભવિતું ન લભિમ્હ, ગણ્હથ ચણ્ડાલ’’ન્તિ ગતટ્ઠાનં ગવેસિત્વા નિરાપરાધં માતઙ્ગપણ્ડિતં તજ્જિત્વા – ‘‘અરે માતઙ્ગ તં નિસ્સાય ઇદઞ્ચિદઞ્ચ સક્કારં અનુભવિતું ન લભિમ્હા’’તિ કેસેસુ ગહેત્વા ભૂમિયં પાતેત્વા જાણુકપ્પરપાસાણાદીહિ કોટ્ટેત્વા મતોતિ સઞ્ઞાય પાદે ગહેત્વા કડ્ઢન્તા સઙ્કારકૂટે છડ્ડેસું.

મહાપુરિસો સઞ્ઞં પટિલભિત્વા હત્થપાદે પરામસિત્વા – ‘‘ઇદં દુક્ખં કં નિસ્સાય ઉપ્પન્ન’’ન્તિ ચિન્તેન્તો – ‘‘ન અઞ્ઞં કઞ્ચિ, દિટ્ઠમઙ્ગલિકં નિસ્સાય ઉપ્પન્ન’’ન્તિ ઞત્વા ‘‘સચાહં પુરિસો, પાદેસુ નં નિપાતેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા વેધમાનો દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય કુલદ્વારં ગન્ત્વા – ‘‘દિટ્ઠમઙ્ગલિકં લભન્તો વુટ્ઠહિસ્સામિ, અલભન્તસ્સ એત્થેવ મરણ’’ન્તિ ગેહઙ્ગણે નિપજ્જિ. તેન ચ સમયેન જમ્બુદીપે અયં ધમ્મતા હોતિ – યસ્સ ચણ્ડાલો કુજ્ઝિત્વા ગબ્ભદ્વારે નિપન્નો મરતિ, યે ચ તસ્મિં ગબ્ભે વસન્તિ, સબ્બે ચણ્ડાલા હોન્તિ. ગેહમજ્ઝમ્હિ મતે સબ્બે ગેહવાસિનો, દ્વારમ્હિ મતે

ઉભતો અનન્તરગેહવાસિકા, અઞ્ઞણમ્હિ મતે ઇતો સત્ત ઇતો સત્તાતિ ચુદ્દસગેહવાસિનો સબ્બે ચણ્ડાલા હોન્તીતિ. બોધિસત્તો પન અઞ્ઞણે નિપજ્જિ.

સેટ્ઠિસ્સ આરોચેસું – ‘‘માતઙ્ગો તે સામિ ગેહઙ્ગણે પતિતો’’તિ ગચ્છથ ભણે, કિં કારણાતિ વત્વા એકમાસકં દત્વા ઉટ્ઠાપેથાતિ. તે ગન્ત્વા ‘‘ઇમં કિર માસકં ગહેત્વા ઉટ્ઠહા’’તિ વદિંસુ. સો – ‘‘નાહં માસકત્થાય નિપન્નો, દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય સ્વાહં નિપન્નો’’તિ આહ. દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય કો દોસોતિ? કિં તસ્સા દોસં ન પસ્સથ, નિરપરાધો અહં તસ્સા મનુસ્સેહિ બ્યસનં પાપિતો, તં લભન્તોવ વુટ્ઠહિસ્સામિ, અલભન્તો ન વુટ્ઠહિસ્સામીતિ.

તે ગન્ત્વા સેટ્ઠિસ્સ આરોચેસું. સેટ્ઠિ ધીતુ દોસં ઞત્વા ‘‘ગચ્છથ, એકં કહાપણં દેથા’’તિ પેસેતિ. સો ‘‘ન ઇચ્છામિ કહાપણં, તમેવ ઇચ્છામી’’તિ આહ. તં સુત્વા સેટ્ઠિ ચ સેટ્ઠિભરિયા ચ – ‘‘એકાયેવ નો પિયધીતા, પવેણિયા ઘટકો અઞ્ઞો દારકોપિ નત્થી’’તિ સંવેગપ્પત્તા – ‘‘ગચ્છથ તાતા, કોચિ અમ્હાકં અસહનકો એતં જીવિતાપિ વોરોપેય્ય, એતસ્મિઞ્હિ મતે સબ્બે મયં નટ્ઠા હોમ, આરક્ખમસ્સ ગણ્હથા’’તિ પરિવારેત્વા આરક્ખં સંવિધાય યાગું પેસયિંસુ, ભત્તં ધનં પેસયિંસુ, એવં સો સબ્બં પટિક્ખિપિ. એવં એકો દિવસો ગતો; દ્વે, તયો, ચત્તારો, પઞ્ચ દિવસા ગતા.

તતો સત્તસત્તગેહવાસિકા ઉટ્ઠાય – ‘‘ન સક્કોમ મયં તુમ્હે નિસ્સાય ચણ્ડાલા ભવિતું, અમ્હે મા નાસેથ, તુમ્હાકં દારિકં દત્વા એતં ઉટ્ઠાપેથા’’તિ આહંસુ. તે સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ સતસહસ્સમ્પિ પહિણિંસુ, સો પટિક્ખિપતેવ. એવં છ દિવસા ગતા. સત્તમે દિવસે ઉભતો ચુદ્દસગેહવાસિકા સન્નિપતિત્વા – ‘‘ન મયં ચણ્ડાલા ભવિતું સક્કોમ, તુમ્હાકં અકામકાનમ્પિ મયં એતસ્સ દારિકં દસ્સામા’’તિ આહંસુ.

માતાપિતરો સોકસલ્લસમપ્પિતા વિસઞ્ઞી હુત્વા સયને નિપતિંસુ. ઉભતો ચુદ્દસગેહવાસિનો પાસાદં આરુય્હ સુપુપ્ફિતકિંસુકસાખં ઉચ્છિન્દન્તા વિય તસ્સા સબ્બાભરણાનિ ઓમુઞ્ચિત્વા નખેહિ સીમન્તં કત્વા કેસે બન્ધિત્વા નીલસાટકં નિવાસાપેત્વા હત્થે નીલપિલોતિકખણ્ડં વેઠેત્વા કણ્ણેસુ તિપુપટ્ટકે પિળન્ધાપેત્વા તાલપણ્ણપચ્છિં દત્વા પાસાદતો ઓતારાપેત્વા દ્વીસુ બાહાસુ ગહેત્વા – ‘‘તવ સામિકં ગહેત્વા યાહી’’તિ મહાપુરિસસ્સ અદંસુ.

નીલુપ્પલમ્પિ અતિભારોતિ અનુક્ખિત્તપુબ્બા સુખુમાલદારિકા ‘‘ઉટ્ઠાહિ સામિ, ગચ્છામા’’તિ આહ. બોધિસત્તો નિપન્નકોવ આહ ‘‘નાહં ઉટ્ઠહામી’’તિ. અથ કિન્તિ વદામીતિ. ‘‘ઉટ્ઠેહિ અય્ય માતઙ્ગા’’તિ એવં મં વદાહીતિ. સા તથા અવોચ. ન તુય્હં મનુસ્સા ઉટ્ઠાનસમત્થં મં અકંસુ, બાહાય મં ગહેત્વા ઉટ્ઠાપેહીતિ. સા તથા અકાસિ. બોધિસત્તો ઉટ્ઠહન્તો વિય પરિવટ્ટેત્વા ભૂમિયં પતિત્વા – ‘‘નાસિતં, ભો, દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય પઠમં મનુસ્સેહિ કોટ્ટાપેત્વા, ઇદાનિ સયં કોટ્ટેતી’’તિ વિરવિત્થ. સા કિં કરોમિ અય્યાતિ? દ્વીહિ હત્થેહિ ગહેત્વા ઉટ્ઠાપેહીતિ. સા તથા ઉટ્ઠાપેત્વા નિસીદાપેત્વા ગચ્છામ સામીતિ. ગચ્છા નામ અરઞ્ઞે હોન્તિ, મયં મનુસ્સા, અતિકોટ્ટિતોમ્હિ તુય્હં મનુસ્સેહિ, ન સક્કોમિ પદસા ગન્તું, પિટ્ઠિયા મં નેહીતિ. સા ઓનમિત્વા પિટ્ઠિં અદાસિ. બોધિસત્તો અભિરુહિ. કુહિં નેમિ સામીતિ? બહિનગરં નેહીતિ. સા પાચીનદ્વારં ગન્ત્વા – ‘‘ઇધ તે સામિ વસનટ્ઠાન’’ન્તિ પુચ્છિ. કતરટ્ઠાનં એતન્તિ? પાચીનદ્વારં સામીતિ. પાચીનદ્વારે ચણ્ડાલપુત્તા વસિતું ન લભન્તીતિ અત્તનો વસનટ્ઠાનં અનાચિક્ખિત્વાવ સબ્બદ્વારાનિ આહિણ્ડાપેસિ. કસ્મા? ભવગ્ગપત્તમસ્સા માનં પાતેસ્સામીતિ. મહાજનો ઉક્કુટ્ઠિમકાસિ – ‘‘ઠપેત્વા તુમ્હાદિસં અઞ્ઞો એતિસ્સા માનં ભેદકો નત્થી’’તિ.

સા પચ્છિમદ્વારં પત્વા ‘‘ઇધ તે સામિ વસનટ્ઠાન’’ન્તિ પુચ્છિ. કતરટ્ઠાનં એતન્તિ? પચ્છિમદ્વારં સામીતિ. ઇમિના દ્વારેન નિક્ખમિત્વા ચમ્મગેહં ઓલોકેન્તી ગચ્છાતિ. સા તત્થ ગન્ત્વા આહ ‘‘ઇદં ચમ્મગેહં તુમ્હાકં વસનટ્ઠાનં સામી’’તિ? આમાતિ પિટ્ઠિતો ઓતરિત્વા ચમ્મગેહં પાવિસિ.

તત્થ સત્તટ્ઠદિવસે વસન્તો સબ્બઞ્ઞુતગવેસનધીરો એત્તકેસુ દિવસેસુ ન ચ જાતિસમ્ભેદમકાસિ. ‘‘મહાકુલસ્સ ધીતા સચે મં નિસ્સાય મહન્તં યસં ન પાપુણાતિ, ન ચમ્હાહં ચતુવીસતિયા બુદ્ધાનં અન્તેવાસિકો. એતિસ્સા પાદધોવનઉદકેન સકલજમ્બુદીપે રાજૂનં અભિસેકકિચ્ચં કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા પુન ચિન્તેસિ – ‘‘અગારમજ્ઝેવસન્તો ન સક્ખિસ્સામિ, પબ્બજિત્વા પન સક્ખિસ્સામી’’તિ. ચિન્તેત્વા તં આમન્તેસિ – ‘‘દિટ્ઠમઙ્ગલિકે મયં પુબ્બે એકચરા કમ્મં કત્વાપિ અકત્વાપિ સક્કા જીવિતું, ઇદાનિ પન દારભરણં પટિપન્નમ્હ, કમ્મં અકત્વા ન સક્કા જીવિતું, ત્વં યાવાહં આગચ્છામિ, તાવ મા ઉક્કણ્ઠિત્થા’’તિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સુસાનાદીસુ નન્તકાનિ સઙ્કડ્ઢિત્વા નિવાસનપારુપનં કત્વા સમણપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા એકચરો લદ્ધકાયવિવેકો કસિણપરિકમ્મં કત્વા અટ્ઠ સમાપત્તિયો પઞ્ચ અભિઞ્ઞાયો ચ નિબ્બત્તેત્વા ‘‘ઇદાનિ સક્કા દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય અવસ્સયેન મયા ભવિતુ’’ન્તિ બારાણસિઅભિમુખો ગન્ત્વા ચીવરં પારુપિત્વા ભિક્ખં ચરમાનો દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય ગેહાભિમુખો અગમાસિ.

સા તં દ્વારે ઠિતં દિસ્વા અસઞ્જાનન્તી – ‘‘અતિચ્છથ, ભન્તે, ચણ્ડાલાનં વસનટ્ઠાનમેત’’ન્તિ આહ. બોધિસત્તો તત્થેવ અટ્ઠાસિ. સા પુનપ્પુનં ઓલોકેન્તી સઞ્જાનિત્વા હત્થેહિ ઉરં પહરિત્વા વિરવમાના પાદમૂલે પતિત્વા આહ – ‘‘યદિ તે સામિ એદિસં ચિત્તં અત્થિ, કસ્મા મં મહતા યસા પરિહાપેત્વા અનાથં અકાસી’’તિ. નાનપ્પકારં પરિદેવં પરિદેવિત્વા અક્ખીનિ પુઞ્છમાના ઉટ્ઠાય ભિક્ખાભાજનં ગહેત્વા અન્તોગેહે નિસીદાપેત્વા ભિક્ખં અદાસિ. મહાપુરિસો ભત્તકિચ્ચં કત્વા આહ – ‘‘દિટ્ઠમઙ્ગલિકે મા સોચિ મા પરિદેવિ, અહં તુય્હં પાદધોવનઉદકેન સકલજમ્બુદીપે રાજૂનં અભિસેકકિચ્ચં કારેતું સમત્થો, ત્વં પન એકં મમ વચનં કરોહિ, નગરં પવિસિત્વા ‘ન મય્હં સામિકો ચણ્ડાલો, મહાબ્રહ્મા મય્હં સામિકો’તિ ઉગ્ઘોસયમાના સકલનગરં ચરાહી’’તિ.

એવં વુત્તે દિટ્ઠમઙ્ગલિકા – ‘‘પકતિયાપિ અહં સામિ મુખદોસેનેવ બ્યસનં પત્તા, ન સક્ખિસ્સામેવં વત્તુ’’ન્તિ આહ. બોધિસત્તો – ‘‘કિં પન તયા મય્હં અગારે વસન્તસ્સ અલિકવચનં સુતપુબ્બં, અહં તદાપિ અલિકં ન ભણામિ, ઇદાનિ પબ્બજિતો કિં વક્ખામિ, સચ્ચવાદી પુરિસો નામાહ’’ન્તિ વત્વા – ‘‘અજ્જ પક્ખસ્સ અટ્ઠમી, ત્વં ‘ઇતો સત્તાહસ્સચ્ચયેન ઉપોસથદિવસે મય્હં સામિકો મહાબ્રહ્મા ચન્દમણ્ડલં ભિન્દિત્વા મમ સન્તિકં આગમિસ્સતી’તિ સકલનગરે ઉગ્ઘોસેહી’’તિ વત્વા પક્કામિ.

સા સદ્દહિત્વા હટ્ઠતુટ્ઠા સૂરા હુત્વા સાયંપાતં નગરં પવિસિત્વા તથા ઉગ્ઘોસેસિ. મનુસ્સા પાણિના પાણિં પહરન્તા – ‘‘પસ્સથ, અમ્હાકં દિટ્ઠમઙ્ગલિકા ચણ્ડાલપુત્તં મહાબ્રહ્માનં કરોતી’’તિ હસન્તા કેળિં કરોન્તિ. સા પુનદિવસેપિ તથેવ સાયંપાતં પવિસિત્વા – ‘‘ઇદાનિ છાહચ્ચયેન, પઞ્ચાહ-ચતૂહ-તીહ-દ્વીહ-એકાહચ્ચયેન મય્હં સામિકો મહાબ્રહ્મા ચન્દમણ્ડલં ભિન્દિત્વા મમ સન્તિકં આગમિસ્સતી’’તિ ઉગ્ઘોસેસિ.

બ્રાહ્મણા ચિન્તયિંસુ – ‘‘અયં દિટ્ઠમઙ્ગલિકા અતિસૂરા હુત્વા કથેતિ, કદાચિ એવં સિયા, એથ મયં દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય વસનટ્ઠાનં પટિજગ્ગામા’’તિ ચમ્મગેહસ્સ બાહિરભાગં સમન્તા તચ્છાપેત્વા વાલિકં ઓકિરિંસુ. સાપિ ઉપોસથદિવસે પાતોવ નગરં પવિસિત્વા ‘‘અજ્જ મય્હં સામિકો આગમિસ્સતી’’તિ ઉગ્ઘોસેસિ. બ્રાહ્મણા ચિન્તયિંસુ – ‘‘અયં ભો ન દૂરં અપદિસ્સતિ, અજ્જ કિર મહાબ્રહ્મા આગમિસ્સતિ, વસનટ્ઠાનં સંવિદહામા’’તિ ચમ્મગેહં

સમજ્જાપેત્વા હરિતૂપલિત્તં અહતવત્થેહિ પરિક્ખિપિત્વા મહારહં પલ્લઙ્કં અત્થરિત્વા ઉપરિ ચેલવિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધમાલદામાનિ ઓસારયિંસુ. તેસં પટિજગ્ગન્તાનંયેવ સૂરિયો અત્થં ગતો.

મહાપુરિસો ચન્દે ઉગ્ગતમત્તે અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા વુટ્ઠાય કામાવચરચિત્તેન પરિકમ્મં કત્વા ઇદ્ધિચિત્તેન દ્વાદસયોજનિકં બ્રહ્મત્તભાવં માપેત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ચન્દવિમાનસ્સ અન્તો પવિસિત્વા વનન્તતો અબ્ભુસ્સક્કમાનં ચન્દં ભિન્દિત્વા ચન્દવિમાનં ઓહાય પુરતો હુત્વા ''મહાજનો મં પસ્સતૂ''તિ અધિટ્ઠાસિ. મહાજનો દિસ્વા – ''સચ્ચં, ભો, દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય વચનં, આગચ્છન્તં મહાબ્રહ્માનં પૂજેસ્સામા''તિ ગન્ધમાલં આદાય દિટ્ઠમઙ્ગલિકાય ઘરં પરિવારેત્વા અટ્ઠાસિ. મહાપુરિસો મત્થકમત્થકેન સત્તવારે બારાણસિં અનુપરિગન્ત્વા મહાજનેન દિટ્ઠભાવં ઞત્વા દ્વાદસયોજનિકં અત્તભાવં વિજહિત્વા મનુસ્સપ્પમાણમેવ માપેત્વા મહાજનસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ ચમ્મગેહં પાવિસિ. મહાજનો દિસ્વા – ''ઓતિણ્ણો નો મહાબ્રહ્મા, સાણિં આહરથા''તિ નિવેસનં મહાસાણિયા પરિક્ખિપિત્વા પરિવારેત્વા ઠિતો.

મહાપુરિસોપિ સિરિસયનમજ્ઝે નિસીદિ. દિટ્ઠમઙ્ગલિકા સમીપે અટ્ઠાસિ. અથ નં પુચ્છિ ''ઉતુસમયો તે દિટ્ઠમઙ્ગલિકે''તિ. આમ અય્યાતિ. મયા દિન્નં પુત્તં ગણ્હાહીતિ અઙ્ગુટ્ઠકેન નાભિમણ્ડલં ફુસિ. તસ્સા પરામસનેનેવ ગબ્ભો પતિટ્ઠાસિ. મહાપુરિસો – ''એત્તાવતા તે દિટ્ઠમઙ્ગલિકે પાદધોવનઉદકં સકલજમ્બુદીપે રાજૂનં અભિસેકોદકં ભવિસ્સતિ, ત્વં તિટ્ઠા''તિ વત્વા બ્રહ્મત્તભાવં માપેત્વા પસ્સન્તસ્સેવ મહાજનસ્સ નિક્ખમિત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા ચણ્ડમણ્ડલમેવ પવિટ્ઠો. સા તતો પટ્ઠાય બ્રહ્મપજાપતી નામ જાતા. પાદધોવનઉદકં લભન્તો નામ નત્થિ.

બ્રાહ્મણા – ''બ્રહ્મપજાપતિં અન્તોનગરે વસાપેસ્સામા''તિ સુવણ્ણસિવિકાય આરોપેત્વા યાવ સત્તમકોટિયા અપરિસુદ્ધજાતિકસ્સ સિવિકં ગહેતું ન અદંસુ. સોળસ જાતિમન્તબ્રાહ્મણા ગણ્હિંસુ. સેસા ગન્ધપુપ્ફાદીહિ પૂજેત્વા નગરં પવિસિત્વા – ''ન સક્કા, ભો, ઉચ્છિટ્ઠગેહે બ્રહ્મપજાપતિયા વસિતું, વત્થું ગહેત્વા ગેહં કરિસ્સામ, યાવ પન તં કરીયતિ, તાવ મણ્ડપેવ વસતૂ''તિ મણ્ડપે વસાપેસું. તતો પટ્ઠાય ચક્ખુપથે ઠત્વા વન્દિતુકામા કહાપણં દત્વા વન્દિતું લભન્તિ, સવનૂપચારે વન્દિતુકામા સતં દત્વા લભન્તિ, આસન્ને પકતિકથં સવનટ્ઠાને વન્દિતુકામા પઞ્ચસતાનિ દત્વા લભન્તિ, પાદપિટ્ઠિયં સીસં ઠપેત્વા વન્દિતુકામા સહસ્સં દત્વા લભન્તિ, પાદધોવનઉદકં પત્થયમાના દસસહસ્સાનિ દત્વા લભન્તિ. બહિનગરતો અન્તોનગરે યાવ મણ્ડપા આગચ્છન્તિયા લદ્ધધનંયેવ કોટિસતમત્તં અહોસિ.

સકલજમ્બુદીપો સઙ્ખુભિ, તતો સબ્બરાજાનો ''બ્રહ્મપજાપતિયા પાદધોવનેન અભિસેકં કરિસ્સામા''તિ સતસહસ્સં પેસેત્વા લભિંસુ. મણ્ડપે વસન્તિયા એવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. મહાપુરિસં પટિચ્ચ લદ્ધકુમારો પાસાદિકો અહોસિ લક્ખણસમ્પન્નો. મહાબ્રહ્મુનો પુત્તો જાતોતિ સકલ જમ્બુદીપો એકકોલાહલો અહોસિ. કુમારસ્સ ખીરમણિમૂલં હોતૂતિ તતો તતો આગતધનં કોટિસહસ્સં અહોસિ. એત્તાવતા નિવેસનમ્પિ નિટ્ઠિતં. કુમારસ્સ નામકરણં કરિસ્સામાતિ નિવેસનં સજ્જેત્વા કુમારં ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા અલઙ્કરિત્વા મણ્ડપે જાતત્તા **મણ્ડબ્યો**ત્વેવ નામં અકંસુ.

કુમારો સુખેન સંવડ્ઢમાનો સિપ્પુગ્ગહણવયપત્તોતિ સકલજમ્બુદીપે સિપ્પજાનનકા તસ્સ સન્તિકે આગન્ત્વા સિપ્પં સિક્ખાપેન્તિ. કુમારો મેધાવી પઞ્ઞવા સુતં સુતં મુતં આવુણન્તો વિય ગણ્હાતિ, ગહિતગહિતં સુવણ્ણઘટે પક્ખિત્તતેલં વિય તિટ્ઠતિ. યાવતા વાચુગ્ગતા પરિયત્તિ અત્થિ, તેન અનુગ્ગહિતા નામ નાહોસિ. બ્રાહ્મણા તં

પરિવારેત્વા ચરન્તિ, સોપિ બ્રાહ્મણભત્તો અહોસિ. ગેહે અસીતિબ્રાહ્મણસહસ્સાનિ નિચ્ચભત્તં ભુઞ્જન્તિ. ગેહમ્પિસ્સ સત્તદ્વારકોટ્ઠકં મહન્તં અહોસિ. ગેહે મઙ્ગલદિવસે જમ્બુદીપવાસીહિ પેસિતધનં કોટિસહસ્સમત્તં અહોસિ.

બોધિસત્તો આવજ્જેસિ – ''પમત્તો નુ ખો કુમારો અપ્પમત્તો''તિ. અથસ્સ તં પવત્તિં ઞત્વા – ''બ્રાહ્મણભત્તો જાતો, યત્થ દિન્નં મહપ્ફલં હોતિ, તં ન જાનાતિ, ગચ્છામિ નં દમેમી''તિ ચીવરં પારુપિત્વા ભિક્ખાભાજનં ગહેત્વા – ''દ્વારકોટ્ઠકા અતિસમ્બાધા, ન સક્કા કોટ્ઠકેન પવિસિતુ''ન્તિ આકાસેનાગન્ત્વા અસીતિબ્રાહ્મણસહસ્સાનં ભુઞ્જનટ્ઠાને આકાસઙ્ગણે ઓતરિ. મણ્ડબ્યકુમારોપિ સુવણ્ણકટચ્છું ગાહાપેત્વા – ''ઇધ સૂપં દેથ ઇધ ઓદન''ન્તિ પરિવિસાપેન્તો બોધિસત્તં દિસ્વા દણ્ડકેન ઘટ્ટિતઆસિવિસો વિય કુપિત્વા ઇમં ગાથમાહ –

''કુતો નુ આગચ્છસિ દુમ્મવાસી,
ઓતલ્લકો પંસુપિસાચકોવ;
સઙ્કારચોળં પટિમુઞ્ચ કણ્ઠે,
કો રે તુવં હોસિ અદક્ખિણેય્યો''તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧);

અથ નં મહાસત્તો અકુજ્ઝિત્વાવ ઓવદન્તો આહ –

''અન્નં તવેદં પકતં યસસ્સિ,
તં ખજ્જરે ભુઞ્જરે પિય્યરે ચ;
જાનાસિ મં ત્વં પરદત્તૂપજીવિં,
ઉત્તિટ્ઠ પિણ્ડં લભતં સપાકો''તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૨);

સો નયિદં તુમ્હાદિસાનં પટિયત્તન્તિ દસ્સેન્તો આહ –

''અન્નં મમેદં પકતં બ્રાહ્મણાનં,
અત્થત્થિતં સદ્દહતો મમેદં;
અપેહિ એત્તો કિમિધટ્ઠિતોસિ,
ન માદિસા તુય્હં દદન્તિ જમ્મા''તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૩);

અથ બોધિસત્તો ''દાનં નામ સગુણસ્સપિ નિગ્ગુણસ્સપિ યસ્સ કસ્સચિ દાતબ્બં, યથા હિ નિન્નેપિ થલેપિ પતિટ્ઠાપિતં બીજં પથવીરસં આપોરસઞ્ચ આગમ્મ સમ્પજ્જતિ, એવં નિપ્ફલં નામ નત્થિ, સુખેત્તે વપિતબીજં વિય ગુણવન્તે મહપ્ફલં હોતી''તિ દસ્સેતું ઇમં ગાથમાહ –

''થલે ચ નિન્ને ચ વપન્તિ બીજં,
અનૂપખેત્તે ફલમાસમાના;
એતાય સદ્ધાય દદાહિ દાનં,
અપ્પેવ આરાધયે દક્ખિણેય્યે''તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૪);

અથ કુમારો કોધાભિભૂતો – ''કેનિમસ્સ મુણ્ડકસ્સ પવેસો દિન્નો''તિ દ્વારરક્ખાદયો તજ્જેત્વા –

‘‘ખેત્તાનિ મય્હં વિદિતાનિ લોકે,
યેસાહં બીજાનિ પતિટ્ઠપેમિ;
યે બ્રાહ્મણા જાતિમન્તૂપપન્ના,
તાનીધ ખેત્તાનિ સુપેસલાની’’તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૫) –

ગાથં વત્વા ‘‘ઇમં જમ્મં વેણુપદરેન પોથેત્વા ગીવાયં ગહેત્વા સત્તપિ દ્વારકોટ્ઠકે અતિક્કમિત્વા બહિ નીહરથા’’તિ આહ. અથ નં મહાપુરિસો આહ –

‘‘ગિરિં નખેન ખણસિ, અયો દન્તેભિ ખાદસિ;
જાતવેદં પદહસિ, યો ઇસિં પરિભાસસી’’તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૯);

એવઞ્ચ પન વત્વા – ‘‘સચે મ્યાયં હત્થે વા પાદે વા ગણ્હાપેત્વા દુક્ખં ઉપ્પાદેય્ય, બહું અપુઞ્ઞં પસવેય્યા’’તિ સત્તાનુદ્દયતાય વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા અન્તરવીથિયં ઓતરિ. ભગવા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો તમત્થં પકાસેન્તો ઇમં ગાથમાહ –

‘‘ઇદં વત્વાન માતઙ્ગો, ઇસિ સચ્ચપરક્કમો;
અન્તલિક્ખસ્મિં પક્કામિ, બ્રાહ્મણાનં ઉદિક્ખત’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧૦);

તાવદેવ નગરરક્ખિકદેવતાનં જેટ્ઠકદેવરાજા મણ્ડબ્યસ્સ ગીવં પરિવત્તેસિ. તસ્સ મુખં પરિવત્તેતિત્વા પચ્છામુખં જાતં, અક્ખીનિ પરિવત્તાનિ, મુખેન ખેળં વમતિ, સરીરં થદ્ધં સૂલે આરોપિતં વિય અહોસિ. અસીતિસહસ્સા પરિચારકયક્ખા અસીતિબ્રાહ્મણસહસ્સાનિ તથેવ અકંસુ. વેગેન ગન્ત્વા બ્રહ્મપજાપતિયા આરોચયિંસુ. સા તરમાનરૂપા આગન્ત્વા તં વિપ્પકારં દિસ્વા ગાથમાહ –

‘‘આવેધિતં પિટ્ઠિતો ઉત્તમઙ્ગં,
બાહું પસારેતિ અકમ્મનેય્યં;
સેતાનિ અક્ખીનિ યથા મતસ્સ,
કો મે ઇમં પુત્તમકાસિ એવ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧૧);

અથસ્સા આરોચેસું –

‘‘ઇધાગમા સમણો દુમ્મવાસી,
ઓતલ્લકો પંસુપિસાચકોવ,
સઙ્કારચોળં પટિમુઞ્ચ કણ્ઠે,
સો તે ઇમં પુત્તમકાસિ એવ’’ન્તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧૨);

સા સુત્વાવ અઞ્ઞાસિ – ‘‘મય્હં યસદાયકો અય્યો અનુકમ્પાય પુત્તસ્સ પમત્તભાવં ઞત્વા આગતો ભવિસ્સતી’’તિ. તતો ઉપટ્ઠાકે પુચ્છિ –

‘‘કતમં દિસં અગમા ભૂરિપઞ્ઞો,

અક્ખાથ મે માણવા એતમત્થં;
ગન્ત્વાન તં પટિકરેમુ અચ્ચયં,
અપ્પેવ નં પુત્ત લભેમુ જીવિત''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧૩);

તે આહંસુ –

''વેહાયસં અગમા ભૂરિપઞ્ઞો,
પથદ્ધુનો પન્નરસેવ ચન્દો;
અપિચાપિ સો પુરિમદિસં અગચ્છિ,
સચ્ચપ્પટિઞ્ઞો ઇસિ સાધુરૂપો''તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧૪);

મહાપુરિસોપિ અન્તરવીથિયં ઓતિણ્ણટ્ઠાનતો પટ્ઠાય – ''મય્હં પદવળઞ્જં હત્થિઅસ્સાદીનં વસેન મા અન્તરધાયિત્થ, દિટ્ઠમઙ્ગલિકાયેવ નં પસ્સતુ, મા અઞ્ઞે''તિ અધિટ્ઠહિત્વા પિણ્ડાય ચરિત્વા યાપનમત્તં મિસ્સકોદનં ગહેત્વા પટિક્કમનસાલાયં નિસિન્નો ભુઞ્જિત્વા થોકં ભુત્તાવસેસં ભિક્ખાભાજનેયેવ ઠપેસિ. દિટ્ઠમઙ્ગલિકાપિ પાસાદા ઓરુય્હ અન્તરવીથિં પટિપજ્જમાના પદવળઞ્જં દિસ્વા – ''ઇદં મય્હં યસદાયકસ્સ અય્યસ્સ પદ''ન્તિ પદાનુસારેનાગન્ત્વા વન્દિત્વા આહ – ''તુમ્હાકં, ભન્તે, દાસેન કતાપરાધં મય્હં ખમથ, ન હિ તુમ્હે કોધવસિકા નામ, દેથ મે પુત્તસ્સ જીવિત''ન્તિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા –

''આવેધિતં પિટ્ઠિતો ઉત્તમઙ્ગં,
બાહું પસારેતિ અકમ્મનેય્યં;
સેતાનિ અક્ખીનિ યથા મતસ્સ,
કો મે ઇમં પુત્તમકાસિ એવ''ન્તિ. (જા॰ ૧.૧૫.૧૫) –

ગાથં અભાસિ. મહાપુરિસો આહ – ''ન મયં એવરૂપં કરોમ, પબ્બજિતં પન હિંસન્તે દિસ્વા પબ્બજિતેસુ સગારવાહિ ભૂતયક્ખદેવતાહિ કતં ભવિસ્સતી''તિ.

કેવલં, ભન્તે, તુમ્હાકં મનોપદોસો મા હોતુ, દેવતાહિ કતં હોતુ, સુખમાપયા , ભન્તે, દેવતા, અપિચાહં, ભન્તે, કથં પટિપજ્જામીતિ. તેન હિ ઓસધં તે કથેસ્સામિ, મમ ભિક્ખાભાજને ભુત્તાવસેસં ભત્તમત્થિ, તત્થ થોકં ઉદકં આસિઞ્ચિત્વા થોકં ગહેત્વા તવ પુત્તસ્સ મુખે પક્ખિપ, અવસેસં ઉદકચાટિયં આલોળેત્વા અસીતિયા બ્રાહ્મણસહસ્સાનં મુખે પક્ખિપાતિ. સા એવં કરિસ્સામીતિ ભત્તં ગહેત્વા મહાપુરિસં વન્દિત્વા ગન્ત્વા તથા અકાસિ.

મુખે પક્ખિત્તમત્તે જેટ્ઠકદેવરાજા – ''સામિમ્હિ સયં ભેસજ્જં કરોન્તે અમ્હેહિ ન સક્કા કિઞ્ચિ કાતુ''ન્તિ કુમારં વિસ્સજ્જેસિ. સોપિ ખિપિત્વા કિઞ્ચિ દુક્ખં અપ્પત્તપુબ્બો વિય પકતિવણ્ણો અહોસિ. અથ નં માતા અવોચ – ''પસ્સ તાત તવ કુલુપકાનં હિરોત્તપ્પરહિતાનં વિપ્પકારં, સમણા પન ન એવરૂપા હોન્તિ, સમણે તાત ભોજેય્યાસી''તિ. તતો સેસકં ઉદકચાટિયં આલુળાપેત્વા બ્રાહ્મણાનં મુખે પક્ખિપાપેસિ. યક્ખા તાવદેવ વિસ્સજ્જેત્વા પલાયિંસુ. બ્રાહ્મણા ખિપિત્વા ખિપિત્વા ઉટ્ઠહિત્વા કિં અમ્હાકં મુખે પક્ખિત્તન્તિ પુચ્છિંસુ. માતઙ્ગઇસિસ્સ ઉચ્છિટ્ઠભત્તન્તિ. તે

‘‘ચણ્ડાલસ્સ ઉચ્છિટ્ઠકં ખાદાપિતમ્હા, અબ્રાહ્મણા દાનિમ્હા જાતા, ઇદાનિ નો બ્રાહ્મણા ‘અસુદ્ધબ્રાહ્મણા ઇમે’તિ સમ્ભોગં ન દસ્સન્તી’’તિ તતો પલાયિત્વા મજ્ઝરટ્ઠં ગન્ત્વા મજ્ઝરાજસ્સ નગરે અગ્ગાસનિકા બ્રાહ્મણા નામ મયન્તિ રાજગેહે ભુઞ્જન્તિ.

તસ્મિં સમયે બોધિસત્તો પાપનિગ્ગહં કરોન્તો માનજાતિકે નિમ્મદયન્તો વિચરતિ. અથેકો ‘‘જાતિમન્તતાપસો નામ મયા સદિસો નત્થી’’તિ અઞ્ઞેસુ સઞ્ઞમ્પિ ન કરોતિ. બોધિસત્તો તં ગઙ્ગાતીરે વસમાનં દિસ્વા ‘‘માનનિગ્ગહમસ્સ કરિસ્સામી’’તિ તત્થ અગમાસિ . તં જાતિમન્તતાપસો પુચ્છિ – ‘‘કિં જચ્ચો ભવ’’ન્તિ? ચણ્ડાલો અહં આચરિયાતિ. અપેહિ ચણ્ડાલ અપેહિ ચણ્ડાલ, હેટ્ઠાગઙ્ગાય વસ, મા ઉપરિગઙ્ગાય ઉદકં ઉચ્છિટ્ઠમકાસીતિ.

બોધિસત્તો – ‘‘સાધુ આચરિય, તુમ્હેહિ વુત્તટ્ઠાને વસિસ્સામી’’તિ હેટ્ઠાગઙ્ગાય વસન્તો ‘‘ગઙ્ગાય ઉદકં પટિસોતં સન્દતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. જાતિમન્તતાપસો પાતોવ ગઙ્ગં ઓરુય્હ ઉદકં આચમતિ, જટા ધોવતિ. બોધિસત્તો દન્તકટ્ઠં ખાદન્તો પિણ્ડં પિણ્ડં ખેળં ઉદકે પાતેતિ. દન્તકટ્ઠકુચ્છિટ્ઠકમ્પિ તત્થેવ પવાહેતિ. યથા ચ તં અઞ્ઞત્થ અલગ્ગિત્વા તાપસસ્સેવ જટાસુ લગ્ગતિ, તથા અધિટ્ઠાસિ. ખેળમ્પિ દન્તકટ્ઠમ્પિ તાપસસ્સ જટાસુયેવ પતિટ્ઠાતિ.

તાપસો ચણ્ડાલસ્સિદં કમ્મં ભવિસ્સતીતિ વિપ્પટિસારી હુત્વા ગન્ત્વા પુચ્છિ – ‘‘ઇદં, ભો ચણ્ડાલ, ગઙ્ગાય ઉદકં તયા પટિસોતગામિકત’’ન્તિ? આમ આચરિય. તેન હિ ત્વં હેટ્ઠાગઙ્ગાય મા વસ, ઉપરિગઙ્ગાય વસાતિ. સાધુ આચરિય, તુમ્હેહિ વુત્તટ્ઠાને વસિસ્સામીતિ તત્થ વસન્તો ઇદ્ધિં પટિપ્પસ્સમ્ભેસિ, ઉદકં યથાગતિકમેવ જાતં. પુન તાપસો તદેવ બ્યસનં પાપુણિ. સો પુન ગન્ત્વા બોધિસત્તં પુચ્છિ, – ‘‘ભો ચણ્ડાલ, ત્વમિદં ગઙ્ગાય ઉદકં કાલેન પટિસોતગામિં કાલેન અનુસોતગામિં કરોસી’’તિ? આમ આચરિય. ચણ્ડાલ, ‘‘ત્વં સુખવિહારીનં પબ્બજિતાનં સુખેન વસિતું ન દેસિ, સત્તમે તે દિવસે સત્તધા મુદ્ધા ફલતૂ’’તિ. સાધુ અચરિય, અહં પન સૂરિયસ્સ ઉગ્ગન્તું ન દસ્સામીતિ.

અથ મહાસત્તો ચિન્તેસિ – ‘‘એતસ્સ અભિસાપો એતસ્સેવ ઉપરિ પતિસ્સતિ, રક્ખામિ ન’’ન્તિ સત્તાનુદ્દયતાય પુનદિવસે ઇદ્ધિયા સૂરિયસ્સ ઉગ્ગન્તું ન અદાસિ. ઇદ્ધિમતો ઇદ્ધિવિસયો નામ અચિન્તેય્યો, તતો પટ્ઠાય અરુણુગ્ગં ન પઞ્ઞાયતિ, રત્તિન્દિવપરિચ્છેદો નત્થિ, કસિવણિજ્જાદીનિ કમ્માનિ પયોજેન્તો નામ નત્થિ.

મનુસ્સા – ‘‘યક્ખાવટ્ટો નુ ખો અયં ભૂતદેવટ્ટોનાગસુપણ્ણાવટ્ટો’’તિ ઉપદ્દવપ્પત્તા ‘‘કિં નુ ખો કાતબ્બ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા ‘‘રાજકુલં નામ મહાપઞ્ઞં, લોકસ્સ હિતં ચિન્તેતું સક્કોતિ, તત્થ ગચ્છામા’’તિ રાજકુલં ગન્ત્વા તમત્થં આરોચેસું. રાજા સુત્વા ભીતોપિ અભીતાકારં કત્વા – ‘‘મા તાતા ભાયથ, ઇમં કારણં ગઙ્ગાતીરવાસી જાતિમન્તતાપસો જાનિસ્સતિ, તં પુચ્છિત્વા નિક્કઙ્ખા ભવિસ્સામા’’તિ કતિપયેહેવ અત્થચરકેહિ મનુસ્સેહિ સદ્ધિં તાપસં ઉપસઙ્કમિત્વા કતપટિસન્થારો તમત્થં પુચ્છિ. તાપસો આહ – ‘‘આમ મહારાજ, એકો ચણ્ડાલો અત્થિ, સો ઇમં ગઙ્ગાય ઉદકં કાલેન અનુસોતગામિં કાલેન પતિસોતગામિં કરોતિ, મયા તદત્થં કિઞ્ચિ કથિતં અત્થિ, તં પુચ્છથ, સો જાનિસ્સતી’’તિ.

રાજા માતઙ્ગઇસિસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા – ‘‘તુમ્હે, ભન્તે, અરુણસ્સ ઉગ્ગન્તું ન દેથા’’તિ પુચ્છિ. આમ, મહારાજાતિ. કિં કારણા ભન્તેતિ? જાતિમન્તતાપસકારણા, મહારાજ, જાતિમન્તતાપસેન આગન્ત્વા મં વન્દિત્વા ખમાપિતકાલે દસ્સામિ મહારાજાતિ. રાજા ગન્ત્વા ‘‘એથ આચરિય, તાપસં ખમાપેથા’’તિ આહ. નાહં, મહારાજ,

ચણ્ડાલં વન્દામીતિ. મા આચરિય, એવં કરોથ, જનપદસ્સ મુખં પસ્સથાતિ. સો પુન પટિક્ખિપિયેવ. રાજા બોધિસત્તં ઉપસઙ્કમિત્વા ''આચરિયો ખમાપેતું ન ઇચ્છિતી''તિ આહ. અખમાપિતે અહં સૂરિયં ન મુઞ્ચામીતિ. રાજા ''અયં ખમાપેતું ન ઇચ્છતિ, અયં અખમાપિતે સૂરિયં ન મુઞ્ચતિ, કિં અમ્હાકં તેન તાપસેન, લોકં ઓલોકેસ્સામા''તિ ''ગચ્છથ, ભો, તાપસસન્તિકં, તં હત્થેસુ ચ પાદેસુ ચ ગહેત્વા માતઙ્ગઇસિસ્સ પાદમૂલે નેત્વા નિપજ્જાપેત્વા ખમાપેથ એતસ્સ જનપદાનુદ્દયતં પટિચ્ચા''તિ આહ. તે રાજપુરિસા ગન્ત્વા તં તથા કત્વા આનેત્વા માતઙ્ગઇસિસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જાપેત્વા ખમાપેસું.

અહં નામ ખમિતબ્બં ખમામિ, અપિચ ખો પન એતસ્સ કથા એતસ્સેવ ઉપરિ પતિસ્સતિ. મયા સૂરિયે વિસ્સજ્જિતે સૂરિયરસ્મિ એતસ્સ મત્થકે પતિસ્સતિ, અથસ્સ સત્તધા મુદ્ધા ફલિસ્સતિ. તઞ્ચ ખો પનેસ બ્યસનં મા પાપુણાતુ, એથ તુમ્હે એતં ગલપ્પમાણે ઉદકે ઓતારેત્વા મહન્તં મત્તિકાપિણ્ડમસ્સ સીસે ઠપેથ. અથાહં સૂરિયં વિસ્સજ્જિસ્સામિ. સૂરિયરસ્મિ મત્તિકાપિણ્ડે પતિત્વા તં સત્તધા ભિન્દિસ્સતિ. અથેસ મત્તિકાપિણ્ડં છડ્ડેત્વા નિમુજ્જિત્વા અઞ્ઞેન તિત્થેન ઉત્તરતુ, ઇતિ નં વદથ, એવમસ્સ સોત્થિ ભવિસ્સતીતિ. તે મનુસ્સા ''એવં કરિસ્સામા''તિ તથા કારેસું. તસ્સાપિ તથેવ સોત્થિ જાતા. સો તતો પટ્ઠાય – ''જાતિ નામ અકારણં, પબ્બજિતાનં અબ્ભન્તરે ગુણોવ કારણ''ન્તિ જાતિગોત્તમાનં પહાય નિમ્મદો અહોસિ.

ઇતિ જાતિમન્તતાપસે દમિતે મહાજનો બોધિસત્તસ્સ થામં અઞ્ઞાસિ, મહાકોલાહલં જાતં. રાજા અત્તનો નગરં ગમનત્થાય બોધિસત્તં યાચિ. મહાસત્તો પટિઞ્ઞં દત્વા તાનિ ચ અસીતિબ્રાહ્મણસહસ્સાનિ દમેસ્સામિ, પટિઞ્ઞઞ્ચ મોચેસ્સામીતિ મજ્ઝરાજસ્સ નગરં અગમાસિ. બ્રાહ્મણા બોધિસત્તં દિસ્વાવ – ભો, ''અયં સો, ભો મહાચોરો, આગતો, ઇદાનેવ સબ્બે એતે મય્હં ઉચ્છિટ્ઠકં ખાદિત્વા અબ્રાહ્મણા જાતાતિ અમ્હે પાકટે કરિસ્સતિ, એવં નો ઇધાપિ આવાસો ન ભવિસ્સતિ, પટિકચ્ચેવ મારેસ્સામા''તિ રાજાનં પુન ઉપસઙ્કમિત્વા આહંસુ – ''તુમ્હે, મહારાજ, એતં ચણ્ડાલપબ્બજિતં મા સાધુરૂપોતિ મઞ્ઞિત્થ, એસ ગરુકમન્તં જાનાતિ, પથવિં ગહેત્વા આકાસં કરોતિ, આકાસં પથવિં, દૂરં ગહેત્વા સન્તિકં કરોતિ, સન્તિકં દૂરં, ગઙ્ગં નિવત્તેત્વા ઉદ્ધગામિનિં કરોતિ, ઇચ્છન્તો પથવિં ઉક્ખિપિત્વા પાતેતું મઞ્ઞે સક્કોતિ. પરસ્સ વા ચિત્તં નામ સબ્બકાલં ન સક્કા ગહેતું, અયં ઇધ પતિટ્ઠં લભન્તો તુમ્હાકં રજ્જમ્પિ નાસેય્ય, જીવિતન્તરાયમ્પિ વંસુપચ્છેદમ્પિ કરેય્ય, અમ્હાકં વચનં કરોથ, મહારાજ, અજ્જેવ ઇમં મારેતું વટ્ટતી''તિ.

રાજાનો નામ પરપત્તિયા હોન્તિ, ઇતિ સો બહૂનં કથાવસેન નિટ્ઠં ગતો. બોધિસત્તો પન નગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા ઉદકફાસુકટ્ઠાને મિસ્સકોદનં ભુઞ્જિત્વા રાજુય્યાનં ગન્ત્વા નિરાપરાધતાય નિરાસઙ્કો મઙ્ગલસિલાપટ્ટે નિસીદિ. અતીતે ચત્તાલીસ, અનાગતે ચત્તાલીસાતિ અસીતિકપ્પે અનુસ્સરિતું સમત્થઞાણસ્સ અનાવજ્જનતાય મુહુત્તમત્તકે કાલે સતિ નપ્પહોતિ, રાજા અઞ્ઞં અજાનાપેત્વા સયમેવ ગન્ત્વા નિરાવજ્જનતાય પમાદેન નિસિન્નં મહાપુરિસં અસિના પહરિત્વા દ્વે ભાગે અકાસિ. ઇમસ્સ રઞ્ઞો વિજિતે અટ્ઠમં લોહકૂટવસ્સં, નવમં કલલવસ્સં વસ્સિ. ઇતિ ઇમસ્સાપિ રટ્ઠે નવ વુટ્ઠિયો પતિતા. સો ચ રાજા સપરિસો મહાનિરયે નિબ્બત્તો. તેનાહ સંકિચ્ચપણ્ડિતો –

''ઉપહચ્ચ મનં મજ્ઝો, માતઙ્ગસ્મિં યસસ્સિને;
સપારિસજ્જો ઉચ્છિન્નો, મજ્ઝારઞ્ઞં તદા અહૂતિ''. (જા॰ ૨.૧૯.૯૬) –

એવં મજ્ઝારઞ્ઞસ્સ અરઞ્ઞભૂતભાવો વેદિતબ્બો. માતઙ્ગસ્સ પન ઇસિનો વસેન તદેવ **માતઙ્ગારઞ્ઞ**ન્તિ વુત્તં.

૬૬. **પઞ્હપટિભાનાની**તિ પઞ્હબ્યાકરણાનિ. **પચ્ચનીકં કતબ્બ**ન્તિ પચ્ચનીકં કાતબ્બં. **અમઞ્ઞિસ્સ**ન્તિ વિલોમભાગં ગણ્હન્તો વિય અહોસિન્તિ અત્થો.

૬૭. **અનુવિચ્ચકાર**ન્તિ અનુવિચારેત્વા ચિન્તેત્વા તુલયિત્વા કાતબ્બં કરોહીતિ વુત્તં હોતિ. **સાધુ હોતી**તિ સુન્દરો હોતિ. તુમ્હાદિસસ્મિઞ્હિ મં દિસ્વા મં સરણં ગચ્છન્તે નિગણ્ઠં દિસ્વા નિગણ્ઠં સરણં ગચ્છન્તે – ''કિં અયં ઉપાલિ દિટ્ઠદિટ્ઠમેવ સરણં ગચ્છતી''તિ? ગરહા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્મા અનુવિચ્ચકારો તુમ્હાદિસાનં સાધૂતિ દસ્સેતિ. **પટાકં પરિહરેય્યુ**ન્તિ તે કિર એવરૂપં સાવકં લભિત્વા – ''અસુકો નામ રાજા વા રાજમહામત્તો વા સેટ્ઠિ વા અમ્હાકં સરણં ગતો સાવકો જાતો''તિ પટાકં ઉક્ખિપિત્વા નગરે ઘોસેન્તા આહિણ્ડન્તિ. કસ્મા? એવં નો મહન્તભાવો આવિ ભવિસ્સતીતિ ચ, સચે તસ્સ ''કિમહં એતેસં સરણં ગતો''તિ વિપ્પટિસારો ઉપ્પજ્જેય્ય, તમ્પિ સો ''એતેસં મે સરણગતભાવં બહૂ જાનન્તિ, દુક્ખં ઇદાનિ પટિનિવત્તિતુ''ન્તિ વિનોદેત્વા ન પટિક્કમિસ્સતીતિ ચ. ''તેનાહ પટાકં પરિહરેય્યુ''ન્તિ.

૬૮. **ઓપાનભૂત**ન્તિ પટિયત્તઉદપાનો વિય ઠિતં. **કુલ**ન્તિ તવ નિવેસનં. **દાતબ્બં મઞ્ઞેય્યાસી**તિ પુબ્બે દસપિ વીસતિપિ સટ્ઠિપિ જને આગતે દિસ્વા નત્થીતિ અવત્વા દેતિ. ઇદાનિ મં સરણં ગતકારણમત્તેનવ મા ઇમેસં દેય્યધમ્મં, ઉપચ્છિન્દિત્થ, સમ્પત્તાનઞ્હિ દાતબ્બમેવાતિ ઓવદતિ. **સુતમેતં, ભન્તે**તિ કુતો સુતં? નિગણ્ઠાનં સન્તિકા, તે કિર કુલઘરેસુ એવં પકાસેન્તિ – ''મયં 'યસ્સ કસ્સચિ સમ્પત્તસ્સ દાતબ્બ'ન્તિ વદામ, સમણો પન ગોતમો 'મય્હમેવ દાનં દાતબ્બં...પે॰... ન અઞ્ઞેસં સાવકાનં દિન્નં મહપ્ફલ'ન્તિ વદતી''તિ. તં સન્ધાય અયં ગહપતિ ''સુતમેત''ન્તિ આહ.

૬૯. **અનુપુબ્બિં કથ**ન્તિ દાનાનન્તરં સીલં, સીલાનન્તરં સગ્ગં, સગ્ગાનન્તરં મગ્ગન્તિ એવં અનુપટિપાટિકથં. તત્થ **દાનકથ**ન્તિ ઇદં દાનં નામ સુખાનં નિદાનં, સમ્પત્તીનં મૂલં, ભોગાનં પતિટ્ઠા, વિસમગતસ્સ તાણં લેણં ગતિપરાયણં, ઇધલોકપરલોકેસુ દાનસદિસો અવસ્સયો પતિટ્ઠા આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયણં નત્થિ. ઇદઞ્હિ અવસ્સયટ્ઠેન રતનમયસીહાસનસદિસં, પતિટ્ઠાનટ્ઠેન મહાપથવિસદિસં, આલમ્બનટ્ઠેન આલમ્બનરજ્જુસદિસં. ઇદઞ્હિ દુક્ખનિત્થરણટ્ઠેન નાવા, સમસ્સાસનટ્ઠેન સઙ્ગામસૂરો, ભયપરિત્તાણટ્ઠેન સુસઙ્ખતનગરં, મચ્છેરમલાદીહિ અનુપલિત્તટ્ઠેન પદુમં, તેસં નિદહનટ્ઠેન અગ્ગિ, દુરાસદટ્ઠેન આસીવિસો. અસન્તાસનટ્ઠેન સીહો, બલવન્તટ્ઠેન હત્થી, અભિમઙ્ગલસમ્મતટ્ઠેન સેતવસભો, ખેમન્તભૂમિસમ્પાપનટ્ઠેન વલાહકો અસ્સરાજા. દાનં નામેભં મય્હં ગતમગ્ગો, મય્હેવેસો વંસો, મયા દસ પારમિયો પૂરેન્તેન વેલામમહાયઞ્ઞો, મહાગોવિન્દમહાયઞ્ઞો મહાસુદસ્સનમહાયઞ્ઞો, વેસ્સન્તરમહાયઞ્ઞોતિ અનેકમહાયઞ્ઞા પવત્તિતા, સસભૂતેન જલિતે અગ્ગિક્ખન્ધે અત્તાનં નિય્યાદેન્તેન સમ્પત્તયાચકાનં ચિત્તં ગહિતં. દાનઞ્હિ લોકે સક્કસમ્પત્તિં દેતિ, મારસમ્પત્તિં દેતિ, બ્રહ્મસમ્પત્તિં દેતિ, ચક્કવત્તિસમ્પત્તિં દેતિ, સાવકપારમીઞાણં, પચ્ચેકબોધિઞાણં, અભિસમ્બોધિઞાણં દેતીતિ એવમાદિં દાનગુણપટિસંયુત્તં કથં.

યસ્મા પન દાનં દદન્તો સીલં સમાદાતું સક્કોતિ, તસ્મા તદનતરં સીલકથં કથેસિ. **સીલકથ**ન્તિ સીલં નામેતં અવસ્સયો પતિટ્ઠા આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયણં, સીલં નામેતં મમ વંસો, અહં સઙ્ખપાલનાગરાજકાલે, ભૂરિદત્તનાગરાજકાલે, ચમ્પેય્યનાગરાજકાલે, સીલવનાગરાજકાલે, માતુપોસકહત્થિરાજકાલે, છદ્દન્તહત્થિરાજકાલેતિ અનન્તેસુ અત્તભાવેસુ સીલં પરિપૂરેસિં. ઇધલોકપરલોકસમ્પત્તીનઞ્હિ સીલસદિસો અવસ્સયો, સીલસદિસા પતિટ્ઠા, આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયણં

નત્થિ, સીલાલઙ્કારસદિસો અલઙ્કારો નત્થિ, સીલપુપ્ફસદિસં પુપ્ફં નત્થિ, સીલગન્ધસદિસો ગન્ધો નત્થિ. સીલાલઙ્કારેન હિ અલઙ્કતં સીલકુસુમપિળન્ધનં સીલગન્ધાનુલિત્તં સદેવકોપિ લોકો ઓલોકેન્તો તિત્તિં ન ગચ્છતીતિ એવમાદિં સીલગુણપટિસંયુત્તં કથં.

ઇદં પન સીલં નિસ્સાય અયં સગ્ગો લબ્ભતીતિ દસ્સેતું સીલાનન્તરં સગ્ગકથં કથેસિ. **સગ્ગકથ**ન્તિ અયં સગ્ગો નામ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો, નિચ્ચમેત્થ કીળા, નિચ્ચં સમ્પત્તિયો લબ્ભન્તિ, ચાતુમહારાજિકા દેવા નવુતિવસ્સસતસહસ્સાનિ દિબ્બસુખં દિબ્બસમ્પત્તિં અનુભવન્તિ, તાવતિંસા તિસ્સો ચ વસ્સકોટિયો સટ્ઠિ ચ વસ્સસતસહસ્સાનીતિ એવમાદિં સગ્ગગુણપટિસંયુત્તં કથં. સગ્ગસમ્પત્તિં કથયન્તાનઞ્હિ બુદ્ધાનં મુખં નપ્પહોતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''અનેકપરિયાયેન ખો અહં, ભિક્ખવે, સગ્ગકથં કથેય્ય''ન્તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૫).

એવં સગ્ગકથાય પલોભેત્વા પુન હત્થિં અલઙ્કરિત્વા તસ્સ સોણ્ડં છિન્દન્તો વિય – ''અયમ્પિ સગ્ગો અનિચ્ચો અદ્ધુવો, ન એત્થ છન્દરાગો કાતબ્બો''તિ દસ્સનત્થં – ''અપ્પસ્સાદા કામા વુત્તા મયા બહુદુક્ખા બહુપાયાસા, આદીનવો એત્થ ભિય્યો''તિઆદિના (પાચિ॰ ૪૧૭; મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૫) નયેન કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં કથેસિ. તત્થ **આદીનવો**તિ દોસો. **ઓકારો**તિ અવકારો લામકભાવો. **સંકિલેસો**તિ તેહિ સત્તાનં સંસારે સંકિલિસ્સનં. યથાહ ''કિલિસ્સન્તિ વત, ભો, સત્તા''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૫૧).

એવં કામાદીનવેન તજ્જિત્વા નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ. **કલ્લચિત્ત**ન્તિ અરોગચિત્તં. **સામુક્કંસિકા**તિ સામં ઉક્કંસિકા અત્તનાયેવ ગહેત્વા ઉદ્ધરિત્વા ગહિતા, સયમ્ભૂઞાણેન દિટ્ઠા, અસાધારણા અઞ્ઞેસન્તિ અત્થો. કા પનેસાતિ, અરિયસચ્ચદેસના? તેનેવાહ – ''દુક્ખં સમુદયં નિરોધં મગ્ગ''ન્તિ.

વિરજં વીતમલન્તિ રાગરજાદીનં અભાવા વિરજં, રાગમલાદીનં વિગતત્તા વીતમલં. **ધમ્મચક્ખુ**ન્તિ ઉપરિ બ્રહ્માયુસુત્તે તિણ્ણં મગ્ગાનં, ચૂળરાહુલોવાદે આસવક્ખયસ્સેતં નામં. ઇધ પન સોતાપત્તિમગ્ગો અધિપ્પેતો. તસ્સ ઉપ્પત્તિઆકારદસ્સનત્થં ''યંકિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ''ન્તિ આહ. તઞ્હિ નિરોધં આરમ્મણં કત્વા કિચ્ચવસેન એવં સબ્બસઙ્ખતં પટિવિજ્ઝન્તં ઉપ્પજ્જતિ.

દિટ્ઠો અરિયસચ્ચધમ્મો એતેનાતિ **દિટ્ઠધમ્મો**. એસ નયો સેસપદેસુપિ. તિણ્ણા વિચિકિચ્છા અનેનાતિ **તિણ્ણવિચિકિચ્છો**. વિગતા કથંકથા અસ્સાતિ **વિગતકથંકથો. વેસારજ્જપ્પત્તો**તિ વેસારજ્જં પત્તો. કત્થ? સત્થુ સાસને. નાસ્સ પરો પચ્ચયો, ન પરસ્સ સદ્ધાય એત્થ વત્તતીતિ **અપરપ્પચ્ચયો**.

૭૦. ચિત્તેન સમ્પટિચ્છમાનો **અભિનન્દિત્વા**, વાચાય પસંસમાનો **અનુમોદિત્વા. આવરામી**તિ થકેમિ પિદહામિ. **અનાવટ**ન્તિ ન આવરિતં વિવટં ઉગ્ઘાટિતં.

૭૧. અસ્સોસિ ખો દીઘતપસ્સીતિ સો કિર તસ્સ ગતકાલતો પટ્ઠાય – ''પણ્ડિતો ગહપતિ , સમણો ચ ગોતમો દસ્સનસમ્પન્નો નિય્યાનિકકથો, દસ્સનેપિ તસ્સ પસીદિસ્સતિ, ધમ્મકથાયપિ પસીદિસ્સતિ, પસીદિત્વા સરણં ગમિસ્સતિ, ગતો નુ ખો સરણં ગહપતિ ન તાવ ગતો''તિ ઓહિતસોતોવ હુત્વા વિચરતિ. તસ્મા પઠમંયેવ અસ્સોસિ.

૭૨. તેન હિ સમ્માતિ બલવસોકેન અભિભૂતો ''એત્થેવ તિટ્ઠા''તિ વચનં સુત્વાપિ અત્થં અસલ્લક્ખેન્તો દોવારિકેન સદ્ધિં સલ્લપતિયેવ.

મજ્ઝિમાય દ્વારસાલાયાન્તિ યસ્સ ઘરસ્સ સત્ત દ્વારકોટ્ઠકા, તસ્સ સબ્બઅબ્ભન્તરતો વા સબ્બબાહિરતો વા પટ્ઠાય ચતુત્થદ્વારકોટ્ઠકો, યસ્સ પઞ્ચ, તસ્સ તતિયો, યસ્સ તયો, તસ્સ દુતિયો દ્વારકોટ્ઠકો **મજ્ઝિમદ્વારસાલા** નામ. એકદ્વારકોટ્ઠકસ્સ પન ઘરસ્સ મજ્ઝટ્ઠાને મઙ્ગલત્થમ્ભં નિસ્સાય મજ્ઝિમદ્વારસાલા. તસ્સ પન ગેહસ્સ સત્ત દ્વારકોટ્ઠકા, પઞ્ચાતિપિ વુત્તં.

૭૩. અઞ્ઞાન્તિઆદીનિ સબ્બાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. **યં સુદ**ન્તિ એત્થ **ય**ન્તિ યં નાટપુત્તં. **સુદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **પરિગ્ગહેત્વા**તિ તેનેવ ઉત્તરાસઙ્ગેન ઉદરે પરિક્ખિપન્તો ગહેત્વા. **નિસીદાપેતી**તિ સણિકં આચરિય, સણિકં આચરિયાતિ મહન્તં તેલઘટં ઠપેન્તો વિય નિસીદાપેતિ. **દત્તોસી**તિ કિં જળોસિ જાતોતિ અત્થો. **પટિમુક્કો**તિ સીસે પરિક્ખિપિત્વા ગહિતો. **અણ્ડહારકો**તિઆદિં દુટ્ઠુલ્લવચનમ્પિ સમાનં ઉપટ્ઠાકસ્સ અઞ્ઞથાભાવેન ઉપ્પન્નબલવસોકતાય ઇદં નામ ભણામીતિ અસલ્લક્ખેત્વાવ ભણતિ.

૭૪. ભદ્દિકા, ભન્તે, આવટ્ટનીતિ નિગણ્ઠો માયમેવ સન્ધાય વદતિ, ઉપાસકો અત્તના પટિવિદ્ધં સોતાપત્તિમગ્ગં. **તેન હી**તિ નિપાતમત્તમેતં, ભન્તે, ઉપમં તે કરિસ્સામિચ્ચેવ અત્થો. કારણવચનં વા, યેન કારણેન તુમ્હાકં સાસનં અનિય્યાનિકં, મમ સત્થુ નિય્યાનિકં, તેન કારણેન ઉપમં તે કરિસ્સામીતિ વુત્તં હોતિ.

૭૫. ઉપવિજઞ્ઞાતિ વિજાયનકાલં ઉપગતા. **મક્કટચ્છાપક**ન્તિ મક્કટપોતકં. **કિણિત્વા આનેહી**તિ મૂલં દત્વાવ આહર. આપણેસુ હિ સવિઞ્ઞાણકમ્પિ અવિઞ્ઞાણકમ્પિ મક્કટાદિકીળનભણ્ડકં વિક્કિણન્તિ. તં સન્ધાયેતં આહ. **રજિત**ન્તિ બહલબહલં પીતાવલેપનરઙ્ગજાતં ગહેત્વા રજિત્વા દિન્નં ઇમં ઇચ્છામીતિ અત્થો. **આકોટિતપચ્ચાકોટિત**ન્તિ આકોટિતઞ્ચેવ પરિવત્તેત્વા પુનપ્પુનં આકોટિતઞ્ચ. **ઉભતોભાગવિમટ્ઠ**ન્તિ મણિપાસાણેન ઉભોસુ પસ્સેસુ સુટ્ઠુ વિમટ્ઠં ઘટ્ટેત્વા ઉપ્પાદિતચ્છવિં.

રઙ્ગક્ખમો હિ ખોતિ સવિઞ્ઞાણકમ્પિ અવિઞ્ઞાણકમ્પિ રઙ્ગં પિવતિ. તસ્મા એવમાહ. **નો આકોટ્ટનક્ખમો**તિ સવિઞ્ઞાણકસ્સ તાવ આકોટ્ટનફલકે ઠપેત્વા કુચ્છિયં આકોટિતસ્સ કુચ્છિ ભિજ્જતિ, કરીસં નિક્ખમતિ. સેસી આકોટિતસ્સ સીસં ભિજ્જતિ, મત્તલુઙ્ગં નિક્ખમતિ. અવિઞ્ઞાણકો ખણ્ડખણ્ડિતં ગચ્છતિ. તસ્મા એવમાહ. **નો વિમજ્જનક્ખમો**તિ સવિઞ્ઞાણકો મણિપાસાણેન વિમદ્દિયમાનો નિલ્લોમતં નિચ્છવિતઞ્ચ આપજ્જતિ, અવિઞ્ઞાણકોપિ વચુણ્ણકભાવં આપજ્જતિ. તસ્મા એવમાહ. **રઙ્ગક્ખમો હિ ખો બાલાન**ન્તિ બાલાનં મન્દબુદ્ધીનં રઙ્ગક્ખમો, રાગમત્તં જનેતિ, પિયો હોતિ. પણ્ડિતાનં પન નિગણ્ઠવાદો વા અઞ્ઞો વા ભારતરામસીતાહરણાદિ નિરત્થકકથામગ્ગો અપ્પિયોવ હોતિ. **નો અનુયોગક્ખમો, નો વિમજ્જનક્ખમો**તિ અનુયોગં વા વીમંસં વા ન ખમતિ, થુસે કોટ્ટેત્વા તણ્ડુલપરિયેસનં વિય કદલિયં સારગવેસનં વિય ચ રિત્તકો તુચ્છકોવ હોતિ. **રઙ્ગક્ખમો ચેવ પણ્ડિતાન**ન્તિ ચતુસચ્ચકથા હિ પણ્ડિતાનં પિયા હોતિ, વસ્સસતમ્પિ સુણન્તો તિત્તિં ન ગચ્છતિ. તસ્મા એવમાહ. બુદ્ધવચનં પન યથા યથાપિ ઓગાહિસ્સતિ મહાસમુદ્દો વિય ગમ્ભીરમેવ હોતીતિ ''અનુયોગક્ખમો ચ વિમજ્જનક્ખમો ચા''તિ આહ. **સુણોહિ યસ્સાહં સાવકો**તિ તસ્સ ગુણે સુણાહીતિ ભગવતો વણ્ણે વત્તું આરદ્ધો.

૭૬. ધીરસ્સાતિ ધીરં વુચ્ચતિ પણ્ડિચ્ચં, યા પઞ્ઞા પજાનના...પે૦... સમ્માદિટ્ઠિ, તેન સમન્નાગતસ્સ ધાતુઆયતનપટિચ્ચસમુપ્પાદટ્ઠાનાટ્ઠાનકુસલસ્સ પણ્ડિતસ્સાહં સાવકો, સો મય્હં સત્થાતિ એવં સબ્બપદેસુ

સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. **પભિન્નખીલસ્સા**તિ ભિન્નપઞ્ચચેતોખિલસ્સ. સબ્બપુથુજ્જને વિજિનિંસુ વિજિનન્તિ વિજિનિસ્સન્તિ વાતિ વિજયા. કે તે, મચ્ચુમારકિલેસમારદેવપુત્તમારાતિ? તે વિજિતા વિજયા એતેનાતિ વિજિતવિજયો. ભગવા, તસ્સ **વિજિતવિજયસ્સ. અનીઘસ્સા**તિ કિલેસદુક્ખેનપિ વિપાકદુક્ખેનપિ નિદુક્ખસ્સ. **સુસમચિત્તસ્સા**તિ દેવદત્તધનપાલકઅઙ્ગુલિમાલરાહુલથેરાદીસુપિ દેવમનુસ્સેસુ સુટ્ઠુ સમચિત્તસ્સ. **વુદ્ધસીલસ્સા**તિ વડ્ઢિતાચારસ્સ. **સાધુપઞ્ઞસ્સા**તિ સુન્દરપઞ્ઞસ્સ. **વેસમન્તરસ્સા**તિ રાગાદિવિસમં તરિત્વા વિતરિત્વા ઠિતસ્સ. **વિમલસ્સા**તિ વિગતરાગાદિમલસ્સ.

તુસિતસ્સાતિ તુટ્ઠચિત્તસ્સ. **વન્તલોકામિસસ્સા**તિ વન્તકામગુણસ્સ. **મુદિતસ્સા**તિ મુદિતાવિહારવસેન મુદિતસ્સ, પુનરુત્તમેવ વા એતં. પસાદવસેન હિ એકમ્પિ ગુણં પુનપ્પુનં વદતિયેવ. **કતસમણસ્સા**તિ કતસામઞ્ઞસ્સ, સમણધમ્મસ્સ મત્થકં પત્તસ્સાતિ અત્થો. **મનુજસ્સા**તિ લોકવોહારવસેન એકસ્સ સત્તસ્સ. **નરસ્સા**તિ પુનરુત્તં. અઞ્ઞથા વુચ્ચમાને એકેકગાથાય દસ ગુણા નપ્પહોન્તિ.

વેનયિકસ્સાતિ સત્તાનં વિનાયકસ્સ. **રુચિરધમ્મસ્સા**તિ સુચિધમ્મસ્સ. **પભાસકસ્સા**તિ ઓભાસકસ્સ. **વીરસ્સા**તિ વીરિયસમ્પન્નસ્સ. **નિસભસ્સા**તિ ઉસભવસભનિસભેસુ સબ્બત્થ અપ્પટિસમટ્ઠેન નિસભસ્સ. **ગમ્ભીરસ્સા**તિ ગમ્ભીરગુણસ્સ, ગુણેહિ વા ગમ્ભીરસ્સ. **મોનપત્તસ્સા**તિ ઞાણપત્તસ્સ. **વેદસ્સા**તિ વેદો વુચ્ચતિ ઞાણં, તેન સમન્નાગતસ્સ. **ધમ્મટ્ઠસ્સા**તિ ધમ્મે ઠિતસ્સ. **સંવુતત્તસ્સા**તિ પિહિતત્તસ્સ.

નાગસ્સાતિ ચતૂહિ કારણેહિ નાગસ્સ. **પન્તસેનસ્સા**તિ પન્તસેનાસનસ્સ. **પટિમન્તકસ્સા**તિ પટિમન્તનપઞ્ઞાય સમન્નાગતસ્સ. **મોનસ્સા**તિ મોનં વુચ્ચતિ ઞાણં, તેન સમન્નાગતસ્સ, ધુતકિલેસસ્સ વા. **દન્તસ્સા**તિ નિબ્બિસેવનસ્સ.

ઇસિસત્તમસ્સાતિ વિપસ્સિઆદયો છ ઇસયો ઉપાદાય સત્તમસ્સ. **બ્રહ્મપત્તસ્સા**તિ સેટ્ઠપત્તસ્સ. **ન્હાતકસ્સા**તિ ન્હાતકિલેસસ્સ. **પદકસ્સા**તિ અક્ખરાદીનિ સમોધાનેત્વા ગાથાપદકરણકુસલસ્સ. **વિદિતવેદસ્સા**તિ વિદિતઞાણસ્સ. **પુરિન્દદસ્સા**તિ સબ્બપઠમં ધમ્મદાનદાયકસ્સ. **સક્કસ્સા**તિ સમત્થસ્સ. **પત્તિપત્તસ્સા**તિ યે પત્તબ્બા ગુણા, તે પત્તસ્સ. **વેય્યાકરણસ્સા**તિ વિત્થારેત્વા અત્થદીપકસ્સ. ભગવતા હિ અબ્યાકતં નામ તન્તિ પદં નત્થિ સબ્બેસંયેવ અત્થો કથિતો.

વિપસ્સિસ્સાતિ વિપસ્સનકસ્સ. **અનભિનતસ્સા**તિ અનતસ્સ. **નો અપનતસ્સા**તિ અદુટ્ઠસ્સ.

અનનુગતન્તરસ્સાતિ કિલેસે અનનુગતચિત્તસ્સ. **અસિતસ્સા**તિ અબદ્ધસ્સ.

ભૂરિપઞ્ઞસ્સાતિ ભૂરિ વુચ્ચતિ પથવી, તાય પથવીસમાય પઞ્ઞાય વિપુલાય મહન્તાય વિત્થતાય સમન્નાગતસ્સાતિ અત્થો. **મહાપઞ્ઞસ્સા**તિ મહાપઞ્ઞાય સમન્નાગતસ્સ.

અનુપલિત્તસ્સાતિ તણ્હાદિટ્ઠિકિલેસેહિ અલિત્તસ્સ. **આહુનેય્યસ્સા**તિ આહુતિં પટિગ્ગહેતું યુત્તસ્સ. **યક્ખસ્સા**તિ આનુભાવદસ્સનટ્ઠેન આદિસ્સમાનકટ્ઠેન વા ભગવા યક્ખો નામ. તેનાહ ''યક્ખસ્સા''તિ. **મહતો**તિ મહન્તસ્સ. **તસ્સ સાવકોહમસ્મી**તિ તસ્સ એવંવિવિધગુણસ્સ સત્થુસ્સ અહં સાવકોતિ. ઉપાસકસ્સ સોભાપત્તિમગ્ગેનેવ પટિસમ્ભિદા

આગતા. ઇતિ પટિસમ્ભિદાવિસયે ઠત્વા પદસતેન દસબલસ્સ કિલેસપ્પહાનવણ્ણં કથેન્તો ‘‘કસ્સ તં ગહપતિ સાવકં ધારેમા’’તિ પઞ્હસ્સ અત્થં વિસ્સજ્જેસિ.

૭૭. **કદા સઞ્ઞૂળ્હા**તિ કદા સમ્પિણ્ડિતા. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘અયં ઇદાનેવ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા આગતો, કદાનેન એતે વણ્ણા સમ્પિણ્ડિતા’’તિ. તસ્મા એવમાહ. **વિચિત્તં માલં ગન્થેય્યા**તિ સયમ્પિ દક્ખતાય પુપ્ફાનમ્પિ નાનાવણ્ણતાય એકતોવણ્ટિકાદિભેદં વિચિત્રમાલં ગન્થેય્ય. **એવમેવ ખો, ભન્તે**તિ એત્થ નાનાપુપ્ફાનં મહાપુપ્ફરાસિ વિય નાનાવિધાનં વણ્ણાનં ભગવતો સિનેરુમત્તો વણ્ણરાસિ દટ્ઠબ્બો. છેકમાલાકારો વિય ઉપાલિ ગહપતિ. માલાકારસ્સ વિચિત્રમાલાગન્થનં વિય ગહપતિનો તથાગતસ્સ વિચિત્રવણ્ણગન્થનં.

ઉણ્હં લોહિતં મુખતો ઉગ્ગઞ્છીતિ તસ્સ હિ ભગવતો સક્કારં અસહમાનસ્સ એતદહોસિ – ‘‘અનત્થિકો દાનિ અયં ગહપતિ અમ્હેહિ, સ્વે પટ્ઠાય પણ્ણાસ સટ્ઠિ જને ગહેત્વા એતસ્સ ઘરં પવિસિત્વા ભુઞ્જિતું ન લભિસ્સામિ, ભિન્ના મે ભત્તકુમ્ભી’’તિ. અથસ્સ ઉપટ્ઠાકવિપરિણામેન બલવસોકો ઉપ્પજ્જિ. ઇમે હિ સત્તા અત્તનો અત્તનોવ ચિન્તયન્તિ. તસ્સ તસ્મિં સોકે ઉપ્પન્ને અબ્ભન્તરં ઉણ્હં અહોસિ, લોહિતં વિલીયિત્થ, તં મહાવાતેન સમુદ્ધરિતં કુટે પક્ખિત્તરજનં વિય પત્તમત્તં મુખતો ઉગ્ગઞ્છિ. નિધાનગતલોહિતં વમિત્વા પન અપ્પકા સત્તા જીવિતું સક્કોન્તિ. નિગણ્ઠો તત્થેવ જાણુના પતિતો, અથ નં પાટઙ્કિયા બહિનગરં નીહરિત્વા મઞ્ચકસિવિકાય ગહેત્વા પાવં અગમંસુ, સો ન ચિરસ્સેવ પાવાયં કાલમકાસિ. ઇમસ્મિં પન સુત્તે ઉગ્ઘાટિતઞ્ઞૂપુગ્ગલસ્સ વસેન ધમ્મદેસના પરિનિટ્ઠિતાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ઉપાલિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. કુક્કુરવતિકસુત્તવણ્ણના

૭૮. **એવં મે સુત**ન્તિ કુક્કુરવતિકસુત્તં. તત્થ **કોલિયેસૂ**તિ એવંનામકે જનપદે. સો હિ એકોપિ કોલનગરે પતિટ્ઠિતાનં કોલિયાનં રાજકુમારાનં નિવાસટ્ઠાનત્તા એવં વુચ્ચતિ. તસ્મિં કોલિયેસુ જનપદે. **હલિદ્દવસન**ન્તિ તસ્સ કિર નિગમસ્સ માપિતકાલે પીતકવત્થનિવત્થા મનુસ્સા નક્ખત્તં કીળિંસુ. તે નક્ખત્તકીળાવસાને નિગમસ્સ નામં આરોપેન્તા હલિદ્દવસનન્તિ નામં અકંસુ. તં ગોચરગામં કત્વા વિહરતીતિ અત્થો. વિહારો પનેત્થ કિઞ્ચાપિ ન નિયામિતો, તથાપિ બુદ્ધાનં અનુચ્છવિકે સેનાસનેયેવ વિહાસીતિ વેદિતબ્બો. **ગોવતિકો**તિ સમાદિન્નગોવતો, સીસે સિઙ્ગાનિ ઠપેત્વા નઙ્ગુટ્ઠં બન્ધિત્વા ગાવીહિ સદ્ધિં તિણાનિ ખાદન્તો વિય ચરતિ. **અચેલો**તિ નગ્ગો નિચ્ચેલો. **સેનિયો**તિ તસ્સ નામં.

કુક્કુરવતિકોતિ સમાદિન્નકુક્કુરવતો, સબ્બં સુનખકિરિયં કરોતિ. ઉભોપેતે સહપંસુકીળિકા સહાયકા. **કુક્કુરોવ પલિકુજ્જિત્વા**તિ સુનખો નામ સામિકસ્સ સન્તિકે નિસીદન્તો દ્વીહિ પાદેહિ ભૂમિયં વિલેખિત્વા કુક્કુરકૂજિતં કૂજન્તો નિસીદતિ, અયમ્પિ ‘‘કુક્કુરકિરિયં કરિસ્સામી’’તિ ભગવતા સદ્ધિં સમ્મોદિત્વા દ્વીહિ હત્થેહિ ભૂમિયં વિલેખિત્વા સીસં વિધુનન્તો ‘ભૂ ભૂ’તિ કત્વા હત્થપાદે સમિઞ્જિત્વા સુનખો વિય નિસીદિ. **છમાનિક્ખિત્ત**ન્તિ ભૂમિયં ઠપિતં. **સમત્તં સમાદિન્ન**ન્તિ પરિપુણ્ણં કત્વા ગહિતં. **કા ગતી**તિ કા નિપ્ફત્તિ. **કો અભિસમ્પરાયો**તિ અભિસમ્પરાયમ્હિ કત્થ નિબ્બત્તિ. **અલ**ન્તિ તસ્સ અપ્પિયં ભવિસ્સતીતિ યાવતતિયં પટિબાહતિ. **કુક્કુરવત**ન્તિ કુક્કુરવતસમાદાનં.

૭૯. **ભાવેતી**તિ વડ્ઢેતિ. **પરિપુણ્ણ**ન્તિ અનૂનં. **અબ્બોકિણ્ણ**ન્તિ નિરન્તરં. **કુક્કુરસીલ**ન્તિ કુક્કુરાચારં. **કુક્કુરચિત્ત**ન્તિ ''અજ્જ પટ્ઠાય કુક્કુરેહિ કાતબ્બં કરિસ્સામી''તિ એવં ઉપ્પન્નચિત્તં. **કુક્કુરાકપ્પ**ન્તિ કુક્કુરાનં ગમનાકારો અત્થિ, તિટ્ઠનાકારો અત્થિ, નિસીદનાકારો અત્થિ, સયનાકારો અત્થિ, ઉચ્ચારપસ્સાવકરણાકારો અત્થિ, અઞ્ઞે કુક્કુરે દિસ્વા દન્તે વિવરિત્વા ગમનાકારો અત્થિ, અયં કુક્કુરાકપ્પો નામ, તં ભાવેતીતિ અત્થો . **ઇમિનાહં સીલેના**તિઆદીસુ અહં ઇમિના આચારેન વા વતસમાદાનેન વા દુક્કરતપચરણેન વા મેથુનવિરતિબ્રહ્મચરિયેન વાતિ અત્થો. **દેવો**તિ સક્કસુયામાદીસુ અઞ્ઞતરો. **દેવઞ્ઞતરો**તિ તેસં દુતિયતતિયટ્ઠાનાદીસુ અઞ્ઞતરદેવો. **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ અદેવલોકગામિમગ્ગમેવ દેવલોકગામિમગ્ગોતિ ગહેત્વા ઉપ્પન્નતાય સા અસ્સ મિચ્છાદિટ્ઠિ નામ હોતિ. **અઞ્ઞતરં ગતિં વદામી**તિ તસ્સ હિ નિરયતો વા તિરચ્છાનયોનિતો વા અઞ્ઞા ગતિ નત્થિ, તસ્મા એવમાહ. **સમ્પજ્જમાન**ન્તિ દિટ્ઠિયા અસમ્મિસ્સં હુત્વા નિપજ્જમાનં.

નાહં, ભન્તે, એતં રોદામિ, યં મં ભગવા એવમાહાતિ યં મં, ભન્તે, ભગવા એવમાહ, અહમેતં ભગવતો બ્યાકરણં ન રોદામિ ન પરિદેવામિ, ન અનુત્થુનામીતિ અત્થો. એવં સકમ્મકવસેનેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો, ન અસ્સુમુઞ્ચનમત્તેન.

> ''મતં વા અમ્મ રોદન્તિ, યો વા જીવં ન દિસ્સતિ;
> જીવન્તં અમ્મ પસ્સન્તી, કસ્મા મં અમ્મ રોદસી''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩૯) –

અયઞ્ચેત્થ પયોગો. **અપિચ મે ઇદં, ભન્તે**તિ અપિચ ખો મે ઇદં, ભન્તે, કુક્કુરવતં દીઘરત્તં સમાદિન્નં, તસ્મિં સમ્પજ્જન્તેપિ વુદ્ધિ નત્થિ, વિપજ્જન્તેપિ. ઇતિ ''એત્તકં કાલં મયા કતકમ્મં મોઘં જાત''ન્તિ અત્તનો વિપત્તિં પચ્ચવેક્ખમાનો રોદામિ, ભન્તેતિ.

૮૦. **ગોવત**ન્તિઆદીનિ કુક્કુરવતાદીસુ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ. **ગવાકપ્પ**ન્તિ ગોઆકપ્પં. સેસં કુક્કુરાકપ્પે વુત્તસદિસમેવ. યથા પન તત્થ અઞ્ઞે કુક્કુરે દિસ્વા દન્તે વિવરિત્વા ગમનાકારો, એવમિધ અઞ્ઞે ગાવો દિસ્વા કણ્ણે ઉક્ખિપિત્વા ગમનાકારો વેદિતબ્બો. સેસં તાદિસમેવ.

૮૧. **ચત્તારિમાનિ પુણ્ણ કમ્માની**તિ કસ્મા ઇમં દેસનં આરભિ? અયઞ્હિ દેસના એકચ્ચકમ્મકિરિયવસેન આગતા, ઇમસ્મિઞ્ચ કમ્મચતુક્કે કથિતે ઇમેસં કિરિયા પાકટા ભવિસ્સતીતિ ઇમં દેસનં આરભિ. અપિચ ઇમં કમ્મચતુક્કમેવ દેસિયમાનં ઇમે સઞ્ઞાનિસ્સન્તિ , તતો એકો સરણં ગમિસ્સતિ, એકો પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સતીતિ અયમેવ એતેસં સપ્પાયાતિ ઞત્વાપિ ઇમં દેસનં આરભિ.

તત્થ **કણ્હ**ન્તિ કાળકં દસઅકુસલકમ્મપથકમ્મં. **કણ્હવિપાક**ન્તિ અપાયે નિબ્બત્તનતો કાળકવિપાકં. **સુક્ક**ન્તિ પણ્ડરં દસકુસલકમ્મપથકમ્મં. **સુક્કવિપાક**ન્તિ સગ્ગે નિબ્બત્તનતો પણ્ડરવિપાકં. **કણ્હસુક્ક**ન્તિ વોમિસ્સકકમ્મં. **કણ્હસુક્કવિપાક**ન્તિ સુખદુક્ખવિપાકં. મિસ્સકકમ્મઞ્હિ કત્વા અકુસલેન તિરચ્છાનયોનિયં મઙ્ગલહત્થિટ્ઠાનાદીસુ ઉપ્પન્નો કુસલેન પવત્તે સુખં વેદિયતિ. કુસલેન રાજકુલેપિ નિબ્બત્તો અકુસલેન પવત્તે દુક્ખં વેદિયતિ. **અકણ્હં અસુક્ક**ન્તિ કમ્મક્ખયકરં ચતુમગ્ગચેતનાકમ્મં અધિપ્પેતં. તઞ્હિ યદિ કણ્હં ભવેય્ય, કણ્હવિપાકં દદેય્ય. યદિ સુક્કં ભવેય્ય, સુક્કવિપાકં દદેય્ય. ઉભયવિપાકસ્સ પન અદાનતો અકણ્હાસુક્કવિપાકત્તા ''અકણ્હં અસુક્ક''ન્તિ વુત્તં. અયં તાવ ઉદ્દેસે અત્થો.

નિદ્દેસે પન **સબ્યાબજ્ઝન્તિ** સદુક્ખં. કાયસઙ્ખારાદીસુ કાયદ્વારે ગહણાદિવસેન ચોપનપ્પત્તા દ્વાદસ અકુસલચેતના **સબ્યાબજ્ઝકાયસઙ્ખારો** નામ. વચીદ્વારે હનુસઞ્ચોપનવસેન વચીભેદપવત્તિકા તાયેવ દ્વાદસ **વચીસઙ્ખારો** નામ. ઉભયચોપનં અપ્પત્તા રહો ચિન્તયન્તસ્સ મનોદ્વારે પવત્તા **મનોસઙ્ખારો** નામ. ઇતિ તીસુપિ દ્વારેસુ કાયદુચ્ચરિતાદિભેદા અકુસલચેતનાવ સઙ્ખારાતિ વેદિતબ્બા. ઇમસ્મિઞ્હિ સુત્તે ચેતના ધુરં, ઉપાલિસુત્તે કમ્મં. **અભિસઙ્ખરિત્વા**તિ સઙ્કડ્ઢિત્વા, પિણ્ડં કત્વાતિ અત્થો. **સબ્યાબજ્ઝં લોક**ન્તિ સદુક્ખં લોકં ઉપપજ્જન્તિ. **સબ્યાબજ્ઝા ફસ્સા ફુસન્તી**તિ સદુક્ખા વિપાકફસ્સા ફુસન્તિ. **એકન્તદુક્ખ**ન્તિ નિરન્તરદુક્ખં. **ભૂતા**તિ હેત્વત્થે નિસ્સક્કવચનં, ભૂતકમ્મતો ભૂતસ્સ સત્તસ્સ ઉપ્પત્તિ હોતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથાભૂતં કમ્મં સત્તા કરોન્તિ, તથાભૂતેન કમ્મેન કમ્મસભાગવસેન તેસં ઉપપત્તિ હોતિ. તેનેવાહ "યં કરોતિ તેન ઉપપજ્જતી"તિ. એત્થ ચ **તેના**તિ કમ્મેન વિય વુત્તા, ઉપપત્તિ ચ નામ વિપાકેન હોતિ. યસ્મા પન વિપાકસ્સ કમ્મં હેતુ, તસ્મા તેન મૂલહેતુભૂતેન કમ્મેન નિબ્બત્તતીતિ અયમેત્થ અત્થો. **ફસ્સા ફુસન્તી**તિ યેન કમ્મવિપાકેન નિબ્બત્તો, તંકમ્મવિપાકફસ્સા ફુસન્તિ. **કમ્મદાયાદા**તિ કમ્મદાયજ્જા કમ્મમેવ નેસં દાયજ્જં સન્તકન્તિ વદામિ.

અબ્યાબજ્ઝન્તિ નિદુક્ખં . ઇમસ્મિં વારે કાયદ્વારે પવત્તા અટ્ઠ કામાવચરકુસલચેતના **કાયસઙ્ખારો** નામ. તાયેવ વચીદ્વારે પવત્તા **વચીસઙ્ખારો** નામ. મનોદ્વારે પવત્તા તાયેવ અટ્ઠ, તિસ્સો ચ હેટ્ઠિમઝાનચેતના **અબ્યાબજ્ઝમનોસઙ્ખારો** નામ. ઝાનચેતના તાવ હોતુ, કામાવચરા કિન્તિ અબ્યાબજ્ઝમનોસઙ્ખારો નામ જાતાતિ. કસિણસજ્જનકાલે ચ કસિણાસેવનકાલે ચ લબ્ભન્તિ. કામાવચરચેતના પઠમજ્ઝાનચેતનાય ઘટિતા, ચતુત્થજ્ઝાનચેતના તતિયજ્ઝાનચેતનાય ઘટિતા. ઇતિ તીસુપિ દ્વારેસુ કાયસુચરિતાદિભેદા કુસલચેતનાવ સઙ્ખારાતિ વેદિતબ્બો. તતિયવારો ઉભયમિસ્સકવસેન વેદિતબ્બા.

સેય્યથાપિ મનુસ્સાતિઆદીસુ મનુસ્સાનં તાવ કાલેન સુખં કાલેન દુક્ખં પાકટમેવ, દેવેસુ પન ભુમ્મદેવતાનં, વિનિપાતિકેસુ વેમાનિકપેતાનં કાલેન સુખં કાલેન દુક્ખં હોતીતિ વેદિતબ્બં. હત્થિઆદીસુ તિરચ્છાનેસુપિ લબ્ભતિયેવ.

તત્રાતિ તેસુ તીસુ કમ્મેસુ. **તસ્સ પહાનાય યા ચેતના**તિ તસ્સ પહાનત્થાય મગ્ગચેતના. કમ્મં પત્વાવ મગ્ગચેતનાય અઞ્ઞો પણ્ડરતરો ધમ્મો નામ નત્થિ. ઇદં પન કમ્મચતુક્કં પત્વા દ્વાદસ અકુસલચેતના કણ્હા નામ, તેભૂમકકુસલચેતના સુક્કા નામ, મગ્ગચેતના અકણ્હા અસુક્કાતિ આગતા.

૮૨. "**લભેય્યાહં, ભન્તે**"તિ ઇદં સો "ચિરં વત મે અનિય્યાનિકપક્ખે યોજેત્વા અત્તા કિલમિતો, 'સુક્ખનદીતીરે ન્હાયિસ્સામી'તિ સમ્પરિવત્તેન્તેન વિય થુસે કોટ્ટેન્તેન વિય ચ ન કોચિ અત્થો નિપ્ફાદિતો, હન્દાહં અત્તાનં યોગે યોજેમી"તિ ચિન્તેત્વા આહ. અથ ભગવા યોનેન ખન્ધકે તિત્થિયપરિવાસો પઞ્ઞત્તો, યં અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો સામણેરભૂમિયં ઠિતો – "અહં, ભન્તે, ઇત્થન્નામો અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે આકઙ્ખામિ ઉપસમ્પદં, સ્વાહં, ભન્તે, સઙ્ઘં ચત્તારો માસે પરિવાસં યાચામી"તિઆદિના (મહાવ॰ ૮૬) નયેન સમાદિયિત્વા પરિવસતિ, તં સન્ધાય "યો ખો, સેનિય, અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો"તિઆદિમાહ.

તત્થ **પબ્બજ્જન્તિ** વચનસિલિટ્ઠતાવસેનેવ વુત્તં. અપરિવસિત્વાયેવ હિ પબ્બજ્જં લભતિ. ઉપસમ્પદત્થિકેન પન નાતિકાલેન ગામપ્પવેસનાદીનિ અટ્ઠ વત્તાનિ પૂરેન્તેન પરિવસિતબ્બં . **આરદ્ધચિત્તા**તિ અટ્ઠવત્તપૂરણેન તુટ્ઠચિત્તા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારતો પનેસ તિત્થિયપરિવાસો **સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય**

પબ્બજ્જાખન્ધકવણ્ણનાયં (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૮૬) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો . **અપિચ મેત્થા**તિ અપિચ મે એત્થ. **પુગ્ગલવેમત્તતા વિદિતા**તિ પુગ્ગલનાનત્તં વિદિતં. અયં પુગ્ગલો પરિવાસારહો, અયં ન પરિવાસારહોતિ ઇદં મય્હં પાકટન્તિ દસ્સેતિ.

તતો સેનિયો ચિન્તેસિ – ''અહો અચ્છરિયં બુદ્ધસાસનં, યત્થ એવં ઘંસિત્વા કોટ્ટેત્વા યુત્તમેવ ગણ્હન્તિ, અયુત્તં છડ્ડેન્તી''તિ. તતો સુટ્ઠુતરં પબ્બજ્જાય સઞ્જાતુસ્સાહો **સચે, ભન્તે**તિઆદિમાહ. અથ ભગવા તસ્સ તિબ્બચ્છન્દતં વિદિત્વા ન સેનિયો પરિવાસં અરહતીતિ અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આમન્તેસિ – ''ગચ્છ ત્વં, ભિક્ખુ, સેનિયં ન્હાપેત્વા પબ્બાજેત્વા આનેહી''તિ. સો તથા કત્વા તં પબ્બાજેત્વા ભગવતો સન્તિકં આનયિ. ભગવા ગણે નિસીદિત્વા ઉપસમ્પાદેસિ. તેન વુત્તં – ''અલત્થ ખો અચેલો સેનિયો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં અલત્થ ઉપસમ્પદ''ન્તિ.

અચિરૂપસમ્પન્નોતિ ઉપસમ્પન્નો હુત્વા નચિરમેવ. **વૂપકટ્ઠો**તિ વત્થુકામકિલેસકામેહિ કાયેન ચ ચિત્તેન ચ વૂપકટ્ઠો. **અપ્પમત્તો**તિ કમ્મટ્ઠાને સતિં અવિજહન્તો. **આતાપી**તિ કાયિકચેતસિકસઙ્ખાતેન વીરિયાતાપેન આતાપી. **પહિતત્તો**તિ કાયે ચ જીવિતે ચ અનપેક્ખતાય પેસિતત્તો વિસ્સટ્ઠઅત્તભાવો. **યસ્સત્થાયા**તિ યસ્સ અત્થાય. **કુલપુત્તા**તિ આચારકુલપુત્તા. **સમ્મદેવા**તિ હેતુનાવ કારણેનેવ. **તદનુત્તરન્તિ** તં અનુત્તરં. **બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનન્તિ** મગ્ગબ્રહ્મચરિયપરિયોસાનભૂતં અરહત્તફલં. તસ્સ હિ અત્થાય કુલપુત્તા પબ્બજન્તિ. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા**તિ અત્તનાયેવ પઞ્ઞાય પચ્ચક્ખં કત્વા, અપરપ્પચ્ચયં ઞત્વાતિ અત્થો. **ઉપસમ્પજ્જ વિહાસી**તિ પાપુણિત્વા સમ્પાદેત્વા વિહાસિ. એવં વિહરન્તોવ **ખીણા જાતિ...પે॰... અબ્ભઞ્ઞાસિ**.

એવમસ્સ પચ્ચવેક્ખણભૂમિં દસ્સેત્વા અરહત્તનિકૂટેનેવ દેસનં નિટ્ઠાપેતું ''અઞ્ઞતરો ખો પનાયસ્મા સેનિયો અરહતં અહોસી''તિ વુત્તં. તત્થ **અઞ્ઞતરો**તિ એકો. **અરહતન્તિ** અરહન્તાનં, ભગવતો સાવકાનં અરહન્તાનં અબ્ભન્તરો અહોસીતિ અયમેવત્થ અધિપ્પાયો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

કુક્કુરવતિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. અભયરાજકુમારસુત્તવણ્ણના

૮૩. **એવં મે સુતન્તિ** અભયસુત્તં. તત્થ **અભયો**તિ તસ્સ નામં. **રાજકુમારો**તિ બિમ્બિસારસ્સ ઓરસપુત્તો. **વાદં આરોપેહી**તિ દોસં આરોપેહિ. **નેરયિકો**તિ નિરયે નિબ્બત્તકો. **કપ્પટ્ઠો**તિ કપ્પટ્ઠિતિકો. **અતેકિચ્છો**તિ બુદ્ધસહસ્સેનાપિ તિકિચ્છિતું ન સક્કા. **ઉગ્ગિલિતુન્તિ** દ્વે અન્તે મોચેત્વા કથેતું અસક્કોન્તો ઉગ્ગિલિતું બહિ નીહરિતું ન સક્ખિતિ. **ઓગિલિતુન્તિ** પુચ્છાય દોસં દત્વા હારેતું અસક્કોન્તો ઓગિલિતું અન્તો પવેસેતું ન સક્ખિતિ.

એવં, ભન્તેતિ નિગણ્ઠો કિર ચિન્તેસિ – ''સમણો ગોતમો મય્હં સાવકે ભિન્દિત્વા ગણ્હાતિ, હન્દાહં એકં પઞ્હં અભિસઙ્ખરોમિ, યં પુટ્ઠો સમણો ગોતમો ઉક્કુટિકો હુત્વા નિસિન્નો ઉટ્ઠાતું ન સક્ખિસ્સતી''તિ. સો અભયસ્સ ગેહા નીહટભત્તો સિનિદ્ધભોજનં ભુઞ્જન્તો બહૂ પઞ્હે અભિસઙ્ખરિત્વા – ''એત્થ સમણો ગોતમો ઇમં નામ દોસં દસ્સેસ્સતિ, એત્થ ઇમં નામા''તિ સબ્બે પહાય ચાતુમાસમત્થકે ઇમં પઞ્હં અદ્દસ. અથસ્સ એતદહોસિ – ''ઇમસ્સ પઞ્હસ્સ પુચ્છાય વા વિસ્સજ્જને વા ન સક્કા દોસો દાતું, ઓવટ્ટિકસારો અયં, કો નુ ખો ઇમં ગહેત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ

વાદં આરોપેસ્સતી''તિ. તતો ''અભયો રાજકુમારો પણ્ડિતો, સો સક્ખિસ્સતીતિ તં ઉગ્ગણ્હાપેમી''તિ નિટ્ઠં ગન્ત્વા ઉગ્ગણ્હાપેસિ. સો વાદજ્ઝાસયતાય તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છન્તો ''એવં, ભન્તે,''તિ આહ.

૮૪. **અકાલો ખો અજ્જા**તિ અયં પઞ્હો ચતૂહિ માસેહિ અભિસઙ્ખતો, તત્થ ઇદં ગહેત્વા ઇદં વિસ્સજ્જિયમાને દિવસભાગો નપ્પહોસ્સતીતિ મઞ્ઞન્તો એવં ચિન્તેસિ. **સો દાની**તિ સ્વે દાનિ. **અત્તચતુત્થો**તિ કસ્મા બહૂહિ સદ્ધિં ન નિમન્તેસિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''બહૂસુ નિસિન્નેસુ થોકં દત્વા વદન્તસ્સ અઞ્ઞં સુત્તં અઞ્ઞં કારણં અઞ્ઞં તથારૂપં વત્થું આહરિત્વા દસ્સેસ્સતિ, એવં સન્તે કલહો વા કોલાહલમેવ વા ભવિસ્સતિ. અથાપિ એકકંયેવ નિમન્તેસ્સામિ, એવમ્પિ મે ગરહા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ 'યાવમચ્છરી વાયં અભયો, ભગવન્તં દિવસે દિવસે ભિક્ખૂનં સતેનપિ સહસ્સેનપિ સદ્ધિં ચરન્તં દિસ્વાપિ એકકંયેવ નિમન્તેસી'''તિ. ''એવં પન દોસો ન ભવિસ્સતી''તિ અપરેહિ તીહિ સદ્ધિં અત્તચતુત્થં નિમન્તેસિ.

૮૫. **ન ખ્વેત્થ, રાજકુમાર, એકંસેના**તિ ન ખો, રાજકુમાર, એત્થ પઞ્હે એકંસેન વિસ્સજ્જનં હોતિ. એવરૂપઞ્હિ વાચં તથાગતો ભાસેય્યાપિ ન ભાસેય્યાપિ. ભાસિતપચ્ચયેન અત્થં પસ્સન્તો ભાસેય્ય, અપસ્સન્તો ન ભાસેય્યાતિ અત્થો. ઇતિ ભગવા મહાનિગણ્ઠેન ચતૂહિ માસેહિ અભિસઙ્ખતં પઞ્હં અસનિપાતેન પબ્બતકૂટં વિય એકવચનેનેવ સંચુણ્ણેસિ. **અનસ્સું નિગણ્ઠા**તિ નટ્ઠા નિગણ્ઠા.

૮૬. **અઙ્કે નિસિન્નો હોતી**તિ ઊરૂસુ નિસિન્નો હોતિ. લેસવાદિનો હિ વાદં પટ્ઠપેન્તા કિઞ્ચિદેવ ફલં વા પુપ્ફં વા પોત્થકં વા ગહેત્વા નિસીદન્તિ. તે અત્તનો જયે સતિ પરં અજ્ઝોત્થરન્તિ, પરસ્સ જયે સતિ ફલં ખાદન્તા વિય પુપ્ફં ઘાયન્તા વિય પોત્થકં વાચેન્તા વિય વિક્ખેપં દસ્સેન્તિ. અયં પન ચિન્તેસિ – ''સમ્માસમ્બુદ્ધો એસ ઓસટસઙ્ગામો પરવાદમદ્દનો. સચે મે જયો ભવિસ્સતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે ભવિસ્સતિ, દારકં વિજ્ઝિત્વા રોદાપેસ્સામિ. તતો પસ્સથ, ભો, અયં દારકો રોદતિ, ઉટ્ઠહથ તાવ, પચ્છાપિ જાનિસ્સામા''તિ તસ્મા દારકં ગહેત્વા નિસીદિ. ભગવા પન રાજકુમારતો સહસ્સગુણેનપિ સતસહસ્સગુણેનપિ વાદીવરતરો, ''ઇમમેવસ્સ દારકં ઉપમં કત્વા વાદં ભિન્દિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ''તં કિં મઞ્ઞસિ રાજકુમારા''તિઆદિમાહ.

તત્થ **મુખે આહરેય્યા**તિ મુખે ઠપેય્ય. **આહરેય્યસ્સાહ**ન્તિ અપનેય્યં અસ્સ અહં. **આદિકેનેવા**તિ પઠમપયોગેનેવ. **અભૂત**ન્તિ અભૂતત્થં. **અતચ્છ**ન્તિ ન તચ્છં. **અનત્થસંહિત**ન્તિ ન અત્થસંહિતં ન વડ્ઢિનિસ્સિતં. **અપ્પિયા અમનાપા**તિ નેવ પિયા ન મનાપા. ઇમિના નયેનેવ સબ્બત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

તત્થ અપ્પિયપક્ખે **પઠમવાચા** અચોરંયેવ ચોરોતિ, અદાસંયેવ દાસોતિ, અદુપ્પયુત્તંયેવ દુપ્પયુત્તોતિ પવત્તા. ન તં તથાગતો ભાસતિ. **દુતિયવાચા** ચોરંયેવ ચોરો અયન્તિઆદિવસેન પવત્તા. તમ્પિ તથાગતો ન ભાસતિ. **તતિયવાચા** ''ઇદાનિ અકતપુઞ્ઞતાય દુગ્ગતો દુબ્બણ્ણો અપ્પેસક્ખો , ઇધ ઠત્વાપિ પુન પુઞ્ઞં ન કરોસિ, દુતિયચિત્તવારે કથં ચતૂહિ અપાયેહિ ન મુચ્ચિસ્સસી''તિ એવં મહાજનસ્સ અત્થપુરેક્ખારેન ધમ્મપુરેક્ખારેન અનુસાસનીપુરેક્ખારેન ચ વત્તબ્બવાચા. **તત્ર કાલઞ્ઞૂ તથાગતો**તિ તસ્મિં તતિયબ્યાકરણે તસ્સા વાચાય બ્યાકરણત્થાય તથાગતો કાલઞ્ઞૂ હોતિ, મહાજનસ્સ આદાનકાલં ગહણકાલં જાનિત્વાવ બ્યાકરોતીતિ અત્થો.

પિયપક્ખે પઠમવાચા અટ્ઠાનિયકથા નામ. સા એવં વેદિતબ્બા – એવં કિર ગામવાસિમહલ્લકં નગરં આગન્ત્વા પાનાગારે પિવન્તં વઞ્ચેતુકામા સમ્બહુલા ધુત્તા પીતટ્ઠાને ઠત્વા તેન સદ્ધિં સુરં પિવન્તા ''ઇમસ્સ

નિવાસનપાવુરણમ્પિ હત્થે ભણ્ડકમ્પિ સબ્બં ગણ્હિસ્સામા’’તિ ચિન્તેત્વા કતિકં અકંસુ – ‘‘એકેકં અત્તપચ્ચક્ખકથં કથેમ, યો ‘અભૂત’ન્તિ કથેસિ, કથિતં વા ન સદ્દહતિ, તં દાસં કત્વા ગણ્હિસ્સામા’’તિ. તમ્પિ મહલ્લકં પુચ્છિંસુ ‘‘તુમ્હાકમ્પિ તાત રુચ્ચતી’’તિ. એવં હોતુ તાતાતિ.

એકો ધુત્તો આહ – મય્હં, ભો માતુ, મયિ કુચ્છિગતે કપિટ્ઠફલદોહલો અહોસિ. સા અઞ્ઞં કપિટ્ઠહારકં અલભમાના મંયેવ પેસેસિ. અહં ગન્ત્વા રુક્ખં અભિરુહિતું અસક્કોન્તો અત્તનાવ અત્તાનં પાદે ગહેત્વા મુગ્ગરં વિય રુક્ખસ્સ ઉપરિ ખિપિં; અથ સાખતો સાખં વિચરન્તો ફલાનિ ગહેત્વા ઓતરિતું અસક્કોન્તો ઘરં ગન્ત્વા નિસ્સેણિં આહરિત્વા ઓરુય્હ માતુ સન્તિકં ગન્ત્વા ફલાનિ માતુયા અદાસિં; તાનિ પન મહન્તાનિ હોન્તિ ચાટિપ્પમાણાનિ. તતો મે માતરા એકાસને નિસિન્નાય સમસટ્ઠિફલાનિ ખાદિતાનિ. મયા એકુચ્છઙ્ગેન આનીતફલેસુ સેસકાનિ કુલસન્તકે ગામે ખુદ્દકમહલ્લકાનં અહેસું. અમ્હાકં ઘરં સોળસહત્થં, સેસપરિક્ખારભણ્ડકં અપનેત્વા કપિટ્ઠફલેહેવ યાવ છદનં પૂરિતં. તતો અતિરેકાનિ ગહેત્વા ગેહદ્વારે રાસિં અકંસુ. સો અસીતિહત્થુબ્બેધો પબ્બતો વિય અહોસિ. કિં ઈદિસં, ભો સક્કા, સદ્દહિતુન્તિ?

ગામિકમહલ્લકો તુણ્હી નિસીદિત્વા સબ્બેસં કથાપરિયોસાને પુચ્છિતો આહ – ‘‘એવં ભવિસ્સતિ તાતા, મહન્તં રટ્ઠં, રટ્ઠમહન્તતાય સક્કા સદ્દહિતુ’’ન્તિ. યથા ચ તેન, એવં સેસેહિપિ તથારૂપાસુ નિક્કારણકથાસુ કથિતાસુ આહ – મય્હમ્પિ તાતા સુણાથ, ન તુમ્હાકંયેવ કુલાનિ, અમ્હાકમ્પિ કુલં મહાકુલં, અમ્હાકં પન અવસેસખેત્તેહિ કપ્પાસખેત્તં મહન્તતરં . તસ્સ અનેકકરીસસતસ્સ કપ્પાસખેત્તસ્સ મજ્ઝે એકો કપ્પાસરુક્ખો મહા અસીતિહત્થુબ્બેધો અહોસિ. તસ્સ પઞ્ચ સાખા, તાસુ અવસેસસાખા ફલં ન ગણ્હિંસુ, પાચીનસાખાય એકમેવ મહાચાટિમત્તં ફલં અહોસિ. તસ્સ છ અંસિયો, છસુ અંસીસુ છ કપ્પાસપિણ્ડિયો પુપ્ફિતા. અહં મસ્સું કારેત્વા ન્હાતવિલિત્તો ખેત્તં ગન્ત્વા તા કપ્પાસપિણ્ડિયો પુપ્ફિતા દિસ્વા ઠિતકોવ હત્થં પસારેત્વા ગણ્હિં. તા કપ્પાસપિણ્ડિયો થામસમ્પન્ના છ દાસા અહેસું. તે સબ્બે મં એકકં ઓહાય પલાતા. એત્તકે અદ્ધાને તે ન પસ્સામિ, અજ્જ દિટ્ઠા, તુમ્હે તે છ જના. ત્વં નન્દો નામ, ત્વં પુણ્ણો નામ, ત્વં વડ્ઢમાનો નામ, ત્વં ચિત્તો નામ ત્વં મઙ્ગલો નામ, ત્વં પોટ્ઠિયો નામાતિ વત્વા ઉટ્ઠાય નિસિન્નકેયેવ ચૂળાસુ ગહેત્વા અટ્ઠાસિ. તે ‘‘ન મયં દાસા’’તિપિ વત્તું નાસક્ખિંસુ. અથ ને કડ્ઢન્તો વિનિચ્છયં નેત્વા લક્ખણં આરોપેત્વા યાવજીવં દાસે કત્વા પરિભુઞ્જિ. એવરૂપિં કથં તથાગતો ન ભાસતિ.

દુતિયવાચા આમિસહેતુચાટુકમ્યતાદિવસેન નાનપ્પકારા પરેસં થોમનવાચા ચેવ, ચોરકથં રાજકથન્તિ આદિનયપ્પવત્તા તિરચ્છાનકથા ચ. તમ્પિ તથાગતો ન ભાસતિ. **તતિયવાચા** અરિયસચ્ચસન્નિસ્સિતકથા, યં વસ્સસતમ્પિ સુણન્તા પણ્ડિતા નેવ તિત્તિં ગચ્છન્તિ. ઇતિ તથાગતો નેવ સબ્બમ્પિ અપ્પિયવાચં ભાસતિ ન પિયવાચં. તતિયં તતિયમેવ પન ભાસિતબ્બકાલં અનતિક્કમિત્વા ભાસતિ. તત્થ તતિયં અપ્પિયવાચં સન્ધાય હેટ્ઠા દહરકુમારઉપમા આગતાતિ વેદિતબ્બં.

૮૭. **ઉદાહુ ઠાનસોવેત**ન્તિ ઉદાહુ ઠાનુપ્પત્તિકઞાણેન તઙ્ખણંયેવ તં તથાગતસ્સ ઉપટ્ઠાતીતિ પુચ્છતિ. **સઞ્ઞાતો**તિ ઞાતો પઞ્ઞાતો પાકટો. **ધમ્મધાતૂ**તિ ધમ્મસભાવો. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સેતં અધિવચનં . તં ભગવતા સુપ્પટિવિદ્ધં, હત્થગતં ભગવતો. તસ્મા સો યં યં ઇચ્છતિ, તં તં સબ્બં ઠાનસોવ પટિભાતીતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. અયં પન ધમ્મદેસના નેય્યપુગ્ગલવસેન પરિનિટ્ઠિતાતિ.

અભયરાજકુમારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. બહુવેદનીયસુત્તવણ્ણના

૮૮. **એવં મે સુત**ન્તિ બહુવેદનીયસુત્તં. તત્થ **પઞ્ચકઙ્ગો થપતી**તિ પઞ્ચકઙ્ગોતિ તસ્સ નામં. વાસિફરસુનિખાદનદણ્ડમુગ્ગરકાળસુત્તનાળિસઙ્ખાતેહિ વા અઙ્ગેહિ સમન્નાગતત્તા સો પઞ્ચઙ્ગોતિ પઞ્ઞાતો. **થપતી**તિ વડ્ઢકીજેટ્ઠકો. **ઉદાયી**તિ પણ્ડિતઉદાયિત્થેરો.

૮૯. **પરિયાય**ન્તિ કારણં. **દ્વેપાનન્દા**તિ દ્વેપિ, આનન્દ. **પરિયાયેના**તિ કારણેન. એત્થ ચ કાયિકચેતસિકવસેન **દ્વે** વેદિતબ્બા. સુખાદિવસેન **તિસ્સો**, ઇન્દ્રિયવસેન સુખિન્દ્રિયાદિકા **પઞ્ચ**, દ્વારવસેન ચક્ખુસમ્ફસ્સજાદિકા **છ**, ઉપવિચારવસેન ‘‘ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા સોમનસ્સટ્ઠાનિયં રૂપં ઉપવિચરતી’’તિઆદિકા **અટ્ઠારસ**, છ ગેહસ્સિતાનિ સોમનસ્સાનિ, છ નેક્ખમ્મસિતાનિ સોમનસ્સાનિ, છ ગેહસ્સિતાનિ દોમનસ્સાનિ, છ નેક્ખમ્મસિતાનિ દોમનસ્સાનિ, છ ગેહસ્સિતા ઉપેક્ખા, છ નેક્ખમ્મસિતાતિ એવં **છત્તિંસ**, તા અતીતે છત્તિંસ, અનાગતે છત્તિંસ, પચ્ચુપ્પન્ને છત્તિંસાતિ એવં **અટ્ઠવેદનાસતં** વેદિતબ્બં.

૯૦. **પઞ્ચ ખો ઇમે, આનન્દ, કામગુણા**તિ અયં પાટિએક્કો અનુસન્ધિ. ન કેવલમ્પિ દ્વે આદિં કત્વા વેદના ભગવતા પઞ્ઞત્તા, પરિયાયેન એકાપિ વેદના કથિતા. તં દસ્સેન્તો પઞ્ચકઙ્ગસ્સ થપતિનો વાદં ઉપત્થમ્ભેતું ઇમં દેસનં આરભિ.

અભિક્કન્તતરન્તિ સુન્દરતરં. **પણીતતર**ન્તિ અતપ્પકતરં. એત્થ ચ ચતુત્થજ્ઝાનતો પટ્ઠાય અદુક્ખમસુખા વેદના, સાપિ સન્તટ્ઠેન પણીતટ્ઠેન ચ સુખન્તિ વુત્તા. છ ગેહસ્સિતાનિ સુખન્તિ વુત્તાનિ. નિરોધો અવેદયિતસુખવસેન સુખં નામ જાતો. પઞ્ચકામગુણવસેન હિ અટ્ઠસમાપત્તિવસેન ચ ઉપ્પન્નં વેદયિતસુખં નામ. નિરોધો અવેદયિતસુખં નામ. ઇતિ વેદયિતસુખં વા હોતુ અવેદયિતસુખં વા, તં નિદ્દુક્ખભાવસઙ્ખાતેન સુખટ્ઠેન એકન્તસુખમેવ જાતં.

૯૧. **યત્થ યત્થા**તિ યસ્મિં યસ્મિં ઠાને. **સુખં ઉપલબ્ભતી**તિ વેદયિતસુખં વા અવેદયિતસુખં વા ઉપલબ્ભતિ. **તં તં તથાગતો સુખસ્મિં પઞ્ઞપેતી**તિ તં સબ્બં તથાગતો નિદ્દુક્ખભાવં સુખસ્મિંયેવ પઞ્ઞપેતીતિ. ઇધ ભગવા નિરોધસમાપત્તિં સીસં કત્વા નેય્યપુગ્ગલવસેન અરહત્તનિકૂટેનેવ દેસનં નિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

બહુવેદનીયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અપણ્ણકસુત્તવણ્ણના

૯૨. **એવં મે સુત**ન્તિ અપણ્ણકસુત્તં. તત્થ **ચારિક**ન્તિ અતુરિતચારિકં.

૯૩. **અત્થિ પન વો ગહપતયો**તિ કસ્મા આહ? સો કિર ગામો અટવિદ્વારે નિવિટ્ઠો. નાનાવિધા સમણબ્રાહ્મણા દિવસં મગ્ગં ગન્ત્વા સાયં તં ગામં વાસત્થાય ઉપેન્તિ, તેસં તે મનુસ્સા મઞ્ચપીઠાનિ પત્થરિત્વા પાદે ધોવિત્વા

પાદે મક્ખેત્વા કપ્પિયપાનકાનિ દત્વા પુનદિવસે નિમન્તેત્વા દાનં દેન્તિ. તે પસન્નચિત્તા તેહિ સદ્ધિં સમ્મન્તયમાના એવં વદન્તિ ‘‘અત્થિ પન વો ગહપતયો કિઞ્ચિ દસ્સનં ગહિત’’ન્તિ? નત્થિ, ભન્તેતિ. ‘‘ગહપતયો વિના દસ્સનેન લોકો ન નિય્યાતિ, એકં દસ્સનં રુચ્ચિત્વા ખમાપેત્વા ગહેતું વટ્ટતિ, ‘સસ્સતો લોકો’તિ દસ્સનં ગણ્હથા’’તિ વત્વા પક્કન્તા. અપરદિવસે અઞ્ઞે આગતા. તેપિ તથેવ પુચ્છિંસુ. તે તેસં ‘‘આમ, ભન્તે, પુરિમેસુ દિવસેસુ તુમ્હાદિસા સમણબ્રાહ્મણા આગન્ત્વા ‘સસ્સતો લોકો’તિ અમ્હે ઇદં દસ્સનં ગાહાપેત્વા ગતા’’તિ આરોચેસું. ‘‘તે બાલા કિં જાનન્તિ? ‘ઉચ્છિજ્જતિ અયં લોકો’તિ ઉચ્છેદદસ્સનં ગણ્હથા’’તિ એવં તેપિ ઉચ્છેદદસ્સનં ગણ્હાપેત્વા પક્કન્તા. એતેનુપાયેન અઞ્ઞે એકચ્ચસસ્સતં, અઞ્ઞે અન્તાનન્તં , અઞ્ઞે અમરાવિક્ખેપન્તિ એવં દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો ઉગ્ગણ્હાપેસું. તે પન એકદિટ્ઠિયમ્પિ પતિટ્ઠાતું નાસક્ખિંસુ. સબ્બપચ્છા ભગવા અગમાસિ. સો તેસં હિતત્થાય પુચ્છન્તો ‘‘અત્થિ પન વો ગહપતયો’’તિઆદિમાહ. તત્થ **આકારવતી**તિ કારણવતી સહેતુકા. **અપણ્ણકો**તિ અવિરદ્ધો અદ્વેજ્ઝગામી એકંસગાહિકો.

૯૪. **નત્થિ દિન્ન**ન્તિઆદિ દસવત્થુકા મિચ્છાદિટ્ઠિ હેટ્ઠા સાલેય્યકસુત્તે વિત્થારિતા. તથા તબ્બિપચ્ચનીકભૂતા સમ્માદિટ્ઠિ.

૯૫. **નેક્ખમ્મે આનિસંસ**ન્તિ યો નેસં અકુસલતો નિક્ખન્તભાવે આનિસંસો, યો ચ વોદાનપક્ખો વિસુદ્ધિપક્ખો, તં ન પસ્સન્તીતિ અત્થો. **અસદ્ધમ્મસઞ્ઞત્તી**તિ અભૂતધમ્મસઞ્ઞાપના . **અત્તાનુક્કંસેતી**તિ ઠપેત્વા મં કો અઞ્ઞો અત્તનો દસ્સનં પરે ગણ્હાપેતું સક્કોતીતિ અત્તાનં ઉક્ખિપતિ. **પરં વમ્ભેતી**તિ એત્તકેસુ જનેસુ એકોપિ અત્તનો દસ્સનં પરે ગણ્હાપેતું ન સક્કોતીતિ એવં પરં હેટ્ઠા ખિપતિ. **પુબ્બેવ ખો પના**તિ પુબ્બે મિચ્છાદસ્સનં ગણ્હન્તસ્સેવ સુસીલ્યં પહીનં હોતિ, દુસ્સીલભાવો પચ્ચુપટ્ઠિતો. **એવમસ્સિમે**તિ એવં અસ્સ ઇમે મિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો સત્ત. અપરાપરં ઉપ્પજ્જનવસેન પન તેયેવ મિચ્છાદિટ્ઠિપચ્ચયા અનેકે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ નામ.

તત્રાતિ તાસુ તેસં સમણબ્રાહ્મણાનં લદ્ધીસુ. **કલિગ્ગહો**તિ પરાજયગ્ગાહો. **દુસ્સમત્તો સમાદિન્નો**તિ દુગ્ગહિતો દુપ્પરામટ્ઠો. **એકંસં ફરિત્વા તિટ્ઠતી**તિ એકન્તં એકકોટ્ઠાસં સકવાદમેવ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા તિટ્ઠતિ, ‘‘સચે ખો નત્થિ પરો લોકો’’તિ એવં સન્તેયેવ સોત્થિભાવાવહો હોતિ. **રિઞ્ચતી**તિ વજ્જેતિ.

૯૬. **સદ્ધમ્મસઞ્ઞત્તી**તિ ભૂતધમ્મસઞ્ઞાપના.

કટગ્ગહોતિ જયગ્ગાહો. **સુસમત્તો સમાદિન્નો**તિ સુગ્ગહિતો સુપરામટ્ઠો. **ઉભયંસં ફરિત્વા તિટ્ઠતી**તિ ઉભયન્તં ઉભયકોટ્ઠાસં સકવાદં પરવાદઞ્ચ ફરિત્વા અધિમુચ્ચિત્વા તિટ્ઠતિ ‘‘સચે ખો અત્થિ પરો લોકો’’તિ એવં સન્તેપિ ‘‘સચે ખો નત્થિ પરો લોકો’’તિ એવં સન્તેપિ સોત્થિભાવાવહો હોતિ. પરતોપિ એકંસઉભયંસેસુ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

૯૭. **કરોતો**તિ સહત્થા કરોન્તસ્સ. **કારયતો**તિ આણત્તિયા કારેન્તસ્સ. **છિન્દતો**તિ પરેસં હત્થાદીનિ છિન્દન્તસ્સ. **પચતો**તિ દણ્ડેન પીળેન્તસ્સ વા તજ્જેન્તસ્સ વા. **સોચયતો**તિ પરસ્સ ભણ્ડહરણાદીહિ સોકં સયં કરોન્તસ્સપિ પરેહિ કારેન્તસ્સપિ. **કિલમતો**તિ આહારૂપચ્છેદ-બન્ધનાગારપ્પવેસનાદીહિ સયં કિલમન્તસ્સાપિ પરેહિ કિલમાપેન્તસ્સાપિ. **ફન્દતો ફન્દાપયતો**તિ પરં ફન્દન્તં ફન્દનકાલે સયમ્પિ ફન્દતો પરમ્પિ ફન્દાપયતો. **પાણમતિપાતયતો**તિ પાણં હનન્તસ્સપિ હનાપેન્તસ્સપિ. એવં સબ્બત્થ કરણકારાપનવસેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો.

સન્ધિન્તિ ઘરસન્ધિં. **નિલ્લોપ**ન્તિ મહાવિલોપં. **એકાગારિક**ન્તિ એકમેવ ઘરં પરિવારેત્વા વિલુમ્પનં. **પરિપન્થે તિટ્ઠતો**તિ આગતાગતાનં અચ્છિન્દનત્થં મગ્ગે તિટ્ઠતો. **કરોતો ન કરીયતિ પાપ**ન્તિ યંકિઞ્ચિ પાપં કરોમીતિ સઞ્ઞાય કરોતોપિ પાપં ન કરીયતિ, નત્થિ પાપં. સત્તા પન કરોમાતિ એવંસઞ્ઞિનો હોન્તીતિ અત્થો. **ખુરપરિયન્તેના**તિ ખુરનેમિના, ખુરધારસદિસપરિયન્તેન વા. **એકં મંસખલ**ન્તિ એકં મંસરાસિં. **પુઞ્જ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **તતોનિદાન**ન્તિ એકમંસખલકરણનિદાનં. દક્ખિણતીરે મનુસ્સા કક્ખળા દારુણા, તે સન્ધાય **હનન્તો**તિઆદિ વુત્તં. ઉત્તરતીરે સદ્ધા હોન્તિ પસન્ના બુદ્ધમામકા ધમ્મમામકા સઙ્ઘમામકા, તે સન્ધાય **દદન્તો**તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **યજન્તો**તિ મહાયાગં કરોન્તો. **દમેના**તિ ઇન્દ્રિયદમેન ઉપોસથકમ્મેન. **સંયમેના**તિ સીલસંયમેન. **સચ્ચવજ્જેના**તિ સચ્ચવચનેન. **આગમો**તિ આગમનં, પવત્તીતિ અત્થો. સબ્બથાપિ પાપપુઞ્ઞાનં કિરિયમેવ પટિક્ખિપન્તિ. સુક્કપક્ખોપિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. સેસમેત્થ પુરિમવારે વુત્તસદિસમેવ.

૧૦૦. **નત્થિ હેતુ નત્થિ પચ્ચયો**તિ એત્થ પચ્ચયો હેતુવેવચનં. ઉભયેનાપિ વિજ્જમાનકમેવ કાયદુચ્ચરિતાદિસંકિલેસપચ્ચયં કાયસુચરિતાદિવિસુદ્ધિપચ્ચયં પટિક્ખિપન્તિ. **નત્થિ બલં, નત્થિ વીરિયં, નત્થિ પુરિસથામો, નત્થિ પુરિસપરક્કમો**તિ સત્તાનં સંકિલેસિતું વા વિસુજ્ઝિતું વા બલં વા વીરિયં વા પુરિસેન કાતબ્બો નામ પુરિસથામો વા પુરિસપરક્કમો વા નત્થિ.

સબ્બે સત્તાતિ ઓટ્ઠગોણગદ્રભાદયો અનવસેસે નિદસ્સેન્તિ. **સબ્બે પાણા**તિ એકિન્દ્રિયો પાણો દ્વિન્દ્રિયો પાણોતિ આદિવસેન વદન્તિ. **સબ્બે ભૂતા**તિ અણ્ડકોસવત્થિકોસેસુ ભૂતે સન્ધાય વદન્તિ. **સબ્બે જીવા**તિ સાલિયવગોધુમાદયો સન્ધાય વદન્તિ. તેસુ હેતે વિરુહનભાવેન જીવસઞ્ઞિનો. **અવસા અબલા અવીરિયા**તિ તેસં અત્તનો વસો વા બલં વા વીરિયં વા નત્થિ. **નિયતિસઙ્ગતિભાવપરિણતા**તિ એત્થ **નિયતી**તિ નિયતતા. **સઙ્ગતી**તિ છન્નં અભિજાતીનં તત્થ તત્થ ગમનં. **ભાવો**તિ સભાવોયેવ. એવં નિયતિયા ચ સઙ્ગતિયા ચ ભાવેન ચ પરિણતા નાનપ્પકારતં પત્તા. યેન હિ યથા ભવિતબ્બં, સો તથેવ ભવતિ. યેન નો ભવિતબ્બં, સો ન ભવતીતિ દસ્સેન્તિ. **છસ્વેવાભિજાતીસૂ**તિ છસુ એવ અભિજાતીસુ ઠત્વા સુખઞ્ચ દુક્ખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તિ, અઞ્ઞા સુખદુક્ખભૂમિ નત્થીતિ દસ્સેન્તિ.

તત્થ છ અભિજાતિયો નામ કણ્હાભિજાતિ નીલાભિજાતિ લોહિતાભિજાતિ હલિદ્દાભિજાતિ સુક્કાભિજાતિ પરમસુક્કાભિજાતીતિ. તત્થ સાકુણિકો સૂકરિકો લુદ્દો મચ્છઘાતકો ચોરો ચોરઘાતકો, યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ કુરૂરકમ્મન્તા, અયં કણ્હાભિજાતિ નામ. ભિક્ખૂ નીલાભિજાતીતિ વદન્તિ. તે કિર ચતૂસુ પચ્ચયેસુ કણ્ટકે પક્ખિપિત્વા ખાદન્તિ. ''ભિક્ખૂ ચ કણ્ટકવુત્તિનો''તિ અયઞ્હિ નેસં પાળિયેવ. અથ વા કણ્ટકવુત્તિકા એવં નામ એકે પબ્બજિતાતિ વદન્તિ. ''સમણકણ્ટકવુત્તિકા''તિપિ હિ નેસં પાળિ. લોહિતાભિજાતિ નામ નિગણ્ઠા એકસાટકાતિ વદન્તિ. ઇમે કિર પુરિમેહિ દ્વીહિ પણ્ડરતરા. ગિહી અચેલકસાવકા હલિદ્દાભિજાતીતિ વદન્તિ. ઇતિ અત્તનો પચ્ચયદાયકે નિગણ્ઠેહિપિ જેટ્ઠકતરે કરોન્તિ. નન્દો, વચ્છો, સઙ્કિચ્ચો, અયં સુક્કાભિજાતીતિ વદન્તિ. તે કિર પુરિમેહિ ચતૂહિ પણ્ડરતરા. આજીવકે પન પરમસુક્કાભિજાતીતિ વદન્તિ. તે કિર સબ્બેહિ પણ્ડરતરા.

તત્થ સબ્બે સત્તા પઠમં સાકુણિકાદયોવ હોન્તિ, તતો વિસુજ્ઝમાના સક્યસમણા હોન્તિ, તતો વિસુજ્ઝમાના નિગણ્ઠા, તતો આજીવકસાવકા, તતો નન્દાદયો, તતો આજીવકાતિ અયમેતેસં લદ્ધિ. સુક્કપક્ખો વુત્તપચ્ચનીકેન

વેદિતબ્બો. સેસમિધાપિ પુરિમવારે વુત્તસદિસમેવ.

ઇમાસુ પન તીસુ દિટ્ઠીસુ નત્થિકદિટ્ઠિ વિપાકં પટિબાહતિ, અકિરિયદિટ્ઠિ કમ્મં પટિબાહતિ, અહેતુકદિટ્ઠિ ઉભયમ્પિ પટિબાહતિ. તત્થ કમ્મં પટિબાહન્તેનાપિ વિપાકો પટિબાહિતો હોતિ, વિપાકં પટિબાહન્તેનાપિ કમ્મં પટિબાહિતં. ઇતિ સબ્બેપેતે અત્થતો ઉભયપટિબાહકા નત્થિકવાદા ચેવ અહેતુકવાદા અકિરિયવાદા ચ હોન્તિ. યે પન તેસં લદ્ધિં ગહેત્વા રત્તિટ્ઠાને દિવાટ્ઠાને નિસિન્ના સજ્ઝાયન્તિ વીમંસન્તિ, તેસં – ‘‘નત્થિ દિન્નં નત્થિ યિટ્ઠં, કરોતો ન કરિયતિ પાપં, નત્થિ હેતુ નત્થિ પચ્ચયો’’તિ તસ્મિં આરમ્મણે મિચ્છાસતિ સન્તિટ્ઠતિ , ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ, જવનાનિ જવન્તિ, પઠમજવને સતેકિચ્છા હોન્તિ, તથા દુતિયાદીસુ. સત્તમે બુદ્ધાનમ્પિ અતેકિચ્છા અનિવત્તિનો અરિટ્ઠકણ્ટકસદિસા.

તત્થ કોચિ એકં દસ્સનં ઓક્કમતિ, કોચિ દ્વે, કોચિ તીણિપિ, એકસ્મિં ઓક્કન્તેપિ દ્વીસુ તીસુ ઓક્કન્તેસુપિ નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિકોવ હોતિ, પત્તો સગ્ગમગ્ગાવરણઞ્ચેવ મોક્ખમગ્ગાવરણઞ્ચ, અભબ્બો તસ્સ અત્તભાવસ્સ અનન્તરં સગ્ગમ્પિ ગન્તું, પગેવ મોક્ખં. વટ્ટખાણુ નામેસ સત્તો પથવીગોપકો. કિં પનેસ એકસ્મિંયેવ અત્તભાવે નિયતો હોતિ, ઉદાહુ અઞ્ઞસ્મિમ્પીતિ? એકસ્મિઞ્ઞેવ નિયતો, આસેવનવસેન પન ભવન્તરેપિ તં તં દિટ્ઠિં રોચેતિયેવ. એવરૂપસ્સ હિ યેભુય્યેન ભવતો વુટ્ઠાનં નામ નત્થિ.

તસ્મા અકલ્યાણજનં, આસીવિસમિવોરગં;
આરકા પરિવજ્જેય્ય, ભૂતિકામો વિચક્ખણોતિ.

૧૦૩. **નત્થિ સબ્બસો આરુપ્પા**તિ અરૂપબ્રહ્મલોકો નામ સબ્બાકારેન નત્થિ. **મનોમયા**તિ ઝાનચિત્તમયા. **સઞ્ઞામયા**તિ અરૂપજ્ઝાનસઞ્ઞાય સઞ્ઞામયા. **રૂપાનંયેવ નિબ્બિદાય વિરાગાય નિરોધાય પટિપન્નો હોતી**તિ અયં લાભી વા હોતિ તક્કી વા. લાભી નામ રૂપાવચરજ્ઝાનલાભી. તસ્સ રૂપાવચરે કઙ્ખા નત્થિ, અરૂપાવચરલોકે અત્થિ . સો – ‘‘અહં આરુપ્પા અત્થીતિ વદન્તાનમ્પિ નત્થીતિ વદન્તાનમ્પિ સુણામિ, અત્થિ નત્થીતિ પન ન જાનામિ. ચતુત્થજ્ઝાનં પદટ્ઠાનં કત્વા અરૂપાવચરજ્ઝાનં નિબ્બત્તેસ્સામિ. સચે આરુપ્પા અત્થિ, તત્થ નિબ્બત્તિસ્સામિ, સચે નત્થિ, રૂપાવચરબ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિસ્સામિ. એવં મે અપણ્ણકો ધમ્મો અપણ્ણકોવ અવિરદ્ધોવ ભવિસ્સતી’’તિ તથા પટિપજ્જતિ. તક્કી પન અપ્પટિલદ્ધજ્ઝાનો, તસ્સાપિ રૂપજ્ઝાને કઙ્ખા નત્થિ, અરૂપલોકે પન અત્થિ. સો – ‘‘અહં આરુપ્પા અત્થીતિ વદન્તાનમ્પિ નત્થીતિ વદન્તાનમ્પિ સુણામિ, અત્થિ નત્થીતિ પન ન જાનામિ. કસિણપરિકમ્મં કત્વા ચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા તં પદટ્ઠાનં કત્વા અરૂપાવચરજ્ઝાનં નિબ્બત્તેસ્સામિ. સચે આરુપ્પા અત્થિ, તત્થ નિબ્બત્તિસ્સામિ. સચે નત્થિ, રૂપાવચરબ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિસ્સામિ. એવં મે અપણ્ણકો ધમ્મો અપણ્ણકોવ અવિરદ્ધોવ ભવિસ્સતી’’તિ તથા પટિપજ્જતિ.

૧૦૪. **ભવનિરોધો**તિ નિબ્બાનં. **સારાગાય સન્તિકે**તિ રાગવસેન વટ્ટે રજ્જનસ્સ સન્તિકે. **સંયોગાયા**તિ તણ્હાવસેન સંયોજનત્થાય. **અભિનન્દનાયા**તિ તણ્હાદિટ્ઠિવસેન અભિનન્દનાય. **પટિપન્નો હોતી**તિ અયમ્પિ લાભી વા હોતિ તક્કી વા. લાભી નામ અટ્ઠસમાપત્તિલાભી. તસ્સ આરુપ્પે કઙ્ખા નત્થિ, નિબ્બાને અત્થિ. સો – ‘‘અહં નિરોધો અત્થીતિપિ નત્થીતિપિ સુણામિ, સયં ન જાનામિ. સમાપત્તિં પાદકં કત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેસ્સામિ. સચે નિરોધો ભવિસ્સતિ, અરહત્તં પત્વા પરિનિબ્બાયિસ્સામિ. નો ચે ભવિસ્સતિ, આરુપ્પે નિબ્બત્તિસ્સામી’’તિ એવં પટિપજ્જતિ. તક્કી પન એકસમાપત્તિયાપિ ન લાભી, આરુપ્પે પનસ્સ કઙ્ખા નત્થિ, ભવનિરોધે અત્થિ. સો – ‘‘અહં

નિરોધો અત્થીતિપિ નત્થીતિપિ સુણામિ, સયં ન જાનામિ, કસિણપરિકમ્મં કત્વા અટ્ઠસમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા સમાપત્તિપદટ્ઠાનં વિપસ્સનં વડ્ઢેસ્સામિ. સચે નિરોધો ભવિસ્સતિ, અરહત્તં પત્વા પરિનિબ્બાયિસ્સામિ. નો ચે ભવિસ્સતિ, આરુપ્પે નિબ્બત્તિસ્સામી''તિ એવં પટિપજ્જતિ. એત્થાહ – ''અત્થિ દિન્નન્તિઆદીનિ તાવ અપણ્ણકાનિ ભવન્તુ, નત્થિ દિન્નન્તિઆદીનિ પન કથં અપણ્ણકાની''તિ. ગહણવસેન. તાનિ હિ અપણ્ણકં અપણ્ણકન્તિ એવં ગહિતત્તા અપણ્ણકાનિ નામ જાતાનિ.

૧૦૫. ચત્તારોમેતિ અયં પાટિએક્કો અનુસન્ધિ. નત્થિકવાદો, અહેતુકવાદો અકિરિયવાદો, આરુપ્પા નત્થિ નિરોધો નત્થીતિ એવંવાદિનો ચ દ્વેતિ ઇમે પઞ્ચ પુગ્ગલા હેટ્ઠા તયો પુગ્ગલાવ હોન્તિ. અત્થિકવાદાદયો પઞ્ચ એકો ચતુત્થપુગ્ગલોવ હોતિ. એતમત્થં દસ્સેતું ભગવા ઇમં દેસનં આરભિ. તત્થ સબ્બં અત્થતો ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

અપણ્ણકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ભિક્ખુવગ્ગો

૧. અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના

૧૦૭. એવં મે સુતન્તિ અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તં. તત્થ **અમ્બલટ્ઠિકાયં વિહરતી**તિ વેળુવનવિહારસ્સ પચ્ચન્તે પધાનઘરસઙ્ખેપે વિવેકકામાનં વસનત્થાય કતે અમ્બલટ્ઠિકાતિ એવંનામકે પાસાદે પવિવેકં બ્રૂહયન્તો વિહરતિ. કણ્ટકો નામ જાતકાલતો પટ્ઠાય તિખિણોવ હોતિ, એવમેવં અયમ્પિ આયસ્મા સત્તવસ્સિકસામણેરકાલેયેવ પવિવેકં બ્રૂહયમાનો તત્થ વિહાસિ. **પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો**તિ ફલસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય. **આસન**ન્તિ પકતિપઞ્ઞત્તમેવેત્થ આસનં અત્થિ, તં પપ્ફોટેત્વા ઠપેસિ. **ઉદકાધાને**તિ ઉદકભાજને. ''ઉદકટ્ઠાને''તિપિ પાઠો.

આયસ્મન્તં રાહુલં આમન્તેસીતિ ઓવાદદાનત્થં આમન્તેસિ. ભગવતા હિ રાહુલત્થેરસ્સ સમ્બહુલા ધમ્મદેસના કતા. સામણેરપઞ્હં થેરસ્સેવ વુત્તં. તથા રાહુલસંયુત્તં મહારાહુલોવાદસુત્તં ચૂળરાહુલોવાદસુત્તમિદં અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તન્તિ.

અયઞ્હિ આયસ્મા સત્તવસ્સિકકાલે ભગવન્તં ચીવરકણ્ણે ગહેત્વા ''દાયજ્જં મે સમણ દેહી''તિ દાયજ્જં યાચમાનો ભગવતા ધમ્મસેનાપતિસારિપુત્તત્થેરસ્સ નિય્યાદેત્વા પબ્બાજિતો. અથ ભગવા દહરકુમારા નામ યુત્તાયુત્તં કથં કથેન્તિ, ઓવાદમસ્સ દેમીતિ રાહુલકુમારં આમન્તેત્વા ''સામણેરેન નામ, રાહુલ, તિરચ્છાનકથં કથેતું ન વટ્ટતિ, ત્વં કથયમાનો એવરૂપં કથં કથેય્યાસી''તિ સબ્બબુદ્ધેહિ અવિજહિતં દસપુચ્છં પઞ્ચપણ્ણાસવિસ્સજ્જનં – ''એકો પઞ્હો એકો ઉદ્દેસો એકં વેય્યાકરણં દ્વે પઞ્હા...પે॰... દસ પઞ્હા દસ ઉદ્દેસા દસ વેય્યાકરણાતિ. એકં નામ કિં? સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા...પે॰... દસ નામ કિં? દસહઙ્ગેહિ સમન્નાગતો અરહાતિ વુચ્ચતી''તિ (ખુ॰ પા॰ ૪.૧૦) ઇમં સામણેરપઞ્હં કથેસિ. પુન ચિન્તેસિ ''દહરકુમારા નામ પિયમુસાવાદા હોન્તિ, અદિટ્ઠમેવ દિટ્ઠં અમ્હેહિ, દિટ્ઠમેવ ન દિટ્ઠં અમ્હેહીતિ વદન્તિ ઓવાદમસ્સ દેમી''તિ અક્ખીહિ ઓલોકેત્વાપિ સુખસઞ્જાનનત્થં પઠમમેવ ચતસ્સો ઉદકાધાનૂપમાયો , તતો દ્વે હત્થિઉપમાયો એકં આદાસૂપમઞ્ચ દસ્સેત્વા ઇમં સુત્તં કથેસિ. ચતૂસુ પન પચ્ચયેસુ તણ્હાવિવટ્ટનં પઞ્ચસુ કામગુણેસુ છન્દરાગપ્પહાનં કલ્યાણમિત્તુપનિસ્સયસ્સ મહન્તભાવઞ્ચ દસ્સેત્વા **રાહુલસુત્તં** (સુ॰ નિ॰ રાહુલસુત્ત) કથેસિ. આગતાગતટ્ઠાને ભવેસુ છન્દરાગો ન કત્તબ્બોતિ દસ્સેતું **રાહુલસંયુત્તં** (સં॰ નિ॰ ૨.૧૮૮ આદયો) કથેસિ. ''અહં સોભામિ, મમ વણ્ણાયતનં પસન્ન''ન્તિ અત્તભાવં નિસ્સાય ગેહસ્સિતછન્દરાગો ન કત્તબ્બોતિ **મહારાહુલોવાદસુત્તં** કથેસિ.

તત્થ રાહુલસુત્તં ઇમસ્મિં નામ કાલે વુત્તન્તિ ન વત્તબ્બં. તઞ્હિ અભિણ્હોવાદવસેન વુત્તં. રાહુલસંયુત્તં સત્તવસ્સિકકાલતો પટ્ઠાય યાવ અવસ્સિકભિક્ખુકાલા વુત્તં. મહારાહુલોવાદસુત્તં અટ્ઠારસ વસ્સસામણેરકાલે વુત્તં. ચૂળરાહુલોવાદસુત્તં અવસ્સિકભિક્ખુકાલે વુત્તં. કુમારકપઞ્હઞ્ચ ઇદઞ્ચ અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તં સત્તવસ્સિકસામણેરકાલે વુત્તં. તેસુ રાહુલસુત્તં અભિણ્હોવાદત્થં, રાહુલસંયુત્તં, થેરસ્સ વિપસ્સનાગબ્ભગહણત્થં, મહારાહુલોવાદં ગેહસ્સિતછન્દરાગવિનોદનત્થં, ચૂળરાહુલોવાદં થેરસ્સ પઞ્ચદસ-વિમુત્તિપરિપાચનીય-ધમ્મપરિપાકકાલે અરહત્તગાહાપનત્થં વુત્તં. ઇદઞ્ચ પન સન્ધાય રાહુલત્થેરો ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે તથાગતસ્સ ગુણં કથેન્તો ઇદમાહ –

''કિકીવ બીજં રક્ખેય્ય, ચામરી વાલમુત્તમં;
નિપકો સીલસમ્પન્નો, મમં રક્ખિ તથાગતો''તિ. (અપ॰ ૧.૨.૮૩);

સામણેરપઞ્હં અયુત્તવચનપહાનત્થં, ઇદં અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તં સમ્પજાનમુસાવાદસ્સ અકરણત્થં વુત્તં.

તત્થ **પસ્સસિ નો**તિ પસ્સસિ નુ. **પરિત્તન્તિ** થોકં. **સામઞ્ઞન્તિ** સમણધમ્મો. **નિક્કુજ્જિત્વા**તિ અધોમુખં કત્વા. **ઉક્કુજ્જિત્વા**તિ ઉત્તાનં કત્વા.

૧૦૮. સેય્યથાપિ, રાહુલ, રઞ્ઞો નાગોતિ અયં ઉપમા સમ્પજાનમુસાવાદે સંવરરહિતસ્સ ઓપમ્મદસ્સનત્થં વુત્તા. તત્થ **ઈસાદન્તો**તિ રથીસાસદિસદન્તો . **ઉરુળ્હવા**તિ અભિવડ્ઢિતો આરોહસમ્પન્નો. **અભિજાતો**તિ સુજાતો જાતિસમ્પન્નો. **સઙ્ગામાવચરો**તિ સઙ્ગામં ઓતિણ્ણપુબ્બો. **કમ્મં કરોતી**તિ આગતાગતે પવટ્ટેન્તો ઘાતેતિ. પુરત્થિમકાયાદીસુ પન પુરત્થિમકાયેન તાવ પટિસેનાય ફલકકોટ્ઠકમુણ્ડપાકારાદયો પાતેતિ, તથા પચ્છિમકાયેન. સીસેન કમ્મં નામ નિયમેત્વા એતં પદેસં મદ્દિસ્સામીતિ નિવત્તિત્વા ઓલોકેતિ, એત્તકેન સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ દ્વેધા ભિજ્જતિ. કણ્ણેહિ કમ્મં નામ આગતાગતે સરે કણ્ણેહિ પહરિત્વા પાતનં. દન્તેહિ કમ્મં નામ પટિહત્થિઅસ્સહત્થારોહઅસ્સારોહપદાદીનં વિજ્ઝનં. નઙ્ગુટ્ઠેન કમ્મં નામ નઙ્ગુટ્ઠે બન્ધાય દીઘાસિલટ્ઠિયા વા અયમુસલેન વા છેદનભેદનં. **રક્ખતેવ સોણ્ડન્તિ** સોણ્ડં પન મુખે પક્ખિપિત્વા રક્ખતિ.

તત્થાતિ તસ્મિં તસ્સ હત્થિનો કરણે. **અપરિચ્ચત્તન્તિ** અનિસ્સટ્ઠં, પરેસં જયં અમ્હાકઞ્ચ પરાજયં પસ્સીતિ મઞ્ઞતિ. **સોણ્ડાયપિ કમ્મં કરોતી**તિ અયમુગ્ગરં વા ખદિરમુસલં વા ગહેત્વા સમન્તા અટ્ઠારસહત્થટ્ઠાનં મદ્દતિ. **પરિચ્ચત્તન્તિ** વિસ્સટ્ઠં, ઇદાનિ હત્થિયોધાદીસુ ન કુતોચિ ભાયતિ, અમ્હાકં જયં પરેસઞ્ચ પરાજયં પસ્સીતિ મઞ્ઞતિ. **નાહં તસ્સ કિઞ્ચિ પાપન્તિ** તસ્સ દુક્કટાદિઆપત્તિવીતિક્કમે વા માતુઘાતકાદિકમ્મેસુ વા કિઞ્ચિ પાપં અકત્તબ્બં નામ નત્થિ. **તસ્મા તિહ તે**તિ યસ્મા સમ્પજાનમુસાવાદિનો અકત્તબ્બં પાપં નામ નત્થિ, તસ્મા તયા હસાયપિ દવકમ્યતાયપિ મુસા ન ભણિસ્સામીતિ સિક્ખિતબ્બં. **પચ્ચવેક્ખણત્થો**તિ ઓલોકનત્થો, યં મુખે વજ્જં હોતિ, તસ્સ દસ્સનત્થોતિ વુત્તં હોતિ. **પચ્ચવેક્ખિત્વા પચ્ચવેક્ખિત્વા**તિ ઓલોકેત્વા ઓલોકેત્વા.

૧૦૯. સસક્કં ન કરણીયન્તિ એકંસેનેવ ન કાતબ્બં. **પટિસંહરેય્યાસી**તિ નિવત્તેય્યાસિ મા કરેય્યાસિ. **અનુપદજ્જેય્યાસી**તિ અનુપદેય્યાસિ ઉપત્થમ્ભેય્યાસિ પુનપ્પુનં કરેય્યાસિ. **અહોરત્તાનુસિક્ખી**તિ રત્તિઞ્ચ દિવઞ્ચ સિક્ખમાનો.

૧૧૧. અટ્ટીયિતબ્બન્તિ અટ્ટેન પીળિતેન ભવિતબ્બં. **હરાયિતબ્બન્તિ** લજ્જિતબ્બં. **જિગુચ્છિતબ્બન્તિ** ગૂથં દિસ્વા વિય જિગુચ્છા ઉપ્પાદેતબ્બા. મનોકમ્મસ્સ પન અદેસનાવત્થુકત્તા ઇધ દેસેતબ્બન્તિ ન વુત્તં. કિત્તકે પન ઠાને કાયકમ્મવચીકમ્માનિ સોધેતબ્બાનિ, કિત્તકે મનોકમ્મન્તિ. કાયકમ્મવચીકમ્માનિ તાવ એકસ્મિં પુરેભત્તેયેવ સોધેતબ્બાનિ. ભત્તકિચ્ચં કત્વા દિવાટ્ઠાને નિસિન્નેન હિ પચ્ચવેક્ખિતબ્બં ''અરુણુગ્ગમનતો પટ્ઠાય યાવ ઇમસ્મિં ઠાને નિસજ્જા અત્થિ નુ ખો મે ઇમસ્મિં અન્તરે પરેસં અપ્પિયં કાયકમ્મં વા વચીકમ્મં વા''તિ. સચે અત્થીતિ જાનાતિ, દેસનાયુત્તં દેસેતબ્બં, આવિકરણયુત્તં આવિકાતબ્બં. સચે નત્થિ, તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં. મનોકમ્મં પન એતસ્મિં પિણ્ડપાતપરિયેસનટ્ઠાને સોધેતબ્બં. કથં? ''અત્થિ નુ ખો મે અજ્જ પિણ્ડપાતપરિયેસનટ્ઠાને રૂપાદીસુ છન્દો વા રાગો વા પટિઘં વા''તિ? સચે અત્થિ, ''પુન ન એવં કરિસ્સામી''તિ ચિત્તેનેવ અધિટ્ઠાતબ્બં. સચે નત્થિ, તેનેવ પીતિપામોજ્જેન વિહાતબ્બં.

૧૧૨. સમણા વા બ્રાહ્મણા વાતિ બુદ્ધા વા પચ્ચેકબુદ્ધા વા તથાગતસાવકા વા. **તસ્માતિહા**તિ યસ્મા અતીતેપિ એવં પરિસોધેસું, અનાગતેપિ પરિસોધેસ્સન્તિ, એતરહિપિ પરિસોધેન્તિ, તસ્મા તુમ્હેહિપિ તેસં અનુસિક્ખન્તેહિ એવં સિક્ખિતબ્બન્તિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. ઇમં પન દેસનં ભગવા યાવ ભવગ્ગા ઉસ્સિતસ્સ રતનરાસિનો યોજનિયમણિક્ખન્ધેન કૂટં ગણ્હન્તો વિય નેય્યપુગ્ગલવસેન પરિનિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

અમ્બલટ્ઠિકરાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. મહારાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના

૧૧૩. એવં મે સુતન્તિ મહારાહુલોવાદસુત્તં. તત્થ **પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધી**તિ દસ્સનં અવિજહિત્વા ગમનં અબ્બોચ્છિન્નં કત્વા પચ્છતો પચ્છતો ઇરિયાપથાનુબન્ધનેન અનુબન્ધિ. તદા હિ ભગવા પદે પદં નિક્ખિપન્તો વિલાસિતગમનેન પુરતો પુરતો ગચ્છતિ, રાહુલત્થેરો દસબલસ્સ પદાનુપદિકો હુત્વા પચ્છતો પચ્છતો.

તત્થ ભગવા સુપુપ્ફિતસાલવનમજ્ઝગતો સુભૂમિઓતરણત્થાય નિક્ખન્તમત્તવરવારણો વિય વિરોચિત્થ, રાહુલભદ્દો ચ વરવારણસ્સ પચ્છતો નિક્ખન્તગજપોતકો વિય. ભગવા સાયન્હસમયે મણિગુહતો નિક્ખમિત્વા ગોચરં પટિપન્નો કેસરસીહો વિય, રાહુલભદ્દો ચ સીહમિગરાજાનં અનુબન્ધન્તો નિક્ખન્તસીહપોતકો વિય. ભગવા મણિપબ્બતસસ્સિરિકવનસણ્ડતો દાઠબલો મહાબ્યગ્ઘો વિય, રાહુલભદ્દો ચ બ્યગ્ઘરાજાનં અનુબન્ધબ્યગ્ઘપોતકો વિય. ભગવા સિમ્બલિદાયતો નિક્ખન્તસુપણ્ણરાજા વિય, રાહુલભદ્દો ચ સુપણ્ણરાજસ્સ પચ્છતો નિક્ખન્તસુપણ્ણપોતકો વિય. ભગવા ચિત્તકૂટપબ્બતતો ગગનતલં પક્ખન્દસુવણ્ણહંસરાજા વિય, રાહુલભદ્દો ચ હંસાધિપતિં અનુપક્ખન્દહંસપોતકો વિય. ભગવા મહાસરં અજ્ઝોગાળ્હા સુવણ્ણમહાનાવા વિય, રાહુલભદ્દો ચ સુવણ્ણનાવં પચ્છા અનુબન્ધનાવાપોતકો વિય. ભગવા ચક્કરતનાનુભાવેન ગગનતલે સમ્પયાતચક્કવત્તિરાજા વિય, રાહુલભદ્દો ચ રાજાનં અનુસમ્પયાતપરિણાયકરતનં વિય. ભગવા વિગતવલાહકં નભં પટિપન્નતારકરાજા વિય, રાહુલભદ્દો ચ તારકાધિપતિનો અનુમગ્ગપટિપન્ના પરિસુદ્ધઓસધિતારકા વિય.

ભગવાપિ મહાસમ્મતપવેણિયં ઓક્કાકરાજવંસે જાતો, રાહુલભદ્દોપિ. ભગવાપિ સઙ્ખે પક્ખિત્તખીરસદિસો સુપરિસુદ્ધજાતિખત્તિયકુલે જાતો, રાહુલભદ્દોપિ. ભગવાપિ રજ્જં પહાય પબ્બજિતો, રાહુલભદ્દોપિ. ભગવતોપિ સરીરં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણપટિમણ્ડિતં દેવનગરેસુ સમુસ્સિતરતનતોરણં વિય સબ્બપાલિફુલ્લો પારિચ્છત્તકો વિય ચ અતિમનોહરણં, રાહુલભદ્દસ્સાપિ. ઇતિ દ્વેપિ અભિનીહારસમ્પન્ના, દ્વેપિ રાજપબ્બજિતા, દ્વેપિ ખત્તિયસુખુમાલા, દ્વેપિ સુવણ્ણવણ્ણા, દ્વેપિ લક્ખણસમ્પન્ના એકમગ્ગં પટિપન્ના પટિપાટિયા ગચ્છન્તાનં દ્વિન્નં ચન્દમણ્ડલાનં દ્વિન્નં સૂરિયમણ્ડલાનં દ્વિન્નં સક્કસુયામસન્તુસિતસુનિમ્મિતવસવત્તિમહાબ્રહ્માદીનં સિરિયા સિરિં અભિભવમાના વિય વિરોચિંસુ.

તત્રાયસ્મા રાહુલો ભગવતો પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો ગચ્છન્તોવ પાદતલતો યાવ ઉપરિ કેસન્તા તથાગતં આલોકેસિ. સો ભગવતો બુદ્ધવેસવિલાસં દિસ્વા ‘‘સોભતિ ભગવા દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણવિચિત્તસરીરો બ્યામપ્પભાપરિક્ખિત્તતાય વિપ્પકિણ્ણસુવણ્ણચુણ્ણમજ્ઝગતો વિય, વિજ્જુલતાપરિક્ખિત્તો કનકપબ્બતો વિય, યન્તસુત્તસમાકડ્ઢિતરતનવિચિત્તં સુવણ્ણઅગ્ઘિકં વિય, રત્તપંસુકૂલચીવરપટિચ્છન્નોપિ

રત્તકમ્બલપરિક્ખિત્તકનકપબ્બતો વિય, પવાળલતાપટિમણ્ડિતં સુવણ્ણઅગ્ઘિકં વિય , ચીનપિટ્ઠચુણ્ણપૂજિતં સુવણ્ણચેતિયં વિય, લાખારસાનુલિત્તો કનકયૂપો વિય, રત્તવલાહકન્તરતો તઙ્ખણબ્ભુગ્ગતપુણ્ણચન્દો વિય, અહો સમતિંસપારમિતાનુભાવસજ્જિતસ્સ અત્તભાવસ્સ સિરીસમ્પત્તી''તિ ચિન્તેસિ. તતો અત્તાનમ્પિ ઓલોકેત્વા – ''અહમ્પિ સોભામિ. સચે ભગવા ચતૂસુ મહાદીપેસુ ચક્કવત્તિરજ્જં અકરિસ્સા, મય્હં પરિણાયકટ્ઠાનન્તરં અદસ્સા. એવં સન્તે અતિવિય જમ્બુદીપતલં અસોભિસ્સા''તિ અત્તભાવં નિસ્સાય ગેહસ્સિતં છન્દરાગં ઉપ્પાદેસિ.

ભગવાપિ પુરતો ગચ્છન્તોવ ચિન્તેસિ – ''પરિપુણ્ણચ્છવિમંસલોહિતો દાનિ રાહુલસ્સ અત્તભાવો. રજનીયેસુ રૂપારમ્મણાદીસુ હિ ચિત્તસ્સ પક્ખન્દનકાલો જાતો, કિં બહુલતાય નુ ખો રાહુલો વીતિનામેતી''તિ. અથ સહાવજ્જનેનેવ પસન્નઉદકે મચ્છં વિય, પરિસુદ્ધે આદાસમણ્ડલે મુખનિમિત્તં વિય ચ તસ્સ તં ચિત્તુપ્પાદં અદ્દસ. દિસ્વાવ – ''અયં રાહુલો મય્હં અત્રજો હુત્વા મમ પચ્છતો આગચ્છન્તો 'અહં સોભામિ, મય્હં વણ્ણાયતનં પસન્ન'ન્તિ અત્તભાવં નિસ્સાય ગેહસ્સિતછન્દરાગં ઉપ્પાદેતિ, અતિત્થે પક્ખન્દો ઉપ્પથં પટિપન્નો અગોચરે ચરતિ, દિસામૂળ્હઅદ્ધિકો વિય અગન્તબ્બં દિસં ગચ્છતિ. અયં ખો પનસ્સ કિલેસો અબ્ભન્તરે વડ્ઢન્તો અત્તત્થમ્પિ યથાભૂતં પસ્સિતું ન દસ્સતિ, પરત્થમ્પિ, ઉભયત્થમ્પિ. તતો નિરયેપિ પટિસન્ધિં ગણ્હાપેસ્સતિ, તિરચ્છાનયોનિયમ્પિ, પેત્તિવિસયેપિ, અસુરકાયેપિ, સમ્બાધેપિ માતુકુચ્છિસ્મિન્તિ અનમતગ્ગે સંસારવટ્ટે પરિપાતેસ્સતિ. અયઞ્હિ –

> અનત્થજનનો લોભો, લોભો ચિત્તપ્પકોપનો;
> ભયમન્તરતો જાતં, તં જનો નાવબુજ્ઝતિ.
>
> લુદ્ધો અત્થં ન જાનાતિ, લુદ્ધો ધમ્મં ન પસ્સતિ;
> અન્ધતમં તદા હોતિ, યં લોભો સહતે નરં. (ઇતિવુ॰ ૮૮) –

યથા ખો પન અનેકરતનપૂરા મહાનાવા ભિન્નફલકન્તરેન ઉદકં આદિયમાના મુહુત્તમ્પિ ન અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બા હોતિ, વેગેનસ્સા વિવરં પિદહિતું વટ્ટતિ, એવમેવં અયમ્પિ ન અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બો. યાવસ્સ અયં કિલેસો અબ્ભન્તરે સીલરતનાદીનિ ન વિનાસેતિ, તાવદેવ નં નિગ્ગણ્હિસ્સામી''તિ અજ્ઝાસયમકાસિ. એવરૂપેસુ પન ઠાનેસુ બુદ્ધાનં નાગવિલોકનં નામ હોતિ. તસ્મા યન્તેન પરિવત્તિતસુવણ્ણપટિમા વિય સકલકાયેનેવ પરિવત્તેત્વા ઠિતો રાહુલભદ્દં આમન્તેસિ. તં સન્ધાય ''અથ ખો ભગવા અપલોકેત્વા''તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **યંકિઞ્ચિ રૂપન્તિ**આદીનિ સબ્બાકારેન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** ખન્ધનિદ્દેસે વિત્થારિતાનિ. **નેતં મમા**તિઆદીનિ મહાહત્થિપદોપમે વુત્તાનિ. **રૂપમેવ નુ ખો ભગવા**તિ કસ્મા પુચ્છતિ? તસ્સ કિર – ''સબ્બં રૂપં નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ ન મેસો અત્તા''તિ સુત્વા – ''ભગવા સબ્બં રૂપં વિપસ્સનાપઞ્ઞાય એવં દટ્ઠબ્બન્તિ વદતિ, વેદનાદીસુ નુ ખો કથં પટિપજ્જિતબ્બ''ન્તિ નયો ઉદપાદિ. તસ્મા તસ્મિં નયે ઠિતો પુચ્છતિ. નયકુસલો હેસ આયસ્મા રાહુલો, ઇદં ન કત્તબ્બન્તિ વુત્તે ઇદમ્પિ ન કત્તબ્બં ઇદમ્પિ ન કત્તબ્બમેવાતિ નયસતેનપિ નયસહસ્સેનપિ પટિવિજ્ઝતિ. ઇદં કત્તબ્બન્તિ વુત્તેપિ એસેવ નયો.

સિક્ખાકામો હિ અયં આયસ્મા, પાતોવ ગન્ધકુટિપરિવેણે પત્થમત્તં વાલિકં ઓકિરતિ – ''અજ્જ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકા મય્હં ઉપજ્ઝાયસ્સ સન્તિકા એત્તકં ઓવાદં એત્તકં પરિભાસં લભામી''તિ. સમ્માસમ્બુદ્ધોપિ નં એતદગ્ગે ઠપેન્તો – ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં સિક્ખાકામાનં યદિદં

રાહુલો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૦૯) સિક્ખાયમેવ અગ્ગં કત્વા ઠપેસિ. સોપિ આયસ્મા ભિક્ખુસઙ્ઘમજ્ઝે તમેવ સીહનાદં નદિ –

“સબ્બમેતં અભિઞ્ઞાય, ધમ્મરાજા પિતા મમ;
સમ્મુખા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ, એતદગ્ગે ઠપેસિ મં.

સિક્ખાકામાનહં અગ્ગો, ધમ્મરાજેન થોમિતો;
સદ્ધાપબ્બજિતાનઞ્ચ, સહાયો પવરો મમ.

ધમ્મરાજા પિતા મય્હં, ધમ્મારક્ખો ચ પેત્તિયો;
સારિપુત્તો ઉપજ્ઝાયો, સબ્બં મે જિનસાસન’’ન્તિ.

અથસ્સ ભગવા યસ્મા ન કેવલં રૂપમેવ, વેદનાદયોપિ એવં દટ્ઠબ્બા, તસ્મા **રૂપમ્પિ રાહુલા**તિઆદિમાહ. **કો નજ્જા**તિ કો નુ અજ્જ. થેરસ્સ કિર એતદહોસિ “સમ્માસમ્બુદ્ધો મય્હં અત્તભાવનિસ્સિતં છન્દરાગં ઞત્વા ‘સમણેન નામ એવરૂપો વિતક્કો ન વિતક્કિતબ્બો’તિ નેવ પરિયાયેન કથં કથેસિ, ગચ્છ ભિક્ખુ રાહુલં વદેહિ ‘મા પુન એવરૂપં વિતક્કં વિતક્કેસી’તિ ન દૂતં પેસેસિ. મં સમ્મુક્ખે ઠત્વાયેવ પન સભણ્ડકં ચોરં ચૂળાય ગણ્હન્તો વિય સમ્મુખા સુગતોવાદં અદાસિ. સુગતોવાદો ચ નામ અસઙ્ખેય્યેહિપિ કપ્પેહિ દુલ્લભો. એવરૂપસ્સ બુદ્ધસ્સ સમ્મુખા ઓવાદં લભિત્વા કો નુ વિઞ્ઞૂ પણ્ડિતજાતિકો અજ્જ ગામં પિણ્ડાય પવિસિસ્સતી’’તિ. અથેસ આયસ્મા આહારકિચ્ચં પહાય યસ્મિં નિસિન્નટ્ઠાને ઠિતેન ઓવાદો લદ્ધો, તતોવ પટિનિવત્તેત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસીદિ. ભગવાપિ તં આયસ્મન્તં નિવત્તમાનં દિસ્વા ન એવમાહ – “મા નિવત્ત તાવ, રાહુલ, ભિક્ખાચારકાલો તે’’તિ. કસ્મા? એવં કિરસ્સ અહોસિ – “અજ્જ તાવ કાયગતાસતિઅમતભોજનં ભુઞ્જતૂ’’તિ.

અદ્દસા ખો આયસ્મા સારિપુત્તોતિ ભગવતિ ગતે પચ્છા ગચ્છન્તો અદ્દસ. એતસ્સ કિરાયસ્મતો એકકસ્સ વિહરતો અઞ્ઞં વત્તં, ભગવતા સદ્ધિં વિહરતો અઞ્ઞં. યદા હિ દ્વે અગ્ગસાવકા એકાકિનો વસન્તિ, તદા પાતોવ સેનાસનં સમ્મજ્જિત્વા સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા સમાપત્તિં અપ્પેત્વા સન્નિસિન્ના અત્તનો ચિત્તરુચિયા ભિક્ખાચારં ગચ્છન્તિ. ભગવતા સદ્ધિં વિહરન્તા પન થેરા એવં ન કરોન્તિ. તદા હિ ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો પઠમં ભિક્ખાચારં ગચ્છતિ. તસ્મિં ગતે થેરો અત્તનો સેનાસના નિક્ખમિત્વા – “બહૂનં વસનટ્ઠાને નામ સબ્બેવ પાસાદિકં કાતું સક્કોન્તિ વા, ન વા સક્કોન્તી’’તિ તત્થ તત્થ ગન્ત્વા અસમ્મટ્ઠં ઠાનં સમ્મજ્જતિ. સચે કચવરો અછડ્ડિતો હોતિ, તં છડ્ડેતિ. પાનીયટ્ઠપેતબ્બટ્ઠાનમ્હિ પાનીયકૂટે અસતિ પાનીયઘટં ઠપેતિ. ગિલાનાનં સન્તિકં ગન્ત્વા, “આવુસો, તુમ્હાકં કિં આહરામિ, કિં વો ઇચ્છિતબ્બ’’ન્તિ? પુચ્છતિ. અવસ્સિકદહરાનં સન્તિકં ગન્ત્વા – “અભિરમથ, આવુસો, મા ઉક્કણ્ઠિત્થ, પટિપત્તિસારકં બુદ્ધસાસન’’ન્તિ ઓવદતિ. એવં કત્વા સબ્બપચ્છા ભિક્ખાચારં ગચ્છતિ. યથા હિ ચક્કવત્તિ કુહિઞ્ચિ ગન્તુકામો સેનાય પરિવારિતો પઠમં નિક્ખમતિ, પરિણાયકરતનં સેનઙ્ગાનિ સંવિધાય પચ્છા નિક્ખમતિ, એવં સદ્ધમ્મચક્કવત્તિ ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો પઠમં નિક્ખમતિ, તસ્સ ભગવતો પરિણાયકરતનભૂતો ધમ્મસેનાપતિ ઇમં કિચ્ચં કત્વા સબ્બપચ્છા નિક્ખમતિ. સો એવં નિક્ખન્તો તસ્મિં દિવસે અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે નિસિન્નં રાહુલભદ્દં અદ્દસ. તેન વુત્તં “પચ્છા ગચ્છન્તો અદ્દસા’’તિ.

અથ કસ્મા આનાપાનસ્સતિયં નિયોજેસિ? નિસજ્જાનુચ્છવિકત્તા. થેરો કિર “એતસ્સ ભગવતા રૂપકમ્મટ્ઠાનં કથિત’’ન્તિ અનાવજ્જિત્વાવ યેનાકારેન અયં અચલો અનોબદ્ધો હુત્વા નિસિન્નો, ઇદમસ્સ એતિસ્સા નિસજ્જાય

કમ્મટ્ઠાનં અનુચ્છવિકન્તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ. તત્થ **આનાપાનસ્સતિ**ન્તિ અસ્સાસપસ્સાસે પરિગ્ગહેત્વા તત્થ ચતુક્કપઞ્ચકજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં ગણ્હાહીતિ દસ્સેતિ.

મહપ્ફલા હોતીતિ કીવમહપ્ફલા હોતિ? ઇધ ભિક્ખુ આનાપાનસ્સતિં અનુયુત્તો એકાસને નિસિન્નોવ સબ્બાસવે ખેપેત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ, તથા અસક્કોન્તો મરણકાલે સમસીસી હોતિ, તથા અસક્કોન્તો દેવલોકે નિબ્બત્તિત્વા ધમ્મકથિકદેવપુત્તસ્સ ધમ્મં સુત્વા અરહત્તં પાપુણાતિ, તતો વિરદ્ધો અનુપ્પન્ને બુદ્ધુપ્પાદે પચ્ચેકબોધિં સચ્છિકરોતિ, તં અસચ્છિકરોન્તો બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવે બાહિયત્થેરાદયો વિય ખિપ્પાભિઞ્ઞો હોતિ, એવં મહપ્ફલા. **મહાનિસંસા**તિ તસ્સેવ વેવચનં. વુત્તમ્પિ ચેતં –

“આનાપાનસ્સતી યસ્સ, પરિપુણ્ણા સુભાવિતા;
અનુપુબ્બં પરિચિતા, યથા બુદ્ધેન દેસિતા;
સોમં લોકં પભાસેતિ, અબ્ભા મુત્તોવ ચન્દિમા”તિ. (થેરગા॰ ૫૪૮; પટિ॰ મ॰ ૧.૧.૬૦) –

ઇમં મહપ્ફલતં સમ્પસ્સમાનો થેરો સદ્ધિવિહારિકં તત્થ નિયોજેતિ.

ઇતિ ભગવા રૂપકમ્મટ્ઠાનં, થેરો આનાપાનસ્સતિન્તિ ઉભોપિ કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખિત્વા ગતા, રાહુલભદ્દો વિહારેયેવ ઓહીનો. ભગવા તસ્સ ઓહીનભાવં જાનન્તોપિ નેવ અત્તના ખાદનીયં ભોજનીયં ગહેત્વા અગમાસિ, ન આનન્દત્થેરસ્સ હત્થે પેસેસિ, ન પસેનદિમહારાજઅનાથપિણ્ડિકાદીનં સઞ્ઞં અદાસિ. સઞ્ઞામત્તકમ્પિ લભિત્વા તે કાજભત્તં અભિહરેય્યું. યથા ચ ભગવા, એવં સારિપુત્તત્થેરોપિ ન કિઞ્ચિ અકાસિ. રાહુલત્થેરો નિરાહારો છિન્નભત્તો અહોસિ. તસ્સ પનાયસ્મતો – “ભગવા મં વિહારે ઓહીનં જાનન્તોપિ અત્તના લદ્ધપિણ્ડપાતં નાપિ સયં ગહેત્વા આગતો, ન અઞ્ઞસ્સ હત્થે પહિણિ , ન મનુસ્સાનં સઞ્ઞં અદાસિ, ઉપજ્ઝાયોપિ મે ઓહીનભાવં જાનન્તો તથેવ ન કિઞ્ચિ અકાસી”તિ ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પન્નં, કુતો તપ્પચ્ચયા ઓમાનં વા અતિમાનં વા જનેસ્સતિ. ભગવતા પન આચિક્ખિતકમ્મટ્ઠાનમેવ પુરેભત્તમ્પિ પચ્છાભત્તમ્પિ – “ઇતિપિ રૂપં અનિચ્ચં, ઇતિપિ દુક્ખં, ઇતિપિ અસુભં, ઇતિપિ અનત્તા”તિ અગ્ગિં અભિમત્થેન્તો વિય નિરન્તરં મનસિકત્વા સાયન્હસમયે ચિન્તેસિ – “અહં ઉપજ્ઝાયેન આનાપાનસ્સતિં ભાવેહીતિ વુત્તો , તસ્સ વચનં ન કરિસ્સામિ. આચરિયુપજ્ઝાયાનઞ્હિ વચનં અકરોન્તો દુબ્બચો નામ હોતિ. ‘દુબ્બચો રાહુલો, ઉપજ્ઝાયસ્સપિ વચનં ન કરોતી’તિ ચ ગરહુપ્પત્તિતો કક્ખળતરા પીળા નામ નત્થી”તિ ભાવનાવિધાનં પુચ્છિતુકામો ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. તં દસ્સેતું **અથ ખો આયસ્મા રાહુલો**તિઆદિ વુત્તં.

૧૧૪. તત્થ **પટિસલ્લાના**તિ એકીભાવતો. **યંકિઞ્ચિ રાહુલા**તિ કસ્મા? ભગવા આનાપાનસ્સતિં પુટ્ઠો રૂપકમ્મટ્ઠાનં કથેતીતિ. રૂપે છન્દરાગપ્પહાનત્થં. એવં કિરસ્સ અહોસિ – “રાહુલસ્સ અત્તભાવં નિસ્સાય છન્દરાગો ઉપ્પન્નો, હેટ્ઠા ચસ્સ સઙ્ખેપેન રૂપકમ્મટ્ઠાનં કથિતં. ઇદાનિસ્સાપિ દ્વિચત્તાલીસાય આકારેહિ અત્તભાવં વિરાજેત્વા વિસઙ્ખરિત્વા તંનિસ્સિતં છન્દરાગં અનુપ્પત્તિધમ્મતં આપાદેસ્સામી”તિ. અથ આકાસધાતું કસ્મા વિત્થારેસીતિ? ઉપાદારૂપદસ્સનત્થં. હેટ્ઠા હિ ચત્તારિ મહાભૂતાનેવ કથિતાનિ, ન ઉપાદારૂપં. તસ્મા ઇમિના મુખેન તં દસ્સેતું આકાસધાતું વિત્થારેસિ. અપિચ અજ્ઝત્તિકેન આકાસેન પરિચ્છિન્નરૂપમ્પિ પાકટં હોતિ.

આકાસેન પરિચ્છિન્નં, રૂપં યાતિ વિભૂતતં;
તસ્સેવં આવિભાવત્થં, તં પકાસેસિ નાયકો.

એત્થ પન પુરિમાસુ તાવ ચતૂસુ ધાતૂસુ યં વત્તબ્બં, તં મહાહત્થિપદોપમે વુત્તમેવ.

૧૧૮. આકાસધાતુયં **આકાસગત**ન્તિ આકાસભાવં ગતં. **ઉપાદિન્ન**ન્તિઆદિન્નં ગહિતં પરામટ્ઠં, સરીરટ્ઠકન્તિ અત્થો. **કણ્ણચ્છિદ્દ**ન્તિ મંસલોહિતાદીહિ અસમ્ફુટ્ઠકણ્ણવિવરં. નાસચ્છિદ્દાદીસુપિ એસેવ નયો. **યેન ચા**તિ યેન છિદ્દેન. **અજ્ઝોહરતી**તિ અન્તો પવેસેતિ, જિવ્હાબન્ધનતો હિ યાવ ઉદરપટલા મનુસ્સાનં વિદત્થિચતુરઙ્ગુલં છિદ્દટ્ઠાનં હોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **યત્થ ચા**તિ યસ્મિં ઓકાસે. **સન્તિટ્ઠતી**તિ પતિટ્ઠાતિ. મનુસ્સાનઞ્હિ મહન્તં પટપરિસ્સાવનમત્તઞ્ચ ઉદરપટલં નામ હોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **અધોભાગં નિક્ખમતી**તિ યેન હેટ્ઠા નિક્ખમતિ. દ્વત્તિંસહત્થમત્તં એકવીસતિયા ઠાનેસુ વઙ્કં અન્તં નામ હોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **યં વા પનઞ્ઞમ્પી**તિ ઇમિના સુખુમસુખુમં ચમ્મમંસાદિઅન્તરગતઞ્ચેવ લોમકૂપભાવેન ચ ઠિતં આકાસં દસ્સેતિ. સેસમેત્થાપિ પથવીધાતુઆદીસુ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૧૧૯. ઇદાનિસ્સ તાદિભાવલક્ખણં આચિક્ખન્તો **પથવીસમ**ન્તિઆદિમાહ. ઇટ્ઠાનિટ્ઠેસુ હિ અરજ્જન્તો અદુસ્સન્તો તાદી નામ હોતિ. **મનાપામનાપા**તિ એત્થ અટ્ઠ લોભસહગતચિત્તસમ્પયુત્તા મનાપા નામ, દ્વે દોમનસ્સચિત્તસમ્પયુત્તા અમનાપા નામ. **ચિત્તં ન પરિયાદાય ઠસ્સન્તી**તિ એતે ફસ્સા ઉપ્પજ્જિત્વા તવ ચિત્તં અન્તોમુટ્ઠિગતં કરોન્તો વિય પરિયાદાય ગહેત્વા ઠાતું ન સક્ખિસ્સન્તિ ''અહં સોભામિ, મય્હં વણ્ણાયતનં પસન્ન''ન્તિ પુન અત્તભાવં નિસ્સાય છન્દરાગો નુપ્પજ્જિસ્સતિ. **ગૂથગત**ન્તિઆદીસુ ગૂથમેવ ગૂથગતં. એવં સબ્બત્થ.

ન કત્થચિ પતિટ્ઠિતોતિ પથવીપબ્બતરુક્ખાદીસુ એકસ્મિમ્પિ ન પતિટ્ઠિતો, યદિ હિ પથવિયં પતિટ્ઠિતો ભવેય્ય, પથવિયા ભિજ્જમાનાય સહેવ ભિજ્જેય્ય, પબ્બતે પતમાને સહેવ પતેય્ય, રુક્ખે છિજ્જમાને સહેવ છિજ્જેય્ય.

૧૨૦. **મેત્તં રાહુલા**તિ કસ્મા આરભિ? તાદિભાવસ્સ કારણદસ્સનત્થં. હેટ્ઠા હિ તાદિભાવલક્ખણં દસ્સિતં, ન ચ સક્કા અહં તાદી હોમીતિ અકારણા ભવિતું, નપિ ''અહં ઉચ્ચાકુલપ્પસુતો બહુસ્સુતો લાભી, મં રાજરાજમહામત્તાદયો ભજન્તિ, અહં તાદી હોમી''તિ ઇમેહિ કારણેહિ કોચિ તાદી નામ હોતિ, મેત્તાદિભાવનાય પન હોતીતિ તાદિભાવસ્સ કારણદસ્સનત્થં ઇમં દેસનં આરભિ.

તત્થ **ભાવયતો**તિ ઉપચારં વા અપ્પનં વા પાપેન્તસ્સ. **યો બ્યાપાદો**તિ યો સત્તે કોપો, સો પહીયિસ્સતિ. **વિહેસા**તિ પાણિઆદીહિ સત્તાનં વિહિંસનં. **અરતી**તિ પન્તસેનાસનેસુ ચેવ અધિકુસલધમ્મેસુ ચ ઉક્કણ્ઠિતતા. **પટિઘો**તિ યત્થ કત્થચિ સત્તેસુ સઙ્ખારેસુ ચ પટિહઞ્ઞનકિલેસો. **અસુભ**ન્તિ ઉદ્ધુમાતકાદીસુ ઉપચારપ્પનં. ઉદ્ધુમાતકાદીસુ અસુભભાવના ચ નામેસા વિત્થારતો **વિસુદ્ધિમગ્ગે** કથિતાવ. **રાગો**તિ પઞ્ચકામગુણિકરાગો. **અનિચ્ચસઞ્ઞ**ન્તિ અનિચ્ચાનુપસ્સનાય સહજાતસઞ્ઞં. વિપસ્સના એવ વા એસા અસઞ્ઞાપિ સઞ્ઞાસીસેન સઞ્ઞાતિ વુત્તા. **અસ્મિમાનો**તિ રૂપાદીસુ અસ્મીતિ માનો.

૧૨૧. ઇદાનિ થેરેન પુચ્છિતં પઞ્હં વિત્થારેન્તો **આનાપાનસ્સતિ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ ઇદં કમ્મટ્ઠાનઞ્ચ કમ્મટ્ઠાનભાવના ચ પાળિઅત્થો ચ સદ્ધિં આનિસંસકથાય સબ્બો સબ્બાકારેન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** અનુસ્સતિનિદ્દેસે વિત્થારિતોયેવ. ઇમં દેસનં ભગવા નેય્યપુગ્ગલવસેનેવ પરિનિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

માહારાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ચૂળમાલુક્યસુત્તવણ્ણના

૧૨૨. **એવં મે સુત**ન્તિ માલુક્યસુત્તં. તત્થ **માલુક્યપુત્તસ્સા**તિ એવંનામકસ્સ થેરસ્સ. **ઠપિતાનિ પટિક્ખિત્તાની**તિ દિટ્ઠિગતાનિ નામ ન બ્યાકાતબ્બાનીતિ એવં ઠપિતાનિ ચેવ પટિક્ખિત્તાનિ ચ. **તથાગતો**તિ સત્તો. **તં મે ન રુચ્ચતી**તિ તં અબ્યાકરણં મય્હં ન રુચ્ચતિ. **સિક્ખં પચ્ચક્ખાયા**તિ સિક્ખં પટિક્ખિપિત્વા.

૧૨૫. **કો સન્તો કં પચ્ચાચિક્ખસી**તિ યાચકો વા હિ યાચિતકં પચ્ચાચિક્ખેય્ય, યાચિતકો વા યાચકં. ત્વં નેવ યાચકો ન યાચિતકો, સો દાનિ ત્વં કો સન્તો કં પચ્ચાચિક્ખસીતિ અત્થો.

૧૨૬. **વિદ્ધો અસ્સા**તિ પરસેનાય ઠિતેન વિદ્ધો ભવેય્ય. **ગાળ્હપલેપનેના**તિ બહલલેપનેન. **ભિસક્ક**ન્તિ વેજ્જં. **સલ્લકત્ત**ન્તિ સલ્લકન્તનં સલ્લકન્તિયસુત્તવાચકં. **અક્કસ્સા**તિ અક્કવાકે ગહેત્વા જિયં કરોન્તિ. તેન વુત્તં ‘‘અક્કસ્સા’’તિ. **સણ્હસ્સા**તિ વેણુવિલીવસ્સ. મરુવાખીરપણ્ણીનમ્પિ વાકેહિયેવ કરોન્તિ. તેન વુત્તં **યદિ વા મરુવાય યદિ વા ખીરપણ્ણિનો**તિ. **ગચ્છ**ન્તિ પબ્બતગચ્છનદીગચ્છાદીસુ જાતં. **રોપિમ**ન્તિ રોપેત્વા વડ્ઢિતં સરવનતો સરં ગહેત્વા કતં. **સિથિલહનુનો**તિ એવંનામકસ્સ પક્ખિનો. **ભેરવસ્સા**તિ કાળસીહસ્સ. **સેમ્હારસ્સા**તિ મક્કટસ્સ. **એવં નો**તિ એતાય દિટ્ઠિયા સતિ ન હોતીતિ અત્થો.

૧૨૭. **અત્થેવ જાતી**તિ એતાય દિટ્ઠિયા સતિ બ્રહ્મચરિયવાસોવ નત્થિ, જાતિ પન અત્થિયેવ. તથા જરામરણાદીનીતિ દસ્સેતિ. **યેસાહ**ન્તિ યેસં અહં. **નિઘાત**ન્તિ ઉપઘાતં વિનાસં. મમ સાવકા હિ એતેસુ નિબ્બિન્ના ઇધેવ નિબ્બાનં પાપુણન્તીતિ અધિપ્પાયો.

૧૨૮. **તસ્માતિહા**તિ યસ્મા અબ્યાકતમેતં, ચતુસચ્ચમેવ મયા બ્યાકતં, તસ્માતિ અત્થો. **ન હેતં માલુક્યપુત્ત અત્થસંહિત**ન્તિ એતં દિટ્ઠિગતં વા એતં બ્યાકરણં વા કારણનિસ્સિતં ન હોતિ. **ન આદિબ્રહ્મચરિયક**ન્તિ બ્રહ્મચરિયસ્સ આદિમત્તમ્પિ પુબ્બભાગસીલમત્તમ્પિ ન હોતિ. **ન નિબ્બિદાયા**તિઆદીસુ વટ્ટે નિબ્બિન્દનત્થાય વા વિરજ્જનત્થાય વા વટ્ટનિરોધાય વા રાગાદિવૂપસમનત્થાય વા અભિઞ્ઞેય્યે ધમ્મે અભિજાનનત્થાય વા ચતુમગ્ગસઙ્ખાતસમ્બોધત્થાય વા અસઙ્ખતનિબ્બાનસચ્છિકિરિયત્થાય વા ન હોતિ. **એતં હી**તિ એતં ચતુસચ્ચબ્યાકરણં. **આદિબ્રહ્મચરિયક**ન્તિ બ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતં પુબ્બપદટ્ઠાનં. સેસં વુત્તપટિવિપક્ખનયેન વેદિતબ્બં. ઇમમ્પિ દેસનં ભગવા નેય્યપુગ્ગલવસેન નિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ચૂળમાલુક્યસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મહામાલુક્યસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. એવં મે સુતન્તિ મહામાલુક્યસુત્તં. તત્થ **ઓરમ્ભાગિયાનીતિ** હેટ્ઠા કોટ્ઠાસિકાનિ કામભવે નિબ્બત્તિસંવત્તનિકાનિ. **સંયોજનાનીતિ** બન્ધનાનિ. **કસ્સ ખો નામાતિ** કસ્સ દેવસ્સ વા મનુસ્સસ્સ વા દેસિતાનિ ધારેસિ, કિં ત્વમેવેકો અસ્સોસિ, ન અઞ્ઞો કોચીતિ? **અનુસેતીતિ** અપ્પહીનતાય અનુસેતિ. અનુસયમાનો સંયોજનં નામ હોતિ.

એત્થ ચ ભગવતા સંયોજનં પુચ્છિતં, થેરેનપિ સંયોજનમેવ બ્યાકતં. એવં સન્તેપિ તસ્સ વાદે ભગવતા દોસો આરોપિતો. સો કસ્માતિ ચે? થેરસ્સ તથાલદ્ધિકત્તા. અયઞ્હિ તસ્સ લદ્ધિ ''સમુદાચારક્ખણેયેવ કિલેસેહિ સંયુત્તો નામ હોતિ, ઇતરસ્મિં ખણે અસંયુત્તો''તિ. તેનસ્સ ભગવતા દોસો આરોપિતો. અથાયસ્મા આનન્દો ચિન્તેસિ – ''ભગવતા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ધમ્મં દેસેસ્સામીતિ અત્તનો ધમ્મતાયેવ અયં ધમ્મદેસના આરદ્ધા, સા ઇમિના અપણ્ડિતેન ભિક્ખુના વિસંવાદિતા. હન્દાહં ભગવન્તં યાચિત્વા ભિક્ખૂનં ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ. સો એવમકાસિ. તં દસ્સેતું ''એવં વુત્તે આયસ્મા આનન્દો''તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **સક્કાયદિટ્ઠિપરિયુટ્ઠિતેનાતિ** સક્કાયદિટ્ઠિયા ગહિતેન અભિભૂતેન. **સક્કાયદિટ્ઠિપરેતેનાતિ** સક્કાયદિટ્ઠિયા અનુગતેન. **નિસ્સરણન્તિ** દિટ્ઠિનિસ્સરણં નામ નિબ્બાનં, તં યથાભૂતં નપ્પજાનાતિ. **અપ્પટિવિનીતાતિ** અવિનોદિતા અનીહટા. **ઓરમ્ભાગિયં સંયોજનન્તિ** હેટ્ઠાભાગિયસંયોજનં નામ હોતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. સુક્કપક્ખો ઉત્તાનત્થોયેવ. ''સાનુસયા પહીયતી''તિ વચનતો પનેત્થ એકચ્ચે ''અઞ્ઞં સંયોજનં અઞ્ઞો અનુસયો''તિ વદન્તિ. ''યથા હિ સબ્યઞ્જનં ભત્ત''ન્તિ વુત્તે ભત્તતો અઞ્ઞં બ્યઞ્જનં હોતિ, એવં ''સાનુસયા''તિ વચનતો પરિયુટ્ઠાનસક્કાયદિટ્ઠિતો અઞ્ઞેન અનુસયેન ભવિતબ્બન્તિ તેસં લદ્ધિ. તે ''સસીસં પારુપિત્વા''તિઆદીહિ પટિક્ખિપિતબ્બા. ન હિ સીસતો અઞ્ઞો પુરિસો અત્થિ. અથાપિ સિયા – ''યદિ તદેવ સંયોજનં સો અનુસયો, એવં સન્તે ભગવતા થેરસ્સ તરુણૂપમો ઉપારમ્ભો દુઆરોપિતો હોતી''તિ. ન દુઆરોપિતો, કસ્મા? એવંલદ્ધિકત્તાતિ વિત્થારિતમેતં. તસ્મા સોયેવ કિલેસો બન્ધનટ્ઠેન સંયોજનં, અપ્પહીનટ્ઠેન અનુસયોતિ ઇમમત્થં સન્ધાય ભગવતા ''સાનુસયા પહીયતી''તિ એવં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૩૨. તચં છેત્વાતિઆદીસુ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – તચચ્છેદો વિય હિ સમાપત્તિ દટ્ઠબ્બા, ફેગ્ગુચ્છેદો વિય વિપસ્સના, સારચ્છેદો વિય મગ્ગો. પટિપદા પન લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાવ વટ્ટતિ. **એવમેતે દટ્ઠબ્બાતિ** એવરૂપા પુગ્ગલા એવં દટ્ઠબ્બા.

૧૩૩. ઉપધિવિવેકાતિ ઉપધિવિવેકેન. ઇમિના પઞ્ચકામગુણવિવેકો કથિતો. **અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનાતિ** ઇમિના નીવરણપ્પહાનં કથિતં. **કાયદુટ્ઠુલ્લાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયાતિ** ઇમિના કાયાલસિયપટિપ્પસ્સદ્ધિ કથિતા. **વિવિચ્ચેવ કામેહીતિ** ઉપધિવિવેકેન કામેહિ વિના હુત્વા. **વિવિચ્ચ અકુસલેહીતિ** અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનેન કાયદુટ્ઠુલ્લાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા ચ અકુસલેહિ વિના હુત્વા. **યદેવ તત્થ હોતીતિ** યં તત્થ અન્તોસમાપત્તિક્ખણેયેવ સમાપત્તિસમુટ્ઠિતઞ્ચ રૂપાદિધમ્મજાતં હોતિ. **તે ધમ્મેતિ** તે રૂપગતન્તિઆદિના નયેન વુત્તે રૂપાદયો ધમ્મે. **અનિચ્ચતોતિ** ન નિચ્ચતો. **દુક્ખતોતિ** ન સુખતો. **રોગતોતિઆદીસુ** આબાધટ્ઠેન રોગતો, અન્તોદોસટ્ઠેન **ગણ્ડતો**, અનુપવિદ્ધટ્ઠેન દુક્ખજનનટ્ઠેન ચ **સલ્લતો**, દુક્ખટ્ઠેન **અઘતો**, રોગટ્ઠેન **આબાધતો**, અસકટ્ઠેન **પરતો**, પલુજ્જનટ્ઠેન **પલોકતો**, નિસ્સત્તટ્ઠેન **સુઞ્ઞતો**, ન અત્તટ્ઠેન **અનત્તતો**. તત્થ અનિચ્ચતો, પલોકતોતિ દ્વીહિ પદેહિ અનિચ્ચલક્ખણં કથિતં, દુક્ખતોતિઆદીહિ છહિ દુક્ખલક્ખણં, પરતો સુઞ્ઞતો અનત્તતોતિ તીહિ અનત્તલક્ખણં.

સો તેહિ ધમ્મેહીતિ સો તેહિ એવં તિલક્ખણં આરોપેત્વા દિટ્ઠેહિ અન્તોસમાપત્તિયં પઞ્ચક્ખન્ધધમ્મેહિ. **ચિત્તં પટિવાપેતી**તિ ચિત્તં પટિસંહરતિ મોચેતિ અપનેતિ. **ઉપસંહરતી**તિ વિપસ્સનાચિત્તં તાવ સવનવસેન થુતિવસેન પરિયત્તિવસેન પઞ્ઞત્તિવસેન ચ એતં સન્તં નિબ્બાનન્તિ એવં અસઙ્ખતાય અમતાય ધાતુયા ઉપસંહરતિ. મગ્ગચિત્તં નિબ્બાનં આરમ્મણકરણવસેનેવ એતં સન્તમેતં પણીતન્તિ ન એવં વદતિ, ઇમિના પન આકારેન તં પટિવિજ્ઝન્તો તત્થ ચિત્તં ઉપસંહરતીતિ અત્થો. **સો તત્થ ઠિતો**તિ તાય તિલક્ખણારમ્મણાય વિપસ્સનાય ઠિતો. **આસવાનં ખયં પાપુણાતી**તિ અનુક્કમેન ચત્તારો મગ્ગે ભાવેત્વા પાપુણાતિ . **તેનેવ ધમ્મરાગેના**તિ સમથવિપસ્સનાધમ્મે છન્દરાગેન. સમથવિપસ્સનાસુ હિ સબ્બસો છન્દરાગં પરિયાદાતું સક્કોન્તો અરહત્તં પાપુણાતિ, અસક્કોન્તો અનાગામી હોતિ.

યદેવ તત્થ હોતિ વેદનાગતન્તિ ઇધ પન રૂપં ન ગહિતં. કસ્મા? સમતિક્કન્તત્તા. અયઞ્હિ હેટ્ઠા રૂપાવચરજ્ઝાનં સમાપજ્જિત્વા રૂપં અતિક્કમિત્વા અરૂપાવચરસમાપત્તિં સમાપન્નોતિ સમથવસેનપિનેન રૂપં અતિક્કન્તં, હેટ્ઠા રૂપં સમ્મદેવ સમ્મસિત્વા તં અતિક્કમ્મ ઇદાનિ અરૂપં સમ્મસતીતિ વિપસ્સનાવસેનપિનેન રૂપં અતિક્કન્તં. અરૂપે પન સબ્બસોપિ રૂપં નત્થીતિ તં સન્ધાયપિ ઇધ રૂપં ન ગહિતં.

અથ કિઞ્ચરહીતિ કિં પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ? સમથવસેન ગચ્છતો ચિત્તેકગ્ગતા ધુરં હોતિ, સો ચેતોવિમુત્તો નામ. વિપસ્સનાવસેન ગચ્છતો પઞ્ઞા ધુરં હોતિ, સો પઞ્ઞાવિમુત્તો નામાતિ એત્થ થેરસ્સ કઙ્ખા નત્થિ. અયં સભાવધમ્મોયેવ, સમથવસેનેવ પન ગચ્છન્તેસુ એકો ચેતોવિમુત્તો નામ હોતિ, એકો પઞ્ઞાવિમુત્તો. વિપસ્સનાવસેન ગચ્છન્તેસુપિ એકો પઞ્ઞાવિમુત્તો નામ હોતિ, એકો ચેતોવિમુત્તોતિ એત્થ કિં કારણન્તિ પુચ્છતિ.

ઇન્દ્રિયવેમત્તતં વદામીતિ ઇન્દ્રિયનાનત્તતં વદામિ. ઇદં વુત્તં હોતિ, ન ત્વં, આનન્દ, દસ પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પટિવિજ્ઝિ, તેન તે એતં અપાકટં. અહં પન પટિવિજ્ઝિં, તેન મે એતં પાકટં. એત્થ હિ ઇન્દ્રિયનાનત્તતા કારણં. સમથવસેનેવ હિ ગચ્છન્તેસુ એકસ્સ ભિક્ખુનો ચિત્તેકગ્ગતા ધુરં હોતિ, સો ચેતોવિમુત્તો નામ હોતિ. એકસ્સ પઞ્ઞા ધુરં હોતિ, સો પઞ્ઞાવિમુત્તો નામ હોતિ. વિપસ્સનાવસેનેવ ચ ગચ્છન્તેસુ એકસ્સ પઞ્ઞા ધુરં હોતિ, સો પઞ્ઞાવિમુત્તો નામ હોતિ. એકસ્સ ચિત્તેકગ્ગતા ધુરં હોતિ, સો ચેતોવિમુત્તો નામ હોતિ. દ્વે અગ્ગસાવકા સમથવિપસ્સનાધુરેન અરહત્તં પત્તા. તેસુ ધમ્મસેનાપતિ પઞ્ઞાવિમુત્તો જાતો, મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ચેતોવિમુત્તો. ઇતિ ઇન્દ્રિયવેમત્તમેત્થ કારણન્તિ વેદિતબ્બં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

મહામાલુક્યસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભદ્દાલિસુત્તવણ્ણના

૧૩૪. એવં મે સુતન્તિ ભદ્દાલિસુત્તં. તત્થ **એકાસનભોજન**ન્તિ એકસ્મિં પુરેભત્તે અસનભોજનં, ભુઞ્જિતબ્બભત્તન્તિ અત્થો. **અપ્પાબાધત**ન્તિઆદીનિ કકચોપમે વિત્થારિતાનિ. **ન ઉસ્સહામી**તિ ન સક્કોમિ. **સિયા કુક્કુચ્ચં સિયા વિપ્પટિસારો**તિ એવં ભુઞ્જન્તો યાવજીવં બ્રહ્મચરિયં ચરિતું સક્ખિસ્સામિ નુ ખો, ન નુ ખોતિ ઇતિ મે વિપ્પટિસારકુક્કુચ્ચં ભવેય્યાતિ અત્થો. **એકદેસં ભુઞ્જિત્વા**તિ પોરાણકત્થેરા કિર પત્તે ભત્તં પક્ખિપિત્વા સપ્પિમ્હિ દિન્ને સપ્પિના ઉણ્હમેવ થોકં ભુઞ્જિત્વા હત્થે ધોવિત્વા અવસેસં બહિ નીહરિત્વા છાયૂદકફાસુકે ઠાને નિસીદિત્વા

ભુઞ્જન્તિ. એતં સન્ધાય સત્થા આહ. ભદ્દાલિ, પન ચિન્તેસિ – ‘‘સચે સકિં પત્તં પૂરેત્વા દિન્નં ભત્તં ભુઞ્જિત્વા પુન પત્તં ધોવિત્વા ઓદનસ્સ પૂરેત્વા લદ્ધં બહિ નીહરિત્વા છાયૂદકફાસુકે ઠાને ભુઞ્જેય્ય, ઇતિ એવં વટ્ટેય્ય, ઇતરથા કો સક્કોતી’’તિ. તસ્મા **એવમ્પિ ખો અહં, ભન્તે, ન ઉસ્સહામી**તિ આહ. અયં કિર અતીતે અનન્તરાય જાતિયા કાકયોનિયં નિબ્બત્તિ. કાકા ચ નામ મહાછાતકા હોન્તિ. તસ્મા છાતકત્થેરો નામ અહોસિ. તસ્સ પન વિરવન્તસ્સેવ ભગવા તં મદ્દિત્વા અજ્ઝોત્થરિત્વા – ‘‘યો પન ભિક્ખુ વિકાલે ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા ખાદેય્ય વા ભુઞ્જેય્ય વા પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૪૮) સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ. તેન વુત્તં **અથ ખો આયસ્મા, ભદ્દાલિ,...પે॰... અનુસ્સાહં પવેદેસી**તિ.

યથા તન્તિ યથા અઞ્ઞોપિ સિક્ખાય ન પરિપૂરકારી એકવિહારેપિ વસન્તો સત્થુ સમ્મુખીભાવં ન દદેય્ય, તથેવ ન અદાસીતિ અત્થો. નેવ ભગવતો ઉપટ્ઠાનં અગમાસિ, ન ધમ્મદેસનટ્ઠાનં ન વિતક્કમાળકં, ન એકં ભિક્ખાચારમગ્ગં પટિપજ્જિ. યસ્મિં કુલે ભગવા નિસીદતિ, તસ્સ દ્વારેપિ ન અટ્ઠાસિ. સચસ્સ વસનટ્ઠાનં ભગવા ગચ્છતિ, સો પુરેતરમેવ ઞત્વા અઞ્ઞત્થ ગચ્છતિ. સદ્ધાપબ્બજિતો કિરેસ કુલપુત્તો પરિસુદ્ધસીલો. તેનસ્સ ન અઞ્ઞો વિતક્કો અહોસિ, – ‘‘મયા નામ ઉદરકારણા ભગવતો સિક્ખાપદપઞ્ઞાપનં પટિબાહિતં, અનનુચ્છવિકં મે કત’’ન્તિ અયમેવ વિતક્કો અહોસિ. તસ્મા એકવિહારે વસન્તોપિ લજ્જાય સત્થુ સમ્મુખીભાવં નાદાસિ.

૧૩૫. **ચીવરકમ્મં કરોન્તી**તિ મનુસ્સા ભગવતો ચીવરસાટકં અદંસુ, તં ગહેત્વા ચીવરં કરોન્તિ. **એતં દોસક**ન્તિ એતં ઓકાસમેતં અપરાધં, સત્થુ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તસ્સ પટિબાહિતકારણં સાધુકં મનસિ કરોહીતિ અત્થો. **દુક્કરતર**ન્તિ વસ્સઞ્હિ વસિત્વા દિસાપક્કન્તે ભિક્ખૂ કુહિં વસિત્થાતિ પુચ્છન્તિ, તેહિ જેતવને વસિમ્હાતિ વુત્તે, ‘‘આવુસો, ભગવા ઇમસ્મિં અન્તોવસ્સે કતરં જાતકં કથેસિ, કતરં સુત્તન્તં, કતરં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસી’’તિ પુચ્છિતારો હોન્તિ. તતો ‘‘વિકાલભોજનસિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ, ભદ્દાલિ, નામ નં એકો થેરો પટિબાહી’’તિ વક્ખન્તિ. તં સુત્વા ભિક્ખૂ – ‘‘ભગવતોપિ નામ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તસ્સ પટિબાહિતં અયુત્તં અકારણ’’ન્તિ વદન્તિ. એવં તે અયં દોસો મહાજનન્તરે પાકટો હુત્વા દુપ્પટિકારતં આપજ્જિસ્સતીતિ મઞ્ઞમાના એવમાહંસુ. અપિચ અઞ્ઞેપિ ભિક્ખૂ પવારેત્વા સત્થુ સન્તિકં આગમિસ્સન્તિ. અથ ત્વં ‘‘એથાવુસો, મમ સત્થારં ખમાપેન્તસ્સ સહાયા હોથા’’તિ સઙ્ઘં સન્નિપાતેસ્સસિ. તત્થ આગન્તુકા પુચ્છિસ્સન્તિ, ‘‘આવુસો, કિં ઇમિનાપિ ભિક્ખુના કત’’ન્તિ. તતો એતમત્થં સુત્વા ‘‘ભારિયં કતં ભિક્ખુના, દસબલં નામ પટિબાહિસ્સતીતિ અયુત્તમેત’’ન્તિ વક્ખન્તિ. એવમ્પિ તે અયં અપરાધો મહાજનન્તરે પાકટો હુત્વા દુપ્પટિકારતં આપજ્જિસ્સતીતિ મઞ્ઞમાનાપિ એવમાહંસુ. અથ વા ભગવા પવારેત્વા ચારિકં પક્કમિસ્સતિ, અથ ત્વં ગતગતટ્ઠાને ભગવતો ખમાપનત્થાય સઙ્ઘં સન્નિપાતેસ્સસિ. તત્ર દિસાવાસિનો ભિક્ખૂ પુચ્છિસ્સન્તિ, ‘‘આવુસો, કિં ઇમિના ભિક્ખુના કત’’ન્તિ...પે॰... દુપ્પટિકારતં આપજ્જિસ્સતીતિ મઞ્ઞમાનાપિ એવમાહંસુ.

એતદવોચાતિ અપ્પતિરૂપં મયા કતં, ભગવા પન મહન્તેપિ અગુણે અલગ્ગિત્વા મય્હં અચ્ચયં પટિગ્ગણ્હિસ્સતીતિ મઞ્ઞમાનો એતં ‘‘અચ્ચયો મં, ભન્તે,’’તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **અચ્ચયો**તિ અપરાધો. **મં અચ્ચગમા**તિ મં અતિક્કમ્મ અભિભવિત્વા પવત્તો. **પટિગ્ગણ્હાતૂ**તિ ખમતુ. **આયતિં સંવરાયા**તિ અનાગતે સંવરણત્થાય, પુન એવરૂપસ્સ અપરાધસ્સ દોસસ્સ ખલિતસ્સ અકરણત્થાય. **તગ્ઘા**તિ એકંસેન. **સમયોપિ ખો તે, ભદ્દાલી**તિ, ભદ્દાલિ, તયા પટિવિજ્ઝિતબ્બયુત્તકં એકં કારણં અત્થિ, તમ્પિ તે ન પટિવિદ્ધં ન સલ્લક્ખિતન્તિ દસ્સેતિ.

૧૩૬. ઉભતોભાગવિમુત્તોતિઆદીસુ ધમ્માનુસારી, સદ્ધાનુસારીતિ દ્વે એકચિત્તક્ખણિકા મગ્ગસમઙ્ગિપુગ્ગલા. એતે પન સત્તપિ અરિયપુગ્ગલે ભગવતાપિ એવં આણાપેતું ન યુત્તં, ભગવતા આણત્તે તેસમ્પિ એવં કાતું ન યુત્તં. અદ્ધાનપરિકપ્પવસેન પન અરિયપુગ્ગલાનં સુવચભાવદસ્સનત્થં ભદ્દાલિત્થેરસ્સ ચ દુબ્બચભાવદસ્સનત્થમેતં વુત્તં.

અપિ નુ ત્વં તસ્મિં સમયે ઉભતોભાગવિમુત્તોતિ દેસનં કસ્મા આરભિ? ભદ્દાલિસ્સ નિગ્ગહણત્થં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – ભદ્દાલિ, ઇમે સત્ત અરિયપુગ્ગલા લોકે દક્ખિણેય્યા મમ સાસને સામિનો, મયિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તે પટિબાહિતબ્બયુત્તે કારણે સતિ એતેસં પટિબાહિતું યુત્તં. ત્વં પન મમ સાસનતો બાહિરકો, મયિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તે તુય્હં પટિબાહિતું ન યુત્તન્તિ.

રિત્તો તુચ્છોતિ અન્તો અરિયગુણાનં અભાવેન રિત્તકો તુચ્છકો, ઇસ્સરવચને કિઞ્ચિ ન હોતિ. **યથાધમ્મં પટિકરોસી**તિ યથા ધમ્મો ઠિતો, તથેવ કરોસિ, ખમાપેસીતિ વુત્તં હોતિ. **તં તે મયં પટિગ્ગણ્હામા**તિ તં તવ અપરાધં મયં ખમામ. **વુદ્ધિ હેસા, ભદ્દાલિ, અરિયસ્સ વિનયે**તિ એસા, ભદ્દાલિ, અરિયસ્સ વિનયે બુદ્ધસ્સ ભગવતો સાસને વુદ્ધિ નામ. કતમા? અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરિત્વા આયતિં સંવરાપજ્જના. દેસનં પન પુગ્ગલાધિટ્ઠાનં કરોન્તો ''યો અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરોતિ, આયતિં સંવરં આપજ્જતી''તિ આહ.

૧૩૭. સત્થાપિ ઉપવદતીતિ ''અસુકવિહારવાસી અસુકસ્સ થેરસ્સ સદ્ધિવિહારિકો અસુકસ્સ અન્તેવાસિકો ઇત્થન્નામો નામ ભિક્ખુ લોકુત્તરધમ્મં નિબ્બત્તેતું અરઞ્ઞં પવિટ્ઠો''તિ સુત્વા – ''કિં તસ્સ અરઞ્ઞવાસેન, યો મય્હં પન સાસને સિક્ખાય અપરિપૂરકારી''તિ એવં ઉપવદતિ, સેસપદેસુપિ એસેવ નયો, અપિચેત્થ દેવતા ન કેવલં ઉપવદન્તિ, ભેરવારમ્મણં દસ્સેત્વા પલાયનાકારમ્પિ કરોન્તિ. **અત્તનાપિ અત્તાન**ન્તિ સીલં આવજ્જન્તસ્સ સંકિલિટ્ઠટ્ઠાનં પાકટં હોતિ, ચિત્તં વિધાવતિ, ન કમ્મટ્ઠાનં અલ્લીયતિ. સો ''કિં માદિસસ્સ અરઞ્ઞવાસેના''તિ વિપ્પટિસારી ઉટ્ઠાય પક્કમતિ. **અત્તાપિ અત્તાનં ઉપવદિતો**તિ અત્તનાપિ અત્તા ઉપવદિતો, અયમેવ વા પાઠો. સુક્કપક્ખો વુત્તપચ્ચનીકનયેન વેદિતબ્બો. **સો વિવિચ્ચેવ કામેહી**તિઆદિ એવં સચ્છિકરોતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં.

૧૪૦. પસય્હ પસય્હ કારણં કરોન્તીતિ અપ્પમત્તકેપિ દોસે નિગ્ગહેત્વા પુનપ્પુનં કારેન્તિ. **નો તથા**તિ મહન્તેપિ અપરાધે યથા ઇતરં, એવં પસય્હ ન કારેન્તિ. સો કિર, ''આવુસો, ભદ્દાલિ, મા ચિન્તયિત્થ, એવરૂપં નામ હોતિ, એહિ સત્થારં ખમાપેહી''તિ ભિક્ખુસઙ્ઘતોપિ, કઞ્ચિ ભિક્ખું પેસેત્વા અત્તનો સન્તિકં પક્કોસાપેત્વા, ''ભદ્દાલિ, મા ચિન્તયિત્થ, એવરૂપં નામ હોતી''તિ એવં સત્થુસન્તિકાપિ અનુગ્ગહં પચ્ચાસીસતિ. તતો ''ભિક્ખુસઙ્ઘેનાપિ ન સમસ્સાસિતો, સત્થારાપી''તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ.

અથ ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ સત્થાપિ ઓવદિતબ્બયુત્તમેવ ઓવદતિ, ન ઇતરન્તિ દસ્સેતું **ઇધ, ભદ્દાલિ, એકચ્ચો**તિઆદિમાહ. તત્થ **અઞ્ઞેનાઞ્ઞ**ન્તિઆદીનિ અનુમાનસુત્તે વિત્થારિતાનિ. **ન સમ્મા વત્તતી**તિ સમ્મા વત્તમ્પિ ન વત્તતિ. **ન લોમં પાતેતી**તિ અનુલોમવત્તે ન વત્તતિ, વિલોમમેવ ગણ્હાતિ. **ન નિત્થારં વત્તતી**તિ નિત્થારણકવત્તમ્હિ ન વત્તતિ, આપત્તિવુટ્ઠાનત્થં તુરિતતુરિતો છન્દજાતો ન હોતિ. **તત્રા**તિ તસ્મિં તસ્સ દુબ્બચકરણે. **અભિણ્હાપત્તિકો**તિ નિરન્તરાપત્તિકો. **આપત્તિબહુલો**તિ સાપત્તિકકાલોવસ્સ બહુ, સુદ્ધો નિરાપત્તિકકાલો અપ્પોતિ અત્થો. **ન ખિપ્પમેવ વૂપસમ્મતી**તિ ખિપ્પં ન વૂપસમ્મતિ, દીઘસુત્તં હોતિ. વિનયધરા પાદધોવનકાલે

આગતં ''ગચ્છાવુસો, વત્તવેલા''તિ વદન્તિ. પુન કાલં મઞ્ઞિત્વા આગતં ''ગચ્છાવુસો, તુય્હં વિહારવેલા, ગચ્છાવુસો, સામણેરાદીનં ઉદ્દેસદાનવેલા, અમ્હાકં ન્હાનવેલા, થેરૂપટ્ઠાનવેલા, મુખધોવનવેલા''તિઆદીનિ વત્વા દિવસભાગેપિ રત્તિભાગેપિ આગતં ઉય્યોજેન્તિયેવ. ''કાય વેલાય, ભન્તે, ઓકાસો ભવિસ્સતી''તિ વુત્તેપિ ''ગચ્છાવુસો, ત્વં ઇમમેવ ઠાનં જાનાસિ, અસુકો નામ વિનયધરત્થેરો સિનેહપાનં પિવતિ, અસુકો વિરેચનં કારેતિ, કસ્મા તુરિતોસી''તિઆદીનિ વત્વા દીઘસુત્તમેવ કરોન્તિ.

૧૪૧. **ખિપ્પમેવ વૂપસમ્મતી**તિ લહું વૂપસમ્મતિ, ન દીઘસુત્તં હોતિ. ઉસ્સુક્કાપન્ના ભિક્ખૂ – ''આવુસો, અયં સુબ્બચો ભિક્ખુ, જનપદવાસિનો નામ ગામન્તસેનાસને વસનટ્ઠાનનિસજ્જનાદીનિ ન ફાસુકાનિ હોન્તિ, ભિક્ખાચારોપિ દુક્ખો હોતિ, સીઘમસ્સ અધિકરણં વૂપસમેમા''તિ સન્નિપતિત્વા આપત્તિતો વુટ્ઠાપેત્વા સુદ્ધન્તે પતિટ્ઠાપેન્તિ.

૧૪૨. **અધિચ્ચાપત્તિકો**તિ કદાચિ કદાચિ આપત્તિં આપજ્જતિ. સો કિઞ્ચાપિ લજ્જી હોતિ પકતત્તો, દુબ્બચત્તા પનસ્સ ભિક્ખૂ તથેવ પટિપજ્જન્તિ.

૧૪૪. **સદ્ધામત્તકેન વહતિ પેમમત્તકેના**તિ આચરિયુપજ્ઝાયેસુ અપ્પમત્તિકાય ગેહસ્સિતસદ્ધાય અપ્પમત્તકેન ગેહસ્સિતપેમેન યાપેતિ. પટિસન્ધિગ્ગહણસદિસા હિ અયં પબ્બજ્જા નામ, નવપબ્બજિતો પબ્બજ્જાય ગુણં અજાનન્તો આચરિયુપજ્ઝાયેસુ પેમમત્તેન યાપેતિ, તસ્મા એવરૂપા સઙ્ગહેતબ્બા. અપ્પમત્તકમ્પિ હિ સઙ્ગહં લભિત્વા પબ્બજ્જાય ઠિતા અભિઞ્ઞાપત્તા મહાસમણા ભવિસ્સન્તિ. એત્તકેન કથામગ્ગેન ''ઓવદિતબ્બયુત્તકં ઓવદન્તિ, ન ઇતર''ન્તિ ઇમમેવ ભગવતા દસ્સિતં.

૧૪૫. **અઞ્ઞાય સણ્ઠહિંસૂ**તિ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. **સત્તેસુ હાયમાનેસૂ**તિ પટિપત્તિયા હાયમાનાય સત્તા હાયન્તિ નામ. **સદ્ધમ્મે અન્તરધાયમાને**તિ પટિપત્તિસદ્ધમ્મે અન્તરધાયમાને. પટિપત્તિસદ્ધમ્મોપિ હિ પટિપત્તિપૂરકેસુ સત્તેસુ અસતિ અન્તરધાયતિ નામ . **આસવટ્ઠાનીયા**તિ આસવા તિટ્ઠન્તિ એતેસૂતિ આસવટ્ઠાનીયા. યેસુ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકા પરૂપવાદવિપ્પટિસારવધબન્ધનાદયો ચેવ અપાયદુક્ખવિસેસભૂતા ચ આસવા તિટ્ઠન્તિયેવ. યસ્મા નેસં તે કારણં હોન્તીતિ અત્થો. તે આસવટ્ઠાનીયા વીતિક્કમધમ્મા યાવ ન સઙ્ઘે પાતુભવન્તિ, ન તાવ સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતીતિ અયમેત્થ યોજના.

એવં અકાલં દસ્સેત્વા પુન કાલં દસ્સેતું **યતો ચ ખો, ભદ્દાલી**તિઆદિમાહ. તત્થ **યતો**તિ યદા, યસ્મિં કાલેતિ વુત્તં હોતિ. સેસં વુત્તાનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. અયં વા એત્થ સઙ્ખેપત્થો – યસ્મિં કાલે આસવટ્ઠાનીયા ધમ્માતિ સઙ્ખં ગતા વીતિક્કમદોસા સઙ્ઘે પાતુભવન્તિ, તદા સત્થા સાવકાનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ. કસ્મા? તેસંયેવ આસવટ્ઠાનીયધમ્મસઙ્ખાતાનં વીતિક્કમદોસાનં પટિઘાતાય.

એવં આસવટ્ઠાનીયાનં ધમ્માનં અનુપ્પત્તિં સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયા અકાલં, ઉપ્પત્તિઞ્ચ કાલન્તિ વત્વા ઇદાનિ તેસં ધમ્માનં અનુપ્પત્તિકાલઞ્ચ ઉપ્પત્તિકાલઞ્ચ દસ્સેતું ''**ન તાવ, ભદ્દાલિ, ઇધેકચ્ચે**''તિઆદિમાહ. તત્થ **મહત્તન્તિ** મહન્તભાવં. સઙ્ઘો હિ યાવ ન થેરનવમજ્ઝિમાનં વસેન મહત્તં પત્તો હોતિ, તાવ સેનાસનાનિ પહોન્તિ, સાસને એકચ્ચે આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ન ઉપ્પજ્જન્તિ. મહત્તં પત્તે પન તે ઉપ્પજ્જન્તિ, અથ સત્થા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ. તત્થ મહત્તં પત્તે સઙ્ઘે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદાનિ –

‘‘યો પન ભિક્ખુ અનુપસમ્પન્નેન ઉત્તરિદ્વિરત્તતિરત્તં સહસેય્યં કપ્પેય્ય પાચિત્તિયં (પાચિ॰ ૫૧). યા પન ભિક્ખુની અનુવસ્સં વુટ્ઠાપેય્ય પાચિત્તિયં (પાચિ॰ ૧૧૭૧). યા પન ભિક્ખુની એકવસ્સં દ્વે વુટ્ઠાપેય્ય પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૧૧૭૫).

ઇમિના નયેન વેદિતબ્બાનિ.

લાભગ્ગન્તિ લાભસ્સ અગ્ગં. સઙ્ઘો હિ યાવ ન લાભગ્ગપત્તો હોતિ, ન તાવ લાભં પટિચ્ચ આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ. પત્તે પન ઉપ્પજ્જન્તિ, અથ સત્થા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ –

‘‘યો પન ભિક્ખુ અચેલકસ્સ વા પરિબ્બાજકસ્સ વા પરિબ્બાજિકાય વા સહત્થા ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા દદેય્ય પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૭૦).

ઇદઞ્હિ લાભગ્ગપત્તે સઙ્ઘે સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં.

યસગ્ગન્તિ યસસ્સ અગ્ગં. સઙ્ઘો હિ યાવ ન યસગ્ગપત્તો હોતિ, ન તાવ યસં પટિચ્ચ આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ. પત્તે પન ઉપ્પજ્જન્તિ, અથ સત્થા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ ‘‘સુરામેરયપાને પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૩૨૭). ઇદઞ્હિ યસગ્ગપત્તે સઙ્ઘે સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં.

બાહુસચ્ચન્તિ બહુસ્સુતભાવં. સઙ્ઘો હિ યાવ ન બાહુસચ્ચપત્તો હોતિ, ન તાવ આસવટ્ઠાનીયા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ. બાહુસચ્ચપત્તે પન યસ્મા એકં નિકાયં દ્વે નિકાયે પઞ્ચપિ નિકાયે ઉગ્ગહેત્વા અયોનિસો ઉમ્મુજ્જમાના પુગ્ગલા રસેન રસં સંસન્દેત્વા ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સત્થુ સાસનં દીપેન્તિ, અથ સત્થા – ‘‘યો પન ભિક્ખુ એવં વદેય્ય તથાહં ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ (પાચિ॰ ૪૧૮)...પે॰... સમણુદ્દેસોપિ ચે એવં વદેય્યા’’તિઆદિના (પાચિ॰ ૪૨૯) નયેન સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેતિ.

રત્તઞ્ઞુતં પત્તોતિ એત્થ રત્તિયો જાનન્તીતિ રત્તઞ્ઞૂ. અત્તનો પબ્બજિતદિવસતો પટ્ઠાય બહૂ રત્તિયો જાનન્તિ, ચિરપબ્બજિતાતિ વુત્તં હોતિ. રત્તઞ્ઞૂનં ભાવં રત્તઞ્ઞુતં. તત્ર રત્તઞ્ઞુતં પત્તે સઙ્ઘે ઉપસેનં વઙ્ગન્તપુત્તં આરબ્ભ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં. સો હાયસ્મા ઊનદસવસ્સે ભિક્ખૂ ઉપસમ્પાદેન્તે દિસ્વા એકવસ્સો સદ્ધિવિહારિકં ઉપસમ્પાદેસિ. અથ ભગવા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ – ‘‘ન, ભિક્ખવે, ઊનદસવસ્સેન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, યો ઉપસમ્પાદેય્ય આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ (મહાવ॰ ૭૫). એવં પઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે પુન ભિક્ખૂ ‘‘દસવસ્સમ્હા દસવસ્સમ્હા’’તિ બાલા અબ્યત્તા ઉપસમ્પાદેન્તિ. અથ ભગવા અપરમ્પિ સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ – ‘‘ન, ભિક્ખવે, બાલેન અબ્યત્તેન ઉપસમ્પાદેતબ્બો, યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સ. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, બ્યત્તેન ભિક્ખુના પટિબલેન દસવસ્સેન વા અતિરેકદસવસ્સેન વા ઉપસમ્પાદેતુ’’ન્તિ. ઇતિ રત્તઞ્ઞુતં પત્તકાલે દ્વે સિક્ખાપદાનિ પઞ્ઞત્તાનિ.

૧૪૬. આજાનીયસુસૂપમં ધમ્મપરિયાયં દેસેસિન્તિ તરુણાજાનીયઉપમં કત્વા ધમ્મં દેસયિં. **તત્રા**તિ તસ્મિં અસરણે. **ન ખો, ભદ્દાલિ, એસેવ હેતૂ**તિ ન એસ સિક્ખાય અપરિપૂરકારીભાવોયેવ એકો હેતુ.

૧૪૭. મુખાધાને કારણં કારેતીતિ ખલીનબન્ધાદીહિ મુખટ્ઠપને સાધુકં ગીવં પગ્ગણ્હાપેતું કારણં કારેતિ. **વિસૂકાયિતાની**તિઆદીહિ વિસેવનાચારં કથેસિ. સબ્બાનેવ હેતાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. **તસ્મિં ઠાને**તિ તસ્મિં

વિસેવનાચારે. **પરિનિબ્બાયતી**તિ નિબ્બિસેવનો હોતિ, તં વિસેવનં જહતીતિ અત્થો. **યુગાધાને**તિ યુગદ્ધપને યુગસ્સ સાધુકં ગહણત્થં.

અનુક્કમેતિ ચત્તારોપિ પાદે એકપ્પહારેનેવ ઉક્ખિપને ચ નિક્ખિપને ચ. પરસેનાય હિ આવાટે ઠત્વા અસિં ગહેત્વા આગચ્છન્તસ્સ અસ્સસ્સ પાદે છિન્દન્તિ. તસ્મિં સમયે એસ એકપ્પહારેનેવ ચત્તારોપિ પાદે ઉક્ખિપિસ્સતીતિ રજ્જુબન્ધનવિધાનેન એતં કારણં કરોન્તિ. **મણ્ડલે**તિ યથા અસ્સે નિસિન્નોયેવ ભૂમિયં પતિતં આવુધં ગહેતું સક્કોતિ, એવં કરણત્થં મણ્ડલે કારણં કારેતિ. **ખુરકાસે**તિ અગ્ગગ્ગખુરેહિ પથવીકમને. રત્તિં ઓક્કન્તકરણસ્મિઞ્હિ યથા પદસદ્દો ન સુય્યતિ, તદત્થં એકસ્મિં ઠાને સઞ્ઞં દત્વા અગ્ગગ્ગખુરેહિયેવ ગમનં સિક્ખાપેન્તિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **જવે**તિ સીઘવાહને. ''ધાવે''તિપિ પાઠો. અત્તનો પરાજયે સતિ પલાયનત્થં, પરં પલાયન્તં અનુબન્ધિત્વા ગહણત્થઞ્ચ એતં કારણં કારેતિ. **દવત્તે**તિ દવત્તાય, યુદ્ધકાલસ્મિઞ્હિ હત્થીસુ વા કોઞ્ચનાદં કરોન્તેસુ અસ્સેસુ વા હસન્તેસુ રથેસુ વા નિઘોસન્તેસુ યોધેસુ વા ઉક્કુટ્ઠિં કરોન્તેસુ તસ્સ રવસ્સ અભાયિત્વા પરસેનપવેસનત્થં અયં કારણા કરીયતિ.

રાજગુણેતિ રઞ્ઞા જાનિતબ્બગુણે. કૂટકણ્ણરઞ્ઞો કિર ગુળવણ્ણો નામ અસ્સો અહોસિ. રાજા પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ચેતિયપબ્બતં ગમિસ્સામીતિ કલમ્બનદીતીરં સમ્પત્તો. અસ્સો તીરે ઠત્વા ઉદકં ઓતરિતું ન ઇચ્છતિ, રાજા અસ્સાચરિયં આમન્તેત્વા – ''અહો તયા અસ્સો સિક્ખાપિતો ઉદકં ઓતરિતું ન ઇચ્છતી''તિ આહ. આચરિયો – ''સુસિક્ખાપિતો દેવ અસ્સો, એવમસ્સ હિ ચિત્તં 'સચાહં ઉદકં ઓતરિસ્સામિ, વાલં તેમિસ્સતિ, વાલે તિન્તે રઞ્ઞો અઙ્ગે ઉદકં પાતેય્યા'તિ એવં તુમ્હાકં સરીરે ઉદકપાતનભયેન ન ઓતરતિ, વાલં ગણ્હાપેથા''તિ આહ. રાજા તથા કારેસિ. અસ્સો વેગેન ઓતરિત્વા પારં ગતો. એતદત્થં અયં કારણા કરીયતિ. **રાજવંસે**તિ અસ્સરાજવંસે. વંસો ચેસો અસ્સરાજાનં, તથારૂપેન પહારેન છિન્નભિન્નસરીરાપિ અસ્સારોહં પરસેનાય અપાતેત્વા બહિ નીહરન્તિયેવ. એતદત્થં કારણં કારેતીતિ અત્થો.

ઉત્તમે જવેતિ જવસમ્પત્તિયં, યથા ઉત્તમજવો હોતિ, એવં કારણં કારેતીતિ અત્થો. **ઉત્તમે હયે**તિ ઉત્તમહયભાવે, યથા ઉત્તમહયો હોતિ, એવં કારણં કારેતીતિ અત્થો. તત્થ પકતિયા ઉત્તમહયોવ ઉત્તમહયકારણં અરહતિ, ન અઞ્ઞો. ઉત્તમહયકારણાય એવ ચ હયો ઉત્તમજવં પટિપજ્જતિ, ન અઞ્ઞોતિ.

તત્રિદં વત્થુ – એકો કિર રાજા એકં સિન્ધવપોતકં લભિત્વા સિન્ધવભાવં અજાનિત્વાવ ઇમં સિક્ખાપેહીતિ આચરિયસ્સ અદાસિ. આચરિયોપિ તસ્સ સિન્ધવભાવં અજાનન્તો તં માસખાદકઘોટકાનં કારણાસુ ઉપનેતિ. સો અત્તનો અનનુચ્છવિકત્તા કારણં ન પટિપજ્જતિ. સો તં દમેતું અસક્કોન્તો ''કૂટસ્સો અયં મહારાજા''તિ વિસ્સજ્જાપેસિ.

અથેકદિવસં એકો અસ્સાચરિયપુબ્બકો દહરો ઉપજ્ઝાયસ્સ ભણ્ડકં ગહેત્વા ગચ્છન્તો તં પરિખાપિટ્ઠે ચરન્તં દિસ્વા – ''અનગ્ઘો, ભન્તે, સિન્ધવપોતકો''તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ કથેસિ. સચે રાજા જાનેય્ય, મઙ્ગલસ્સં નં કરેય્યાતિ. થેરો આહ – ''મિચ્છાદિટ્ઠિકો, તાત, રાજા અપ્પેવ નામ બુદ્ધસાસને પસીદેય્ય રઞ્ઞો કથેહી''તિ. સો ગન્ત્વા, – ''મહારાજ, અનગ્ઘો સિન્ધવપોતકો અત્થી''તિ કથેસિ. તયા દિટ્ઠો , તાતાતિ? આમ, મહારાજાતિ. કિં લદ્ધું વટ્ટતીતિ? તુમ્હાકં ભુઞ્જનકસુવણ્ણથાલે તુમ્હાકં ભુઞ્જનકભત્તં તુમ્હાકં પિવનકરસો તુમ્હાકં ગન્ધા તુમ્હાકં માલાતિ. રાજા સબ્બં દાપેસિ. દહરો ગાહાપેત્વા અગમાસિ.

અસ્સો ગન્ધં ઘાયિત્વાવ ‘‘મય્હં ગુણજાનનકઆચરિયો અત્થિ મઞ્ઞે’’તિ સીસં ઉક્ખિપિત્વા ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. દહરો ગન્ત્વા ‘‘ભત્તં ભુઞ્જા’’તિ અચ્છરં પહરિ. અસ્સો આગન્ત્વા સુવણ્ણથાલે ભત્તં ભુઞ્જિ, રસં પિવિ. અથ નં ગન્ધેહિ વિલિમ્પિત્વા રાજપિળન્ધનં પિળન્ધિત્વા ‘‘પુરતો પુરતો ગચ્છા’’તિ અચ્છરં પહરિ. સો દહરસ્સ પુરતો પુરતો ગન્ત્વા મઙ્ગલસ્સટ્ઠાને અટ્ઠાસિ. દહરો – ‘‘અયં તે, મહારાજ, અનગ્ઘો સિન્ધવપોતકો, ઇમિનાવ નં નિયામેન કતિપાહં પટિજગ્ગાપેહી’’તિ વત્વા નિક્ખમિ.

અથ કતિપાહસ્સ અચ્ચયેન આગન્ત્વા અસ્સસ્સ આનુભાવં પસ્સિસ્સસિ, મહારાજાતિ. સાધુ આચરિય કુહિં ઠત્વા પસ્સામાતિ? ઉય્યાનં ગચ્છ, મહારાજાતિ. રાજા અસ્સં ગાહાપેત્વા અગમાસિ. દહરો અચ્છરં પહરિત્વા ‘‘એતં રુક્ખં અનુપરિયાહી’’તિ અસ્સસ્સ સઞ્ઞં અદાસિ. અસ્સો પક્ખન્દિત્વા રુક્ખં અનુપરિગન્ત્વા આગતો. રાજા નેવ ગચ્છન્તં ન આગચ્છન્તં અદ્દસ. દિટ્ઠો તે, મહારાજાતિ? ન દિટ્ઠો, તાતાતિ. વલઞ્જકદણ્ડં એતં રુક્ખં નિસ્સાય ઠપેથાતિ વત્વા અચ્છરં પહરિ ‘‘વલઞ્જકદણ્ડં ગહેત્વા એહી’’તિ. અસ્સો પક્ખન્દિત્વા મુખેન ગહેત્વા આગતો. દિટ્ઠં, મહારાજાતિ. દિટ્ઠં, તાતાતિ.

પુન અચ્છરં પહરિ ‘‘ઉય્યાનસ્સ પાકારમત્થકેન ચરિત્વા એહી’’તિ. અસ્સો તથા અકાસિ. દિટ્ઠો, મહારાજાતિ. ન દિટ્ઠો, તાતાતિ. રત્તકમ્બલં આહરાપેત્વા અસ્સસ્સ પાદે બન્ધાપેત્વા તથેવ સઞ્ઞં અદાસિ. અસ્સો ઉલ્લઙ્ઘિત્વા પાકારમત્થકેન અનુપરિયાયિ. બલવતા પુરિસેન આવિઞ્છનઅલાતગ્ગિસિખા વિય ઉય્યાનપાકારમત્થકે પઞ્ઞાયિત્થ. અસ્સો ગન્ત્વા સમીપે ઠિતો. દિટ્ઠં, મહારાજાતિ. દિટ્ઠં, તાતાતિ. મઙ્ગલપોક્ખરણિપાકારમત્થકે અનુપરિયાહીતિ સઞ્ઞં અદાસિ.

પુન ‘‘પોક્ખરણિં ઓતરિત્વા પદુમપત્તેસુ ચારિકં ચરાહી’’તિ સઞ્ઞં અદાસિ. પોક્ખરણિં ઓતરિત્વા સબ્બપદુમપત્તે ચરિત્વા અગમાસિ, એકં પત્તમ્પિ અનક્કન્તં વા ફાલિતં વા છિન્દિતં વા ખણ્ડિતં વા નાહોસિ. દિટ્ઠં, મહારાજાતિ. દિટ્ઠં, તાતાતિ. અચ્છરં પહરિત્વા તં હત્થતલં ઉપનામેસિ. ધાતૂપત્થદ્ધો લઙ્ઘિત્વા હત્થતલે અટ્ઠાસિ. દિટ્ઠં, મહારાજાતિ? દિટ્ઠં, તાતાતિ. એવં ઉત્તમહયો એવ ઉત્તમકારણાય ઉત્તમજવં પટિપજ્જતિ.

ઉત્તમે સાખલ્યેતિ મુદુવાચાય. મુદુવાચાય હિ, ‘‘તાત, ત્વં મા ચિન્તયિ, રઞ્ઞો મઙ્ગલસ્સો ભવિસ્સસિ, રાજભોજનાદીનિ લભિસ્સસી’’તિ ઉત્તમહયકારણં કારેતબ્બો. તેન વુત્તં ‘‘ઉત્તમે સાખલ્યે’’તિ. **રાજભોગ્ગો**તિ રઞ્ઞો ઉપભોગો. **રઞ્ઞો અઙ્ગન્તેવ સઙ્ખં ગચ્છતી**તિ યત્થ કત્થચિ ગચ્છન્તેન હત્થં વિય પાદં વિય અનોહાયેવ ગન્તબ્બં હોતિ. તસ્મા અઙ્ગન્તિ સઙ્ખં ગચ્છતિ, ચતૂસુ વા સેનઙ્ગેસુ એકં અઙ્ગં હોતિ.

અસેખાય સમ્માદિટ્ઠિયાતિ અરહત્તફલસમ્માદિટ્ઠિયા. સમ્માસઙ્કપ્પાદયોપિ તંસમ્પયુત્તાવ. **સમ્માઞાણં** પુબ્બે વુત્તસમ્માદિટ્ઠિયેવ. ઠપેત્વા પન અટ્ઠ ફલઙ્ગાનિ સેસા ધમ્મા **વિમુત્તી**તિ વેદિતબ્બા. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. અયં પન દેસના ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂપુગ્ગલસ્સ વસેન અરહત્તનિકૂટં ગહેત્વા નિટ્ઠાપિતાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ભદ્દાલિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. લટુકિકોપમસુત્તવણ્ણના

૧૪૮. એવં મે સુતન્તિ લટુકિકોપમસુત્તં. તત્થ **યેન સો વનસણ્ડોતિ** અયમ્પિ મહાઉદાયિત્થેરો ભગવતા સદ્ધિંયેવ પિણ્ડાય પવિસિત્વા સદ્ધિં પટિક્કમિ. તસ્મા યેન સો ભગવતા ઉપસઙ્કમન્તો વનસણ્ડો તેનુપસઙ્કમીતિ વેદિતબ્બો. **અપહત્તાતિ** અપહારકો. **ઉપહત્તાતિ** ઉપહારકો. **પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતોતિ** ફલસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતો.

૧૪૯. યં ભગવાતિ યસ્મિં સમયે ભગવા. **ઇઙ્ઘાતિ** આણત્તિયં નિપાતો. **અઞ્ઞથત્તન્તિ** ચિત્તસ્સ અઞ્ઞથત્તં. તઞ્ચ ખો ન ભગવન્તં પટિચ્ચ, એવરૂપં પન પણીતભોજનં અલભન્તા કથં યાપેસ્સામાતિ એવં પણીતભોજનં પટિચ્ચ અહોસીતિ વેદિતબ્બં. **ભૂતપુબ્બન્તિ** ઇમિના રત્તિભોજનસ્સ પણીતભાવં દસ્સેતિ. **સૂપેય્યન્તિ** સૂપેન ઉપનેતબ્બં મચ્છમંસકળીરાદિ. **સમગ્ગા ભુઞ્જિસ્સામાતિ** એકતો ભુઞ્જિસ્સામ. **સઙ્ખતિયોતિ** અભિસઙ્ખારિકખાદનીયાનિ. **સબ્બા તા રત્તિન્તિ** સબ્બા તા સઙ્ખતિયો રત્તિંયેવ હોન્તિ, દિવા પન અપ્પા પરિત્તા થોકિકા હોન્તીતિ. મનુસ્સા હિ દિવા યાગુકઞ્જિયાદીહિ યાપેત્વાપિ રત્તિં યથાસત્તિ યથાપણીતમેવ ભુઞ્જન્તિ.

પુન **ભૂતપુબ્બન્તિ** ઇમિના રત્તિ વિકાલભોજને આદીનવં દસ્સેતિ. તત્થ **અન્ધકારતિમિસાયન્તિ** બહલન્ધકારે. **માણવેહીતિ** ચોરેહિ. **કતકમ્મેહીતિ** કતચોરકમ્મેહિ. ચોરા કિર કતકમ્મા યં નેસં દેવતં આયાચિત્વા કમ્મં નિપ્ફન્નં, તસ્સ ઉપહારત્થાય મનુસ્સે મારેત્વા ગલલોહિતાદીનિ ગણ્હન્તિ. તે અઞ્ઞેસુ મનુસ્સેસુ મારિયમાનેસુ કોલાહલા ઉપ્પજ્જિસ્સન્તિ, પબ્બજિતં પરિયેસન્તો નામ નત્થીતિ મઞ્ઞમાના ભિક્ખૂ ગહેત્વા મારેન્તિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **અકતકમ્મેહીતિ** અટવિતો ગામં આગમનકાલે કમ્મનિપ્ફન્નત્થં પુરેતરં બલિકમ્મં કાતુકામેહિ. **અસદ્ધમ્મેન નિમન્તેતીતિ** ''એહિ ભિક્ખુ અજ્જેકરત્તિં ઇધેવ ભુઞ્જિત્વા ઇધ વસિત્વા સમ્પત્તિં અનુભવિત્વા સ્વે ગમિસ્સસી''તિ મેથુનધમ્મેન નિમન્તેતિ.

પુન **ભૂતપુબ્બન્તિ** ઇમિના અત્તના દિટ્ઠકારણં કથેતિ. **વિજ્જન્તરિકાયાતિ** વિજ્જુવિજ્જોતનક્ખણે . **વિસ્સરમકાસીતિ** મહાસદ્દમકાસિ. **અભુમ્મેતિ** ભૂ'તિ વડ્ઢિ, અભૂ'તિ અવડ્ઢિ, વિનાસો મય્હન્તિ અત્થો. **પિસાચો વત મન્તિ** પિસાચો મં ખાદિતું આગતો વત. **આતુમારી માતુમારીતિ** એત્થ **આતૂતિ** પિતા, **માતૂતિ** માતા. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્સ પિતા વા માતા વા અત્થિ, તં માતાપિતરો અમ્હાકં પુત્તકોતિ યથા તથા વા ઉપ્પાદેત્વા યંકિઞ્ચિ ખાદનીયભોજનીયં દત્વા એકસ્મિં ઠાને સયાપેન્તિ. સો એવં રત્તિં પિણ્ડાય ન ચરતિ. તુય્હં પન માતાપિતરો મતા મઞ્ઞે, તેન એવં ચરસીતિ.

૧૫૦. એવમેવાતિ એવમેવ કિઞ્ચિ આનિસંસં અપસ્સન્તા નિક્કારણેનેવ. એવમાહંસૂતિ ગરહન્તો આહ. તત્થ **આહંસૂતિ** વદન્તિ. **કિં પનિમસ્સાતિ** ઇમસ્સ અપ્પમત્તકસ્સ હેતુ કિં વત્તબ્બં નામ, નનુ અપસ્સન્તેન વિય અસુણન્તેન વિય ભવિતબ્બન્તિ. **ઓરમત્તકસ્સાતિ** પરિત્તમત્તકસ્સ. **અધિસલ્લિખતેવાયન્તિ** અયં સમણો નવનીતં પિસન્તો વિય પદુમનાળસુત્તં કકચેન ઓક્કન્તન્તો વિય અતિસલ્લેખતિ, અતિવાયામં કરોતિ. **સિક્ખાકામાતિ** સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાદયો વિય સિક્ખાકામા, તેસુ ચ અપ્પચ્ચયં ઉપટ્ઠપેન્તિ. તેસઞ્હિ એવં હોતિ ''સચે એતે 'અપ્પમત્તકમેતં, હરથ ભગવા'તિ વદેય્યું, કિં સત્થા ન હરેય્ય. એવં પન અવત્વા ભગવન્તં પરિવારેત્વા નિસિન્ના 'એવં ભગવા, સાધુ ભગવા, પઞ્ઞપેથ ભગવા'તિ અતિરેકતરં ઉસ્સાહં પટિલભન્તી''તિ. તસ્મા તેસુ અપ્પચ્ચયં ઉપટ્ઠપેન્તિ.

તેસન્તિ તેસં એકચ્ચાનં મોઘપુરિસાનં. **તન્તિ** તં અપ્પમત્તકં પહાતબ્બં. **થૂલો કલિઙ્ગરોતિ** ગલે બદ્ધં મહાકટ્ઠં વિય હોતિ. **લટુકિકા સકુણિકાતિ** ચાતકસકુણિકા. સા કિર રવસતં રવિત્વા નચ્ચસતં નચ્ચિત્વા સકિં ગોચરં

ગણ્હાતિ. આકાસતો ભૂમિયં પતિટ્ઠિતં પન નં દિસ્વા વચ્છપાલકાદયો કીળનત્થં પૂતિલતાય બન્ધન્તિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **આગમેતી**તિ ઉપેતિ. **તઞ્હિ તસ્સા**તિ તં પૂતિલતાબન્ધનં તસ્સા અપ્પસરીરતાય ચેવ અપ્પથામતાય ચ બલવબન્ધનં નામ, મહન્તં નાળિકેરરજ્જુ વિય દુચ્છિજ્જં હોતિ. **તેસ**ન્તિ તેસં મોઘપુરિસાનં સદ્ધામન્દતાય ચ પઞ્ઞામન્દતાય ચ બલવં બન્ધનં નામ, દુક્કટવત્થુમત્તકમ્પિ મહન્તં પારાજિકવત્થુ વિય દુપ્પજહં હોતિ.

૧૫૧. સુક્કપક્ખે **પહાતબ્બસ્સા**તિ કિં ઇમસ્સ અપ્પમત્તકસ્સ પહાતબ્બસ્સ હેતુ ભગવતા વત્તબ્બં અત્થિ, યસ્સ નો ભગવા પહાનમાહ. નનુ એવં ભગવતો અધિપ્પાયં ઞત્વાપિ પહાતબ્બમેવાતિ અત્થો. **અપ્પોસ્સુક્કા**તિ અનુસ્સુક્કા. **પન્નલોમા**તિ પતિતલોમા, ન તસ્સ પહાતબ્બભયેન ઉદ્ધગ્ગલોમા. **પરદત્તવુત્તા**તિ પરેહિ દિન્નવુત્તિનો, પરતો લદ્ધેન યાપેન્તાતિ અત્થો. **મિગભૂતેન ચેતસા વિહરન્તી**તિ અપચ્ચાસીસનપક્ખે ઠિતા હુત્વા વિહરન્તિ. મિગો હિ પહારં લભિત્વા મનુસ્સાવાસં ગન્ત્વા ભેસજ્જં વા વણતેલં વા લભિસ્સામીતિ અજ્ઝાસયં અકત્વા પહારં લભિત્વાવ અગામકં અરઞ્ઞં પવિસિત્વા પહટટ્ઠાનં હેટ્ઠા કત્વા નિપતિત્વા ફાસુભૂતકાલે ઉટ્ઠાય ગચ્છતિ. એવં મિગા અપચ્ચાસીસનપક્ખે ઠિતા. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''મિગભૂતેન ચેતસા વિહરન્તી''તિ. **તઞ્હિ તસ્સા**તિ તં વરત્તબન્ધનં તસ્સ હત્થિનાગસ્સ મહાસરીરતાય ચેવ મહાથામતાય ચ દુબ્બલબન્ધનં નામ. પૂતિલતા વિય સુછિજ્જં હોતિ. **તેસં ત**ન્તિ તેસં તં કુલપુત્તાનં સદ્ધામહન્તતાય ચ પઞ્ઞામહન્તતાય ચ મહન્તં પારાજિકવત્થુપિ દુક્કટવત્થુમત્તકં વિય સુપ્પજહં હોતિ.

૧૫૨. **દલિદ્દો**તિ દાલિદ્દિયેન સમન્નાગતો. **અસ્સકો**તિ નિસ્સકો. **અનાળ્હિયો**તિ અનડ્ઢો. **અગારક**ન્તિ ખુદ્દકગેહં. **ઓલુગ્ગવિલુગ્ગ**ન્તિ યસ્સ ગેહયટ્ઠિયો પિટ્ઠિવંસતો મુચ્ચિત્વા મણ્ડલે લગ્ગા, મણ્ડલતો મુચ્ચિત્વા ભૂમિયં લગ્ગા. **કાકાતિદાયિ**ન્તિ યત્થ કિઞ્ચિદેવ ભુઞ્જિસ્સામાતિ અન્તો નિસિન્નકાલે વિસું દ્વારકિચ્ચં નામ નત્થિ, તતો તતો કાકા પવિસિત્વા પરિવારેન્તિ. સૂરકાકા હિ પલાયનકાલે ચ યથાસમ્મુખટ્ઠાનેનેવ નિક્ખમિત્વા પલાયન્તિ. **નપરમરૂપ**ન્તિ ન પુઞ્ઞવન્તાનં ગેહં વિય ઉત્તમરૂપં. **ખટોપિકા**તિ વિલીવમઞ્ચકો. **ઓલુગ્ગવિલુગ્ગા**તિ ઓણતુણ્ણતા. **ધઞ્ઞસમવાપક**ન્તિ ધઞ્ઞઞ્ચ સમવાપકઞ્ચ. તત્થ **ધઞ્ઞં** નામ કુદ્રૂસકો. **સમવાપક**ન્તિ લાબુબીજકુમ્ભણ્ડબીજકાદિ બીજજાતં. **નપરમરૂપ**ન્તિ યથા પુઞ્ઞવન્તાનં ગન્ધસાલિબીજાદિ પરિસુદ્ધં બીજં, ન એવરૂપં. **જાયિકા**તિ કપણજાયા. **નપરમરૂપા**તિ પચ્છિસીસા લમ્બત્થની મહોદરા પિસાચા વિય બીભચ્છા. **સામઞ્ઞ**ન્તિ સમણભાવો. **સો વતસ્સં**, **યોહ**ન્તિ સો વતાહં પુરિસો નામ અસ્સં, યો કેસમસ્સું ઓહારેત્વા પબ્બજેય્યન્તિ.

સો ન સક્કુણેય્યાતિ સો એવં ચિન્તેત્વાપિ ગેહં ગન્ત્વા – ''પબ્બજ્જા નામ લાભગરુકા દુક્કરા દુરાસદા, સત્તપિ અટ્ઠપિ ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા યથાધોતેનેવ પત્તેન આગન્તબ્બમ્પિ હોતિ , એવં યાપેતું અસક્કોન્તસ્સ મે પુન આગતસ્સ વસનટ્ઠાનં ઇચ્છિતબ્બં, તિણવલ્લિદબ્બસમ્ભારા નામ દુસ્સમોધાનિયા, કિન્તિ કરોમી''તિ વીમંસતિ. અથસ્સ તં અગારકં વેજયન્તપાસાદો વિય ઉપટ્ઠાતિ. અથસ્સ ખટોપિકં ઓલોકેત્વા – ''મયિ ગતે ઇમં વિસઙ્ખરિત્વા ઉદ્ધનાલાતં કરિસ્સન્તિ, પુન અટ્ટનિપાદવિલીવાદીનિ લદ્ધબ્બાનિ હોન્તિ, કિન્તિ કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેતિ. અથસ્સ સા સિરિસયનં વિય ઉપટ્ઠાતિ. તતો ધઞ્ઞકુમ્ભિં ઓલોકેત્વા – ''મયિ ગતે અયં ઘરણી ઇમં ધઞ્ઞં તેન તેન સદ્ધિં ભુઞ્જિસ્સતિ. પુન આગતેન જીવિતવુત્તિ નામ લદ્ધબ્બા હોતિ, કિન્તિ કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેતિ. અથસ્સ સા અડ્ઢતેળસાનિ કોટ્ઠાગારસતાનિ વિય ઉપટ્ઠાતિ. તતો માતુગામં ઓલોકેત્વા – ''મયિ ગતે ઇમં હત્થિગોપકો વા અસ્સગોપકો વા યો કોચિ પલોભેસ્સતિ, પુન આગતેન ભત્તપાચિકા નામ લદ્ધબ્બા હોતિ, કિન્તિ કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેતિ. અથસ્સ સા રૂપિની દેવી વિય ઉપટ્ઠાતિ. ઇદં સન્ધાય ''સો ન સક્કુણેય્યા''તિઆદિ વુત્તં.

૧૫૩. નિક્ખગણાનન્તિ સુવણ્ણનિક્ખસતાનં. **ચયોતિ** સન્તાનતો કતસન્નિચયો. **ધઞ્ઞગણાનન્તિ** ધઞ્ઞસકટસતાનં.

૧૫૪. ચત્તારોમે, ઉદાયિ, પુગ્ગલાતિ ઇધ કિં દસ્સેતિ? હેટ્ઠા ''તે તઞ્ચેવ પજહન્તિ, તે તઞ્ચેવ નપ્પજહન્તી''તિ પજહનકા ચ અપ્પજહનકા ચ રાસિવસેન દસ્સિતા, ન પાટિયેક્કં વિભત્તા. ઇદાનિ યથા નામ દબ્બસમ્ભારત્થં ગતો પુરિસો પટિપાટિયા રુક્ખે છિન્દિત્વા પુન નિવત્તિત્વા વઙ્કઞ્ચ પહાય કમ્મે ઉપનેતબ્બયુત્તકમેવ ગણ્હાતિ, એવમેવ અપ્પજહનકે છડ્ડેત્વા અબ્બોહારિકે કત્વા પજહનકપુગ્ગલા ચત્તારો હોન્તીતિ દસ્સેતું ઇમં દેસનં આરભિ.

ઉપધિપહાનાયાતિ ખન્ધુપધિકિલેસુપધિઅભિસઙ્ખારુપધિકામગુણૂપધીતિ ઇમેસં ઉપધીનં પહાનાય. **ઉપધિપટિસંયુત્તાતિ** ઉપધિઅનુધાવનકા. **સરસઙ્કપ્પાતિ** એત્થ સરન્તિ ધાવન્તીતિ સરા. સઙ્કપ્પેન્તીતિ સઙ્કપ્પા. પદદ્વયેનપિ વિતક્કાયેવ વુત્તા. **સમુદાચરન્તીતિ** અભિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરિત્વા વત્તન્તિ. **સંયુત્તોતિ** કિલેસેહિ સંયુત્તો. **ઇન્દ્રિયવેમત્તતાતિ** ઇન્દ્રિયનાનત્તતા . **કદાચિ કરહચીતિ** બહુકાલં વીતિવત્તેત્વા. **સતિસમ્મોસાતિ** સતિસમ્મોસેન. **નિપાતોતિ** અયોકટાહમ્હિ પતનં. એત્તાવતા ''નપ્પજહતિ, પજહતિ, ખિપ્પં પજહતી''તિ તયો રાસયો દસ્સિતા. તેસુ ચત્તારો જના નપ્પજહન્તિ નામ, ચત્તારો પજહન્તિ નામ, ચત્તારો ખિપ્પં પજહન્તિ નામ.

તત્થ પુથુજ્જનો સોતાપન્નો સકદાગામી અનાગામીતિ ઇમે ચત્તારો જના નપ્પજહન્તિ નામ. પુથુજ્જનાદયો તાવ મા પજહન્તુ, અનાગામી કથં ન પજહતીતિ? સોપિ હિ યાવદેવસ્સ ભવલોભો અત્થિ, તાવ અહોસુખં અહોસુખન્તિ અભિનન્દતિ. તસ્મા નપ્પજહતિ નામ. એતેયેવ પન ચત્તારો જના પજહન્તિ નામ. સોતાપન્નાદયો તાવ પજહન્તુ, પુથુજ્જનો કથં પજહતીતિ? આરદ્ધવિપસ્સકો હિ સતિસમ્મોસેન સહસા કિલેસે ઉપ્પન્ને ''માદિસસ્સ નામ ભિક્ખુનો કિલેસો ઉપ્પન્નો''તિ સંવેગં કત્વા વીરિયં પગ્ગય્હ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા મગ્ગેન કિલેસે સમુગ્ઘાતેતિ. ઇતિ સો પજહતિ નામ. તેયેવ ચત્તારો ખિપ્પં પજહન્તિ નામ. તત્થ ઇમસ્મિં સુત્તે, મહાહત્થિપદોપમે (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૮ આદયો), ઇન્દ્રિયભાવનેતિ (મ॰ નિ॰ ૩.૪૫૩ આદયો) ઇમેસુ સુત્તેસુ કિઞ્ચાપિ તતિયવારો ગહિતો, પઞ્હો પન દુતિયવારેનેવ કથિતોતિ વેદિતબ્બો.

ઉપધિ દુક્ખસ્સ મૂલન્તિ એત્થ પઞ્ચ ખન્ધા ઉપધિ નામ. તં દુક્ખસ્સ મૂલન્તિ ઇતિ વિદિત્વા કિલેસુપધિના નિરુપધિ હોતિ, નિગ્ગહણો નિતણ્હોતિ અત્થો. **ઉપધિસઙ્ખયે વિમુત્તોતિ** તણ્હક્ખયે નિબ્બાને આરમ્મણતો વિમુત્તો.

૧૫૫. એવં ચત્તારો પુગ્ગલે વિત્થારેત્વા ઇદાનિ યે પજહન્તિ, તે ''ઇમે નામ એત્તકે કિલેસે પજહન્તિ''. યે નપ્પજહન્તિ, તેપિ ''ઇમે નામ એત્તકે કિલેસે નપ્પજહન્તી''તિ દસ્સેતું **પઞ્ચ ખો ઇમે ઉદાયિ કામગુણાતિ**આદિમાહ. તત્થ **મિળ્હસુખન્તિ** અસુચિસુખં. **અનરિયસુખન્તિ** અનરિયેહિ સેવિતસુખં. **ભાયિતબ્બન્તિ** એતસ્સ સુખસ્સ પટિલાભતોપિ વિપાકતોપિ ભાયિતબ્બં. **નેક્ખમ્મસુખન્તિ** કામતો નિક્ખન્તસુખં. **પવિવેકસુખન્તિ** ગણતોપિ કિલેસતોપિ પવિવિત્તસુખં. **ઉપસમસુખન્તિ** રાગાદિવૂપસમત્થાય સુખં. **સમ્બોધસુખન્તિ** મગ્ગસઙ્ખાતસ્સ સમ્બોધસ્સ નિબ્બત્તનત્થાય સુખં. **ન ભાયિતબ્બન્તિ** એતસ્સ સુખસ્સ પટિલાભતોપિ વિપાકતોપિ ન ભાયિતબ્બં, ભાવેતબ્બમેવેતં.

૧૫૬. ઇઞ્જિતસ્મિં વદામીતિ ઇઞ્જનં ચલનં ફન્દનન્તિ વદામિ. **કિઞ્ચ તત્થ ઇઞ્જિતસ્મિન્તિ** કિઞ્ચ તત્થ ઇઞ્જિતં. **ઇદં તત્થ ઇઞ્જિતસ્મિન્તિ** યે એતે અનિરુદ્ધા વિતક્કવિચારા, ઇદં તત્થ ઇઞ્જિતં. દુતિયતતિયજ્ઝાનેસુપિ એસેવ નયો. **અનિઞ્જિતસ્મિં વદામીતિ** ઇદં ચતુત્થજ્ઝાનં અનિઞ્જનં અચલનં નિપ્ફન્દનન્તિ વદામિ.

અનલન્તિ વદામીતિ અકત્તબ્બઆલયન્તિ વદામિ, તણ્હાલયો એત્થ ન ઉપ્પાદેતબ્બોતિ દસ્સેતિ. અથ વા અનલં અપરિયત્તં, ન એત્તાવતા અલમેતન્તિ સન્નિટ્ઠાનં કાતબ્બન્તિ વદામિ. **નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસ્સાપી**તિ એવરૂપાયપિ સન્તાય સમાપત્તિયા પહાનમેવ વદામિ. **અણું વા થૂલં વા**તિ ખુદ્દકં વા મહન્તં વા અપ્પસાવજ્જં વા મહાસાવજ્જં વા. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. દેસના પન નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેન અરહત્તનિકૂટેનેવ નિટ્ઠાપિતાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

લટુકિકોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ચાતુમસુત્તવણ્ણના

૧૫૭. એવં મે સુતન્તિ ચાતુમસુત્તં. તત્થ **ચાતુમાય**ન્તિ એવંનામકે ગામે. **પઞ્ચમત્તાનિ ભિક્ખુસતાની**તિ અધુના પબ્બજિતાનં ભિક્ખૂનં પઞ્ચ સતાનિ. થેરા કિર ચિન્તેસું – ''ઇમે કુલપુત્તા દસબલં અદિસ્વાવ પબ્બજિતા, એતેસં ભગવન્તં દસ્સેસ્સામ, ભગવતો સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા અત્તનો અત્તનો યથાઉપનિસ્સયેન પતિટ્ઠહિસ્સન્તી''તિ. તસ્મા તે ભિક્ખૂ ગહેત્વા આગતા. **પટિસમ્મોદમાના**તિ ''કચ્ચાવુસો, ખમનીય''ન્તિઆદિં પટિસન્થારકથં કુરુમાના. **સેનાસનાનિ પઞ્ઞાપયમાના**તિ અત્તનો અત્તનો આચરિયુપજ્ઝાયાનં વસનટ્ઠાનાનિ પુચ્છિત્વા દ્વારવાતપાનાનિ વિવરિત્વા મઞ્ચપીઠકટસારકાદીનિ નીહરિત્વા પપ્ફોટેત્વા યથાટ્ઠાને સણ્ઠાપયમાના. **પત્તચીવરાનિ પટિસામયમાના**તિ, ભન્તે, ઇદં મે પત્તં ઠપેથ, ઇદં ચીવરં, ઇદં થાલકં, ઇદં ઉદકતુમ્બં, ઇમં કત્તરયટ્ઠિન્તિ એવં સમણપરિક્ખારે સઙ્ગોપયમાના.

ઉચ્ચાસદ્દા મહાસદ્દાતિ ઉદ્ધં ઉગ્ગતત્તા ઉચ્ચં, પત્થટત્તા મહન્તં અવિનિબ્ભોગસદ્દં કરોન્તા. **કેવટ્ટા મઞ્ઞે મચ્છવિલોપે**તિ કેવટ્ટાનં મચ્છપચ્છિઠપિતટ્ઠાને મહાજનો સન્નિપતિત્વા – ''ઇધ અઞ્ઞં એકં મચ્છં દેહિ, એકં મચ્છફાલં દેહિ, એતસ્સ તે મહા દિન્નો, મય્હં ખુદ્દકો''તિ એવં ઉચ્ચાસદ્દં મહાસદ્દં કરોન્તિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. મચ્છગહણત્થં જાલે પક્ખિત્તેપિ તસ્મિં ઠાને કેવટ્ટા ચેવ અઞ્ઞે ચ ''પવિટ્ઠો ન પવિટ્ઠો, ગહિતો ન ગહિતો''તિ મહાસદ્દં કરોન્તિ. તમ્પિ સન્ધાયેતં વુત્તં. **પણામેમી**તિ નીહરામિ. **ન વો મમ સન્તિકે વત્થબ્બ**ન્તિ તુમ્હે માદિસસ્સ બુદ્ધસ્સ વસનટ્ઠાનં આગન્ત્વા એવં મહાસદ્દં કરોથ, અત્તનો ધમ્મતાય વસન્તા કિં નામ સારુપ્પં કરિસ્સથ, તુમ્હાદિસાનં મમ સન્તિકે વસનકિચ્ચં નત્થીતિ દીપેતિ. તેસુ એકભિક્ખુપિ ''ભગવા તુમ્હે મહાસદ્દમત્તકેન અમ્હે પણામેથા''તિ વા અઞ્ઞં વા કિઞ્ચિ વત્તું નાસક્ખિ, સબ્બે ભગવતો વચનં સમ્પટિચ્છન્તા ''એવં, ભન્તે,''તિ વત્વા નિક્ખમિંસુ. એવં પન તેસં અહોસિ ''મયં સત્થારં પસ્સિસ્સામ, ધમ્મકથં સોસ્સામ, સત્થુ સન્તિકે વસિસ્સામાતિ આગતા. એવરૂપસ્સ પન ગરુનો સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા મહાસદ્દં કરિમ્હા, અમ્હાકમેવ દોસોયં, પણામિતમ્હા, ન નો લદ્ધં ભગવતો સન્તિકે વત્થું, ન સુવણ્ણવણ્ણસરીરં ઓલોકેતું, ન મધુરસ્સરેન ધમ્મં સોતુ''ન્તિ. તે બલવદોમનસ્સજાતા હુત્વા પક્કમિંસુ.

૧૫૮. તેનુપસઙ્કમિંસૂતિ તે કિર સક્યા આગમનસમયેપિ તે ભિક્ખૂ તત્થેવ નિસિન્ના પસ્સિંસુ. અથ નેસં એતદહોસિ – ''કિં નુ ખો એતે ભિક્ખૂ પવિસિત્વાવ પટિનિવત્તા, જાનિસ્સામ તં કારણ''ન્તિ ચિન્તેત્વા યેન તે ભિક્ખૂ તેનુપસઙ્કમિંસુ. **હન્દા**તિ વવસ્સગ્ગત્થે નિપાતો. **કહં પન તુમ્હે**તિ તુમ્હે ઇદાનેવ આગન્ત્વા કહં ગચ્છથ, કિં તુમ્હાકં કોચિ ઉપદ્દવો, ઉદાહુ દસબલસ્સાતિ? તેસં પન ભિક્ખૂનં, – ''આવુસો, મયં ભગવન્તં દસ્સનાય આગતા, દિટ્ઠો નો ભગવા, ઇદાનિ અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગચ્છામા''તિ કિઞ્ચાપિ એવં વચનપરિહારો અત્થિ, એવરૂપં પન

લેસકપ્પં અકત્વા યથાભૂતમેવ આરોચેત્વા **ભગવતા ખો, આવુસો, ભિક્ખુસઙ્ઘો પણામિતો**તિ આહંસુ. તે પન રાજાનો સાસને ધુરવહા, તસ્મા ચિન્તેસું – ‘‘દ્વીહિ અગ્ગસાવકેહિ સદ્ધિં પઞ્ચસુ ભિક્ખુસતેસુ ગચ્છન્તેસુ ભગવતો પાદમૂલં વિગચ્છિસ્સતિ, ઇમેસં નિવત્તનાકારં કરિસ્સામા’’તિ. એવં ચિન્તેત્વા **તેન હાયસ્મન્તો**તિઆદિમાહંસુ. તેસુપિ ભિક્ખૂસુ ‘‘મયં મહાસદ્દમત્તકેન પણામિતા, ન મયં જીવિતું અસક્કોન્તા પબ્બજિતા’’તિ એકભિક્ખુપિ પટિપ્ફરિતો નામ નાહોસિ, સબ્બે પન સમકંયેવ, ‘‘એવમાવુસો,’’તિ સમ્પટિચ્છિંસુ.

૧૫૯. **અભિનન્દતૂ**તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ આગમનં ઇચ્છન્તો અભિનન્દતુ. **અભિવદતૂ**તિ એતુ ભિક્ખુસઙ્ઘોતિ એવં ચિત્તં ઉપ્પાદેન્તો અભિવદતુ. **અનુગ્ગહિતો**તિ આમિસાનુગ્ગહેન ચ ધમ્માનુગ્ગહેન ચ અનુગ્ગહિતો. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ દસબલસ્સ દસ્સનં ન લભામાતિ પસાદઞ્ઞથત્તં ભવેય્ય. **વિપરિણામો**તિ પસાદઞ્ઞથત્તેન વિબ્ભમન્તાનં વિપરિણામઞ્ઞથત્તં ભવેય્ય. **બીજાનં તરુણાન**ન્તિ તરુણસસ્સાનં. **સિયા અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ ઉદકવારકાલે ઉદકં અલભન્તાનં મિલાતભાવેન અઞ્ઞથત્તં ભવેય્ય, સુસ્સિત્વા મિલાતભાવં આપજ્જનેન વિપરિણામો ભવેય્ય. વચ્છકસ્સ પન ખીરપિપાસાય સુસ્સનં અઞ્ઞથત્તં નામ, સુસ્સિત્વા કાલકિરિયા વિપરિણામો નામ.

૧૬૦. **પસાદિતો ભગવા**તિ થેરો કિર તત્થ નિસિન્નોવ દિબ્બચક્ખુના બ્રહ્માનં આગતં અદ્દસ , દિબ્બાય સોતધાતુયા ચ આયાચનસદ્દં સુણિ, ચેતોપરિયઞાણેન ભગવતો પસન્નભાવં અઞ્ઞાસિ. તસ્મા – ‘‘કઞ્ચિ ભિક્ખું પેસેત્વા પક્કોસિયમાનાનં ગમનં નામ ન ફાસુકં, યાવ સત્થા ન પેસેતિ, તાવદેવ ગમિસ્સામા’’તિ મઞ્ઞમાનો એવમાહ. **અપ્પોસ્સુક્કો**તિ અઞ્ઞેસુ કિચ્ચેસુ અનુસ્સુક્કો હુત્વા. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહાર**ન્તિ ફલસમાપત્તિવિહારં અનુયુત્તો મઞ્ઞે ભગવા વિહરિતુકામો, સો ઇદાનિ યથારુચિયા વિહરિસ્સતીતિ એવં મે અહોસીતિ વદતિ. **મયમ્પિ દાની**તિ મયં પરં ઓવદમાના વિહારતો નિક્કડ્ઢિતા, કિં અમ્હાકં પરોવાદેન. ઇદાનિ મયમ્પિ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારેનેવ વિહરિસ્સામાતિ દીપેતિ. થેરો ઇમસ્મિં ઠાને વિરદ્ધો અત્તનો ભારભાવં ન અઞ્ઞાસિ. અયઞ્હિ ભિક્ખુસઙ્ઘો દ્વિન્નમ્પિ મહાથેરાનં ભારો, તેન નં પટિસેધેન્તો ભગવા **આગમેહી**તિઆદિમાહ. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો પન અત્તનો ભારભાવં અઞ્ઞાસિ. તેનસ્સ ભગવા સાધુકારં અદાસિ.

૧૬૧. **ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે**તિ કસ્મા આરભિ? ઇમસ્મિં સાસને ચત્તારિ ભયાનિ. યો તાનિ અભીતો હોતિ, સો ઇમસ્મિં સાસને પતિટ્ઠાતું સક્કોતિ. ઇતરો પન ન સક્કોતીતિ દસ્સેતું ઇમં દેસનં આરભિ. તત્થ **ઉદકોરોહન્તે**તિ ઉદકં ઓરોહન્તે પુગ્ગલે. **કુમ્ભીલભય**ન્તિ સુંસુમારભયં. **સુસુકાભય**ન્તિ ચણ્ડમચ્છભયં.

૧૬૨. **કોધુપાયાસસ્સેતં અધિવચન**ન્તિ યથા હિ બાહિરં ઉદકં ઓતિણ્ણો ઊમીસુ ઓસીદિત્વા મરતિ, એવં ઇમસ્મિં સાસને કોધુપાયાસે ઓસીદિત્વા વિબ્ભમતિ. તસ્મા કોધુપાયાસો ‘‘ઊમિભય’’ન્તિ વુત્તો.

૧૬૩. **ઓદરિકત્તસ્સેતં અધિવચન**ન્તિ યથા હિ બાહિરં ઉદકં ઓતિણ્ણો કુમ્ભીલેન ખાદિતો મરતિ, એવં ઇમસ્મિં સાસને ઓદરિકત્તેન ખાદિતો વિબ્ભમતિ. તસ્મા ઓદરિકત્તં ‘‘કુમ્ભીલભય’’ન્તિ વુત્તં.

૧૬૪. **અરક્ખિતેનેવ કાયેના**તિ સીસપ્પચાલકાદિકરણેન અરક્ખિતકાયો હુત્વા. **અરક્ખિતાય વાચાયા**તિ દુટ્ઠુલ્લભાસનાદિવસેન અરક્ખિતવાચો હુત્વા. **અનુપટ્ઠિતાય સતિયા**તિ કાયગતાસતિં અનુપટ્ઠાપેત્વા. **અસંવુતેહી**તિ અપિહિતેહિ. **પઞ્ચન્નેતં કામગુણાનં અધિવચન**ન્તિ યથા હિ બાહિરં ઉદકં ઓતિણ્ણો આવટ્ટે નિમુજ્જિત્વા મરતિ, એવં ઇમસ્મિં સાસને પબ્બજિતો પઞ્ચકામગુણાવટ્ટે નિમુજ્જિત્વા વિબ્ભમતિ. તસ્મા પઞ્ચ કામગુણા ‘‘આવટ્ટભય’’ન્તિ વુત્તા.

૧૬૫. અનુદ્ધંસેતીતિ કિલમેતિ મિલાપેતિ. **રાગાનુદ્ધંસેના**તિ રાગાનુદ્ધંસિતેન. **માતુગામસ્સેતં અધિવચનન્તિ** યથા હિ બાહિરં ઉદકં ઓતિણ્ણો ચણ્ડમચ્છં આગમ્મ લદ્ધપ્પહારો મરતિ, એવં ઇમસ્મિં સાસને માતુગામં આગમ્મ ઉપ્પન્નકામરાગો વિબ્ભમતિ. તસ્મા માતુગામો ''સુસુકાભય''ન્તિ વુત્તો.

ઇમાનિ પન ચત્તારિ ભયાનિ ભાયિત્વા યથા ઉદકં અનોરોહન્તસ્સ ઉદકં નિસ્સાય આનિસંસો નત્થિ, ઉદકપિપાસાય પિપાસિતો ચ હોતિ રજોજલ્લેન કિલિટ્ઠસરીરો ચ, એવમેવં ઇમાનિ ચત્તારિ ભયાનિ ભાયિત્વા સાસને અપબ્બજન્તસ્સાપિ ઇમં સાસનં નિસ્સાય આનિસંસો નત્થિ, તણ્હાપિપાસાય પિપાસિતો ચ હોતિ કિલેસરજેન સંકિલિટ્ઠચિત્તો ચ. યથા પન ઇમાનિ ચત્તારિ ભયાનિ અભાયિત્વા ઉદકં ઓરોહન્તસ્સ વુત્તપ્પકારો આનિસંસો હોતિ, એવં ઇમાનિ અભાયિત્વા સાસને પબ્બજિતસ્સાપિ વુત્તપ્પકારો આનિસંસો હોતિ. થેરો પનાહ – ''ચત્તારિ ભયાનિ ભાયિત્વા ઉદકં અનોતરન્તો સોતં છિન્દિત્વા પરતીરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ, અભાયિત્વા ઓતરન્તો સક્કોતિ, એવમેવં ભાયિત્વા સાસને અપબ્બજન્તોપિ તણ્હાસોતં છિન્દિત્વા નિબ્બાનપારં દટ્ઠું ન સક્કોતિ, અભાયિત્વા પબ્બજન્તો પન સક્કોતી''તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. અયં પન દેસના નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેન નિટ્ઠાપિતાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ચાતુમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નળકપાનસુત્તવણ્ણના

૧૬૬. એવં મે સુતન્તિ નળકપાનસુત્તં. તત્થ **નળકપાને**તિ એવંનામકે ગામે. પુબ્બે કિર અમ્હાકં બોધિસત્તો વાનરયોનિયં નિબ્બત્તો, મહાકાયો કપિરાજા અનેકવાનરસહસ્સપરિવુતો પબ્બતપાદે વિચરતિ. પઞ્ઞવા ખો પન હોતિ મહાપુઞ્ઞો. સો પરિસં એવં ઓવદતિ – ''ઇમસ્મિં પબ્બતપાદે તાતા, વિસફલાનિ નામ હોન્તિ, અમનુસ્સપરિગ્ગહિતા પોક્ખરણિયો નામ હોન્તિ, તુમ્હે પુબ્બે ખાદિતપુબ્બાનેવ ફલાનિ ખાદથ, પીતપુબ્બાનેવ પાનીયાનિ ચ પિવથ, એત્થ વો મં પટિપુચ્છિતબ્બકિચ્ચં નત્થિ, અખાદિતપુબ્બાનિ પન ફલાનિ અપીતપુબ્બાનિ ચ પાનીયાનિ મં અપુચ્છિત્વા મા ખાદિત્થ મા પિવિત્થા''તિ.

તે એકદિવસં ચરમાના અઞ્ઞં પબ્બતપાદં ગન્ત્વા ગોચરં ગહેત્વા પાનીયં ઓલોકેન્તા એકં અમનુસ્સપરિગ્ગહિતં પોક્ખરણિં દિસ્વા સહસા અપિવિત્વા સમન્તા પરિવારેત્વા મહાસત્તસ્સ આગમનં ઓલોકયમાના નિસીદિંસુ. મહાસત્તો આગન્ત્વા ''કિં તાતા પાનીયં ન પિવથા''તિ આહ. તુમ્હાકં આગમનં ઓલોકેમાતિ. સાધુ તાતાતિ સમન્તા પદં પરિયેસમાનો ઓતિણ્ણપદંયેવ અદ્દસ, ન ઉત્તિણ્ણપદં, દિસ્વા સપરિસ્સયાતિ અઞ્ઞાસિ. તાવદેવ ચ તત્થ અભિનિબ્બત્તઅમનુસ્સો ઉદકં દ્વેધા કત્વા ઉટ્ઠાસિ સેતમુખો નીલકુચ્છિ રત્તહત્થપાદો મહાદાઠિકો વઙ્કદાઠો વિરૂપો બીભચ્છો ઉદકરક્ખસો. સો એવમાહ – ''કસ્મા પાનીયં ન પિવથ, મધુરં ઉદકં પિવથ, કિં તુમ્હે એતસ્સ વચનં સુણાથા''તિ? મહાસત્તો આહ – ''ત્વં ઇધ અધિવત્થો અમનુસ્સો''તિ? આમાહન્તિ. ત્વં ઇધ ઓતિણ્ણે લભસીતિ? આમ લભામિ, તુમ્હે પન સબ્બે ખાદિસ્સામીતિ. ન સક્ખિસ્સસિ, યક્ખાતિ. પાનીયં પન પિવિસ્સથાતિ? આમ પિવિસ્સામાતિ. એવં સન્તે એકોપિ વો ન મુચ્ચિસ્સતીતિ. પાનીયઞ્ચ પિવિસ્સામ, ન ચ તે વસં ગમિસ્સામાતિ એકનળં આહરાપેત્વા કોટિયં ગહેત્વા ધમિ, સબ્બો એકચ્છિદ્દો અહોસિ,

તીરે નિસીદિત્વાવ પાનીયં પિવિ, સેસવાનરાનં પાટિયેક્કે નળે આહરાપેત્વા ધમિત્વા અદાસિ. સબ્બે યક્ખસ્સ પસ્સન્તસ્સેવ પાનીયં પિવિંસુ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ‘‘દિસ્વા પદમનુત્તિણ્ણં, દિસ્વાનોતરિતં પદં;
> નળેન વારિં પિસ્સામ, નેવ મં ત્વં વધિસ્સસી’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૨૦);

તતો પટ્ઠાય યાવ અજ્જદિવસા તસ્મિં ઠાને નળા એકચ્છિદ્દાવ હોન્તિ. ઇમિના હિ સદ્ધિં ઇમસ્મિં કપ્પે **ચત્તારિ કપ્પટ્ઠિયપાટિહારિયાનિ** નામ – ચન્દે સસબિમ્બં , વટ્ટકજાતકમ્હિ સચ્ચકિરિયટ્ઠાને અગ્ગિસ્સ ગમનુપચ્છેદો, ઘટિકારકુમ્ભકારસ્સ માતાપિતૂનં વસનટ્ઠાને દેવસ્સ અવસ્સનં, તસ્સા પોક્ખરણિયા તીરે નળાનં એકચ્છિદ્દભાવોતિ. ઇતિ સા પોક્ખરણી નળેન પાનીયસ્સ પીતત્તા **નળકપાના**તિ નામં લભિ. અપરભાગે તં પોક્ખરણિં નિસ્સાય ગામો પતિટ્ઠાસિ, તસ્સાપિ **નળકપાનન્તેવ** નામં જાતં. તં સન્ધાય વુત્તં ‘‘નળકપાને’’તિ. **પલાસવને**તિ કિંસુકવને.

૧૬૭. તગ્ઘ મયં, ભન્તેતિ એકંસેનેવ મયં, ભન્તે, અભિરતા. અઞ્ઞેપિ યે તુમ્હાકં સાસને અભિરમન્તિ, તે અમ્હેહિ સદિસાવ હુત્વા અભિરમન્તીતિ દીપેન્તિ.

નેવ રાજાભિનીતાતિઆદીસુ એકો રઞ્ઞો અપરાધં કત્વા પલાયતિ. રાજા કુહિં, ભો, અસુકોતિ? પલાતો દેવાતિ. પલાતટ્ઠાનેપિ મે ન મુચ્ચિસ્સતિ, સચે પન પબ્બજેય્ય, મુચ્ચેય્યાતિ વદતિ. તસ્સ કોચિદેવ સુહદો ગન્ત્વા તં પવત્તિં આરોચેત્વા ત્વં સચે જીવિતુમિચ્છસિ, પબ્બજાહીતિ. સો પબ્બજિત્વા જીવિતં રક્ખમાનો ચરતિ. અયં **રાજાભિનીતો** નામ.

એકો પન ચોરાનં મૂલં છિન્દન્તો ચરતિ. ચોરા સુત્વા ‘‘પુરિસાનં અત્થિકભાવં ન જાનાતિ, જાનાપેસ્સામ ન’’ન્તિ વદન્તિ. સો તં પવત્તિં સુત્વા પલાયતિ. ચોરા પલાતોતિ સુત્વા ‘‘પલાતટ્ઠાનેપિ નો ન મુચ્ચિસ્સતિ, સચે પન પબ્બજેય્ય, મુચ્ચેય્યા’’તિ વદન્તિ. સો તં પવત્તિં સુત્વા પબ્બજતિ. અયં **ચોરાભિનીતો** નામ.

એકો પન બહું ઇણં ખાદિત્વા તેન ઇણેન અટ્ટો પીળિતો તમ્હા ગામા પલાયતિ. ઇણસામિકા સુત્વા ‘‘પલાતટ્ઠાનેપિ નો ન મુચ્ચિસ્સતિ, સચે પન પબ્બજેય્ય, મુચ્ચેય્યા’’તિ વદન્તિ. સો તં પવત્તિં સુત્વા પબ્બજતિ. અયં **ઇણટ્ટો** નામ.

રાજભયાદીનં પન અઞ્ઞતરેન ભયેન ભીતો અટ્ટો આતુરો હુત્વા નિક્ખમ્મ પબ્બજિતો **ભયટ્ટો** નામ. દુબ્ભિક્ખાદીસુ જીવિતું અસક્કોન્તો પબ્બજિતો **આજીવિકાપકતો** નામ, આજીવિકાય પકતો અભિભૂતોતિ અત્થો. ઇમેસુ પન એકોપિ ઇમેહિ કારણેહિ પબ્બજિતો નામ નત્થિ, તસ્મા ‘‘નેવ રાજાભિનીતો’’તિઆદિમાહ.

વિવેકન્તિ વિવિચ્ચ વિવિત્તો હુત્વા. ઇદં વુત્તં હોતિ – યં કામેહિ ચ અકુસલધમ્મેહિ ચ વિવિત્તેન પઠમદુતિયજ્ઝાનસઙ્ખાતં પીતિસુખં અધિગન્તબ્બં, સચે તં વિવિચ્ચ કામેહિ વિવિચ્ચ અકુસલેહિ ધમ્મેહિ પીતિસુખં નાધિગચ્છતિ, અઞ્ઞં વા ઉપરિ દ્વિન્નં ઝાનાનં ચતુન્નઞ્ચ મગ્ગાનં વસેન સન્તતરં સુખં નાધિગચ્છતિ, તસ્સ ઇમે અભિજ્ઝાદયો ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તીતિ. તત્થ **અરતી**તિ અધિકુસલેસુ ધમ્મેસુ ઉક્કણ્ઠિતતા. **તન્દી**તિ આલસિયભાવો. એવં યો પબ્બજિત્વા પબ્બજિતકિચ્ચં કાતું ન સક્કોતિ, તસ્સ ઇમે સત્ત પાપધમ્મા ઉપ્પજ્જિત્વા

ચિત્તં પરિયાદિયન્તીતિ દસ્સેત્વા ઇદાનિ યસ્સ તે ધમ્મા ચિત્તં પરિયાદાય તિટ્ઠન્તિ, સોયેવ સમણકિચ્ચમ્પિ કાતું ન સક્કોતીતિ પુન **વિવેકં અનુરુદ્ધા**...**પે॰**... **અઞ્ઞં વા તતો સન્તતર**ન્તિ આહ.

એવં કણ્હપક્ખં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તેનેવ નયેન સુક્કપક્ખં દસ્સેતું પુન **વિવેક**ન્તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

૧૬૮. સઞ્ઞાયાતિ જાનિત્વા. **એક**ન્તિ એકચ્ચં. **પટિસેવતી**તિ સેવિતબ્બયુત્તકં સેવતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતી**તિ સપ્પટિસન્ધિકે તાવ બ્યાકરોતુ, અપ્પટિસન્ધિકે કથં બ્યાકરોતીતિ. અપ્પટિસન્ધિકસ્સ પુન ભવે પટિસન્ધિ નત્થીતિ વદન્તો ઉપપત્તીસુ બ્યાકરોતિ નામ.

જનકુહનત્થન્તિ જનવિમ્હાપનત્થં. **જનલપનત્થ**ન્તિ મહાજનસ્સ ઉપલાપનત્થં. **ન ઇતિ મં જનો જાનાતૂ**તિ એવં મં મહાજનો જાનિસ્સતિ, એવં મે મહાજનસ્સ અન્તરે કિત્તિસદ્દો ઉગ્ગચ્છિસ્સતીતિ ઇમિનાપિ કારણેન ન બ્યાકરોતીતિ અત્થો. **ઉળારવેદા**તિ મહન્તતુટ્ઠિનો.

૧૬૯. સો ખો પનસ્સ આયસ્માતિ સો પરિનિબ્બુતો આયસ્મા ઇમસ્સ ઠિતસ્સ આયસ્મતો. **એવંસીલો**તિઆદીસુ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકાવ સીલાદયો વેદિતબ્બો. **એવંધમ્મો**તિ એત્થ પન સમાધિપક્ખિકા ધમ્મા ધમ્માતિ અધિપ્પેતા. **ફાસુવિહારો હોતી**તિ તેન ભિક્ખુના પૂરિતપટિપત્તિં પૂરેન્તસ્સ અરહત્તફલં સચ્છિકત્વા ફલસમાપત્તિવિહારેન ફાસુવિહારો હોતિ, અરહત્તં પત્તુમસક્કોન્તસ્સ પટિપત્તિં પૂરયમાનસ્સ ચરતોપિ ફાસુવિહારોયેવ નામ હોતિ. ઇમિના નયેન સબ્બવારેસુ અત્થો વેદિતબ્બોતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

નળકપાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ગોલિયાનિસુત્તવણ્ણના

૧૭૩. એવં મે સુતન્તિ ગોલિયાનિસુત્તં. તત્થ **પદસમાચારો**તિ દુબ્બલસમાચારો ઓળારિકાચારો, પચ્ચયેસુ સાપેક્ખો મહારક્ખિતત્થેરો વિય. તં કિર ઉપટ્ઠાકકુલે નિસિન્નં ઉપટ્ઠાકો આહ ''અસુકત્થેરસ્સ મે, ભન્તે, ચીવરં દિન્ન''ન્તિ. સાધુ તે કતં તંયેવ તક્કેત્વા વિહરન્તસ્સ ચીવરં દેન્તેનાતિ. તુમ્હાકમ્પિ, ભન્તે, દસ્સામીતિ. સાધુ કરિસ્સસિ તંયેવ તક્કેન્તસ્સાતિ આહ. અયમ્પિ એવરૂપો ઓળારિકાચારો અહોસિ. **સપ્પતિસ્સેના**તિ સજેટ્ઠકેન, ન અત્તાનં જેટ્ઠકં કત્વા વિહરિતબ્બં. **સેરિવિહારેના**તિ સચ્છન્દવિહારેન નિરઙ્કુસવિહારેન.

નાનૂપખજ્જાતિ ન અનુપખજ્જ ન અનુપવિસિત્વા. તત્થ યો દ્વીસુ મહાથેરેસુ ઉભતો નિસિન્નેસુ તે અનાપુચ્છિત્વાવ ચીવરેન વા જાણુના વા ઘટ્ટેન્તો નિસીદતિ, અયં અનુપખજ્જ નિસીદતિ નામ. એવં અકત્વા પન અત્તનો પત્તઆસનસન્તિકે ઠત્વા નિસીદાવુસોતિ વુત્તે નિસીદિતબ્બં. સચે ન વદન્તિ, નિસીદામિ, ભન્તેતિ આપુચ્છિત્વા નિસીદિતબ્બં આપુચ્છિતકાલતો પટ્ઠાય નિસીદાતિ વુત્તેપિ અવુત્તેપિ નિસીદિતું વટ્ટતિયેવ. **ન પટિબાહિસ્સામી**તિ એત્થ યો અત્તનો પત્તાસનં અતિક્કમિત્વા નવકાનં પાપુણનટ્ઠાને નિસીદતિ, અયં નવે ભિક્ખૂ આસનેન પટિબાહતિ નામ. તસ્મિઞ્હિ તથા નિસિન્ને નવા ભિક્ખૂ ''અમ્હાકં નિસીદિતું ન દેતી''તિ ઉજ્ઝાયન્તા

તિટ્ઠન્તિ વા આસનં વા પરિયેસન્તા આહિણ્ડન્તિ. તસ્મા અત્તનો પત્તાસનેયેવ નિસીદિતબ્બં. એવં ન પટિબાહતિ નામ.

આભિસમાચારિકમ્પિ ધમ્મન્તિ અભિસમાચારિકં વત્તપટિપત્તિમત્તમ્પિ. **નાતિકાલેના**તિ ન અતિપાતો પવિસિતબ્બં, ન અતિદિવા પટિક્કમિતબ્બં, ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિંયેવ પવિસિતબ્બઞ્ચ નિક્ખમિતબ્બઞ્ચ. અતિપાતો પવિસિત્વા અતિદિવા નિક્ખમન્તસ્સ હિ ચેતિયઙ્ગણબોધિયઙ્ગણવત્તાદીનિ પરિહાયન્તિ. કાલસ્સેવ મુખં ધોવિત્વા મક્કટકસુત્તાનિ છિન્દન્તેન ઉસ્સાવબિન્દૂ નિપાતેન્તેન ગામં પવિસિત્વા યાગું પરિયેસિત્વા યાવ ભિક્ખાકાલા અન્તોગામેયેવ નાનપ્પકારં તિરચ્છાનકથં કથેન્તેન નિસીદિત્વા ભત્તકિચ્ચં કત્વા દિવા નિક્ખમ્મ ભિક્ખૂનં પાદધોવનવેલાય વિહારં પચ્ચાગન્તબ્બં હોતિ. **ન પુરેભત્તં પચ્છાભત્તં કુલેસુ ચારિત્તં આપજ્જિતબ્બ**ન્તિ ‘‘યો પન ભિક્ખુ નિમન્તિતો સભત્તો સમાનો સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા પુરેભત્તં વા પચ્છાભત્તં વા કુલેસુ ચારિત્તં આપજ્જેય્ય, અઞ્ઞત્ર સમયા પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૯૯) ઇમં સિક્ખાપદં રક્ખન્તેન તસ્સ વિભઙ્ગે વુત્તં પુરેભત્તઞ્ચ પચ્છાભત્તઞ્ચ ચારિત્તં ન આપજ્જિતબ્બં. **ઉદ્ધતો હોતિ ચપલો**તિ ઉદ્ધચ્ચપકતિકો ચેવ હોતિ ચીવરમણ્ડન-પત્તમણ્ડન-સેનાસનમણ્ડના ઇમસ્સ વા પૂતિકાયસ્સ કેલાયના મણ્ડનાતિ એવં વુત્તેન ચ તરુણદારકાવચાપલ્યેન સમન્નાગતો.

પઞ્ઞવતા ભવિતબ્બન્તિ ચીવરકમ્માદીસુ ઇતિકત્તબ્બેસુ ઉપાયપઞ્ઞાય સમન્નાગતેન ભવિતબ્બં. **અભિધમ્મે અભિવિનયે**તિ અભિધમ્મપિટકે ચેવ વિનયપિટકે ચ પાળિવસેન ચેવ અટ્ઠકથાવસેન ચ યોગો કરણીયો. સબ્બન્તિમેન હિ પરિચ્છેદેન અભિધમ્મે દુકતિકમાતિકાહિ સદ્ધિં ધમ્મહદયવિભઙ્ગં વિના ન વટ્ટતિ. વિનયે પન કમ્માકમ્મવિનિચ્છયેન સદ્ધિં સુવિનિચ્છિતાનિ દ્વે પાતિમોક્ખાનિ વિના ન વટ્ટતિ.

આરુપ્પાતિ એત્તાવતા અટ્ઠપિ સમાપત્તિયો વુત્તા હોન્તિ. તા પન સબ્બેન સબ્બં અસક્કોન્તેન સત્તસુપિ યોગો કરણીયો, છસુપિ…પે॰… પઞ્ચસુપિ. સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન એકં કસિણે પરિકમ્મકમ્મટ્ઠાનં પગુણં કત્વા આદાય વિચરિતબ્બં, એત્તકં વિના ન વટ્ટતિ. **ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મે**તિ ઇમિના સબ્બેપિ લોકુત્તરધમ્મે દસ્સેતિ. તસ્મા અરહન્તેન હુત્વા વિહાતબ્બં, અરહત્તં અનભિસમ્ભુણન્તેન અનાગામિફલે સકદાગામિફલે સોતાપત્તિફલે વા પતિટ્ઠાતબ્બં. સબ્બન્તિમેન પરિયાયેન એકં વિપસ્સનામુખં યાવ અરહત્તા પગુણં કત્વા આદાય વિચરિતબ્બં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. ઇમં પન દેસનં આયસ્મા સારિપુત્તો નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેન આભિસમાચારિકવત્તતો પટ્ઠાય અનુપુબ્બેન અરહત્તં પાપેત્વા નિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ગોલિયાનિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કીટાગિરિસુત્તવણ્ણના

૧૭૪. એવં મે સુતન્તિ કીટાગિરિસુત્તં. તત્થ **કાસીસૂ**તિ એવંનામકે જનપદે. **એથ તુમ્હેપિ, ભિક્ખવે**તિ એથ તુમ્હેપિ, ભિક્ખવે, ઇમે પઞ્ચ આનિસંસે સમ્પસ્સમાના અઞ્ઞત્રેવ રત્તિભોજના ભુઞ્જથ. ઇતિ ભગવા રત્તિં વિકાલભોજનં, દિવા વિકાલભોજનન્તિ ઇમાનિ દ્વે ભોજનાનિ એકપ્પહારેન અજહાપેત્વા એકસ્મિં સમયે દિવા વિકાલભોજનમેવ જહાપેસિ, પુન કાલં અતિનામેત્વા રત્તિં વિકાલભોજનં જહાપેન્તો એવમાહ. કસ્મા? ઇમાનિ હિ દ્વે

ભોજનાનિ વત્તમાનાનિ વટ્ટે આચિણ્ણાનિ સમાચિણ્ણાનિ નદિં ઓતિણ્ણઉદકં વિય અનુપક્ખન્દાનિ, નિવાતેસુ ચ ઘરેસુ સુભોજનાનિ ભુઞ્જિત્વા વડ્ઢિતા સુખુમાલા કુલપુત્તા દ્વે ભોજનાનિ એકપ્પહારેન પજહન્તા કિલમન્તિ. તસ્મા એકપ્પહારેન અજહાપેત્વા ભદ્દાલિસુત્તે દિવા વિકાલભોજનં જહાપેસિ, ઇધ રત્તિં વિકાલભોજનં. જહાપેન્તો પન ન તજ્જિત્વા વા નિગ્ગણ્હિત્વા વા, તેસં પહાનપચ્ચયા પન અપ્પાબાધતઞ્ચ સઞ્જાનિસ્સથાતિ એવં આનિસંસં દસ્સેત્વાવ જહાપેસિ. **કીટાગિરી**તિ તસ્સ નિગમસ્સ નામં.

૧૭૫. **અસ્સજિપુનબ્બસુકા**તિ અસ્સજિ ચ પુનબ્બસુકો ચ છસુ છબ્બગ્ગિયેસુ દ્વે ગણાચરિયા. પણ્ડુકો લોહિતકો મેત્તિયો ભુમ્મજકો અસ્સજિ પુનબ્બસુકોતિ ઇમે છ જના **છબ્બગ્ગિયા** નામ. તેસુ પણ્ડુકલોહિતકા અત્તનો પરિસં ગહેત્વા સાવત્થિયં વસન્તિ, મેત્તિયભુમ્મજકા રાજગહે, ઇમે દ્વે જના કીટાગિરિસ્મિં આવાસિકા હોન્તિ. **આવાસિકા**તિ નિબદ્ધવાસિનો, તંનિબન્ધા અકતં સેનાસનં કરોન્તિ, જિણ્ણં પટિસઙ્ખરોન્તિ, કતે ઇસ્સરા હોન્તિ. **કાલિકન્તિ** અનાગતે કાલે પત્તબ્બં આનિસંસં.

૧૭૮. **મયા ચેતં, ભિક્ખવે**તિ ઇધ કિં દસ્સેતિ? ભિક્ખવે, દિવસસ્સ તયો વારે ભુઞ્જિત્વા સુખવેદનંયેવ ઉપ્પાદેન્તો ન ઇમસ્મિં સાસને કિચ્ચકારી નામ હોતિ, એત્તકા પન વેદના સેવિતબ્બા, એત્તકા ન સેવિતબ્બાતિ એતમત્થં દસ્સેતું ઇમં દેસનં આરભિ. **એવરૂપં સુખવેદનં પજહથા**તિ ઇદઞ્ચ ગેહસ્સિતસોમનસ્સવસેન વુત્તં, **ઉપસમ્પજ્જ વિહરથા**તિ ઇદઞ્ચ નેક્ખમ્મસિતસોમનસ્સવસેન . ઇતો પરેસુપિ દ્વીસુ વારેસુ ગેહસ્સિતનેક્ખમ્મસિતાનંયેવ દોમનસ્સાનઞ્ચ ઉપેક્ખાનઞ્ચ વસેન અત્થો વેદિતબ્બો.

૧૮૧. એવં સેવિતબ્બાસેવિતબ્બવેદનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યેસં અપ્પમાદેન કિચ્ચં કત્તબ્બં, યેસઞ્ચ ન કત્તબ્બં, તે દસ્સેતું **નાહં, ભિક્ખવે , સબ્બેસંયેવા**તિઆદિમાહ. તત્થ **કતં તેસં અપ્પમાદેના**તિ તેસં યં અપ્પમાદેન કત્તબ્બં, તં કતં. **અનુલોમિકાની**તિ પટિપત્તિઅનુલોમાનિ કમ્મટ્ઠાનસપ્પાયાનિ, યત્થ વસન્તેન સક્કા હોન્તિ મગ્ગફલાનિ પાપુણિતું. **ઇન્દ્રિયાનિ સમન્નાનયમાના**તિ સદ્ધાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ સમાનં કુરુમાના.

૧૮૨. **સત્તિમે, ભિક્ખવે, પુગ્ગલા**તિ ઇધ કિં દસ્સેતિ? યેસં અપ્પમાદેન કરણીયં નત્થિ, તે દ્વે હોન્તિ. યેસં અત્થિ, તે પઞ્ચાતિ એવં સબ્બેપિ ઇમે સત્ત પુગ્ગલા હોન્તીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતિ.

તત્થ **ઉભતોભાગવિમુત્તો**તિ દ્વીહિ ભાગેહિ વિમુત્તો. અરૂપસમાપત્તિયા રૂપકાયતો વિમુત્તો, મગ્ગેન નામકાયતો. સો ચતુન્નં અરૂપસમાપત્તીનં એકેકતો વુટ્ઠાય સઙ્ખારે સમ્મસિત્વા અરહત્તં પત્તાનં ચતુન્નં, નિરોધા વુટ્ઠાય અરહત્તં પત્તઅનાગામિનો ચ વસેન પઞ્ચવિધો હોતિ. પાળિ પનેત્થ – ''કતમો ચ પુગ્ગલો ઉભતોભાગવિમુત્તો, ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તી''તિ (પુ॰ પ॰ ૨૦૮) એવં અભિધમ્મે અટ્ઠવિમોક્ખલાભિનો વસેન આગતા.

પઞ્ઞાવિમુત્તોતિ પઞ્ઞાય વિમુત્તો. સો સુક્ખવિપસ્સકો, ચતૂહિ ઝાનેહિ વુટ્ઠાય અરહત્તં પત્તા ચત્તારો ચાતિ ઇમેસં વસેન પઞ્ચવિધોવ હોતિ. પાળિ પનેત્થ અટ્ઠવિમોક્ખપટિક્ખેપવસેનેવ આગતા. યથાહ – ''ન હેવ ખો અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો પઞ્ઞાવિમુત્તો''તિ.

ફુટ્ઠન્તં સચ્છિકરોતીતિ **કાયસક્ખી**. યો ઝાનફસ્સં પઠમં ફુસતિ, પચ્છા નિરોધં નિબ્બાનં સચ્છિકરોતિ, સો સોતાપત્તિફલટ્ઠં આદિં કત્વા યાવ અરહત્તમગ્ગટ્ઠા છબ્બિધો હોન્તીતિ વેદિતબ્બો. તેનેવાહ – ''ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો અટ્ઠ વિમોક્ખે કાયેન ફુસિત્વા વિહરતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા એકચ્ચે આસવા પરિક્ખીણા હોન્તિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો કાયસક્ખી''તિ.

દિટ્ઠન્તં પત્તોતિ **દિટ્ઠિપ્પત્તો**. તત્રિદં સઙ્ખેપલક્ખણં – દુક્ખા સઙ્ખારા, સુખો નિરોધોતિ ઞાતં હોતિ દિટ્ઠં વિદિતં સચ્છિકતં ફુસિતં પઞ્ઞાયાતિ દિટ્ઠિપ્પત્તો. વિત્થારતો પનેસોપિ કાયસક્ખિ વિય છબ્બિધો હોતિ. તેનેવાહ – ''ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો ઇદં દુક્ખન્તિ યથાભૂતં પજાનાતિ...પે॰... અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ, તથાગતપ્પવેદિતા ચસ્સ ધમ્મા પઞ્ઞાય વોદિટ્ઠા હોન્તિ વોચરિતા...પે॰... અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો દિટ્ઠિપ્પત્તો''તિ (પુ॰ પ॰ ૨૦૮).

સદ્ધાવિમુત્તોતિ સદ્ધાય વિમુત્તો. સોપિ વુત્તનયેનેવ છબ્બિધો હોતિ. તેનેવાહ – ''ઇધેકચ્ચો પુગ્ગલો ઇદં દુક્ખન્તિ – યથાભૂતં પજાનાતિ...પે॰... અયં દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદાતિ યથાભૂતં પજાનાતિ . તથાગતપ્પવેદિતા ચસ્સ ધમ્મા પઞ્ઞાય વોદિટ્ઠા હોન્તિ વોચરિતા...પે॰... નો ચ ખો યથા દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સદ્ધાવિમુત્તો''તિ (પુ॰ પ॰ ૨૦૮). એતેસુ હિ સદ્ધાવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગક્ખણે સદ્દહન્તસ્સ વિય ઓકપ્પેન્તસ્સ વિય અધિમુચ્ચન્તસ્સ વિય ચ કિલેસક્ખયો હોતિ, દિટ્ઠિપ્પત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગક્ખણે કિલેસચ્છેદકઞાણં અદન્ધં તિખિણં સૂરં હુત્વા વહતિ. તસ્મા યથા નામ નાતિતિખિણેન અસિના કદલિં છિન્દન્તસ્સ છિન્નટ્ઠાનં ન મટ્ઠં હોતિ, અસિ ન સીઘં વહતિ, સદ્દો સુય્યતિ, બલવતરો વાયામો કાતબ્બો હોતિ, એવરૂપા સદ્ધાવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગભાવના. યથા પન નિસિતઅસિના કદલિં છિન્દન્તસ્સ છિન્નટ્ઠાનં મટ્ઠં હોતિ, અસિ સીઘં વહતિ, સદ્દો ન સુય્યતિ, બલવવાયામકિચ્ચં ન હોતિ, એવરૂપા પઞ્ઞાવિમુત્તસ્સ પુબ્બભાગમગ્ગભાવના વેદિતબ્બા.

ધમ્મં અનુસ્સરતીતિ **ધમ્માનુસારી**. ધમ્મોતિ પઞ્ઞા, પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમં મગ્ગં ભાવેતીતિ અત્થો. **સદ્ધાનુસારિમ્હિ** ચ એસેવ નયો. ઉભો પનેતે સોતાપત્તિમગ્ગટ્ઠાયેવ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નસ્સ પઞ્ઞિન્દ્રિયં અધિમત્તં હોતિ, પઞ્ઞાવાહિં પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતિ . અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો ધમ્માનુસારી''તિ (પુ॰ પ॰ ૨૦૮). તથા – ''યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નસ્સ સદ્ધિન્દ્રિયં અધિમત્તં હોતિ, સદ્ધાવાહિં સદ્ધાપુબ્બઙ્ગમં અરિયમગ્ગં ભાવેતિ. અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો સદ્ધાનુસારી''તિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારતો પનેસા ઉભતોભાગવિમુત્તાદિકથા **વિસુદ્ધિમગ્ગે** પઞ્ઞાભાવનાધિકારે વુત્તા. તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. યા પનેસા એતેસં વિભાગદસ્સનત્થં ઇધ પાળિ આગતા, તત્થ યસ્મા રૂપસમાપત્તિયા વિના અરૂપસમાપત્તિયો નામ નત્થિ, તસ્મા આરુપ્પાતિ વુત્તેપિ અટ્ઠ વિમોક્ખા વુત્તાવ હોન્તીતિ વેદિતબ્બા.

કાયેન ફુસિત્વાતિ સહજાતનામકાયેન ફુસિત્વા. **પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા**તિ પઞ્ઞાય ચ એતસ્સ અરિયસચ્ચધમ્મે દિસ્વા. **એકચ્ચે આસવા**તિ પઠમમગ્ગાદીહિ પહાતબ્બા એકદેસઆસવા. **તથાગતપ્પવેદિતા**તિ તથાગતેન પવેદિતા ચતુસચ્ચધમ્મા. **પઞ્ઞાય વોદિટ્ઠા હોન્તી**તિ ઇમસ્મિં ઠાને સીલં કથિતં, ઇમસ્મિં સમાધિ, ઇમસ્મિં વિપસ્સના, ઇમસ્મિં મગ્ગો, ઇમસ્મિં ફલન્તિ એવં અત્થેન અત્થે કારણેન કારણે ચિણ્ણચરિતત્તા

મગ્ગપઞ્ઞાય સુદિટ્ઠા હોન્તિ. **વોચરિતા**તિ વિચરિતા. **સદ્ધા નિવિટ્ઠા હોતી**તિ ઓકપ્પનસદ્ધા પતિટ્ઠિતા હોતિ. **મત્તસો નિજ્ઝાનં ખમન્તી**તિ મત્તાય ઓલોકનં ખમન્તિ. **સદ્ધામત્ત**ન્તિ સદ્ધાયેવ, ઇતરં તસ્સેવ વેવચનં

ઇતિ ઇમેસુ અપ્પમાદેન કરણીયેસુ પુગ્ગલેસુ તયો પટિવિદ્ધમગ્ગફલા સેખા. તેસુ અનુલોમસેનાસનં સેવમાના કલ્યાણમિત્તે ભજમાના ઇન્દ્રિયાનિ સમન્નાનયમાના અનુપુબ્બેન અરહત્તં ગણ્હન્તિ. તસ્મા તેસં યથાઠિતોવ પાળિઅત્થો. અવસાને પન દ્વે સોતાપત્તિમગ્ગસમઙ્ગિનો. તેહિ તસ્સ મગ્ગસ્સ અનુલોમસેનાસનં સેવિતં, કલ્યાણમિત્તા ભજિતા, ઇન્દ્રિયાનિ સમન્નાનીતાનિ. ઉપરિ પન તિણ્ણં મગ્ગાનં અત્થાય સેવમાના ભજમાના સમન્નાનયમાના અનુપુબ્બેન અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તીતિ અયમેત્થ પાળિઅત્થો.

વિતણ્ડવાદી પન ઇમમેવ પાળિં ગહેત્વા – ''લોકુત્તરમગ્ગો ન એકચિત્તક્ખણિકો, બહુચિત્તક્ખણિકો''તિ વદતિ. સો વત્તબ્બો – ''યદિ અઞ્ઞેન ચિત્તેન સેનાસનં પટિસેવતિ, અઞ્ઞેન કલ્યાણમિત્તે ભજતિ, અઞ્ઞેન ઇન્દ્રિયાનિ સમન્નાનેતિ, અઞ્ઞં મગ્ગચિત્તન્તિ સન્ધાય ત્વં 'ન એકચિત્તક્ખણિકો મગ્ગો, બહુચિત્તક્ખણિકો'તિ વદસિ, એવં સન્તે સેનાસનં સેવમાનો નીલોભાસં પબ્બતં પસ્સતિ, વનં પસ્સતિ, મિગપક્ખીનં સદ્દં સુણાતિ, પુપ્ફફલાનં ગન્ધં ઘાયતિ, પાનીયં પિવન્તો રસં સાયતિ, નિસીદન્તો નિપજ્જન્તો ફસ્સં ફુસતિ. એવં તે પઞ્ચવિઞ્ઞાણસમઙ્ગીપિ લોકુત્તરધમ્મસમઙ્ગીયેવ ભવિસ્સતિ. સચે પનેતં સમ્પટિચ્છસિ, સત્થારા સદ્ધિં પટિવિરુજ્ઝસિ. સત્થારા હિ પઞ્ચવિઞ્ઞાણકાયા એકન્તં અબ્યાકતાવ વુત્તા, તંસમઙ્ગિસ્સ કુસલાકુસલં પટિક્ખિત્તં, લોકુત્તરમગ્ગો ચ એકન્તકુસલો. તસ્મા પજહેતં વાદ''ન્તિ પઞ્ઞપેતબ્બો. સચે પઞ્ઞત્તિં ન ઉપગચ્છતિ, ''ગચ્છ પાતોવ વિહારં પવિસિત્વા યાગું પિવાહી''તિ ઉય્યોજેતબ્બો.

૧૮૩. નાહં , ભિક્ખવે, આદિકેનેવાતિ અહં, ભિક્ખવે, પઠમમેવ મણ્ડૂકસ્સ ઉપ્પતિત્વા ગમનં વિય અઞ્ઞારાધનં અરહત્તે પતિટ્ઠાનં ન વદામિ. **અનુપુબ્બસિક્ખા**તિ કરણત્થે પચ્ચત્તવચનં. પરતો પદદ્વયેપિ એસેવ નયો. **સદ્ધાજાતો**તિ ઓકપ્પનિયસદ્ધાય જાતસદ્ધો. **ઉપસઙ્કમતી**તિ ગરૂનં સમીપં ગચ્છતિ. **પયિરુપાસતી**તિ સન્તિકે નિસીદતિ. **ધારેતી**તિ સાધુકં કત્વા ધારેતિ. **છન્દો જાયતી**તિ કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દો જાયતિ. **ઉસ્સહતી**તિ વીરિયં કરોતિ. **તુલેતી**તિ અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ તુલયતિ. **તુલયિત્વા પદહતી**તિ એવં તીરણવિપસ્સનાય તુલયન્તો મગ્ગપધાનં પદહતિ. **પહિતત્તો**તિ પેસિતચિત્તો. **કાયેન ચેવ પરમસચ્ચ**ન્તિ નામકાયેન નિબ્બાનસચ્ચં સચ્છિકરોતિ. **પઞ્ઞાય ચા**તિ નામકાયસમ્પયુત્તાય મગ્ગપઞ્ઞાય પટિવિજ્ઝતિ પસ્સતિ.

ઇદાનિ યસ્મા તે સત્થુ આગમનં સુત્વા પચ્ચુગ્ગમનમત્તમ્પિ ન અકંસુ, તસ્મા તેસં ચરિયં ગરહન્તો **સાપિ નામ, ભિક્ખવે, સદ્ધા નાહોસી**તિઆદિમાહ. તત્થ **કીવદૂરેવિમે**તિ કિત્તકં દૂરે ઠાને. યોજનસતમ્પિ યોજનસહસ્સમ્પિ અપક્કન્તાતિ વત્તું વટ્ટતિ, ન પન કિઞ્ચિ આહ. **ચતુપ્પદં વેય્યાકરણ**ન્તિ ચતુસચ્ચબ્યાકરણં સન્ધાય વુત્તં.

૧૮૪. યસ્સુદ્દિટ્ઠસ્સાતિ યસ્સ ઉદ્દિટ્ઠસ્સ. **યોપિ સો, ભિક્ખવે, સત્થા**તિ બાહિરકસત્થારં દસ્સેતિ. **એવરૂપી**તિ એવંજાતિકા. **પણોપણવિયા**તિ પણવિયા ચ ઓપણવિયા ચ . **ન ઉપેતી**તિ ન હોતિ. કયવિક્કયકાલે વિય અગ્ઘવડ્ઢનહાપનં ન હોતીતિ અત્થો. અયં ગોણો કિં અગ્ઘતિ, વીસતિ અગ્ઘતીતિ ભણન્તો પણતિ નામ. ન વીસતિ અગ્ઘતિ, દસ અગ્ઘતીતિ ભણન્તો ઓપણતિ નામ. ઇદં પટિસેધેન્તો આહ ''પણોપણવિયા ન ઉપેતી''તિ. ઇદાનિ તં પણોપણવિયં દસ્સેતું એવઞ્ચ નો અસ્સ, અથ નં કરેય્યામ, ન ચ નો એવમસ્સ, ન નં કરેય્યામાતિ આહ.

કિં પન, ભિક્ખવેતિ, ભિક્ખવે, યં તથાગતો સબ્બસો આમિસેહિ વિસંસટ્ઠો વિહરતિ, એવં વિસંસટ્ઠસ્સ સત્થુનો એવરૂપા પણોપણવિયા કિં યુજ્જિસ્સતિ? **પરિયોગાહિય વત્તતો**તિ પરિયોગાહિત્વા ઉક્ખિપિત્વા ગહેત્વા વત્તન્તસ્સ. **અયમનુધમ્મો**તિ અયં સભાવો. **જાનાતિ ભગવા, નાહં જાનામી**તિ ભગવા એકાસનભોજને આનિસંસં જાનાતિ, અહં ન જાનામીતિ મયિ સદ્ધાય દિવસસ્સ તયો વારે ભોજનં પહાય એકાસનભોજનં ભુઞ્જતિ. **રુળ્હનીય**ન્તિ રોહનીયં. **ઓજવન્ત**ન્તિ સિનેહવન્તં. **કામં તચો ચા**તિ ઇમિના ચતુરઙ્ગવીરિયં દસ્સેતિ. એત્થ હિ તચો એકં અઙ્ગં, ન્હારુ એકં, અટ્ઠિ એકં, મંસલોહિતં એકન્તિ એવં ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં અધિટ્ઠહિત્વા અરહત્તં અપ્પત્વા ન વુટ્ઠહિસ્સામીતિ એવં પટિપજ્જતીતિ દસ્સેતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. દેસનં પન ભગવા નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેન અરહત્તનિકૂટેન નિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

કીટાગિરિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરિબ્બાજકવગ્ગો

૧. તેવિજ્જવચ્છસુત્તવણ્ણના

૧૮૫. એવં મે સુતન્તિ તેવિજ્જવચ્છસુત્તં. તત્થ **એકપુણ્ડરીકે**તિ પુણ્ડરીકો વુચ્ચતિ સેતમ્બરુક્ખો, સો તસ્મિં આરામે એકો પુણ્ડરીકો અત્થીતિ એકપુણ્ડરીકો. **એતદહોસી**તિ તત્થ પવિસિતુકામતાય અહોસિ. **ચિરસ્સં ખો, ભન્તે**તિ પકતિયા આગતપુબ્બતં ઉપાદાય. **ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મ**ન્તિ ઇધ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં ધમ્મો નામ, મહાજનસ્સ બ્યાકરણં અનુધમ્મો નામ. સેસં જીવકસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૫૧ આદયો) વુત્તનયમેવ. **ન મે તે**તિ અનનુઞ્ઞાય ઠત્વા અનુઞ્ઞમ્પિ પટિક્ખિપતિ. ''સબ્બઞ્ઞૂ સબ્બદસ્સાવી અપરિસેસં ઞાણદસ્સનં પટિજાનાતી''તિ હિ ઇદં અનુજાનિતબ્બં સિયા, – ''ચરતો ચ મે…પે॰… પચ્ચુપટ્ઠિત''ન્તિ ઇદં પન નાનુજાનિતબ્બં. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન હિ આવજ્જિત્વા પજાનાતિ. તસ્મા અનનુઞ્ઞાય ઠત્વા અનુઞ્ઞમ્પિ પટિક્ખિપન્તો એવમાહ.

૧૮૬. આસવાનં ખયાતિ એત્થ સકિં ખીણાનં આસવાનં પુન ખેપેતબ્બાભાવા યાવદેવાતિ ન વુત્તં. પુબ્બેનિવાસઞાણેન ચેત્થ ભગવા અતીતજાનનગુણં દસ્સેતિ, દિબ્બચક્ખુઞાણેન પચ્ચુપ્પન્નજાનનગુણં, આસવક્ખયઞાણેન લોકુત્તરગુણન્તિ. ઇતિ ઇમાહિ તીહિ વિજ્જાહિ સકલબુદ્ધગુણે સંખિપિત્વા કથેસિ.

ગિહિસંયોજનન્તિ ગિહિબન્ધનં ગિહિપરિક્ખારેસુ નિકન્તિં. **નત્થિ ખો વચ્છા**તિ ગિહિસંયોજનં અપ્પહાય દુક્ખસ્સન્તકરો નામ નત્થિ. યેપિ હિ સન્તતિમહામત્તો ઉગ્ગસેનો સેટ્ઠિપુત્તો વીતસોકદારકોતિ ગિહિલિઙ્ગે ઠિતાવ અરહત્તં પત્તા, તેપિ મગ્ગેન સબ્બસઙ્ખારેસુ નિકન્તિં સુક્ખાપેત્વા પત્તા. તં પત્વા પન ન તેન લિઙ્ગેન અટ્ઠંસુ, ગિહિલિઙ્ગં નામેતં હીનં, ઉત્તમગુણં ધારેતું ન સક્કોતિ. તસ્મા તત્થ ઠિતો અરહત્તં પત્વા તંદિવસમેવ પબ્બજતિ વા પરિનિબ્બાતિ વા. ભૂમદેવતા પન તિટ્ઠન્તિ. કસ્મા? નિલીયનોકાસસ્સ અત્થિતાય. સેસકામભવે મનુસ્સેસુ સોતાપન્નાદયો તયો તિટ્ઠન્તિ, કામાવચરદેવેસુ સોતાપન્ના સકદાગામિનો ચ, અનાગામિખીણાસવા પનેત્થ ન તિટ્ઠન્તિ. કસ્મા? તઞ્હિ ઠાનં લળિતજનસ્સ આવાસો, નત્થિ તત્થ તેસં પવિવેકારહં પટિચ્છન્નટ્ઠાનઞ્ચ. ઇતિ તત્થ ખીણાસવો પરિનિબ્બાતિ, અનાગામી ચવિત્વા સુદ્ધાવાસે નિબ્બત્તતિ. કામાવચરદેવતો ઉપરિ પન ચત્તારોપિ અરિયા તિટ્ઠન્તિ.

સોપાસિ કમ્મવાદીતિ સોપિ કમ્મવાદી અહોસિ, કિરિયમ્પિ ન પટિબાહિત્થ. તઞ્હિ એકનવુતિકપ્પમત્થકે અત્તાનંયેવ ગહેત્વા કથેતિ. તદા કિર મહાસત્તો પાસણ્ડપરિગ્ગણ્હનત્થં પબ્બજિતો તસ્સપિ પાસણ્ડસ્સ નિપ્ફલભાવં જાનિત્વા વીરિયં ન હાપેસિ, કિરિયવાદી હુત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તતિ. તસ્મા એવમાહ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

તેવિજ્જવચ્છસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અગ્ગિવચ્છસુત્તવણ્ણના

૧૮૭. એવં મે સુતન્તિ અગ્ગિવચ્છસુત્તં. તત્થ **ન ખો અહ**ન્તિ પઠમવારે નાહં સસ્સતદિટ્ઠિકોતિ વદતિ, દુતિયે નાહં ઉચ્છેદદિટ્ઠિકોતિ. એવં અન્તાનન્તિકાદિવસેન સબ્બવારેસુ પટિક્ખેપો વેદિતબ્બો. **હોતિ ચ ન ચ હોતી**તિ અયં

પનેત્થ એકચ્ચસસ્સતવાદો. **નેવ હોતિ ન ન હોતી**તિ અયં અમરાવિક્ખેપોતિ વેદિતબ્બો.

૧૮૯. સદુક્ખન્તિ કિલેસદુક્ખેન ચેવ વિપાકદુક્ખેન ચ સદુક્ખં. **સવિઘાત**ન્તિ તેસંયેવ દ્વિન્નં વસેન સઉપઘાતકં. **સઉપાયાસ**ન્તિ તેસંયેવ વસેન સઉપાયાસં. **સપરિળાહ**ન્તિ તેસંયેવ વસેન સપરિળાહં.

કિઞ્ચિ દિટ્ઠિગતન્તિ કાચિ એકા દિટ્ઠિપિ રુચ્ચિત્વા ખમાપેત્વા ગહિતા અત્થીતિ પુચ્છતિ. **અપનીત**ન્તિ નીહટં અપવિદ્ધં. **દિટ્ઠ**ન્તિ પઞ્ઞાય દિટ્ઠં. **તસ્મા**તિ યસ્મા પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં ઉદયવયં અદ્દસ, તસ્મા. **સબ્બમઞ્ઞિતાન**ન્તિ સબ્બેસં તિણ્ણમ્પિ તણ્હાદિટ્ઠિમાનમઞ્ઞિતાનં. **મથિતાન**ન્તિ તેસંયેવ વેવચનં. ઇદાનિ તાનિ વિભજિત્વા દસ્સેન્તો **સબ્બઅહંકાર-મમંકાર-માનાનુસયાન**ન્તિ આહ. એત્થ હિ અહંકારો દિટ્ઠિ, મમંકારો તણ્હા, માનાનુસયો માનો. **અનુપાદા વિમુત્તો**તિ ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ કઞ્ચિ ધમ્મં અનુપાદિયિત્વા વિમુત્તો.

૧૯૦. ન ઉપેતીતિ ન યુજ્જતિ. એત્થ ચ ''ન ઉપપજ્જતી''તિ ઇદં અનુજાનિતબ્બં સિયા. યસ્મા પન એવં વુત્તે સો પરિબ્બાજકો ઉચ્છેદં ગણ્હેય્ય, ઉપપજ્જતીતિ પન સસ્સતમેવ, ઉપપજ્જતિ ચ ન ચ ઉપપજ્જતીતિ એકચ્ચસસ્સતં, નેવ ઉપપજ્જતિ ન ન ઉપપજ્જતીતિ અમરાવિક્ખેપં, તસ્મા ભગવા – ''અયં અપ્પતિટ્ઠો અનાલમ્બો હોતુ, સુખપવેસનટ્ઠાનં મા લભતૂ''તિ અનનુઞ્ઞાય ઠત્વા અનુઞ્ઞમ્પિ પટિક્ખિપિ. **અલ**ન્તિ સમત્થં પરિયત્તં . **ધમ્મો**તિ પચ્ચયાકારધમ્મો. **અઞ્ઞત્રયોગેના**તિ અઞ્ઞત્થ પયોગેન. **અઞ્ઞત્રાચરિયકેના**તિ પચ્ચયાકારં અજાનન્તાનં અઞ્ઞેસં આચરિયાનં સન્તિકે વસન્તેન.

૧૯૧. તેન હિ વચ્છાતિ યસ્મા ત્વં સમ્મોહમાપાદિન્તિ વદસિ, તસ્મા તંયેવેત્થ પટિપુચ્છિસ્સામિ. **અનાહારો નિબ્બુતો**તિ અપ્પચ્ચયો નિબ્બુતો.

૧૯૨. યેન રૂપેનાતિ યેન રૂપેન સત્તસઙ્ખાતં તથાગતં રૂપીતિ પઞ્ઞાપેય્ય. **ગમ્ભીરો**તિ ગુણગમ્ભીરો. **અપ્પમેય્યો**તિ પમાણં ગણ્હિતું ન સક્કુણેય્યો. **દુપ્પરિયોગાળ્હો**તિ દુઓગાહો દુજ્જાનો. **સેય્યથાપિ મહાસમુદ્દો**તિ યથા મહાસમુદ્દો ગમ્ભીરો અપ્પમેય્યો દુજ્જાનો, એવમેવ ખીણાસવોપિ. તં આરબ્ભ ઉપપજ્જતીતિઆદિ સબ્બં ન યુજ્જતિ. કથં? યથા પરિનિબ્બુતં અગ્ગિં આરબ્ભ પુરત્થિમં દિસં ગતોતિઆદિ સબ્બં ન યુજ્જતિ, એવં.

અનિચ્ચતાતિ અનિચ્ચતાય. **સારે પતિટ્ઠિત**ન્તિ લોકુત્તરધમ્મસારે પતિટ્ઠિતં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

અગ્ગિવચ્છસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મહાવચ્છસુત્તવણ્ણના

૧૯૩. એવં મે સુતન્તિ મહાવચ્છસુત્તં. તત્થ **સહકથી**તિ સદ્ધિંવાદો, બહું મયા તુમ્હેહિ સદ્ધિં કથિતપુબ્બન્તિ કથં સારેતિ મેત્તિં ઘટેતિ. પુરિમાનિ હિ દ્વે સુત્તાનિ એતસ્સેવ કથિતાનિ, સંયુત્તકે અબ્યાકતસંયુત્તં (સં॰ નિ॰ ૪.૪૧૬ આદયો) નામ એતસ્સેવ કથિતં – ''કિં નુ ખો, ભો ગોતમ, સસ્સતો લોકો ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞન્તિ અબ્યાકતમેત''ન્તિ એવં એકુત્તરનિકાયેપિ ઇમિના સદ્ધિં કથિતં અત્થિયેવ. તસ્મા એવમાહ. સમ્માસમ્બુદ્ધોપિ તસ્સ આગતાગતસ્સ સઙ્ગહં કત્વા ઓકાસમકાસિયેવ. કસ્મા? અયઞ્હિ સસ્સતદિટ્ઠિકો, સસ્સતદિટ્ઠિકા ચ સીઘં લદ્ધિં ન

વિસ્સજ્જેન્તિ, વસાતેલમક્ખિતપિલોતિકા વિય ચિરેન સુજ્ઝન્તિ. પસ્સતિ ચ ભગવા – ‘‘અયં પરિબ્બાજકો કાલે ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે લદ્ધિં વિસ્સજ્જેત્વા મમ સન્તિકે પબ્બજિત્વા છ અભિઞ્ઞાયો સચ્છિકત્વા અભિઞ્ઞાતસાવકો ભવિસ્સતી’’તિ. તસ્મા તસ્સ આગતાગતસ્સ સઙ્ગહં કત્વા ઓકાસમકાસિયેવ. ઇદં પનસ્સ પચ્છિમગમનં. સો હિ ઇમસ્મિં સુત્તે તરણં વા હોતુ અતરણં વા, યટ્ઠિં ઓતરિત્વા ઉદકે પતમાનો વિય સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજિસ્સામીતિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા આગતો. તસ્મા ધમ્મદેસનં યાચન્તો **સાધુ મે ભવં ગોતમો**તિઆદિમાહ. તસ્સ ભગવા મૂલવસેન સંખિત્તદેસનં, કમ્મપથવસેન વિત્થારદેસનં દેસેસિ. મૂલવસેન ચેત્થ અતિસંખિત્તા દેસના, કમ્મપથવસેન સંખિત્તા વિત્થારસદિસા. બુદ્ધાનં પન નિપ્પરિયાયેન વિત્થારદેસના નામ નત્થિ. ચતુવીસતિસમન્તપટ્ઠાનમ્પિ હિ સત્તપકરણે અભિધમ્મપિટકે ચ સબ્બં સંખિત્તમેવ. તસ્મા મૂલવસેનાપિ કમ્મપથવસેનાપિ સંખિત્તમેવ દેસેસીતિ વેદિતબ્બો.

૧૯૪. તત્થ **પાણાતિપાતા વેરમણી કુસલ**ન્તિઆદીસુ પટિપાટિયા સત્તધમ્મા કામાવચરા, અનભિજ્ઝાદયો તયો ચતુભૂમિકાપિ વટ્ટન્તિ.

યતો ખો, **વચ્છ**, **ભિક્ખુનો**તિ કિઞ્ચાપિ અનિયમેત્વા વુત્તં, યથા પન જીવકસુત્તે ચ ચઙ્કીસુત્તે ચ, એવં ઇમસ્મિં સુત્તે ચ અત્તાનમેવ સન્ધાયેતં ભગવતા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૯૫. **અત્થિ પના**તિ કિં પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ? અયં કિરસ્સ લદ્ધિ – ‘‘તસ્મિં તસ્મિં સાસને સત્થાવ અરહા હોતિ, સાવકો પન અરહત્તં પત્તું સમત્થો નત્થિ. સમણો ચ ગોતમો ‘યતો ખો, વચ્છ, ભિક્ખુનો’તિ એકં ભિક્ખું કથેન્તો વિય કથેતિ, અત્થિ નુ ખો સમણસ્સ ગોતમસ્સ સાવકો અરહત્તપ્પત્તો’’તિ. એતમત્થં પુચ્છિસ્સામીતિ પુચ્છતિ. તત્થ **તિટ્ઠતૂ**તિ ભવં તાવ ગોતમો તિટ્ઠતુ, ભવઞ્હિ લોકે પાકટો અરહાતિ અત્થો. તસ્મિં બ્યાકતે ઉત્તરિ ભિક્ખુનીઆદીનં વસેન પઞ્હં પુચ્છિ, ભગવાપિસ્સ બ્યાકાસિ.

૧૯૬. **આરાધકો**તિ સમ્પાદકો પરિપૂરકો.

૧૯૭. **સેખાય વિજ્જાય પત્તબ્બ**ન્તિ હેટ્ઠિમફલત્તયં પત્તબ્બં. તં સબ્બં મયા અનુપ્પત્તન્તિ વદતિ. વિતણ્ડવાદી પનાહ – ‘‘કતમે ધમ્મા સેક્ખા? ચત્તારો મગ્ગા અપરિયાપન્ના હેટ્ઠિમાનિ ચ તીણિ સામઞ્ઞફલાની’’તિ (ધ॰ સ॰ ૧૦૨૩) વચનતો અરહત્તમગ્ગોપિ અનેન પત્તોયેવ. ફલં પન અપત્તં, તસ્સ પત્તિયા ઉત્તરિ યોગં કથાપેતીતિ. સો એવં સઞ્ઞાપેતબ્બો –

‘‘યો વે કિલેસાનિ પહાય પઞ્ચ,
પરિપુણ્ણસેખો અપરિહાનધમ્મો;
ચેતોવસિપ્પત્તો સમાહિતિન્દ્રિયો,
સ વે ઠિતત્તોતિ નરો પવુચ્ચતી’’તિ. (અ॰ નિ॰ ૪.૫);

અનાગામિપુગ્ગલો હિ એકન્તપરિપુણ્ણસેખો. તં સન્ધાય ‘‘સેખાય વિજ્જાય પત્તબ્બ’’ન્તિ આહ. મગ્ગસ્સ પન એકચિત્તક્ખણિકત્તા તત્થ ઠિતસ્સ પુચ્છા નામ નત્થિ. ઇમિના સુત્તેન મગ્ગોપિ બહુચિત્તક્ખણિકો હોતૂતિ ચે. એતં ન બુદ્ધવચનં, વુત્તગાથાય ચ અત્થો વિરુજ્ઝતિ. તસ્મા અનાગામિફલે ઠત્વા અરહત્તમગ્ગસ્સ વિપસ્સનં કથાપેતીતિ વેદિતબ્બો. યસ્મા પનસ્સ ન કેવલં સુદ્ધઅરહત્તસ્સેવ ઉપનિસ્સયો, છન્નમ્પિ અભિઞ્ઞાનં ઉપનિસ્સયો અત્થિ, તસ્મા

ભગવા – ‘‘એવમયં સમથે કમ્મં કત્વા પઞ્ચ અભિઞ્ઞા નિબ્બત્તેસ્સતિ , વિપસ્સનાય કમ્મં કત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સતિ. એવં છળભિઞ્ઞો મહાસાવકો ભવિસ્સતી’’તિ વિપસ્સનામત્તં અકથેત્વા સમથવિપસ્સના આચિક્ખિ.

૧૯૮. સતિ સતિઆયતનેતિ સતિ સતિકારણે. કિઞ્ચેત્થ કારણં? અભિઞ્ઞા વા અભિઞ્ઞાપાદકજ્ઝાનં વા અવસાને પન અરહત્તં વા કારણં અરહત્તસ્સ વિપસ્સના વાતિ વેદિતબ્બં.

૨૦૦. પરિચિણ્ણો મે ભગવાતિ સત્ત હિ સેખા ભગવન્તં પરિચરન્તિ નામ, ખીણાસવેન ભગવા પરિચિણ્ણો હોતિ. ઇતિ સઙ્ખેપેન અરહત્તં બ્યાકરોન્તો થેરો એવમાહ. તે પન ભિક્ખૂ તમત્થં ન જાનિંસુ, અજાનન્તાવ તસ્સ વચનં સમ્પટિચ્છિત્વા. ભગવતો આરોચેસું. **દેવતા**તિ તેસં ગુણાનં લાભી દેવતા. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

મહાવચ્છસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દીઘનખસુત્તવણ્ણના

૨૦૧. એવં મે સુતન્તિ દીઘનખસુત્તં. તત્થ **સૂકરખતાય**ન્તિ સૂકરખતાતિ એવંનામકે લેણે. કસ્સપબુદ્ધકાલે કિર તં લેણં એકસ્મિં બુદ્ધન્તરે પથવિયા વડ્ઢમાનાય અન્તોભૂમિગતં જાતં. અથેકદિવસં એકો સૂકરો તસ્સ છદનપરિયન્તસમીપે પંસું ખણિ. દેવે વુટ્ઠે પંસુધોતો છદનપરિયન્તો પાકટો અહોસિ. એકો વનચરકો દિસ્વા – ‘‘પુબ્બે સીલવન્તેહિ પરિભુત્તલેણેન ભવિતબ્બં, પટિજગ્ગિસ્સામિ ન’’ન્તિ સમન્તતો પંસું અપનેત્વા લેણં સોધેત્વા કુટ્ટપરિક્ખેપં કત્વા દ્વારવાતપાનં યોજેત્વા સુપરિનિટ્ઠિત-સુધાકમ્મચિત્તકમ્મરજતપટ્ટસદિસાય વાલુકાય સન્થતપરિવેણં લેણં કત્વા મઞ્ચપીઠં પઞ્ઞાપેત્વા ભગવતો વસનત્થાય અદાસિ. લેણં ગમ્ભીરં અહોસિ ઓતરિત્વા અભિરુહિતબ્બં. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

દીઘનખોતિ તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ નામં. **ઉપસઙ્કમી**તિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? સો કિર થેરે અડ્ઢમાસપબ્બજિતે ચિન્તેસિ – ‘‘મય્હં માતુલો અઞ્ઞં પાસણ્ડં ગન્ત્વા ન ચિરં તિટ્ઠતિ, ઇદાનિ પનસ્સ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકં ગતસ્સ અડ્ઢમાસો જાતો. પવત્તિમ્પિસ્સ ન સુણામિ, ઓજવન્તં નુ ખો સાસનં, જાનિસ્સામિ ન’’ન્તિ ગન્તુકામો જાતો. તસ્મા ઉપસઙ્કમિ. **એકમન્તં ઠિતો**તિ તસ્મિં કિર સમયે થેરો ભગવન્તં બીજયમાનો ઠિતો હોતિ, પરિબ્બાજકો માતુલે હિરોત્તપ્પેન ઠિતકોવ પઞ્હં પુચ્છિ. તેન વુત્તં ‘‘એકમન્તં ઠિતો’’તિ.

સબ્બં મે નક્ખમતીતિ સબ્બા મે ઉપપત્તિયો નક્ખમન્તિ, પટિસન્ધિયો નક્ખમન્તીતિ અધિપ્પાયેન વદતિ. એત્તાવતાનેન ‘‘ઉચ્છેદવાદોહમસ્મી’’તિ દીપિતં હોતિ. ભગવા પનસ્સ અધિપ્પાયં મુઞ્ચિત્વા અક્ખરે તાવ દોસં દસ્સેન્તો **યાપિ ખો તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **એસાપિ તે દિટ્ઠિ નક્ખમતી**તિ એસાપિ તે પઠમં રુચ્ચિત્વા ખમાપેત્વા ગહિતદિટ્ઠિ નક્ખમતીતિ. **એસા ચે મે, ભો ગોતમ, દિટ્ઠિ ખમેય્યા**તિ મય્હઞ્હિ સબ્બં નક્ખમતીતિ દિટ્ઠિ, તસ્સ મય્હં યા એસા સબ્બં મે નક્ખમતીતિ દિટ્ઠિ, એસા મે ખમેય્ય. યં તં ‘‘સબ્બં મે નક્ખમતી’’તિ વુત્તં, તમ્પિસ્સ તાદિસમેવ. યથા સબ્બગહણેન ગહિતાપિ અયં દિટ્ઠિ ખમતિ, એવમેવં તમ્પિ ખમેય્ય . એવં અત્તનો વાદે આરોપિતં દોસં ઞત્વા તં પરિહરામીતિ સઞ્ઞાય વદતિ, અત્થતો પનસ્સ ‘‘એસા દિટ્ઠિ ન મે ખમતી’’તિ આપજ્જતિ. યસ્સ પનેસા ન ખમતિ ન રુચ્ચતિ, તસ્સાયં તાય દિટ્ઠિયા સબ્બં મે ન ખમતીતિ દિટ્ઠિ રુચિતં. તેન હિ

દિટ્ઠિઅક્ખમેન અરુચિતેન ભવિતબ્બન્તિ સબ્બં ખમતીતિ રુચ્ચતીતિ આપજ્જતિ. ન પનેસ તં સમ્પટિચ્છતિ, કેવલં તસ્સાપિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા ઉચ્છેદમેવ ગણ્હાતિ. તેનાહ ભગવા **અતો ખો તે, અગ્ગિવેસ્સન**,...પે॰... **અઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિં ઉપાદિયન્તી**તિ. તત્થ **અતો**તિ પજહનકેસુ નિસ્સક્કં, યે પજહન્તિ, તેહિ યે નપ્પજહન્તીતિ વુચ્ચિયન્તિ, તેવ બહુતરાતિ અત્થો. **બહૂ હિ બહુતરા**તિ એત્થ હિકારો નિપાતમત્તં, બહૂ બહુતરાતિ અત્થો. પરતો **તનૂ હિ તનુતરા**તિ પદેપિ એસેવ નયો. **યે એવમાહંસૂ**તિ યે એવં વદન્તિ. **તઞ્ચેવ દિટ્ઠિં નપ્પજહન્તિ**, **અઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિં ઉપાદિયન્તી**તિ મૂલદસ્સનં નપ્પજહન્તિ, અપરદસ્સનં ઉપાદિયન્તિ.

એત્થ ચ સસ્સતં ગહેત્વા તમ્પિ અપ્પહાય ઉચ્છેદં વા એકચ્ચસસ્સતં વા ગહેતું ન સક્કા, ઉચ્છેદમ્પિ ગહેત્વા તં અપ્પહાય સસ્સતં વા એકચ્ચસસ્સતં વા ન સક્કા ગહેતું, એકચ્ચસસ્સતમ્પિ ગહેત્વા તં અપ્પહાય સસ્સતં વા ઉચ્છેદં વા ન સક્કા ગહેતું. મૂલસસ્સતં પન અપ્પહાય અઞ્ઞં સસ્સતમેવ સક્કા ગહેતું. કથં? એકસ્મિઞ્હિ સમયે ''રૂપં સસ્સત''ન્તિ ગહેત્વા અપરસ્મિં સમયે ''ન સુદ્ધરૂપમેવ સસ્સતં, વેદનાપિ સસ્સતા, વિઞ્ઞાણમ્પિ સસ્સત''ન્તિ ગણ્હાતિ. ઉચ્છેદેપિ એકચ્ચસસ્સતેપિ એસેવ નયો. યથા ચ ખન્ધેસુ, એવં આયતનેસુપિ યોજેતબ્બં. ઇદં સન્ધાય વુત્તં – ''તઞ્ચેવ દિટ્ઠિં નપ્પજહન્તિ, અઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિં ઉપાદિયન્તી''તિ.

દુતિયવારે **અતો**તિ અપ્પજહનકેસુ નિસ્સક્કં, યે નપ્પજહન્તિ, તેહિ, યે પજહન્તીતિ વુચ્ચિયન્તિ, તેવ તનુતરા અપ્પતરાતિ અત્થો. **તઞ્ચેવ દિટ્ઠિં પજહન્તિ**, **અઞ્ઞઞ્ચ દિટ્ઠિં ન ઉપાદિયન્તી**તિ તઞ્ચ મૂલદસ્સનં પજહન્તિ, અઞ્ઞઞ્ચ દસ્સનં ન ગણ્હન્તિ. કથં? એકસ્મિઞ્હિ સમયે ''રૂપં સસ્સત''ન્તિ ગહેત્વા અપરસ્મિં સમયે તત્થ આદીનવં દિસ્વા ''ઓળારિકમેતં મય્હં દસ્સન''ન્તિ પજહતિ ''ન કેવલઞ્ચ રૂપં સસ્સતન્તિ દસ્સનમેવ ઓળારિકં, વેદનાપિ સસ્સતા...પે॰... વિઞ્ઞાણમ્પિ સસ્સતન્તિ દસ્સનં ઓળારિકમેવા''તિ વિસ્સજ્જેતિ . ઉચ્છેદેપિ એકચ્ચસસ્સતેપિ એસેવ નયો. યથા ચ ખન્ધેસુ, એવં આયતનેસુપિ યોજેતબ્બં. એવં તઞ્ચ મૂલદસ્સનં પજહન્તિ, અઞ્ઞઞ્ચ દસ્સનં ન ગણ્હન્તિ.

સન્તગ્ગિવેસ્સનાતિ કસ્મા આરભિ? અયં ઉચ્છેદલદ્ધિકો અત્તનો લદ્ધિં નિગૂહતિ, તસ્સા પન લદ્ધિયા વણ્ણે વુચ્ચમાને અત્તનો લદ્ધિં પાતુકરિસ્સતીતિ તિસ્સો લદ્ધિયો એકતો દસ્સેત્વા વિભજિતું ઇમં દેસનં આરભિ.

સારાગાય સન્તિકેતિઆદીસુ રાગવસેન વટ્ટે રજ્જનસ્સ આસન્ના તણ્હાદિટ્ઠિસંયોજનેન વટ્ટસંયોજનસ્સ સન્તિકે. **અભિનન્દનાયા**તિ તણ્હાદિટ્ઠિવસેનેવ ગિલિત્વા પરિયાદિયનસ્સ ગહણસ્સ ચ આસન્નાતિ અત્થો. **અસારાગાય સન્તિકે**તિઆદીસુ વટ્ટે અરજ્જનસ્સ આસન્નાતિઆદિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

એત્થ ચ સસ્સતદસ્સનં અપ્પસાવજ્જં દન્ધવિરાગં, ઉચ્છેદદસ્સનં મહાસાવજ્જં ખિપ્પવિરાગં. કથં? સસ્સતવાદી હિ ઇધલોકં પરલોકઞ્ચ અત્થીતિ જાનાતિ, સુકતદુક્કટાનં ફલં અત્થીતિ જાનાતિ, કુસલં કરોતિ, અકુસલં કરોન્તો ભાયતિ, વટ્ટં અસ્સાદેતિ, અભિનન્દતિ. બુદ્ધાનં વા બુદ્ધસાવકાનં વા સમ્મુખીભૂતો સીઘં લદ્ધિં જહિતું ન સક્કોતિ. તસ્મા તં સસ્સતદસ્સનં અપ્પસાવજ્જં દન્ધવિરાગન્તિ વુચ્ચતિ. ઉચ્છેદવાદી પન ઇધલોકપરલોકં અત્થીતિ જાનાતિ, સુકતદુક્કટાનં ફલં અત્થીતિ જાનાતિ, કુસલં ન કરોતિ, અકુસલં કરોન્તો ન ભાયતિ, વટ્ટં ન અસ્સાદેતિ, નાભિનન્દતિ, બુદ્ધાનં વા બુદ્ધસાવકાનં વા સમ્મુખીભાવે સીઘં દસ્સનં પજહતિ. પારમિયો પૂરેતું સક્કોન્તો બુદ્ધો હુત્વા, અસક્કોન્તો અભિનીહારં કત્વા સાવકો હુત્વા પરિનિબ્બાયતિ. તસ્મા ઉચ્છેદદસ્સનં મહાસાવજ્જં ખિપ્પવિરાગન્તિ વુચ્ચતિ.

૨૦૨. સો પન પરિબ્બાજકો એતમત્થં અસલ્લક્ખેત્વા – ''મય્હં દસ્સનં સંવણ્ણેતિ પસંસતિ, અદ્ધા મે સુન્દરં દસ્સન''ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા **ઉક્કંસેતિ મે ભવન્તિ**આદિમાહ.

ઇદાનિ યસ્મા અયં પરિબ્બાજકો કઞ્જિયેનેવ તિત્તકાલાબુ, ઉચ્છેદદસ્સનેનેવ પૂરિતો, સો યથા કઞ્જિયં અપ્પહાય ન સક્કા લાબુમ્હિ તેલફાણિતાદીનિ પક્ખિપિતું, પક્ખિત્તાનિપિ ન ગણ્હાતિ, એવમેવં તં લદ્ધિં અપ્પહાય અભબ્બો મગ્ગફલાનં લાભાય, તસ્મા લદ્ધિં જહાપનત્થં **તત્રગ્ગિવેસ્સના**તિઆદિ આરદ્ધં. **વિગ્ગહો**તિ કલહો. **એવમેતાસં દિટ્ઠીનં પહાનં હોતી**તિ એવં વિગ્ગહાદિઆદીનવં દિસ્વા તાસં દિટ્ઠીનં પહાનં હોતિ. સો હિ પરિબ્બાજકો ''કિં મે ઇમિના વિગ્ગહાદિના''તિ તં ઉચ્છેદદસ્સનં પજહતિ.

૨૦૫. અથસ્સ ભગવા વમિતકઞ્જિયે લાબુમ્હિ સપ્પિફાણિતાદીનિ પક્ખિપન્તો વિય હદયે અમતોસધં પૂરેસ્સામીતિ વિપસ્સનં આચિક્ખન્તો **અયં ખો પન, અગ્ગિવેસ્સન, કાયો**તિઆદિમાહ. તસ્સત્થો વમ્મિકસુત્તે વુત્તો. **અનિચ્ચતો**તિઆદીનિપિ હેટ્ઠા વિત્થારિતાનેવ. **યો કાયસ્મિં કાયછન્દો**તિ યા કાયસ્મિં તણ્હા. **સ્નેહો**તિ તણ્હાસ્નેહોવ. **કાયન્વયતા**તિ કાયાનુગમનભાવો, કાયં અનુગચ્છનકકિલેસોતિ અત્થો.

એવં રૂપકમ્મટ્ઠાનં દસ્સેત્વા ઇદાનિ અરૂપકમ્મટ્ઠાનં દસ્સેન્તો **તિસ્સો ખો**તિઆદિમાહ. પુન તાસંયેવ વેદનાનં અસમ્મિસ્સભાવં દસ્સેન્તો **યસ્મિં**, **અગ્ગિવેસ્સન**, **સમયે**તિઆદિમાહ. તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો – યસ્મિં સમયે સુખાદીસુ એકં વેદનં વેદયતિ, તસ્મિં સમયે અઞ્ઞા વેદના અત્તનો વારં વા ઓકાસં વા ઓલોકયમાના નિસિન્ના નામ નત્થિ, અથ ખો અનુપ્પન્નાવ હોન્તિ ભિન્નઉદકપુપ્ફુળા વિય ચ અન્તરહિતા વા. **સુખાપિ ખો**તિઆદિ તાસં વેદનાનં ચુણ્ણવિચુણ્ણભાવદસ્સનત્થં વુત્તં.

ન કેનચિ સંવદતીતિ તસ્સતં ગહેત્વા ''સસ્સતવાદી અહ''ન્તિ ઉચ્છેદવાદિનાપિ સદ્ધિં ન સંવદતિ, તમેવ ગહેત્વા ''સસ્સતવાદી અહ''ન્તિ એકચ્ચસસ્સતવાદિના સદ્ધિં ન વિવદતિ. એવં તયોપિ વાદા પરિવત્તેત્વા યોજેતબ્બા. **યઞ્ચ લોકે વુત્ત**ન્તિ યં લોકે કથિતં વોહરિતં, તેન વોહરતિ અપરામસન્તો કિઞ્ચિ ધમ્મં પરામાસગ્ગાહેન અગ્ગણ્હન્તો. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''યો હોતિ ભિક્ખુ અરહં કતાવી,
ખીણાસવો અન્તિમદેહધારી;
અહં વદામીતિપિ સો વદેય્ય,
મમં વદન્તીતિપિ સો વદેય્ય;
લોકે સમઞ્ઞં કુસલો વિદિત્વા,
વોહારમત્તેન સો વોહરેય્યા''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૫);

અપરમ્પિ વુત્તં – ''ઇમા ખો ચિત્ત લોકસમઞ્ઞા લોકનિરુત્તિયો લોકવોહારા લોકપઞ્ઞત્તિયો, યાહિ તથાગતો વોહરતિ અપરામસ''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૪૪૦).

૨૦૬. **અભિઞ્ઞાપહાનમાહા**તિ સસ્સતાદીસુ તેસં તેસં ધમ્માનં સસ્સતં અભિઞ્ઞાય જાનિત્વા સસ્સતસ્સ પહાનમાહ, ઉચ્છેદં, એકચ્ચસસ્સતં અભિઞ્ઞાય એકચ્ચસસ્સતસ્સ પહાનં વદતિ. રૂપં અભિઞ્ઞાય રૂપસ્સ પહાનં વદતીતિઆદિના નયેનેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

પટિસઞ્ચિક્ખતોતિ પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ. **અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચી**તિ અનુપ્પાદનિરોધેન નિરુદ્ધેહિ આસવેહિ અગ્ગહેત્વાવ ચિત્તં વિમુચ્ચિ. એત્તાવતા ચેસ પરસ્સ વડ્ઢિતં ભત્તં ભુઞ્જિત્વા ખુદં વિનોદેન્તો વિય પરસ્સ આરદ્ધાય ધમ્મદેસનાય ઞાણં પેસેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તઞ્ચેવ પત્તો, સાવકપારમીઞાણસ્સ ચ મત્થકં, સોળસ ચ પઞ્ઞા પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતો. દીઘનખો પન સોતાપત્તિફલં પત્વા સરણેસુ પતિટ્ઠિતો.

ભગવા પન ઇમં દેસનં સૂરિયે ધરમાનેયેવ નિટ્ઠાપેત્વા ગિજ્ઝકૂટા ઓરુય્હ વેળુવનં ગન્ત્વા સાવકસન્નિપાતમકાસિ, ચતુરઙ્ગસમન્નાગતો સન્નિપાતો અહોસિ. તત્રિમાનિ અઙ્ગાનિ – માઘનક્ખત્તેન યુત્તો પુણ્ણમઉપોસથદિવસો, કેનચિ અનામન્તિતાનિ હુત્વા અત્તનોયેવ ધમ્મતાય સન્નિપતિતાનિ અડ્ઢતેલસાનિ ભિક્ખુસતાનિ, તેસુ એકોપિ પુથુજ્જનો વા સોતાપન્ન-સકદાગામિ-અનાગામિ-સુક્ખવિપસ્સક-અરહન્તેસુ વા અઞ્ઞતરો નત્થિ, સબ્બે છળભિઞ્ઞાવ, એકોપિ ચેત્થ સત્થકેન કેસે છિન્દિત્વા પબ્બજિતો નામ નત્થિ, સબ્બે એહિભિક્ખુનોયેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

દીઘનખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. માગણ્ડિયસુત્તવણ્ણના

૨૦૭. એવં મે સુતન્તિ માગણ્ડિયસુત્તં. તત્થ **અગ્યાગારે**તિ અગ્ગિહોમસાલયં. **તિણસન્થારકે**તિ દ્વે માગણ્ડિયા માતુલો ચ ભાગિનેય્યો ચ. તેસુ માતુલો પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો, ભાગિનેય્યોપિ સઉપનિસ્સયો નચિરસ્સેવ પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સતિ. અથસ્સ ભગવા ઉપનિસ્સયં દિસ્વા રમણીયં દેવગબ્ભસદિસં ગન્ધકુટિં પહાય તત્થ છારિકતિણકચવરાદીહિ ઉક્લાપે અગ્યાગારે તિણસન્થારકં પઞ્ઞાપેત્વા પરસઙ્ગહકરણત્થં કતિપાહં વસિત્થ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **તેનુપસઙ્કમી**તિ ન કેવલં તંદિવસમેવ, યસ્મા પન તં અગ્યાગારં ગામૂપચારે દારકદારિકાહિ ઓકિણ્ણં અવિવિત્તં, તસ્મા ભગવા નિચ્ચકાલમ્પિ દિવસભાગં તસ્મિં વનસણ્ડે વીતિનામેત્વા સાયં વાસત્થાય તત્થ ઉપગચ્છતિ.

અદ્દસા ખો…પે॰… તિણસન્થારકં પઞ્ઞત્તન્તિ ભગવા અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ તિણસન્થારકં સઙ્ગરિત્વા સઞ્ઞાણં કત્વા ગચ્છતિ, તંદિવસં પન પઞ્ઞપેત્વાવ અગમાસિ. કસ્મા? તદા હિ પચ્ચૂસસમયે લોકં ઓલોકેત્વાવ અદ્દસ – ''અજ્જ માગણ્ડિયો ઇધાગન્ત્વા ઇમં તિણસન્થારકં દિસ્વા ભારદ્વાજેન સદ્ધિં તિણસન્થારકં આરબ્ભ કથાસલ્લાપં કરિસ્સતિ, અથાહં આગન્ત્વા ધમ્મં દેસેસ્સામિ, સો ધમ્મં સુત્વા મમ સન્તિકે પબ્બજિત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સતિ. પરેસં સઙ્ગહકરણત્થમેવ હિ મયા પારમિયો પૂરિતા''તિ તિણસન્થારકં પઞ્ઞપેત્વાવ અગમાસિ.

સમણસેય્યાનુરૂપં મઞ્ઞેતિ ઇમં તિણસન્થારકં ''સમણસ્સ અનુચ્છવિકા સેય્યા''તિ મઞ્ઞામિ. ન ચ અસઞ્ઞતસમણસ્સ નિવુત્થટ્ઠાનમેતં. તથાહેત્થ હત્થેન આકડ્ઢિતટ્ઠાનં વા પાદેન આકડ્ઢિતટ્ઠાનં વા સીસેન પહટટ્ઠાનં વા ન પઞ્ઞાયતિ, અનાકુલો અનાકિણ્ણો અભિન્નો છેકેન ચિત્તકારેન તૂલિકાય પરિચ્છિન્દિત્વા પઞ્ઞત્તો વિય. સઞ્ઞતસમણસ્સ વસિતટ્ઠાનં, કસ્સ ભો વસિતટ્ઠાનન્તિ પુચ્છતિ. **ભૂનહુનો**તિ હતવડ્ઢિનો મરિયાદકારકસ્સ. કસ્મા એવમાહ? છસુ દ્વારેસુ વડ્ઢિપઞ્ઞાપનલદ્ધિકત્તા. અયઞ્હિ તસ્સ લદ્ધિ – ચક્ખુ બ્રૂહેતબ્બં વડ્ઢેતબ્બં, અદિટ્ઠં દક્ખિતબ્બં, દિટ્ઠં સમતિક્કમિતબ્બં. સોતં બ્રૂહેતબ્બં વડ્ઢેતબ્બં, અસુતં સોતબ્બં, સુતં સમતિક્કમિતબ્બં. ઘાનં

બ્રૂહેતબ્બં વડ્ઢેતબ્બં, અઘાયિતં ઘાયિતબ્બં, ઘાયિતં સમતિક્કમિતબ્બં. જિવ્હા બ્રૂહેતબ્બા વડ્ઢેતબ્બા, અસ્સાયિતં સાયિતબ્બં, સાયિતં સમતિક્કમિતબ્બં. કાયો બ્રૂહેતબ્બો વડ્ઢેતબ્બો, અફુટ્ઠં ફુસિતબ્બં, ફુટ્ઠં સમતિક્કમિતબ્બં. મનો બ્રૂહેતબ્બો વડ્ઢેતબ્બો, અવિઞ્ઞાતં વિજાનિતબ્બં, વિઞ્ઞાતં સમતિક્કમિતબ્બં. એવં સો છસુ દ્વારેસુ વડ્ઢિં પઞ્ઞપેતિ. ભગવા પન –

> ''ચક્ખુના સંવરો સાધુ, સાધુ સોતેન સંવરો;
> ઘાનેન સંવરો સાધુ, સાધુ જિવ્હાય સંવરો.
>
> કાયેન સંવરો સાધુ, સાધુ વાચાય સંવરો;
> મનસા સંવરો સાધુ, સાધુ સબ્બત્થ સંવરો;
> સબ્બત્થ સંવુતો ભિક્ખુ, સબ્બદુક્ખા પમુચ્ચતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૬૦-૩૬૧) –

છસુ દ્વારેસુ સંવરં પઞ્ઞપેતિ. તસ્મા સો ''વડ્ઢિહતો સમણો ગોતમો મરિયાદકારકો''તિ મઞ્ઞમાનો ''ભૂનહુનો''તિ આહ.

અરિયે ઞાયે ધમ્મે કુસલેતિ પરિસુદ્ધે કારણધમ્મે અનવજ્જે. ઇમિના કિં દસ્સેતિ? એવરૂપસ્સ નામ ઉગ્ગતસ્સ પઞ્ઞાતસ્સ યસસ્સિનો ઉપરિ વાચં ભાસમાનેન વીમંસિત્વા ઉપધારેત્વા મુખે આરક્ખં ઠપેત્વા ભાસિતબ્બો હોતિ. તસ્મા મા સહસા અભાસિ, મુખે આરક્ખં ઠપેહીતિ દસ્સેતિ. **એવઞ્હિ નો સુત્તે ઓચરતી**તિ યસ્મા અમ્હાકં સુત્તે એવં આગચ્છતિ, ન મયં મુખારુળ્હિચ્છામત્તં વદામ, સુત્તે ચ નામ આગતં વદમાના કસ્સ ભાયેય્યામ, તસ્મા સમ્મુખાપિ નં વદેય્યામાતિ અત્થો. **અપ્પોસ્સુક્કો**તિ મમ રક્ખનત્થાય અનુસ્સુક્કો અવાવટો હુત્વાતિ અત્થો. **વુત્તોવ નં વદેય્યા**તિ મયા વુત્તોવ હુત્વા અપુચ્છિતોવ કથં સમુટ્ઠાપેત્વા અમ્બજમ્બૂઆદીનિ ગહેત્વા વિય અપૂરયમાનો મયા કથિતનિયામેન ભવં ભારદ્વાજો વદેય્ય, વદસ્સૂતિ અત્થો.

૨૦૮. **અસ્સોસિ ખો**તિ સત્થા આલોકં વડ્ઢેત્વા દિબ્બચક્ખુના માગણ્ડિયં તત્થ આગતં અદ્દસ, દ્વિન્નં જનાનં ભાસમાનાનં દિબ્બસોતેન સદ્દમ્પિ અસ્સોસિ. **પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો**તિ ફલસમાપત્તિયા વુટ્ઠિતો. **સંવિગ્ગો**તિ પીતિસંવેગેન સંવિગ્ગો ચલિતો કમ્પિતો. તસ્સ કિર એતદહોસિ – ''નેવ માગણ્ડિયેન સમણસ્સ ગોતમસ્સ આરોચિતં, ન મયા. અમ્હે મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞો એત્થ તતિયોપિ નત્થિ, સુતો ભવિસ્સતિ અમ્હાકં સદ્દો તિખિણસોતેન પુરિસેના''તિ. અથસ્સ અબ્ભન્તરે પીતિ ઉપ્પજ્જિત્વા નવનવુતિલોમકૂપસહસ્સાનિ ઉદ્ધગ્ગાનિ અકાસિ. તેન વુત્તં ''સંવિગ્ગો લોમહટ્ઠજાતો''તિ. **અથ ખો માગણ્ડિયો પરિબ્બાજકો**તિ પરિબ્બાજકસ્સ પભિન્નમુખં વિય બીજં પરિપાકગતં ઞાણં, તસ્મા સન્નિસીદિતું અસક્કોન્તો આહિણ્ડમાનો પુન સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તં દસ્સેતું ''અથ ખો માગણ્ડિયો''તિઆદિ વુત્તં.

૨૦૯. સત્થા – ''એવં કિર ત્વં, માગણ્ડિય, મં અવચા''તિ અવત્વાવ **ચક્ખું ખો, માગણ્ડિયા**તિ પરિબ્બાજકસ્સ ધમ્મદેસનં આરભિ. તત્થ વસનટ્ઠાનટ્ઠેન રૂપં ચક્ખુસ્સ આરામોતિ ચક્ખુ **રૂપારામં**. રૂપે રતન્તિ **રૂપરતં**. રૂપેન ચક્ખુ આમોદિતં પમોદિતન્તિ **રૂપસમુદિતં**. **દન્તન્તિ** નિબ્બિસેવનં. **ગુત્તન્તિ** ગોપિતં. **રક્ખિતન્તિ** ઠપિતરક્ખં. **સંવુતન્તિ** પિહિતં. **સંવરાયા**તિ પિધાનત્થાય.

૨૧૦. પરિચારિતપુબ્બોતિ અભિરમિતપુબ્બો. **રૂપપરિળાહન્તિ** રૂપં આરબ્ભ ઉપ્પજ્જનપરિળાહં. **ઇમસ્સ પન તે, માગણ્ડિય, કિમસ્સ વચનીયન્તિ** ઇમસ્સ રૂપં પરિગ્ગણ્હિત્વા અરહત્તપ્પત્તસ્સ ખીણાસવસ્સ તયા કિં વચનં વત્તબ્બં અસ્સ, વુટ્ઠિહતો મરિયાદકારકોતિ ઇદં વત્તબ્બં, ન વત્તબ્બન્તિ પુચ્છતિ. **ન કિઞ્ચિ, ભો ગોતમાતિ**, ભો ગોતમ, કિઞ્ચિ વત્તબ્બં નત્થિ. સેસદ્વારેસુપિ એસેવ નયો.

૨૧૧. ઇદાનિ યસ્મા તયા પઞ્ચક્ખન્ધે પરિગ્ગહેત્વા અરહત્તપ્પત્તસ્સ ખીણાસવસ્સ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં નત્થિ, અહઞ્ચ પઞ્ચક્ખન્ધે પરિગ્ગહેત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તો, તસ્મા અહમ્પિ તે ન કિઞ્ચિ વત્તબ્બોતિ દસ્સેતું **અહં ખો પનાતિ**આદિમાહ. **તસ્સ મય્હં માગણ્ડિયાતિ** ગિહિકાલે અત્તનો સમ્પત્તિં દસ્સેન્તો આહ. તત્થ **વસ્સિકોતિ**આદીસુ યત્થ સુખં હોતિ વસ્સકાલે વસિતું, અયં વસ્સિકો. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો. અયં પનેત્થ વચનત્થો – વસ્સં વાસો વસ્સં, વસ્સં અરહતીતિ **વસ્સિકો**. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો.

તત્થ વસ્સિકો પાસાદો નાતિઉચ્ચો હોતિ નાતિનીચો, દ્વારવાતપાનાનિપિસ્સ નાતિતનૂનિ નાતિબહૂનિ, ભૂમત્થરણપચ્ચત્થરણખજ્જભોજ્જાનિપેત્થ મિસ્સકાનેવ વટ્ટન્તિ. હેમન્તિકે થમ્ભાપિ ભિત્તિયોપિ નીચા હોન્તિ, દ્વારવાતપાનાનિ તનુકાનિ સુખુમચ્છિદ્દાનિ. ઉણ્હપવેસનત્થાય ભિત્તિનિયૂહાનિ નીહરીયન્તિ. ભૂમત્થરણપચ્ચત્થરણનિવાસનપારુપનાનિ પનેત્થ ઉણ્હવીરિયાનિ કમ્બલાદીનિ વટ્ટન્તિ. ખજ્જભોજ્જં સિનિદ્ધં કટુકસન્નિસ્સિતઞ્ચ. ગિમ્હિકે થમ્ભાપિ ભિત્તિયોપિ ઉચ્ચા હોન્તિ. દ્વારવાતપાનાનિ પનેત્થ બહૂનિ વિપુલજાલાનિ ભવન્તિ. ભૂમત્થરણાદીનિ દુકૂલમયાનિ વટ્ટન્તિ, ખજ્જભોજ્જાનિ મધુરરસસીતવીરિયાનિ. વાતપાનસમીપેસુ ચેત્થ નવ ચાટિયો ઠપેત્વા ઉદકસ્સ પૂરેત્વા નીલુપ્પલાદીહિ સઞ્છાદેન્તિ. તેસુ તેસુ પદેસેસુ ઉદકયન્તાનિ કરોન્તિ, યેહિ દેવે વસ્સન્તે વિય ઉદકધારા નિક્ખમન્તિ.

બોધિસત્તસ્સ પન અટ્ઠસતસુવણ્ણઘટે ચ રજતઘટે ચ ગન્ધોદકસ્સ પૂરેત્વા નીલુપ્પલગચ્છકે કત્વા સયનં પરિવારેત્વા ઠપયિંસુ. મહન્તેસુ લોહકટાહેસુ ગન્ધકલલં પૂરેત્વા નીલુપ્પલપદુમપુણ્ડરીકાનિ રોપેત્વા ઉતુગ્ગહણત્થાય તત્થ તત્થ ઠપેસું. સૂરિયરસ્મીહિ પુપ્ફાનિ પુપ્ફન્તિ. નાનાવિધા ભમરગણા પાસાદં પવિસિત્વા પુપ્ફેસુ રસં ગણ્હન્તા વિચરન્તિ. પાસાદો અતિસુગન્ધો હોતિ. યમકભિત્તિયા અન્તરે લોહનાળિં ઠપેત્વા નવભૂમિકપાસાદસ્સ ઉપરિ આકાસઙ્ગણે રતનમણ્ડપમત્થકે સુખુમચ્છિદ્દકં જાલં બદ્ધં અહોસિ. એકસ્મિં ઠાને સુક્ખમહિંસચમ્મં પસારેતિ. બોધિસત્તસ્સ ઉદકકીળનવેલાય મહિંસચમ્મે પાસાણગુળે ખિપન્તિ, મેઘથનિતસદ્દો વિય હોતિ. હેટ્ઠા યન્તં પરિવત્તેન્તિ, ઉદકં અભિરુહિત્વા જાલમત્થકે પતતિ, વસ્સપતનસલિલં વિય હોતિ. તદા બોધિસત્તો નીલપટં નિવાસેતિ, નીલપટં પારુપતિ, નીલપસાધનં પસાધેતિ. પરિવારાપિસ્સ ચત્તાલીસનાટકસહસ્સાનિ નીલવત્થાભરણાનેવ નીલવિલેપનાનિ હુત્વા મહાપુરિસં પરિવારેત્વા રતનમણ્ડપં ગચ્છન્તિ. દિવસભાગં ઉદકકીળં કીળન્તો સીતલં ઉતુસુખં અનુભોતિ.

પાસાદસ્સ ચતૂસુ દિસાસુ ચત્તારો સરા હોન્તિ. દિવાકાલે નાનાવણ્ણસકુણગણા પાચીનસરતો વુટ્ઠાય વિરવમાના પાસાદમત્થકેન પચ્છિમસરં ગચ્છન્તિ. પચ્છિમસરતો વુટ્ઠાય પાચીનસરં, ઉત્તરસરતો દક્ખિણસરં, દક્ખિણસરતો ઉત્તરસરં ગચ્છન્તિ, અન્તરવસ્સસમયો વિય હોતિ. હેમન્તિકપાસાદો પન પઞ્ચભૂમિકો અહોસિ, વસ્સિકપાસાદો સત્તભૂમિકો.

નિપ્પુરિસેહીતિ પુરિસવિરહિતેહિ. ન કેવલઞ્ચેત્થ તૂરિયાનેવ નિપ્પુરિસાનિ, સબ્બટ્ઠાનાનિપિ નિપ્પુરિસાનેવ . દોવારિકાપિ ઇત્થિયોવ, ન્હાપનાદિપરિકમ્મકરાપિ ઇત્થિયોવ. રાજા કિર – ''તથારૂપં ઇસ્સરિયસુખસમ્પત્તિં અનુભવમાનસ્સ પુરિસં દિસ્વા પરિસઙ્કા ઉપ્પજ્જતિ, સા મે પુત્તસ્સ મા અહોસી''તિ સબ્બકિચ્ચેસુ ઇત્થિયોવ ઠપેસિ. **તાય રતિયા રમમાનો**તિ ઇદં ચતુત્થજ્ઝાનિકફલસમાપત્તિરતિં સન્ધાય વુત્તં.

૨૧૨. **ગહપતિ વા ગહપતિપુત્તો વા**તિ એત્થ યસ્મા ખત્તિયાનં સેતચ્છત્તસ્મિંયેવ પત્થના હોતિ, મહા ચ નેસં પપઞ્ચો, બ્રાહ્મણા મન્તેહિ અતિત્તા મન્તે ગવેસન્તા વિચરન્તિ, ગહપતિનો પન મુદ્દાગણનમત્તં ઉગ્ગહિતકાલતો પટ્ઠાય સમ્પત્તિંયેવ અનુભવન્તિ, તસ્મા ખત્તિયબ્રાહ્મણે અગ્ગહેત્વા ''ગહપતિ વા ગહપતિપુત્તો વા''તિ આહ. **આવટ્ટેય્યા**તિ માનુસકકામહેતુ આવટ્ટો ભવેય્યાતિ અત્થો. **અભિક્કન્તતરા**તિ વિસિટ્ઠતરા. **પણીતતરા**તિ અતપ્પકતરા. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''કુસગ્ગેનુદકમાદાય, સમુદ્દે ઉદકં મિને;
> એવં માનુસકા કામા, દિબ્બકામાન સન્તિકે''તિ. (જા॰ ૨.૨૧.૩૮૯) –

સમધિગય્હ તિટ્ઠતીતિ દિબ્બસુખં ગણ્હિત્વા તતો વિસિટ્ઠતરા હુત્વા તિટ્ઠતિ.

ઓપમ્મસંસન્દનં પનેત્થ એવં વેદિતબ્બં – ગહપતિસ્સ પઞ્ચહિ કામગુણેહિ સમઙ્ગીભૂતકાલો વિય બોધિસત્તસ્સ તીસુ પાસાદેસુ ચત્તાલીસસહસ્સઇત્થિમજ્ઝે મોદનકાલો, તસ્સ સુચરિતં પૂરેત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તકાલો વિય બોધિસત્તસ્સ અભિનિક્ખમનં કત્વા બોધિપલ્લઙ્કે સબ્બઞ્ઞુતં પટિવિદ્ધકાલો , તસ્સ નન્દનવને સમ્પત્તિં અનુભવનકાલો વિય તથાગતસ્સ ચતુત્થજ્ઝાનિકફલસમાપત્તિરતિયા વીતિવત્તનકાલો, તસ્સ માનુસકાનં પઞ્ચન્નં કામગુણાનં અપત્થનકાલો વિય તથાગતસ્સ ચતુત્થજ્ઝાનિકફલસમાપત્તિરતિયા વીતિનામેન્તસ્સ હીનજનસુખસ્સ અપત્થનકાલોતિ.

૨૧૩. **સુખી**તિ પઠમં દુક્ખિતો પચ્છા સુખિતો અસ્સ. **સેરી**તિ પઠમં વેજ્જદુતિયકો પચ્છા સેરી એકકો ભવેય્ય. **સયંવસી**તિ પઠમં વેજ્જસ્સ વસે વત્તમાનો વેજ્જેન નિસીદાતિ વુત્તે નિસીદિ, નિપજ્જાતિ વુત્તે નિપજ્જિ, ભુઞ્જાતિ વુત્તે ભુઞ્જિ, પિવાતિ વુત્તે પિવિ, પચ્છા સયંવસી જાતો. **યેન કામં ગમો**તિ પઠમં ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાનં ગન્તું નાલત્થ, પચ્છા રોગે વૂપસન્તે વનદસ્સન-ગિરિદસ્સન-પબ્બતદસ્સનાદીસુપિ યેનકામં ગમો જાતો, યત્થ યત્થેવ ગન્તું ઇચ્છતિ, તત્થ તત્થેવ ગચ્છેય્ય.

એત્થાપિ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – પુરિસસ્સ કુટ્ઠિકાલો વિય હિ બોધિસત્તસ્સ અગારમજ્ઝે વસનકાલો, અઙ્ગારકપલ્લં વિય એકં કામવત્થુ, દ્વે કપલ્લાનિ વિય દ્વે વત્થૂનિ, સક્કસ્સ પન દેવરઞ્ઞો અડ્ઢતેય્યકોટિયાનિ અઙ્ગારકપલ્લાનિ વિય અડ્ઢતિયનાટકકોટિયો, નખેહિ વણમુખાનિ તચ્છેત્વા અઙ્ગારકપલ્લે પરિતાપનં વિય વત્થુપટિસેવનં, ભેસજ્જં આગમ્મ અરોગકાલો વિય કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં દિસ્વા નિક્ખમ્મ બુદ્ધભૂતકાલે ચતુત્થજ્ઝાનિકફલસમાપત્તિરતિયા વીતિવત્તનકાલો, અઞ્ઞં કુટ્ઠિપુરિસં દિસ્વા અપત્થનકાલો વિય તાય રતિયા વીતિનામેન્તસ્સ હીનજનરતિયા અપત્થનકાલોતિ.

૨૧૪. **ઉપહતિન્દ્રિયો**તિ કિમિરકુટ્ઠેન નામ ઉપહતકાયપ્પસાદો. **ઉપહતિન્દ્રિયા**તિ ઉપહતપઞ્ચિન્દ્રિયા. તે યથા સો ઉપહતકાયિન્દ્રિયો કુટ્ઠી દુક્ખસમ્ફસ્સસ્મિંયેવ અગ્ગિસ્મિં સુખમિતિ વિપરીતસઞ્ઞં પચ્ચલત્થ, એવં

પઞ્ચિન્દ્રિયસ્સ ઉપહતત્તા દુક્ખસમ્ફસ્સેસ્વેવ કામેસુ સુખમિતિ વિપરીતસઞ્ઞં પચ્ચલત્થું.

૨૧૫. અસુચિતરાનિ ચેવાતિઆદીસુ પકતિયાવ તાનિ અસુચીનિ ચ દુગ્ગન્ધાનિ ચ પૂતીનિ ચ, ઇદાનિ પન અસુચિતરાનિ ચેવ દુગ્ગન્ધતરાનિ ચ પૂતિતરાનિ ચ હોન્તિ. **કાચી**તિ તસ્સ હિ પરિતાપેન્તસ્સ ચ કણ્ડૂવન્તસ્સ ચ પાણકા અન્તો પવિસન્તિ, દુટ્ઠલોહિતદુટ્ઠપુબ્બા પગ્ઘરન્તિ. એવમસ્સ કાચિ અસ્સાદમત્તા હોતિ.

આરોગ્યપરમાતિ ગાથાય યે કેચિ ધનલાભા વા યસલાભા વા પુત્તલાભા વા અત્થિ, આરોગ્યં તેસં પરમં ઉત્તમં, નત્થિ તતો ઉત્તરિતરો લાભોતિ, આરોગ્યપરમા લાભા. યંકિઞ્ચિ ઝાનસુખં વા મગ્ગસુખં વા ફલસુખં વા અત્થિ, નિબ્બાનં તત્થ પરમં, નત્થિ તતો ઉત્તરિતરં સુખન્તિ નિબ્બાનં પરમં સુખં. **અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગાનન્તિ** પુબ્બભાગમગ્ગાનં પુબ્બભાગગમનેનેવ અમતગામીનં અટ્ઠઙ્ગિકો ખેમો, નત્થિ તતો ખેમતરો અઞ્ઞો મગ્ગો. અથ વા **ખેમં અમતગામિનન્તિ** એત્થ ખેમન્તિપિ અમતન્તિપિ નિબ્બાનસ્સેવ નામં. યાવતા પુથુસમણબ્રાહ્મણા પરપ્પવાદા ખેમગામિનો ચ અમતગામિનો ચાતિ લદ્ધિવસેન ગહિતા, સબ્બેસં તેસં ખેમઅમતગામીનં મગ્ગાનં અટ્ઠઙ્ગિકો પરમો ઉત્તમોતિ અયમેત્થ અત્થો.

૨૧૬. આચરિયપાચરિયાનન્તિ આચરિયાનઞ્ચેવ આચરિયાચરિયાનઞ્ચ. **સમેતી**તિ એકનાળિયા મિતં વિય એકતુલાય તુલિતં વિય સદિસં હોતિ નિન્નાનાકરણં. **અનોમજ્જતી**તિ પાણિં હેટ્ઠા ઓતારેન્તો મજ્જતિ – ''ઇદં તં, ભો ગોતમ, આરોગ્યં, ઇદં તં નિબ્બાન''ન્તિ કાલેન સીસં કાલેન ઉરં પરિમજ્જન્તો એવમાહ.

૨૧૭. છેકન્તિ સમ્પન્નં. **સાહુળિચીરેના**તિ કાળકેહિ એળકલોમેહિ કતથૂલચીરેન. સઙ્કારચોળકેનાતિપિ વદન્તિ. **વાચં નિચ્છારેય્યા**તિ કાલેન દસાય કાલેન અન્તે કાલેન મજ્ઝે પરિમજ્જન્તો નિચ્છારેય્ય, વદેય્યાતિ અત્થો. **પુબ્બકેહેસા**તિ પુબ્બકેહિ એસા. વિપસ્સીપિ હિ ભગવા…પે॰… કસ્સપોપિ ભગવા ચતુપરિસમજ્ઝે નિસિન્નો ઇમં ગાથં અભાસિ, ''અત્થનિસ્સિતગાથા''તિ મહાજનો ઉગ્ગણ્હિ. સત્થરિ પરિનિબ્બુતે અપરભાગે પરિબ્બાજકાનં અન્તરં પવિટ્ઠા. તે પોત્થકગતં કત્વા પદદ્વયમેવ રક્ખિતું સક્ખિંસુ. તેનાહ – **સા એતરહિ અનુપુબ્બેન પુથુજ્જનગાથા**તિ.

૨૧૮. રોગોવ ભૂતોતિ **રોગભૂતો**. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **અરિયં ચક્ખુન્તિ** પરિસુદ્ધં વિપસ્સનાઞાણઞ્ચેવ મગ્ગઞાણઞ્ચ. **પહોતી**તિ સમત્થો. **ભેસજ્જં કરેય્યા**તિ ઉદ્ધંવિરેચનં અધોવિરેચનં અઞ્જનઞ્ચાતિ ભેસજ્જં કરેય્ય.

૨૧૯. ન ચક્ખૂનિ ઉપ્પાદેય્યાતિ યસ્સ હિ અન્તરા પિત્તસેમ્હાદિપલિવેઠેન ચક્ખુપસાદો ઉપહતો હોતિ, સો છેકં વેજ્જં આગમ્મ સપ્પાયભેસજ્જં સેવન્તો ચક્ખૂનિ ઉપ્પાદેતિ નામ. જચ્ચન્ધસ્સ પન માતુકુચ્છિયંયેવ વિનટ્ઠાનિ, તસ્મા સો ન લભતિ. તેન વુત્તં ''ન ચક્ખૂનિ ઉપ્પાદેય્યા''તિ.

૨૨૦. દુતિયવારે **જચ્ચન્ધો**તિ જાતકાલતો પટ્ઠાય પિત્તાદિપલિવેઠેન અન્ધો. **અમુસ્મિન્તિ** તસ્મિં પુબ્બે વુત્તે. **અમિત્તતોપિ દહેય્યા**તિ અમિત્તો મે અયન્તિ એવં અમિત્તતો ઠપેય્ય. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. **ઇમિના ચિત્તેના**તિ વટ્ટે અનુગતચિત્તેન. **તસ્સ મે ઉપાદાનપચ્ચયા**તિ એકસન્ધિ દ્વિસઙ્ખેપો પચ્ચયાકારો કથિતો, વટ્ટં વિભાવિતં.

૨૨૧. ધમ્માનુધમ્મન્તિ ધમ્મસ્સ અનુધમ્મં અનુચ્છવિકં પટિપદં. **ઇમે રોગા ગણ્ડા સલ્લા**તિ પઞ્ચક્ખન્ધે દસ્સેતિ. **ઉપાદાનનિરોધા**તિ વિવટ્ટં દસ્સેન્તો આહ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

માગણ્ડિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સન્દકસુત્તવણ્ણના

૨૨૩. એવં મે સુતન્તિ સન્દકસુત્તં. તત્થ **પિલક્ખગુહાય**ન્તિ તસ્સા ગુહાય દ્વારે પિલક્ખરુક્ખો અહોસિ, તસ્મા પિલક્ખગુહાત્વેવ સઙ્ખં ગતા. **પટિસલ્લાના વુટ્ઠિતો**તિ વિવેકતો વુટ્ઠિતો. **દેવકતસોબ્ભો**તિ વસ્સોદકેનેવ તિન્નટ્ઠાને જાતો મહાઉદકરહદો. **ગુહાદસ્સનાયા**તિ એત્થ **ગુહા**તિ પંસુગુહા. સા ઉન્નમે ઉદકમુત્તટ્ઠાને અહોસિ, એકતો ઉમઙ્ગં કત્વા ખાણુકે ચ પંસુઞ્ચ નીહરિત્વા અન્તો થમ્ભે ઉસ્સાપેત્વા મત્થકે પદરચ્છન્નગેહસઙ્ખેપેન કતા, તત્થ તે પરિબ્બાજકા વસન્તિ. સા વસ્સાને ઉદકપુણ્ણા તિટ્ઠતિ, નિદાઘે તત્થ વસન્તિ. તં સન્ધાય ''ગુહાદસ્સનાયા''તિ આહ. વિહારદસ્સનત્થઞ્હિ અનમતગ્ગિયં પચ્ચવેક્ખિત્વા સમુદ્દપબ્બતદસ્સનત્થં વાપિ ગન્તું વટ્ટતીતિ.

ઉન્નાદિનિયાતિ ઉચ્ચં નદમાનાય. એવં નદમાનાય ચસ્સા ઉદ્ધઙ્ગમનવસેન ઉચ્ચો, દિસાસુ પત્થટવસેન મહાસદ્દોતિ ઉચ્ચાસદ્દમહાસદ્દો, તાય **ઉચ્ચાસદ્દમહાસદ્દાય**. તેસં પરિબ્બાજકાનં પાતોવ ઉટ્ઠાય કત્તબ્બં નામ ચેતિયવત્તં વા બોધિવત્તં વા આચરિયુપજ્ઝાયવત્તં વા યોનિસોમનસિકારો વા નત્થિ. તેન તે પાતોવ ઉટ્ઠાય બાલાતપે નિસિન્ના, સાયં વા કથાય ફાસુકત્થાય સન્નિપતિતા ''ઇમસ્સ હત્થો સોભણો ઇમસ્સ પાદો''તિ એવં અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હત્થપાદાદીનિ વા આરબ્ભ ઇત્થિપુરિસદારકદારિકાવણ્ણે વા અઞ્ઞં વા કામસ્સાદભવસ્સાદાદિવત્થું આરબ્ભ કથં પટ્ઠપેત્વા અનુપુબ્બેન રાજકથાદિઅનેકવિધં તિરચ્છાનકથં કથેન્તિ. સા હિ અનિય્યાનિકત્તા સગ્ગમોક્ખમગ્ગાનં તિરચ્છાનભૂતા કથાતિ **તિરચ્છાનકથા**. તત્થ રાજાનં આરબ્ભ ''મહાસમ્મતો મન્ધાતા ધમ્માસોકો એવંમહાનુભાવો''તિઆદિના નયેન પવત્તા કથા **રાજકથા**. એસ નયો **ચોરકથાદીસુ**.

તેસુ ''અસુકો રાજા અભિરૂપો દસ્સનીયો''તિઆદિના નયેન ગેહસ્સિતકથાવ તિરચ્છાનકથા હોતિ. ''સોપિ નામ એવં મહાનુભાવો ખયં ગતો''તિ એવં પવત્તા પન કમ્મટ્ઠાનભાવે તિટ્ઠતિ. ચોરેસુપિ ''મૂલદેવો એવંમહાનુભાવો, મેઘમાલો એવંમહાનુભાવો''તિ તેસં કમ્મં પટિચ્ચ અહો સૂરાતિ ગેહસ્સિતકથાવ તિરચ્છાનકથા. યુદ્ધેપિ ભારતયુદ્ધાદીસુ ''અસુકેન અસુકો એવં મારિતો એવં વિદ્ધો''તિ કામસ્સાદવસેનેવ કથા તિરચ્છાનકથા. ''તેપિ નામ ખયં ગતા''તિ એવં પવત્તા પન સબ્બત્થ કથા કમ્મટ્ઠાનમેવ હોતિ. અપિચ અન્નાદીસુ ''એવં વણ્ણવન્તં ગન્ધવન્તં રસવન્તં ફસ્સસમ્પન્નં ખાદિમ્હ ભુઞ્જિમ્હ પિવિમ્હ પરિભુઞ્જિમ્હા''તિ કામસ્સાદવસેન કથેતું ન વટ્ટતિ, સાત્થકં પન કત્વા – ''પુબ્બે એવં વણ્ણાદિસમ્પન્નં અન્નં પાનં વત્થં સયનં માલં ગન્ધં સીલવન્તાનં અદમ્હ, ચેતિયે પૂજં અકરિમ્હા''તિ કથેતું વટ્ટતિ.

ઞાતિકથાદીસુપિ ''અમ્હાકં ઞાતકા સૂરા સમત્થા''તિ વા ''પુબ્બે મયં એવં વિચિત્રેહિ યાનેહિ ચરિમ્હા''તિ વા અસ્સાદવસેન વત્તું ન વટ્ટતિ, સાત્થકં પન કત્વા ''તેપિ નો ઞાતકા ખયં ગતા''તિ વા ''પુબ્બે મયં એવરૂપા ઉપાહના સઙ્ઘસ્સ અદમ્હા''તિ વા કથેતબ્બા. **ગામકથાપિ** સુનિવિટ્ઠદુન્નિવિટ્ઠસુભિક્ખદુબ્ભિક્ખાદિવસેન વા ''અસુકગામવાસિનો સૂરા સમત્થા''તિ વા એવં અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, સાત્થકં પન કત્વા સદ્ધા પસન્નાતિ વા ખયવયં ગતાતિ વા વત્તું વટ્ટતિ. **નિગમનગરજનપદકથાસુપિ** એસેવ નયો. **ઇત્થિકથાપિ** વણ્ણસણ્ઠાનાદીનિ પટિચ્ચ અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, સદ્ધા પસન્ના ખયં ગતાતિ એવમેવ વટ્ટતિ. **સૂરકથાપિ** નન્દિમિત્તો નામ યોધો સૂરો અહોસીતિ અસ્સાદવસેનેવ ન વટ્ટતિ, સદ્ધો પસન્નો અહોસિ ખયં ગતોતિ એવમેવ વટ્ટતિ. **વિસિખાકથાપિ**

અસુકા વિસિખા સુનિવિટ્ઠા દુન્નિવિટ્ઠા સૂરા સમત્થાતિ અસ્સાદવસેનેવ ન વટ્ટતિ, સદ્ધા પસન્ના ખયં ગતા ઇચ્ચેવં વટ્ટતિ.

કુમ્ભટ્ઠાનકથાતિ કુમ્ભટ્ઠાનઉદકતિત્થકથા વા વુચ્ચતિ કુમ્ભદાસિકથા વા. સાપિ ''પાસાદિકા નચ્ચિતું ગાયિતું છેકા''તિ અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, સદ્ધા પસન્નાતિઆદિના નયેનેવ વટ્ટતિ. **પુબ્બપેતકથા**તિ અતીતઞાતિકથા. તત્થ વત્તમાનઞાતિકથાસદિસોવ વિનિચ્છયો.

નાનત્તકથાતિ પુરિમપચ્છિમકથાવિમુત્તા અવસેસા નાનાસભાવા નિરત્થકકથા. **લોકક્ખાયિકા**તિ અયં લોકો કેન નિમ્મિતો, અસુકેન નામ નિમ્મિતો, કાકા સેતા અટ્ઠીનં સેતત્તા, બકા રત્તા લોહિતસ્સ રત્તત્તાતિ એવમાદિકા લોકાયતવિતણ્ડસલ્લાપકથા.

સમુદ્દક્ખાયિકા નામ કસ્મા સમુદ્દો સાગરો, સાગરદેવેન ખણિતત્તા સાગરો, ખતો મેતિ હત્થમુદ્દાય નિવેદિતત્તા સમુદ્દોતિ એવમાદિકા નિરત્થકા સમુદ્દક્ખાયિકકથા. ઇતિ ભવો, ઇતિ અભવોતિ યં વા તં વા નિરત્થકકારણં વત્વા પવત્તિતકથા **ઇતિભવાભવકથા**. એત્થ ચ ભવોતિ સસ્સતં, અભવોતિ ઉચ્છેદં. ભવોતિ વડ્ઢિ, અભવોતિ હાનિ. ભવોતિ કામસુખં, અભવોતિ અત્તકિલમથો. ઇતિ ઇમાય છબ્બિધાય ઇતિભવાભવકથાય સદ્ધિં બાત્તિંસતિરચ્છાનકથા નામ હોતિ. એવરૂપિં તિરચ્છાનકથં કથેન્તિયા નિસિન્ના હોતિ.

તતો સન્દકો પરિબ્બાજકો તે પરિબ્બાજકે ઓલોકેત્વા – ''ઇમે પરિબ્બાજકા અતિવિય અઞ્ઞમઞ્ઞં અગારવા અપ્પતિસ્સા, મયઞ્ચ સમણસ્સ ગોતમસ્સ પાતુભાવતો પટ્ઠાય સૂરિયુગ્ગમને ખજ્જોપનકૂપમા જાતા, લાભસક્કારોપિ નો પરિહીનો. સચે પન ઇમં ઠાનં સમણો ગોતમો ગોતમસાવકો વા ગિહિઉપટ્ઠાકોપિ વાસ્સ આગચ્છેય્ય, અતિવિય લજ્જનીયં ભવિસ્સતિ. પરિસદોસો ખો પન પરિસજેટ્ઠકસ્સેવ ઉપરિ આરોહતી''તિ ઇતો ચિતો ચ વિલોકેન્તો થેરં અદ્દસ. તેન વુત્તં **અદ્દસા ખો સન્દકો પરિબ્બાજકો...પે॰... તુણ્હી અહેસુન્તિ**.

તત્થ **સણ્ઠપેસી**તિ સિક્ખાપેસિ, વજ્જમસ્સા પટિચ્છાદેસિ. યથા સુટ્ઠપિતા હોતિ, તથા નં ઠપેસિ. યથા નામ પરિસમજ્ઝં પવિસન્તો પુરિસો વજ્જપટિચ્છાદનત્થં નિવાસનં સણ્ઠપેતિ, પારુપનં સણ્ઠપેતિ, રજોકિણ્ણટ્ઠાનં પુઞ્છતિ, એવમસ્સા વજ્જપટિચ્છાદનત્થં ''અપ્પસદ્દા ભોન્તો''તિ સિક્ખાપેન્તો યથા સુટ્ઠપિતા હોતિ, તથા નં ઠપેસીતિ અત્થો. **અપ્પસદ્દકામા**તિ અપ્પસદ્દં ઇચ્છન્તિ, એકકા નિસીદન્તિ, એકકા તિટ્ઠન્તિ, ન ગણસઙ્ગણિકાય યાપેન્તિ. **અપ્પસદ્દવિનીતા**તિ અપ્પસદ્દેન નિરવેન બુદ્ધેન વિનીતા. **અપ્પસદ્દસ્સ વણ્ણવાદિનો**તિ યં ઠાનં અપ્પસદ્દં નિસ્સદ્દં. તસ્સ વણ્ણવાદિનો. **ઉપસઙ્કમિતબ્બં મઞ્ઞેય્યા**તિ ઇધાગન્તબ્બં મઞ્ઞેય્ય.

કસ્મા પનેસ થેરસ્સ ઉપસઙ્કમનં પચ્ચાસીસતીતિ. અત્તનો વુદ્ધિં પત્થયમાનો. પરિબ્બાજકા કિર બુદ્ધેસુ વા બુદ્ધસાવકેસુ વા અત્તનો સન્તિકં આગતેસુ – ''અજ્જ અમ્હાકં સન્તિકં સમણો ગોતમો આગતો, સારિપુત્તો આગતો, ન ખો પનેતે યસ્સ વા તસ્સ વા સન્તિકં ગચ્છન્તિ, પસ્સથ અમ્હાકં ઉત્તમભાવ''ન્તિ અત્તનો ઉપટ્ઠાકાનં સન્તિકે અત્તાનં ઉક્ખિપન્તિ ઉચ્ચે ઠાને ઠપેન્તિ. ભગવતોપિ ઉપટ્ઠાકે ગણ્હિતું વાયમન્તિ. તે કિર ભગવતો ઉપટ્ઠાકે દિસ્વા એવં વદન્તિ – ''તુમ્હાકં સત્થા ભવં ગોતમોપિ ગોતમસ્સ સાવકાપિ અમ્હાકં સન્તિકં આગચ્છન્તિ, મયં અઞ્ઞમઞ્ઞં સમગ્ગા. તુમ્હે પન અમ્હે અક્ખીહિ પસ્સિતું ન ઇચ્છથ, સામીચિકમ્મં ન કરોથ, કિં વો અમ્હેહિ અપરદ્ધ''ન્તિ. અપ્પેકચ્ચે મનુસ્સા – ''બુદ્ધાપિ એતેસં સન્તિકં ગચ્છન્તિ, કિં અમ્હાક''ન્તિ તતો પટ્ઠાય તે દિસ્વા નપ્પમજ્જન્તિ. **તુણ્હી અહેસુન્તિ** સન્દકં પરિવારેત્વા નિસ્સદ્દા નિસીદિંસુ.

૨૨૪. સ્વાગતં ભોતો આનન્દસ્સાતિ સુઆગમનં ભોતો આનન્દસ્સ. ભવન્તે હિ નો આગતે આનન્દો હોતિ, ગતે સોકોતિ દીપેતિ. **ચિરસ્સં ખો**તિ પિયસમુદાચારવચનમેતં. થેરો પન કાલેન કાલં પરિબ્બાજકારામં ચારિકત્થાય ગચ્છતીતિ પુરિમગમનં ગહેત્વા એવમાહ. એવઞ્ચ પન વત્વા ન માનત્થદ્ધો હુત્વા નિસીદિ, અત્તનો પન આસના વુટ્ઠાય તં આસનં પપ્ફોટેત્વા થેરં આસનેન નિમન્તેન્તો **નિસીદતુ ભવં આનન્દો, ઇદમાસનં પઞ્ઞત્ત**ન્તિ આહ.

અન્તરાકથા વિપ્પકતાતિ નિસિન્નાનં વો આરમ્ભતો પટ્ઠાય યાવ મમાગમનં એતસ્મિં અન્તરે કા નામ કથા વિપ્પકતા, મમાગમનપચ્ચયા કતમા કથા પરિયન્તં ન ગતાતિ પુચ્છતિ.

અથ પરિબ્બાજકો ''નિરત્થકકથાવ એસા નિસ્સારા વટ્ટસન્નિસ્સિતા, ન તુમ્હાકં પુરતો વત્તબ્બતં અરહતી''તિ દીપેન્તો **તિટ્ઠતેસા, ભો**તિઆદિમાહ. **નેસા ભોતો**તિ સચે ભવં સોતુકામો ભવિસ્સતિ, પચ્છાપેસા કથા ન દુલ્લભા ભવિસ્સતિ, અમ્હાકં પનિમાય અત્થો નત્થિ. ભોતો પન આગમનં લભિત્વા અજ્જેવ સુકારણં કથં સોતુકામમ્હાતિ દીપેતિ. તતો ધમ્મદેસનં યાચન્તો **સાધુ વત ભવન્તં યેવ**ાતિઆદિમાહ. તત્થ **આચરિયકે**તિ આચરિયસમયે. **અનસ્સાસિકાની**તિ અસ્સાસવિરહિતાનિ. **સસક્ક**ન્તિ એકંસત્થે નિપાતો, વિઞ્ઞૂ પુરિસો એકંસેનેવ ન વસેય્યાતિ અત્થો. **વસન્તો ચ નારાધેય્યા**તિ ન સમ્પાદેય્ય, ન પરિપૂરેય્યાતિ વુત્તં હોતિ. **ઞાયં ધમ્મં કુસલ**ન્તિ કારણભૂતં અનવજ્જટ્ઠેન કુસલં ધમ્મં.

૨૨૫. ઇધાતિ ઇમસ્મિં લોકે. **નત્થિ દિન્ન**ન્તિઆદીનિ સાલેય્યકસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૪૪૦) વુત્તાનિ. **ચાતુમહાભૂતિકો**તિ ચતુમહાભૂતમયો. **પથવી પથવીકાય**ન્તિ અજ્ઝત્તિકા પથવીધાતુ બાહિરપથવીધાતું. **અનુપેતી**તિ અનુયાતિ. **અનુપગચ્છતી**તિ તસ્સેવ વેવચનં, અનુગચ્છતીતિપિ અત્થો, ઉભયેનાપિ ઉપેતિ ઉપગચ્છતીતિ દસ્સેતિ. આપાદીસુપિ એસેવ નયો. **ઇન્દ્રિયાની**તિ મનચ્છટ્ઠાનિ ઇન્દ્રિયાનિ આકાસં પક્ખન્દન્તિ. **આસન્દિપઞ્ચમા**તિ નિપન્નમઞ્ચેન પઞ્ચમા, મઞ્ચો ચેવ, ચત્તારો મઞ્ચપાદે ગહેત્વા ઠિતા ચત્તારો પુરિસા ચાતિ અત્થો. **યાવાળાહના**તિ યાવ સુસાના. **પદાની**તિ અયં એવં સીલવા અહોસિ, એવં દુસ્સીલોતિઆદિના નયેન પવત્તાનિ ગુણપદાનિ. સરીરમેવ વા એત્થ પદાનીતિ અધિપ્પેતં. **કાપોતકાની**તિ કપોતકવણ્ણાનિ, પારાવતપક્ખવણ્ણાનીતિ અત્થો.

ભસ્સન્તાતિ ભસ્મન્તા, અયમેવ વા પાળિ. **આહુતિયો**તિ યં પહેણકસક્કારાદિભેદં દિન્નદાનં, સબ્બં તં છારિકાવસાનમેવ હોતિ, ન તતો પરં ફલદાયકં હુત્વા ગચ્છતીતિ અત્થો. **દત્તુપઞ્ઞત્ત**ન્તિ દત્તૂહિ બાલમનુસ્સેહિ પઞ્ઞત્તં. ઇદં વુત્તં હોતિ – બાલેહિ અબુદ્ધીહિ પઞ્ઞત્તમિદં દાનં, ન પણ્ડિતેહિ. બાલા દેન્તિ, પણ્ડિતા ગણ્હન્તીતિ દસ્સેતિ. **અત્થિકવાદ**ન્તિ અત્થિ દિન્નં દિન્નફલન્તિ ઇમં અત્થિકવાદંયેવ વદન્તિ તેસં તુચ્છં વચનં મુસાવિલાપો. **બાલે ચ પણ્ડિતે ચા**તિ બાલા ચ પણ્ડિતા ચ.

અકતેન મે એત્થ કતન્તિ મય્હં અકતેનેવ સમણકમ્મેન એત્થ એતસ્સ સમયે કમ્મં કતં નામ હોતિ, અવુસિતેનેવ બ્રહ્મચરિયેન વુસિતં નામ હોતિ. **એત્થા**તિ એતસ્મિં સમણધમ્મે. **સમસમા**તિ અતિવિય સમા, સમેન વા ગુણેન સમા. **સામઞ્ઞં પત્તા**તિ સમાનભાવં પત્તા.

૨૨૬. કરતોતિઆદીનિ અપણ્ણકસુત્તે વુત્તાનિ. **તથા નત્થિ હેતૂ**તિઆદીનિ.

૨૨૮. ચતુત્થબ્રહ્મચરિયવાસે **અકટા**તિ અકતા. **અકટવિધા**તિ અકતવિધાના, એવં કરોહીતિ કેનચિ કારાપિતા ન હોન્તીતિ અત્થો. **અનિમ્મિતા**તિ ઇદ્ધિયાપિ ન નિમ્મિતા. **અનિમ્માતા**તિ અનિમ્માપિતા. કેચિ અનિમ્મિતબ્બાતિ પદં વદન્તિ, તં નેવ પાળિયં, ન અટ્ઠકથાયં સન્દિસ્સતિ. **વઞ્ઝા**તિ વઞ્ઝપસુવઞ્ઝતાલાદયો વિય અફલા, કસ્સચિ અજનકાતિ અત્થો. એતેન પથવીકાયાદીનં રૂપાદિજનકભાવં પટિક્ખિપતિ. પબ્બતકૂટા વિય ઠિતાતિ **કૂટટ્ઠા**. **ઈસિકટ્ઠાયિટ્ઠિતા**તિ મુઞ્જે ઈસિકા વિય ઠિતા. તત્રાયમધિપ્પાયો – યમિદં જાયતીતિ વુચ્ચતિ, તં મુઞ્જતો ઈસિકા વિય વિજ્જમાનમેવ નિક્ખમતીતિ. ''એસિકટ્ઠાયિટ્ઠિતા''તિપિ પાઠો, સુનિખાતો એસિકત્થમ્ભો નિચ્ચલો તિટ્ઠતિ, એવં ઠિતાતિ અત્થો. ઉભયેનપિ તેસં વિનાસાભાવં દીપેતિ. **ન ઇઞ્જન્તી**તિ એસિકત્થમ્ભો વિય ઠિતત્તા ન ચલન્તિ. **ન વિપરિણામેન્તી**તિ પકતિં ન જહન્તિ. **ન અઞ્ઞમઞ્ઞં બ્યાબાધેન્તી**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં ન ઉપહનન્તિ. **નાલન્તિ** ન સમત્થા.

પથવીકાયોતિઆદીસુ પથવીયેવ પથવીકાયો, પથવીસમૂહો વા. **તત્થા**તિ તેસુ જીવસત્તમેસુ કાયેસુ. **નત્થિ હન્તા વા**તિ હન્તું વા ઘાતેતું વા સોતું વા સાવેતું વા જાનિતું વા જાનાપેતું વા સમત્થો નામ નત્થીતિ દીપેતિ. **સત્તન્નંત્વેવ કાયાનન્તિ** યથા મુગ્ગરાસિઆદીસુ પહટં સત્થં મુગ્ગરાસિઆદીનં અન્તરેન પવિસતિ, એવં સત્તન્નં કાયાનં અન્તરેન છિદ્દેન વિવરેન સત્થં પવિસતિ. તત્થ ''અહં ઇમં જીવિતા વોરોપેમી''તિ કેવલં સઞ્ઞામત્તમેવ હોતીતિ દસ્સેતિ. **યોનિપમુખસતસહસ્સાની**તિ પમુખયોનીનં ઉત્તમયોનીનં ચુદ્દસસતસહસ્સાનિ અઞ્ઞાનિ ચ સટ્ઠિસતાનિ અઞ્ઞાનિ ચ છસતાનિ. **પઞ્ચ ચ કમ્મુનો સતાની**તિ પઞ્ચ કમ્મસતાનિ ચ, કેવલં તક્કમત્તકેન નિરત્થકં દિટ્ઠિં દીપેતિ. **પઞ્ચ ચ કમ્માનિ તીણિ ચ કમ્માની**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. કેચિ પનાહુ **પઞ્ચ કમ્માની**તિ પઞ્ચિન્દ્રિયવસેન ભણતિ. **તીણી**તિ કાયકમ્માદિવસેનાતિ. **કમ્મે ચ અડ્ઢકમ્મે ચા**તિ એત્થ પનસ્સ કાયકમ્મઞ્ચ વચીકમ્મઞ્ચ કમ્મન્તિ લદ્ધિ, મનોકમ્મં ઉપડ્ઢકમ્મન્તિ. **દ્વટ્ઠિપટિપદા**તિ દ્વાસટ્ઠિ પટિપદાતિ વદતિ. **દ્વટ્ઠન્તરકપ્પા**તિ એકસ્મિં કપ્પે ચતુસટ્ઠિ અન્તરકપ્પા નામ હોન્તિ, અયં પન અઞ્ઞે દ્વે અજાનન્તો એવમાહ. **છળાભિજાતિયો** અપણ્ણકસુત્તે વિત્થારિતા.

અટ્ઠ પુરિસભૂમિયોતિ મન્દભૂમિ ખિડ્ડાભૂમિ વીમંસકભૂમિ ઉજુગતભૂમિ સેક્ખભૂમિ સમણભૂમિ જિનભૂમિ પન્નભૂમીતિ ઇમા અટ્ઠ પુરિસભૂમિયોતિ વદતિ. તત્થ જાતદિવસતો પટ્ઠાય સત્તદિવસે સમ્બાધટ્ઠાનતો નિક્ખન્તત્તા સત્તા મન્દા હોન્તિ મોમૂહા. અયં મન્દભૂમીતિ વદતિ. યે પન દુગ્ગતિતો આગતા હોન્તિ, તે અભિણ્હં રોદન્તિ ચેવ વિરવન્તિ ચ. સુગતિતો આગતા તં અનુસ્સરિત્વા અનુસ્સરિત્વા હસન્તિ. અયં ખિડ્ડાભૂમિ નામ. માતાપિતૂનં હત્થં વા પાદં વા મઞ્ચં વા પીઠં વા ગહેત્વા ભૂમિયં પદનિક્ખિપનં વીમંસકભૂમિ નામ. પદસાવ ગન્તું સમત્થકાલો ઉજુગતભૂમિ નામ. સિપ્પાનં સિક્ખનકાલો સેક્ખભૂમિ નામ. ઘરા નિક્ખમ્મ પબ્બજનકાલો સમણભૂમિ નામ. આચરિયં સેવિત્વા જાનનકાલો જિનભૂમિ નામ. ભિક્ખુ ચ પન્નકો જિનો ન કિઞ્ચિ આહાતિ એવં અલાભિં સમણં પન્નભૂમીતિ વદતિ.

એકૂનપઞ્ઞાસ આજીવસતેતિ એકૂનપઞ્ઞાસ આજીવવુત્તિસતાનિ. **પરિબ્બાજકસતે**તિ પરિબ્બાજકપબ્બજ્જસતાનિ. **નાગાવાસસતે**તિ નાગમણ્ડલસતાનિ. **વીસે ઇન્દ્રિયસતે**તિ વીસ ઇન્દ્રિયસતાનિ. **તિંસે નિરયસતે**તિ તિંસ નિરયસતાનિ. **રજોધાતુયો**તિ રજઓકિરણટ્ઠાનાનિ. હત્થપિટ્ઠિપાદપિટ્ઠાદીનિ સન્ધાય વદતિ. **સત્ત સઞ્ઞીગબ્ભા**તિ ઓટ્ઠગોણગદ્રભઅજપસુમિગમહિંસે સન્ધાય વદતિ. **અસઞ્ઞીગબ્ભા**તિ સાલિયવગોધુમમુગ્ગકઙ્ગુવરકકુદ્રૂસકે સન્ધાય વદતિ. **નિગણ્ઠિગબ્ભા**તિ નિગણ્ઠિમ્હિ જાતગબ્ભા, ઉચ્છુવેળુનળાદયો

સન્ધાય વદતિ. **સત્ત દેવા**તિ બહૂ દેવા, સો પન સત્તાતિ વદતિ. માનુસાપિ અનન્તા, સો સત્તાતિ વદતિ. **સત્ત પિસાચા**તિ પિસાચા મહન્તા, સત્તાતિ વદતિ.

સરાતિ મહાસરા. કણ્ણમુણ્ડ-રથકાર-અનોતત્ત-સીહપપાતકુળિર-મુચલિન્દ-કુણાલદહે ગહેત્વા વદતિ. **પવુટા**તિ ગણ્ઠિકા. **પપાતા**તિ મહાપપાતા. **પપાતસતાની**તિ ખુદ્દકપપાતસતાનિ. **સુપિના**તિ મહાસુપિના. **સુપિનસતાની**તિ ખુદ્દકસુપિનસતાનિ. **મહાકપ્પિનો**તિ મહાકપ્પાનં. એત્થ એકમ્હા સરા વસ્સસતે વસ્સસતે કુસગ્ગેન એકં ઉદકબિન્દું નીહરિત્વા નીહરિત્વા સત્તક્ખત્તું તમ્હિ સરે નિરુદકે કતે એકો મહાકપ્પોતિ વદતિ. એવરૂપાનં મહાકપ્પાનં ચતુરાસીતિસતસહસ્સાનિ ખેપેત્વા બાલા ચ પણ્ડિતા ચ દુક્ખસ્સન્તં કરોન્તીતિ અયમસ્સ લદ્ધિ. પણ્ડિતોપિ કિર અન્તરા સુજ્ઝિતું ન સક્કોતિ, બાલોપિ તતો ઉદ્ધં ન ગચ્છતિ.

સીલેનાતિ અચેલકસીલેન વા અઞ્ઞેન વા યેન કેનચિ. **વતેના**તિ તાદિસેન વતેન. **તપેના**તિ તપોકમ્મેન. અપરિપક્કં પરિપાચેતિ નામ યો ''અહં પણ્ડિતો''તિ અન્તરા વિસુજ્ઝતિ. પરિપક્કં ફુસ્સ ફુસ્સ બ્યન્તિં કરોતિ નામ યો ''અહં બાલો''તિ વુત્તપરિમાણં કાલં અતિક્કમિત્વા યાતિ. **હેવં નત્થી**તિ એવં નત્થિ. તઞ્હિ ઉભયમ્પિ ન સક્કા કાતુન્તિ દીપેતિ. **દોણમિતે**તિ દોણેન મિતં વિય. **સુખદુક્ખે**તિ સુખદુક્ખં. **પરિયન્તકતે**તિ વુત્તપરિમાણેન કાલેન કતપરિયન્તો. **નત્થિ હાયનવડ્ઢને**તિ નત્થિ હાયનવડ્ઢનાનિ. ન સંસારો પણ્ડિતસ્સ હાયતિ, ન બાલસ્સ વડ્ઢતીતિ અત્થો. **ઉક્કંસાવકંસે**તિ ઉક્કંસાવકંસા, હાપનવડ્ઢનાનમેવેતં વેવચનં. ઇદાનિ તમત્થં ઉપમાય સાધેન્તો **સેય્યથાપિ નામા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સુત્તગુળે**તિ વેઠેત્વા કતસુત્તગુળં. **નિબ્બેઠિયમાનમેવ પલેતી**તિ પબ્બતે વા રુક્ખગ્ગે વા ઠત્વા ખિત્તં સુત્તપમાણેન નિબ્બેઠિયમાનં ગચ્છતિ, સુત્તે ખીણે તત્થ તિટ્ઠતિ ન ગચ્છતિ. એવમેવં વુત્તકાલતો ઉદ્ધં ન ગચ્છતીતિ દસ્સેતિ.

૨૨૯. **કિમિદન્તિ** કિમિદં તવ અઞ્ઞાણં, કિં સબ્બઞ્ઞુ નામ ત્વન્તિ એવં પુટ્ઠો સમાનો નિયતિવાદે પક્ખિપન્તો **સુઞ્ઞં મે અગારન્તિ**આદિમાહ.

૨૩૦. **અનુસ્સવિકો હોતી**તિ અનુસ્સવનિસ્સિતો હોતિ. **અનુસ્સવસચ્ચો**તિ સવનં સચ્ચતો ગહેત્વા ઠિતો. **પિટકસમ્પદાયા**તિ વગ્ગપણ્ણાસકાય પિટકગન્થસમ્પત્તિયા.

૨૩૨. **મન્દો**તિ મન્દપઞ્ઞો. **મોમૂહો**તિ અતિમૂળ્હો. **વાચાવિક્ખેપં આપજ્જતી**તિ વાચાય વિક્ખેપં આપજ્જતિ. કીદિસં? અમરાવિક્ખેપં, અપરિયન્તવિક્ખેપન્તિ અત્થો. અથ વા અમરા નામ મચ્છજાતિ. સા ઉમ્મુજ્જનનિમ્મુજ્જનાદિવસેન ઉદકે સન્ધાવમાના ગહેતું ન સક્કાતિ એવમેવ અયમ્પિ વાદો ઇતો ચિતો ચ સન્ધાવતિ, ગાહં ન ઉપગચ્છતીતિ અમરાવિક્ખેપોતિ વુચ્ચતિ. તં અમરાવિક્ખેપં.

એવન્તિપિ મે નોતિઆદીસુ ઇદં કુસલન્તિ પુટ્ઠો ''એવન્તિપિ મે નો''તિ વદતિ, તતો કિં અકુસલન્તિ વુત્તે ''તથાતિપિ મે નો''તિ વદતિ, કિં ઉભયતો અઞ્ઞથાતિ વુત્તે ''અઞ્ઞથાતિપિ મે નો''તિ વદતિ, તતો તિવિધેનાપિ ન હોતીતિ તે લદ્ધીતિ વુત્તે ''નોતિપિ મે નો''તિ વદતિ, તતો કિં નો નોતિ તે લદ્ધીતિ વુત્તે ''નો નોતિપિ મે નો''તિ વિક્ખેપમાપજ્જતિ, એકસ્મિમ્પિ પક્ખે ન તિટ્ઠતિ. **નિબ્બિજ્જ પક્કમતી**તિ અત્તનોપિ એસ સત્થા અવસ્સયો ભવિતું ન સક્કોતિ, મયં કિં સક્ખિસ્સતીતિ નિબ્બિન્દિત્વા પક્કમતિ. પુરિમેસુપિ અનસ્સાસિકેસુ એસેવ નયો.

२३४. **सन्निधिकारकं कामे परिभुञ्जितुन्ति** યથા પુબ્બે ગિહિભૂતો સન્નિધિં કત્વા વત્થુકામે પરિભુઞ્જતિ, એવં તિલતણ્ડુલસપ્પિનવનીતાદીનિ સન્નિધિં કત્વા ઇદાનિ પરિભુઞ્જિતું અભબ્બોતિ અત્થો. નનુ ચ ખીણાસવસ્સ વસનટ્ઠાને તિલતણ્ડુલાદયો પઞ્ઞાયન્તીતિ. નો ન પઞ્ઞાયન્તિ, ન પનેસ તે અત્તનો અત્થાય ઠપેતિ, અફાસુકપબ્બજિતાદીનં અત્થાય ઠપેતિ. અનાગામિસ્સ કથન્તિ. તસ્સાપિ પઞ્ચ કામગુણા સબ્બસોવ પહીના, ધમ્મેન પન લદ્ધં વિચારેત્વા પરિભુઞ્જતિ.

२३६. **પુત્તમતાય પુત્તા**તિ સો કિર ઇમં ધમ્મં સુત્વા આજીવકા મતા નામાતિ સઞ્ઞી હુત્વા એવમાહ. અયઞ્હેત્થ અત્થો – આજીવકા મતા નામ, તેસં માતા પુત્તમતા હોતિ, ઇતિ આજીવકા પુત્તમતાય પુત્તા નામ હોન્તિ. **સમણે ગોતમે**તિ સમણે ગોતમે બ્રહ્મચરિયવાસો અત્થિ, અઞ્ઞત્થ નત્થીતિ દીપેતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

સન્દકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

७. મહાસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણના

२३७. **એવં મે સુત**ન્તિ મહાસકુલુદાયિસુત્તં. તત્થ **મોરનિવાપે**તિ તસ્મિં ઠાને મોરાનં અભયં ઘોસેત્વા ભોજનં અદંસુ. તસ્મા તં ઠાનં **મોરનિવાપો**તિ સઙ્ખં ગતં. **અન્નભારો**તિ એકસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ નામં. તથા **વરધરો**તિ. **અઞ્ઞે ચા**તિ ન કેવલં ઇમે તયો, અઞ્ઞેપિ અભિઞ્ઞાતા બહૂ પરિબ્બાજકા. **અપ્પસદ્દસ્સ વણ્ણવાદી**તિ ઇધ અપ્પસદ્દવિનીતોતિ અવત્વાવ ઇદં વુત્તં. કસ્મા? ન હિ ભગવા અઞ્ઞેન વિનીતોતિ.

२३८. **પુરિમાની**તિ હિય્યોદિવસં ઉપાદાય પુરિમાનિ નામ હોન્તિ, તતો પરં પુરિમતરાનિ. **કુતૂહલસાલાય**ન્તિ કુતૂહલસાલા નામ પચ્ચેકસાલા નત્થિ, યત્થ પન નાનાતિત્થિયા સમણબ્રાહ્મણા નાનાવિધં કથં પવત્તેન્તિ, સા બહૂનં – ''અયં કિં વદતિ , અયં કિં વદતી''તિ કુતૂહલુપ્પત્તિટ્ઠાનતો ''કુતૂહલસાલા''તિ વુચ્ચતિ. ''કોતૂહલસાલા''તિપિ પાઠો. **લાભા**તિ યે એવરૂપે સમણબ્રાહ્મણે દટ્ઠું પઞ્હં પુચ્છિતું ધમ્મકથં વા નેસં સોતું લભન્તિ, તેસં અઙ્ગમગધાનં ઇમે લાભાતિ અત્થો.

સઙ્ઘિનોતિઆદીસુ પબ્બજિતસમૂહસઙ્ખાતો સઙ્ઘો એતેસં અત્થીતિ **સઙ્ઘિનો**. સ્વેવ ગણો એતેસં અત્થીતિ **ગણિનો**. આચારસિક્ખાપનવસેન તસ્સ ગણસ્સ આચરિયાતિ **ગણાચરિયા**. **ઞાતા**તિ પઞ્ઞાતા પાકટા. યથાભુચ્ચગુણેહિ ચેવ અયથાભૂતગુણેહિ ચ સમુગ્ગતો યસો એતેસં અત્થીતિ **યસસ્સિનો**. પૂરણાદીનઞ્હિ ''અપ્પિચ્છો સન્તુટ્ઠો, અપ્પિચ્છતાય વત્થમ્પિ ન નિવાસેતી''તિઆદિના નયેન યસો સમુગ્ગતો, તથાગતસ્સ ''ઇતિપિ સો ભગવા''તિઆદીહિ યથાભૂતગુણેહિ. **તિત્થકરા**તિ લદ્ધિકરા. **સાધુસમ્મતા**તિ ઇમે સાધૂ સુન્દરા સપ્પુરિસાતિ એવં સમ્મતા. **બહુજનસ્સા**તિ અસ્સુતવતો ચેવ અન્ધબાલપુથુજ્જનસ્સ વિભાવિનો ચ પણ્ડિતજનસ્સ. તત્થ તિત્થિયા બાલજનસ્સ એવં સમ્મતા, તથાગતો પણ્ડિતજનસ્સ. ઇમિના નયેન **પૂરણો કસ્સપો સઙ્ઘી**તિઆદીસુ અત્થો વેદિતબ્બો. ભગવા પન યસ્મા અટ્ઠતિંસ આરમ્મણાનિ વિભજન્તો બહૂનિ નિબ્બાનઓતરણતિત્થાનિ અકાસિ, તસ્મા ''તિત્થકરો''તિ વત્તું વટ્ટતિ.

કસ્મા પનેતે સબ્બેપિ તત્થ ઓસટાતિ? ઉપટ્ઠાકરક્ખણત્થઞ્ચેવ લાભસક્કારત્થઞ્ચ. તેસઞ્હિ એવં હોતિ – ''અમ્હાકં ઉપટ્ઠાકા સમણં ગોતમં સરણં ગચ્છેય્યું, તે ચ રક્ખિસ્સામ. સમણસ્સ ચ ગોતમસ્સ ઉપટ્ઠાકે સક્કારં કરોન્તે દિસ્વા અમ્હાકમ્પિ ઉપટ્ઠાકા અમ્હાકં સક્કારં કરિસ્સન્તી''તિ. તસ્મા યત્થ યત્થ ભગવા ઓસરતિ, તત્થ તત્થ સબ્બે ઓસરન્તિ.

૨૩૯. **વાદં આરોપેત્વા**તિ વાદે દોસં આરોપેત્વા. **અપક્કન્તા**તિ, અપગતા, કેચિ દિસં પક્કન્તા, કેચિ ગિહિભાવં પત્તા, કેચિ ઇમં સાસનં આગતા. **સહિતં મે**તિ મય્હં વચનં સહિતં સિલિટ્ઠં, અત્થયુત્તં કારણયુત્તન્તિ અત્થો. **અસહિતં તે**તિ તુય્હં વચનં અસહિતં. **અધિચિણ્ણં તે વિપરાવત્ત**ન્તિ યં તુય્હં દીઘરત્તાચિણ્ણવસેન સુપ્પગુણં, તં મય્હં એકવચનેનેવ વિપરાવત્તં વિપરિવત્તિત્વા ઠિતં, ન કિઞ્ચિ જાતન્તિ અત્થો. **આરોપિતો તે વાદો**તિ મયા તવ વાદે દોસો આરોપિતો. **ચર વાદપ્પમોક્ખાયા**તિ દોસમોચનત્થં ચર વિચર, તત્થ તત્થ ગન્ત્વા સિક્ખાતિ અત્થો. **નિબ્બેઠેહિ વા સચે પહોસી**તિ અથ સયં પહોસિ, ઇદાનેવ નિબ્બેઠેહિ. **ધમ્મક્કોસેના**તિ સભાવક્કોસેન.

૨૪૦. **તં નો સોસ્સામા**તિ તં અમ્હાકં દેસિતં ધમ્મં સુણિસ્સામ. **ખુદ્દમધુ**ન્તિ ખુદ્દકમક્ખિકાહિ કતં દણ્ડકમધું. **અનેલક**ન્તિ નિદ્દોસં અપગતમચ્છિકણ્ડકં. **પીળેય્યા**તિ દદેય્ય. **પચ્ચાસીસમાનરૂપો**તિ પૂરેત્વા નુ ખો નો ભોજનં દસ્સતીતિ ભાજનહત્થો પચ્ચાસીસમાનો પચ્ચુપટ્ઠિતો અસ્સ. **સમ્પયોજેત્વા**તિ અપ્પમત્તકં વિવાદં કત્વા.

૨૪૧. **ઇતરીતરેના**તિ લામકલામકેન. **પવિવિત્તો**તિ ઇદં પરિબ્બાજકો કાયવિવેકમત્તં સન્ધાય વદતિ, ભગવા પન તીહિ વિવેકેહિ વિવિત્તોવ.

૨૪૨. **કોસકાહારાપી**તિ દાનપતીનં ઘરે અગ્ગભિક્ખાઠપનત્થં ખુદ્દકસરાવા હોન્તિ, દાનપતિનો અગ્ગભત્તં વા તત્થ ઠપેત્વા ભુઞ્જન્તિ, પબ્બજિતે સમ્પત્તે તં ભત્તં તસ્સ દેન્તિ. તં સરાવકં કોસકોતિ વુચ્ચતિ. તસ્મા યે ચ એકેનેવ ભત્તકોસકેન યાપેન્તિ, તે કોસકાહારાતિ. **બેલુવાહારા**તિ બેલુવમત્તભત્તાહારા. **સમતિત્તિક**ન્તિ ઓટ્ઠવટ્ટિયા હેટ્ઠિમલેખાસમં . **ઇમિના ધમ્મેના**તિ ઇમિના અપ્પાહારતાધમ્મેન. એત્થ પન સબ્બાકારેનેવ ભગવા અનપ્પાહારોતિ ન વત્તબ્બો. પધાનભૂમિયં છબ્બસ્સાનિ અપ્પાહારોવ અહોસિ, વેરઞ્જાયં તયો માસે પત્થોદનેનેવ યાપેસિ પાલિલેય્યકવનસણ્ડે તયો માસે ભિસમુળાલેહેવ યાપેસિ. ઇધ પન એતમત્થં દસ્સેતિ – ''અહં એકસ્મિં કાલે અપ્પાહારો અહોસિં, મય્હં પન સાવકા ધુતઙ્ગસમાદાનતો પટ્ઠાય યાવજીવં ધુતઙ્ગં ન ભિન્દન્તી''તિ. તસ્મા યદિ તે ઇમિના ધમ્મેન સક્કરેય્યું, મયા હિ તે વિસેસતરા. અઞ્ઞો ચેવ પન ધમ્મો અત્થિ, યેન મં તે સક્કરોન્તીતિ દસ્સેતિ. ઇમિના નયેન સબ્બવારેસુ યોજના વેદિતબ્બા.

પંસુકૂલિકાતિ સમાદિન્નપંસુકૂલિકઙ્ગા. **લૂખચીવરધરા**તિ સત્થસુત્તલૂખાનિ ચીવરાનિ ધારયમાના. **નન્તકાની**તિ અન્તવિરહિતાનિ વત્થખણ્ડાનિ, યદિ હિ નેસં અન્તો ભવેય્ય, પિલોતિકાતિ સઙ્ખં ગચ્છેય્યું. **ઉચ્ચિનિત્વા**તિ ફાલેત્વા દુબ્બલટ્ઠાનં પહાય થિરટ્ઠાનમેવ ગહેત્વા. **અલાબુલોમસાની**તિ અલાબુલોમસદિસસુત્તાનિ સુખુમાનીતિ દીપેતિ. એત્તાવતા ચ સત્થા ચીવરસન્તોસેન અસન્તુટ્ઠોતિ ન વત્તબ્બો. અતિમુત્તકસુસાનતો હિસ્સ પુણ્ણદાસિયા પારુપિત્વા પાતિતસાણપંસુકૂલં ગહણદિવસે ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાપથવી અકમ્પિ. ઇધ પન એતમત્થં દસ્સેતિ – ''અહં એકસ્મિંયેવ કાલે પંસુકૂલં ગણ્હિં, મય્હં પન સાવકા ધુતઙ્ગસમાદાનતો પટ્ઠાય યાવજીવં ધુતઙ્ગં ન ભિન્દન્તી''તિ.

પિણ્ડપાતિકાતિ અતિરેકલાભં પટિક્ખિપિત્વા સમાદિન્નપિણ્ડપાતિકઙ્ગા. **સપદાનચારિનો**તિ લોલુપ્પચારં પટિક્ખિપિત્વા સમાદિન્નસપદાનચારા. **ઉઞ્છાસકે વતે રતા**તિ ઉઞ્છાચરિયસઙ્ખાતે ભિક્ખૂનં પકતિવતે રતા, ઉચ્ચનીચઘરદ્વારટ્ઠાયિનો હુત્વા કબરમિસ્સકં ભત્તં સંહરિત્વા પરિભુઞ્જન્તીતિ અત્થો. **અન્તરઘર**ન્તિ બ્રહ્માયુસુત્તે ઉમ્મારતો પટ્ઠાય અન્તરઘરં, ઇધ ઇન્દખીલતો પટ્ઠાય અધિપ્પેતં. એત્તાવતા ચ સત્થા પિણ્ડપાતસન્તોસેન અસન્તુટ્ઠોતિ ન વત્તબ્બો, અપ્પાહારતાય વુત્તનિયામેનેવ પન સબ્બં વિત્થારેતબ્બં. ઇધ પન એતમત્થં દસ્સેતિ – ''અહં એકસ્મિંયેવ કાલે નિમન્તનં ન સાદયિં, મય્હં પન સાવકા ધુતઙ્ગસમાદાનતો પટ્ઠાય યાવજીવં ધુતઙ્ગં ન ભિન્દન્તી''તિ.

રુક્ખમૂલિકાતિ છન્નં પટિક્ખિપિત્વા સમાદિન્નરુક્ખમૂલિકઙ્ગા. **અબ્ભોકાસિકા**તિ છન્નઞ્ચ રુક્ખમૂલઞ્ચ પટિક્ખિપિત્વા સમાદિન્નઅબ્ભોકાસિકઙ્ગા. **અટ્ઠમાસે**તિ હેમન્તગિમ્હિકે માસે. અન્તોવસ્સે પન ચીવરાનુગ્ગહત્થં છન્નં પવિસન્તિ. એત્તાવતા ચ સત્થા સેનાસનસન્તોસેન અસન્તુટ્ઠોતિ ન વત્તબ્બો, સેનાસનસન્તોસો પનસ્સ છબ્બસ્સિકમહાપધાનેન ચ પાલિલેય્યકવનસણ્ડેન ચ દીપેતબ્બો. ઇધ પન એતમત્થં દસ્સેતિ – ''અહં એકસ્મિંયેવ કાલે છન્નં ન પાવિસિં, મય્હં પન સાવકા ધુતઙ્ગસમાદાનતો પટ્ઠાય યાવજીવં ધુતઙ્ગં ન ભિન્દન્તી''તિ.

આરઞ્ઞિકાતિ ગામન્તસેનાસનં પટિક્ખિપિત્વા સમાદિન્નઆરઞ્ઞિકઙ્ગા. **સઙ્ઘમજ્ઝે ઓસરન્તી**તિ અબદ્ધસીમાય કથિતં, બદ્ધસીમાયં પન વસન્તા અત્તનો વસનટ્ઠાનેયેવ ઉપોસથં કરોન્તિ. એત્તાવતા ચ સત્થા નો પવિવિત્તોતિ ન વત્તબ્બો, ''ઇચ્છામહં, ભિક્ખવે, અડ્ઢમાસં પટિસલ્લિયિતુ''ન્તિ (પારા॰ ૧૬૨; ૫૬૫) એવઞ્હિસ્સ પવિવેકો પઞ્ઞાયતિ. ઇધ પન એતમત્થં દસ્સેતિ ''અહં એકસ્મિંયેવ તથારૂપે કાલે પટિસલ્લિયિં, મય્હં પન સાવકા ધુતઙ્ગસમાદાનતો પટ્ઠાય યાવજીવં ધુતઙ્ગં ન ભિન્દન્તી''તિ. **મમં સાવકા**તિ મં સાવકા.

૨૪૪. સનિદાનન્તિ સપ્પચ્ચયં. કિં પન અપ્પચ્ચયં નિબ્બાનં ન દેસેતીતિ. નો ન દેસેતિ, સહેતુકં પન તં દેસનં કત્વા દેસેતિ, નો અહેતુકન્તિ. **સપ્પાટિહારિય**ન્તિ પુરિમસ્સેવેતં વેવચનં, સકારણન્તિ અત્થો. **તં વતા**તિ એત્થ **વતા**તિ નિપાતમત્તં.

૨૪૫. અનાગતં વાદપથન્તિ અજ્જ ઠપેત્વા સ્વે વા પુનદિવસે વા અડ્ઢમાસે વા માસે વા સંવચ્છરે વા તસ્સ તસ્સ પઞ્હસ્સ ઉપરિ આગમનવાદપથં. **ન દક્ખતી**તિ યથા સચ્ચકો નિગણ્ઠો અત્તનો નિગ્ગહણત્થં આગતકારણં વિસેસેત્વા વદન્તો ન અદ્દસ, એવં ન દક્ખતીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ. **સહધમ્મેના**તિ સકારણેન. **અન્તરન્તરા કથં ઓપાતેય્યુ**ન્તિ મમ કથાવારં પચ્છિન્દિત્વા અન્તરન્તરે અત્તનો કથં પવેસેય્યુન્તિ અત્થો. **ન ખો પનાહં, ઉદાયી**તિ, ઉદાયિ, અહં અમ્બટ્ઠસોણદણ્ડકૂટદન્તસચ્ચકનિગણ્ઠાદીહિ સદ્ધિં મહાવાદે વત્તમાનેપિ – ''અહો વત મે એકસાવકોપિ ઉપમં વા કારણં વા આહરિત્વા દદેય્યા''તિ એવં સાવકેસુ અનુસાસનિં ન પચ્ચાસીસામિ. **મમયેવા**તિ એવરૂપેસુ ઠાનેસુ સાવકા મમયેવ અનુસાસનિં ઓવાદં પચ્ચાસીસન્તિ.

૨૪૬. તેસાહં ચિત્તં આરાધેમીતિ તેસં અહં તસ્સ પઞ્હસ્સ વેય્યાકરણેન ચિત્તં ગણ્હામિ સમ્પાદેમિ પરિપૂરેમિ, અઞ્ઞં પુટ્ઠો અઞ્ઞં ન બ્યાકરોમિ, અમ્બં પુટ્ઠો લબુજં વિય લબુજં વા પુટ્ઠો અમ્બં વિય. એત્થ ચ ''અધિસીલે સમ્ભાવેન્તી''તિ વુત્તટ્ઠાને બુદ્ધસીલં નામ કથિતં, ''અભિક્કન્તે ઞાણદસ્સને સમ્ભાવેન્તી''તિ વુત્તટ્ઠાને સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, ''અધિપઞ્ઞાય સમ્ભાવેન્તી''તિ વુત્તટ્ઠાને ઠાનુપ્પત્તિકપઞ્ઞા, ''યેન દુક્ખેના''તિ વુત્તટ્ઠાને

સચ્ચબ્યાકરણપઞ્હા. તત્થ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણઞ્ચ સચ્ચબ્યાકરણપઞ્હઞ્ચ ઠપેત્વા અવસેસા પઞ્હા અધિપઞ્હં ભજતિ.

૨૪૭. ઇદાનિ તેસં તેસં વિસેસાધિગમાનં પટિપદં આચિક્ખન્તો **પુન ચપરં ઉદાયી**તિઆદિમાહ. તત્થ **અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તા**તિ અભિઞ્ઞાવોસાનસઙ્ખાતઞ્ચેવ અભિઞ્ઞાપારમીસઙ્ખાતઞ્ચ અરહત્તં પત્તા.

સમ્મપ્પધાનેતિ ઉપાયપધાને. **છન્દં જનેતી**તિ કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દં જનેતિ. **વાયમતી**તિ વાયામં કરોતિ. **વીરિયં આરભતી**તિ વીરિયં પવત્તેતિ. **ચિત્તં પગ્ગણ્હાતી**તિ ચિત્તં ઉક્ખિપતિ. **પદહતી**તિ ઉપાયપધાનં કરોતિ. **ભાવનાય પારિપૂરિયા**તિ વડ્ઢિયા પરિપૂરણત્થં. અપિચેત્થ – ‘‘યા ઠિતિ, સો અસમ્મોસો…પે॰… યં વેપુલ્લં, સા ભાવનાપારિપૂરી’’તિ (વિભ॰ ૪૦૬) એવં પુરિમં પુરિમસ્સ પચ્છિમં પચ્છિમસ્સ અત્થોતિપિ વેદિતબ્બં.

ઇમેહિ પન સમ્મપ્પધાનેહિ કિં કથિતં? કસ્સપસંયુત્તપરિયાયેન સાવકસ્સ પુબ્બભાગપટિપદા કથિતા. વુત્તઞ્હેતં તત્થ –

‘‘ચત્તારોમે , આવુસો, સમ્મપ્પધાના. કતમે ચત્તારો? ઇધાવુસો, ભિક્ખુ, અનુપ્પન્ના મે પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુન્તિ આતપ્પં કરોતિ. ઉપ્પન્ના મે પાપકા અકુસલા ધમ્મા અપ્પહીયમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુન્તિ આતપ્પં કરોતિ. અનુપ્પન્ના મે કુસલા ધમ્મા અનુપ્પજ્જમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુન્તિ આતપ્પં કરોતિ. ઉપ્પન્ના મે કુસલા ધમ્મા નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુન્તિ આતપ્પં કરોતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૪૫).

એત્થ ચ પાપકા અકુસલાતિ લોભાદયો વેદિતબ્બા. અનુપ્પન્ના કુસલા ધમ્માતિ સમથવિપસ્સના ચેવ મગ્ગો ચ, ઉપ્પન્ના કુસલા નામ સમથવિપસ્સનાવ. મગ્ગો પન સકિં ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુજ્ઝમાનો અનત્થાય સંવત્તનકો નામ નત્થિ. સો હિ ફલસ્સ પચ્ચયં દત્વાવ નિરુજ્ઝતિ. પુરિમસ્મિમ્પિ વા સમથવિપસ્સનાવ ગહેતબ્બાતિ વુત્તં, તં પન ન યુત્તં.

તત્થ ‘‘ઉપ્પન્ના સમથવિપસ્સના નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તન્તી’’તિ અત્થસ્સ આવિભાવત્થમિદં વત્થુ – એકો કિર ખીણાસવત્થેરો ‘‘મહાચેતિયઞ્ચ મહાબોધિઞ્ચ વન્દિસ્સામી’’તિ સમાપત્તિલાભિના ભણ્ડગાહકસામણેરેન સદ્ધિં જનપદતો મહાવિહારં આગન્ત્વા વિહારપરિવેણં પાવિસિ. સાયન્હસમયે મહાભિક્ખુસઙ્ઘે ચેતિયં વન્દમાને ચેતિયં વન્દનત્થાય ન નિક્ખમિ. કસ્મા? ખીણાસવાનઞ્હિ તીસુ રતનેસુ મહન્તં ગારવં હોતિ. તસ્મા ભિક્ખુસઙ્ઘે વન્દિત્વા પટિક્કમન્તે મનુસ્સાનં સાયમાસભુત્તવેલાયં સામણેરમ્પિ અજાનાપેત્વા ‘‘ચેતિયં વન્દિસ્સામી’’તિ એકકોવ નિક્ખમિ. સામણેરો – ‘‘કિં નુ ખો થેરો અવેલાય એકકોવ ગચ્છતિ, જાનિસ્સામી’’તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ પદાનુપદિકો નિક્ખમિ. થેરો અનાવજ્જનેન તસ્સ આગમનં અજાનન્તો દક્ખિણદ્વારેન ચેતિયઙ્ગણં આરુહિ. સામણેરોપિ અનુપદંયેવ આરુળ્હો.

મહાથેરો મહાચેતિયં ઉલ્લોકેત્વા બુદ્ધારમ્મણં પીતિં ગહેત્વા સબ્બં ચેતસો સમન્નાહરિત્વા હટ્ઠપહટ્ઠો ચેતિયં વન્દતિ. સામણેરો થેરસ્સ વન્દનાકારં દિસ્વા ‘‘ઉપજ્ઝાયો મે અતિવિય પસન્નચિત્તો વન્દતિ, કિં નુ ખો પુપ્ફાનિ લભિત્વા પૂજં કરેય્યા’’તિ ચિન્તેસિ. થેરો વન્દિત્વા ઉટ્ઠાય સિરસિ અઞ્જલિં ઠપેત્વા મહાચેતિયં ઉલ્લોકેત્વા ઠિતો. સામણેરો ઉક્કાસિત્વા અત્તનો આગતભાવં જાનાપેસિ. થેરો પરિવત્તેત્વા ઓલોકેન્તો ‘‘કદા આગતોસી’’તિ પુચ્છિ.

તુમ્હાકં ચેતિયં વન્દનકાલે, ભન્તે. અતિવિય પસન્ના ચેતિયં વન્દિત્થ કિં નુ ખો પુપ્ફાનિ લભિત્વા પૂજેય્યાથાતિ? આમ સામણેર ઇમસ્મિં ચેતિયે વિય અઞ્ઞત્ર એત્તકં ધાતૂનં નિધાનં નામ નત્થિ, એવરૂપં અસદિસં મહાથૂપં પુપ્ફાનિ લભિત્વા કો ન પૂજેય્યાતિ. તેન હિ, ભન્તે, અધિવાસેથ, આહરિસ્સામીતિ તાવદેવ ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઇદ્ધિયા હિમવન્તં ગન્ત્વા વણ્ણગન્ધસમ્પન્નપુપ્ફાનિ પરિસ્સાવનં પૂરેત્વા મહાથેરે દક્ખિણમુખતો પચ્છિમં મુખં અસમ્પત્તેયેવ આગન્ત્વા પુપ્ફપરિસ્સાવનં હત્થે ઠપેત્વા ''પૂજેથ, ભન્તે,''તિ આહ . થેરો ''અતિમન્દાનિ નો સામણેર પુપ્ફાની''તિ આહ. ગચ્છથ, ભન્તે, ભગવતો ગુણે આવજ્જિત્વા પૂજેથાતિ.

થેરો પચ્છિમમુખનિસ્સિતેન સોપાણેન આરુય્હ કુચ્છિવેદિકાભૂમિયં પુપ્ફપૂજં કાતું આરદ્ધો. વેદિકાભૂમિયં પરિપુણ્ણાનિ પુપ્ફાનિ પતિત્વા દુતિયભૂમિયં જણ્ણુપમાણેન ઓધિના પૂરયિંસુ. તતો ઓતરિત્વા પાદપિટ્ઠિકપન્તિં પૂજેસિ. સાપિ પરિપૂરિ. પરિપુણ્ણભાવં ઞત્વા હેટ્ઠિમતલે વિકિરન્તો અગમાસિ. સબ્બં ચેતિયઙ્ગણં પરિપૂરિ. તસ્મિં પરિપુણ્ણે ''સામણેર પુપ્ફાનિ ન ખીયન્તી''તિ આહ. પરિસ્સાવનં, ભન્તે, અધોમુખં કરોથાતિ. અધોમુખં કત્વા ચાલેસિ, તદા પુપ્ફાનિ ખીણાનિ. પરિસ્સાવનં સામણેરસ્સ દત્વા સદ્ધિં હત્થિપાકારેન ચેતિયં તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ચતૂસુ ઠાનેસુ વન્દિત્વા પરિવેણં ગચ્છન્તો ચિન્તેસિ – ''યાવ મહિદ્ધિકો વતાયં સામણેરો, સક્ખિસ્સતિ નુ ખો ઇમં ઇદ્ધાનુભાવં રક્ખિતુ''ન્તિ. તતો ''ન સક્ખિસ્સતી''તિ દિસ્વા સામણેરમાહ – ''સામણેર ત્વં ઇદાનિ મહિદ્ધિકો, એવરૂપં પન ઇદ્ધિં નાસેત્વા પચ્છિમકાલે કાણપેસકારિયા હત્થેન મદ્દિતકઞ્જિયં પિવિસ્સસી''તિ. દહરકભાવસ્સ નામેસ દોસોયં, સો ઉપજ્ઝાયસ્સ કથાયં સંવિજ્જિત્વા – ''કમ્મટ્ઠાનં મે, ભન્તે, આચિક્ખથા''તિ ન યાચિ, અમ્હાકં ઉપજ્ઝાયો કિં વદતીતિ તં પન અસુણન્તો વિય અગમાસિ.

થેરો મહાચેતિયઞ્ચ મહાબોધિઞ્ચ વન્દિત્વા સામણેરં પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા અનુપુબ્બેન કુટેળિતિસ્સમહાવિહારં અગમાસિ. સામણેરો ઉપજ્ઝાયસ્સ પદાનુપદિકો હુત્વા ભિક્ખાચારં ન ગચ્છતિ, ''કતરં ગામં પવિસથ, ભન્તે,''તિ પુચ્છિત્વા પન ''ઇદાનિ મે ઉપજ્ઝાયો ગામદ્વારં પત્તો ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા અત્તનો ચ ઉપજ્ઝાયસ્સ ચ પત્તચીવરં ગહેત્વા આકાસેન ગન્ત્વા થેરસ્સ પત્તચીવરં દત્વા પિણ્ડાય પવિસતિ. થેરો સબ્બકાલં ઓવદતિ – ''સામણેર મા એવમકાસિ, પુથુજ્જનિદ્ધિ નામ ચલા અનિબદ્ધા, અસપ્પાયં રૂપાદિઆરમ્મણં લભિત્વા અપ્પમત્તકેનેવ ભિજ્જતિ, સન્તાય સમાપત્તિયા પરિહીનાય બ્રહ્મચરિયવાસો સન્થમ્ભિતું ન સક્કોતી''તિ. સામણેરો ''કિં કથેતિ મય્હં ઉપજ્ઝાયો''તિ સોતું ન ઇચ્છતિ, તથેવ કરોતિ. થેરો અનુપુબ્બેન ચેતિયવન્દનં કરોન્તો કમ્બુબિન્દુવિહારં નામ ગતો. તત્થ વસન્તેપિ થેરે સામણેરો તથેવ કરોતિ.

અથેકદિવસં એકા પેસકારધીતા અભિરૂપા પઠમવયે ઠિતા કમ્બબિન્દુગામતો નિક્ખમિત્વા પદુમસ્સરં ઓરુય્હ ગાયમાના પુપ્ફાનિ ભઞ્જતિ. તસ્મિં સમયે સામણેરો પદુમસ્સરમત્થકેન ગચ્છતિ, ગચ્છન્તો પન સિલેસિકાય કાણમચ્છિકા વિય તસ્સા ગીતસદ્દે બજ્ઝિ. તાવદેવસ્સ ઇદ્ધિ અન્તરહિતા, છિન્નપક્ખકાકો વિય અહોસિ. સન્તસમાપત્તિબલેન પન તત્થેવ ઉદકપિટ્ઠે અપતિત્વા સિમ્બલિતૂલં વિય પતમાનં અનુપુબ્બેન પદુમસરતીરે અટ્ઠાસિ. સો વેગેન ગન્ત્વા ઉપજ્ઝાયસ્સ પત્તચીવરં દત્વા નિવત્તિ. મહાથેરો ''પગેવેતં મયા દિટ્ઠં, નિવારિયમાનોપિ ન નિવત્તિસ્સતી''તિ કિઞ્ચિ અવત્વા પિણ્ડાય પાવિસિ.

સામણેરો ગન્ત્વા પદુમસરતીરે અટ્ઠાસિ તસ્સા પચ્ચુત્તરણં આગમયમાનો. સાપિ સામણેરં આકાસેન ગચ્છન્તઞ્ચ પુન આગન્ત્વા ઠિતઞ્ચ દિસ્વા ''અદ્ધા એસ મં નિસ્સાય ઉક્કણ્ઠિતો''તિ ઞત્વા ''પટિક્કમ સામણેરા''તિ આહ. સો પટિક્કમિ. ઇતરા પચ્ચુત્તરિત્વા સાટકં નિવાસેત્વા તં ઉપસઙ્કમિત્વા ''કિં, ભન્તે,''તિ પુચ્છિ. સો તમત્થં

આરોચેસિ. સા બહૂહિ કારણેહિ ઘરાવાસે આદીનવં બ્રહ્મચરિયવાસે આનિસંસઞ્ચ દસ્સેત્વા ઓવદમાનાપિ તસ્સ ઉક્કણ્ઠં વિનોદેતું અસક્કોન્તી – ''અયં મમ કારણા એવરૂપાય ઇદ્ધિયા પરિહીનો, ન દાનિ યુત્તં પરિચ્ચજિતુ''ન્તિ ઇધેવ તિટ્ઠાતિ વત્વા ઘરં ગન્ત્વા માતાપિતૂનં તં પવત્તિં આરોચેસિ. તેપિ આગન્ત્વા નાનપ્પકારં ઓવદમાના વચનં અગ્ગણ્હન્તં આહંસુ – ''ત્વં અમ્હે ઉચ્ચકુલાતિ સલ્લક્ખેસિ, મયં પેસકારા. સક્ખિસ્સસિ પેસકારકમ્મં કાતુ''ન્તિ સામણેરો આહ – ''ઉપાસક ગિહિભૂતો નામ પેસકારકમ્મં વા કરેય્ય નળકારકમ્મં વા, કિં ઇમિના સાટકમત્તેન લોભં કરોથા''તિ. પેસકારો ઉદરે બદ્ધસાટકં દત્વા ઘરં નેત્વા ધીતરં અદાસિ.

સો પેસકારકમ્મં ઉગ્ગણ્હિત્વા પેસકારેહિ સદ્ધિં સાલાય કમ્મં કરોતિ. અઞ્ઞેસં ઇત્થિયો પાતોવ ભત્તં સમ્પાદેત્વા આહરિંસુ, તસ્સ ભરિયા ન તાવ આગચ્છતિ. સો ઇતરેસુ કમ્મં વિસ્સજ્જેત્વા ભુઞ્જમાનેસુ તસરં વટ્ટેન્તો નિસીદિ. સા પચ્છા અગમાસિ. અથ નં સો ''અતિચિરેન આગતાસી''તિ તજ્જેસિ. માતુગામો ચ નામ અપિ ચક્કવત્તિરાજાનં અત્તનિ પટિબદ્ધચિત્તં ઞત્વા દાસં વિય સલ્લક્ખેતિ. તસ્મા સા એવમાહ – ''અઞ્ઞેસં ઘરે દારુપણ્ણલોણાદીનિ સન્નિહિતાનિ, બાહિરતો આહરિત્વા દાયકા પેસનતકારકાપિ અત્થિ, અહં પન એકિકાવ, ત્વમ્પિ મય્હં ઘરે ઇદં અત્થિ ઇદં નત્થીતિ ન જાનાસિ. સચે ઇચ્છસિ, ભુઞ્જ, નો ચે ઇચ્છસિ, મા ભુઞ્જા''તિ. સો ''ન કેવલઞ્ચ ઉસ્સૂરે ભત્તં આહરસિ, વાચાયપિ મં ઘટ્ટેસી''તિ કુજ્ઝિત્વા અઞ્ઞં પહરણં અપસ્સન્તો તમેવ તસરદણ્ડકં તસરતો લુઞ્ચિત્વા ખિપિ. સા તં આગચ્છન્તં દિસ્વા ઈસકં પરિવત્તિ. તસરદણ્ડકસ્સ ચ કોટિ નામ તિખિણા હોતિ, સા તસ્સા પરિવત્તમાનાય અક્ખિકોટિયં પવિસિત્વા અટ્ઠાસિ. સા ઉભોહિ હત્થેહિ વેગેન અક્ખિં અગ્ગહેસિ, ભિન્નટ્ઠાનતો લોહિતં પગ્ઘરતિ. સો તસ્મિં કાલે ઉપજ્ઝાયસ્સ વચનં અનુસ્સરિ – ''ઇદં સન્ધાય મં ઉપજ્ઝાયો 'અનાગતે કાલે કાણપેસકારિયા હત્થેહિ મદ્દિતકઞ્જિયં પિવિસ્સસી'તિ આહ, ઇદં થેરેન દિટ્ઠં ભવિસ્સતિ, અહો દીઘદસ્સી અય્યો''તિ મહાસદ્દેન રોદિતું આરભિ. તમેનં અઞ્ઞે – ''અલં, આવુસો, મા રોદિ, અક્ખિ નામ ભિન્નં ન સક્કા રોદનેન પટિપાકતિકં કાતુ''ન્તિ આહંસુ. સો ''નાહમેતમત્થં રોદામિ, અપિચ ખો ઇમં સન્ધાય રોદામી''તિ સબ્બં પટિપાટિયા કથેસિ. એવં ઉપ્પન્ના સમથવિપસ્સના નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તન્તિ.

અપરમ્પિ વત્થુ – તિંસમત્તા ભિક્ખૂ કલ્યાણિમહાચેતિયં વન્દિત્વા અટવિમગ્ગેન મહામગ્ગં ઓતરમાના અન્તરામગ્ગે ઝામખેત્તે કમ્મં કત્વા આગચ્છન્તં એકં મનુસ્સં અદ્દસંસુ. તસ્સ સરીરં મસિમક્ખિતં વિય અહોસિ. મસિમક્ખિતંયેવ એકં કાસાવં કચ્છં પીળેત્વા નિવત્થં, ઓલોકિયમાનો ઝામખાણુકો વિય ખાયતિ. સો દિવસભાગે કમ્મં કત્વા ઉપડ્ઢજ્ઝાયમાનાનં દારૂનં કલાપં ઉક્ખિપિત્વા પિટ્ઠિયં વિપ્પકિણ્ણેહિ કેસેહિ કુમ્મગ્ગેન આગન્ત્વા ભિક્ખૂનં સમ્મુખે અટ્ઠાસિ. સામણેરા દિસ્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઓલોકયમાના, – ''આવુસો, તુય્હં પિતા તુય્હં મહાપિતા તુય્હં માતુલો''તિ હસમાના ગન્ત્વા ''કોનામો ત્વં ઉપાસકા''તિ નામં પુચ્છિંસુ. સો નામં પુચ્છિતો વિપ્પટિસારી હુત્વા દારુકલાપં છડ્ડેત્વા વત્થં સંવિધાય નિવાસેત્વા મહાથેરે વન્દિત્વા ''તિટ્ઠથ તાવ, ભન્તે,''તિ આહ. મહાથેરા અટ્ઠંસુ.

દહરસામણેરા આગન્ત્વા મહાથેરાનં સમ્મુખાપિ પરિહાસં કરોન્તિ. ઉપાસકો આહ – ''ભન્તે, તુમ્હે મં પસ્સિત્વા પરિહસથ, એત્તકેનેવ મત્થકં પત્તમ્હાતિ મા સલ્લક્ખેથ. અહમ્પિ પુબ્બે તુમ્હાદિસોવ સમણો અહોસિં. તુમ્હાકં પન ચિત્તેકગ્ગતામત્તકમ્પિ નત્થિ, અહં ઇમસ્મિં સાસને મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો અહોસિં, આકાસં ગહેત્વા પથવિં કરોમિ, પથવિં આકાસં. દૂરં ગણ્હિત્વા સન્તિકં કરોમિ, સન્તિકં દૂરં. ચક્કવાળસતસહસ્સં ખણેન વિનિવિજ્ઝામિ. હત્થે મે પસ્સથ, ઇદાનિ મક્કટહત્થસદિસા, અહં ઇમેહેવ હત્થેહિ ઇધ નિસિન્નોવ ચન્દિમસૂરિયે પરામસિં. ઇમેસંયેવ પાદાનં ચન્દિમસૂરિયે પાદકથલિકં કત્વા નિસીદિં. એવરૂપા મે ઇદ્ધિ પમાદેન અન્તરહિતા,

તુમ્હે મા પમજ્જિત્થ. પમાદેન હિ એવરૂપં બ્યસનં પાપુણન્તિ. અપ્પમત્તા વિહરન્તા જાતિજરામરણસ્સ અન્તં કરોન્તિ. તસ્મા તુમ્હે મઞ્ઞેવ આરમ્મણં કરિત્વા અપ્પમત્તા હોથ, ભન્તે,''તિ તજ્જેત્વા ઓવાદમદાસિ. તે તસ્સ કથેન્તસ્સેવ સંવેગં આપજ્જિત્વા વિપસ્સમાના તિંસજના તત્થેવ અરહત્તં પાપુણિંસૂતિ. એવમ્પિ ઉપ્પન્ના સમથવિપસ્સના નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તન્તીતિ વેદિતબ્બા.

અનુપ્પન્નાનં પાપકાનન્તિ ચેત્થ ''અનુપ્પન્નો વા કામાસવો ન ઉપ્પજ્જતી''તિઆદીસુ વુત્તનયેન અત્થો વેદિતબ્બો. **ઉપ્પન્નાનં પાપકાનન્તિ** એત્થ પન ચતુબ્બિધં ઉપ્પન્નં વત્તમાનુપ્પન્નં ભુત્વાવિગતુપ્પન્નં, ઓકાસકતુપ્પન્નં, ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નન્તિ. તત્થ યે કિલેસા વિજ્જમાના ઉપ્પાદાદિસમઙ્ગિનો, ઇદં **વત્તમાનુપ્પન્નં** નામ. કમ્મે પન જવિતે આરમ્મણરસં અનુભવિત્વા નિરુદ્ધવિપાકો ભુત્વા વિગતં નામ. કમ્મં ઉપ્પજ્જિત્વા નિરુદ્ધં ભવિત્વા વિગતં નામ. તદુભયમ્પિ **ભુત્વાવિગતુપ્પન્નન્તિ** સઙ્ખં ગચ્છતિ. કુસલાકુસલં કમ્મં અઞ્ઞસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકં પટિબાહિત્વા અત્તનો વિપાકસ્સ ઓકાસં કરોતિ, એવં કતે ઓકાસે વિપાકો ઉપ્પજ્જમાનો ઓકાસકરણતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નોતિ સઙ્ખં ગચ્છતિ. ઇદં **ઓકાસકતુપ્પન્નં** નામ. પઞ્ચક્ખન્ધા પન વિપસ્સનાય ભૂમિ નામ. તે અતીતાદિભેદા હોન્તિ. તેસુ અનુસયિતકિલેસા પન અતીતા વા અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વાતિ ન વત્તબ્બા. અતીતખન્ધેસુ અનુસયિતાપિ હિ અપ્પહીનાવ હોન્તિ, અનાગતખન્ધેસુ, પચ્ચુપ્પન્નખન્ધેસુ અનુસયિતાપિ અપ્પહીનાવ હોન્તિ. ઇદં **ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નં** નામ. તેનાહુ પોરાણા – ''તાસુ તાસુ ભૂમીસુ અસમુગ્ઘાતિતકિલેસા ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નાતિ સઙ્ખં ગચ્છન્તી''તિ.

અપરમ્પિ ચતુબ્બિધં ઉપ્પન્નં સમુદાચારુપ્પન્નં, આરમ્મણાધિગહિતુપ્પન્નં, અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્નં અસમુગ્ઘાતિતુપ્પન્નન્તિ. તત્થ સમ્પતિ વત્તમાનંયેવ **સમુદાચારુપ્પન્નં** નામ. સકિં ચક્ખૂનિ ઉમ્મીલેત્વા આરમ્મણે નિમિત્તે ગહિતે અનુસ્સરિતાનુસ્સરિતક્ખણે કિલેસા નુપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બા. કસ્મા? આરમ્મણસ્સ અધિગહિતત્તા. યથા કિં? યથા ખીરરુક્ખસ્સ કુઠારિયા આહતાહતટ્ઠાને ખીરં ન નિક્ખમિસ્સતીતિ ન વત્તબ્બં, એવં. ઇદં **આરમ્મણાધિગહિતુપ્પન્નં** નામ. સમાપત્તિયા અવિક્ખમ્ભિતા કિલેસા પન ઇમસ્મિં નામ ઠાને નુપ્પજ્જિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બા. કસ્મા? અવિક્ખમ્ભિતત્તા. યથા કિં? યથા સચે ખીરરુક્ખે કુઠારિયા આહનેય્યું, ઇમસ્મિં નામ ઠાને ખીરં ન નિક્ખમેય્યાતિ ન વત્તબ્બં, એવં. ઇદં **અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્નં** નામ. મગ્ગેન અસમુગ્ઘાતિતકિલેસા પન ભવગ્ગે નિબ્બત્તસ્સાપિ ઉપ્પજ્જન્તીતિ પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં. ઇદં **અસમુગ્ઘાતિતુપ્પન્નં** નામ.

ઇમેસુ ઉપ્પન્નેસુ વત્તમાનુપ્પન્નં ભુત્વાવિગતુપ્પન્નં ઓકાસકતુપ્પન્નં સમુદાચારુપ્પન્નન્તિ ચતુબ્બિધં ઉપ્પન્નં ન મગ્ગવજ્ઝં, ભૂમિલદ્ધુપ્પન્નં આરમ્મણાધિગહિતુપ્પન્નં અવિક્ખમ્ભિતુપ્પન્નં અસમુગ્ઘાતિતુપ્પન્નન્તિ ચતુબ્બિધં મગ્ગવજ્ઝં. મગ્ગો હિ ઉપ્પજ્જમાનો એતે કિલેસે પજહતિ. સો યે કિલેસે પજહતિ, તે અતીતા વા અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વાતિ ન વત્તબ્બા. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''હઞ્ચિ અતીતે કિલેસે પજહતિ, તેન હિ ખીણં ખેપેતિ, નિરુદ્ધં નિરોધેતિ, વિગતં વિગમેતિ અત્થઙ્ગતં અત્થઙ્ગમેતિ. અતીતં યં નત્થિ, તં પજહતિ. હઞ્ચિ અનાગતે કિલેસે પજહતિ, તેન હિ અજાતં પજહતિ, અનિબ્બત્તં, અનુપ્પન્નં, અપાતુભૂતં પજહતિ. અનાગતં યં નત્થિ, તં પજહતિ, હઞ્ચિ પચ્ચુપ્પન્ને કિલેસે પજહતિ, તેન હિ રત્તો રાગં પજહતિ , દુટ્ઠો દોસં, મૂળ્હો મોહં, વિનિબદ્ધો માનં, પરામટ્ઠો દિટ્ઠિં, વિક્ખેપગતો ઉદ્ધચ્ચં, અનિટ્ઠઙ્ગતો વિચિકિચ્છં, થામગતો અનુસયં પજહતિ. કણ્હસુક્કધમ્મા યુગનદ્ધા સમમેવ વત્તન્તિ. સંકિલેસિકા મગ્ગભાવના

હોતિ…પે॰… તેન હિ નત્થિ મગ્ગભાવના, નત્થિ ફલસચ્છિકિરિયા, નત્થિ કિલેસપ્પહાનં, નત્થિ ધમ્માભિસમયોતિ. અત્થિ મગ્ગભાવના…પે॰… અત્થિ ધમ્માભિસમયોતિ. યથા કથં વિય, સેય્યથાપિ તરુણો રુક્ખો અજાતફલો…પે॰… અપાતુભૂતાયેવ ન પાતુભવન્તી''તિ.

ઇતિ પાળિયં અજાતફલરુક્ખો આગતો, જાતફલરુક્ખેન પન દીપેતબ્બં. યથા હિ સફલો તરુણમ્બરુક્ખો, તસ્સ ફલાનિ મનુસ્સા પરિભુઞ્જેય્યું, સેસાનિ પાતેત્વા પચ્છિયો પૂરેય્યું . અથઞ્ઞો પુરિસો તં ફરસુના છિન્દેય્ય, તેનસ્સ નેવ અતીતાનિ ફલાનિ નાસિતાનિ હોન્તિ, ન અનાગતપચ્ચુપ્પન્નાનિ નાસિતાનિ. અતીતાનિ હિ મનુસ્સેહિ પરિભુત્તાનિ, અનાગતાનિ અનિબ્બત્તાનિ, ન સક્કા નાસેતું. યસ્મિં પન સમયે સો છિન્નો, તદા ફલાનિયેવ નત્થીતિ પચ્ચુપ્પન્નાનિપિ અનાસિતાનિ. સચે પન રુક્ખો અચ્છિન્નો, અથસ્સ પથવીરસઞ્ચ આપોરસઞ્ચ આગમ્મ યાનિ ફલાનિ નિબ્બત્તેય્યું, તાનિ નાસિતાનિ હોન્તિ. તાનિ હિ અજાતાનેવ ન જાયન્તિ, અનિબ્બત્તાનેવ ન નિબ્બત્તન્તિ, અપાતુભૂતાનેવ ન પાતુભવન્તિ, એવમેવ મગ્ગો નાપિ અતીતાદિભેદે કિલેસે પજહતિ, નાપિ ન પજહતિ. યેસઞ્હિ કિલેસાનં મગ્ગેન ખન્ધેસુ અપરિઞ્ઞાતેસુ ઉપ્પત્તિ સિયા, મગ્ગેન ઉપ્પજ્જિત્વા ખન્ધાનં પરિઞ્ઞાતત્તા તે કિલેસા અજાતાવ ન જાયન્તિ, અનિબ્બત્તાવ ન નિબ્બત્તન્તિ, અપાતુભૂતાવ ન પાતુભવન્તિ, તરુણપુત્તાય ઇત્થિયા પુન અવિજાયનત્થં, બ્યાધિતાનં રોગવૂપસમનત્થં પીતભેસજ્જેહિ ચાપિ અયમત્થો વિભાવેતબ્બો. એવં મગ્ગો યે કિલેસે પજહતિ, તે અતીતા વા અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વાતિ ન વત્તબ્બા, ન ચ મગ્ગો કિલેસે ન પજહતિ. યે પન મગ્ગો કિલેસે પજહતિ, તે સન્ધાય ''ઉપ્પન્નાનં પાપકાન''ન્તિઆદિ વુત્તં.

ન કેવલઞ્ચ મગ્ગો કિલેસેયેવ પજહતિ, કિલેસાનં પન અપ્પહીનત્તા યે ચ ઉપ્પજ્જેય્યું ઉપાદિન્નકક્ખન્ધા, તેપિ પજહતિયેવ. વુત્તમ્પિ ચેતં – ''સોતાપત્તિમગ્ગઞાણેન અભિસઙ્ખારવિઞ્ઞાણસ્સ નિરોધેન સત્ત ભવે ઠપેત્વા અનમતગ્ગે સંસારે યે ઉપ્પજ્જેય્યું નામઞ્ચ રૂપઞ્ચ, એત્થેતે નિરુજ્ઝન્તી''તિ (ચૂળનિ॰ ૬) વિત્થારો. ઇતિ મગ્ગો ઉપાદિન્નઅનુપાદિન્નતો વુટ્ઠાતિ. ભવવસેન પન સોતાપત્તિમગ્ગો અપાયભવતો વુટ્ઠાતિ, સકદાગામિમગ્ગો સુગતિભવેકદેસતો, અનાગામિમગ્ગો સુગતિકામભવતો, અરહત્તમગ્ગો રૂપારૂપભવતો વુટ્ઠાતિ. સબ્બભવેહિ વુટ્ઠાતિયેવાતિપિ વદન્તિ.

અથ મગ્ગક્ખણે કથં અનુપ્પન્નાનં ઉપ્પાદાય ભાવના હોતિ, કથં વા ઉપ્પન્નાનં ઠિતિયાતિ. મગ્ગપ્પવત્તિયાયેવ. મગ્ગો હિ પવત્તમાનો પુબ્બે અનુપ્પન્નપુબ્બત્તા અનુપ્પન્નો નામ વુચ્ચતિ. અનાગતપુબ્બઞ્હિ ઠાનં આગન્ત્વા અનનુભૂતપુબ્બં વા આરમ્મણં અનુભવિત્વા વત્તારો ભવન્તિ ''અનાગતટ્ઠાનં આગતમ્હા, અનનુભૂતં આરમ્મણં અનુભવામા''તિ. યા ચસ્સ પવત્તિ, અયમેવ ઠિતિ નામાતિ ઠિતિયા ભાવેતીતિપિ વત્તું વટ્ટતિ.

ઇદ્ધિપાદેસુ સઙ્ખેપકથા ચેતોખિલસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮૫ આદયો) વુત્તા. ઉપસમમાનં ગચ્છતિ, કિલેસૂપસમત્થં વા ગચ્છતીતિ **ઉપસમગામી**. સમ્બુજ્ઝમાના ગચ્છતિ, મગ્ગસમ્બોધત્થાય વા ગચ્છતીતિ **સમ્બોધગામી**.

વિવેકનિસ્સિતાદીનિ સબ્બાસવસંવરે વુત્તાનિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનાયં બોધિપક્ખિયકથા **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વુત્તા.

૨૪૮. વિમોક્ખકથાયં **વિમોક્ખો**તિ કેનટ્ઠેન વિમોક્ખા, અધિમુચ્ચનટ્ઠેન. કો પનાયં અધિમુચ્ચનટ્ઠો નામ? પચ્ચનીકધમ્મેહિ ચ સુટ્ઠુ મુચ્ચનટ્ઠો, આરમ્મણે ચ અભિરતિવસેન સુટ્ઠુ મુચ્ચનટ્ઠો, પિતુઅઙ્કે વિસ્સટ્ઠઙ્ગપચ્ચઙ્ગસ્સ

દારકસ્સ સયનં વિય અનિગ્ગહિતભાવેન નિરાસઙ્કતાય આરમ્મણે પવત્તીતિ વુત્તં હોતિ. અયં પનત્થો પચ્છિમવિમોક્ખે નત્થિ, પુરિમેસુ સબ્બેસુ અત્થિ. **રૂપી રૂપાનિ પસ્સતી**તિ એત્થ અજ્ઝત્તકેસાદીસુ નીલકસિણાદિવસેન ઉપ્પાદિતં રૂપજ્ઝાનં રૂપં, તદસ્સ અત્થીતિ **રૂપી. બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી**તિ બહિદ્ધાપિ નીલકસિણાદીનિ રૂપાનિ ઝાનચક્ખુના પસ્સતિ. ઇમિના અજ્ઝત્ત બહિદ્ધાવત્થુકેસુ કસિણેસુ ઉપ્પાદિતજ્ઝાનસ્સ પુગ્ગલસ્સ ચત્તારિપિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ દસ્સિતાનિ.

અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞીતિ અજ્ઝત્તં ન રૂપસઞ્ઞી, અત્તનો કેસાદીસુ અનુપ્પાદિતરૂપાવચરજ્ઝાનોતિ અત્થો. ઇમિના બહિદ્ધા પરિકમ્મં કત્વા બહિદ્ધાવ ઉપ્પાદિતજ્ઝાનસ્સ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ દસ્સિતાનિ. **સુભન્તેવ અધિમુત્તો હોતી**તિ ઇમિના સુવિસુદ્ધેસુ નીલાદીસુ વણ્ણકસિણેસુ ઝાનાનિ દસ્સિતાનિ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અન્તોઅપ્પનાયં સુભન્તિ આભોગો નત્થિ, યો પન સુવિસુદ્ધં સુભકસિણં આરમ્મણં કત્વા વિહરતિ, સો યસ્મા સુભન્તિ અધિમુત્તો હોતીતિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ, તસ્મા એવં દેસના કતા. પટિસમ્ભિદામગ્ગે પન ''કથં સુભન્તેવ અધિમુત્તો હોતીતિ વિમોક્ખો. ઇધ ભિક્ખુ મેત્તાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ...પે॰... મેત્તાય ભાવિતત્તા સત્તા અપ્પટિકૂલા હોન્તિ. કરુણાસહગતેન, મુદિતાસહગતેન, ઉપેક્ખાસહગતેન ચેતસા એકં દિસં ફરિત્વા વિહરતિ... પે॰... ઉપેક્ખાય ભાવિતત્તા સત્તા અપ્પટિકૂલા હોન્તિ. એવં સુભન્તેવ અધિમુત્તો હોતીતિ વિમોક્ખો''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૨૧૨) વુત્તં.

સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનન્તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં સબ્બં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વુત્તમેવ. **અયં અટ્ઠમો વિમોક્ખો**તિ અયં ચતુન્નં ખન્ધાનં સબ્બસો વિસ્સટ્ઠત્તા વિમુત્તત્તા અટ્ઠમો ઉત્તમો વિમોક્ખો નામ.

૨૪૯. અભિભાયતનકથાયં **અભિભાયતનાની**તિ અભિભવનકારણાનિ. કિં અભિભવન્તિ? પચ્ચનીકધમ્મેપિ આરમ્મણાનિપિ. તાનિ હિ પટિપક્ખભાવેન પચ્ચનીકધમ્મે અભિભવન્તિ, પુગ્ગલસ્સ ઞાણુત્તરિતાય આરમ્મણાનિ. **અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી**તિઆદીસુ પન અજ્ઝત્તરૂપે પરિકમ્મવસેન અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી નામ હોતિ. અજ્ઝત્તઞ્હિ નીલપરિકમ્મં કરોન્તો કેસે વા પિત્તે વા અક્ખિતારકાય વા કરોતિ, પીતપરિકમ્મં કરોન્તો મેદે વા છવિયા વા હત્થતલપાદતલેસુ વા અક્ખીનં પીતટ્ઠાને વા કરોતિ, લોહિતપરિકમ્મં કરોન્તો મંસે વા લોહિતે વા જિવ્હાય વા અક્ખીનં રત્તટ્ઠાને વા કરોતિ, ઓદાતપરિકમ્મં કરોન્તો અટ્ઠિમ્હિ વા દન્તે વા નખે વા અક્ખીનં સેતટ્ઠાને વા કરોતિ. તં પન સુનીલં સુપીતકં સુલોહિતકં સુઓદાતં ન હોતિ, અસુવિસુદ્ધમેવ હોતિ.

એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતીતિ યસ્સેતં પરિકમ્મં અજ્ઝત્તં ઉપ્પન્નં હોતિ, નિમિત્તં પન બહિદ્ધા, સો એવં અજ્ઝત્તં પરિકમ્મસ્સ બહિદ્ધા ચ અપ્પનાય વસેન – ''અજ્ઝત્તં રૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી''તિ વુચ્ચતિ. **પરિત્તાની**તિ અવડ્ઢિતાનિ. **સુવણ્ણદુબ્બણ્ણાની**તિ સુવણ્ણાનિ વા હોન્તુ દુબ્બણ્ણાનિ વા, પરિત્તવસેનેવ ઇદમભિભાયતનં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **તાનિ અભિભુય્યા**તિ યથા નામ સમ્પન્નગહણિકો કટચ્છુમત્તં ભત્તં લભિત્વા ''કિમેત્થ ભુઞ્જિતબ્બં અત્થી''તિ સઙ્કડ્ઢિત્વા એકકબળમેવ કરોતિ, એવમેવં ઞાણુત્તરિકો પુગ્ગલો વિસદઞાણો – ''કિમેત્થ પરિત્તકે આરમ્મણે સમાપજ્જિતબ્બં અત્થિ, નાયં મમ ભારો''તિ તાનિ રૂપાનિ અભિભવિત્વા સમાપજ્જતિ, સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવેત્થ અપ્પનં પાપેતીતિ અત્થો. **જાનામિ પસ્સામી**તિ ઇમિના પનસ્સ આભોગો કથિતો, સો ચ ખો સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ, ન અન્તોસમાપત્તિયં. **એવંસઞ્ઞી હોતી**તિ આભોગસઞ્ઞાયપિ ઞાણસઞ્ઞાયપિ એવંસઞ્ઞી હોતિ. અભિભવસઞ્ઞા હિસ્સ અન્તોસમાપત્તિયં અત્થિ, આભોગસઞ્ઞા પન સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સેવ.

અપ્પમાણાનીતિ વડ્ઢિતપ્પમાણાનિ, મહન્તાનીતિ અત્થો. **અભિભુય્યા**તિ એત્થ પન યથા મહગ્ઘસો પુરિસો એકં ભત્તવડ્ઢિતકં લભિત્વા ''અઞ્ઞાપિ હોતુ, અઞ્ઞાપિ હોતુ, કિમેસા મય્હં કરિસ્સતી''તિ તં ન મહન્તતો પસ્સતિ, એવમેવ ઞાણુત્તરો પુગ્ગલો વિસદઞાણો ''કિમેત્થ સમાપજ્જિતબ્બં, નયિદં અપ્પમાણં, ન મય્હં ચિત્તેકગ્ગતાકરણે ભારો અત્થી''તિ તાનિ અભિભવિત્વા સમાપજ્જતિ, સહ નિમિત્તુપ્પાદેનેવેત્થ અપ્પનં પાપેતીતિ અત્થો.

અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞીતિ અલાભિતાય વા અનત્થિકતાય વા અજ્ઝત્તરૂપે પરિકમ્મસઞ્ઞાવિરહિતો. **એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી**તિ યસ્સ પરિકમ્મમ્પિ નિમિત્તમ્પિ બહિદ્ધાવ ઉપ્પન્નં, સો એવં બહિદ્ધા પરિકમ્મસ્સ ચેવ અપ્પનાય ચ વસેન – ''અજ્ઝત્તં અરૂપસઞ્ઞી એકો બહિદ્ધા રૂપાનિ પસ્સતી''તિ વુચ્ચતિ. સેસમેત્થ ચતુત્થાભિભાયતને વુત્તનયમેવ. ઇમેસુ પન ચતૂસુ પરિત્તં વિતક્કચરિતવસેન આગતં, અપ્પમાણં મોહચરિતવસેન, સુવણ્ણં દોસચરિતવસેન, દુબ્બણ્ણં રાગચરિતવસેન. એતેસઞ્હિ એતાનિ સપ્પાયાનિ. સા ચ નેસં સપ્પાયતા વિત્થારતો **વિસુદ્ધિમગ્ગે**ચરિયનિદ્દેસે વુત્તા.

પઞ્ચમઅભિભાયતનાદીસુ **નીલાની**તિ સબ્બસઙ્ગાહિકવસેન વુત્તં. **નીલવણ્ણાની**તિ વણ્ણવસેન. **નીલનિદસ્સનાની**તિ નિદસ્સનવસેન. અપઞ્ઞાયમાનવિવરાનિ અસમ્ભિન્નવણ્ણાનિ એકનીલાનેવ હુત્વા દિસ્સન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **નીલનિભાસાની**તિ ઇદં પન ઓભાસવસેન વુત્તં, નીલોભાસાનિ નીલપભાયુત્તાનીતિ અત્થો. એતેન નેસં સુવિસુદ્ધતં દસ્સેતિ. વિસુદ્ધવણ્ણવસેનેવ હિ ઇમાનિ ચત્તારિ અભિભાયતનાનિ વુત્તાનિ. **ઉમાપુપ્ફ**ન્તિ એતઞ્હિ પુપ્ફં સિનિદ્ધં મુદું દિસ્સમાનમ્પિ નીલમેવ હોતિ. ગિરિકણ્ણિકપુપ્ફાદીનિ પન દિસ્સમાનાનિ સેતધાતુકાનિ હોન્તિ. તસ્મા ઇદમેવ ગહિતં, ન તાનિ. **બારાણસેય્યક**ન્તિ બારાણસિયં ભવં. તત્થ કિર કપ્પાસોપિ મુદુ, સુત્તકન્તિકાયોપિ તન્તવાયાપિ છેકા, ઉદકમ્પિ સુચિ સિનિદ્ધં, તસ્મા વત્થં ઉભતોભાગવિમટ્ઠં હોતિ, દ્વીસુ પસ્સેસુ મટ્ઠં મુદુ સિનિદ્ધં ખાયતિ. **પીતાની**તિઆદીસુ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. ''નીલકસિણં ઉગ્ગણ્હન્તો નીલસ્મિં નિમિત્તં ગણ્હાતિ પુપ્ફસ્મિં વા વત્થસ્મિં વા વણ્ણધાતુયા વા''તિઆદિકં પનેત્થ કસિણકરણઞ્ચેવ પરિકમ્મઞ્ચ અપ્પનાવિધાનઞ્ચ સબ્બં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વિત્થારતો વુત્તમેવ.

અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તાતિ ઇતો પુબ્બેસુ સતિપટ્ઠાનાદીસુ તે ધમ્મે ભાવેત્વા અરહત્તપ્પત્તાવ અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તા નામ હોન્તિ, ઇમેસુ પન અટ્ઠસુ અભિભાયતનેસુ ચિણ્ણવસીભાવાયેવ અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તા નામ.

૨૫૦. કસિણકથાયં સકલટ્ઠેન **કસિણાનિ**, તદારમ્મણાનં ધમ્માનં ખેત્તટ્ઠેન અધિટ્ઠાનટ્ઠેન વા **આયતનાનિ**. **ઉદ્ધ**ન્તિ ઉપરિ ગગનતલાભિમુખં. **અધો**તિ હેટ્ઠા ભૂમિતલાભિમુખં. **તિરિય**ન્તિ ખેત્તમણ્ડલમિવ સમન્તા પરિચ્છિન્દિત્વા. એકચ્ચો હિ ઉદ્ધમેવ કસિણં વડ્ઢેતિ, એકચ્ચો અધો, એકચ્ચો સમન્તતો. તેન તેન કારણેન એવં પસારેતિ આલોકમિવ રૂપદસ્સનકામો. તેન વુત્તં – ''પથવીકસિણમેકો સઞ્જાનાતિ ઉદ્ધંઅધોતિરિય''ન્તિ. **અદ્વય**ન્તિ દિસાઅનુદિસાસુ અદ્વયં. ઇદં પન એકસ્સ અઞ્ઞભાવાનુપગમનત્થં વુત્તં. યથા હિ ઉદકં પવિટ્ઠસ્સ સબ્બદિસાસુ ઉદકમેવ હોતિ અનઞ્ઞં, એવમેવં પથવીકસિણં પથવીકસિણમેવ હોતિ, નત્થિ તસ્સ અઞ્ઞો કસિણસમ્ભેદોતિ. એસ નયો સબ્બત્થ. **અપ્પમાણ**ન્તિ ઇદં તસ્સ તસ્સ ફરણઅપ્પમાણવસેન વુત્તં. તઞ્હિ ચેતસા ફરન્તો સકલમેવ ફરતિ, અયમસ્સ આદિ, ઇદં મજ્ઝન્તિ પમાણં ગણ્હાતીતિ. **વિઞ્ઞાણકસિણ**ન્તિ ચેત્થ કસિણુગ્ઘાટિમાકાસે પવત્તં વિઞ્ઞાણં. તત્થ કસિણવસેન કસિણુગ્ઘાટિમાકાસે, કસિણુગ્ઘાટિમાકાસવસેન તત્થ પવત્તવિઞ્ઞાણે ઉદ્ધંઅધોતિરિયતા વેદિતબ્બા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. કમ્મટ્ઠાનભાવનાનયેન પનેતાનિ પથવીકસિણાદીનિ વિત્થારતો **વિસુદ્ધિમગ્ગે**

વુત્તાનેવ. ઇધાપિ ચિણ્ણવસિભાવેનેવ અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તા હોન્તીતિ વેદિતબ્બા. તથા ઇતો અનન્તરેસુ ચતૂસુ ઝાનેસુ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં મહાઅસ્સપુરસુત્તે વુત્તમેવ.

૨૫૨. વિપસ્સનાઞાણે પન રૂપીતિઆદીનમત્થો વુત્તોયેવ. **એત્થ સિતમેત્થ પટિબદ્ધ**ન્તિ એત્થ ચાતુમહાભૂતિકે કાયે નિસ્સિતઞ્ચ પટિબદ્ધઞ્ચ. **સુભો**તિ સુન્દરો. **જાતિમા**તિ સુપરિસુદ્ધઆકરસમુટ્ઠિતો. **સુપરિકમ્મકતો**તિ સુટ્ઠુ કતપરિકમ્મો અપનીતપાસાણસક્ખરો. **અચ્છો**તિ તનુચ્છવિ. **વિપ્પસન્નો**તિ સુટ્ઠુ વિપ્પસન્નો. **સબ્બાકારસમ્પન્નો**તિ ધોવન વેધનાદીહિ સબ્બેહિ આકારેહિ સમ્પન્નો. **નીલ**ન્તિઆદીહિ વણ્ણસમ્પત્તિં દસ્સેતિ. તાદિસઞ્હિ આવુતં પાકટં હોતિ.

એવમેવ ખોતિ એત્થ એવં ઉપમાસંસન્દનં વેદિતબ્બં – મણિ વિય હિ કરજકાયો. આવુતસુત્તં વિય વિપસ્સનાઞાણં. ચક્ખુમા પુરિસો વિય વિપસ્સનાલાભી ભિક્ખુ. હત્થે કરિત્વા પચ્ચવેક્ખતો ''અયં ખો મણી''તિ મણિનો આવિભૂતકાલો વિય વિપસ્સનાઞાણં અભિનીહરિત્વા નિસિન્નસ્સ ભિક્ખુનો ચાતુમહાભૂતિકકાયસ્સ આવિભૂતકાલો. ''તત્રિદં સુત્તં આવુત''ન્તિ સુત્તસ્સ આવિભૂતકાલો વિય વિપસ્સનાઞાણં અભિનીહરિત્વા નિસિન્નસ્સ ભિક્ખુનો તદારમ્મણાનં ફસ્સપઞ્ચમકાનં વા સબ્બચિત્તચેતસિકાનં વા વિપસ્સનાઞાણસ્સેવ વા આવિભૂતકાલોતિ.

કિં પનેતં ઞાણસ્સ આવિભૂતં, પુગ્ગલસ્સાતિ. ઞાણસ્સ, તસ્સ પન આવિભાવત્તા પુગ્ગલસ્સ આવિભૂતાવ હોન્તિ. ઇદઞ્ચ વિપસ્સનાઞાણં મગ્ગસ્સ અનન્તરં, એવં સન્તેપિ યસ્મા અભિઞ્ઞાવારે આરદ્ધે એતસ્સ અન્તરાવારો નત્થિ, તસ્મા ઇધેવ દસ્સિતં. યસ્મા ચ અનિચ્ચાદિવસેન અકતસમ્મસનસ્સ દિબ્બાય સોતધાતુયા ભેરવસદ્દં સુણન્તો પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિયા ભેરવે ખન્ધે અનુસ્સરતો દિબ્બેન ચક્ખુના ભેરવરૂપં પસ્સતો ભયસન્તાસો ઉપ્પજ્જતિ, ન અનિચ્ચાદિવસેન કતસમ્મસનસ્સ, તસ્મા અભિઞ્ઞાપત્તસ્સ ભયવિનોદકહેતુસમ્પાદનત્થમ્પિ ઇદં ઇધેવ દસ્સિતં. ઇધાપિ અરહત્તવસેનેવ અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તતા વેદિતબ્બા.

૨૫૩. મનોમયિદ્ધિયં ચિણ્ણવસિતાય. તત્થ **મનોમય**ન્તિ મનેન નિબ્બત્તં. **સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગિ**ન્તિ સબ્બેહિ અઙ્ગેહિ ચ પચ્ચઙ્ગેહિ ચ સમન્નાગતં. **અહીનિન્દ્રિય**ન્તિ સણ્ઠાનવસેન અવિકલિન્દ્રિયં. ઇદ્ધિમતા નિમ્મિતરૂપઞ્હિ સચે ઇદ્ધિમા ઓદાતો, તમ્પિ ઓદાતં. સચે અવિદ્ધકણ્ણો, તમ્પિ અવિદ્ધકણ્ણન્તિ એવં સબ્બાકારેહિ તેન સદિસમેવ હોતિ. **મુઞ્જમ્હા ઈસિક**ન્તિઆદિ ઉપમત્તયમ્પિ તં સદિસભાવદસ્સનત્થમેવ વુત્તં. મુઞ્જસદિસા એવ હિ તસ્સ અન્તો ઈસિકા હોતિ. કોસસદિસોયેવ અસિ, વટ્ટાય કોસિયા વટ્ટં અસિમેવ પક્ખિપન્તિ, પત્થટાય પત્થટં.

કરણ્ડાતિ ઇદમ્પિ અહિકઞ્ચુકસ્સ નામં, ન વિલીવકરણ્ડકસ્સ. અહિકઞ્ચુકો હિ અહિના સદિસોવ હોતિ. તત્થ કિઞ્ચાપિ ''પુરિસો અહિં કરણ્ડા ઉદ્ધરેય્યા''તિ હત્થેન ઉદ્ધરમાનો વિય દસ્સિતો, અથ ખો ચિત્તેનેવસ્સ ઉદ્ધરણં વેદિતબ્બં. અયઞ્હિ અહિ નામ સજાતિયં ઠિતો, કટ્ઠન્તરં વા રુક્ખન્તરં વા નિસ્સાય, તચતો સરીરનિક્કડ્ઢનપયોગસઙ્ખાતેન થામેન, સરીરં ખાદમાનં વિય પુરાણતચં જિગુચ્છન્તોતિ ઇમેહિ ચતૂહિ કારણેહિ સયમેવ કઞ્ચુકં જહાતિ, ન સક્કા તતો અઞ્ઞેન ઉદ્ધરિતું. તસ્મા ચિત્તેન ઉદ્ધરણં સન્ધાય ઇદં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇતિ મુઞ્જાદિસદિસં ઇમસ્સ ભિક્ખુનો સરીરં, ઈસિકાદિસદિસં નિમ્મિતરૂપન્તિ ઇદમેત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં. નિમ્માનવિધાનં પનેત્થ પરતો ચ ઇદ્ધિવિધાદિપઞ્ચઅભિઞ્ઞાકથા સબ્બાકારેન **વિસુદ્ધિમગ્ગે** વિત્થારિતાતિ તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. ઉપમામત્તમેવ હિ ઇધ અધિકં.

તત્થ છેકકુમ્ભકારાદયો વિય ઇદ્ધિવિધઞાણલાભી ભિક્ખુ દટ્ઠબ્બો. સુપરિકમ્મકતમત્તિકાદયો વિય ઇદ્ધિવિધઞાણં દટ્ઠબ્બં. ઇચ્છિતિચ્છિતભાજનવિકતિઆદિકરણં વિય તસ્સ ભિક્ખુનો વિકુબ્બનં દટ્ઠબ્બં. ઇધાપિ ચિણ્ણવસિતાવસેનેવ અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તતા વેદિતબ્બા. તથા ઇતો પરાસુ ચતૂસુ અભિઞ્ઞાસુ.

૨૫૫. તત્થ દિબ્બસોતધાતુઉપમાયં **સઙ્ખધમો**તિ સઙ્ખધમકો. **અપ્પકસિરેનેવા**તિ નિદુક્ખેનેવ. **વિઞ્ઞાપેય્યા**તિ જાનાપેય્ય. તત્થ એવં ચાતુદ્દિસા વિઞ્ઞાપેન્તે સઙ્ખધમકે ‘‘સઙ્ખસદ્દો અય’’ન્તિ વવત્થાપેન્તાનં સત્તાનં તસ્સ સઙ્ખસદ્દસ્સ આવિભૂતકાલો વિય યોગિનો દૂરસન્તિકભેદાનં દિબ્બાનઞ્ચેવ માનુસકાનઞ્ચ સદ્દાનં આવિભૂતકાલો દટ્ઠબ્બો.

૨૫૬. ચેતોપરિયઞાણ-ઉપમાયં **દહરો**તિ તરુણો. **યુવા**તિ યોબ્બનેન સમન્નાગતો. **મણ્ડનકજાતિકો**તિ યુવાપિ સમાનો ન અલસિયો કિલિટ્ઠવત્થસરીરો, અથ ખો મણ્ડનકપકતિકો, દિવસસ્સ દ્વે તયો વારે ન્હાયિત્વા સુદ્ધવત્થ-પરિદહન-અલઙ્કારકરણસીલોતિ અત્થો. **સકણિક**ન્તિ કાળતિલકવઙ્ક-મુખદૂસિપીળકાદીનં અઞ્ઞતરેન સદોસં. તત્થ યથા તસ્સ મુખનિમિત્તં પચ્ચવેક્ખતો મુખદોસો પાકટો હોતિ, એવં ચેતોપરિયઞાણાય ચિત્તં અભિનીહરિત્વા નિસિન્નસ્સ ભિક્ખુનો પરેસં સોળસવિધં ચિત્તં પાકટં હોતીતિ વેદિતબ્બં. પુબ્બેનિવાસઉપમાદીસુ યં વત્તબ્બં, તં સબ્બં મહાઅસ્સપુરે વુત્તમેવ.

૨૫૯. અયં ખો ઉદાયિ પઞ્ચમો ધમ્મોતિ એકૂનવીસતિ પબ્બાનિ પટિપદાવસેન એકં ધમ્મં કત્વા પઞ્ચમો ધમ્મોતિ વુત્તો. યથા હિ અટ્ઠકનાગરસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૧૭ આદયો) એકાદસ પબ્બાનિ પુચ્છાવસેન એકધમ્મો કતો, એવમિધ એકૂનવીસતિ પબ્બાનિ પટિપદાવસેન એકો ધમ્મો કતોતિ વેદિતબ્બાનિ. ઇમેસુ ચ પન એકૂનવીસતિયા પબ્બેસુ પટિપાટિયા અટ્ઠસુ કોટ્ઠાસેસુ વિપસ્સનાઞાણે ચ આસવક્ખયઞાણે ચ અરહત્તવસેન અભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તતા વેદિતબ્બા, સેસેસુ ચિણ્ણવસિભાવવસેન. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

મહાસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સમણમુણ્ડિકસુત્તવણ્ણના

૨૬૦. એવં મે સુતન્તિ સમણમુણ્ડિકસુત્તં. તત્થ **ઉગ્ગાહમાનો**તિ તસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ નામં. **સુમનો**તિ પકતિનામં. કિઞ્ચિ કિઞ્ચિ પન ઉગ્ગહિતું ઉગ્ગાહેતું સમત્થતાય ઉગ્ગાહમાનોતિ નં સઞ્જાનન્તિ. સમયં પવદન્તિ એત્થાતિ **સમયપ્પવાદકં**. તસ્મિં કિર ઠાને ચઙ્કીતારુક્ખપોક્ખરસાતિપ્પભુતયો બ્રાહ્મણા નિગણ્ઠાચેલકપરિબ્બાજકાદયો ચ પબ્બજિતા સન્નિપતિત્વા અત્તનો અત્તનો સમયં પવદન્તિ કથેન્તિ દીપેન્તિ, તસ્મા સો આરામો સમયપ્પવાદકોતિ વુચ્ચતિ. સ્વેવ તિન્દુકાચીરસઙ્ખાતાય તિમ્બરૂસકરુક્ખપન્તિયા પરિક્ખિત્તત્તા **તિન્દુકાચીરં**. યસ્મા પનેત્થ પઠમં એકા સાલા અહોસિ, પચ્છા મહાપુઞ્ઞં પોટ્ઠપાદપરિબ્બાજકં નિસ્સાય બહૂ સાલા કતા, તસ્મા તમેવ એકં સાલં ઉપાદાય લદ્ધનામવસેન **એકસાલકો**તિ વુચ્ચતિ. મલ્લિકાય પન પસેનદિરઞ્ઞો દેવિયા ઉય્યાનભૂતો સો પુપ્ફફલસઞ્છન્નો આરામોતિ કત્વા **મલ્લિકાય આરામો**તિ સઙ્ખં ગતો. તસ્મિં સમયપ્પવાદકે તિન્દુકાચીરે એકસાલકે મલ્લિકાય આરામે. **પટિવસતી**તિ વાસફાસુતાય વસતિ. **દિવા દિવસ્સા**તિ દિવસસ્સ દિવા નામ મજ્ઝન્હાતિક્કમો, તસ્મિં દિવસસ્સપિ દિવાભૂતે અતિક્કન્તમત્તે મજ્ઝન્હિકે નિક્ખમીતિ અત્થો.

પટિસલ્લીનોતિ તતો તતો રૂપાદિગોચરતો ચિત્તં પટિસંહરિત્વા લીનો, ઝાનરતિસેવનવસેન એકીભાવં ગતો. **મનોભાવનીયાન**ન્તિ મનવડ્ઢનકાનં, યે આવજ્જતો મનસિકરોતો ચિત્તં વિનીવરણં હોતિ ઉન્નમતિ વડ્ઢતિ. **યાવતા**તિ યત્તકા. **અયં તેસં અઞ્ઞતરો**તિ અયં તેસં અબ્ભન્તરો એકો સાવકો. **અપ્પેવ નામા**તિ તસ્સ ઉપસઙ્કમનં પત્થયમાનો આહ. પત્થનાકારણં પન સન્દકસુત્તે વુત્તમેવ.

૨૬૧. એતદવોચાતિ દન્દપઞ્ઞો અયં ગહપતિ, ધમ્મકથાય નં સઙ્ગણ્હિત્વા અત્તનો સાવકં કરિસ્સામીતિ મઞ્ઞમાનો એતં ''ચતૂહિ ખો''તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **પઞ્ઞપેમી**તિ દસ્સેમિ ઠપેમિ. **સમ્પન્નકુસલ**ન્તિ પરિપુણ્ણકુસલં. **પરમકુસલ**ન્તિ ઉત્તમકુસલં. **અયોજ્ઝ**ન્તિ વાદયુદ્ધેન યુજ્ઝિત્વા ચાલેતું અસક્કુણેય્યં અચલં નિક્કમ્પં થિરં. **ન કરોતી**તિ અકરણમત્તમેવ વદતિ, એત્થ પન સંવરપ્પહાનં વા પટિસેવનપ્પહાનં વા ન વદતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

નેવ અભિનન્દીતિ તિત્થિયા નામ જાનિત્વાપિ અજાનિત્વાપિ યં વા તં વા વદન્તીતિ મઞ્ઞમાનો નાભિનન્દિ. **ન પટિક્કોસી**તિ સાસનસ્સ અનુલોમં વિય પસન્નાકારં વિય વદતીતિ મઞ્ઞમાનો ન પટિસેધેતિ.

૨૬૨. યથા ઉગ્ગાહમાનસ્સાતિ યથા તસ્સ વચનં, એવં સન્તે ઉત્તાનસેય્યકો કુમારો અયોજ્ઝસમણો થિરસમણો ભવિસ્સતિ, મયં પન એવં ન વદામાતિ દીપેતિ. **કાયોતિપિ ન હોતી**તિ સકકાયો પરકાયોતિપિ વિસેસઞાણં ન હોતિ. **અઞ્ઞત્ર ફન્દિતમત્તા**તિ પચ્ચત્થરણે વલિસમ્ફસ્સેન વા મઙ્ગુલદટ્ઠેન વા કાયફન્દનમત્તં નામ હોતિ. તં ઠપેત્વા અઞ્ઞં કાયેન કરણકમ્મં નામ નત્થિ. તમ્પિ ચ કિલેસસહગતચિત્તેનેવ હોતિ. **વાચાતિપિ ન હોતી**તિ મિચ્છાવાચા સમ્માવાચાતિપિ નાનત્તં ન હોતિ. **રોદિતમત્તા**તિ જિઘચ્છાપિપાસાપરેતસ્સ પન રોદિતમત્તં હોતિ. તમ્પિ કિલેસસહગતચિત્તેનેવ. **સઙ્કપ્પો**તિ મિચ્છાસઙ્કપ્પો સમ્માસઙ્કપ્પોતિપિ નાનત્તં ન હોતિ. **વિકૂજિતમત્તા**તિ વિકૂજિતમત્તં રોદનહસિતમત્તં હોતિ. દહરકુમારકાનઞ્હિ ચિત્તં અતીતારમ્મણં પવત્તતિ, નિરયતો આગતા નિરયદુક્ખં સરિત્વા રોદન્તિ, દેવલોકતો આગતા હસન્તિ, તમ્પિ કિલેસસહગતચિત્તેનેવ હોતિ. **આજીવો**તિ મિચ્છાજીવો સમ્માજીવોતિપિ નાનત્તં ન હોતિ. **અઞ્ઞત્ર માતુથઞ્ઞા**તિ થઞ્ઞચોરદારકા નામ હોન્તિ, માતરિ ખીરં પાયન્તિયા અપિવિત્વા અઞ્ઞવિહિતકાલે પિટ્ઠિપસ્સેન આગન્ત્વા થઞ્ઞં પિવન્તિ. એત્તકં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞો મિચ્છાજીવો નત્થિ. અયમ્પિ કિલેસસહગતચિત્તેનેવ હોતીતિ દસ્સેતિ.

૨૬૩. એવં પરિબ્બાજકવાદં પટિક્ખિપિત્વા ઇદાનિ સયં સેક્ખભૂમિયં માતિકં ઠપેન્તો **ચતૂહિ ખો અહ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સમધિગય્હ તિટ્ઠતી**તિ વિસેસેત્વા તિટ્ઠતિ. **ન કાયેન પાપ કમ્મ**ન્તિઆદીસુ ન કેવલં અકરણમત્તમેવ, ભગવા પન એત્થ સંવરપ્પહાનપટિસઙ્ખા પઞ્ઞપેતિ. તં સન્ધાયેવમાહ. **ન ચેવ સમ્પન્નકુસલ**ન્તિઆદિ પન ખીણાસવં સન્ધાય વુત્તં.

ઇદાનિ અસેક્ખભૂમિયં માતિકં ઠપેન્તો **દસહિ ખો અહ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ તીણિ પદાનિ નિસ્સાય દ્વે પઠમચતુક્કા ઠપિતા, એકં પદં નિસ્સાય દ્વે પચ્છિમચતુક્કા. અયં સેક્ખભૂમિયં માતિકા.

૨૬૪. ઇદાનિ તં વિભજન્તો **કતમે ચ થપતિ અકુસલસીલા**તિઆદિમાહ. તત્થ **સરાગ**ન્તિ અટ્ઠવિધં લોભસહગતચિત્તં. **સદોસ**ન્તિ પટિઘસમ્પયુત્તચિત્તદ્વયં. **સમોહ**ન્તિ વિચિકિચ્છુદ્ધચ્ચસહગતચિત્તદ્વયમ્પિ વટ્ટતિ, સબ્બાકુસલચિત્તાનિપિ. મોહો સબ્બાકુસલે ઉપ્પજ્જતીતિ હિ વુત્તં. **ઇતોસમુટ્ઠાના**તિ ઇતો સરાગાદિચિત્તતો સમુટ્ઠાનં ઉપ્પત્તિ એતેસન્તિ ઇતોસમુટ્ઠાના.

કુહિન્તિ કતરં ઠાનં પાપુણિત્વા અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તિ. **એત્થેતે**તિ સોતાપત્તિફલે ભુમ્મં. પાતિમોક્ખસંવરસીલઞ્હિ સોતાપત્તિફલે પરિપુણ્ણં હોતિ, તં ઠાનં પત્વા અકુસલસીલં અસેસં નિરુજ્ઝતિ. અકુસલસીલન્તિ ચ દુસ્સીલસ્સેતં અધિવચનન્તિ વેદિતબ્બં.

અકુસલાનં સીલાનં નિરોધાય પટિપન્નોતિ એત્થ યાવ સોતાપત્તિમગ્ગા નિરોધાય પટિપન્નો નામ હોતિ, ફલપત્તે પન તે નિરોધિતા નામ હોન્તિ.

૨૬૫. **વીતરાગન્તિ**આદીહિ અટ્ઠવિધં કામાવચરકુસલચિત્તમેવ વુત્તં. એતેન હિ કુસલસીલં સમુટ્ઠાતિ.

સીલવા હોતીતિ સીલસમ્પન્નો હોતિ ગુણસમ્પન્નો ચ. **નો ચ સીલમયો**તિ અલમેત્તાવતા, નત્થિ ઇતો કિઞ્ચિ ઉત્તરિ કરણીયન્તિ એવં સીલમયો ન હોતિ. **યત્થસ્સ તે**તિ અરહત્તફલે ભુમ્મં. અરહત્તફલઞ્હિ પત્વા અકુસલસીલં અસેસં નિરુજ્ઝતિ.

નિરોધાય પટિપન્નોતિ એત્થ યાવ અરહત્તમગ્ગા નિરોધાય પટિપન્નો નામ હોતિ, ફલપત્તે પન તે નિરોધિતા નામ હોન્તિ.

૨૬૬. **કામસઞ્ઞા**દીસુ કામસઞ્ઞા અટ્ઠલોભસહગતચિત્તસહજાતા, ઇતરા દ્વે દોમનસ્સસહગતચિત્તદ્વયેન સહજાતા.

પઠમં ઝાનન્તિ અનાગામિફલપઠમજ્ઝાનં. **એત્થેતે**તિ અનાગામિફલે ભુમ્મં. અનાગામિફલઞ્હિ પત્વા અકુસલસઙ્કપ્પા અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તિ.

નિરોધાય પટિપન્નોતિ એત્થ યાવ અનાગામિમગ્ગા નિરોધાય પટિપન્નો નામ હોતિ, ફલપત્તે પન તે નિરોધિતા નામ હોન્તિ. નેક્ખમ્મસઞ્ઞાદયો હિ તિસ્સોપિ અટ્ઠકામાવચરકુસલસહજાતસઞ્ઞાવ.

૨૬૭. **એત્થેતે**તિ અરહત્તફલે ભુમ્મં. દુતિયજ્ઝાનિકં અરહત્તફલઞ્હિ પાપુણિત્વા કુસલસઙ્કપ્પા અપરિસેસા નિરુજ્ઝન્તિ. **નિરોધાય પટિપન્નો**તિ એત્થ યાવ અરહત્તમગ્ગા નિરોધાય પટિપન્નો નામ હોતિ, ફલપત્તે પન તે નિરોધિતા નામ હોન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

સમણમુણ્ડિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ચૂળસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણના

૨૭૦. **એવં મે સુતન્તિ** ચૂળસકુલુદાયિસુત્તં. તત્થ **યદા પન, ભન્તે, ભગવા**તિ ઇદં પરિબ્બાજકો ધમ્મકથં સોતુકામો ભગવતો ધમ્મદેસનાય સાલયભાવં દસ્સેન્તો આહ.

૨૭૧. **તંયેવેત્થ પટિભાતૂ**તિ સચે ધમ્મં સોતુકામો, તુય્હેવેત્થ એકો પઞ્હો એકં કારણં ઉપટ્ઠાતુ. **યથા મં પટિભાસેય્યા**તિ યેન કારણેન મમ ધમ્મદેસના ઉપટ્ઠહેય્ય, એતેન હિ કારણેન કથાય સમુટ્ઠિતાય સુખં ધમ્મં

દેસેતુન્તિ દીપેતિ. **તસ્સ મહ્યં, ભન્તે**તિ સો કિર તં દિસ્વા – ‘‘સચે ભગવા ઇધ અભવિસ્સા, અયમેતસ્સ ભાસિતસ્સ અત્થોતિ દીપસહસ્સં વિય ઉજ્જલાપેત્વા અજ્જ મે પાકટં અકરિસ્સા’’તિ દસબલંયેવ અનુસ્સરિ. તસ્મા **તસ્સ મહ્યં, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **અહો નૂના**તિ અનુસ્સરણત્થે નિપાતદ્વયં. તેન તસ્સ ભગવન્તં અનુસ્સરન્તસ્સ એતદહોસિ ‘‘અહો નૂન ભગવા અહો નૂન સુગતો’’તિ. **યો ઇમેસ**ન્તિ યો ઇમેસં ધમ્માનં. **સુકુસલો**તિ સુટ્ઠુ કુસલો નિપુણો છેકો. સો ભગવા અહો નૂન કથેય્ય, સો સુગતો અહો નૂન કથેય્ય, તસ્સ હિ ભગવતો પુબ્બેનિવાસઞાણસ્સ અનેકાનિ કપ્પકોટિસહસ્સાનિ એકઙ્ગણાનિ પાકટાનીતિ, અયમેત્થ અધિપ્પાયો.

તસ્સ વાહં પુબ્બન્તં આરબ્ભાતિ યો હિ લાભી હોતિ, સો ‘‘પુબ્બે ત્વં ખત્તિયો અહોસિ, બ્રાહ્મણો અહોસી’’તિ વુત્તે જાનન્તો સક્કચ્ચં સુસ્સૂસતિ. અલાભી પન – ‘‘એવં ભવિસ્સતિ એવં ભવિસ્સતી’’તિ સીસકમ્પમત્તમેવ દસ્સેતિ. તસ્મા એવમાહ – ‘‘તસ્સ વાહં પુબ્બન્તં આરબ્ભ પઞ્હસ્સ વેય્યાકરણેન ચિત્તં આરાધેય્ય’’ન્તિ.

સો વા મં અપરન્તન્તિ દિબ્બચક્ખુલાભિનો હિ અનાગતંસઞાણં ઇજ્ઝતિ, તસ્મા એવમાહ. ઇતરં પુબ્બે વુત્તનયમેવ.

ધમ્મં તે દેસેસ્સામીતિ અયં કિર અતીતે દેસિયમાનેપિ ન બુજ્ઝિસ્સતિ, અનાગતે દેસિયમાનેપિ ન બુજ્ઝિસ્સતિ. અથસ્સ ભગવા સણ્હસુખુમં પચ્ચયાકારં દેસેતુકામો એવમાહ. કિં પન તં બુજ્ઝિસ્સતીતિ? એતં પગેવ ન બુજ્ઝિસ્સતિ, અનાગતે પનસ્સ વાસનાય પચ્ચયો ભવિસ્સતીતિ દિસ્વા ભગવા એવમાહ.

પંસુપિસાચકન્તિ અસુચિટ્ઠાને નિબ્બત્તપિસાચં. સો હિ એકં મૂલં ગહેત્વા અદિસ્સમાનકાયો હોતિ. તત્રિદં વત્થુ – એકા કિર યક્ખિની દ્વે દારકે થૂપારામદ્વારે નિસીદાપેત્વા આહારપરિયેસનત્થં નગરં ગતા. દારકા એકં પિણ્ડપાતિકત્થેરં દિસ્વા આહંસુ, – ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં માતા અન્તો નગરં પવિટ્ઠા, તસ્સા વદેય્યાથ ‘યં વા તં વા લદ્ધકં, ગહેત્વા સીઘં ગચ્છ, દારકા તે જિઘચ્છિતં સન્ધારેતું ન સક્કોન્તી’’’તિ. તમહં કથં પસ્સિસ્સામીતિ? ઇદં, ભન્તે, ગણ્હથાતિ એકં મૂલખણ્ડં અદંસુ. થેરસ્સ અનેકાનિ યક્ખસહસ્સાનિ પઞ્ઞાયિંસુ, સો દારકેહિ દિન્નસઞ્ઞાણેન તં યક્ખિનિં અદ્દસ વિરૂપં બીભચ્છં કેવલં વીથિયં ગબ્ભમલં પચ્ચાસીસમાનં. દિસ્વા તમત્થં કથેસિ . કથં મં ત્વં પસ્સસીતિ વુત્તે મૂલખણ્ડં દસ્સેસિ, સા અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હિ. એવં પંસુપિસાચકા એકં મૂલં ગહેત્વા અદિસ્સમાનકાયા હોન્તિ. તં સન્ધાયેસ ‘‘પંસુપિસાચકમ્પિ ન પસ્સામી’’તિ આહ. **ન પક્ખાયતી**તિ ન દિસ્સતિ ન ઉપટ્ઠાતિ.

૨૭૨. દીઘાપિ ખો તે એસાતિ ઉદાયિ એસા તવ વાચા દીઘાપિ ભવેય્ય, એવં વદન્તસ્સ વસ્સસતમ્પિ વસ્સસહસ્સમ્પિ પવત્તેય્ય, ન ચ અત્થં દીપેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **અપ્પાટિહીરકત**ન્તિ અનિય્યાનિકં અમૂલકં નિરત્થકં સમ્પજ્જતીતિ અત્થો.

ઇદાનિ તં વણ્ણં દસ્સેન્તો **સેય્યથાપિ, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **પણ્ડુકમ્બલે નિક્ખિત્તો**તિ વિસભાગવણ્ણે રત્તકમ્બલે ઠપિતો. **એવંવણ્ણો અત્તા હોતી**તિ ઇદં સો સુભકિણ્હદેવલોકે નિબ્બત્તક્ખન્ધે સન્ધાય – ‘‘અમ્હાકં મતકાલે અત્તા સુભકિણ્હદેવલોકે ખન્ધા વિય જોતેતી’’તિ વદતિ.

૨૭૩. અયં ઇમેસં ઉભિન્નન્તિ સો કિર યસ્મા મણિસ્સ બહિ આભા ન નિચ્છરતિ, ખજ્જોપનકસ્સ અઙ્ગુલદ્વઙ્ગુલચતુરઙ્ગુલમત્તં નિચ્છરતિ, મહાખજ્જોપનકસ્સ પન ખળમણ્ડલમત્તમ્પિ નિચ્છરતિયેવ, તસ્મા એવમાહ.

વિદ્ધેતિ ઉબ્બિદ્ધે, મેઘવિગમેન દૂરીભૂતેતિ અત્થો. **વિગતવલાહકે**તિ અપગતમેઘે. **દેવે**તિ આકાસે. **ઓસધિતારકા**તિ સુક્કતારકા. સા હિ યસ્મા તસ્સા ઉદયતો પટ્ઠાય તેન સઞ્ઞાણેન ઓસધાનિ ગણ્હન્તિપિ પિવન્તિપિ, તસ્મા ''ઓસધિતારકા''તિ વુચ્ચતિ. **અભિદો અડ્ઢરત્તસમય**ન્તિ અભિન્ને અડ્ઢરત્તસમયે. ઇમિના ગગનમજ્ઝે ઠિતચન્દં દસ્સેતિ. અભિદો મજ્ઝન્હિકેપિ એસેવ નયો.

અતો ખોતિ યે અનુભોન્તિ, તેહિ બહુતરા, બહૂ ચેવ બહુતરા ચાતિ અત્થો. **આભા નાનુભોન્તી**તિ ઓભાસં ન વળઞ્જન્તિ, અત્તનો સરીરોભાસેનેવ આલોકં ફરિત્વા વિહરન્તિ.

૨૭૪. ઇદાનિ યસ્મા સો ''એકન્તસુખં લોકં પુચ્છિસ્સામી''તિ નિસિન્નો, પુચ્છામૂળ્હો પન જાતો, તસ્મા નં ભગવા તં પુચ્છં સરાપેન્તો **કિં પન, ઉદાયિ, અત્થિ એકન્તસુખો લોકો**તિઆદિમાહ. તત્થ **આકારવતી**તિ કારણવતી. **અઞ્ઞતરં વા પન તપોગુણ**ન્તિ અચેલકપાળિં સન્ધાયાહ, સુરાપાનવિરતીતિ અત્થો.

૨૭૫. કતમા પન સા, ભન્તે, આકારવતી પટિપદા એકન્તસુખસ્સાતિ કસ્મા પુચ્છતિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''મયં સત્તાનં એકન્તસુખં વદામ, પટિપદં પન કાલેન સુખં કાલેન દુક્ખં વદામ. એકન્તસુખસ્સ ખો પન અત્તનો પટિપદાયપિ એકન્તસુખાય ભવિતબ્બં. અમ્હાકં કથા અનિય્યાનિકા, સત્થુ કથાવ નિય્યાનિકા''તિ. ઇદાનિ સત્થારંયેવ પુચ્છિત્વા જાનિસ્સામીતિ તસ્મા પુચ્છતિ.

એત્થ મયં અનસ્સામાતિ એતસ્મિં કારણે મયં અનસ્સામ. કસ્મા પન એવમાહંસુ? તે કિર પુબ્બે પઞ્ચસુ ધમ્મેસુ પતિટ્ઠાય કસિણપરિકમ્મં કત્વા તતિયજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાના કાલં કત્વા સુભકિણ્હેસુ નિબ્બત્તન્તીતિ જાનન્તિ, ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે પન કાલે કસિણપરિકમ્મમ્પિ ન જાનિંસુ, તતિયજ્ઝાનમ્પિ નિબ્બત્તેતું નાસક્ખિંસુ. પઞ્ચ પુબ્બભાગધમ્મે પન ''આકારવતી પટિપદા''તિ ઉગ્ગહેત્વા તતિયજ્ઝાનં ''એકન્તસુખો લોકો''તિ ઉગ્ગણ્હિંસુ. તસ્મા એવમાહંસુ. **ઉત્તરિતર**ન્તિ ઇતો પઞ્ચહિ ધમ્મેહિ ઉત્તરિતરં પટિપદં વા તતિયજ્ઝાનતો ઉત્તરિતરં એકન્તસુખં લોકં વા ન જાનામાતિ વુત્તં હોતિ. **અપ્પસદ્દે કત્વા**તિ એકપ્પહારેનેવ મહાસદ્દં કાતું આરદ્ધે નિસ્સદ્દે કત્વા.

૨૭૬. સચ્છિકિરિયાહેતૂતિ એત્થ દ્વે સચ્છિકિરિયા પટિલાભસચ્છિકિરિયા ચ પચ્ચક્ખસચ્છિકિરિયા ચ. તત્થ તતિયજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા અપરિહીનજ્ઝાનો કાલં કત્વા સુભકિણ્હલોકે તેસં દેવાનં સમાનાયુવણ્ણો હુત્વા નિબ્બત્તતિ, અયં પટિલાભસચ્છિકિરિયા નામ. ચતુત્થજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા ઇદ્ધિવિકુબ્બનેન સુભકિણ્હલોકં ગન્ત્વા તેહિ દેવેહિ સદ્ધિં સન્તિટ્ઠતિ સલ્લપતિ સાકચ્છં આપજ્જતિ, અયં પચ્ચક્ખસચ્છિકિરિયા નામ. તાસં દ્વિન્નમ્પિ તતિયજ્ઝાનં આકારવતી પટિપદા નામ. તસ્મિં અનુપ્પાદેત્વા નેવ સક્કા સુભકિણ્હલોકે નિબ્બત્તિતું, ન ચતુત્થજ્ઝાનં ઉપ્પાદેતું. ઇતિ દુવિધમ્પેતં સચ્છિકિરિયં સન્ધાય – ''એતસ્સ નૂન, ભન્તે, એકન્તસુખસ્સ લોકસ્સ સચ્છિકિરિયાહેતૂ''તિ આહ.

૨૭૭. ઉદઞ્ચનિકોતિ ઉદકવારકો. **અન્તરાયમકાસી**તિ યથા પબ્બજ્જં ન લભતિ, એવં ઉપદ્દુતમકાસિ યથા તં ઉપનિસ્સયવિપન્નં. અયં કિર કસ્સપબુદ્ધકાલે પબ્બજિત્વા સમણધમ્મમકાસિ. અથસ્સ એકો સહાયકો ભિક્ખુ સાસને અનભિરતો, ''આવુસો, વિબ્ભમિસ્સામી''તિ આરોચેસિ. સો તસ્સ પત્તચીવરે લોભં ઉપ્પાદેત્વા ગિહિભાવાય વણ્ણં અભાસિ. ઇતરો તસ્સ પત્તચીવરં દત્વા વિબ્ભમિ. તેનસ્સ કમ્મુના ઇદાનિ ભગવતો સમ્મુખા પબ્બજ્જાય અન્તરાયો જાતો. ભગવતા પનસ્સ પુરિમસુત્તં અતિરેકભાણવારમત્તં, ઇદં ભાણવારમત્તન્તિ એત્તકાય તન્તિયા

ધમ્મો કથિતો, એકદેસનાયપિ મગ્ગફલપટિવેધો ન જાતો, અનાગતે પનસ્સ પચ્ચયો ભવિસ્સતીતિ ભગવા ધમ્મં દેસેતિ. અનાગતે પચ્ચયભાવઞ્ચસ્સ દિસ્વા ભગવા ધરમાનો એકં ભિક્ખુમ્પિ મેત્તાવિહારિમ્હિ એતદગ્ગે ન ઠપેસિ. પસ્સતિ હિ ભગવા – ''અનાગતે અયં મમ સાસને પબ્બજિત્વા મેત્તાવિહારીનં અગ્ગો ભવિસ્સતી''તિ.

સો ભગવતિ પરિનિબ્બુતે ધમ્માસોકરાજકાલે પાટલિપુત્તે નિબ્બત્તિત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તપ્પત્તો **અસ્સગુત્તત્થેરો** નામ હુત્વા મેત્તાવિહારીનં અગ્ગો અહોસિ. થેરસ્સ મેત્તાનુભાવેન તિરચ્છાનગતાપિ મેત્તચિત્તં પટિલભિંસુ, થેરો સકલજમ્બુદીપે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઓવાદાચરિયો હુત્વા વત્તનિસેનાસને આવસિ, તિંસયોજનમત્તા અટવી એકં પધાનઘરં અહોસિ. થેરો આકાસે ચમ્મખણ્ડં પત્થરિત્વા તત્થ નિસિન્નો કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ભિક્ખાચારમ્પિ અગન્ત્વા વિહારે નિસિન્નો કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ, મનુસ્સા વિહારમેવ ગન્ત્વા દાનમદંસુ. ધમ્માસોકરાજા થેરસ્સ ગુણં સુત્વા દટ્ઠુકામો તિક્ખત્તું પહિણિ. થેરો ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઓવાદં દમ્મીતિ એકવારમ્પિ ન ગતોતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ચૂળસકુલુદાયિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. વેખનસસુત્તવણ્ણના

૨૭૮. એવં મે સુતન્તિ વેખનસસુત્તં. તત્થ **વેખનસો**તિ અયં કિર સકુલુદાયિસ્સ આચરિયો, સો ''સકુલુદાયી પરિબ્બાજકો પરમવણ્ણપઞ્હે પરાજિતો''તિ સુત્વા ''મયા સો સાધુકં ઉગ્ગહાપિતો, તેનાપિ સાધુકં ઉગ્ગહિતં, કથં નુ ખો પરાજિતો, હન્દાહં સયં ગન્ત્વા સમણં ગોતમં પરમવણ્ણપઞ્હં પુચ્છિત્વા જાનિસ્સામી''તિ રાજગહતો પઞ્ચચત્તાલીસયોજનં સાવત્થિં ગન્ત્વા યેન ભગવા, તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા પન ઠિતકોવ ભગવતો સન્તિકે ઉદાનં ઉદાનેસિ. તત્થ પુરિમસદિસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૨૮૦. પઞ્ચ ખો ઇમેતિ કસ્મા આરભિ? અગારિયોપિ એકચ્ચો કામગરુકો કામાધિમુત્તો હોતિ, એકચ્ચો નેક્ખમ્મગરુકો નેક્ખમ્માધિમુત્તો હોતિ. પબ્બજિતોપિ ચ એકચ્ચો કામગરુકો કામાધિમુત્તો હોતિ, એકચ્ચો નેક્ખમ્મગરુકો નેક્ખમ્માધિમુત્તો હોતિ. અયં પન કામગરુકો કામાધિમુત્તો હોતિ. સો ઇમાય કથાય કથિયમાનાય અત્તનો કામાધિમુત્તત્તં સલ્લક્ખેસ્સતિ, એવમસ્સાયં દેસના સપ્પાયા ભવિસ્સતીતિ ઇમં દેસનં આરભિ. **કામગ્ગસુખ**ન્તિ નિબ્બાનં અધિપ્પેતં.

૨૮૧. પાપિતો ભવિસ્સતીતિ અજાનનભાવં પાપિતો ભવિસ્સતિ. **નામકંયેવ સમ્પજ્જત**ીતિ નિરત્થકવચનમત્તમેવ સમ્પજ્જતિ. **તિટ્ઠતુ પુબ્બન્તો તિટ્ઠતુ અપરન્તો**તિ યસ્મા તુય્હં અતીતકથાય અનુચ્છવિકં પુબ્બેનિવાસઞાણં નત્થિ, અનાગતકથાય અનુચ્છવિકં દિબ્બચક્ખુઞાણં નત્થિ, તસ્મા ઉભયમ્પેતં તિટ્ઠતૂતિ આહ. **સુત્તબન્ધનેહી**તિ સુત્તમયબન્ધનેહિ. તસ્સ હિ આરક્ખત્થાય હત્થપાદેસુ ચેવ ગીવાય ચ સુત્તકાનિ બન્ધન્તિ. તાનિ સન્ધાયેતં વુત્તં. મહલ્લકકાલે પનસ્સ તાનિ સયં વા પૂતીનિ હુત્વા મુઞ્ચન્તિ, છિન્દિત્વા વા હરન્તિ.

એવમેવ ખોતિ ઇમિના ઇદં દસ્સેતિ – દહરસ્સ કુમારસ્સ સુત્તબન્ધનાનં અજાનનકાલો વિય અવિજ્જાય પુરિમાય કોટિયા અજાનનં, ન હિ સક્કા અવિજ્જાય પુરિમકોટિ ઞાતું, મોચનકાલે જાનનસદિસં પન

અરહત્તમગ્ગેન અવિજ્જાબન્ધનસ્સ પમોક્ખો જાતોતિ જાનનં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

વેખનસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. રાજવગ્ગો

૧. ઘટિકારસુત્તવણ્ણના

૨૮૨. એવં મે સુતન્તિ ઘટિકારસુત્તં. તત્થ **સિતં પાત્વાકાસી**તિ મહામગ્ગેન ગચ્છન્તો અઞ્ઞતરં ભૂમિપ્પદેસં ઓલોકેત્વા – ‘‘અત્થિ નુ ખો મયા ચરિયં ચરમાનેન ઇમસ્મિં ઠાને નિવુત્થપુબ્બ’’ન્તિ આવજ્જન્તો અદ્દસ – ‘‘કસ્સપબુદ્ધકાલે ઇમસ્મિં ઠાને વેગળિઙ્ગં નામ ગામનિગમો અહોસિ, અહં તદા **જોતિપાલો** નામ માણવો અહોસિં, મય્હં સહાયો ઘટિકારો નામ કુમ્ભકારો અહોસિ, તેન સદ્ધિં મયા ઇધ એકં સુકારણં કતં, તં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અપાકટં પટિચ્છન્નં, હન્દ નં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પાકટં કરોમી’’તિ મગ્ગા ઓક્કમ્મ અઞ્ઞતરસ્મિં પદેસે ઠિતકોવ સિતપાતુકમ્મમકાસિ, અગ્ગગ્ગદન્તે દસ્સેત્વા મન્દહસિતં હસિ. યથા હિ લોકિયમનુસ્સા ઉરં પહરન્તા – ‘‘કુહં કુહ’’ન્તિ હસન્તિ, ન એવં બુદ્ધા, બુદ્ધાનં પન હસિતં હટ્ઠપહટ્ઠાકારમત્તમેવ હોતિ.

હસિતઞ્ચ નામેતં તેરસહિ સોમનસ્સસહગતચિત્તેહિ હોતિ. તત્થ લોકિયમહાજનો અકુસલતો ચતૂહિ, કામાવચરકુસલતો ચતૂહીતિ અટ્ઠહિ ચિત્તેહિ હસતિ, સેક્ખા અકુસલતો દિટ્ઠિસમ્પયુત્તાનિ દ્વે અપનેત્વા છહિ ચિત્તેહિ હસન્તિ, ખીણાસવા ચતૂહિ સહેતુકકિરિયચિત્તેહિ એકેન અહેતુકકિરિયચિત્તેનાતિ પઞ્ચહિ ચિત્તેહિ હસન્તિ. તેસુપિ બલવારમ્મણે આપાથગતે દ્વીહિ ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેહિ હસન્તિ, દુબ્બલારમ્મણે દુહેતુકચિત્તદ્વયેન ચ અહેતુકચિત્તેન ચાતિ તીહિ ચિત્તેહિ હસન્તિ. ઇમસ્મિં પન ઠાને કિરિયાહેતુકમનોવિઞ્ઞાણધાતુસોમનસ્સસહગતચિત્તં ભગવતો હટ્ઠપહટ્ઠાકારમત્તં હસિતં ઉપ્પાદેસિ.

તં પનેતં હસિતં એવં અપ્પમત્તકમ્પિ થેરસ્સ પાકટં અહોસિ. કથં? તથારૂપે હિ કાલે તથાગતસ્સ ચતૂહિ દાઠાહિ ચતુદ્દીપિકમહામેઘમુખતો સતેરતાવિજ્જુલતા વિય વિરોચમાના મહાતાલક્ખન્ધપમાણા રસ્મિવટ્ટિયો ઉટ્ઠહિત્વા તિક્ખત્તું સીસવરં પદક્ખિણં કત્વા દાઠગ્ગેસુયેવ અન્તરધાયન્તિ. તેન સઞ્ઞાણેન આયસ્મા આનન્દો ભગવતો પચ્છતો ગચ્છમાનોપિ સિતપાતુભાવં જાનાતિ.

ભગવન્તં એતદવોચાતિ – ‘‘એત્થ કિર કસ્સપો ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘં ઓવદિ, ચતુસચ્ચપ્પકાસનં અકાસિ, ભગવતોપિ એત્થ નિસીદિતું રુચિં ઉપ્પાદેસ્સામિ, એવમયં ભૂમિભાગો દ્વીહિ બુદ્ધેહિ પરિભુત્તો ભવિસ્સતિ, મહાજનો ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા ચેતિયટ્ઠાનં કત્વા પરિચરન્તો સગ્ગમગ્ગપરાયણો ભવિસ્સતી’’તિ ચિન્તેત્વા એતં ‘‘તેન હિ, ભન્તે,’’તિઆદિવચનં અવોચ.

૨૮૩. મુણ્ડકેન સમણકેનાતિ મુણ્ડં મુણ્ડોતિ, સમણં વા સમણોતિ વત્તું વટ્ટતિ, અયં પન અપરિપક્કઞાણત્તા બ્રાહ્મણકુલે ઉગ્ગહિતવોહારવસેનેવ હીળેન્તો એવમાહ. **સોત્તિસિનાનિ**ન્તિ સિનાનત્થાય કતસોત્તિં. સોત્તિ નામ કુરુવિન્દપાસાણચુણ્ણાનિ લાખાય બન્ધિત્વા કતગુળિકકલાપકા વુચ્ચતિ, યં સન્ધાય – ‘‘તેન ખો પન સમયેન છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ કુરુવિન્દકસુત્તિયા નહાયન્તી’’તિ (ચૂળવ॰ ૨૪૩) વુત્તં. તં ઉભોસુ અન્તેસુ ગહેત્વા સરીરં ઘંસન્તિ. **એવં સમ્મા**તિ યથા એતરહિપિ મનુસ્સા ‘‘ચેતિયવન્દનાય ગચ્છામ, ધમ્મસ્સવનત્થાય ગચ્છામા’’તિ વુત્તા ઉસ્સાહં ન કરોન્તિ, ‘‘નટસમજ્જાદિદસ્સનત્થાય ગચ્છામા’’તિ વુત્તા પન એકવચનેનેવ સમ્પટિચ્છન્તિ, તથેવ સિન્હાયિતુન્તિ વુત્તે એકવચનેન સમ્પટિચ્છન્તો એવમાહ.

૨૮૪. **જોતિપાલં માણવં આમન્તેસી**તિ એકપસ્સે અરિયપરિહારેન પઠમતરં ન્હાયિત્વા પચ્ચુત્તરિત્વા ઠિતો તસ્સ મહન્તેન ઇસ્સરિયપરિહારેન ન્હાયન્તસ્સ ન્હાનપરિયોસાનં આગમેત્વા તં નિવત્થનિવાસનં કેસે વોદકે કુરુમાનં આમન્તેસિ. **અયન્તિ** આસન્નત્તા દસ્સેન્તો આહ. **ઓવટ્ટિકં વિનિવટ્ટેત્વા**તિ નાગબલો બોધિસત્તો ''અપેહિ સમ્મા''તિ ઈસકં પરિવત્તમાનોવ તેન ગહિતગહણં વિસ્સજ્જાપેત્વાતિ અત્થો. **કેસેસુ પરામસિત્વા એતદવોચા**તિ સો કિર ચિન્તેસિ – ''અયં જોતિપાલો પઞ્ઞવા, સકિં દસ્સનં લભમાનો તથાગતસ્સ દસ્સનેપિ પસીદિસ્સતિ, ધમ્મકથાયપિ પસીદિસ્સતિ, પસન્નો ચ પસન્નાકારં કાતું સક્ખિસ્સતિ, મિત્તા નામ એતદત્થં હોન્તિ, યંકિઞ્ચિ કત્વા મમ સહાયં ગહેત્વા દસબલસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામી''તિ. તસ્મા નં કેસેસુ પરામસિત્વા એતદવોચ.

ઇત્તરજચ્ચોતિ અઞ્ઞજાતિકો, મયા સદ્ધિં અસમાનજાતિકો, લામકજાતિકોતિ અત્થો. **ન વતિદ**ન્તિ ઇદં અમ્હાકં ગમનં ન વત ઓરકં ભવિસ્સતિ ન ખુદ્દકં, મહન્તં ભવિસ્સતિ. અયઞ્હિ ન અત્તનો થામેન ગણ્હિ, સત્થુ થામેન ગણ્હીતિ ગહણસ્મિંયેવ નિટ્ઠં અગમાસિ. **યાવતાદોહિપી**તિ એત્થ દોકારહિકારપિકારા નિપાતા, યાવતુપરિમન્તિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''વાચાય આલપનં ઓવટ્ટિકાય ગહણઞ્ચ અતિક્કમિત્વા યાવ કેસગ્ગહણમ્પિ તત્થ ગમનત્થં પયોગો કત્તબ્બો''તિ.

૨૮૫. **ધમ્મિયા કથાયા**તિ ઇધ સતિપટિલાભત્થાય પુબ્બેનિવાસપટિસંયુત્તા ધમ્મી કથા વેદિતબ્બા. તસ્સ હિ ભગવા, – ''જોતિપાલ, ત્વં ન લામકટ્ઠાનં ઓતિણ્ણસત્તો, મહાબોધિપલ્લઙ્કે પન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પત્થેત્વા ઓતિણ્ણોસિ, તાદિસસ્સ નામ પમાદવિહારો ન યુત્તો''તિઆદિના નયેન સતિપટિલાભાય ધમ્મં કથેસિ. પરસમુદ્દવાસીથેરા પન વદન્તિ – ''જોતિપાલ, યથા અહં દસપારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા વીસતિસહસ્સભિક્ખુપરિવારો લોકે વિચરામિ, એવમેવં ત્વમ્પિ દસપારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પટિવિજ્ઝિત્વા સમણગણપરિવારો લોકે વિચરિસ્સસિ. એવરૂપેન નામ તયા પમાદં આપજ્જિતું ન યુત્ત''ન્તિ યથાસ્સ પબ્બજ્જાય ચિત્તં નમતિ, એવં કામેસુ આદીનવં નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસં કથેસીતિ.

૨૮૬. **અલત્થ ખો, આનન્દ,...પે॰... પબ્બજ્જં અલત્થ ઉપસમ્પદ**ન્તિ પબ્બજિત્વા કિમકાસિ? યં બોધિસત્તેહિ કત્તબ્બં. બોધિસત્તા હિ બુદ્ધાનં સમ્મુખે પબ્બજન્તિ. પબ્બજિત્વા ચ પન ઇત્તરસત્તા વિય પતિતસિઙ્ગા ન હોન્તિ, ચતુપારિસુદ્ધિસીલે પન સુપતિટ્ઠાય તેપિટકં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા તેરસ ધુતઙ્ગાનિ સમાદાય અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ગતપચ્ચાગતવત્તં પૂરયમાના સમણધમ્મં કરોન્તા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા યાવ અનુલોમઞાણં આહચ્ચ તિટ્ઠન્તિ, મગ્ગફલત્થં વાયામં ન કરોન્તિ. જોતિપાલોપિ તથેવ અકાસિ.

૨૮૭. **અડ્ઢમાસુપસમ્પન્ને**તિ કુલદારકઞ્હિ પબ્બાજેત્વા અડ્ઢમાસમ્પિ અવસિત્વા ગતે માતાપિતૂનં સોકો ન વૂપસમ્મતિ, સોપિ પત્તચીવરગ્ગહણં ન જાનાતિ, દહરભિક્ખુસામણેરેહિ સદ્ધિં વિસ્સાસો ન ઉપ્પજ્જતિ, થેરેહિ સદ્ધિં સિનેહો ન પતિટ્ઠાતિ, ગતગતટ્ઠાને અનભિરતિ ઉપ્પજ્જતિ. એત્તકં પન કાલં નિવાસે સતિ માતાપિતરો પસ્સિતું લભન્તિ. તેન તેસં સોકો તનુભાવં ગચ્છતિ, પત્તચીવરગ્ગહણં જાનાતિ, સામણેરદહરભિક્ખૂહિ સદ્ધિં વિસ્સાસો જાયતિ, થેરેહિ સદ્ધિં સિનેહો પતિટ્ઠાતિ, ગતગતટ્ઠાને અભિરમતિ, ન ઉક્કણ્ઠતિ. તસ્મા એત્તકં વસિતું વટ્ટતીતિ અડ્ઢમાસં વસિત્વા પક્કામિ.

પણ્ડુપુટકસ્સ સાલિનોતિ પુટકે કત્વા સુક્ખાપિતસ્સ રત્તસાલિનો. તસ્સ કિર સાલિનો વપ્પકાલતો પટ્ઠાય અયં પરિહારો – કેદારા સુપરિકમ્મકતા હોન્તિ, તત્થ બીજાનિ પતિટ્ઠાપેત્વા ગન્ધોદકેન સિઞ્ચિંસુ, વપ્પકાલે વિતાનં વિય

ઉપરિ વત્થકિલઞ્જં બન્ધિત્વા પરિપક્કકાલે વીહિસીસાનિ છિન્દિત્વા મુટ્ઠિમત્તે પુટકે કત્વા યોત્તબદ્ધે વેહાસંયેવ સુક્ખાપેત્વા ગન્ધચુણ્ણાનિ અત્થરિત્વા કોટ્ઠકેસુ પૂરેત્વા તતિયે વસ્સે વિવરિંસુ. એવં તિવસ્સં પરિવુત્થસ્સ સુગન્ધરત્તસાલિનો અપગતકાળકે સુપરિસુદ્ધે તણ્ડુલે ગહેત્વા ખજ્જકવિકતિમ્પિ ભત્તમ્પિ પટિયાદિયિંસુ. તં સન્ધાય વુત્તં **પણીતં ખાદનીયં ભોજનીયં…પે॰… કાલં આરોચાપેસી**તિ.

૨૮૮. **અધિવુટ્ઠો મે**તિ કિં સન્ધાય વદતિ? વેગળિઙ્ગતો નિક્ખમનકાલે ઘટિકારો અત્તનો સન્તિકે વસ્સાવાસં વસનત્થાય પટિઞ્ઞં અગ્ગહેસિ, તં સન્ધાય વદતિ. **અહુદેવ અઞ્ઞથત્તં અહુ દોમનસ્સ**ન્તિ તેમાસં દાનં દાતું, ધમ્મઞ્ચ સોતું, ઇમિના ચ નિયામેન વીસતિ ભિક્ખુસહસ્સાનિ પટિજગ્ગિતું નાલત્થન્તિ અલાભં આરબ્ભ ચિત્તઞ્ઞથત્તં ચિત્તદોમનસ્સં અહોસિ, ન તથાગતં આરબ્ભ. કસ્મા? સોતાપન્નત્તા. સો કિર પુબ્બે બ્રાહ્મણભત્તો અહોસિ. અથેકસ્મિં સમયે પચ્ચન્તે કુપિતે વૂપસમનત્થં ગચ્છન્તો ઉરચ્છદં નામ ધીતરમાહ – ''અમ્મ અમ્હાકં દેવે મા પમજ્જી''તિ. બ્રાહ્મણા તં રાજધીતરં દિસ્વા વિસઞ્ઞિનો અહેસું. કે ઇમે ચાતિ વુત્તે તુમ્હાકં ભૂમિદેવાતિ. ભૂમિદેવા નામ એવરૂપા હોન્તીતિ નિટ્ઠુભિત્વા પાસાદં અભિરુહિ. સા એકદિવસં વીથિં ઓલોકેન્તી ઠિતા કસ્સપસ્સ ભગવતો અગ્ગસાવકં દિસ્વા પક્કોસાપેત્વા પિણ્ડપાતં દત્વા અનુમોદનં સુણમાનાયેવ સોતાપન્ના હુત્વા ''અઞ્ઞેપિ ભિક્ખૂ અત્થી''તિ પુચ્છિત્વા ''સત્થા વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સેહિ સદ્ધિં ઇસિપતને વસતી''તિ ચ સુત્વા નિમન્તેત્વા દાનં અદાસિ.

રાજા પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા આગતો. અથ નં પઠમતરમેવ બ્રાહ્મણા આગન્ત્વા ધીતુ અવણ્ણં વત્વા પરિભિન્દિંસુ. રાજા પન ધીતુ જાતકાલેયેવ વરં અદાસિ. તસ્સા ''સત્ત દિવસાનિ રજ્જં દાતબ્બ''ન્તિ વરં ગણ્હિંસુ. અથસ્સા રાજા સત્ત દિવસાનિ રજ્જં નિય્યાતેસિ. સા સત્થારં ભોજયમાના રાજાનં પક્કોસાપેત્વા બહિસાણિયં નિસીદાપેસિ. રાજા સત્થુ અનુમોદનં સુત્વાવ સોતાપન્નો જાતો. સોતાપન્નસ્સ ચ નામ તથાગતં આરબ્ભ આઘાતો નત્થિ. તેન વુત્તં – ''ન તથાગતં આરબ્ભા''તિ.

યં ઇચ્છતિ તં હરતૂતિ સો કિર ભાજનાનિ પચિત્વા કયવિક્કયં ન કરોતિ, એવં પન વત્વા દારુત્થાય વા મત્તિકત્થાય વા પલાલત્થાય વા અરઞ્ઞં ગચ્છતિ. મહાજના ''ઘટિકારેન ભાજનાનિ પક્કાની''તિ સુત્વા પરિસુદ્ધતણ્ડુલલોણદધિતેલફાણિતાદીનિ ગહેત્વા આગચ્છન્તિ. સચે ભાજનં મહગ્ઘં હોતિ, મૂલં અપ્પં, યં વા તં વા દત્વા ગણ્હામાતિ તં ન ગણ્હન્તિ. ધમ્મિકો વાણિજો માતાપિતરો પટિજગ્ગતિ, સમ્માસમ્બુદ્ધં ઉપટ્ઠહતિ, બહુ નો અકુસલં ભવિસ્સતીતિ પુન ગન્ત્વા મૂલં આહરન્તિ. સચે પન ભાજનં અપ્પગ્ઘં હોતિ, આભતં મૂલં બહુ, ધમ્મિકો વાણિજો, અમ્હાકં પુઞ્ઞં ભવિસ્સતીતિ યથાભતં ઘરસામિકા વિય સાધુકં પટિસામેત્વા ગચ્છન્તિ. એવંગુણો પન કસ્મા ન પબ્બજતીતિ. રઞ્ઞો વચનપથં પચ્છિન્દન્તો અન્ધે જિણ્ણે માતાપિતરો પોસેતીતિ આહ.

૨૮૯. **કો નુ ખો**તિ કુહિં નુ ખો. **કુમ્ભિયા**તિ ઉક્ખલિતો. **પરિયોગા**તિ સૂપભાજનતો. **પરિભુઞ્જા**તિ ભુઞ્જ. કસ્મા પનેતે એવં વદન્તિ? ઘટિકારો કિર ભત્તં પચિત્વા સૂપં સમ્પાદેત્વા માતાપિતરો ભોજેત્વા સયમ્પિ ભુઞ્જિત્વા ભગવતો વડ્ઢમાનકં ભત્તસૂપં ઠપેત્વા આસનં પઞ્ઞપેત્વા આધારકં ઉપટ્ઠપેત્વા ઉદકં પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા માતાપિતૂનં સઞ્ઞં દત્વા અરઞ્ઞં ગચ્છતિ. તસ્મા એવં વદન્તિ. **અભિવિસ્સત્થો**તિ અતિવિસ્સત્થો. **પીતિસુખં ન વિજહતી**તિ ન નિરન્તરં વિજહતિ, અથ ખો રત્તિભાગે વા દિવસભાગે વા ગામે વા અરઞ્ઞે વા યસ્મિં યસ્મિં ખણે – ''સદેવકે નામ લોકે અગ્ગપુગ્ગલો મય્હં ગેહં પવિસિત્વા સહત્થેન આમિસં ગહેત્વા પરિભુઞ્જતિ, લાભા વત મે''તિ અનુસ્સરતિ, તસ્મિં તસ્મિં ખણે પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉપ્પજ્જતિ. તં સન્ધાય એવં વુત્તં.

૨૯૦. **કળોપિયા**તિ પચ્છિતો. કિં પન ભગવા એવમકાસીતિ. પચ્ચયો ધમ્મિકો, ભિક્ખૂનં પત્તે ભત્તસદિસો, તસ્મા એવમકાસિ. સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિપિ ચ સાવકાનંયેવ હોતિ, બુદ્ધાનં સિક્ખાપદવેલા નામ નત્થિ. યથા હિ રઞ્ઞો ઉય્યાને પુપ્ફફલાનિ હોન્તિ, અઞ્ઞેસં તાનિ ગણ્હન્તાનં નિગ્ગહં કરોન્તિ, રાજા યથારુચિયા પરિભુઞ્જતિ, એવંસમ્પદમેતં. પરસમુદ્દવાસીથેરા પન ''દેવતા કિર પટિગ્ગહેત્વા અદંસૂ''તિ વદન્તિ.

૨૯૧. **હરથ, ભન્તે, હરથ ભદ્રમુખા**તિ અમ્હાકં પુત્તો ''કુહિં ગતોસી''તિ વુત્તે – ''દસબલસ્સ સન્તિક''ન્તિ વદતિ, કુહિં નુ ખો ગચ્છતિ, સત્થુ વસનટ્ઠાનસ્સ ઓવસ્સકભાવમ્પિ ન જાનાતીતિ પુત્તે અપરાધસઞ્ઞિનો ગહણે તુટ્ઠચિત્તા એવમાહંસુ.

તેમાસં આકાસચ્છદનં અટ્ઠાસીતિ ભગવા કિર ચતુન્નં વસ્સિકાનં માસાનં એકં માસં અતિક્કમિત્વા તિણં આહરાપેસિ, તસ્મા એવમાહ. અયં પનેત્થ પદત્થો – આકાસં છદનમસ્સાતિ **આકાસચ્છદનં. ન દેવોતિવસ્સી**તિ કેવલં નાતિવસ્સિ, યથા પનેત્થ પકતિયા ચ નિબ્બકોસસ્સ ઉદકપાતટ્ઠાનબ્ભન્તરે એકમ્પિ ઉદકબિન્દુ નાતિવસ્સિ, એવં ઘનછદનગેહબ્ભન્તરે વિય ન વાતાતપાપિ આબાધં અકંસુ, પકતિયા ઉતુફરણમેવ અહોસિ. અપરભાગે તસ્મિં નિગમે છડ્ડિતેપિ તં ઠાનં અનોવસ્સકમેવ અહોસિ. મનુસ્સા કમ્મં કરોન્તા દેવે વસ્સન્તે તત્થ સાટકે ઠપેત્વા કમ્મં કરોન્તિ. યાવ કપ્પુટ્ઠાના તં ઠાનં તાદિસમેવ ભવિસ્સતિ. તઞ્ચ ખો પન ન તથાગતસ્સ ઇદ્ધાનુભાવેન, તેસંયેવ પન ગુણસમ્પત્તિયા. તેસઞ્હિ – ''સમ્માસમ્બુદ્ધો કત્થ ન લભેય્ય, અમ્હાકં નામ દ્વિન્નં અન્ધકાનં નિવેસનં ઉત્તિણં કારેસી''તિ ન તપ્પચ્ચયા દોમનસ્સં ઉદપાદિ – ''સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલો અમ્હાકં નિવેસના તિણં આહરાપેત્વા ગન્ધકુટિં છાદાપેસી''તિ પન તેસં અનપ્પકં બલવસોમનસ્સં ઉદપાદિ. ઇતિ તેસંયેવ ગુણસમ્પત્તિયા ઇદં પાટિહારિયં જાતન્તિ વેદિતબ્બં.

૨૯૨. **તણ્ડુલવાહસતાની**તિ એત્થ દ્વે સકટાનિ એકો વાહોતિ વેદિતબ્બો. **તદુપિયઞ્ચ સૂપેય્ય**ન્તિ સૂપત્થાય તદનુરૂપં તેલફાણિતાદિં. વીસતિભિક્ખુસહસ્સસ્સ તેમાસત્થાય ભત્તં ભવિસ્સતીતિ કિર સઞ્ઞાય રાજા એત્તકં પેસેસિ. **અલં મે રઞ્ઞોવ હોતૂ**તિ કસ્મા પટિક્ખિપિ? અધિગતઅપ્પિચ્છતાય. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''નાહં રઞ્ઞા દિટ્ઠપુબ્બો, કથં નુ ખો પેસેસી''તિ. તતો ચિન્તેસિ – ''સત્થા બારાણસિં ગતો, અદ્ધા સો રઞ્ઞો વસ્સાવાસં યાચિયમાનો મય્હં પટિઞ્ઞાતભાવં આરોચેત્વા મમ ગુણકથં કથેસિ, ગુણકથાય લદ્ધલાભો પન નટેન નચ્ચિત્વા લદ્ધં વિય ગાયકેન ગાયિત્વા લદ્ધં વિય ચ હોતિ. કિં મય્હં ઇમિના, કમ્મં કત્વા ઉપ્પન્નેન માતાપિતૂનમ્પિ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સપિ ઉપટ્ઠાનં સક્કા કાતુ''ન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ઘટિકારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રટ્ઠપાલસુત્તવણ્ણના

૨૯૩. **એવં મે સુત**ન્તિ રટ્ઠપાલસુત્તં. તત્થ **થુલ્લકોટ્ઠિક**ન્તિ થુલ્લકોટ્ઠં પરિપુણ્ણકોટ્ઠાગારં. સો કિર જનપદો નિચ્ચસસ્સો સદા બીજભણ્ડં નિક્ખમતિ, ખલભણ્ડં પવિસતિ. તેન તસ્મિં નિગમે કોટ્ઠા નિચ્ચપૂરાવ હોન્તિ. તસ્મા સો થુલ્લકોટ્ઠિકન્તેવ સઙ્ખં ગતો.

૨૯૪. રટ્ઠપાલોતિ કસ્મા રટ્ઠપાલો? ભિન્નં રટ્ઠં સન્ધારેતું પાલેતું સમત્થોતિ રટ્ઠપાલો. કદા પનસ્સેતં નામં ઉપ્પન્નન્તિ. પદુમુત્તરસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે. ઇતો હિ પુબ્બે સતસહસ્સકપ્પમત્થકે વસ્સસતસહસ્સાયુકેસુ મનુસ્સેસુ પદુમુત્તરો નામ સત્થા ઉપ્પજ્જિત્વા ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો લોકહિતાય ચારિકં ચરિ, યં સન્ધાય વુત્તં –

> ‘‘નગરં હંસવતી નામ, આનન્દો નામ ખત્તિયો;
> સુજાતા નામ જનિકા, પદુમુત્તરસ્સ સત્થુનો’’તિ. (બુ॰ વં॰ ૧૨.૧૯);

પદુમુત્તરે પન અનુપ્પન્ને એવ હંસવતિયા દ્વે કુટુમ્બિકા સદ્ધા પસન્ના કપણદ્ધિકયાચકાદીનં દાનં પટ્ઠપયિંસુ. તદા પબ્બતવાસિનો પઞ્ચસતા તાપસા હંસવતિં અનુપ્પત્તા. તે દ્વેપિ જના તાપસગણં મજ્ઝે ભિન્દિત્વા ઉપટ્ઠહિંસુ. તાપસા કિઞ્ચિકાલં વસિત્વા પબ્બતપાદમેવ ગતા. દ્વે સઙ્ઘત્થેરા ઓહીયિંસુ. તદા તેસં તે યાવજીવં ઉપટ્ઠાનં અકંસુ. તાપસેસુ ભુઞ્જિત્વા અનુમોદનં કરોન્તેસુ એકો સક્કભવનસ્સ વણ્ણં કથેસિ, એકો ભૂમિન્ધરનાગરાજભવનસ્સ.

કુટુમ્બિકેસુ એકો સક્કભવનં પત્થનં કત્વા સક્કો હુત્વા નિબ્બત્તો, એકો નાગભવને પાલિતનાગરાજા નામ. તં સક્કો અત્તનો ઉપટ્ઠાનં આગતં દિસ્વા નાગયોનિયં અભિરમસીતિ પુચ્છિ. સો નાભિરમામીતિ આહ. તેન હિ પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો દાનં દત્વા ઇમસ્મિં ઠાને પત્થનં કરોહિ, ઉભો સુખં વસિસ્સામાતિ. નાગરાજા સત્થારં નિમન્તેત્વા ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારસ્સ ભગવતો સત્તાહં મહાદાનં દદમાનો પદુમુત્તરસ્સ દસબલસ્સ પુત્તં ઉપરેવતં નામ સામણેરં દિસ્વા સત્તમે દિવસે બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ દિબ્બવત્થાનિ દત્વા સામણેરસ્સ ઠાનન્તરં પત્થેસિ. ભગવા અનાગતં ઓલોકેત્વા – ‘‘અનાગતે ગોતમસ્સ નામ બુદ્ધસ્સ પુત્તો રાહુલકુમારો ભવિસ્સતી’’તિ દિસ્વા ‘‘સમિજ્ઝિસ્સતિ તે પત્થના’’તિ કથેસિ. નાગરાજા તમત્થં સક્કસ્સ કથેસિ. સક્કો તસ્સ વચનં સુત્વા તથેવ સત્તાહં દાનં દત્વા ભિન્નં રટ્ઠં સન્ધારેતું પાલેતું સમત્થકુલે નિબ્બત્તિત્વા સદ્ધાપબ્બજિતં રટ્ઠપાલં નામ કુલપુત્તં દિસ્વા – ‘‘અહમ્પિ અનાગતે લોકસ્મિં તુમ્હાદિસે બુદ્ધે ઉપ્પન્ને ભિન્નં રટ્ઠં સન્ધારેતું પાલેતું સમત્થકુલે નિબ્બત્તિત્વા અયં કુલપુત્તો વિય સદ્ધાપબ્બજિતો રટ્ઠપાલો નામ ભવેય્ય’’ન્તિ પત્થનમકાસિ. સત્થા સમિજ્ઝનકભાવં ઞત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ‘‘સરાજિકં ચાતુવણ્ણં, પોસેતું યં પહોસ્સતિ;
> રટ્ઠપાલકુલં નામ, તત્થ જાયિસ્સતે અય’’ન્તિ. –

એવં પદુમુત્તરસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે તસ્સેતં નામં ઉપ્પન્નન્તિ વેદિતબ્બં.

એતદહોસીતિ કિં અહોસિ? **યથા યથા ખો**તિઆદિ. તત્રાયં સઙ્ખેપકથા – અહં ખો યેન યેન કારણેન ભગવતા ધમ્મં દેસિતં આજાનામિ, તેન તેન મે ઉપપરિક્ખતો એવં હોતિ – ‘‘યદેતં સિક્ખત્તયબ્રહ્મચરિયં એકદિવસમ્પિ અખણ્ડં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય એકન્તપરિપુણ્ણં ચરિતબ્બં, એકદિવસમ્પિ ચ કિલેસમલેન અમલીનં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય એકન્તપરિસુદ્ધં, સઙ્ખલિખિતં વિલિખિતસઙ્ખસદિસં ધોતસઙ્ખસપ્પટિભાગં કત્વા ચરિતબ્બં, નયિદં સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા અગારમજ્ઝે વસન્તેન એકન્તપરિપુણ્ણં…પે॰… ચરિતું, યંનૂનાહં કેસઞ્ચ મસ્સુઞ્ચ ઓહારેત્વા કાસાયરસપીતતાય કાસાયાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તાનં અનુચ્છવિકાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા અગારસ્મા નિક્ખમિત્વા અનગારિયં પબ્બજેય્ય’’ન્તિ.

અચિરપક્કન્તેસુ થુલ્લકોટ્ઠિકેસુ બ્રાહ્મણગહપતિકેસુ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ રટ્ઠપાલો અનુટ્ઠિતેસુ તેસુ ન ભગવન્તં પબ્બજ્જં યાચિ. કસ્મા? તત્થસ્સ બહૂ ઞાતિસાલોહિતા મિત્તામચ્ચા સન્તિ, તે – ''ત્વં માતાપિતૂનં એકપુત્તકો, ન લબ્ભા તયા પબ્બજિતુ''ન્તિ બાહાયમ્પિ ગહેત્વા આકડ્ઢેય્યું, તતો પબ્બજ્જાય અન્તરાયો ભવિસ્સતીતિ સહેવ પરિસાય ઉટ્ઠહિત્વા થોકં ગન્ત્વા પુન કેનચિ સરીરકિચ્ચલેસેન નિવત્તિત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમ્મ પબ્બજ્જં યાચિ. તેન વુત્તં – ''અથ ખો રટ્ઠપાલો કુલપુત્તો અચિરપક્કન્તેસુ થુલ્લકોટ્ઠિકેસુ...પે॰... પબ્બાજેતુ મં ભગવા''તિ. ભગવા પન યસ્મા રાહુલકુમારસ્સ પબ્બજિતતો પભુતિ માતાપિતૂહિ અનનુઞ્ઞાતં પુત્તં ન પબ્બાજેતિ, તસ્મા નં પુચ્છિ **અનુઞ્ઞાતોસિ પન ત્વં, રટ્ઠપાલ, માતાપિતૂહિ...પે॰... પબ્બજ્જાયા**તિ.

૨૯૫. **અમ્મતાતા**તિ એત્થ **અમ્મા**તિ માતરં આલપતિ, **તાતા**તિ પિતરં. **એકપુત્તકો**તિ એકોવ પુત્તકો, અઞ્ઞો કોચિ જેટ્ઠો વા કનિટ્ઠો વા નત્થિ. એત્થ ચ એકપુત્તોતિ વત્તબ્બે અનુકમ્પાવસેન એકપુત્તકોતિ વુત્તં. **પિયો**તિ પીતિજનકો. **મનાપો**તિ મનવડ્ઢનકો. **સુખેધિતો**તિ સુખેન એધિતો, સુખસંવડ્ઢિતોતિ અત્થો. **સુખપરિભતો**તિ સુખેન પરિભતો, જાતકાલતો પભુતિ ધાતીહિ અઙ્કતો અઙ્કં આહરિત્વા ધારિયમાનો અસ્સકરથકાદીહિ બાલકીળનકેહિ કીળયમાનો સાદુરસભોજનં ભોજયમાનો સુખેન પરિહટો. **ન ત્વં, તાત રટ્ઠપાલ, કસ્સચિ દુક્ખસ્સ જાનાસી**તિ ત્વં , તાત રટ્ઠપાલ અપ્પમત્તકમ્પિ કલભાગં દુક્ખસ્સ ન જાનાસિ ન સરસીતિ અત્થો. **મરણેનપિ તે મયં અકામકા વિના ભવિસ્સામા**તિ સચેપિ તવ અમ્હેસુ જીવમાનેસુ મરણં ભવેય્ય, તેન તે મરણેનપિ મયં અકામકા અનિચ્છકા ન અત્તનો રુચિયા વિના ભવિસ્સામ, તયા વિયોગં પાપુણિસ્સામાતિ અત્થો. **કિં પન મયં ત**ન્તિ એવં સન્તે કિં પન કિં નામ તં કારણં, યેન મયં તં જીવન્તં અનુજાનિસ્સામ. અથ વા **કિં પન મયં ત**ન્તિ કેન પન કારણેન મયં તં જીવન્તં અનુજાનિસ્સામાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

૨૯૬. **તત્થેવા**તિ યત્થ નં ઠિતં માતાપિતરો નાનુજાનિંસુ, તત્થેવ ઠાને. **અનન્તરહિતાયા**તિ કેનચિ અત્થરણેન અનત્થતાય. **પરિચારેહી**તિ ગન્ધબ્બનટનાટકાદીનિ પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા તત્થ સહાયકેહિ સદ્ધિં યથાસુખં ઇન્દ્રિયાનિ ચારેહિ સઞ્ચારેહિ, ઇતો ચિતો ચ ઉપનેહીતિ વુત્તં હોતિ. અથ વા **પરિચારેહી**તિ ગન્ધબ્બનટનાટકાદીનિ પચ્ચુપટ્ઠપેત્વા સહાયકેહિ સદ્ધિં લળ ઉપલળ રમ, કીળસ્સૂતિપિ વુત્તં હોતિ. **કામે પરિભુઞ્જન્તો**તિ અત્તનો પુત્તદારેહિ સદ્ધિં ભોગે ભુઞ્જન્તો. **પુઞ્ઞાનિ કરોન્તો**તિ બુદ્ધઞ્ચ ધમ્મઞ્ચ સઙ્ઘઞ્ચ આરબ્ભ દાનપ્પદાનાદીનિ સુગતિમગ્ગસંસોધકાનિ કુસલકમ્માનિ કરોન્તો. **તુણ્હી અહોસી**તિ કથાનુપ્પબન્ધવિચ્છેદનત્થં નિરાલાપસલ્લાપો અહોસિ.

અથસ્સ માતાપિતરો તિક્ખત્તું વત્વા પટિવચનમ્પિ અલભમાના સહાયકે પક્કોસાપેત્વા ''એસ વો સહાયકો પબ્બજિતુકામો, નિવારેથ ન''ન્તિ આહંસુ. તેપિ તં ઉપસઙ્કમિત્વા તિક્ખત્તું અવોચું, તેસમ્પિ તુણ્હી અહોસિ. તેન વુત્તં – **અથ ખો રટ્ઠપાલસ્સ કુલપુત્તસ્સ સહાયકા...પે॰... તુણ્હી અહોસી**તિ. અથસ્સ સહાયકાનં તિક્ખત્તું વત્વા એતદહોસિ – ''સચે અયં પબ્બજ્જં અલભમાનો મરિસ્સતિ, ન કોચિ ગુણો લબ્ભતિ. પબ્બજિતં પન નં માતાપિતરોપિ કાલેન કાલં પસ્સિસ્સન્તિ, મયમ્પિ પસ્સિસ્સામ, પબ્બજ્જાપિ ચ નામેસા ભારિયા, દિવસે દિવસે મત્તિકાપત્તં ગહેત્વા પિણ્ડાય ચરિતબ્બં, એકસેય્યં એકભત્તં બ્રહ્મચરિયં અતિદુક્કરં, અયઞ્ચ સુખુમાલો નાગરિકજાતિયો, સો તં ચરિતું અસક્કોન્તો પુન ઇધેવ આગમિસ્સતિ, હન્દસ્સ માતાપિતરો અનુજાનાપેસ્સામા''તિ. તે તથા અકંસુ. માતાપિતરોપિ નં ''પબ્બજિતેન ચ પન તે માતાપિતરો ઉદ્દસ્સેતબ્બા''તિ ઇમં કતિકં કત્વા અનુજાનિંસુ. તેન વુત્તં – ''અથ ખો રટ્ઠપાલસ્સ કુલપુત્તસ્સ સહાયકા યેન રટ્ઠપાલસ્સ કુલપુત્તસ્સ માતાપિતરો...પે॰... અનુઞ્ઞાતોસિ માતાપિતૂહિ...પે॰... ઉદ્દસ્સેતબ્બા''તિ. તત્થ **ઉદ્દસ્સેતબ્બા**તિ ઉદ્ધં દસ્સેતબ્બા, યથા તં કાલેન કાલં પસ્સન્તિ, એવં આગન્ત્વા અત્તાનં દસ્સેતબ્બા.

૨૯૯. બલં ગહેત્વાતિ સપ્પાયભોજનાનિ ભુઞ્જન્તો ઉચ્છાદનાદીહિ ચ કાયં પરિહરન્તો કાયબલં જનેત્વા માતાપિતરો વન્દિત્વા અસ્સુમુખં ઞાતિપરિવટ્ટં પહાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ...પે॰... પબ્બાજેતુ મં, ભન્તે, ભગવાતિ. ભગવા સમીપે ઠિતં અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આમન્તેસિ – ''તેન હિ ભિક્ખુ રટ્ઠપાલં પબ્બાજેહિ ચેવ ઉપસમ્પાદેહિ ચા''તિ. સાધુ, ભન્તેતિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો પટિસ્સુત્વા રટ્ઠપાલં કુલપુત્તં જિનદત્તિયં સદ્ધિવિહારિકં લદ્ધા પબ્બાજેસિ ચેવ ઉપસમ્પાદેસિ ચ. તેન વુત્તં – ''અલત્થ ખો રટ્ઠપાલો કુલપુત્તો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, અલત્થ ઉપસમ્પદ''ન્તિ.

પહિતત્તો વિહરન્તોતિ દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ એવં વિહરન્તો. નેય્યપુગ્ગલો હિ અયમાયસ્મા, તસ્મા પુઞ્ઞવા અભિનીહારસમ્પન્નોપિ સમાનો ''અજ્જ અજ્જેવ અરહત્ત''ન્તિ સમણધમ્મં કરોન્તોપિ દ્વાદસમે વસ્સે અરહત્તં પાપુણિ.

યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ મય્હં માતાપિતરો પબ્બજ્જં અનુજાનમાના – ''તયા કાલેન કાલં આગન્ત્વા અમ્હાકં દસ્સનં દાતબ્બ''ન્તિ વત્વા અનુજાનિંસુ, દુક્કરકારિકા ખો પન માતાપિતરો, અહઞ્ચ યેનજ્ઝાસયેન પબ્બજિતો, સો મે મત્થકં પત્તો, ઇદાનિ ભગવન્તં આપુચ્છિત્વા અત્તાનં માતાપિતૂનં દસ્સેસ્સામીતિ ચિન્તેત્વા આપુચ્છિતુકામો ઉપસઙ્કમિ. **મનસાકાસી**તિ ''કિં નુ ખો રટ્ઠપાલે ગતે કોચિ ઉપદ્દવો ભવિસ્સતી''તિ મનસિ અકાસિ. તતો ''ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા ''સક્ખિસ્સતિ નુ ખો રટ્ઠપાલો તં મદ્દિતુ''ન્તિ ઓલોકેન્તો તસ્સ અરહત્તસમ્પત્તિં દિસ્વા ''સક્ખિસ્સતી''તિ અઞ્ઞાસિ. તેન વુત્તં – **યથા ભગવા અઞ્ઞાસિ...પે॰... કાલં મઞ્ઞસી**તિ.

મિગચીરેતિ એવંનામકે ઉય્યાને. તઞ્હિ રઞ્ઞા – ''અકાલે સમ્પત્તપબ્બજિતાનં દિન્નમેવ ઇદં, યથાસુખં પરિભુઞ્જન્તૂ''તિ એવમનુઞ્ઞાતમેવ અહોસિ, તસ્મા થેરો – ''મમ આગતભાવં માતાપિતૂનં આરોચેસ્સામિ, તે મે પાદધોવનઉણ્હોદકપાદમક્ખનતેલાદીનિ પેસિસ્સન્તી''તિ ચિત્તમ્પિ અનુપ્પાદેત્વા ઉય્યાનમેવ પાવિસિ. **પિણ્ડાય પાવિસી**તિ દુતિયદિવસે પાવિસિ.

મજ્ઝિમાયાતિ સત્તદ્વારકોટ્ઠકસ્સ ઘરસ્સ મજ્ઝિમે દ્વારકોટ્ઠકે. **ઉલ્લિખાપેતી**તિ કપ્પકેન કેસે પહરાપેતિ. **એતદવોચા**તિ – ''ઇમે સમણકા અમ્હાકં પિયપુત્તકં પબ્બાજેત્વા ચોરાનં હત્થે નિક્ખિપિત્વા વિય એકદિવસમ્પિ ન દસ્સાપેન્તિ, એવં ફરુસકારકા એતે પુન ઇમં ઠાનં ઉપસઙ્કમિતબ્બં મઞ્ઞન્તિ, એત્તોવ નિકડ્ઢિતબ્બા એતે''તિ ચિન્તેત્વા એતં ''ઇમેહિ મુણ્ડકેહી''તિઆદિવચનં અવોચ. **ઞાતિદાસી**તિ ઞાતકાનં દાસી. **આભિદોસિક**ન્તિ પારિવાસિકં એકરત્તાતિક્કન્તં પૂતિભૂતં. તત્થાયં પદત્થો – પૂતિભાવદોસેન અભિભૂતોતિ અભિદોસો, અભિદોસોવ આભિદોસિકો. એકરત્તાતિક્કન્તસ્સેવ નામસઞ્ઞા એસા યદિદં આભિદોસિકોતિ, તં **આભિદોસિકં**. **કુમ્માસ**ન્તિ યવકુમ્માસં. **છડ્ડેતુકામા હોતી**તિ યસ્મા અન્તમસો દાસકમ્મકારાનં ગોરૂપાનમ્પિ અપરિભોગારહો, તસ્મા નં કચવરં વિય બહિ છડ્ડેતુકામા હોતિ. **સચેત**ન્તિ સચે એતં. **ભગિની**તિ અરિયવોહારેન અત્તનો ધાતિં ઞાતિદાસિં આલપતિ. **છડ્ડનીયધમ્મન્તિ** છડ્ડેતબ્બસભાવં. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''ભગિનિ એતં સચે બહિ છડ્ડનીયધમ્મં નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહં, ઇધ મે પત્તે આકિરાહી''તિ. કિં પન એવં વત્તું લબ્ભતિ , વિઞ્ઞત્તિ વા પયુત્તવાચા વા ન હોતીતિ. ન હોતિ. કસ્મા? નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહત્તા. યઞ્હિ છડ્ડનીયધમ્મં નિસ્સટ્ઠપરિગ્ગહં, યત્થ સામિકા અનાલયા હોન્તિ, તં સબ્બં ''દેથ આહરથ આકિરથા''તિ વત્તું વટ્ટતિ. તેનેવ હિ અયમાયસ્મા અગ્ગઅરિયવંસિકો સમાનોપિ એવમાહ.

હત્થાનન્તિ ભિક્ખાગહણત્થં પત્તં ઉપનામયતો મણિબન્ધતો પભુતિ દ્વિન્નમ્પિ હત્થાનં. **પાદાન**ન્તિ નિવાસનન્તતો પટ્ઠાય દ્વિન્નમ્પિ પાદાનં. **સરસ્સા**તિ સચે તં ભગિનીતિ વાચં નિચ્છારયતો સરસ્સ ચ. **નિમિત્તં અગ્ગહેસી**તિ હત્થપિટ્ઠિઆદીનિ ઓલોકયમાના – ''પુત્તસ્સ મે રટ્ઠપાલસ્સ વિય સુવણ્ણકચ્છપપિટ્ઠિસદિસા ઇમા હત્થપાદપિટ્ઠિયો, હરિતાલવટ્ટિયો વિય સુવટ્ટિતા અઙ્ગુલિયો, મધુરો સરો''તિ ગિહિકાલે સલ્લક્ખિતપુબ્બં આકારં અગ્ગહેસિ સઞ્જાનિ સલ્લક્ખેસિ. તસ્સ હાયસ્મતો દ્વાદસવસ્સાનિ અરઞ્ઞાવાસઞ્ચેવ પિણ્ડિયાલોપભોજનઞ્ચ પરિભુઞ્જન્તસ્સ અઞ્ઞાદિસો સરીરવણ્ણો અહોસિ, તેન નં સા ઞાતિદાસી દિસ્વાવ ન સઞ્જાનિ, નિમિત્તં પન અગ્ગહેસીતિ.

૩૦૦. **રટ્ઠપાલસ્સ માતરં એતદવોચા**તિ થેરસ્સ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનિ સણ્ઠાપેત્વા થઞ્ઞં પાયેત્વા સંવડ્ઢિતધાતીપિ સમાના પબ્બજિત્વા મહાખીણાસવભાવપ્પત્તેન સામિપુત્તેન સદ્ધિં – ''ત્વં નુ ખો, મે ભન્તે, પુત્તો રટ્ઠપાલો''તિઆદિવચનં વત્તું અવિસહન્તી વેગેન ઘરં પવિસિત્વા રટ્ઠપાલસ્સ માતરં એતદવોચ. **યગ્ઘે**તિ આરોચનત્થે નિપાતો. **સચે જે સચ્ચ**ન્તિ એત્થ જેતિ આલપને નિપાતો. એવઞ્હિ તસ્મિં દેસે દાસિજનં આલપન્તિ, તસ્મા ''ત્વઞ્હિ, ભોતિ દાસિ, સચે સચ્ચં ભણસી''તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

ઉપસઙ્કમીતિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? મહાકુલે ઇત્થિયો બહિ નિક્ખમન્તા ગરહં પાપુણન્તિ, ઇદઞ્ચ અચ્ચાયિકકિચ્ચં, સેટ્ઠિસ્સ નં આરોચેસ્સામીતિ ચિન્તેતિ. તસ્મા ઉપસઙ્કમિ. **અઞ્ઞતરં કુટ્ટમૂલ**ન્તિ તસ્મિં કિર દેસે દાનપતીનં ઘરેસુ સાલા હોન્તિ, આસનાનિ ચેત્થ પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ, ઉપટ્ઠાપિતં ઉદકકઞ્જિયં. તત્થ પબ્બજિતા પિણ્ડાય ચરિત્વા નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તિ . સચે ઇચ્છન્તિ, દાનપતીનમ્પિ સન્તકં ગણ્હન્તિ. તસ્મા તમ્પિ અઞ્ઞતરસ્સ કુલસ્સ ઈદિસાય સાલાય અઞ્ઞતરં કુટ્ટમૂલન્તિ વેદિતબ્બં. ન હિ પબ્બજિતા કપણમનુસ્સા વિય અસારુપ્પે ઠાને નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તીતિ.

અત્થિ નામ તાતાતિ એત્થ **અત્થી**તિ વિજ્જમાનત્થે, **નામા**તિ પુચ્છનત્થે મઞ્ઞનત્થે વા નિપાતો. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ – અત્થિ નુ ખો, તાત રટ્ઠપાલ, અમ્હાકં ધનં, નનુ મયં નિદ્ધનાતિ વત્તબ્બા, યેસં નો ત્વં ઈદિસે ઠાને નિસીદિત્વા આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસિ. તથા અત્થિ નુ ખો, તાત રટ્ઠપાલ, અમ્હાકં જીવિતં, નનુ મયં મતાતિ વત્તબ્બા, યેસં નો ત્વં ઈદિસે ઠાને નિસીદિત્વા આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસિ. તથા અત્થિ મઞ્ઞે, તાત રટ્ઠપાલ, તવ અબ્ભન્તરે સાસનં નિસ્સાય પટિલદ્ધો સમણગુણો, યં ત્વં સુભોજનરસસંવડ્ઢિતોપિ ઇમં જિગુચ્છનેય્યં આભિદોસિકં કુમ્માસં અમતમિવ નિબ્બિકારો પરિભુઞ્જિસ્સસીતિ. સો પન ગહપતિ દુક્ખાભિતુન્નતાય એતમત્થં પરિપુણ્ણં કત્વા વત્તુમસક્કોન્તો – ''અત્થિ નામ, તાત રટ્ઠપાલ, આભિદોસિકં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિસ્સસી''તિ એત્તકમેવ અવચ. અક્ખરચિન્તકા પનેત્થ ઇદં લક્ખણં વદન્તિ – અનોકપ્પનામરિસનત્થવસેનેતં અત્થિસદ્દે ઉપપદે ''પરિભુઞ્જિસ્સસી''તિ અનાગતવચનં કતં. તસ્સાયમત્થો – ''અત્થિ નામ...પે०... પરિભુઞ્જિસ્સસિ, ઇદં પચ્ચક્ખમ્પિ અહં ન સદ્દહામિ ન મરિસયામી''તિ. ઇદં એત્તકં વચનં ગહપતિ થેરસ્સ પત્તમુખવટ્ટિયં ગહેત્વા ઠિતકોવ કથેસિ. થેરોપિ પિતરિ પત્તમુખવટ્ટિયં ગહેત્વા ઠિતેયેવ તં પૂતિકુમ્માસં પરિભુઞ્જિ સુનખવન્તસદિસં પૂતિકુક્કુટણ્ડમિવ ભિન્નટ્ઠાને પૂતિકં વાયન્તં. પુથુજ્જનેન કિર તથારૂપં કુમ્માસં પરિભુઞ્જિતું ન સક્કા. થેરો પન અરિયિદ્ધિયં ઠત્વા દિબ્બોજં અમતરસં પરિભુઞ્જમાનો વિય પરિભુઞ્જિત્વા ધમકરણેન ઉદકં ગહેત્વા પત્તઞ્ચ મુખઞ્ચ હત્થપાદે ચ ધોવિત્વા **કુતો નો ગહપતી**તિઆદિમાહ.

તત્થ **કુતો નો**તિ કુતો નુ. **નેવ દાન**ન્તિ દેય્યધમ્મવસેન નેવ દાનં અલત્થમ્હ. **ન પચ્ચક્ખાન**ન્તિ ‘‘કિં, તાત રટ્ઠપાલ, કચ્ચિ તે ખમનીયં, કચ્ચિસિ અપ્પકિલમથેન આગતો, ન તાવ તાત ગેહે ભત્તં સમ્પાદિયતી’’તિ એવં પટિસન્થારવસેન પચ્ચક્ખાનમ્પિ ન અલત્થમ્હ. કસ્મા પન થેરો એવમાહ? પિતુ અનુગ્ગહેન. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘યથા એસ મં વદતિ , અઞ્ઞેપિ પબ્બજિતે એવં વદતિ મઞ્ઞે. બુદ્ધસાસને ચ પત્તન્તરે પદુમં વિય ભસ્માછન્નો અગ્ગિ વિય ફેગ્ગુપટિચ્છન્નો ચન્દનસારો વિય સુત્તિકાપટિચ્છન્નં મુત્તરતનં વિય વલાહકપટિચ્છન્નો ચન્દિમા વિય માદિસાનં પટિચ્છન્નગુણાનં ભિક્ખૂનં અન્તો નત્થિ, તેસુપિ ન એવરૂપં વચનં પવત્તેસ્સતિ, સંવરે ઠસ્સતી’’તિ અનુગ્ગહેન એવમાહ.

એહિ તાતાતિ તાત તુય્હં ઘરં મા હોતુ, એહિ ઘરં ગમિસ્સામાતિ વદતિ. **અલ**ન્તિ થેરો ઉક્કટ્ઠએકાસનિકતાય પટિક્ખિપન્તો એવમાહ. **અધિવાસેસી**તિ થેરો પન પકતિયા ઉક્કટ્ઠસપદાનચારિકો સ્વાતનાયભિક્ખં નામ નાધિવાસેતિ, માતુ અનુગ્ગહેન પન અધિવાસેસિ. માતુ કિરસ્સ થેરં અનુસ્સરિત્વા મહાસોકો ઉપ્પજ્જિ, રોદનેનેવ પક્કક્ખિ વિય જાતા, તસ્મા થેરો ‘‘સચાહં તં અપસ્સિત્વા ગમિસ્સામિ, હદયમ્પિસ્સા ફાલેય્યા’’તિ અનુગ્ગહેન અધિવાસેસિ. **કારાપેત્વા**તિ એકં હિરઞ્ઞસ્સ, એકં સુવણ્ણસ્સાતિ દ્વે પુઞ્જે કારાપેત્વા. કીવમહન્તા પન પુઞ્જા અહેસુન્તિ. યથા ઓરતો ઠિતો પુરિસો પારતો ઠિતં મજ્ઝિમપ્પમાણં પુરિસં ન પસ્સતિ, એવંમહન્તા.

૩૦૧. ઇદં તે તાતાતિ કહાપણપુઞ્જઞ્ચ સુવણ્ણપુઞ્જઞ્ચ દસ્સેન્તો આહ. **મત્તિક**ન્તિ માતિતો આગતં, ઇદં તે માતામહિયા માતુ ઇમં ગેહં આગચ્છન્તિયા ગન્ધમાલાદીનં અત્થાય દિન્નં ધનન્તિ અત્થો. **અઞ્ઞં પેત્તિકં અઞ્ઞં પિતામહ**ન્તિ યં પન તે પિતુ ચ પિતામહાનઞ્ચ સન્તકં, તં અઞ્ઞંયેવ, નિહિતઞ્ચ પયુત્તઞ્ચ અતિવિય બહુ. એત્થ ચ ‘‘પિતામહ’’ન્તિ તદ્ધિતલોપં કત્વા વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘પેતામહ’’ન્તિ વા પાઠો. **સક્કા તતોનિદાન**ન્તિ ધનહેતુ ધનપચ્ચયા. તં તં ધનં રક્ખન્તસ્સ ચ રાજાદીનં વસેન ધનપરિક્ખયં પાપુણન્તસ્સ કસ્સચિ ઉપ્પજ્જમાનસોકાદયો સન્ધાય એવમાહ. એવં વુત્તે સેટ્ઠિ ગહપતિ – ‘‘અહં ઇમં ઉપ્પબ્બાજેસ્સામીતિ આનેસિં, સો દાનિ મે ધમ્મકથં કાતું આરદ્ધો, અયં ન મે વચનં કરિસ્સતી’’તિ ઉટ્ઠાય ગન્ત્વા અસ્સ ઓરોધાનં દ્વારં વિવરાપેત્વા – ‘‘અયં વો સામિકો, ગચ્છથ યં કિઞ્ચિ કત્વા નં ગણ્હિતું વાયમથા’’તિ ઉય્યોજેસિ. સુવયે ઠિતા નાટકિત્થિયો નિક્ખમિત્વા થેરં પરિવારયિંસુ , તાસુ દ્વે જેટ્ઠકિત્થિયો સન્ધાય **પુરાણદુતિયિકા**તિઆદિ વુત્તં. **પચ્ચેકં પાદેસુ ગહેત્વા**તિ એકેકમ્હિ પાદે નં ગહેત્વા.

કીદિસા નામ તા અય્યપુત્ત અચ્છરાયોતિ કસ્મા એવમાહંસુ? તદા કિર સમ્બહુલે ખત્તિયકુમારેપિ બ્રાહ્મણકુમારેપિ સેટ્ઠિપુત્તેપિ મહાસમ્પત્તિયો પહાય પબ્બજન્તે દિસ્વા પબ્બજ્જાગુણં અજાનન્તા કથં સમુટ્ઠાપેન્તિ ‘‘કસ્મા એતે પબ્બજન્તી’’તિ. અથઞ્ઞે વદન્તિ ‘‘દેવચ્છરાદેવનાટકાનં કારણા’’તિ. સા કથા વિત્થારિકા અહોસિ. તં ગહેત્વા સબ્બા એવમાહંસુ. અથ થેરો પટિક્ખિપન્તો **ન ખો મયં ભગિની**તિઆદિમાહ. **સમુદાચરતી**તિ વોહરતિ વદતિ. **તત્થેવ મુચ્છિતા પપતિંસૂ**તિ તં ભગિનિવાદેન સમુદાચરન્તં દિસ્વા ‘‘મયં અજ્જ આગમિસ્સતિ, અજ્જ આગમિસ્સતી’’તિ દ્વાદસ વસ્સાનિ બહિ ન નિક્ખન્તા, એતં નિસ્સાય નો દારકા ન લદ્ધા, યેસં આનુભાવેન જીવેય્યામ, ઇતો ચમ્હા પરિહીના અઞ્ઞતો ચ. અયં લોકો નામ અત્તનોવ ચિન્તેસિ, તસ્મા તાપિ ‘‘ઇદાનિ મયં અનાથા જાતા’’તિ અત્તનોવ ચિન્તયમાના – ‘‘અનત્થિકો દાનિ અમ્હેહિ અયં, સો અમ્હે પજાપતિયો સમાના અત્તના સદ્ધિં એકમાતુકુચ્છિયા સયિતદારિકા વિય મઞ્ઞતી’’તિ સમુપ્પન્નબલવસોકા હુત્વા તસ્મિંયેવ પદેસે મુચ્છિતા પપતિંસુ, પતિતાતિ અત્થો.

મા નો વિહેઠેથાતિ મા અમ્હે ધનં દસ્સેત્વા માતુગામે ચ ઉય્યોજેત્વા વિહેઠયિત્થ, વિહેસા હેસા પબ્બજિતાનન્તિ. કસ્મા એવમાહ? માતાપિતૂનં અનુગ્ગહેન. સો કિર સેટ્ઠિ – ‘‘પબ્બજિતલિઙ્ગં નામ કિલિટ્ઠં, પબ્બજ્જાવેસં હારેત્વા ન્હાયિત્વા તયો જના એકતો ભુઞ્જિસ્સામા’’તિ મઞ્ઞમાનો થેરસ્સ ભિક્ખં ન દેતિ. થેરો – ‘‘માદિસસ્સ ખીણાસવસ્સ આહારન્તરાયં કત્વા એતે બહું અપુઞ્ઞં પસવેય્યુ’’ન્તિ તેસં અનુગ્ગહેન એવમાહ.

૩૦૨. **ગાથા અભાસી**તિ ગાથાયો અભાસિ. તત્થ **પસ્સા**તિ સન્તિકે ઠિતજનં સન્ધાય વદતિ. **ચિત્ત**ન્તિ ચિત્તવિચિત્તં. **બિમ્બ**ન્તિ અત્તભાવં. **અરુકાય**ન્તિ નવન્નં વણમુખાનં વસેન વણકાયં. **સમુસ્સિત**ન્તિ તીણિ અટ્ઠિસતાનિ નવહિ ન્હારુસતેહિ બન્ધિત્વા નવહિ મંસપેસિસતેહિ લિમ્પિત્વા સમન્તતો ઉસ્સિતં. **આતુર**ન્તિ જરાતુરતાય રોગાતુરતાય કિલેસાતુરતાય ચ નિચ્ચાતુરં. **બહુસઙ્કપ્પ**ન્તિ પરેસં ઉપ્પન્નપત્થનાસઙ્કપ્પેહિ બહુસઙ્કપ્પં . ઇત્થીનઞ્હિ કાયે પુરિસાનં સઙ્કપ્પા ઉપ્પજ્જન્તિ, તેસં કાયે ઇત્થીનં. સુસાને છડ્ડિતકળેવરભૂતમ્પિ ચેતં કાકકુલલાદયો પત્થયન્તિયેવાતિ બહુસઙ્કપ્પો નામ હોતિ. **યસ્સ નત્થિ ધુવં ઠિતી**તિ યસ્સ કાયસ્સ માયામરીચિફેણપિણ્ડ ઉદકપુપ્ફુળાદીનં વિય એકંસેનેવ ઠિતિ નામ નત્થિ, ભિજ્જનધમ્મતાવ નિયતા.

તચેન ઓનદ્ધન્તિ અલ્લમનુસ્સચમ્મેન ઓનદ્ધં. **સહ વત્થેભિ સોભતી**તિ ગન્ધાદીહિ મણિકુણ્ડલેહિ ચ ચિત્તકતમ્પિ રૂપં વત્થેહિ સહેવ સોભતિ, વિના વત્થેહિ જેગુચ્છં હોતિ અનોલોકનક્ખમં.

અલત્તકકતાતિ અલત્તકેન રઞ્જિતા. **ચુણ્ણકમક્ખિત**ન્તિ સાસપકક્કેન મુખપીળકાદીનિ નીહરિત્વા લોણમત્તિકાય દુટ્ઠલોહિતં વિલિયાપેત્વા તિલપિટ્ઠેન લોહિતં પસાદેત્વા હલિદ્દિયા વણ્ણં સમ્પાદેત્વા ચુણ્ણકગણ્ડિકાય મુખં પહરન્તિ, તેનેસ અતિવિય વિરોચતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

અટ્ઠાપદકતાતિ રસોદકેન મક્ખિત્વા નલાટપરિયન્તે આવત્તનપરિવત્તે કત્વા અટ્ઠપદકરચનાય રચિતા. **અઞ્જની**તિ અઞ્જનનાળિકા.

ઓદહીતિ ઠપેસિ. **પાસ**ન્તિ વાકરાજાલં. **નાસદા**તિ ન ઘટ્ટયિ. **નિવાપ**ન્તિ નિવાપસુત્તે વુત્તનિવાપતિણસદિસભોજનં. **કન્દન્તે**તિ વિરવમાને પરિદેવમાને. ઇમાય હિ ગાથાય થેરો માતાપિતરો મિગલુદ્દકે વિય કત્વા દસ્સેસિ, અવસેસઞાતકે મિગલુદ્દકપરિસં વિય, હિરઞ્ઞસુવણ્ણં વાકરાજાલં વિય, અત્તના ભુત્તભોજનં નિવાપતિણં વિય, અત્તાનં મહામિગં વિય કત્વા દસ્સેસિ. યથા હિ મહામિગો યાવદત્થં નિવાપતિણં ખાદિત્વા પાનીયં પિવિત્વા ગીવં ઉક્ખિપિત્વા દિસં ઓલોકેત્વા ‘‘ઇમં નામ ઠાનં ગતસ્સ સોત્થિ ભવિસ્સતી’’તિ મિગલુદ્દકાનં પરિદેવન્તાનંયેવ વાકરં અઘટ્ટયમાનોવ ઉપ્પતિત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા ઘનચ્છાયસ્સ છત્તસ્સ વિય ગુમ્બસ્સ હેટ્ઠા મન્દમન્દેન વાતેન બીજયમાનો આગતમગ્ગં ઓલોકેન્તો તિટ્ઠતિ, એવમેવ થેરો ઇમા ગાથા ભાસિત્વા આકાસેનેવ ગન્ત્વા મિગચીરે પચ્ચુપટ્ઠાસિ.

કસ્મા પન થેરો આકાસેન ગતોતિ. પિતા કિરસ્સ સેટ્ઠિ સત્તસુ દ્વારકોટ્ઠકેસુ અગ્ગળં દાપેત્વા મલ્લે આણાપેસિ – ‘‘સચે નિક્ખમિત્વા ગચ્છતિ , હત્થપાદેસુ નં ગહેત્વા કાસાયાનિ હરિત્વા ગિહિવેસં ગણ્હાપેથા’’તિ. તસ્મા થેરો – ‘‘એતે માદિસં મહાખીણાસવં હત્થે વા પાદે વા ગહેત્વા અપુઞ્ઞં પસવેય્યું, તં નેસં મા અહોસી’’તિ ચિન્તેત્વા આકાસેન અગમાસિ. પરસમુદ્દવાસિત્થેરાનં પન – ‘‘ઠિતકોવ ઇમા ગાથા ભાસિત્વા વેહાસં અબ્ભુગ્ગન્ત્વા રઞ્ઞો કોરબ્યસ્સ મિગચીરે પચ્ચુપટ્ઠાસી’’તિ અયં વાચનામગ્ગોયેવ.

૩૦૩. **મિગવો**તિ તસ્સ ઉય્યાનપાલસ્સ નામં. **સોધેન્તો**તિ ઉય્યાનમગ્ગં સમં કારેત્વા અન્તોઉય્યાને તચ્છિતબ્બયુત્તટ્ઠાનાનિ તચ્છાપેન્તો સમ્મજ્જિતબ્બયુત્તાનિ ઠાનાનિ સમ્મજ્જાપેન્તો વાલુકાઓકિરણ-પુપ્ફવિકિરણ-પુણ્ણઘટટ્ઠપન-કદલિક્ખન્ધઠપનાદીનિ ચ કરોન્તોતિ અત્થો. **યેન રાજા કોરબ્યો તેનુપસઙ્કમી**તિ અમ્હાકં રાજા સદા ઇમસ્સ કુલપુત્તસ્સ વણ્ણં કથેસિ, પસ્સિતુકામો એતં, આગતભાવં પનસ્સ ન જાનાતિ, મહા ખો પનાયં પણ્ણાકારો, ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસ્સામીતિ ચિન્તેત્વા યેન રાજા કોરબ્યો તેનુપસઙ્કમિ.

કિત્તયમાનો અહોસીતિ સો કિર રાજા થેરં અનુસ્સરિત્વા બલમજ્ઝેપિ નાટકમજ્ઝેપિ – ''દુક્કરં કતં કુલપુત્તેન તાવ મહન્તં સમ્પત્તિં પહાય પબ્બજિત્વા પુનનિવત્તિત્વા અનપલોકેન્તેના''તિ ગુણં કથેસિ, તં ગહેત્વા અયં એવમાહ. **વિસ્સજ્જેય્યાતિ વત્વા**તિ ઓરોધમહામત્તબલકાયાદીસુ યસ્સ યં અનુચ્છવિકં, તસ્સ તં દાપેત્વાતિ અત્થો. **ઉસ્સટાય ઉસ્સટાયા**તિ ઉસ્સિતાય ઉસ્સિતાય, મહામત્તમહારટ્ઠિકાદીનં વસેન ઉગ્ગતુગ્ગતમેવ પરિસં ગહેત્વા ઉપસઙ્કમીતિ અત્થો. **ઇધ ભવં રટ્ઠપાલો હત્થત્થરે નિસીદતૂ**તિ હત્થત્થરો તનુકો બહલપુપ્ફાદિગુણં કત્વા અત્થતો અભિલક્ખિતો હોતિ, તાદિસે અનાપુચ્છિત્વા નિસીદિતું ન યુત્તન્તિ મઞ્ઞમાનો એવમાહ.

૩૦૪. **પારિજુઞ્ઞાની**તિ પારિજુઞ્ઞભાવા પરિક્ખયા. **જિણ્ણો**તિ જરાજિણ્ણો. **વુડ્ઢો**તિ વયોવુડ્ઢો. **મહલ્લકો**તિ જાતિમહલ્લકો. **અદ્ધગતો**તિ અદ્ધાનં અતિક્કન્તો. **વયોઅનુપ્પત્તો**તિ પચ્છિમવયં અનુપ્પત્તો. **પબ્બજતી**તિ ધુરવિહારં ગન્ત્વા ભિક્ખૂ વન્દિત્વા, – ''ભન્તે, મયા દહરકાલે બહું કુસલં કતં, ઇદાનિ મહલ્લકોમ્હિ, મહલ્લકસ્સ ચેસા પબ્બજ્જા નામ, ચેતિયઙ્ગણં સમ્મજ્જિત્વા અપ્પહરિતં કત્વા જીવિસ્સામિ, પબ્બાજેથ મં, ભન્તે,''તિ કારુઞ્ઞં ઉપ્પાદેન્તો યાચતિ, થેરા અનુકમ્પાય પબ્બાજેન્તિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. દુતિયવારેપિ એસેવ નયો.

અપ્પાબાધોતિ અરોગો. **અપ્પાતઙ્કો**તિ નિદ્દુક્ખો. **સમવેપાકિનિયા**તિ સમવિપાચનિયા. **ગહણિયા**તિ કમ્મજતેજોધાતુયા. તત્થ યસ્સ ભુત્તભુત્તો આહારો જીરતિ, યસ્સ વા પન પુટભત્તં વિય તથેવ તિટ્ઠતિ, ઉભોપેતે ન સમવેપાકિનિયા ગહણિયા સમન્નાગતા. યસ્સ પન ભુત્તકાલે ભત્તચ્છન્દો ઉપ્પજ્જતેવ, અયં સમવેપાકિનિયા સમન્નાગતો. **નાતિસીતાય નચ્ચુણ્હાયા**તિ તેનેવ કારણેન નાતિસીતાય નચ્ચુણ્હાય. **અનુપુબ્બેના**તિ રાજાનો વા હરન્તીતિઆદિના અનુક્કમેન. દુતિયવારે રાજભયચોરભયછાતકભયાદિના અનુક્કમેન.

૩૦૫. **ધમ્મુદ્દેસા ઉદ્દિટ્ઠા**તિ ધમ્મનિદ્દેસા ઉદ્દિટ્ઠા. **ઉપનિય્યતી**તિ જરામરણસન્તિકં ગચ્છતિ, આયુક્ખયેન વા તત્થ નિય્યતિ. **અદ્ધુવો**તિ ધુવટ્ઠાનવિરહિતો. **અતાણો**તિ તાયિતું સમત્થેન વિરહિતો. **અનભિસ્સરો**તિ અસરણો અભિસરિત્વા અભિગન્ત્વા અસ્સાસેતું સમત્થેન વિરહિતો. **અસ્સકો**તિ નિસ્સકો સકભણ્ડવિરહિતો. **સબ્બં પહાય ગમનીયન્તિ** સકભણ્ડન્તિ સલ્લક્ખિતં સબ્બં પહાય લોકેન ગન્તબ્બં. **તણ્હાદાસો**તિ તણ્હાય દાસો.

૩૦૬. **હત્થિસ્મિ**ન્તિ હત્થિસિપ્પે. **કતાવી**તિ કતકરણીયો, સિક્ખિતસિક્ખો પગુણસિપ્પોતિ અત્થો. એસ નયો સબ્બત્થ. **ઊરુબલી**તિ ઊરુબલસમ્પન્નો. યસ્સ હિ ફલકઞ્ચ આવુધઞ્ચ ગહેત્વા પરસેનં પવિસિત્વા અભિન્નં ભિન્દતો ભિન્નં સન્ધારયતો પરહત્થગતં રજ્જં આહરિતું ઊરુબલં અત્થિ, અયં ઊરુબલી નામ. **બાહુબલી**તિ બાહુબલસમ્પન્નો. સેસં પુરિમસદિસમેવ. **અલમત્તો**તિ સમત્થઅત્તભાવો.

પરિયોધાય વત્તિસ્સન્તીતિ ઉપ્પન્નં ઉપ્પદ્દવં ઓધાય અવત્થરિત્વા વત્તિસ્સન્તીતિ સલ્લક્ખેત્વા ગહિતા.

સંવિજ્જતિ ખો, ભો રટ્ઠપાલ, ઇમસ્મિં રાજકુલે પહૂતં હિરઞ્ઞસુવણ્ણન્તિ ઇદં સો રાજા ઉપરિ ધમ્મુદ્દેસસ્સ કારણં આહરન્તો આહ.

અથાપરં એતદવોચાતિ એતં ‘‘પસ્સામિ લોકે’’તિઆદિના નયેન ચતુન્નં ધમ્મુદ્દેસાનં અનુગીતિં અવોચ.

૩૦૭. તત્થ **ભિય્યોવ કામે અભિપત્થયન્તી**તિ એકં લભિત્વા દ્વે પત્થયન્તિ, દ્વે લભિત્વા ચત્તારોતિ એવં ઉત્તરુત્તરિ વત્થુકામકિલેસકામે પત્થયન્તિયેવ.

પસય્હાતિ સપત્તગણં અભિભવિત્વા. **સસાગરન્ત**ન્તિ સદ્ધિં સાગરન્તેન. **ઓરં સમુદ્દસ્સા**તિ યં સમુદ્દસ્સ ઓરતો સકરટ્ઠં, તેન અતિત્તરૂપોતિ અત્થો. **ન હત્થી**તિ ન હિ અત્થિ.

અહો વતા નોતિ અહો વત નુ, અયમેવ વા પાઠો. **અમરાતિ ચાહૂ**તિ અમરં ઇતિ ચ આહુ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યં મતં ઞાતી પરિવારેત્વા કન્દન્તિ, તં – ‘‘અહો વત અમ્હાકં ભાતા મતો, પુત્તો મતો’’તિઆદીનિપિ વદન્તિ.

ફુસન્તિ ફસ્સન્તિ મરણફસ્સં ફુસન્તિ. **તથેવ ફુટ્ઠો**તિ યથા બાલો, ધીરોપિ તથેવ મરણફસ્સેન ફુટ્ઠો, અફુટ્ઠો નામ નત્થિ, અયં પન વિસેસો. **બાલો ચ બાલ્યા વધિતોવ સેતી**તિ બાલો બાલભાવેન મરણફસ્સં આગમ્મ વધિતોવ સેતિ અભિહતોવ સયતિ. અકતં વત મે કલ્યાણન્તિઆદિવિપ્પટિસારવસેન ચલતિ વેધતિ વિપ્ફન્દતિ. **ધીરો ચ ન વેધતી**તિ ધીરો સુગતિનિમિત્તં પસ્સન્તો ન વેધતિ ન ચલતિ.

યાય વોસાનં ઇધાધિગચ્છતીતિ યાય પઞ્ઞાય ઇમસ્મિં લોકે સબ્બકિચ્ચવોસાનં અરહત્તં અધિગચ્છતિ, સાવ ધનતો ઉત્તમતરા. **અબ્યોસિતત્તા**તિ અપરિયોસિતત્તા, અરહત્તપત્તિયા, અભાવેનાતિ અત્થો. **ભવાભવેસૂ**તિ હીનપ્પણીતેસુ ભવેસુ.

ઉપેતિ ગબ્ભઞ્ચ પરઞ્ચ લોકન્તિ તેસુ પાપં કરોન્તેસુ યો કોચિ સત્તો પરમ્પરાય સંસારં આપજ્જિત્વા ગબ્ભઞ્ચ પરઞ્ચ લોકં ઉપેતિ. **તસ્સપ્પપઞ્ઞો**તિ તસ્સ તાદિસસ્સ અપ્પપઞ્ઞસ્સ અઞ્ઞો અપ્પપઞ્ઞો અભિસદ્દહન્તો.

સકમ્મુના હઞ્ઞતીતિ અત્તના કતકમ્મવસેન ‘‘કસાહિપિ તાલેતી’’તિઆદીહિ કમ્મકારણાહિ હઞ્ઞતિ. **પેચ્ચ પરમ્હિ લોકે**તિ ઇતો ગન્ત્વા પરમ્હિ અપાયલોકે.

વિરૂપરૂપેનાતિ વિવિધરૂપેન, નાનાસભાવેનાતિ અત્થો. **કામગુણેસૂ**તિ દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકેસુ સબ્બકામગુણેસુ આદીનવં દિસ્વા. **દહરા**તિ અન્તમસો કલલમત્તભાવં ઉપાદાય તરુણા. **વુડ્ઢા**તિ વસ્સસતાતિક્કન્તા. **અપણ્ણકં સામઞ્ઞમેવ સેય્યો**તિ અવિરુદ્ધં અદ્વજ્ઝગામિં એકન્તનિય્યાનિકં સામઞ્ઞમેવ ‘‘સેય્યો, ઉત્તરિતરઞ્ચ પણીતતરઞ્ચા’’તિ ઉપધારેત્વા પબ્બજિતોસ્મિ મહારાજાતિ. તસ્મા યં ત્વં વદસિ – ‘‘કિં દિસ્વા વા સુત્વા વા’’તિ, ઇદં દિસ્વા ચ સુત્વા ચ પબ્બજિતોસ્મીતિ મં ધારેહીતિ દેસનં નિટ્ઠાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

રટ્ઠપાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મઘદેવસુત્તવણ્ણના

૩૦૮. **એવં મે સુતન્તિ** મઘદેવસુત્તં. તત્થ **મઘદેવઅમ્બવને**તિ પુબ્બે મઘદેવો નામ રાજા તં અમ્બવનં રોપેસિ. તેસુ રુક્ખેસુ પલુજ્જમાનેસુ અપરભાગે અઞ્ઞેપિ રાજાનો રોપેસુંયેવ. તં પન પઠમવોહારવસેન મઘદેવમ્બવનન્તેવ સઙ્ખં ગતં. **સિતં પાત્વાકાસી**તિ સાયન્હસમયે વિહારચારિકં ચરમાનો રમણીયં ભૂમિભાગં દિસ્વા – ''વસિતપુબ્બં નુ ખો મે ઇમસ્મિં ઓકાસે''તિ આવજ્જન્તો – ''પુબ્બે અહં મઘદેવો નામ રાજા હુત્વા ઇમં અમ્બવનં રોપેસિં, એત્થેવ પબ્બજિત્વા ચત્તારો બ્રહ્મવિહારે ભાવેત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિં. તં ખો પનેતં કારણં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અપાકટં, પાકટં કરિસ્સામી''તિ અગ્ગગ્ગદન્તે દસ્સેન્તો સિતં પાતુ અકાસિ.

ધમ્મો અસ્સ અત્થીતિ **ધમ્મિકો**. ધમ્મેન રાજા જાતોતિ **ધમ્મરાજા**. **ધમ્મે ઠિતો**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મે ઠિતો. **ધમ્મં ચરતી**તિ સમં ચરતિ . તત્ર **બ્રાહ્મણગહપતિકેસૂ**તિ યોપિ સો પુબ્બરાજૂહિ બ્રાહ્મણાનં દિન્નપરિહારો, તં અહાપેત્વા પકતિનિયામેનેવ અદાસિ, તથા ગહપતિકાનં. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **પક્ખસ્સા**તિ ઇમિના પાટિહારિકપક્ખોપિ સઙ્ગહિતો. અટ્ઠમીઉપોસથસ્સ હિ પચ્ચુગ્ગમનાનુગ્ગમનવસેન સત્તમિયઞ્ચ નવમિયઞ્ચ, ચાતુદ્દસપન્નરસાનં પચ્ચુગ્ગમનાનુગ્ગમનવસેન તેરસિયઞ્ચ પાટિપદે ચાતિ ઇમે દિવસા **પાટિહારિકપક્ખા**તિ વેદિતબ્બા. તેસુપિ ઉપોસથં ઉપવસિ.

૩૦૯. **દેવદૂતા**તિ દેવોતિ મચ્ચુ, તસ્સ દૂતાતિ દેવદૂતા. સિરસ્મિઞ્હિ પલિતેસુ પાતુભૂતેસુ મચ્ચુરાજસ્સ સન્તિકે ઠિતો વિય હોતિ, તસ્મા પલિતાનિ મચ્ચુદેવસ્સ દૂતાતિ વુચ્ચન્તિ. દેવા વિય દૂતાતિપિ દેવદૂતા. યથા હિ અલઙ્કતપટિયત્તાય દેવતાય આકાસે ઠત્વા ''અસુકદિવસે મરિસ્સતી''તિ વુત્તે તં તથેવ હોતિ, એવં સિરસ્મિં પલિતેસુ પાતુભૂતેસુ દેવતાબ્યાકરણસદિસમેવ હોતિ. તસ્મા પલિતાનિ દેવસદિસા દૂતાતિ વુચ્ચન્તિ. વિસુદ્ધિદેવાનં દૂતાતિપિ **દેવદૂતા**. સબ્બબોધિસત્તા હિ જિણ્ણબ્યાધિતમતપબ્બજિતે દિસ્વાવ સંવેગમાપજ્જિત્વા નિક્ખમ્મ પબ્બજન્તિ. યથાહ –

''જિણ્ણઞ્ચ દિસ્વા દુખિતઞ્ચ બ્યાધિતં,
મતઞ્ચ દિસ્વા ગતમાયુસઙ્ખયં;
કાસાયવત્થં પબ્બજિતઞ્ચ દિસ્વા,
તસ્મા અહં પબ્બજિતોમ્હિ રાજા''તિ.

ઇમિના પરિયાયેન પલિતાનિ વિસુદ્ધિદેવાનં દૂતત્તા દેવદૂતાતિ વુચ્ચન્તિ.

કપ્પકસ્સ ગામવરં દત્વાતિ સતસહસ્સુટ્ઠાનકં જેટ્ઠકગામં દત્વા. કસ્મા અદાસિ? સંવિગ્ગમાનસત્તા. તસ્સ હિ અઞ્જલિસ્મિં ઠપિતાનિ પલિતાનિ દિસ્વાવ સંવેગો ઉપ્પજ્જતિ. અઞ્ઞાનિ ચતુરાસીતિવસ્સસહસ્સાનિ આયુ અત્થિ, એવં સન્તેપિ મચ્ચુરાજસ્સ સન્તિકે ઠિતં વિય અત્તાનં મઞ્ઞમાનો સંવિગ્ગો પબ્બજ્જં રોચેતિ. તેન વુત્તં –

''સિરે દિસ્વાન પલિતં, મઘદેવો દિસમ્પતિ;
સંવેગં અલભી ધીરો, પબ્બજ્જં સમરોચયી''તિ.

અપરમ્પિ વુત્તં –

''ઉત્તમઙ્ગરુહા મય્હં, ઇમે જાતા વયોહરા;

પાતુભૂતા દેવદૂતા, પબ્બજ્જાસમયો મમા''તિ.

પુરિસયુગેતિ વંસસમ્ભવે પુરિસે. **કેસમસ્સું ઓહારેત્વા**તિ તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજન્તાપિ હિ પઠમં કેસમસ્સું ઓહારેત્વા પબ્બજન્તિ, તતો પટ્ઠાય વડ્ઢિતે કેસે બન્ધિત્વા જટાકલાપધરા હુત્વા વિચરન્તિ. બોધિસત્તોપિ તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિ. પબ્બજિતો પન અનેસનં અનનુયુઞ્જિત્વા રાજગેહતો આહટભિક્ખાય યાપેન્તો બ્રહ્મવિહારં ભાવેસિ. તસ્મા સો **મેત્તાસહગતેના**તિઆદિ વુત્તં.

કુમારકીળિતં કીળીતિ અઙ્કેન અઙ્કં પરિહરિયમાનો કીળિ. માલાકલાપં વિય હિ નં ઉક્ખિપિત્વાવ વિચરિંસુ. **રઞ્ઞો મઘદેવસ્સ પુત્તો...પે॰... પબ્બજી**તિ ઇમસ્સ પબ્બજિતદિવસે પઞ્ચ મઙ્ગલાનિ અહેસું. મઘદેવરઞ્ઞો મતકભત્તં, તસ્સ રઞ્ઞો પબ્બજિતમઙ્ગલં, તસ્સ પુત્તસ્સ છત્તુસ્સાપનમઙ્ગલં, તસ્સ પુત્તસ્સ ઉપરજ્જમઙ્ગલં, તસ્સ પુત્તસ્સ નામકરણમઙ્ગલન્તિ એકસ્મિંયેવ સમયે પઞ્ચ મઙ્ગલાનિ અહેસું, સકલજમ્બુદીપતલે ઉન્નઙ્ગલમહોસિ.

૩૧૧. પુત્તપપુત્તકાતિ પુત્તા ચ પુત્તપુત્તા ચાતિ એવં પવત્તા તસ્સ પરમ્પરા. **પચ્છિમકો અહોસી**તિ પબ્બજ્જાપચ્છિમકો અહોસિ. બોધિસત્તો કિર બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તો – ''પવત્તતિ નુ ખો તં મયા મનુસ્સલોકે નિહતં કલ્યાણવત્ત''ન્તિ આવજ્જન્તો અદ્દસ – ''એત્તકં અદ્ધાનં પવત્તતિ, ઇદાનિ ન પવત્તિસ્સતી''તિ. ન ખો પનાહં મય્હં પવેણિયા ઉચ્છિજ્જિતું દસ્સામીતિ અત્તનો વંસે જાતરઞ્ઞોયેવ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં ગહેત્વા અત્તનો વંસસ્સ નેમિં ઘટેન્તો વિય નિબ્બત્તો, તેનેવસ્સ નિમીતિ નામં અહોસિ. ઇતિ સો પબ્બજિતરાજૂનં સબ્બપચ્છિમકો હુત્વા પબ્બજિતોતિ પબ્બજ્જાપચ્છિમકો અહોસિ. ગુણેહિ પન અતિરેકતરો. તસ્સ હિ સબ્બરાજૂહિ અતિરેકતરા દ્વે ગુણા અહેસું . ચતૂસુ દ્વારેસુ સતસહસ્સં સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા દેવસિકં દાનં અદાસિ, અનુપોસથિકસ્સ ચ દસ્સનં નિવારેસિ. અનુપોસથિકેસુ હિ રાજાનં પસ્સિસ્સામાતિ ગતેસુ દોવારિકો પુચ્છતિ ''તુમ્હે ઉપોસથિકા નો વા''તિ. યે અનુપોસથિકા હોન્તિ, તે નિવારેતિ ''અનુપોસથિકાનં રાજા દસ્સનં ન દેતી''તિ. ''મયં જનપદવાસિનો કાલે ભોજનં કુહિં લભિસ્સામા''તિપિ તત્થ વચનોકાસો નત્થિ. ચતૂસુ હિ દ્વારેસુ રાજઙ્ગણે ચ અનેકાનિ ભત્તચાટિસહસ્સાનિ પટિયત્તાનેવ હોન્તિ. તસ્મા મહાજનો ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાને મસ્સું કારેત્વા ન્હાયિત્વા વત્થાનિ પરિવત્તેત્વા યથારુચિતં ભોજનં ભુઞ્જિત્વા ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય રઞ્ઞો ગેહદ્વારં ગચ્છતિ. દોવારિકેન ''ઉપોસથિકા તુમ્હે''તિ પુચ્છિતપુચ્છિતા ''આમ આમા''તિ વદન્તિ. તેન હિ આગચ્છથાતિ પવેસેત્વા રઞ્ઞો દસ્સેતિ. ઇતિ ઇમેહિ દ્વીહિ ગુણેહિ અતિરેકતરો અહોસિ.

૩૧૨. દેવાનં તાવતિંસાનન્તિ તાવતિંસભવને નિબ્બત્તદેવાનં. તે કિર દેવા વિદેહરટ્ઠે મિથિલનગરવાસિનો રઞ્ઞો ઓવાદે ઠત્વા પઞ્ચ સીલાનિ રક્ખિત્વા ઉપોસથકમ્મં કત્વા તત્થ નિબ્બત્તા રઞ્ઞો ગુણકથં કથેન્તિ. તે સન્ધાય વુત્તં ''દેવાનં તાવતિંસાન''ન્તિ.

નિસિન્નો હોતીતિ પાસાદવરસ્સ ઉપરિગતો દાનઞ્ચ સીલઞ્ચ ઉપપરિક્ખમાનો નિસિન્નો હોતિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''દાનં નુ ખો મહન્તં ઉદાહુ સીલં, યદિ દાનં મહન્તં, અજ્ઝોત્થરિત્વા દાનમેવ દસ્સામિ. અથ સીલં, સીલમેવ પૂરિસ્સામી''તિ. તસ્સ ''ઇદં મહન્તં ઇદં મહન્ત''ન્તિ નિચ્છિતું અસક્કોન્તસ્સેવ સક્કો ગન્ત્વા પુરતો પાતુરહોસિ. તેન વુત્તં **અથ ખો, આનન્દ,...પે॰... સમ્મુખે પાતુરહોસી**તિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''રઞ્ઞો કઙ્ખા ઉપ્પન્ના, તસ્સ કઙ્ખચ્છેદનત્થં પઞ્હઞ્ચ કથેસ્સામિ, ઇધાગમનત્થાય પટિઞ્ઞઞ્ચ ગણ્હિસ્સામી''તિ . તસ્મા ગન્ત્વા

સમ્મુખે પાતુરહોસિ. રાજા અદિટ્ઠપુબ્બં રૂપં દિસ્વા ભીતો અહોસિ લોમહટ્ઠજાતો. અથ નં સક્કો – ‘‘મા ભાયિ, મહારાજ, વિસ્સત્થો પઞ્હં પુચ્છ, કઙ્ખં તે પટિવિનોદેસ્સામી’’તિ આહ.

રાજા –

‘‘પુચ્છામિ તં મહારાજ, સબ્બભૂતાનમિસ્સર;
દાનં વા બ્રહ્મચરિયં વા, કતમં સુ મહપ્ફલ’’ન્તિ. –

પઞ્હં પુચ્છિ. સક્કો – ‘‘દાનં નામ કિં, સીલમેવ ગુણવિસિટ્ઠતાય મહન્તં. અહઞ્હિ પુબ્બે, મહારાજ, દસવસ્સસહસ્સાનિ દસન્નં જટિલસહસ્સાનં દાનં દત્વા પેત્તિવિસયતો ન મુત્તો, સીલવન્તા પન મય્હં દાનં ભુઞ્જિત્વા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તા’’તિ વત્વા ઇમા ગાથા અવોચ –

‘‘હીનેન બ્રહ્મચરિયેન, ખત્તિયે ઉપપજ્જતિ;
મજ્ઝિમેન ચ દેવત્તં, ઉત્તમેન વિસુજ્ઝતિ.

ન હેતે સુલભા કાયા, યાચયોગેન કેનચિ;
યે કાયે ઉપપજ્જન્તિ, અનાગારા તપસ્સિનો’’તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૪૨૯-૪૩૦);

એવં રઞ્ઞો કઙ્ખં વિનોદેત્વા દેવલોકગમનાય પટિઞ્ઞાગહણત્થં **લાભા તે મહારાજા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અવિકમ્પમાનો**તિ અભાયમાનો. **અધિવાસેસી**તિ અહં મહાજનં કુસલં સમાદપેમિ, પુઞ્ઞવન્તાનં પન વસનટ્ઠાનં દિસ્વા આગતેન મનુસ્સપથે સુખં કથેતું હોતીતિ અધિવાસેસિ.

૩૧૩. એવં ભદ્દન્તવાતિ એવં હોતુ ભદ્દકં તવ વચનન્તિ વત્વા. **યોજેત્વા**તિ એકસ્મિંયેવ યુગે સહસ્સઅસ્સાજાનીયે યોજેત્વા. તેસં પન પાટિયેક્કં યોજનકિચ્ચં નત્થિ, મનં આગમ્મ યુત્તાયેવ હોન્તિ. સો પન દિબ્બરથો દિયડ્ઢયોજનસતિકો હોતિ, નદ્ધિતો પટ્ઠાય રથસીસં પઞ્ઞાસયોજનાનિ, અક્ખબન્ધો પણ્ણાસયોજનાનિ, અક્ખબન્ધતો પટ્ઠાય પચ્છાભાગો પણ્ણાસયોજનાનિ, સબ્બો સત્તવણ્ણરતનમયો. દેવલોકો નામ ઉદ્ધં, મનુસ્સલોકો અધો, તસ્મા હેટ્ઠામુખં રથં પેસેસીતિ ન સલ્લક્ખેતબ્બં. યથા પન પકતિમગ્ગં પેસેતિ, એવમેવ મનુસ્સાનં સાયમાસભત્તે નિટ્ઠિતે ચન્દેન સદ્ધિં યુગનદ્ધં કત્વા પેસેસિ, યમકચન્દા ઉટ્ઠિતા વિય અહેસું. મહાજનો દિસ્વા ‘‘યમકચન્દા ઉગ્ગતા’’તિ આહ. આગચ્છન્તે આગચ્છન્તે ન યમકચન્દા, એકં વિમાનં, ન વિમાનં, એકો રથોતિ. રથોપિ આગચ્છન્તો આગચ્છન્તો પકતિરથપ્પમાણોવ, અસ્સાપિ પકતિઅસ્સપ્પમાણાવ અહેસું. એવં રથં આહરિત્વા રઞ્ઞો પાસાદં પદક્ખિણં કત્વા પાચીનસીહપઞ્જરટ્ઠાને રથં નિવત્તેત્વા આગતમગ્ગાભિમુખં કત્વા સીહપઞ્જરે ઠત્વાવ આરોહનસજ્જં ઠપેસિ.

અભિરુહ મહારાજાતિ રાજા – ‘‘દિબ્બયાનં મે લદ્ધ’’ન્તિ ન તાવદેવ અભિરુહિ, નાગરાનં પન ઓવાદં અદાસિ ‘‘પસ્સથ તાતા, યં મે સક્કેન દેવરઞ્ઞા દિબ્બરથો પેસિતો, સો ચ ખો ન જાતિગોત્તં વા કુલપ્પદેસં વા પટિચ્ચ પેસિતો, મય્હં પન સીલાચારગુણે પસીદિત્વા પેસિતો. સચે તુમ્હેપિ સીલં રક્ખિસ્સથ, તુમ્હાકમ્પિ પેસેસ્સતિ, એવં રક્ખિતું યુત્તં નામેતં સીલં. નાહં દેવલોકં ગન્ત્વા ચિરાયિસ્સામિ, અપ્પમત્તા હોથા’’તિ મહાજનં ઓવદિત્વા પઞ્ચસુ

સીલેસુ પતિટ્ઠાપેત્વા રથં અભિરુહિ. તતો માતલિ સઙ્ગાહકો ‘‘અહમ્પિ મહારાજસ્સ મમાનુચ્છવિકં કરિસ્સામી’’તિ આકાસમ્હિ દ્વે મગ્ગે દસ્સેત્વા **અપિચ મહારાજા**તિઆદિમાહ.

તત્થ **કતમેના**તિ, મહારાજ, ઇમેસુ મગ્ગેસુ એકો નિરયં ગચ્છતિ, એકો દેવલોકં, તેસુ તં કતમેન નેમિ. **યેના**તિ યેન મગ્ગેન ગન્ત્વા યત્થ પાપકમ્મન્તા પાપકાનં કમ્માનં વિપાકં પટિસંવેદિયન્તિ, તં ઠાનં સક્કા હોતિ પસ્સિતુન્તિ અત્થો. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. જાતકેપિ –

‘‘કેન તં નેમિ મગ્ગેન, રાજસેટ્ઠ દિસમ્પતિ;
યેન વા પાપકમ્મન્તા, પુઞ્ઞકમ્મા ચ યે નરા’’તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૪૫૦) –

ગાથાય અયમેવત્થો. તેનેવાહ –

‘‘નિરયે તાવ પસ્સામિ, આવાસે પાપકમ્મિનં;
ઠાનાનિ લુદ્દકમ્માનં, દુસ્સીલાનઞ્ચ યા ગતી’’તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૪૫૧);

ઉભયેનેવ મં માતલિ નેહીતિ માતલિ દ્વીહિ મગ્ગેહિ મં નેહિ, અહં નિરયં પસ્સિતુકામો દેવલોકમ્પીતિ. પઠમં કતમેન નેમીતિ. પઠમં નિરયમગ્ગેન નેહીતિ. તતો માતલિ અત્તનો આનુભાવેન રાજાનં પઞ્ચદસ મહાનિરયે દસ્સેસિ. વિત્થારકથા પનેત્થ –

‘‘દસ્સેસિ માતલિ રઞ્ઞો, દુગ્ગં વેતરણિં નદિં;
કુથિતં ખારસંયુત્તં, તત્તં અગ્ગિસિખૂપમ’’ન્તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૪૫૨) –

જાતકે વુત્તનયેન વેદિતબ્બા. નિરયં દસ્સેત્વા રથં નિવત્તેત્વા દેવલોકાભિમુખં ગન્ત્વા બીરણીદેવધીતાય સોણદિન્નદેવપુત્તસ્સ ગણદેવપુત્તાનઞ્ચ વિમાનાનિ દસ્સેન્તો દેવલોકં નેસિ. તત્રાપિ વિત્થારકથા –

‘‘યદિ તે સુતા બીરણી જીવલોકે,
આમાયદાસી અહુ બ્રાહ્મણસ્સ;
સા પત્તકાલે અતિથિં વિદિત્વા,
માતાવ પુત્તં સકિમાભિનન્દી;
સંયમા સંવિભાગા ચ,
સા વિમાનસ્મિ મોદતી’’તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૫૦૭) –

જાતકે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

એવં ગચ્છતો પન તસ્સ રથનેમિ વટ્ટિયા ચિત્તકૂટદ્વારકોટ્ઠકસ્સ ઉમ્મારે પહતમત્તેવ દેવનગરે કોલાહલં અહોસિ. સક્કં દેવરાજાનં એકકંયેવ ઓહાય દેવસઙ્ઘો મહાસત્તં પચ્ચુગ્ગમનમકાસિ, તં દેવતાનં આદરં દિસ્વા સક્કો ચિત્તં સન્ધારેતું અસક્કોન્તો – ‘‘અભિરમ, મહારાજ, દેવેસુ દેવાનુભાવેના’’તિ આહ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘અયં રાજા અજ્જ આગન્ત્વા એકદિવસેનેવ દેવગણં અત્તનો અભિમુખમકાસિ. સચે એકં દ્વે દિવસે વસિસ્સતિ, ન મં દેવા ઓલોકેસ્સન્તી’’તિ. સો ઉસૂયમાનો, ‘‘મહારાજ, તુય્હં ઇમસ્મિં દેવલોકે વસિતું પુઞ્ઞં નત્થિ, અઞ્ઞેસં

પુઞ્ઞેન વસાહી’’તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન એવમાહ. બોધિસત્તો – ‘‘નાસક્ખિ જરસક્કો મનં સન્ધારેતું, પરં નિસ્સાય લદ્ધં ખો પન યાચિત્વા લદ્ધભણ્ડકં વિય હોતી’’તિ પટિક્ખિપન્તો **અલં મારિસા**તિઆદિમાહ. જાતકેપિ વુત્તં –

> ‘‘યથા યાચિતકં યાનં, યથા યાચિતકં ધનં;
> એવંસમ્પદમેવે તં, યં પરતો દાનપચ્ચયા;
> ન ચાહમેતમિચ્છામિ, યં પરતો દાનપચ્ચયા’’તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૫૮૫-૫૮૬) –

સબ્બં વત્તબ્બં. બોધિસત્તો પન મનુસ્સત્તભાવેન કતિવારે દેવલોકં ગતોતિ. ચત્તારો – મન્ધાતુરાજકાલે સાધિનરાજકાલે ગુત્તિલવીણાવાદકકાલે નિમિમહારાજકાલેતિ. સો મન્ધાતુકાલે દેવલોકે અસઙ્ખ્યેય્યં કાલં વસિ, તસ્મિઞ્હિ વસમાનેયેવ છત્તિંસ સક્કા ચવિંસુ. સાધિનરાજકાલે સત્તાહં વસિ, મનુસ્સગણનાય સત્ત વસ્સસતાનિ હોન્તિ. ગુત્તિલવીણાવાદકકાલે ચ નિમિરાજકાલે ચ મુહુત્તમત્તં વસિ, મનુસ્સગણનાય સત્ત દિવસાનિ હોન્તિ.

૩૧૪. **તત્થેવ મિથિલં પટિનેસી**તિ પટિનેત્વા પકતિસિરિગબ્ભેયેવ પતિટ્ઠાપેસિ.

૩૧૫. **કળારજનકો**તિ તસ્સ નામં. કળારદન્તતાય પન કળારજનકોતિ વુત્તો. **ન સો અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજી**તિ એત્તકમત્તમેવ ન અકાસિ, સેસં સબ્બં પાકતિકમેવ અહોસિ.

૩૧૬. **સમુચ્છેદો હોતી**તિ એત્થ કલ્યાણવત્તં કો સમુચ્છિન્દતિ, કેન સમુચ્છિન્નં, કો પવત્તેતિ, કેન પવત્તિતં નામ હોતીતિ અયં વિભાગો વેદિતબ્બો. તત્થ સીલવા ભિક્ખુ ‘‘ન સક્કા મયા અરહત્તં લદ્ધુ’’ન્તિ વીરિયં અકરોન્તો સમુચ્છિન્દતિ. દુસ્સીલેન સમુચ્છિન્નં નામ હોતિ. સત્ત સેખા પવત્તેન્તિ. ખીણાસવેન પવત્તિતં નામ હોતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

મઘદેવસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મધુરસુત્તવણ્ણના

૩૧૭. **એવં મે સુતન્તિ** મધુરસુત્તં. તત્થ **મહાકચ્ચાનો**તિ ગિહિકાલે ઉજ્જેનિકરઞ્ઞો પુરોહિતપુત્તો અભિરૂપો દસ્સનીયો પાસાદિકો સુવણ્ણવણ્ણો ચ. **મધુરાયન્તિ** એવંનામકે નગરે. **ગુન્દાવને**તિ કણ્હકગુન્દાવને . **અવન્તિપુત્તો**તિ અવન્તિરટ્ઠે રઞ્ઞો ધીતાય પુત્તો. **વુદ્ધો ચેવ અરહા ચા**તિ દહરં અરહન્તમ્પિ ન તથા સમ્ભાવેન્તિ યથા મહલ્લકં, થેરો પન વુદ્ધો ચેવ અહોસિ અરહા ચ. **બ્રાહ્મણા, ભો કચ્ચાના**તિ સો કિર રાજા બ્રાહ્મણલદ્ધિકો, તસ્મા એવમાહ. **બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો**તિઆદીસુ જાતિગોત્તાદીનં પઞ્ઞાપનટ્ઠાને બ્રાહ્મણાવ સેટ્ઠાતિ દસ્સેતિ. **હીનો અઞ્ઞો વણ્ણો**તિ ઇતરે તયો વણ્ણા હીના લામકાતિ વદતિ. **સુક્કો**તિ પણ્ડરો. **કણ્હો**તિ કાળકો. **સુજ્ઝન્તી**તિ જાતિગોત્તાદિપઞ્ઞાપનટ્ઠાનેસુ સુજ્ઝન્તિ. **બ્રહ્મુનો પુત્તા**તિ મહાબ્રહ્મુનો પુત્તા. **ઓરસા મુખતો જાતા**તિ ઉરે વસિત્વા મુખતો નિક્ખન્તા, ઉરે કત્વા સંવડ્ઢિતાતિ વા ઓરસા. **બ્રહ્મજા**તિ બ્રહ્મતો નિબ્બત્તા. **બ્રહ્મનિમ્મિતા**તિ બ્રહ્મુના નિમ્મિતા. **બ્રહ્મદાયાદા**તિ બ્રહ્મુનો દાયાદા. **ઘોસોયેવ ખો એસો**તિ વોહારમત્તમેવેતં.

૩૧૮. ઇજ્ઝેય્યાતિ સમિજ્ઝેય્ય, યત્તકાનિ ધનાદીનિ પત્થેય્ય, તત્તકેહિસ્સ મનોરથો પૂરેય્યાતિ અત્થો. **ખત્તિયોપિસ્સાસ્સા**તિ ખત્તિયોપિ અસ્સ ઇસ્સરિયસમ્પત્તસ્સ પુબ્બુટ્ઠાયી અસ્સ. **નેસં એત્થ કિઞ્ચી**તિ ન એતેસં એત્થ કિઞ્ચિ.

૩૨૨. આસનેન વા નિમન્તેય્યામાતિ નિસિન્નાસનં પપ્ફોટેત્વા ઇધ નિસીદાતિ વદેય્યામ. **અભિનિમન્તેય્યામપિ ન**ન્તિ અભિહરિત્વા તં નિમન્તેય્યામ. તત્થ દુવિધો અભિહારો વાચાય ચેવ કાયેન ચ. ''તુમ્હાકં ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે મમં ચીવરાદીહિ વદેય્યાથ યેનત્થો''તિ વદન્તો હિ વાચાય અભિહરિત્વા નિમન્તેતિ નામ. ચીવરાદિવેકલ્લં સલ્લક્ખેત્વા ''ઇદં ગણ્હથા''તિ તાનિ દેન્તો પન કાયેન અભિહરિત્વા નિમન્તેતિ નામ. તદુભયમ્પિ સન્ધાય ''અભિનિમન્તેય્યામપિ ન''ન્તિ આહ. **રક્ખાવરણગુત્તિ**ન્તિ રક્ખાસઙ્ખાતઞ્ચેવ આવરણસઙ્ખાતઞ્ચ ગુત્તિં. યા પનેસા આવુધહત્થે પુરિસે ઠપેન્તેન રક્ખા, સા ધમ્મિકા નામ સંવિહિતા ન હોતિ. યથા પન અવેલાય કટ્ઠહારિકાપણ્ણહારિકાદયો વિહારં ન પવિસન્તિ, મિગલુદ્દકાદયો વિહારસીમાય મિગે વા મચ્છે વા ન ગણ્હન્તિ, એવં સંવિદહન્તેન ધમ્મિકા નામ સંવિહિતા હોતિ. તં સન્ધાયાહ ''ધમ્મિક''ન્તિ.

એવં સન્તેતિ એવં ચતુન્નમ્પિ વણ્ણાનં પબ્બજિતાનં પબ્બજિતસક્કારેન સમે સમાને. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

મધુરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. બોધિરાજકુમારસુત્તવણ્ણના

૩૨૪. એવં મે સુતન્તિ બોધિરાજકુમારસુત્તં. તત્થ **કોકનદો**તિ કોકનદં વુચ્ચતિ પદુમં. સો ચ મઙ્ગલપાસાદો ઓલોકનકપદુમં દસ્સેત્વા કતો, તસ્મા કોકનદોતિ સઙ્ખં લભિ.

૩૨૫. યાવ પચ્છિમસોપાનકળેવરાતિ એત્થ **પચ્છિમસોપાનકળેવર**ન્તિ પઠમં સોપાનફલકં વુત્તં. **અદ્દસા ખો**તિ ઓલોકનત્થંયેવ દ્વારકોટ્ઠકે ઠિતો અદ્દસ. **ભગવા તુણ્હી અહોસી**તિ ''કિસ્સ નુ ખો અત્થાય રાજકુમારેન અયં મહાસક્કારો કતો''તિ આવજ્જન્તો પુત્તપત્થનાય કતભાવં અઞ્ઞાસિ. સો હિ રાજકુમારો અપુત્તકો, સુતઞ્ચાનેન અહોસિ – ''બુદ્ધાનં કિર અધિકારં કત્વા મનસા ઇચ્છિતં લભન્તી''તિ. સો – ''સચાહં પુત્તં લભિસ્સામિ, સમ્માસમ્બુદ્ધો મમ ચેલપ્પટિકં અક્કમિસ્સતિ. નો ચે લભિસ્સામિ, ન અક્કમિસ્સતી''તિ પત્થનં કત્વા સન્થરાપેસિ. અથ ભગવા ''નિબ્બત્તિસ્સતિ નુ ખો એતસ્સ પુત્તો''તિ આવજ્જેત્વા ''ન નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ અદ્દસ.

પુબ્બે કિર સો એકસ્મિં દીપે વસમાનો સમચ્છન્દેન સકુણપોતકે ખાદિ. સચસ્સ માતુગામો અઞ્ઞોવ ભવેય્ય, પુત્તં લભેય્ય. ઉભોહિ પન સમાનચ્છન્દેહિ હુત્વા પાપકમ્મં કતં, તેનસ્સ પુત્તો ન નિબ્બત્તિસ્સતીતિ અઞ્ઞાસિ. દુસ્સે પન અક્કન્તે – ''બુદ્ધાનં અધિકારં કત્વા પત્થિતપત્થિતં લભન્તીતિ લોકે અનુસ્સવો, મયા ચ મહાઅભિનીહારો કતો, ન ચ પુત્તં લભામિ, તુચ્છં ઇદં વચન''ન્તિ મિચ્છાગહણં ગણ્હેય્ય. તિત્થિયાપિ – ''નત્થિ સમણાનં અકત્તબ્બં નામ, ચેલપ્પટિકં મદ્દન્તા આહિણ્ડન્તી''તિ ઉજ્ઝાયેય્યું . એતરહિ ચ અક્કમન્તેસુ બહૂ ભિક્ખૂ પરચિત્તવિદુનો, તે ભબ્બં જાનિત્વા અક્કમિસ્સન્તિ, અભબ્બં જાનિત્વા ન અક્કમિસ્સન્તિ. અનાગતે પન ઉપનિસ્સયો મન્દો ભવિસ્સતિ,

અનાગતં ન જાનિસ્સન્તિ. તેસુ અક્કમન્તેસુ સચે પત્થિતં ઇજ્ઝિસ્સતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં . નો ચે ઇજ્ઝિસ્સતિ, – ''પુબ્બે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અભિનીહારં કત્વા ઇચ્છિતિચ્છિતં લભન્તિ, તં ઇદાનિ ન લભન્તિ . તેયેવ મઞ્ઞે ભિક્ખૂ પટિપત્તિપૂરકા અહેસું, ઇમે પટિપત્તિં પૂરેતું ન સક્કોન્તી''તિ મનુસ્સા વિપ્પટિસારિનો ભવિસ્સન્તીતિ ઇમેહિ કારણેહિ ભગવા અક્કમિતું અનિચ્છન્તો તુણ્હી અહોસિ. સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસિ ''ન, ભિક્ખવે, ચેલપ્પટિકા અક્કમિતબ્બા''તિ (ચૂળવ॰ ૨૬૮). મઙ્ગલત્થાય પઞ્ઞત્તં અનક્કમન્તેસુ પન અક્કમનત્થાય અનુપઞ્ઞત્તિં ઠપેસિ – ''ગિહી, ભિક્ખવે, મઙ્ગલિકા, અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ગિહીનં મઙ્ગલત્થાયા''તિ (ચૂળવ॰ ૨૬૮).

૩૨૬. **પચ્છિમં જનતં તથાગતો અનુકમ્પતી**તિ ઇદં થેરો વુત્તેસુ કારણેસુ તતિયં કારણં સન્ધાયાહ. **ન ખો સુખેન સુખન્તિ** કસ્મા આહ? કામસુખલ્લિકાનુયોગસઞ્ઞી હુત્વા સમ્માસમ્બુદ્ધો ન અક્કમિ, તસ્મા અહમ્પિ સત્થારા સમાનચ્છન્દો ભવિસ્સામીતિ મઞ્ઞમાનો એવમાહ.

૩૨૭. **સો ખો અહ**ન્તિઆદિ ''યાવ રત્તિયા પચ્છિમે યામે''તિ તાવ મહાસચ્ચકે (મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૪ આદયો) વુત્તનયેન વેદિતબ્બં. તતો પરં યાવ પઞ્ચવગ્ગિયાનં આસવક્ખયા પાસરાસિસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૨૭૨ આદયો) વુત્તનયેન વેદિતબ્બં.

૩૪૩. **અઙ્કુસગય્હે સિપ્પે**તિ અઙ્કુસગહણસિપ્પે. **કુસલો અહ**ન્તિ છેકો અહં. કસ્સ પનાયં સન્તિકે સિપ્પં ઉગ્ગણ્હીતિ? પિતુ સન્તિકે, પિતાપિસ્સ પિતુ સન્તિકેવ ઉગ્ગણ્હિ. કોસમ્બિયં કિર પરન્તપરાજા નામ રજ્જં કારેસિ. રાજમહેસી ગરુભારા આકાસતલે રઞ્ઞા સદ્ધિં બાલાતપં તપ્પમાના રત્તકમ્બલં પારુપિત્વા નિસિન્ના હોતિ, એકો હત્થિલિઙ્ગસકુણો ''મંસપેસી''તિ મઞ્ઞમાનો ગહેત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. સા ''છડ્ડેય્ય મ''ન્તિ ભયેન નિસ્સદ્દા અહોસિ, સો તં પબ્બતપાદે રુક્ખવિટપે ઠપેસિ. સા પાણિસ્સરં કરોન્તી મહાસદ્દમકાસિ. સકુણો પલાયિ, તસ્સા તત્થેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. તિયામરત્તિં દેવે વસ્સન્તે કમ્બલં પારુપિત્વા નિસીદિ. તતો ચ અવિદૂરે તાપસો વસતિ. સો તસ્સા સદ્દેન અરુણે ઉગ્ગતે રુક્ખમૂલં આગતો જાતિં પુચ્છિત્વા નિસ્સેણિં બન્ધિત્વા ઓતારેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં નેત્વા યાગું પાયેસિ. દારકસ્સ મેઘઉતુઞ્ચ પબ્બતઉતુઞ્ચ ગહેત્વા જાતત્તા ઉદેનોતિ નામં અકાસિ. તાપસો ફલાફલાનિ આહરિત્વા દ્વેપિ જને પોસેસિ.

સા એકદિવસં તાપસસ્સ આગમનવેલાય પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા ઇત્થિકુત્તં દસ્સેત્વા તાપસં સીલભેદં આપાદેસિ. તેસં એકતો વસન્તાનં કાલે ગચ્છન્તે પરન્તપરાજા કાલં અકાસિ. તાપસો રત્તિભાગે નક્ખત્તં ઓલોકેત્વા રઞ્ઞો મતભાવં ઞત્વા – ''તુય્હં રાજા મતો, પુત્તો તે કિં ઇધ વસિતું ઇચ્છતિ, ઉદાહુ પેત્તિકે રજ્જે છત્તં ઉસ્સાપેતુ''ન્તિ પુચ્છિ. સા પુત્તસ્સ આદિતો પટ્ઠાય સબ્બં પવત્તિં આચિક્ખિત્વા છત્તં ઉસ્સાપેતુકામતઞ્ચસ્સ ઞત્વા તાપસસ્સ આરોચેસિ. તાપસો ચ હત્થિગન્થસિપ્પં જાનાતિ, કુતોનેન લદ્ધં? સક્કસ્સ સન્તિકા. પુબ્બે કિરસ્સ સક્કો ઉપટ્ઠાનં આગન્ત્વા ''કેન કિલમથા''તિ પુચ્છિ. સો ''હત્થિપરિસ્સયો અત્થી''તિ આરોચેસિ. તસ્સ સક્કો હત્થિગન્થઞ્ચેવ વીણઞ્ચ દત્વા ''પલાપેતુકામતાય સતિ ઇમં તન્તિં વાદેત્વા ઇમં સિલોકં વદેય્યાથ, પક્કોસિતુકામતાય સતિ ઇમં સિલોકં વદેય્યાથા''તિ આહ. તાપસો તં સિપ્પં કુમારસ્સ અદાસિ. સો એકં વટરુક્ખં અભિરુહિત્વા હત્થીસુ આગતેસુ તન્તિં વાદેત્વા સિલોકં વદતિ, હત્થી ભીતા પલાયિંસુ.

સો સિપ્પસ્સ આનુભાવં ઞત્વા પુનદિવસે પક્કોસનસિપ્પં પયોજેસિ. જેટ્ઠકહત્થી આગન્ત્વા ખન્ધં ઉપનામેસિ. સો તસ્સ ખન્ધગતો યુદ્ધસમત્થે તરુણહત્થી ઉચ્ચિનિત્વા કમ્બલઞ્ચ મુદ્દિકઞ્ચ ગહેત્વા માતાપિતરો વન્દિત્વા

નિક્ખન્તો અનુપુબ્બેન તં તં ગામં પવિસિત્વા – ‘‘અહં રઞ્ઞો પુત્તો, સમ્પત્તિં અત્થિકા આગચ્છન્તૂ’’તિ જનસઙ્ગહં કત્વા નગરં પરિવારેત્વા – ‘‘અહં રઞ્ઞો પુત્તો, મય્હં છત્તં દેથા’’તિ અસદ્દહન્તાનં કમ્બલઞ્ચ મુદ્દિકઞ્ચ દસ્સેત્વા છત્તં ઉસ્સાપેસિ. સો હત્થિવિત્તકો હુત્વા ‘‘અસુકટ્ઠાને સુન્દરો હત્થી અત્થી’’તિ વુત્તે ગન્ત્વા ગણ્હાતિ. ચણ્ડપજ્જોતો ‘‘તસ્સ સન્તિકે સિપ્પં ગણ્હિસ્સામી’’તિ કટ્ઠહત્થિં પયોજેત્વા તસ્સ અન્તો યોધે નિસીદાપેત્વા તં હત્થિં ગહણત્થાય આગતં ગણ્હિત્વા તસ્સ સન્તિકે સિપ્પં ગહણત્થાય ધીતરં ઉય્યોજેસિ. સો તાય સદ્ધિં સંવાસં કપ્પેત્વા તં ગહેત્વા અત્તનો નગરંયેવ અગમાસિ. તસ્સા કુચ્છિયં ઉપ્પન્નો અયં બોધિરાજકુમારો અત્તનો પિતુ સન્તિકે સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિ.

૩૪૪. **પધાનિયઙ્ગાની**તિ પધાનં વુચ્ચતિ પદહનભાવો, પધાનમસ્સ અત્થીતિ પધાનિયો. પધાનિયસ્સ ભિક્ખુનો અઙ્ગાનીતિ પધાનિયઙ્ગાનિ. **સદ્ધો**તિ સદ્ધાય સમન્નાગતો. સા પનેસા આગમનસદ્ધા અધિગમસદ્ધા ઓકપ્પનસદ્ધા પસાદસદ્ધાતિ ચતુબ્બિધા. તત્થ સબ્બઞ્ઞુબોધિસત્તાનં સદ્ધા અભિનીહારતો પટ્ઠાય આગતત્તા **આગમનસદ્ધા** નામ. અરિયસાવકાનં પટિવેધેન અધિગતત્તા **અધિગમસદ્ધા** નામ. બુદ્ધો ધમ્મો સઙ્ઘોતિ વુત્તે અચલભાવેન ઓકપ્પનં **ઓકપ્પનસદ્ધા** નામ. પસાદુપ્પત્તિ **પસાદસદ્ધા** નામ, ઇધ પન ઓકપ્પનસદ્ધા અધિપ્પેતા. **બોધિ**ન્તિ ચતુમગ્ગઞાણં. તં સુપ્પટિવિદ્ધં તથાગતેનાતિ સદ્દહતિ, દેસનાસીસમેવ ચેતં, ઇમિના પન અઙ્ગેન તીસુપિ રતનેસુ સદ્ધા અધિપ્પેતા. યસ્સ હિ બુદ્ધાદીસુ પસાદો બલવા, તસ્સ પધાનં વીરિયં ઇજ્ઝતિ.

અપ્પાબાધોતિ અરોગો. **અપ્પાતઙ્કો**તિ નિદ્દુક્ખો. **સમવેપાકિનિયા**તિ સમવિપાચનિયા. **ગહણિયા**તિ કમ્મજતેજોધાતુયા. **નાતિસીતાય નાચ્ચુણ્હાયા**તિ અતિસીતગહણિકો હિ સીતભીરૂ હોતિ, અચ્ચુણ્હગહણિકો ઉણ્હભીરૂ, તેસં પધાનં ન ઇજ્ઝતિ. મજ્ઝિમગહણિકસ્સ ઇજ્ઝતિ. તેનાહ ‘‘મજ્ઝિમાય પધાનક્ખમાયા’’તિ. **યથાભૂતં અત્તાનં આવિકત્તા**તિ યથાભૂતં અત્તનો અગુણં પકાસેતા. **ઉદયત્થગામિનિયા**તિ ઉદયઞ્ચ અત્થઞ્ચ ગન્તું પરિચ્છિન્દિતું સમત્થાય, એતેન પઞ્ઞાસલક્ખણપરિગ્ગાહિકં ઉદયબ્બયઞાણં વુત્તં. **અરિયાયા**તિ પરિસુદ્ધાય. **નિબ્બેધિકાયા**તિ અનિબ્બિદ્ધપુબ્બે લોભક્ખન્ધાદયો નિબ્બિજ્ઝિતું સમત્થાય. **સમ્માદુક્ખક્ખયગામિનિયા**તિ તદઙ્ગવસેન કિલેસાનં પહીનત્તા યં દુક્ખં ખીયતિ, તસ્સ દુક્ખસ્સ ખયગામિનિયા. ઇતિ સબ્બેહિપિ ઇમેહિ પદેહિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાવ કથિતા. દુપ્પઞ્ઞસ્સ હિ પધાનં ન ઇજ્ઝતિ. ઇમાનિ ચ પઞ્ચ પધાનિયઙ્ગાનિ લોકિયાનેવ વેદિતબ્બાનિ.

૩૪૫. **સાયમનુસિટ્ઠો પાતો વિસેસં અધિગમિસ્સતી**તિ અત્થઙ્ગતે સૂરિયે અનુસિટ્ઠો અરુણુગ્ગમને વિસેસં અધિગમિસ્સતિ. **પાતમનુસિટ્ઠો સાય**ન્તિ અરુણુગ્ગમને અનુસિટ્ઠો સૂરિયત્થઙ્ગમનવેલાયં. અયઞ્ચ પન દેસના નેય્યપુગ્ગલવસેન વુત્તા. દન્ધપઞ્ઞો હિ નેય્યપુગ્ગલો સત્તહિ દિવસેહિ અરહત્તં પાપુણાતિ, તિક્ખપઞ્ઞો એકદિવસેન, સેસદિવસે મજ્ઝિમપઞ્ઞાવસેન વેદિતબ્બં. **અહો બુદ્ધો અહો ધમ્મો અહો ધમ્મસ્સ સ્વાક્ખાતતા**તિ યસ્મા બુદ્ધધમ્માનં ઉળારતાય ધમ્મસ્સ ચ સ્વાક્ખાતતાય પાતો કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા સાયં અરહત્તં પાપુણાતિ, તસ્મા પસંસન્તો એવમાહ. **યત્ર હિ નામા**તિ વિમ્હયત્થે નિપાતો.

૩૪૬. **કુચ્છિમતી**તિ આપન્નસત્તા. **યો મે અયં, ભન્તે, કુચ્છિગતો**તિ કિં પનેવં સરણં ગહિતં હોતીતિ. ન હોતિ. અચિત્તકસરણગમનં નામ નત્થિ, આરક્ખો પનસ્સ પચ્ચુપટ્ઠિતોવ હોતિ. અથ નં યદા મહલ્લકકાલે માતાપિતરો, – ‘‘તાત, કુચ્છિગતમેવ તં સરણં ગણ્હાપયિમ્હા’’તિ સારેન્તિ, સો ચ સલ્લક્ખેત્વા ‘‘અહં સરણં ગતો ઉપાસકો’’તિ સતિં ઉપ્પાદેતિ, તદા સરણં ગહિતં નામ હોતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

બોધિરાજકુમારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અઙ્ગુલિમાલસુત્તવણ્ણના

૩૪૭. એવં મે સુતન્તિ અઙ્ગુલિમાલસુત્તં. તત્થ **અઙ્ગુલીનં માલં ધારેતી**તિ કસ્મા ધારેતિ? આચરિયવચનેન. તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા –

અયં કિર કોસલરઞ્ઞો પુરોહિતસ્સ મન્તાણિયા નામ બ્રાહ્મણિયા કુચ્છિસ્મિં પટિસન્ધિં અગ્ગહેસિ. બ્રાહ્મણિયા રત્તિભાગે ગબ્ભવુટ્ઠાનં અહોસિ. તસ્સ માતુકુચ્છિતો નિક્ખમનકાલે સકલનગરે આવુધાનિ પજ્જલિંસુ, રઞ્ઞો મઙ્ગલસકુન્તોપિ સિરિસયને ઠપિતા અસિલટ્ઠિપિ પજ્જલિ. બ્રાહ્મણો નિક્ખમિત્વા નક્ખત્તં ઓલોકેન્તો ચોરનક્ખત્તેન જાતોતિ રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા સુખસેય્યભાવં પુચ્છિ.

રાજા ''કુતો, મે આચરિય, સુખસેય્યા? મય્હં મઙ્ગલાવુધં પજ્જલિ, રજ્જસ્સ વા જીવિતસ્સ વા અન્તરાયો ભવિસ્સતિ મઞ્ઞે''તિ. મા ભાયિ, મહારાજ, મય્હં ઘરે કુમારો જાતો, તસ્સાનુભાવેન ન કેવલં તુય્હં નિવેસને, સકલનગરેપિ આવુધાનિ પજ્જલિતાનીતિ. કિં ભવિસ્સતિ આચરિયાતિ? ચોરો ભવિસ્સતિ મહારાજાતિ. કિં એકચોરકો, ઉદાહુ રજ્જદૂસકો ચોરોતિ? એકચોરકો દેવાતિ. એવં વત્વા ચ પન રઞ્ઞો મનં ગણ્હિતુકામો આહ – ''મારેથ નં દેવા''તિ. એકચોરકો સમાનો કિં કરિસ્સતિ? કરીસસહસ્સખેત્તે એકસાલિસીસં વિય હોતિ, પટિજગ્ગથ નન્તિ. તસ્સ નામગ્ગહણં ગણ્હન્તા સયને ઠપિતમઙ્ગલઅસિલટ્ઠિ, છદને ઠપિતા સરા, કપ્પાસપિચુમ્હિ ઠપિતં તાલવણ્ટકરણસત્થકન્તિ એતે પજ્જલન્તા કિઞ્ચિ ન હિંસિંસુ, તસ્મા **અહિંસકો**તિ નામં અકંસુ. તં સિપ્પુગ્ગહણકાલે તક્કસીલં પેસયિંસુ.

સો ધમ્મન્તેવાસિકો હુત્વા સિપ્પં પટ્ઠપેસિ. વત્તસમ્પન્નો કિંકારપટિસ્સાવી મનાપચારી પિયવાદી અહોસિ. સેસઅન્તેવાસિકા બાહિરકા અહેસું. તે – ''અહિંસકમાણવકસ્સ આગતકાલતો પટ્ઠાય મયં ન પઞ્ઞાયામ, કથં નં ભિન્દેય્યામા''તિ? નિસીદિત્વા મન્તયન્તા – ''સબ્બેહિ અતિરેકપઞ્ઞત્તા દુપ્પઞ્ઞોતિ. ન સક્કા વત્તું, વત્તસમ્પન્નત્તા દુબ્બત્તોતિ. ન સક્કા વત્તું, જાતિસમ્પન્નત્તા દુજ્જાતોતિ ન સક્કા વત્તું, કિન્તિ કરિસ્સામા''તિ? તતો એકં ખરમન્તં મન્તયિંસુ ''આચરિયસ્સ અન્તરં કત્વા નં ભિન્દિસ્સામા''તિ તયો રાસી હુત્વા પઠમં એકચ્ચે આચરિયં ઉપસઙ્કમિત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠંસુ. કિં તાતાતિ? ઇમસ્મિં ગેહે એકા કથા સુય્યતીતિ. કિં તાતાતિ? અહિંસકમાણવો તુમ્હાકં અન્તરે દુબ્ભતીતિ મઞ્ઞામાતિ. આચરિયો સન્તજ્જેત્વા – ''ગચ્છથ વસલા, મા મે પુત્તં મય્હં અન્તરે પરિભિન્દથા''તિ નિદ્ધુભિ. તતો ઇતરે, અથ ઇતરેહિ તયોપિ કોટ્ઠાસા આગન્ત્વા તથેવ વત્વા – ''અમ્હાકં અસદ્દહન્તા ઉપપરિક્ખિત્વા જાનાથા''તિ આહંસુ.

આચરિયો સિનેહેન વદન્તે દિસ્વા ''અત્થિ મઞ્ઞે સન્થવો''તિ પરિભિજ્જિત્વા ચિન્તેસિ ''ઘાતેમિ ન''ન્તિ. તતો ચિન્તેસિ – ''સચે ઘાતેસ્સામિ 'દિસાપામોક્ખો આચરિયો અત્તનો સન્તિકં સિપ્પુગ્ગહણત્થં આગતે માણવકે દોસં ઉપ્પાદેત્વા જીવિતા વોરોપેતી'તિ. પુન કોચિ સિપ્પુગ્ગહણત્થં ન આગમિસ્સતિ, એવં મે લાભો પરિહાયિસ્સતિ, અથ નં સિપ્પસ્સ પરિયોસાનુપચારોતિ વત્વા જઙ્ઘસહસ્સં ઘાતેહીતિ વક્ખામિ. અવસ્સં એત્થ એકો ઉટ્ઠાય તં ઘાતેસ્સતી''તિ.

અથ નં આહ – ‘‘એહિ તાત જઙ્ઘસહસ્સં ઘાતેહિ, એવં તે સિપ્પસ્સ ઉપચારો કતો ભવિસ્સતી’’તિ. મયં અહિંસકકુલે જાતા, ન સક્કા આચરિયાતિ. અલદ્ધુપચારં સિપ્પં ફલં ન દેતિ તાતાતિ. સો પઞ્ચાવુધં ગહેત્વા આચરિયં વન્દિત્વા અટવિં પવિટ્ઠો. અટવિં પવિસનટ્ઠાનેપિ અટવિમજ્ઝેપિ અટવિતો નિક્ખમનટ્ઠાનેપિ ઠત્વા મનુસ્સે ઘાતેતિ. વત્થં વા વેઠનં વા ન ગણ્હાતિ. એકો દ્વેતિ ગણિતમત્તમેવ કરોન્તો ગચ્છતિ, ગણનમ્પિ ન ઉગ્ગણ્હાતિ. પકતિયાપિ પઞ્ઞવા એસ, પાણાતિપાતિનો પન ચિત્તં ન પતિટ્ઠાતિ, તસ્મા અનુક્કમેન ગણનમ્પિ ન સલ્લક્ખેસિ, એકેકં અઙ્ગુલિં છિન્દિત્વા ઠપેતિ. ઠપિતટ્ઠાને અઙ્ગુલિયો વિનસ્સન્તિ, તતો વિજ્ઝિત્વા અઙ્ગુલીનં માલં કત્વા ધારેસિ, તેનેવ ચસ્સ અઙ્ગુલિમાલોતિ સઙ્ખા ઉદપાદિ. સો સબ્બં અરઞ્ઞં નિસ્સઞ્ચારમકાસિ, દારુઆદીનં અત્થાય અરઞ્ઞં ગન્તું સમત્થો નામ નત્થિ.

રત્તિભાગે અન્તોગામમ્પિ આગન્ત્વા પાદેન પહરિત્વા દ્વારં ઉગ્ઘાતેતિ. તતો સયિતેયેવ મારેત્વા એકો એકોતિ ગહેત્વા ગચ્છતિ. ગામો ઓસરિત્વા નિગમે અટ્ઠાસિ, નિગમો નગરે. મનુસ્સા તિયોજનતો પટ્ઠાય ઘરાનિ પહાય દારકે હત્થેસુ ગહેત્વા આગમ્મ સાવત્થિં પરિવારેત્વા ખન્ધાવારં બન્ધિત્વા રાજઙ્ગણે સન્નિપતિત્વા – ‘‘ચોરો, તે દેવ, વિજિતે અઙ્ગુલિમાલો નામા’’તિઆદીનિ વદન્તા કન્દન્તિ. ભગ્ગવો ‘‘મય્હં પુત્તો ભવિસ્સતી’’તિ ઞત્વા બ્રાહ્મણિં આહ – ભોતિ અઙ્ગુલિમાલો નામ ચોરો ઉપ્પન્નો, સો ન અઞ્ઞો, તવ પુત્તો અહિંસકકુમારો. ઇદાનિ રાજા તં ગણ્હિતું નિક્ખમિસ્સતિ, કિં કત્તબ્બન્તિ? ગચ્છ સામિ, પુત્તં મે ગહેત્વા એહીતિ. નાહં ભદ્દે ઉસ્સહામિ, ચતૂસુ હિ જનેસુ વિસ્સાસો નામ નત્થિ, ચોરો મે પુરાણસહાયોતિ અવિસ્સાસનીયો, સાખા મે પુરાણસન્થતાતિ અવિસ્સાસનીયા, રાજા મં પૂજેતીતિ અવિસ્સાસનીયો, ઇત્થી મે વસં ગતાતિ અવિસ્સાસનીયાતિ. માતુ હદયં પન મુદુકં હોતિ. તસ્મા અહં પન ગન્ત્વા મય્હં પુત્તં આનેસ્સામીતિ નિક્ખન્તા.

તંદિવસઞ્ચ ભગવા પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તો અઙ્ગુલિમાલં દિસ્વા – ‘‘મયિ ગતે એતસ્સ સોત્થિ ભવિસ્સતિ. અગામકે અરઞ્ઞે ઠિતો ચતુપ્પદિકં ગાથં સુત્વા મમ સન્તિકે પબ્બજિત્વા છ અભિઞ્ઞા સચ્છિકરિસ્સતિ. સચે ન ગમિસ્સામિ, માતરિ અપરજ્ઝિત્વા અનુદ્ધરણીયો ભવિસ્સતિ, કરિસ્સામિસ્સ સઙ્ગહ’’ન્તિ પુબ્બણ્હસમયં નિવાસેત્વા પિણ્ડાય પવિસિત્વા કતભત્તકિચ્ચો તં સઙ્ગણ્હિતુકામો વિહારા નિક્ખમિ. એતમત્થં દસ્સેતું ‘‘અથ ખો ભગવા’’તિઆદિ વુત્તં.

૩૪૮. **સઙ્કરિત્વા સઙ્કરિત્વા**તિ સઙ્કેતં કત્વા વગ્ગવગ્ગા હુત્વા. **હત્થત્થં ગચ્છન્તી**તિ હત્થે અત્થં વિનાસં ગચ્છન્તિ. કિં પન તે ભગવન્તં સઞ્જાનિત્વા એવં વદન્તિ અસઞ્જાનિત્વાતિ? અસઞ્જાનિત્વા. અઞ્ઞાતકવેસેન હિ ભગવા એકકોવ અગમાસિ. ચોરોપિ તસ્મિં સમયે દીઘરત્તં દુબ્ભોજનેન ચ દુક્ખસેય્યાય ચ ઉક્કણ્ઠિતો હોતિ. કિત્તકા પનાનેન મનુસ્સા મારિતાતિ? એકેનૂનસહસ્સં. સો પન ઇદાનિ એકં લભિત્વા સહસ્સં પૂરેસ્સતીતિ સઞ્ઞી હુત્વા યમેવ પઠમં પસ્સામિ, તં ઘાતેત્વા ગણનં પૂરેત્વા સિપ્પસ્સ ઉપચારં કત્વા કેસમસ્સું ઓહારેત્વા ન્હાયિત્વા વત્થાનિ પરિવત્તેત્વા માતાપિતરો પસ્સિસ્સામીતિ અટવિમજ્ઝતો અટવિમુખં આગન્ત્વા એકમન્તં ઠિતોવ ભગવન્તં અદ્દસ. એતમત્થં દસ્સેતું ‘‘અદ્દસા ખો’’તિઆદિ વુત્તં.

ઇદ્ધાભિસઙ્ખારં અભિસઙ્ખાસીતિ મહાપથવિં ઉમ્મિયો ઉટ્ઠપેન્તો વિય સંહરિત્વા અપરભાગે અક્કમતિ, ઓરભાગે વલિયો નિક્ખમન્તિ, અઙ્ગુલિમાલો સરક્ખેપમત્તં મુઞ્ચિત્વા ગચ્છતિ. ભગવા પુરતો મહન્તં અઙ્ગણં દસ્સેત્વા સયં મજ્ઝે હોતિ, ચોરો અન્તે. સો ‘‘ઇદાનિ નં પાપુણિત્વા ગણ્હિસ્સામી’’તિ સબ્બથામેન ધાવતિ. ભગવા અઙ્ગણસ્સ પારિમન્તે હોતિ, ચોરો મજ્ઝે. સો ‘‘એત્થ નં પાપુણિત્વા ગણ્હિસ્સામી’’તિ વેગેન ધાવતિ. ભગવા તસ્સ પુરતો

માતિકં વા થલં વા દસ્સેતિ, એતેનુપાયેન તીણિ યોજનાનિ ગહેત્વા અગમાસિ. ચોરો કિલમિ, મુખે ખેળો સુસ્સિ, કચ્છેહિ સેદા મુચ્ચિંસુ. અથસ્સ ''અચ્છરિયં વત ભો''તિ એતદહોસિ. **મિગમ્પી**તિ મિગં કસ્મા ગણ્હાતિ? છાતસમયે આહારત્થં. સો કિર એકં ગુમ્બં ઘટ્ટેત્વા મિગે ઉટ્ઠાપેતિ. તતો ચિત્તરુચિયં મિગં અનુબન્ધન્તો ગણ્હિત્વા પચિત્વા ખાદતિ. **પુચ્છેય્યન્તિ** યેન કારણેનાયં ગચ્છન્તોવ ઠિતો નામ , અહઞ્ચ ઠિતોવ અટ્ઠિતો નામ, યંનૂનાહં ઇમં સમણં તં કારણં પુચ્છેય્યન્તિ અત્થો.

૩૪૯. **નિધાયા**તિ યો વિહિંસનત્થં ભૂતેસુ દણ્ડો પવત્તયિતબ્બો સિયા, તં નિધાય અપનેત્વા મેત્તાય ખન્તિયા પટિસઙ્ખાય અવિહિંસાય સારણીયધમ્મેસુ ચ ઠિતો અહન્તિ અત્થો. **તુવમટ્ઠિતોસી**તિ પાણેસુ અસઞ્ઞતત્તા એત્તકાનિ પાણસહસ્સાનિ ઘાતેન્તસ્સ તવ મેત્તા વા ખન્તિ વા પટિસઙ્ખા વા અવિહિંસા વા સારણીયધમ્મો વા નત્થિ, તસ્મા તુવં અટ્ઠિતોસિ, ઇદાનિ ઇરિયાપથેન ઠિતોપિ નિરયે ધાવિસ્સસિ, તિરચ્છાનયોનિયં પેત્તિવિસયે અસુરકાયે વા ધાવિસ્સસીતિ વુત્તં હોતિ.

તતો ચોરો – ''મહા અયં સીહનાદો, મહન્તં ગજ્જિતં, ન ઇદં અઞ્ઞસ્સ ભવિસ્સતિ, મહામાયાય પુત્તસ્સ સિદ્ધત્થસ્સ સમણરઞ્ઞો એતં ગજ્જિતં, દિટ્ઠો વતમ્હિ મઞ્ઞે તિખિણચક્ખુના સમ્માસમ્બુદ્ધેન, સઙ્ગહકરણત્થં મે ભગવા આગતો''તિ ચિન્તેત્વા **ચિરસ્સં વત મે**તિઆદિમાહ. તત્થ **મહિતો**તિ દેવમનુસ્સાદીહિ ચતુપચ્ચયપૂજાય પૂજિતો. **પચ્ચુપાદી**તિ ચિરસ્સં કાલસ્સ અચ્ચયેન મય્હં સઙ્ગહત્થાય ઇમં મહાવનં પટિપજ્જિ. **પહાય પાપ**ન્તિ પજહિત્વા પાપં.

ઇત્વેવાતિ એવં વત્વાયેવ. **આવુધ**ન્તિ પઞ્ચાવુધં. **સોબ્ભે**તિ સમન્તતો છિન્ને. **પપાતે**તિ એકતો છિન્ને. **નરકે**તિ ફલિતટ્ઠાને. ઇધ પન તીહિપિ ઇમેહિ પદેહિ અરઞ્ઞમેવ વુત્તં. **અકિરી**તિ ખિપિ છડ્ડેસિ.

તમેહિ ભિક્ખૂતિ તદા અવોચાતિ ભગવતો ઇમં પબ્બાજેન્તો કુહિં સત્થકં લભિસ્સામિ, કુહિં પત્તચીવરન્તિ પરિયેસનકિચ્ચં નત્થિ, કમ્મં પન ઓલોકેસિ. અથસ્સ પુબ્બે સીલવન્તાનં અટ્ઠપરિક્ખારભણ્ડકસ્સ દિન્નભાવં ઞત્વા દક્ખિણહત્થં પસારેત્વા – ''એહિ ભિક્ખુ સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, ચર બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા''તિ આહ. સો સહ વચનેનેવ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરં પટિલભિ. તાવદેવસ્સ ગિહિલિઙ્ગં અન્તરધાયિ, સમણલિઙ્ગં પાતુરહોસિ.

''તિચીવરઞ્ચ પત્તો ચ, વાસિ સૂચિ ચ બન્ધનં;
પરિસ્સાવનેન અટ્ઠેતે, યુત્તયોગસ્સ ભિક્ખુનો''તિ. –

એવં વુત્તા અટ્ઠ પરિક્ખારા સરીરપટિબદ્ધાવ હુત્વા નિબ્બત્તિંસુ. **એસેવ તસ્સ અહુ ભિક્ખુભાવો**તિ એસ એહિભિક્ખુભાવો તસ્સ ઉપસમ્પન્નભિક્ખુભાવો અહોસિ, ન હિ એહિભિક્ખૂનં વિસું ઉપસમ્પદા નામ અત્થિ.

૩૫૦. **પચ્છાસમણેના**તિ ભણ્ડગ્ગાહકેન પચ્છાસમણેન, તેનેવ અત્તનો પત્તચીવરં ગાહાપેત્વા તં પચ્છાસમણં કત્વા ગતોતિ અત્થો. માતાપિસ્સ અટ્ઠઉસભમત્તેન ઠાનેન અન્તરિતા, – ''તાત, અહિંસક કત્થ ઠિતોસિ, કત્થ નિસિન્નોસિ, કુહિં ગતોસિ? મયા સદ્ધિં ન કથેસિ તાતા''તિ વદન્તી આહિણ્ડિત્વા અપસ્સમાના એત્તોવ ગતા.

પઞ્ચમત્તેહિ અસ્સસતેહીતિ સચે ચોરસ્સ પરાજયો ભવિસ્સતિ, અનુબન્ધિત્વા નં ગણ્હિસ્સામિ. સચે મય્હં પરાજયો ભવિસ્સતિ, વેગેન પલાયિસ્સામીતિ સલ્લહુકેન બલેન નિક્ખમિ . **યેન આરામો**તિ કસ્મા આરામં

અગમાસિ? સો કિર ચોરસ્સ ભાયતિ, ચિત્તેન ગન્તુકામો ન ગચ્છતિ, ગરહાભયેન નિક્ખમિ. તેનસ્સ એતદહોસિ – ‘‘સમ્માસમ્બુદ્ધં વન્દિત્વા નિસીદિસ્સામિ, સો પુચ્છિસ્સતિ ‘કસ્મા બલં ગહેત્વા નિક્ખન્તોસી’તિ. અથાહં આરોચેસ્સામિ, ભગવા હિ મં ન કેવલં સમ્પરાયિકેનેવ અત્થેન સઙ્ગણ્હાતિ, દિટ્ઠધમ્મિકેનપિ સઙ્ગણ્હાતિયેવ. સો સચે મય્હં જયો ભવિસ્સતિ, અધિવાસેસ્સતિ. સચે પરાજયો ભવિસ્સતિ ‘કિં તે, મહારાજ, એકં ચોરં આરબ્ભ ગમનેના’તિ વક્ખતિ. તતો મં જનો એવં સઞ્ઞાનિસ્સતિ – ‘રાજા ચોરં ગહેતું નિક્ખન્તો, સમ્માસમ્બુદ્ધેન પન નિવત્તિતો’તિ’’ ગરહમોક્ખં સમ્પસ્સમાનો અગમાસિ.

કુતો પનસ્સાતિ કસ્મા આહ? અપિ નામ ભગવા તસ્સ ઉપનિસ્સયં ઓલોકેત્વા તં આનેત્વા પબ્બાજેય્યાતિ ભગવતો પરિગ્ગણ્હનત્થં આહ. **રઞ્ઞો**તિ ન કેવલં રઞ્ઞોયેવ ભયં અહોસિ, અવસેસોપિ મહાજનો ભીતો ફલકાવુધાનિ છડ્ડેત્વા સમ્મુખસમ્મુખટ્ઠાનેવ પલાયિત્વા નગરં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય અટ્ટાલકે આરુય્હ ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. એવઞ્ચ અવોચ – ‘‘અઙ્ગુલિમાલો ‘રાજા મય્હં સન્તિકં આગચ્છતી’તિ ઞત્વા પઠમતરં આગન્ત્વા જેતવને નિસિન્નો, રાજા તેન ગહિતો, મયં પન પલાયિત્વા મુત્તા’’તિ. **નત્થિ તે ઇતો ભયન્તિ** અયઞ્હિ ઇદાનિ કુન્થકિપિલ્લિકં જીવિતા ન વોરોપેતિ, નત્થિ તે ઇમસ્સ સન્તિકા ભયન્તિ અત્થો.

કથં ગોત્તોતિ? કસ્મા પુચ્છતિ? પબ્બજિતં દારુણકમ્મેન ઉપ્પન્નનામં ગહેત્વા વોહરિતું ન યુત્તં, માતાપિતૂનં ગોત્તવસેન નં સમુદાચરિસ્સામીતિ મઞ્ઞમાનો પુચ્છિ. **પરિક્ખારાનન્તિ** એતેસં અત્થાય અહં ઉસ્સુક્કં કરિસ્સામીતિ અત્થો. કથેન્તોયેવ ચ ઉદરે બદ્ધસાટકં મુઞ્ચિત્વા થેરસ્સ પાદમૂલે ઠપેસિ.

૩૫૧. **આરઞ્ઞિકો**તિઆદીનિ ચત્તારિ ધુતઙ્ગાનિ પાળિયં આગતાનિ. થેરેન પન તેરસપિ સમાદિન્નાનેવ અહેસું, તસ્મા અલન્તિ આહ. **યઞ્હિ મયં, ભન્તે**તિ કિં સન્ધાય વદતિ? ‘‘હત્થિમ્પિ ધાવન્તં અનુબન્ધિત્વા ગણ્હામી’’તિ આગતટ્ઠાને રઞ્ઞા પેસિતહત્થાદયો સો એવં અગ્ગહેસિ. રાજાપિ – ‘‘હત્થીહિયેવ નં પરિક્ખિપિત્વા ગણ્હથ, અસ્સેહેવ, રથેહેવા’’તિ એવં અનેકવારં બહૂ હત્થાદયો પેસેસિ. એવં ગતેસુ પન તેસુ – ‘‘અહં અરે અઙ્ગુલિમાલો’’તિ તસ્મિં ઉટ્ઠાય સદ્દં કરોન્તે એકોપિ આવુધં પરિવત્તેતું નાસક્ખિ, સબ્બેવ કોટ્ટેત્વા મારેસિ. હત્થી અરઞ્ઞહત્થી, અસ્સા અરઞ્ઞઅસ્સા, રથાપિ તત્થેવ ભિજ્જન્તીતિ ઇદં સન્ધાય રાજા એવં વદતિ.

પિણ્ડાય પાવિસીતિ ન ઇદં પઠમં પાવિસિ. ઇત્થિદસ્સનદિવસં સન્ધાય પનેતં વુત્તં. દેવસિકમ્પિ પનેસ પવિસતેવ, મનુસ્સા ચ નં દિસ્વા ઉત્તસન્તિપિ પલાયન્તિપિ દ્વારમ્પિ થકેન્તિ, એકચ્ચે અઙ્ગુલિમાલોતિ સુત્વાવ પલાયિત્વા અરઞ્ઞં વા પવિસન્તિ, ઘરં વા પવિસિત્વા દ્વારં થકેન્તિ. પલાયિતું અસક્કોન્તા પિટ્ઠિં દત્વા તિટ્ઠન્તિ . થેરો ઉળુઙ્કયાગુમ્પિ કટચ્છુભિક્ખમ્પિ ન લભતિ, પિણ્ડપાતેન કિલમતિ. બહિ અલભન્તો નગરં સબ્બસાધારણન્તિ નગરં પવિસતિ. યેન દ્વારેન પવિસતિ, તત્થ અઙ્ગુલિમાલો આગતોતિ કૂટસહસ્સાનં ભિજ્જનકારણં હોતિ. **એતદહોસી**તિ કારુઞ્ઞપ્પત્તિયા અહોસિ. એકેન ઊનમનુસ્સસહસ્સં ઘાતેન્તસ્સ એકદિવસમ્પિ કારુઞ્ઞં નાહોસિ, ગબ્ભમૂળ્હાય ઇત્થિયા દસ્સનમત્તેનેવ કથં ઉપ્પન્નન્તિ? પબ્બજ્જાબલેન, પબ્બજ્જાબલઞ્હિ એતં.

તેન હીતિ યસ્મા તે કારુઞ્ઞં ઉપ્પન્નં, તસ્માતિ અત્થો. **અરિયાય જાતિયા**તિ, અઙ્ગુલિમાલ, એતં ત્વં મા ગણ્હિ, નેસા તવ જાતિ. ગિહિકાલો એસ, ગિહી નામ પાણમ્પિ હનન્તિ, અદિન્નાદાનાદીનિપિ કરોન્તિ. ઇદાનિ પન તે અરિયા નામ જાતિ. તસ્મા ત્વં ‘‘યતો અહં, ભગિનિ, જાતો’’તિ સચે એવં વત્તું કુક્કુચ્ચાયસિ, તેન હિ ‘‘અરિયાય જાતિયા’’તિ એવં વિસેસેત્વા વદાહીતિ ઉય્યોજેસિ.

તં ઇત્થિં એતદવોચાતિ ઇત્થીનં ગબ્ભવુટ્ઠાનટ્ઠાનં નામ ન સક્કા પુરિસેન ઉપસઙ્કમિતું. થેરો કિં કરોસીતિ? અઙ્ગુલિમાલત્થેરો સચ્ચકિરિયં કત્વા સોત્થિકરણત્થાય આગતોતિ આરોચાપેસિ. તતો તે સાણિયા પરિક્ખિપિત્વા થેરસ્સ બહિસાણિયં પીઠકં પઞ્ઞાપેસું. થેરો તત્થ નિસીદિત્વા – ''યતો અહં ભગિનિ સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સ અરિયાય જાતિયા જાતો''તિ સચ્ચકિરિયં અકાસિ, સહ સચ્ચવચનેનેવ ધમકરણતો મુત્તઉદકં વિય દારકો નિક્ખમિ. માતાપુત્તાનં સોત્થિ અહોસિ. ઇમઞ્ચ પન પરિત્તં ન કિઞ્ચિ પરિસ્સયં ન મદ્દતિ, **મહાપરિત્તં** નામેતન્તિ વુત્તં. થેરેન નિસીદિત્વા સચ્ચકિરિયકતટ્ઠાને પીઠકં અકંસુ. ગબ્ભમૂળ્હં તિરચ્છાનગતિત્થિમ્પિ આનેત્વા તત્થ નિસજ્જાપેન્તિ, તાવદેવ સુખેન ગબ્ભવુટ્ઠાનં હોતિ. યા દુબ્બલા હોતિ ન સક્કા આનેતું, તસ્સા પીઠકધોવનઉદકં નેત્વા સીસે સિઞ્ચન્તિ, તઙ્ખણંયેવ ગબ્ભવુટ્ઠાનં હોતિ, અઞ્ઞમ્પિ રોગં વૂપસમેતિ. યાવ કપ્પા તિટ્ઠનકપાટિહારિયં કિરેતં.

કિં પન ભગવા થેરં વેજ્જકમ્મં કારાપેસીતિ? ન કારાપેસિ. થેરઞ્હિ દિસ્વા મનુસ્સા ભીતા પલાયન્તિ. થેરો ભિક્ખાહારેન કિલમતિ, સમણધમ્મં કાતું ન સક્કોતિ. તસ્સ અનુગ્ગહેન સચ્ચકિરિયં કારેસિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''ઇદાનિ કિર અઙ્ગુલિમાલત્થેરો મેત્તચિત્તં પટિલભિત્વા સચ્ચકિરિયાય મનુસ્સાનં સોત્થિભાવં કરોતીતિ મનુસ્સા થેરં ઉપસઙ્કમિતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, તતો ભિક્ખાહારેન અકિલમન્તો સમણધમ્મં કાતું સક્ખિસ્સતી''તિ અનુગ્ગહેન સચ્ચકિરિયં કારેસિ. ન હિ સચ્ચકિરિયા વેજ્જકમ્મં હોતિ. થેરસ્સાપિ ચ ''સમણધમ્મં કરિસ્સામી''તિ મૂલકમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાને નિસિન્નસ્સ ચિત્તં કમ્મટ્ઠાનાભિમુખં ન ગચ્છતિ, અટવિયં ઠત્વા મનુસ્સાનં ઘાતિતટ્ઠાનમેવ પાકટં હોતિ. ''દુગ્ગતોમ્હિ, ખુદ્દકપુત્તોમ્હિ, જીવિતં મે દેહિ સામીતિ મરણભીતાનં વચનાકારો ચ હત્થપાદવિકારો ચ આપાથં આગચ્છતિ, સો વિપ્પટિસારી હુત્વા તતોવ ઉટ્ઠાય ગચ્છતિ, અથસ્સ ભગવા તં જાતિં અબ્બોહારિકં કત્વાવાયં વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં ગણ્હિસ્સતીતિ અરિયાય જાતિયા સચ્ચકિરિયં કારેસિ. **એકો વૂપકટ્ઠો**તિઆદિ વત્થસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૮૦) વિત્થારિતં.

૩૫૨. **અઞ્ઞેનપિ લેડ્ડુ ખિત્તો**તિ કાકસુનખસૂકરાદીનં પટિક્કમાપનત્થાય સમન્તા સરક્ખેપમત્તે ઠાને યેન કેનચિ દિસાભાગેન ખિત્તો આગન્ત્વા થેરસ્સેવ કાયે પતતિ. કિત્તકે ઠાને એવં હોતિ? ગણ્ઠિકં પટિમુઞ્ચિત્વા પિણ્ડાય ચરિત્વા પટિનિવત્તેત્વા યાવ ગણ્ઠિકપટિમુક્કટ્ઠાનં આગચ્છતિ, તાવ હોતિ. **ભિન્નેન સીસેના**તિ મહાચમ્મં છિન્દિત્વા યાવ અટ્ઠિમરિયાદા ભિન્નેન.

બ્રાહ્મણાતિ ખીણાસવભાવં સન્ધાય આહ. **યસ્સ ખો ત્વં, બ્રાહ્મણ, કમ્મસ્સ વિપાકેના**તિ ઇદં સભાગદિટ્ઠધમ્મવેદનીયકમ્મં સન્ધાય વુત્તં. કમ્મઞ્હિ કરિયમાનમેવ તયો કોટ્ઠાસે પૂરેતિ. સત્તસુ ચિત્તેસુ કુસલા વા અકુસલા વા પઠમજવનચેતના **દિટ્ઠધમ્મવેદનીયકમ્મં** નામ હોતિ. તં ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે વિપાકં દેતિ. તથા અસક્કોન્તં અહોસિકમ્મં, નાહોસિ કમ્મવિપાકો, ન ભવિસ્સતિ કમ્મવિપાકો, નત્થિ કમ્મવિપાકોતિ ઇમસ્સ તિકસ્સ વસેન **અહોસિકમ્મં** નામ હોતિ. અત્થસાધિકા સત્તમજવનચેતના **ઉપપજ્જવેદનીયકમ્મં** નામ. તં અનન્તરે અત્તભાવે વિપાકં દેતિ. તથા અસક્કોન્તં વુત્તનયેનેવ તં અહોસિકમ્મં નામ હોતિ. ઉભિન્નમન્તરે પઞ્ચજવનચેતના **અપરાપરિયવેદનીયકમ્મં** નામ હોતિ. તં અનાગતે યદા ઓકાસં લભતિ, તદા વિપાકં દેતિ. સતિ સંસારપ્પવત્તિયા અહોસિકમ્મં નામ ન હોતિ. થેરસ્સ પન ઉપપજ્જવેદનીયઞ્ચ અપરાપરિયવેદનીયઞ્ચાતિ ઇમાનિ દ્વે કમ્માનિ કમ્મક્ખયકરેન અરહત્તમગ્ગેન સમુગ્ઘાટિતાનિ, દિટ્ઠધમ્મવેદનીયં અત્થિ . તં અરહત્તપ્પત્તસ્સાપિ વિપાકં દેતિયેવ. તં સન્ધાય ભગવા ''યસ્સ ખો ત્વ''ન્તિઆદિમાહ. તસ્મા **યસ્સ ખો**તિ એત્થ યાદિસસ્સ ખો ત્વં, બ્રાહ્મણ, કમ્મસ્સ વિપાકેનાતિ એવં અત્થો વેદિતબ્બો.

અબ્ભા મુત્તોતિ દેસનાસીસમત્તમેતં, અબ્ભા મહિકા ધૂમો રજો રાહૂતિ ઇમેહિ પન ઉપક્કિલેસેહિ મુત્તો ચન્દિમા ઇધ અધિપ્પેતો. યથા હિ એવં નિરુપક્કિલેસો ચન્દિમા લોકં પભાસેતિ, એવં પમાદકિલેસવિમુત્તો અપ્પમત્તો ભિક્ખુ ઇમં અત્તનો ખન્ધાયતનધાતુલોકં પભાસેતિ, વિહતકિલેસન્ધકારં કરોતિ.

કુસલેન પિધીયતીતિ મગ્ગકુસલેન પિધીયતિ અપ્પટિસન્ધિકં કરીયતિ. **યુઞ્જતિ બુદ્ધસાસને**તિ બુદ્ધસાસને કાયેન વાચાય મનસા ચ યુત્તપ્પયુત્તો વિહરતિ. ઇમા તિસ્સો થેરસ્સ ઉદાનગાથા નામ.

દિસા હિ મેતિ ઇદં કિર થેરો અત્તનો પરિત્તાણાકારં કરોન્તો આહ. તત્થ **દિસા હિ મે**તિ મમ સપત્તા. યે મં એવં ઉપવદન્તિ – ''યથા મયં અઙ્ગુલિમાલેન મારિતાનં ઞાતકાનં વસેન દુક્ખં વેદિયામ, એવં અઙ્ગુલિમાલોપિ વેદિયતૂ''તિ, તે મય્હં દિસા ચતુસચ્ચધમ્મકથં સુણન્તૂતિ અત્થો. **યુઞ્જન્તૂ**તિ કાયવાચામનેહિ યુત્તપ્પયુત્તા વિહરન્તુ. **યે ધમ્મમેવાદપયન્તિ સન્તો**તિ યે સન્તો સપ્પુરિસા ધમ્મંયેવ આદપેન્તિ સમાદપેન્તિ ગણ્હાપેન્તિ, તે મનુજા મય્હં સપત્તા ભજન્તુ સેવન્તુ પયિરુપાસન્તૂતિ અત્થો.

અવિરોધપ્પસંસીનન્તિ અવિરોધો વુચ્ચતિ મેત્તા, મેત્તાપસંસકાનન્તિ અત્થો. **સુણન્તુ ધમ્મં કાલેના**તિ ખણે ખણે ખન્તિમેત્તાપટિસઙ્ખાસારણીયધમ્મં સુણન્તુ. **તઞ્ચ અનુવિધીયન્તૂ**તિ તઞ્ચ ધમ્મં અનુકરોન્તુ પૂરેન્તુ.

ન હિ જાતુ સો મમં હિંસેતિ યો મય્હં દિસો, સો મં એકંસેનેવ ન હિંસેય્ય. **અઞ્ઞં વા પન કિઞ્ચિ ન**ન્તિ ન કેવલં મં, અઞ્ઞમ્પિ પન કઞ્ચિ પુગ્ગલં મા હિંસન્તુ મા વિહેઠેન્તુ. **પપ્પુય્ય પરમં સન્તિ**ન્તિ પરમં સન્તિભૂતં નિબ્બાનં પાપુણિત્વા. **રક્ખેય્ય તસથાવરે**તિ **તસા** વુચ્ચન્તિ સતણ્હા, **થાવરા** નિત્તણ્હા. ઇદં વુત્તં હોતિ – યો નિબ્બાનં પાપુણાતિ, સો સબ્બં તસથાવરં રક્ખિતું સમત્થો હોતિ. તસ્મા મય્હમ્પિ દિસા નિબ્બાનં પાપુણન્તુ, એવં મં એકંસેનેવ ન હિંસિસ્સન્તીતિ. ઇમા તિસ્સો ગાથા અત્તનો પરિત્તં કાતું આહ.

ઇદાનિ અત્તનોવ પટિપત્તિં દીપેન્તો **ઉદકઞ્હિ નયન્તિ નેત્તિકા**તિ આહ. તત્થ **નેત્તિકા**તિ યે માતિકં સોધેત્વા બન્ધિતબ્બટ્ઠાને બન્ધિત્વા ઉદકં નયન્તિ. **ઉસુકારા**તિ ઉસુકારકા. **નમયન્તી**તિ તેલકઞ્જિકેન મક્ખેત્વા કુક્કુળે તાપેત્વા ઉન્નતુન્નતટ્ઠાને નમેન્તા ઉજું કરોન્તિ. **તેજન**ન્તિ કણ્ડં. તઞ્હિ ઇસ્સાસો તેજં કરોતિ, પરઞ્ચ તજ્જેતિ, તસ્મા તેજનન્તિ વુચ્ચતિ. **અત્તાનં દમયન્તી**તિ યથા નેત્તિકા ઉજુમગ્ગેન ઉદકં નયન્તિ, ઉસુકારા તેજનં, તચ્છકા ચ દારું ઉજું કરોન્તિ, એવમેવં પણ્ડિતા અત્તાનં દમેન્તિ ઉજુકં કરોન્તિ નિબ્બિસેવનં કરોન્તિ.

તાદિનાતિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠાદીસુ નિબ્બિકારેન – ''પઞ્ચહાકારેહિ ભગવા તાદી, ઇટ્ઠાનિટ્ઠે તાદી, વન્તાવીતિ તાદી, ચત્તાવીતિ તાદી, તિણ્ણાવીતિ તાદી, તન્નિદ્દેસાતિ તાદી''તિ (મહાનિ॰ ૩૮; ૧૯૨) એવં તાદિલક્ખણપ્પત્તેન સત્થારા. **ભવનેત્તી**તિ ભવરજ્જુ, તણ્હાયેતં નામં. તાય હિ ગોણા વિય ગીવાય રજ્જુયા, સત્તા હદયે બદ્ધા તં તં ભવં નીયન્તિ, તસ્મા ભવનેત્તીતિ વુચ્ચતિ. **કુટ્ઠો કમ્મવિપાકેના**તિ મગ્ગચેતનાય કુટ્ઠો. યસ્મા હિ મગ્ગચેતનાય કમ્મં પચ્ચતિ વિપચ્ચતિ ડય્હતિ, પરિક્ખયં ગચ્છતિ, તસ્મા સા કમ્મવિપાકોતિ વુત્તા. તાય હિ ફુટ્ઠત્તા એસ **અણણો** નિક્કિલેસો જાતો, ન દુક્ખવેદનાય અણણો. **ભુઞ્જામી**તિ એત્થ થેય્યપરિભોગો ઇણપરિભોગો દાયજ્જપરિભોગો સામિપરિભોગોતિ ચત્તારો પરિભોગા વેદિતબ્બા. તત્થ દુસ્સીલસ્સ પરિભોગો થેય્યપરિભોગો નામ. સો હિ ચત્તારો પચ્ચયે થેનેત્વા ભુઞ્જતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''થેય્યાય વો, ભિક્ખવે, રટ્ઠપિણ્ડો ભુત્તો''તિ (પારા॰ ૧૯૫). સીલવતો પન અપચ્ચવેક્ખણપરિભોગો ઇણપરિભોગો નામ. સત્તન્નં સેક્ખાનં પરિભોગો દાયજ્જપરિભોગો

નામ. ખીણાસવસ્સ પરિભોગો સામિપરિભોગો નામ. ઇધ કિલેસઇણાનં અભાવં સન્ધાય ‘‘અણણો’’તિ વુત્તં. ‘‘અનિણો’’તિપિ પાઠો. સામિપરિભોગં સન્ધાય ‘‘ભુઞ્જામિ ભોજન’’ન્તિ વુત્તં.

કામરતિસન્થવન્તિ દુવિધેસુપિ કામેસુ તણ્હારતિસન્થવં મા અનુયુઞ્જથ મા કરિત્થ. **નયિદં દુમ્મન્તિતં મમા**તિ યં મયા સમ્માસમ્બુદ્ધં દિસ્વા પબ્બજિસ્સામીતિ મન્તિતં, તં મમ મન્તિતં ન દુમ્મન્તિતં. **સંવિભત્તેસુ ધમ્મેસૂ**તિ અહં સત્થાતિ એવં લોકે ઉપ્પન્નેહિ યે ધમ્મા સંવિભત્તા, તેસુ ધમ્મેસુ યં સેટ્ઠં નિબ્બાનં, તદેવ અહં ઉપગમં ઉપગતો સમ્પત્તો, તસ્મા મય્હં ઇદં આગમનં સ્વાગતં નામ ગતન્તિ. **તિસ્સો વિજ્જા**તિ પુબ્બેનિવાસદિબ્બચક્ખુઆસવક્ખયપઞ્ઞા. **કતં બુદ્ધસ્સ સાસન**ન્તિ યં બુદ્ધસ્સ સાસને કત્તબ્બકિચ્ચં અત્થિ, તં સબ્બં મયા કતં. તીહિ વિજ્જાહિ નવહિ ચ લોકુત્તરધમ્મેહિ દેસનં મત્થકં પાપેસીતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

અઙ્ગુલિમાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પિયજાતિકસુત્તવણ્ણના

૩૫૩. **એવં મે સુત**ન્તિ પિયજાતિકસુત્તં. તત્થ **નેવ કમ્મન્તા પટિભન્તી**તિ ન સબ્બેન સબ્બં પટિભન્તિ, પકતિનિયામેન પન ન પટિભન્તિ. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ **ન પટિભાતી**તિ ન રુચ્ચતિ. **આળાહન**ન્તિ સુસાનં. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ વિવણ્ણતાય અઞ્ઞથાભાવો. **ઇન્દ્રિયાનિ** નામ મનોવિઞ્ઞેય્યા ધમ્મા, પતિટ્ઠિતોકાસં પન સન્ધાય ઇદં વુત્તં. **પિયજાતિકા**તિ પિયતો જાયન્તિ. **પિયપ્પભાવિકા**તિ પિયતો પભવન્તિ.

૩૫૫. **સચે તં, મહારાજા**તિ તસ્સ અત્થં અસલ્લક્ખયમાનાપિ સત્થરિ સદ્ધાય એવં વદતિ. **ચર પિરે**તિ અપેહિ અમ્હાકં પરે, અનજ્ઝત્તિકભૂતેતિ અત્થો. અથ વા **ચર પિરે**તિ પરતો ગચ્છ, મા ઇધ તિટ્ઠાતિપિ અત્થો.

૩૫૬. **દ્વિધા છેત્વા**તિ અસિના દ્વે કોટ્ઠાસે કરોન્તો છિન્દિત્વા. **અત્તાનં ઉપ્ફાલેસી**તિ તેનેવ અસિના અત્તનો ઉદરં ફાલેસિ. યદિ હિ તસ્સ સા અપ્પિયા ભવેય્ય, ઇદાનિ અઞ્ઞં માતુગામં ગણ્હિસ્સામીતિ અત્તાનં ન ઘાતેય્ય. યસ્મા પનસ્સ સા પિયા અહોસિ, તસ્મા પરલોકેપિ તાય સદ્ધિં સમઙ્ગિભાવં પત્થયમાનો એવમકાસિ.

૩૫૭. **પિયા તે વજિરી**તિ એવં કિરસ્સા અહોસિ – ‘‘સચાહં, ‘ભૂતપુબ્બં, મહારાજ, ઇમિસ્સાયેવ સાવત્થિયં અઞ્ઞતરિસ્સા ઇત્થિયા’તિઆદિકથં કથેય્યં, ‘કો તે એવં અકાસિ, અપેહિ નત્થિ એત’ન્તિ મં પટિસેધેય્ય, વત્તમાનેનેવ નં સઞ્ઞાપેસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ. **વિપરિણામઞ્ઞથાભાવા**તિ એત્થ મરણવસેન વિપરિણામો, કેનચિ સદ્ધિં પલાયિત્વા ગમનવસેન અઞ્ઞથાભાવો વેદિતબ્બો.

વાસભાયાતિ વાસભા નામ રઞ્ઞો એકા દેવી, તં સન્ધાયાહ.

પિયા તે અહન્તિ કસ્મા સબ્બપચ્છા આહ? એવં કિરસ્સા અહોસિ – ‘‘અયં રાજા મય્હં કુપિતો, સચાહં સબ્બપઠમં ‘પિયા તે અહ’ન્તિ પુચ્છેય્યં, ‘ન મે ત્વં પિયા, ચર પિરે’તિ વદેય્ય, એવં સન્તે કથા પતિટ્ઠાનં ન લભિસ્સતી’’તિ કથાય પતિટ્ઠાનત્થં સબ્બપચ્છા પુચ્છિ. **કાસિકોસલેસુ** છડ્ડિતભાવેન વિપરિણામો, પટિરાજૂનં હત્થગમનવસેન અઞ્ઞથાભાવો વેદિતબ્બો.

આચમેહીતિ આચમનોદકં દેહિ. આચમિત્વા હત્થપાદે ધોવિત્વા મુખં વિક્ખાલેત્વા સત્થારં નમસ્સિતુકામો એવમાહ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

પિયજાતિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. બાહિતિકસુત્તવણ્ણના

૩૫૮. **એવં મે સુત**ન્તિ બાહિતિકસુત્તં. તત્થ **એકપુણ્ડરીકં નાગ**ન્તિ એવંનામકં હત્થિં. તસ્સ કિર ફાસુકાનં ઉપરિ તાલફલમત્તં પણ્ડરટ્ઠાનં અત્થિ , તેનસ્સ એકપુણ્ડરીકોતિ નામં અકંસુ. **સિરિવડ્ઢં મહામત્ત**ન્તિ પચ્ચેકહત્થિં અભિરુહિત્વા કથાફાસુકત્થં સદ્ધિં ગચ્છન્તં એવંનામકં મહામત્તં. **આયસ્માનો**તિ એત્થ **નો**તિ પુચ્છાય નિપાતો. મહામત્તો થેરસ્સ સઙ્ઘાટિપત્તધારણાકારં સલ્લક્ખેત્વા ''એવં, મહારાજા''તિ આહ.

૩૫૯. **ઓપારમ્ભો**તિ ઉપારમ્ભં દોસં આરોપનારહો. કિં પુચ્છામીતિ રાજા પુચ્છતિ. સુન્દરિવત્થુસ્મિં ઉપ્પન્નમિદં સુત્તં, તં પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ. **યઞ્હિ મયં, ભન્તે**તિ, ભન્તે, યં મયં વિઞ્ઞૂહીતિ ઇદં પદં ગહેત્વા પઞ્હેન પરિપૂરેતું નાસક્ખિમ્હા, તં કારણં આયસ્મતા એવં વદન્તેન પરિપૂરિતં.

૩૬૦. **અકુસલો**તિ અકોસલ્લસમ્ભૂતો. **સાવજ્જો**તિ સદોસો. **સબ્યાબજ્ઝો**તિ સદુક્ખો. **દુક્ખવિપાકો**તિ ઇધ નિસ્સન્દવિપાકો કથિતો. **તસ્સા**તિ તસ્સ એવં અત્તબ્યાબાધાદીનં અત્થાય પવત્તકાયસમાચારસ્સ.

સબ્બાકુસલધમ્મપહીનો ખો, મહારાજ, તથાગતો કુસલધમ્મસમન્નાગતોતિ એત્થ સબ્બેસંયેવ અકુસલાનં ધમ્માનં પહાનં વણ્ણેતીતિ. આમ વણ્ણેતીતિ વુત્તે યથા પુચ્છા, તથા અત્થો વુત્તો ભવેય્ય. એવં બ્યાકરણં પન ન ભારિયં. અપ્પહીનઅકુસલોપિ હિ પહાનં વણ્ણેય્ય, ભગવા પન પહીનાકુસલતાય યથાકારી તથાવાદીતિ દસ્સેતું એવં બ્યાકાસિ. સુક્કપક્ખેપિ એસેવ નયો.

૩૬૨. **બાહિતિકા**તિ બાહિતિરટ્ઠે ઉટ્ઠિતવત્થસ્સેતં નામં. **સોળસસમા આયામેના**તિ આયામેન સમસોળસહત્થા. **અટ્ઠસમા વિત્થારેના**તિ વિત્થારેન સમઅટ્ઠહત્થા.

૩૬૩. **ભગવતો પાદાસી**તિ ભગવતો નિય્યાતેસિ. દત્વા ચ પન ગન્ધકુટિયં વિતાનં કત્વા બન્ધિ. તતો પટ્ઠાય ગન્ધકુટિ ભિય્યોસોમત્તાય સોભિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. નેય્યપુગ્ગલસ્સ પન વસેન અયં દેસના નિટ્ઠિતાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

બાહિતિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ધમ્મચેતિયસુત્તવણ્ણના

૩૬૪. **એવં મે સુતન્તિ** ધમ્મચેતિયસુત્તં. તત્થ **મેદાળુપન્તિ** નામેતં તસ્સ, તસ્સ હિ નિગમસ્સ મેદવણ્ણા પાસાણા કિરેત્થ ઉસ્સન્ના અહેસું, તસ્મા મેદાળુપન્તિ સઙ્ખં ગતં. સેનાસનં પનેત્થ અનિયતં, તસ્મા ન તં વુત્તં. **નગરકન્તિ** એવંનામકં સક્યાનં નિગમં. **કેનચિદેવ કરણીયેનાતિ** ન અઞ્ઞેન કરણીયેન, અયં પન બન્ધુલસેનાપતિં સદ્ધિં દ્વત્તિંસાય પુત્તેહિ એકદિવસેનેવ ગણ્હથાતિ આણાપેસિ, તંદિવસઞ્ચસ્સ ભરિયાય મલ્લિકાય પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં ભગવા નિમન્તિતો, બુદ્ધપ્પમુખે ભિક્ખુસઙ્ઘે ઘરં આગન્ત્વા નિસિન્નમત્તે ''સેનાપતિ કાલઙ્કતો''તિ સાસનં આહરિત્વા મલ્લિકાય અદંસુ. સા પણ્ણં ગહેત્વા મુખસાસનં પુચ્છિ. ''રઞ્ઞા અય્યે સેનાપતિ સદ્ધિં દ્વત્તિંસાય પુત્તેહિ એકપ્પહારેનેવ ગહાપિતો''તિ આરોચેસું. મહાજનગતં મા કરિત્થાતિ ઓવટ્ટિકાય પણ્ણં કત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિ. તસ્મિં સમયે એકા સપ્પિચાટિ નીહરિતા, સા ઉમ્મારે આહચ્ચ ભિન્ના, તં અપનેત્વા અઞ્ઞં આહરાપેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિવિસિ.

સત્થા કતભત્તકિચ્ચો કથાસમુટ્ઠાપનત્થં – ''સપ્પિચાટિયા ભિન્નપચ્ચયા ન ચિન્તેતબ્બ''ન્તિ આહ. તસ્મિં સમયે મલ્લિકા પણ્ણં નીહરિત્વા ભગવતો પુરતો ઠપેત્વા – ''ભગવા ઇમં દ્વત્તિંસાય પુત્તેહિ સદ્ધિં સેનાપતિનો મતસાસનં, અહં એતમ્પિ ન ચિન્તયામિ, સપ્પિચાટિપચ્ચયા કિં ચિન્તેય્યામી''તિ આહ. ભગવા – ''મલ્લિકે, મા ચિન્તયિ, અનમતગ્ગે સંસારે નામ વત્તમાનાનં હોતિ એત''ન્તિ અનિચ્ચતાદિપટિસંયુત્તં ધમ્મકથં કત્વા અગમાસિ. મલ્લિકા દ્વત્તિંસસુણિસાયો પક્કોસાપેત્વા ઓવાદં અદાસિ. રાજા મલ્લિકં પક્કોસાપેત્વા ''સેનાપતિનો અમ્હાકં અન્તરે ભિન્નદોસો અત્થિ નત્થી''તિ પુચ્છિ. નત્થિ સામીતિ. સો તસ્સા વચનેન તસ્સ નિદ્દોસભાવં ઞત્વા વિપ્પટિસારી બલવદોમનસ્સં ઉપ્પાદેસિ. સો – ''એવરૂપં નામ અદોસકારકં મં સમ્ભાવયિત્વા આગતં સહાયકં વિનાસેસિ''ન્તિ તતો પટ્ઠાય પાસાદે વા નાટકેસુ વા રજ્જસુખેસુ વા ચિત્તસ્સાદં અલભમાનો તત્થ તત્થ વિચરિતું આરદ્ધો. એતદેવ કિચ્ચં અહોસિ. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''કેનચિદેવ કરણીયેના''તિ.

દીઘં કારાયનન્તિ દીઘકારાયનો નામ બન્ધુલસેનાપતિસ્સ ભાગિનેય્યો ''એતસ્સ મે માતુલો અદોસકારકો નિક્કારણેન ઘાતિતો''તિ રઞ્ઞા સેનાપતિટ્ઠાને ઠપિતો. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **મહચ્ચા રાજાનુભાવેનાતિ** મહતા રાજાનુભાવેન , ધરણિતલં ભિન્દન્તો વિય સાગરં પરિવત્તેન્તો વિય વિચિત્તવેસસોભેન મહતા બલકાયેનાતિ અત્થો. **પાસાદિકાનીતિ** દસ્સનેનેવ સહ રઞ્જનકાનિ. **પસાદનીયાનીતિ** તસ્સેવ વેવચનં. અથ વા **પાસાદિકાનીતિ** પસાદજનકાનિ. **અપ્પસદ્દાનીતિ** નિસ્સદ્દાનિ. **અપ્પનિગ્ઘોસાનીતિ** અવિભાવિતત્થેન નિગ્ઘોસેન રહિતાનિ. **વિજનવાતાનીતિ** વિગતજનવાતાનિ. **મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાનીતિ** મનુસ્સાનં રહસ્સકમ્માનુચ્છવિકાનિ, રહસ્સમન્તં મન્તેન્તાનં અનુરૂપાનીતિ અત્થો. **પટિસલ્લાનસારુપ્પાનીતિ** નિલીયનભાવસ્સ એકીભાવસ્સ અનુચ્છવિકાનિ. **યત્થ સુદં મયન્તિ** ન તેન તત્થ ભગવા પયિરુપાસિતપુબ્બો, તાદિસેસુ પન પયિરુપાસિતપુબ્બો, તસ્મા યાદિસેસુ સુદં મયન્તિ અયમેત્થ અત્થો.

અત્થિ, મહારાજાતિ પણ્ડિતો સેનાપતિ ''રાજા ભગવન્તં મમાયતી''તિ જાનાતિ, સો સચે મં રાજા ''કહં ભગવા''તિ વદેય્ય, અદન્ધાયન્તેન આચિક્ખિતું યુત્તન્તિ ચરપુરિસે પયોજેત્વા ભગવતો નિવાસનટ્ઠાનં ઞત્વાવ વિહરતિ. તસ્મા એવમાહ. **આરામં પાવિસીતિ** બહિનિગમે ખન્ધાવારં બન્ધાપેત્વા કારાયનેન સદ્ધિં પાવિસિ.

૩૬૬. **વિહારોતિ** ગન્ધકુટિં સન્ધાયાહંસુ. **આળિન્દન્તિ** પમુખં. **ઉક્કાસિત્વાતિ** ઉક્કાસિતસદ્દં કત્વા. **અગ્ગળન્તિ** કવાટં. **આકોટેહીતિ** અગ્ગનખેન ઈસકં કુઞ્ચિકચ્છિદ્દસમીપે કોટેહીતિ વુત્તં હોતિ. દ્વારં કિર અતિઉપરિ અમનુસ્સા,

અતિહેટ્ઠા દીઘજાતિકા કોટેન્તિ. તથા અકોટેત્વા મજ્ઝે છિદ્દસમીપે કોટેતબ્બં, ઇદં દ્વારકોટ્ટકવત્તન્તિ દીપેન્તા વદન્તિ. **તત્થેવા**તિ ભિક્ખૂહિ વુત્તટ્ઠાનેયેવ. **ખગ્ગઞ્ચ ઉણ્હીસઞ્ચા**તિ દેસનામત્તમેતં,

> વાલબીજનિમુણ્હીસં, ખગ્ગં છત્તઞ્ચુપાહનં;
> ઓરુય્હ રાજા યાનમ્હા, ઠપયિત્વા પટિચ્છદન્તિ. –

આગતાનિ પન પઞ્ચપિ રાજકકુધભણ્ડાનિ અદાસિ. કસ્મા પન અદાસીતિ. અતિગરુનો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સન્તિકં ઉદ્ધતવેસેન ગન્તું ન યુત્તન્તિ ચ, એકકોવ ઉપસઙ્કમિત્વા અત્તનો રુચિવસેન સમ્મોદિસ્સામિ ચાતિ. પઞ્ચસુ હિ રાજકકુધભણ્ડેસુ નિવત્તિતેસુ ત્વં નિવત્તાતિ વત્તબ્બં ન હોતિ, સબ્બે સયમેવ નિવત્તન્તિ. ઇતિ ઇમેહિ દ્વીહિ કારણેહિ અદાસિ. **રહાયતી**તિ રહસ્સં કરોતિ નિગૂહતિ. અયં કિરસ્સ અધિપ્પાયો ''પુબ્બેપિ અયં રાજા સમણેન ગોતમેન સદ્ધિં ચતુક્કણ્ણમન્તં મન્તેત્વા મય્હં માતુલં સદ્ધિં દ્વત્તિંસાય પુત્તેહિ ગણ્હાપેસિ, ઇદાનિપિ ચતુક્કણ્ણમન્તં મન્તેતુકામો, કચ્ચિ નુ ખો મં ગણ્હાપેસ્સતી''તિ. એવં કોપવસેનસ્સ એતદહોસિ.

વિવરિ ભગવા દ્વારન્તિ ન ભગવા ઉટ્ઠાય દ્વારં વિવરિ, વિવરતૂતિ પન હત્થં પસારેસિ. તતો – ''ભગવા તુમ્હેહિ અનેકેસુ કપ્પકોટીસુ દાનં દદમાનેહિ ન સહત્થા દ્વારવિવરણકમ્મં કત''ન્તિ સયમેવ દ્વારં વિવટં. તં પન યસ્મા ભગવતો મનેન વિવટં, તસ્મા ''વિવરિ ભગવા દ્વાર''ન્તિ વત્તું વટ્ટતિ. **વિહારં પવિસિત્વા**તિ ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા. તસ્મિં પન પવિટ્ઠમત્તેયેવ કારાયનો પઞ્ચ રાજકકુધભણ્ડાનિ ગહેત્વા ખન્ધાવારં ગન્ત્વા વિટટૂભં આમન્તેસિ ''છત્તં સમ્મ ઉસ્સાપેહી''તિ. મય્હં પિતા કિં ગતોતિ? પિતરં મા પુચ્છ, સચે ત્વં ન ઉસ્સાપેસિ, તં ગણ્હિત્વા અહં ઉસ્સાપેમીતિ. ''ઉસ્સાપેમિ સમ્મા''તિ સમ્પટિચ્છિ. કારાયનો રઞ્ઞો એકં અસ્સઞ્ચ અસિઞ્ચ એકમેવ ચ પરિચારિકં ઇત્થિં ઠપેત્વા – ''સચે રાજા જીવિતેન અત્થિકો, મા આગચ્છતૂ''તિ વિટટૂભસ્સ છત્તં ઉસ્સાપેત્વા તં ગહેત્વા સાવત્થિમેવ ગતો.

૩૬૭. ધમ્મન્વયોતિ પચ્ચક્ખઞાણસઙ્ખાતસ્સ ધમ્મસ્સ અનુનયો અનુમાનં, અનુબુદ્ધીતિ અત્થો. ઇદાનિ યેનસ્સ ધમ્મન્વયેન ''સમ્માસમ્બુદ્ધો ભગવા''તિઆદિ હોતિ, તં દસ્સેતું **ઇધ પનાહં, ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **આપાણકોટિક**ન્તિ પાણોતિ જીવિતં, તં મરિયાદં અન્તો કરિત્વા, મરણસમયેપિ ચરન્તિયેવ, તં ન વીતિક્કમન્તીતિ વુત્તં હોતિ. ''અપાણકોટિક''ન્તિપિ પાઠો, આજીવિતપરિયન્તન્તિ અત્થો. યથા એકચ્ચે જીવિતહેતુ અતિક્કમન્તા પાણકોટિકં કત્વા ચરન્તિ, ન એવન્તિ અત્થો. **અયમ્પિ ખો મે, ભન્તે**તિ બુદ્ધસુબુદ્ધતાય ધમ્મસ્વાક્ખાતતાય સઙ્ઘસુપ્પટિપન્નતાય ચ એતં એવં હોતિ, એવઞ્હિ મે, ભન્તે, અયં ભગવતિ ધમ્મન્વયો હોતીતિ દીપેતિ. એસેવ નયો સબ્બત્થ.

૩૬૯. ન વિય મઞ્ઞે ચક્ખું બન્ધન્તેતિ ચક્ખું અબન્ધન્તે વિય. અપાસાદિકઞ્હિ દિસ્વા પુન ઓલોકનકિચ્ચં ન હોતિ, તસ્મા સો ચક્ખું ન બન્ધતિ નામ. પાસાદિકં દિસ્વા પુનપ્પુનં ઓલોકનકિચ્ચં હોતિ, તસ્મા સો ચક્ખું બન્ધતિ નામ. ઇમે ચ અપાસાદિકા, તસ્મા એવમાહ. **બન્ધુકરોગો નો**તિ કુલરોગો. અમ્હાકં કુલે જાતા એવરૂપા હોન્તીતિ વદન્તિ. **ઉળાર**ન્તિ મહેસક્ખં. **પુબ્બેનાપર**ન્તિ પુબ્બતો અપરં વિસેસં. તત્થ કસિણપરિકમ્મં કત્વા સમાપત્તિં નિબ્બત્તેન્તો ઉળારં પુબ્બે વિસેસં સઞ્જાનાતિ નામ, સમાપત્તિં પદટ્ઠાનં કત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અરહત્તં ગણ્હન્તો ઉળારં પુબ્બતો અપરં વિસેસં સઞ્જાનાતિ નામ.

૩૭૦. ઘાતેતાયં વા ઘાતેતુન્તિ ઘાતેતબ્બયુત્તકં ઘાતેતું. **જાપેતાયં વા જાપેતુ**ન્તિ ધનેન વા જાપેતબ્બયુત્તકં જાપેતું જાનિતું અધનં કાતું. **પબ્બાજેતાયં વા પબ્બાજેતુ**ન્તિ રટ્ઠતો વા પબ્બાજેતબ્બયુત્તકં પબ્બાજેતું.

૩૭૩. ઇસિદત્તપુરાણાતિ ઇસિદત્તો ચ પુરાણો ચ. તેસુ એકો બ્રહ્મચારી, એકો સદારસન્તુટ્ઠો. **મમભત્તા**તિ મમ સન્તકં ભત્તં એતેસન્તિ મમભત્તા. **મમયાના**તિ મમ સન્તકં યાનં એતેસન્તિ મમયાના. **જીવિકાય દાતા**તિ જીવિતવુત્તિં દાતા. **વીમંસમાનો**તિ ઉપપરિક્ખમાનો. તદા કિર રાજા નિદ્દં અનોક્કન્તોવ ઓક્કન્તો વિય હુત્વા નિપજ્જિ. અથ તે થપતયો ''કતરસ્મિં દિસાભાગે ભગવા''તિ પુચ્છિત્વા ''અસુકસ્મિં નામા''તિ સુત્વા મન્તયિંસુ – ''યેન સમ્માસમ્બુદ્ધો, તેન સીસે કતે રાજા પાદતો હોતિ. યેન રાજા, તેન સીસે કતે સત્થા પાદતો હોતિ, કિં કરિસ્સામા''તિ? તતો નેસં એતદહોસિ – ''રાજા કુપ્પમાનો યં અમ્હાકં દેતિ, તં અચ્છિન્દેય્ય. ન ખો પન મયં સક્કોમ જાનમાના સત્થારં પાદતો કાતુ''ન્તિ રાજાનં પાદતો કત્વા નિપજ્જિંસુ. તં સન્ધાય અયં રાજા એવમાહ.

૩૭૪. પક્કામીતિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા કારાયનસ્સ ઠિતટ્ઠાનં ગતો, તં તત્થ અદિસ્વા ખન્ધાવારટ્ઠાનં ગતો, તત્થાપિ અઞ્ઞં અદિસ્વા તં ઇત્થિં પુચ્છિ. સા સબ્બં પવત્તિં આચિક્ખિ. રાજા – ''ન ઇદાનિ મયા એકકેન તત્થ ગન્તબ્બં, રાજગહં ગન્ત્વા ભાગિનેય્યેન સદ્ધિં આગન્ત્વા મય્હં રજ્જં ગણ્હિસ્સામી''તિ રાજગહં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે કણાજકભત્તઞ્ચેવ ભુઞ્જિ, બહલઉદકઞ્ચ પિવિ. તસ્સ સુખુમાલપકતિકસ્સ આહારો ન સમ્મા પરિણામિ. સો રાજગહં પાપુણન્તોપિ વિકાલે દ્વારેસુ પિહિતેસુ પાપુણિ. ''અજ્જ સાલાયં સયિત્વા સ્વે મય્હં ભાગિનેય્યં પસ્સિસ્સામી''તિ બહિનગરે સાલાય નિપજ્જિ. તસ્સ રત્તિભાગે ઉટ્ઠાનાનિ પવત્તિંસુ, કતિપયવારે બહિ નિક્ખમિ. તતો પટ્ઠાય પદસા ગન્તું અસક્કોન્તો તસ્સા ઇત્થિયા અઙ્કે નિપજ્જિત્વા બલવપચ્ચૂસે કાલમકાસિ. સા તસ્સ મતભાવં ઞત્વા – ''દ્વીસુ રજ્જેસુ રજ્જં કારેત્વા ઇદાનિ પરસ્સ બહિનગરે અનાથસાલાય અનાથકાલકિરિયં કત્વા નિપન્નો મય્હં સામિ કોસલરાજા''તિઆદીનિ વદમાના ઉચ્ચાસદ્દેન પરિદેવિતું આરભિ. મનુસ્સા સુત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા આગન્ત્વા દિસ્વા સઞ્જાનિત્વા આગતકારણં ઞત્વા મહાપરિહારેન સરીરકિચ્ચં કરિત્વા ''વિટટૂભં ગણ્હિસ્સામી''તિ ભેરિં ચરાપેત્વા બલકાયં સન્નિપાતેસિ. અમચ્ચા પાદેસુ પતિત્વા – ''સચે, દેવ, તુમ્હાકં માતુલો અરોગો અસ્સ, તુમ્હાકં ગન્તું યુત્તં ભવેય્ય, ઇદાનિ પન વિટટૂભોપિ તુમ્હે નિસ્સાય છત્તં ઉસ્સાપેતું અરહતિયેવા''તિ સઞ્ઞાપેત્વા નિવારેસું.

ધમ્મચેતિયાનીતિ ધમ્મસ્સ ચિત્તીકારવચનાનિ. તીસુ હિ રતનેસુ યત્થ કત્થચિ ચિત્તીકારે કતે સબ્બત્થ કતોયેવ હોતિ, તસ્મા ભગવતિ ચિત્તીકારે કતે ધમ્મોપિ કતોવ હોતીતિ ભગવા ''ધમ્મચેતિયાની''તિ આહ. **આદિબ્રહ્મચરિયકાની**તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતાનિ, પુબ્બભાગપટિપત્તિભૂતાનીતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ધમ્મચેતિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કણ્ણકત્થલસુત્તવણ્ણના

૩૭૫. એવં મે સુતન્તિ કણ્ણકત્થલસુત્તં. તત્થ **ઉરુઞ્ઞાય**ન્તિ **ઉરુઞ્ઞા**તિ તસ્સ રટ્ઠસ્સપિ નગરસ્સપિ એતદેવ નામં, ભગવા ઉરુઞ્ઞાનગરં ઉપનિસ્સાય વિહરતિ. **કણ્ણકત્થલે મિગદાયે**તિ તસ્સ નગરસ્સ અવિદૂરે કણ્ણકત્થલં

નામ એકો રમણીયો ભૂમિભાગો અત્થિ, સો મિગાનં અભયત્થાય દિન્નત્તા મિગદાયોતિ વુચ્ચતિ, તસ્મિં કણ્ણકત્થલે મિગદાયે. **કેનચિદેવ કરણીયેના**તિ ન અઞ્ઞેન, અનન્તરસુત્તે વુત્તકરણીયેનેવ. **સોમા ચ ભગિની સકુલા ચ ભગિની**તિ ઇમા દ્વે ભગિનિયો રઞ્ઞો પજાપતિયો. **ભત્તાભિહારે**તિ ભત્તં અભિહરણટ્ઠાને. રઞ્ઞો ભુઞ્જનટ્ઠાનઞ્હિ સબ્બાપિ ઓરોધા કટચ્છુઆદીનિ ગહેત્વા રાજાનં ઉપટ્ઠાતું ગચ્છન્તિ, તાપિ તથેવ અગમંસુ.

૩૭૬. **કિં પન, મહારાજા**તિ કસ્મા એવમાહ? રઞ્ઞો ગરહપરિમોચનત્થં. એવઞ્હિ પરિસા ચિન્તેય્ય – ''અયં રાજા આગચ્છમાનોવ માતુગામાનં સાસનં આરોચેતિ, મયં અત્તનો ધમ્મતાય ભગવન્તં દટ્ઠું આગતોતિ મઞ્ઞામ, અયં પન માતુગામાનં સાસનં ગહેત્વા આગતો, માતુગામદાસો મઞ્ઞે, એસ પુબ્બેપિ ઇમિનાવ કારણેન આગચ્છતી''તિ. પુચ્છિતો પન સો અત્તનો આગમનકારણં કથેસ્સતિ, એવમસ્સ અયં ગરહા ન ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ ગરહમોચનત્થં એવમાહ.

૩૭૮. **અબ્ભુદાહાસી**તિ કથેસિ. **સકિદેવ સબ્બં ઉસ્સતિ સબ્બં દક્ખિતી**તિ યો એકાવજ્જનેન એકચિત્તેન અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નં સબ્બં ઉસ્સતિ વા દક્ખિતિ વા, સો નત્થીતિ અત્થો. એકેન હિ ચિત્તેન અતીતં સબ્બં જાનિસ્સામીતિ આવજ્જિત્વાપિ અતીતં સબ્બં જાનિતું ન સક્કા, એકદેસમેવ જાનાતિ. અનાગતપચ્ચુપ્પન્નં પન તેન ચિત્તેન સબ્બેનેવ સબ્બં ન જાનાતીતિ. એસ નયો ઇતરેસુ. એવં એકચિત્તવસેનાયં પઞ્હો કથિતો. **હેતુરૂપ**ન્તિ હેતુસભાવં કારણજાતિકં. **સહેતુરૂપ**ન્તિ સકારણજાતિકં. **સમ્પરાયિકાહં, ભન્તે**તિ સમ્પરાયગુણં અહં, ભન્તે, પુચ્છામિ.

૩૭૯. **પઞ્ચિમાની**તિ ઇમસ્મિં સુત્તે પઞ્ચ પધાનિયઙ્ગાનિ લોકુત્તરમિસ્સકાનિ કથિતાનિ. કથિનઙ્ગણવાસીચૂળસમુદ્દત્થેરો પન ''તુમ્હાકં, ભન્તે, કિં રુચ્ચતી''તિ વુત્તે ''મય્હં લોકુત્તરાનેવાતિ રુચ્ચતી''તિ આહ. **પધાનવેમત્તત**ન્તિ પધાનનાનત્તં. અઞ્ઞાદિસમેવ હિ પુથુજ્જનસ્સ પધાનં, અઞ્ઞાદિસં સોતાપન્નસ્સ, અઞ્ઞાદિસં સકદાગામિનો, અઞ્ઞાદિસં અનાગામિનો, અઞ્ઞાદિસં અરહતો, અઞ્ઞાદિસં અસીતિમહાસાવકાનં, અઞ્ઞાદિસં દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં, અઞ્ઞાદિસં પચ્ચેકબુદ્ધાનં, અઞ્ઞાદિસં સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધાનં. પુથુજ્જનસ્સ પધાનં સોતાપન્નસ્સ પધાનં ન પાપુણાતિ…પે॰… પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પધાનં સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધસ્સ પધાનં ન પાપુણાતિ. ઇમમત્થં સન્ધાય ''પધાનવેમત્તતં વદામી''તિ આહ. **દન્તકારણં ગચ્છેય્યુ**ન્તિ યં અકૂટકરણં, અનવચ્છિન્દનં , ધુરસ્સ અચ્છિન્દનન્તિ દન્તેસુ કારણં દિસ્સતિ, તં કારણં ઉપગચ્છેય્યુન્તિ અત્થો. **દન્તભૂમિ**ન્તિ દન્તેહિ ગન્તબ્બભૂમિં. **અસ્સદ્ધો**તિઆદીસુ પુથુજ્જનસોતાપન્નસકદાગામિઅનાગામિનો ચત્તારોપિ અસ્સદ્ધા નામ. પુથુજ્જનો હિ સોતાપન્નસ્સ સદ્ધં અપ્પત્તોતિ અસ્સદ્ધો, સોતાપન્નો સકદાગામિસ્સ, સકદાગામી અનાગામિસ્સ, અનાગામી અરહતો સદ્ધં અપ્પત્તોતિ અસ્સદ્ધો, આબાધો અરહતોપિ ઉપ્પજ્જતીતિ પઞ્ચપિ **બહ્વાબાધા નામ** હોન્તિ. અરિયસાવકસ્સ પન સઠો માયાવીતિ નામં નત્થિ. તેનેવ થેરો – ''પઞ્ચ પધાનિયઙ્ગાનિ લોકુત્તરાનિ કથિતાનીતિ મય્હં રુચ્ચતી''તિ આહ. અસ્સખળુઙ્કસુત્તન્તે પન – ''તયો ચ, ભિક્ખવે, અસ્સખળુઙ્કે તયો ચ પુરિસખળુઙ્કે દેસેસ્સામી''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૪૧) એત્થ અરિયસાવકસ્સાપિ સમ્બોધિનામં આગતં , તસ્સ વસેન લોકુત્તરમિસ્સકા કથિતાતિ વુત્તં. પુથુજ્જનો પન સોતાપત્તિમગ્ગવીરિયં અસમ્પત્તો…પે॰… અનાગામી અરહત્તમગ્ગવીરિયં અસમ્પત્તોતિ કુસીતોપિ અસ્સદ્ધો વિય ચત્તારોવ હોન્તિ, તથા દુપ્પઞ્ઞો.

એવં પનેત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં વેદિતબ્બં – અદન્તહત્થિઆદયો વિય હિ મગ્ગપધાનરહિતો પુગ્ગલો. દન્તહત્થિઆદયો વિય મગ્ગપધાનવા. યથા અદન્તા હત્થિઆદયો કૂટાકારં અકત્વા અવિચ્છિન્દિત્વા ધુરં અપાતેત્વા દન્તગમનં વા ગન્તું દન્તભૂમિં વા પત્તું ન સક્કોન્તિ, એવમેવં મગ્ગપધાનરહિતો મગ્ગપધાનવતા

પત્તબ્બં પાપુણિતું નિબ્બત્તેતબ્બં ગુણં નિબ્બત્તેતું ન સક્કોતિ. યથા પન દન્તહત્થિઆદયો કૂટાકારં અકત્વા અવિચ્છિન્દિત્વા ધુરં અપાતેત્વા દન્તગમનં વા ગન્તું દન્તભૂમિં વા પત્તું સક્કોન્તિ , એવમેવં મગ્ગપધાનવા મગ્ગપધાનવતા પત્તબ્બં પાપુણિતું નિબ્બત્તેતબ્બં ગુણં નિબ્બત્તેતું સક્કોતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''સોતાપત્તિમગ્ગપધાનવા સોતાપત્તિમગ્ગપધાનવતા પત્તોકાસં પાપુણિતું નિબ્બત્તેતબ્બં ગુણં નિબ્બત્તેતું સક્કોતિ...પે॰... અરહત્તમગ્ગપધાનવા અરહત્તમગ્ગપધાનવતા પત્તોકાસં પાપુણિતું નિબ્બત્તેતબ્બં ગુણં નિબ્બત્તેતું સક્કોતી''તિ.

૩૮૦. **સમ્મપ્પધાના**તિ મગ્ગપધાનેન સમ્મપ્પધાના. **ન કિઞ્ચિ નાનાકરણં વદામિ યદિદં વિમુત્તિયા વિમુત્તિ**ન્તિ યં એકસ્સ ફલવિમુત્તિયા ઇતરસ્સ ફલવિમુત્તિં આરબ્ભ નાનાકરણં વત્તબ્બં સિયા, તં ન કિઞ્ચિ વદામીતિ અત્થો. **અચ્ચિયા વા અચ્ચિ**ન્તિ અચ્ચિયા વા અચ્ચિમ્હિ. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો, ભુમ્મત્થે હિ એતં ઉપયોગવચનં. **કિં પન ત્વં, મહારાજા**તિ, મહારાજ, કિં ત્વં? ''સન્તિ દેવા ચાતુમહારાજિકા, સન્તિ દેવા તાવતિંસા...પે॰... સન્તિ દેવા પરનિમ્મિતવસવત્તિનો, સન્તિ દેવા તતુત્તરિ''ન્તિ એવં દેવાનં અત્થિભાવં ન જાનાસિ, યેન એવં વદેસીતિ. તતો અત્થિભાવં જાનામિ, મનુસ્સલોકં પન આગચ્છન્તિ નાગચ્છન્તીતિ ઇદં પુચ્છન્તો **યદિ વા તે, ભન્તે**તિઆદિમાહ. **સબ્યાબજ્ઝા**તિ સદુક્ખા, સમુચ્છેદપ્પહાનેન અપ્પહીનચેતસિકદુક્ખા. **આગન્તારો**તિ ઉપપત્તિવસેન આગન્તારો. **અબ્યાબજ્ઝા**તિ સમુચ્છિન્નદુક્ખા. **અનાગન્તારો**તિ ઉપપત્તિવસેન અનાગન્તારો.

૩૮૧. **પહોતી**તિ સક્કોતિ. રાજા હિ પુઞ્ઞવન્તમ્પિ લાભસક્કારસમ્પન્નં યથા ન કોચિ ઉપસઙ્કમતિ, એવં કરોન્તો તમ્હા ઠાના ચાવેતું સક્કોતિ. તં અપુઞ્ઞવન્તમ્પિ સકલગામં પિણ્ડાય ચરિત્વા યાપનમત્તં અલભન્તં યથા લાભસક્કારસમ્પન્નો હોતિ, એવં કરોન્તો તમ્હા ઠાના ચાવેતું સક્કોતિ. બ્રહ્મચરિયવન્તમ્પિ ઇત્થીહિ સદ્ધિં સમ્પયોજેત્વા સીલવિનાસં પાપેન્તો બલક્કારેન વા ઉપ્પબ્બાજેન્તો તમ્હા ઠાના ચાવેતું સક્કોતિ. અબ્રહ્મચરિયવન્તમ્પિ સમ્પન્નકામગુણં અમચ્ચં બન્ધનાગારં પવેસેત્વા ઇત્થીનં મુખમ્પિ પસ્સિતું અદેન્તો તમ્હા ઠાના ચાવેતિ નામ. રટ્ઠતો પન યં ઇચ્છતિ, તં પબ્બાજેતિ નામ.

દસ્સનાયપિ નપ્પહોન્તીતિ કામાવચરે તાવ અબ્યાબજ્ઝે દેવે સબ્યાબજ્ઝા દેવા ચક્ખુવિઞ્ઞાણદસ્સનાયપિ નપ્પહોન્તિ. કસ્મા? અરહતો તત્થ ઠાનાભાવતો. રૂપાવચરે પન એકવિમાનસ્મિંયેવ તિટ્ઠન્તિ ચ નિસીદન્તિ ચાતિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણદસ્સનાય પહોન્તિ, એતેહિ દિટ્ઠં પન સલ્લક્ખિતં પટિવિદ્ધં લક્ખણં દટ્ઠું સલ્લક્ખિતું પટિવિજ્ઝિતું ન સક્કોન્તીતિ ઞાણચક્ખુના દસ્સનાય નપ્પહોન્તિ, ઉપરિદેવે ચ ચક્ખુવિઞ્ઞાણદસ્સનેનાપીતિ.

૩૮૨. **કો નામો અયં, ભન્તે**તિ રાજા થેરં જાનન્તોપિ અજાનન્તો વિય પુચ્છતિ. કસ્મા? પસંસિતુકામતાય. **આનન્દરૂપો**તિ આનન્દસભાવો. બ્રહ્મપુચ્છાપિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. **અથ ખો અઞ્ઞતરો પુરિસો**તિ સા કિર કથા વિટટૂભેનેવ કથિતા, તે ''તયા કથિતા, તયા કથિતા''તિ કુપિતા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઇમસ્મિંયેવ ઠાને અત્તનો અત્તનો બલકાયં ઉટ્ઠાપેત્વા કલહમ્પિ કરેય્યુન્તિ નિવારણત્થં સો રાજપુરિસો એતદવોચ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. અયં પન દેસના નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેન નિટ્ઠિતાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

કણ્ણકત્થલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુત્થવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. બ્રાહ્મણવગ્ગો

૧. બ્રહ્માયુસુત્તવણ્ણના

૩૮૩. એવં મે સુતન્તિ બ્રહ્માયુસુત્તં. તત્થ **મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિ**ન્તિ **મહતા**તિ ગુણમહત્તેનપિ મહતા, સઙ્ખ્યામહત્તેનપિ. સો હિ ભિક્ખુસઙ્ઘો ગુણેહિપિ મહા અહોસિ અપ્પિચ્છતાદિગુણસમન્નાગતત્તા, સઙ્ખ્યાયપિ મહા પઞ્ચસતસઙ્ખ્યત્તા. ભિક્ખૂનં સઙ્ઘેન **ભિક્ખુસઙ્ઘેન**, દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞસઙ્ઘાતસઙ્ઘાતેન સમણગણેનાતિ અત્થો. **સદ્ધિ**ન્તિ એકતો. **પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહી**તિ પઞ્ચ મત્તા એતેસન્તિ પઞ્ચમત્તાનિ. મત્તાતિ પમાણં વુચ્ચતિ, તસ્મા યથા ભોજને મત્તઞ્ઞૂતિ વુત્તે ભોજને મત્તં જાનાતિ પમાણં જાનાતીતિ અત્થો હોતિ, એવમિધાપિ તેસં ભિક્ખુસતાનં પઞ્ચમત્તા પઞ્ચપમાણન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. ભિક્ખૂનં સતાનિ ભિક્ખુસતાનિ. તેહિ **પઞ્ચમત્તેહિ ભિક્ખુસતેહિ**.

વીસવસ્સસતિકોતિ વીસાધિકવસ્સસતિકો. **તિણ્ણં વેદાન**ન્તિ ઇરુવેદયજુવેદસામવેદાનં. ઓટ્ઠપહતકરણવસેન પારં ગતોતિ **પારગૂ**. સહ નિઘણ્ડુના ચ કેટુભેન ચ **સનિઘણ્ડુકેટુભાનં**, **નિઘણ્ડૂ**તિ નામનિઘણ્ડુરુક્ખાદીનં વેવચનપ્પકાસકં સત્થં. **કેટુભ**ન્તિ કિરિયાકપ્પવિકપ્પો કવીનં ઉપકારાય સત્થં. સહ અક્ખરપ્પભેદેન **સક્ખરપ્પભેદાનં**. **અક્ખરપ્પભેદો**તિ સિક્ખા ચ નિરુત્તિ ચ. **ઇતિહાસપઞ્ચમાન**ન્તિ આથબ્બણવેદં ચતુત્થં કત્વા ''ઇતિહ આસ ઇતિહ આસા''તિ ઈદિસવચનપ્પટિસંયુત્તો પુરાણકથાસઙ્ખાતો ઇતિહાસો પઞ્ચમો એતેસન્તિ ઇતિહાસપઞ્ચમા, તેસં **ઇતિહાસપઞ્ચમાનં**. પદઞ્ચ તદવસેસઞ્ચ બ્યાકરણં અધીયતિ પવેદેતિ ચાતિ **પદકો વેય્યાકરણો**. **લોકાયતં** વુચ્ચતિ વિતણ્ડવાદસત્થં. **મહાપુરિસલક્ખણ**ન્તિ મહાપુરિસાનં બુદ્ધાદીનં લક્ખણદીપકં દ્વાદસસહસ્સગન્થપ્પમાણં સત્થં, યત્થ સોળસસહસ્સગાથાપરિમાણાય **બુદ્ધમન્તા** નામ અહેસું, યેસં વસેન ''ઇમિના લક્ખણેન સમન્નાગતા બુદ્ધા નામ હોન્તિ, ઇમિના પચ્ચેકબુદ્ધા નામ હોન્તિ, ઇમિના દ્વે અગ્ગસાવકા, અસીતિમહાસાવકા, બુદ્ધમાતા, બુદ્ધપિતા, અગ્ગુપટ્ઠાકો, અગ્ગુપટ્ઠાયિકા, રાજા ચક્કવત્તી''તિ અયં વિસેસો ઞાયતિ. **અનવયો**તિ ઇમેસુ લોકાયતમહાપુરિસલક્ખણેસુ અનૂનો પરિપૂરકારી, અવયો ન હોતીતિ વુત્તં હોતિ. અવયો નામ યો તાનિ અત્થતો ચ ગન્થતો ચ સન્ધારેતું ન સક્કોતિ. **અસ્સોસિ ખો**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં સિયા, તં સાલેય્યકસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૧.૪૩૯ આદયો) વુત્તમેવ.

૩૮૪. અયં તાતાતિ અયં મહલ્લકતાય ગન્તું અસક્કોન્તો માણવં આમન્તેત્વા એવમાહ. અપિચ એસ બ્રાહ્મણો ચિન્તેસિ ''ઇમસ્મિં લોકે 'અહં બુદ્ધો અહં બુદ્ધો'તિ ઉગ્ગતસ્સ નામં ગહેત્વા બહૂ જના વિચરન્તિ, તસ્મા ન મે અનુસ્સવમત્તેનેવ ઉપસઙ્કમિતું યુત્તં. એકચ્ચઞ્હિ ઉપસઙ્કમન્તસ્સ અપક્કમનમ્પિ ગરુ હોતિ, અનત્થોપિ ઉપ્પજ્જતિ. યંનૂનાહં મમ અન્તેવાસિકં પેસેત્વા 'બુદ્ધો વા નો વા'તિ જાનિત્વા ઉપસઙ્કમેય્ય''ન્તિ તસ્મા માણવં આમન્તેત્વા ''અયં તાતા''તિઆદિમાહ. **તં ભવન્ત**ન્તિ તસ્સ ભવતો. **તથા સન્તંયેવા**તિ તથા સતોયેવ. ઇદઞ્હિ ઇત્થમ્ભૂતાખ્યાનત્થે ઉપયોગવચનં. **યથા કથં પનાહં, ભો**તિ એત્થ કથં પનાહં, ભો, તં ભવન્તં ગોતમં જાનિસ્સામિ, યથા સક્કા સો ઞાતું, તથા મે આચિક્ખાતિ અત્થો. **યથા**તિ વા નિપાતમત્તમેવેતં. **કથ**ન્તિ અયં આકારપુચ્છા, કેનાકારેનાહં ભવન્તં ગોતમં જાનિસ્સામીતિ અત્થો.

એવં વુત્તે કિર નં ઉપજ્ઝાયો – ''કિં ત્વં, તાત, પથવિયં ઠિતો પથવિં ન પસ્સામીતિ વિય ચન્દિમસૂરિયાનં ઓભાસે ઠિતો ચન્દિમસૂરિયે ન પસ્સામીતિ વિય વદસી''તિઆદીનિ વત્વા જાનનાકારં દસ્સેન્તો **આગતાનિ ખો**

તાતાતિઆદિમાહ. તત્થ **મન્તેસૂ**તિ વેદેસુ. તથાગતો કિર ઉપ્પજ્જિસ્સતીતિ પટિકચ્ચેવ સુદ્ધાવાસા દેવા વેદેસુ લક્ખણાનિ પક્ખિપિત્વા ''બુદ્ધમન્તા નામ એતે''તિ બ્રાહ્મણવેસેન વેદે વાચેન્તિ ''તદનુસારેન મહેસક્ખા સત્તા તથાગતં જાનિસ્સન્તી''તિ. તેન પુબ્બે વેદેસુ મહાપુરિસલક્ખણાનિ આગચ્છન્તિ. પરિનિબ્બુતે પન તથાગતે અનુક્કમેન અન્તરધાયન્તિ, તેન એતરહિ નત્થિ. **મહાપુરિસસ્સા**તિ પણિધિસમાદાનઞાણકરુણાદિગુણમહતો પુરિસસ્સ. **દ્વેયેવ ગતિયો**તિ દ્વે એવ નિટ્ઠા . કામઞ્ચાયં ગતિસદ્દો – ''પઞ્ચ ખો ઇમા , સારિપુત્ત, ગતિયો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૩) ભવભેદે વત્તતિ, ''ગતિ મિગાનં પવન''ન્તિઆદીસુ (પરિ॰ ૩૩૯) નિવાસટ્ઠાને, ''એવં અધિમત્તગતિમન્તો''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૧) પઞ્ઞાય, ''ગતિગત''ન્તિઆદીસુ વિસટભાવે, ઇધ પન નિટ્ઠાયં વત્તતીતિ વેદિતબ્બો. તત્થ કિઞ્ચાપિ યેહિ સમન્નાગતો રાજા હોતિ, ન તેહેવ બુદ્ધો હોતિ, જાતિસામઞ્ઞતો પન તાનિયેવ તાનીતિ વુચ્ચન્તિ. તેન વુત્તં – ''યેહિ સમન્નાગતસ્સા''તિ. **સચે અગારં અજ્ઝાવસતી**તિ યદિ અગારે વસતિ, રાજા હોતિ ચક્કવત્તી. ચતૂહિ અચ્છરિયધમ્મેહિ સઙ્ગહવત્થૂહિ ચ લોકં રઞ્જનતો **રાજા**. ચક્કરતનં વત્તેતિ, ચતૂહિ સમ્પત્તિચક્કેહિ વત્તેતિ, તેહિ ચ પરં વત્તેતિ, પરહિતાય ચ ઇરિયાપથચક્કાનં વત્તો એતસ્મિં અત્થીતિ **ચક્કવત્તી**. એત્થ ચ રાજાતિ સામઞ્ઞં, ચક્કવત્તીતિ વિસેસનં. ધમ્મેન ચરતીતિ **ધમ્મિકો**, ઞાયેન સમેન વત્તતીતિ અત્થો. ધમ્મેન રજ્જં લભિત્વા રાજા જાતોતિ **ધમ્મરાજા**. પરહિતધમ્મકરણેન વા **ધમ્મિકો**, અત્તહિતધમ્મકરણેન **ધમ્મરાજા**. ચતુરન્તાય ઇસ્સરોતિ **ચાતુરન્તો**, ચતુસમુદ્દન્તાય ચતુબ્બિધદીપભૂસિતાય ચ પથવિયા ઇસ્સરોતિ અત્થો. અજ્ઝત્તં કોપાદિપચ્ચત્થિકે બહિદ્ધા ચ સબ્બરાજાનો વિજેસીતિ **વિજિતાવી**. **જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો**તિ જનપદે થાવરભાવં ધુવભાવં પત્તો, ન સક્કા કેનચિ ચાલેતું, જનપદો વા તમ્હિ થાવરિયપ્પત્તો અનુસ્સુક્કો સકમ્મનિરતો અચલો અસમ્પવેધીતિ જનપદત્થાવરિયપ્પત્તો. **સેય્યથિદ**ન્તિ નિપાતો, તસ્સ તાનિ કતમાનીતિ અત્થો. **ચક્કરતન**ન્તિઆદીસુ ચક્કઞ્ચ તં રતિજનનત્થેન રતનઞ્ચાતિ **ચક્કરતનં**. એસેવ નયો સબ્બત્થ.

ઇમેસુ પન રતનેસુ અયં ચક્કવત્તિરાજા ચક્કરતનેન અજિતં જિનાતિ, હત્થિઅસ્સરતનેહિ વિજિતે યથાસુખં અનુવિચરતિ, પરિણાયકરતનેન વિજિતમનુરક્ખતિ, સેસેહિ ઉપભોગસુખમનુભવતિ. પઠમેન ચસ્સ ઉસ્સાહસત્તિયોગો, હત્થિઅસ્સગહપતિરતનેહિ પભુસત્તિયોગો, પચ્છિમેન મન્તસત્તિયોગો સુપરિપુણ્ણો હોતિ, ઇત્થિમણિરતનેહિ તિવિધસત્તિયોગફલં. સો ઇત્થિમણિરતનેહિ ભોગસુખમનુભવતિ, સેસેહિ ઇસ્સરિયસુખં. વિસેસતો ચસ્સ પુરિમાનિ તીણિ અદોસકુસલમૂલજનિતકમ્માનુભાવેન સમ્પજ્જન્તિ, મજ્ઝિમાનિ અલોભકુસલમૂલજનિતકમ્માનુભાવેન, પચ્છિમમેકં અમોહકુસલમૂલજનિતકમ્માનુભાવેનાતિ વેદિતબ્બં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન બોજ્ઝઙ્ગસંયુત્તે રતનસુત્તસ્સ (સં॰ નિ॰ ૫.૨૨૨-૨૨૩) ઉપદેસતો ગહેતબ્બો. અપિચ બાલપણ્ડિતસુત્તેપિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૫) ઇમેસં રતનાનં ઉપ્પત્તિક્કમેન સદ્ધિં વણ્ણના આગમિસ્સતિ.

પરોસહસ્સન્તિ અતિરેકસહસ્સં. **સૂરા**તિ અભીરુકજાતિકા. **વીરઙ્ગરૂપા**તિ દેવપુત્તસદિસકાયા, એવં તાવ એકે વણ્ણયન્તિ, અયં પનેત્થ સભાવો – **વીરા**તિ ઉત્તમસૂરા વુચ્ચન્તિ. વીરાનં અઙ્ગં વીરઙ્ગં, વીરકારણં વીરિયન્તિ વુત્તં હોતિ. વીરઙ્ગં રૂપં એતેસન્તિ **વીરઙ્ગરૂપા**, વીરિયમયસરીરા વિયાતિ વુત્તં હોતિ. **પરસેનપ્પમદ્દના**તિ સચે પટિમુખં તિટ્ઠેય્ય પરસેના, તં મદ્દિતું સમત્થાતિ અધિપ્પાયો. **ધમ્મેના**તિ ''પાણો ન હન્તબ્બો''તિઆદિના પઞ્ચસીલધમ્મેન.

અરહં હોતિ સમ્માસમ્બુદ્ધો લોકે વિવટ્ટચ્છદોતિ એત્થ રાગદોસમોહમાનદિટ્ઠિઅવિજ્જાદુચ્ચરિતછદનેહિ સત્તહિ પટિચ્છન્ને કિલેસન્ધકારલોકે તં છદનં વિવટ્ટેત્વા સમન્તતો સઞ્જાતાલોકો હુત્વા ઠિતોતિ **વિવટ્ટચ્છદો**. તત્થ પઠમેન પદેન પૂજારહતા, દુતિયેન તસ્સા હેતુ યસ્મા સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ, તતિયેન બુદ્ધત્તહેતુભૂતા વિવટ્ટચ્છદતા વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. અથ વા વિવટ્ટો ચ વિચ્છદો ચાતિ **વિવટ્ટચ્છદો**, વટ્ટરહિતો છદનરહિતો ચાતિ વુત્તં હોતિ. તેન અરહં

વદ્દાભાવેન, સમ્માસમ્બુદ્ધો છદનાભાવેનાતિ એવં પુરિમપદદ્વયસ્સેવ હેતુદ્વયં વુત્તં હોતિ. દુતિયવેસારજ્જેન ચેત્થ પુરિમસિદ્ધિ, પઠમેન દુતિયસિદ્ધિ, તતિયચતુત્થેહિ તતિયસિદ્ધિ હોતિ. પુરિમઞ્ચ ધમ્મચક્ખું, દુતિયં બુદ્ધચક્ખું, તતિયં સમન્તચક્ખું સાધેતીતિપિ વેદિતબ્બં. **ત્વં મન્તાનં પટિગ્ગહેતા**તિ ઇમિનાસ્સ સૂરભાવં જનેતિ.

૩૮૫. સોપિ તાય આચરિયકથાય લક્ખણેસુ વિગતસમ્મોહો એકોભાસજાતો વિય બુદ્ધમન્તે સમ્પસ્સમાનો **એવં, ભો**તિ આહ. તસ્સત્થો – યથા, ભો, મં ત્વં વદસિ, એવં કરિસ્સામીતિ. **સમન્નેસી**તિ ગવેસિ, એકં દ્વેતિ વા ગણયન્તો સમાનયિ. **અદ્દસા ખો**તિ કથં અદ્દસ? બુદ્ધાનઞ્હિ નિસિન્નાનં વા નિપન્નાનં વા કોચિ લક્ખણં પરિયેસિતું ન સક્કોતિ, ઠિતાનં પન ચઙ્કમન્તાનં વા સક્કોતિ. તસ્મા લક્ખણપરિયેસનત્થં આગતં દિસ્વા બુદ્ધા ઉટ્ઠાયાસના તિટ્ઠન્તિ વા ચઙ્કમં વા અધિટ્ઠહન્તિ. ઇતિ લક્ખણદસ્સનાનુરૂપે ઇરિયાપથે વત્તમાનસ્સ અદ્દસ. **યેભુય્યેના**તિ પાયેન, બહુકાનિ અદ્દસ, અપ્પાનિ ન અદ્દસાતિ અત્થો. તતો યાનિ ન અદ્દસ, તેસં દીપનત્થં વુત્તં **ઠપેત્વા દ્વે**તિ. **કઙ્ખતી**તિ ‘‘અહો વત પસ્સેય્ય’’ન્તિ પત્થનં ઉપ્પાદેતિ. **વિચિકિચ્છતી**તિ તતો તતો તાનિ વિચિનન્તો કિચ્છતિ ન સક્કોતિ દટ્ઠું. **નાધિમુચ્ચતી**તિ તાય વિચિકિચ્છાય સન્નિટ્ઠાનં ન ગચ્છતિ. **ન સમ્પસીદતી**તિ તતો ‘‘પરિપુણ્ણલક્ખણો અય’’ન્તિ ભગવતિ પસાદં નાપજ્જતિ. કઙ્ખાય વા દુબ્બલા વિમતિ વુત્તા, વિચિકિચ્છાય મજ્ઝિમા, અનધિમુચ્ચનતાય બલવતી, અસમ્પસાદેન તેહિ તીહિ ધમ્મેહિ ચિત્તસ્સ કાલુસ્સિયભાવો. **કોસોહિતે**તિ વત્થિકોસેન પટિચ્છન્ને. **વત્થગુય્હે**તિ અઙ્ગજાતે. ભગવતો હિ વારણસ્સેવ કોસોહિતવત્થગુય્હં સુવણ્ણવણ્ણં પદુમગબ્ભસમાનં, તં સો વત્થપટિચ્છન્નત્તા, અન્તોમુખગતાય ચ જિવ્હાય પહૂતભાવં અસલ્લક્ખેન્તો તેસુ દ્વીસુ લક્ખણેસુ કઙ્ખી અહોસિ વિચિકિચ્છી.

અથ ખો ભગવાતિ અથ ભગવા ચિન્તેસિ – ‘‘સચાહં ઇમસ્સ એતાનિ દ્વે લક્ખણાનિ ન દસ્સેસ્સામિ, નિક્કઙ્ખો ન ભવિસ્સતિ. એતસ્સ કઙ્ખાય સતિ આચરિયોપિસ્સ નિક્કઙ્ખો ન ભવિસ્સતિ, અથ મં દસ્સનાય ન આગમિસ્સતિ, અનાગતો ધમ્મં ન સોસ્સતિ, ધમ્મં અસુણન્તો તીણિ સામઞ્ઞફલાનિ ન સચ્છિકરિસ્સતિ. એતસ્મિં પન નિક્કઙ્ખે આચરિયોપિસ્સ નિક્કઙ્ખો મં ઉપસઙ્કમિત્વા ધમ્મં સુત્વા તીણિ સામઞ્ઞફલાનિ સચ્છિકરિસ્સતિ. એતદત્થંયેવ ચ મયા પારમિયો પૂરિતા. દસ્સેસ્સામિસ્સ તાનિ લક્ખણાની’’તિ.

તથારૂપં ઇદ્ધાભિસઙ્ખારમકાસિ. કથંરૂપં? કિમેત્થ અઞ્ઞેન વત્તબ્બં? વુત્તમેતં નાગસેનત્થેરેનેવ મિલિન્દરઞ્ઞા પુટ્ઠેન –

આહ ચ દુક્કરં, ભન્તે નાગસેન, ભગવતા કતન્તિ. કિં મહારાજાતિ? મહાજનેન હિરિકરણોકાસં બ્રહ્માયુબ્રાહ્મણસ્સ ચ અન્તેવાસિઉત્તરસ્સ ચ બાવરિયસ્સ અન્તેવાસીનં સોળસબ્રાહ્મણાનઞ્ચ સેલસ્સ ચ બ્રાહ્મણસ્સ અન્તેવાસીનં તિસતમાણવાનઞ્ચ દસ્સેસિ, ભન્તેતિ. ન, મહારાજ, ભગવા ગુય્હં દસ્સેતિ, છાયં ભગવા દસ્સેતિ, ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખરિત્વા નિવાસનનિવત્થં કાયબન્ધનબદ્ધં ચીવરપારુતં છાયારૂપકમત્તં દસ્સેસિ મહારાજાતિ. છાયં દિટ્ઠે સતિ દિટ્ઠોયેવ. નનુ, ભન્તેતિ? તિટ્ઠતેતં, મહારાજ, હદયરૂપં દિસ્વા બુજ્ઝનકસત્તો ભવેય્ય, હદયમંસં નીહરિત્વા દસ્સેય્ય સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ. કલ્લોસિ, ભન્તે નાગસેનાતિ.

નિન્નામેત્વાતિ નીહરિત્વા. **અનુમસી**તિ કથિનસૂચિં વિય કત્વા અનુમજ્જિ. તથા કરણેન ચેત્થ મુદુભાવો, કણ્ણસોતાનુમસનેન દીઘભાવો, નાસિકસોતાનુમસનેન તનુભાવો, નલાટચ્છાદનેન પુથુલભાવો પકાસિતોતિ વેદિતબ્બો. **ઉભોપિ કણ્ણસોતાની**તિઆદીસુ ચેત્થ બુદ્ધાનં કણ્ણસોતેસુ મલં વા જલ્લિકા વા નત્થિ, ધોવિત્વા

ઠપિતરજતપનાળિકા વિય હોન્તિ, તથા નાસિકસોતેસુ, તાનિપિ હિ સુપરિકમ્મકતકઞ્ચનપનાળિકા વિય ચ મણિપનાળિકા વિય ચ હોન્તિ. તસ્મા જિવ્હં નીહરિત્વા કથિનસૂચિં વિય કત્વા મુખપરિયન્તે ઉપસંહરન્તો દક્ખિણકણ્ણસોતં પવેસેત્વા તતો નીહરિત્વા વામકણ્ણસોતં પવેસેસિ, તતો નીહરિત્વા દક્ખિણનાસિકસોતં પવેસેત્વા તતો નીહરિત્વા વામનાસિકસોતં પવેસેસિ, તતો નીહરિત્વા પુથુલભાવં દસ્સેન્તો રત્તવલાહકેન અડ્ઢચન્દં વિય ચ સુવણ્ણપત્તં વિય ચ રત્તકમ્બલપટલેન વિજ્જુજોતસદિસાય જિવ્હાય કેવલકપ્પં નલાટમણ્ડલં પટિચ્છાદેસિ.

યંનૂનાહન્તિ કસ્મા ચિન્તેસિ? અહઞ્હિ મહાપુરિસલક્ખણાનિ સમન્નેસિત્વા ગતો ''દિટ્ઠાનિ તે, તાત, મહાપુરિસલક્ખણાની''તિ આચરિયેન પુચ્છિતો ''આમ, આચરિયા''તિ વત્તું સક્ખિસ્સામિ. સચે પન મં ''કિરિયાકરણમસ્સ કીદિસ''ન્તિ પુચ્છિસ્સતિ , તં વત્તું ન સક્ખિસ્સામિ, ન જાનામીતિ વુત્તે પન આચરિયો કુજ્ઝિસ્સતિ ''નનુ ત્વં મયા સબ્બમ્પેતં જાનનત્થાય પેસિતો, કસ્મા અજાનિત્વા આગતોસી''તિ, તસ્મા યન્નૂનાહન્તિ ચિન્તેત્વા અનુબન્ધિ. ભગવા ન્હાનટ્ઠાનં મુખધોવનટ્ઠાનં સરીરપટિજગ્ગનટ્ઠાનં રાજરાજમહામત્તાદીનં ઓરોધેહિ સદ્ધિં પરિવારેત્વા નિસિન્નટ્ઠાનન્તિ ઇમાનિ ચત્તારિ ઠાનાનિ ઠપેત્વા સેસટ્ઠાનેસુ અન્તમસો એકગન્ધકુટિયમ્પિ ઓકાસમકાસિ.

ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે – ''અયં કિર બ્રહ્માયુબ્રાહ્મણસ્સ માણવો ઉત્તરો નામ 'બુદ્ધો વા નો વા'તિ તથાગતસ્સ બુદ્ધભાવં વીમંસન્તો ચરતિ, બુદ્ધવીમંસકો નામાય''ન્તિ પાકટો જાતો. યમ્હિ યમ્હિ ઠાને બુદ્ધા વસન્તિ, પઞ્ચ કિચ્ચાનિ કતાનેવ હોન્તિ, તાનિ હેટ્ઠા દસ્સિતાનેવ . તત્થ પચ્છાભત્તં અલઙ્કતધમ્માસને નિસીદિત્વા દન્તખચિતં ચિત્તબીજનિં ગહેત્વા મહાજનસ્સ ધમ્મં દેસેન્તે ભગવતિ ઉત્તરોપિ અવિદૂરે નિસીદતિ. ધમ્મસ્સવનપરિયોસાને સદ્ધા મનુસ્સા સ્વાતનાય ભગવન્તં નિમન્તેત્વા માણવમ્પિ ઉપસઙ્કમિત્વા એવં વદન્તિ – ''તાત, અમ્હેહિ ભગવા નિમન્તિતો, ત્વમ્પિ ભગવતા સદ્ધિં આગન્ત્વા અમ્હાકં ગેહે ભત્તં ગણ્હેય્યાસી''તિ. પુનદિવસે તથાગતો ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ગામં પવિસતિ, ઉત્તરોપિ પદવારે પદવારે પરિગ્ગણ્હન્તો પદાનુપદિકો અનુબન્ધતિ. કુલગેહં પવિટ્ઠકાલે દક્ખિણોદકગ્ગહણં આદિં કત્વા સબ્બં ઓલોકેન્તો નિસીદતિ. ભત્તકિચ્ચાવસાને તથાગતસ્સ પત્તં ભૂમિયં ઠપેત્વા નિસિન્નકાલે માણવકસ્સ પાતરાસભત્તં સજ્જેન્તિ. સો એકમન્તે નિસિન્નો ભુઞ્જિત્વા પુન આગન્ત્વા સત્થુ સન્તિકે ઠત્વા ભત્તાનુમોદનં સુત્વા ભગવતા સદ્ધિંયેવ વિહારં ગચ્છતિ.

તત્થ ભગવા ભિક્ખૂનં ભત્તકિચ્ચપરિયોસાનં આગમેન્તો ગન્ધમણ્ડલમાળે નિસીદતિ. ભિક્ખૂહિ ભત્તકિચ્ચં કત્વા પત્તચીવરં પટિસામેત્વા આગમ્મ વન્દિત્વા કાલે આરોચિતે ભગવા ગન્ધકુટિં પવિસતિ, માણવોપિ ભગવતા સદ્ધિંયેવ ગચ્છતિ. ભગવા પરિવારેત્વા આગતં ભિક્ખુસઙ્ઘં ગન્ધકુટિપ્પમુખે ઠિતો ઓવદિત્વા ઉય્યોજેત્વા ગન્ધકુટિં પવિસતિ, માણવોપિ પવિસતિ. ભગવા ખુદ્દકમઞ્ચે અપ્પમત્તકં કાલં નિસીદતિ, માણવોપિ અવિદૂરે ઓલોકેન્તો નિસીદતિ. ભગવા મુહુત્તં નિસીદિત્વા સીસોક્કમનં દસ્સેતિ, – ''ભોતો ગોતમસ્સ વિહારવેલા ભવિસ્સતી''તિ માણવો ગન્ધકુટિદ્વારં પિદહન્તો નિક્ખમિત્વા એકમન્તં નિસીદતિ. મનુસ્સા પુરેભત્તં દાનં દત્વા ભુત્તપાતરાસા સમાદિન્નઉપોસથઙ્ગા સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગા માલાગન્ધાદિહત્થા ધમ્મં સુણિસ્સામાતિ વિહારં આગચ્છન્તિ, ચક્કવત્તિનો ખન્ધાવારટ્ઠાનં વિય હોતિ.

ભગવા મુહુત્તં સીહસેય્યં કપ્પેત્વા વુટ્ઠાય પુબ્બભાગેન પરિચ્છિન્દિત્વા સમાપત્તિં સમાપજ્જતિ. સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય મહાજનસ્સ આગતભાવં ઞત્વા ગન્ધકુટિતો નિક્ખમ્મ મહાજનપરિવુતો ગન્ધમણ્ડલમાળં ગન્ત્વા

પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસનગતો પરિસાય ધમ્મં દેસેતિ. માણવોપિ અવિદૂરે નિસીદિત્વા – ''કિં નુ ખો સમણો ગોતમો ગેહસ્સિતવસેન પરિસં ઉસ્સાદેન્તો વા અપસાદેન્તો વા ધમ્મં દેસેતિ, ઉદાહુ નો''તિ અક્ખરક્ખરં પદં પદં પરિગ્ગણ્હાતિ. ભગવા તથાવિધં કથં અકથેત્વાવ કાલં ઞત્વા દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. માણવો ઇમિના નિયામેન પરિગ્ગણ્હન્તો સત્ત માસે એકતો વિચરિત્વા ભગવતો કાયદ્વારાદીસુ અણુમત્તમ્પિ અવક્ખલિતં ન અદ્દસ. અનચ્છરિયઞ્ચેતં, યં બુદ્ધભૂતસ્સ મનુસ્સભૂતો માણવો ન પસ્સેય્ય, યસ્સ બોધિસત્તભૂતસ્સ છબ્બસ્સાનિ પધાનભૂમિયં અમનુસ્સભૂતો મારો દેવપુત્તો ગેહસ્સિતવિતક્કમત્તમ્પિ અદિસ્વા બુદ્ધભૂતં એકસંવચ્છરં અનુબન્ધિત્વા કિઞ્ચિ અપસ્સન્તો –

> ''સત્ત વસ્સાનિ ભગવન્તં, અનુબન્ધિં પદાપદં;
> ઓતારં નાધિગચ્છિસ્સં, સમ્બુદ્ધસ્સ સતીમતો''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૪૮) –

આદિગાથાયો વત્વા પક્કામિ. તતો માણવો ચિન્તેસિ – ''અહં ભવન્તં ગોતમં સત્ત માસે અનુબન્ધમાનો કિઞ્ચિ વજ્જં ન પસ્સામિ. સચે પનાહં અઞ્ઞેપિ સત્ત માસે સત્ત વા વસ્સાનિ વસ્સસતં વા વસ્સસહસ્સં વા અનુબન્ધેય્યં, નેવસ્સ વજ્જં પસ્સેય્યં. આચરિયો ખો પનસ્સ મે મહલ્લકો, યોગક્ખેમં નામ ન સક્કા જાનિતું. સમણસ્સ ગોતમસ્સ સભાવગુણેનેવ બુદ્ધભાવં વત્વા મય્હં આચરિયસ્સ આરોચેસ્સામી''તિ ભગવન્તં આપુચ્છિત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં વન્દિત્વા નિક્ખમિ.

આચરિયસ્સ સન્તિકઞ્ચ પન ગન્ત્વા – ''કચ્ચિ, તાત ઉત્તર, તં ભવન્તં ગોતમં તથાસન્તંયેવ સદ્દો અબ્ભુગ્ગતો''તિ પુચ્છિતો, ''આચરિય, કિં વદેસિ? ચક્કવાળં અતિસમ્બાધં, ભવગ્ગં અતિનીચં, તસ્સ હિ, ભોતો ગોતમસ્સ આકાસં વિય અપરિયન્તો ગુણગણો. તથાસન્તંયેવ, ભો, તં ભવન્તં ગોતમ''ન્તિઆદીનિ વત્વા યથાદિટ્ઠાનિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ પટિપાટિયા આચિક્ખિત્વા કિરિયસમાચારં આચિક્ખિ. તેન વુત્તં – ''અથ ખો ઉત્તરો માણવો...પે॰... એદિસો ચ એદિસો ચ ભવં ગોતમો તતો ચ ભિય્યો''તિ.

૩૮૬. તત્થ **સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો**તિ યથા હિ અઞ્ઞેસં ભૂમિયં પાદં ઠપેન્તાનં અગ્ગતલં વા પણ્હિ વા પસ્સં વા પઠમં ફુસતિ, વેમજ્ઝં વા પન છિદ્દં હોતિ, ઉક્ખિપન્તાનમ્પિ અગ્ગતલાદીસુ એકકોટ્ઠાસોવ પઠમં ઉટ્ઠહતિ, ન એવં તસ્સ. તસ્સ પન સુવણ્ણપાદુકતલં વિય એકપ્પહારેનેવ સકલં પાદતલં ભૂમિં ફુસતિ, ભૂમિતો ઉટ્ઠહતિ. તસ્મા ''સુપ્પતિટ્ઠિતપાદો ખો પન સો ભવં ગોતમો''તિ વદતિ.

તત્રિદં ભગવતો સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાય – સચેપિ હિ ભગવા અનેકસતપોરિસં નરકં અક્કમિસ્સામીતિ પાદં નીહરતિ, તાવદેવ નિન્નટ્ઠાનં વાતપૂરિતં વિય કમ્મારભસ્તં ઉન્નમિત્વા પથવીસમં હોતિ, ઉન્નતટ્ઠાનમ્પિ અન્તો પવિસતિ. દૂરે અક્કમિસ્સામીતિ અભિનીહરન્તસ્સ સિનેરુપ્પમાણોપિ પબ્બતો સેદિતવેત્તઙ્કુરો વિય નમિત્વા પાદસમીપં આગચ્છતિ. તથા હિસ્સ યમકપાટિહારિયં કત્વા યુગન્ધરપબ્બતં અક્કમિસ્સામીતિ પાદે અભિનીહરતો પબ્બતો નમિત્વા પાદસમીપં આગતો, સો તં અક્કમિત્વા દુતિયપાદેન તાવતિંસભવનં અક્કમિ. ન હિ ચક્કલક્ખણેન પતિટ્ઠાતબ્બટ્ઠાનં વિસમં ભવિતું સક્કોતિ. ખાણુ વા કણ્ડકો વા સક્ખરકથલા વા ઉચ્ચારપસ્સાવો વા ખેળસિઙ્ઘાણિકાદીનિ વા પુરિમતરાવ અપગચ્છન્તિ, તત્થ તત્થેવ ચ પથવિં પવિસન્તિ. તથાગતસ્સ હિ સીલતેજેન પઞ્ઞાતેજેન ધમ્મતેજેન દસન્નં પારમીનં આનુભાવેન અયં મહાપથવી સમા મુદુ પુપ્ફાભિકિણ્ણા હોતિ. તત્ર તથાગતો સમં પાદં નિક્ખિપતિ, સમં ઉદ્ધરતિ, સબ્બાવન્તેહિ પાદતલેહિ ભૂમિં ફુસતિ.

ચક્કાનીતિ દ્વીસુ પાદેસુ દ્વે ચક્કાનિ. તેસં અરા ચ નેમિ ચ નાભિ ચ પાળિયં વુત્તાવ. **સબ્બાકારપરિપૂરાનીતિ** ઇમિના પન અયં વિસેસો વેદિતબ્બો – તેસં કિર ચક્કાનં પાદતલસ્સ મજ્ઝે નાભિ દિસ્સતિ, નાભિપરિચ્છિન્ના વટ્ટલેખા દિસ્સતિ, નાભિમુખપરિક્ખેપપટ્ટો દિસ્સતિ, પનાળિમુખં દિસ્સતિ, અરા દિસ્સન્તિ, અરેસુ વટ્ટલેખા દિસ્સન્તિ, નેમી દિસ્સન્તિ, નેમિમણિકા દિસ્સન્તિ. ઇદં તાવ પાળિઆગતમેવ.

સમ્બહુલવારો પન અનાગતો, સો એવં દટ્ઠબ્બો – સત્તિ સિરિ વચ્છો નન્દિ સોવત્તિકો વટંસકો વડ્ઢમાનકં મચ્છયુગલં ભદ્દપીઠં અઙ્કુસં તોમરો પાસાદો તોરણં સેતચ્છત્તં ખગ્ગો તાલવણ્ટં મોરહત્થકો વાળબીજની ઉણ્હીસં પત્તો મણિ કુસુમદામં નીલુપ્પલં રત્તુપ્પલં સેતુપ્પલં પદુમં પુણ્ડરીકં પુણ્ણઘટો પુણ્ણપાતિ સમુદ્દો ચક્કવાળો હિમવા સિનેરુ ચન્દિમસૂરિયા નક્ખત્તાનિ ચત્તારો મહાદીપા દ્વેપરિત્તદીપસહસ્સાનિ, અન્તમસો ચક્કવત્તિરઞ્ઞો પરિસં ઉપાદાય સબ્બો ચક્કલક્ખણસ્સેવ પરિવારો.

આયતપણ્હીતિ દીઘપણ્હિ, પરિપુણ્ણપણ્હીતિ અત્થો. યથા હિ અઞ્ઞેસં અગ્ગપાદો દીઘો હોતિ, પણ્હિમત્થકે જઙ્ઘા પતિટ્ઠાતિ, પણ્હિ તચ્છેત્વા ઠપિતા વિય હોતિ, ન એવં તથાગતસ્સ . તથાગતસ્સ પન ચતૂસુ કોટ્ઠાસેસુ દ્વે કોટ્ઠાસા અગ્ગપાદો હોતિ, તતિયે કોટ્ઠાસે જઙ્ઘા પતિટ્ઠાતિ, ચતુત્થે કોટ્ઠાસે આરગ્ગેન વટ્ટેત્વા ઠપિતા વિય રત્તકમ્બલે ગેણ્ડુકસદિસા પણ્હિ હોતિ.

દીઘઙ્ગુલીતિ યથા અઞ્ઞેસં કાચિ અઙ્ગુલિ દીઘા હોતિ, કાચિ રસ્સા, ન એવં તથાગતસ્સ. તથાગતસ્સ પન મક્કટસ્સેવ દીઘહત્થપાદઙ્ગુલિયો મૂલે થૂલા અનુપુબ્બેન ગન્ત્વા અગ્ગે તનુકા નિય્યાસતેલેન મદ્દિત્વા વટ્ટિતહરિતાલવટ્ટિસદિસા હોન્તિ. તેન વુત્તં ''દીઘઙ્ગુલી''તિ.

મુદુતલુનહત્થપાદોતિ સપ્પિમણ્ડે ઓસાદેત્વા ઠપિતં સતવારવિહતકપ્પાસપટલં વિય મુદૂ, જાતમત્તકુમારસ્સ વિય ચ નિચ્ચકાલં તલુના ચ હત્થપાદા અસ્સાતિ મુદુતલુનહત્થપાદો.

જાલહત્થપાદોતિ ન ચમ્મેન પટિબદ્ધઅઙ્ગુલન્તરો. એદિસો હિ ફણહત્થકો પુરિસદોસેન ઉપહતો પબ્બજ્જમ્પિ ન લભતિ. તથાગતસ્સ પન ચતસ્સો હત્થઙ્ગુલિયો પઞ્ચપિ પાદઙ્ગુલિયો એકપ્પમાણા હોન્તિ, તાસં એકપ્પમાણત્તાય યવલક્ખણં અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિવિજ્ઝિત્વા તિટ્ઠતિ. અથસ્સ હત્થપાદા કુસલેન વડ્ઢકિના યોજિતજાલવાતપાનસદિસા હોન્તિ. તેન વુત્તં ''જાલહત્થપાદો''તિ.

ઉદ્ધં પતિટ્ઠિતગોપ્ફકત્તા ઉસ્સઙ્ખા પાદા અસ્સાતિ **ઉસ્સઙ્ખપાદો**. અઞ્ઞેસઞ્હિ પિટ્ઠિપાદે ગોપ્ફકા હોન્તિ. તેન તેસં પાદા આણિબદ્ધા વિય થદ્ધા હોન્તિ, ન યથાસુખં પરિવત્તન્તિ, ગચ્છન્તાનં પાદતલાનિ ન દિસ્સન્તિ . તથાગતસ્સ પન અભિરુહિત્વા ઉપરિ ગોપ્ફકા પતિટ્ઠહન્તિ. તેનસ્સ નાભિતો પટ્ઠાય ઉપરિમકાયો નાવાય ઠપિતસુવણ્ણપટિમા વિય નિચ્ચલો હોતિ, અધોકાયોવ ઇઞ્જતિ. સુખેન પાદા પરિવત્તન્તિ. પુરતોપિ પચ્છતોપિ ઉભયપસ્સેસુપિ ઠત્વા પસ્સન્તાનં પાદતલાનિ પઞ્ઞાયન્તિ, ન હત્થીનં વિય પચ્છતોયેવ.

એણિજઙ્ઘોતિ એણિમિગસદિસજઙ્ઘો મંસુસ્સદેન પરિપુણ્ણજઙ્ઘો, ન એકતો બદ્ધપિણ્ડિકમંસો , સમન્તતો સમસણ્ઠિતેન મંસેન પરિક્ખિત્તાહિ સુવટ્ટિતાહિ સાલિગબ્ભસદિસાહિ જઙ્ઘાહિ સમન્નાગતોતિ અત્થો.

અનોનમન્તોતિ અનમન્તો. એતેનસ્સ અખુજ્જઅવામનભાવો દીપિતો. અવસેસજના હિ ખુજ્જા વા હોન્તિ વામના વા, ખુજ્જાનં ઉપરિમકાયો અપરિપુણ્ણો હોતિ, વામનાનં હેટ્ઠિમકાયો. તે અપરિપુણ્ણકાયત્તા ન સક્કોન્તિ અનોનમન્તા જણ્ણુકાનિ પરિમજ્જિતું. તથાગતો પન પરિપુણ્ણઉભયકાયત્તા સક્કોતિ.

ઉસભવારણાદીનં વિય સુવણ્ણપદુમકણ્ણિકસદિસે કોસે ઓહિતં પટિચ્છન્નં વત્થગુય્હં અસ્સાતિ **કોસોહિતવત્થગુય્હો**. **વત્થગુય્હ**ન્તિ વત્થેન ગૂહિતબ્બં અઙ્ગજાતં વુચ્ચતિ.

સુવણ્ણવણ્ણોતિ જાતિહિઙ્ગુલકેન મજ્જિત્વા દીપિદાઠાય ઘંસિત્વા ગેરુકપરિકમ્મં કત્વા ઠપિતઘનસુવણ્ણરૂપકસદિસોતિ અત્થો. એતેનસ્સ ઘનસિનિદ્ધસણ્હસરીરતં દસ્સેત્વા છવિવણ્ણદસ્સનત્થં **કઞ્ચનસન્નિભત્તચો**તિ વુત્તં, પુરિમસ્સ વા વેવચનમેવ એતં.

રજોજલ્લન્તિ રજો વા મલં વા. **ન ઉપલિમ્પતી**તિ ન લગ્ગતિ, પદુમપલાસતો ઉદકબિન્દુ વિય વિવટ્ટતિ. હત્થધોવનપાદધોવનાદીનિ પન ઉતુગ્ગહણત્થાય ચેવ દાયકાનં પુઞ્ઞફલત્થાય ચ બુદ્ધા કરોન્તિ, વત્તસીસેનાપિ ચ કરોન્તિયેવ. સેનાસનં પવિસન્તેન હિ ભિક્ખુના પાદે ધોવિત્વા પવિસિતબ્બન્તિ વુત્તમેતં.

ઉદ્ધગ્ગલોમોતિ આવટ્ટપરિયોસાને ઉદ્ધગ્ગાનિ હુત્વા મુખસોભં ઉલ્લોકયમાનાનિ વિય ઠિતાનિ લોમાનિ અસ્સાતિ ઉદ્ધગ્ગલોમો.

બ્રહ્મુજુગત્તોતિ બ્રહ્મા વિય ઉજુગત્તો, ઉજુમેવ ઉગ્ગતદીઘસરીરો. યેભુય્યેન હિ સત્તા ખન્ધે કટિયં જાણૂસૂતિ તીસુ ઠાનેસુ નમન્તિ. તે કટિયં નમન્તા પચ્છતો નમન્તિ, ઇતરેસુ દ્વીસુ ઠાનેસુ પુરતો. દીઘસરીરા પનેકે પસ્સવઙ્કા હોન્તિ, એકે મુખં ઉન્નામેત્વા નક્ખત્તાનિ ગણયન્તા વિય ચરન્તિ, એકે અપ્પમંસલોહિતા સૂલસદિસા હોન્તિ, પવેધમાના ગચ્છન્તિ. તથાગતો પન ઉજુમેવ ઉગ્ગન્ત્વા દીઘપ્પમાણો દેવનગરે ઉસ્સિતસુવણ્ણતોરણં વિય હોતિ.

સત્તુસ્સદોતિ દ્વે હત્થપિટ્ઠિયો દ્વે પાદપિટ્ઠિયો દ્વે અંસકૂટાનિ ખન્ધોતિ ઇમેસુ સત્તસુ ઠાનેસુ પરિપુણ્ણમંસુસ્સદો અસ્સાતિ સત્તુસ્સદો. અઞ્ઞેસં પન હત્થપાદપિટ્ઠીસુ ન્હારુજાલા પઞ્ઞાયન્તિ, અંસકૂટખન્ધેસુ અટ્ઠિકોટિયો, તે મનુસ્સપેતા વિય ખાયન્તિ, ન તથાગતો. તથાગતો પન સત્તસુ ઠાનેસુ પરિપુણ્ણમંસુસ્સદત્તા નિગૂળ્હન્હારુજાલેહિ હત્થપિટ્ઠાદીહિ વટ્ટેત્વા ઠપિતસુવણ્ણવણ્ણાલિઙ્ગસદિસેન ખન્ધેન સિલારૂપકં વિય ચિત્તકમ્મરૂપકં વિય ચ ખાયતિ.

સીહસ્સ પુબ્બદ્ધં વિય કાયો અસ્સાતિ **સીહપુબ્બદ્ધકાયો**. સીહસ્સ હિ પુરત્થિમકાયોવ પરિપુણ્ણો હોતિ, પચ્છિમકાયો અપરિપુણ્ણો. તથાગતસ્સ પન સીહસ્સ પુબ્બદ્ધકાયોવ સબ્બો કાયો પરિપુણ્ણો. સોપિ સીહસ્સેવ ન તત્થ તત્થ વિનતુન્નતાદિવસેન દુસ્સણ્ઠિતવિસણ્ઠિતો, દીઘયુત્તઠાને પન દીઘો, રસ્સકિસથૂલઅનુવટ્ટિતયુત્તટ્ઠાનેસુ તથાવિધોવ હોતિ. વુત્તઞ્હેતં –

''મનાપિયે ચ ખો, ભિક્ખવે, કમ્મવિપાકે પચ્ચુપટ્ઠિતે યેહિ અઙ્ગેહિ દીઘેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ દીઘાનિ સણ્ઠહન્તિ. યેહિ અઙ્ગેહિ રસ્સેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ રસ્સાનિ સણ્ઠહન્તિ. યેહિ અઙ્ગેહિ થૂલેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ થૂલાનિ સણ્ઠહન્તિ. યેહિ અઙ્ગેહિ કિસેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ કિસાનિ સણ્ઠહન્તિ. યેહિ અઙ્ગેહિ વટ્ટેહિ સોભતિ, તાનિ અઙ્ગાનિ વટ્ટાનિ સણ્ઠહન્તી''તિ.

ઇતિ નાનાચિત્તેન પુઞ્ઞચિત્તેન ચિત્તિતો દસહિ પારમીહિ સજ્જિતો તથાગતસ્સ અત્તભાવો, તસ્સ લોકે સબ્બસિપ્પિનો વા ઇદ્ધિમન્તો વા પટિરૂપકમ્પિ કાતું ન સક્કોન્તિ.

ચિતન્તરંસોતિ અન્તરંસં વુચ્ચતિ દ્વિન્નં કોટ્ટાનમન્તરં, તં ચિતં પરિપુણ્ણમસ્સાતિ ચિતન્તરંસો. અઞ્ઞેસઞ્હિ તં ઠાનં નિન્નં હોતિ, દ્વે પિટ્ઠિકોટ્ટા પાટિયેક્કં પઞ્ઞાયન્તિ. તથાગતસ્સ પન કટિતો પટ્ઠાય મંસપટલં યાવ ખન્ધા ઉગ્ગમ્મ સમુસ્સિતસુવણ્ણફલકં વિય પિટ્ઠિં છાદેત્વા પતિટ્ઠિતં.

નિગ્રોધપરિમણ્ડલોતિ નિગ્રોધો વિય પરિમણ્ડલો. યથા પણ્ણાસહત્થતાય વા સતહત્થતાય વા સમક્ખન્ધસાખો નિગ્રોધો દીઘતોપિ વિત્થારતોપિ એકપ્પમાણોવ હોતિ, એવં કાયતોપિ બ્યામતોપિ એકપ્પમાણો. યથા અઞ્ઞેસં કાયો વા દીઘો હોતિ બ્યામો વા, ન એવં વિસમપ્પમાણોતિ અત્થો. તેનેવ ''યાવતક્વસ્સ કાયો''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ યાવતકો અસ્સાતિ **યાવતક્વસ્સ**.

સમવટ્ટક્ખન્ધોતિ સમવટ્ટિતક્ખન્ધો. યથા એકે કોઞ્ચા વિય બકા વિય વરાહા વિય ચ દીઘગલા વઙ્કગલા પુથુલગલા ચ હોન્તિ, કથનકાલે સિરાજાલં પઞ્ઞાયતિ, મન્દો સરો નિક્ખમતિ, ન એવં તસ્સ. તથાગતસ્સ પન સુવટ્ટિતસુવણ્ણાલિઙ્ગસદિસો ખન્ધો હોતિ, કથનકાલે સિરાજાલં ન પઞ્ઞાયતિ, મેઘસ્સ વિય ગજ્જતો સરો મહા હોતિ.

રસગ્ગસગ્ગીતિ એત્થ રસં ગસન્તીતિ રસગ્ગસા , રસહરણીનમેતં અધિવચનં, તા અગ્ગા અસ્સાતિ રસગ્ગસગ્ગી. તથાગતસ્સ હિ સત્ત રસહરણિસહસ્સાનિ ઉદ્ધગ્ગાનિ હુત્વા ગીવાયમેવ પટિમુક્કાનિ. તિલફલમત્તોપિ આહારો જિવ્હગ્ગે ઠપિતો સબ્બં કાયં અનુફરતિ, તેનેવ મહાપધાનં પદહન્તસ્સ એકતણ્ડુલાદીહિપિ કાળાયયૂસપસતેનાપિ કાયસ્સ યાપનં અહોસિ. અઞ્ઞેસં પન તથા અભાવા ન સકલકાયં ઓજા ફરતિ, તેન તે બહ્વાબાધા હોન્તિ. ઇદં લક્ખણં અપ્પાબાધતાસઙ્ખાતસ્સ નિસ્સન્દફલસ્સ વસેન પાકટં હોતિ.

સીહસ્સેવ હનુ અસ્સાતિ **સીહહનુ**. તત્થ સીહસ્સ હેટ્ઠિમહનુમેવ પરિપુણ્ણં હોતિ, ન ઉપરિમં. તથાગતસ્સ પન સીહસ્સ હેટ્ઠિમં વિય દ્વેપિ પરિપુણ્ણાનિ દ્વાદસિયં પક્ખસ્સ ચન્દસદિસાનિ હોન્તિ.

ચત્તાલીસદન્તોતિઆદીસુ ઉપરિમહનુકે પતિટ્ઠિતા વીસતિ, હેટ્ઠિમે વીસતીતિ ચત્તાલીસ દન્તા અસ્સાતિ ચત્તાલીસદન્તો. અઞ્ઞેસઞ્હિ પરિપુણ્ણદન્તાનમ્પિ દ્વત્તિંસ દન્તા હોન્તિ, તથાગતસ્સ ચત્તાલીસં.

અઞ્ઞેસઞ્ચ કેચિ દન્તા ઉચ્ચા કેચિ નીચાતિ વિસમા હોન્તિ, તથાગતસ્સ પન અયપટ્ટછિન્નસઙ્ખપટલં વિય સમા.

અઞ્ઞેસં કુમ્ભીલાનં વિય દન્તા વિરળા હોન્તિ, મચ્છમંસાદીનિ ખાદન્તાનં દન્તન્તરં પૂરતિ. તથાગતસ્સ પન કનકલતાય સમુસ્સાપિતવજિરપન્તિ વિય અવિરળા તુલિકાય દસ્સિતપરિચ્છેદા વિય દન્તા હોન્તિ.

સુસુક્કદાઠોતિ અઞ્ઞેસઞ્ચ પૂતિદન્તા ઉટ્ઠહન્તિ, તેન કાચિ દાઠા કાળાપિ વિવણ્ણાપિ હોન્તિ. તથાગતો સુસુક્કદાઠો ઓસધિતારકમ્પિ અતિક્કમ્મ વિરોચમાનાય પભાય સમન્નાગતદાઠો, તેન વુત્તં ''સુસુક્કદાઠો''તિ.

પહૂતજિવ્હોતિ અઞ્ઞેસં જિવ્હા થૂલાપિ હોતિ કિસાપિ રસ્સાપિ થદ્ધાપિ વિસમાપિ, તથાગતસ્સ પન મુદુ દીઘા પુથુલા વણ્ણસમ્પન્ના હોતિ. સો તં લક્ખણં પરિયેસિતું આગતાનં કઙ્ખાવિનોદનત્થં મુદુકત્તા તં જિવ્હં કથિનસૂચિં વિય વટ્ટેત્વા ઉભો નાસિકસોતાનિ પરામસતિ, દીઘત્તા ઉભો કણ્ણસોતાનિ પરામસતિ, પુથુલત્તા કેસન્તપરિયોસાનં કેવલમ્પિ નલાટં પટિચ્છાદેતિ. એવં તસ્સા મુદુદીઘપુથુલભાવં પકાસેન્તો કઙ્ખં વિનોદેતિ. એવં તિલક્ખણસમ્પન્નં જિવ્હં સન્ધાય ‘‘પહૂતજિવ્હો’’તિ વુત્તં.

બ્રહ્મસ્સરોતિ અઞ્ઞે છિન્નસ્સરાપિ ભિન્નસ્સરાપિ કાકસ્સરાપિ હોન્તિ, તથાગતો પન મહાબ્રહ્મુનો સરસદિસેન સરેન સમન્નાગતો. મહાબ્રહ્મુનો હિ પિત્તસેમ્હેહિ અપલિબુદ્ધત્તા સરો વિસુદ્ધો હોતિ. તથાગતેનાપિ કતકમ્મં વત્થું સોધેતિ, વત્થુસ્સ સુદ્ધત્તા નાભિતો પટ્ઠાય સમુટ્ઠહન્તો સરો વિસુદ્ધો અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતોવ સમુટ્ઠાતિ. કરવિકો વિય ભણતીતિ **કરવિકભાણી**, મત્તકરવિકરુતમઞ્જુઘોસોતિ અત્થો.

તત્રિદં કરવિકરુતસ્સ મઞ્જુતાય – કરવિકસકુણે કિર મધુરરસં અમ્બપક્કં મુખતુણ્ડકેન પહરિત્વા પગ્ઘરિતં રસં સાયિત્વા પક્ખેન તાલં દત્વા વિકૂજમાને ચતુપ્પદાદીનિ મત્તાનિ વિય લળિતું આરભન્તિ. ગોચરપ્પસુતાપિ ચતુપ્પદા મુખગતાનિપિ તિણાનિ છડ્ડેત્વા તં સદ્દં સુણન્તિ, વાળમિગા ખુદ્દકમિગે અનુબન્ધમાના ઉક્ખિત્તપાદં અનુક્ખિપિત્વાવ તિટ્ઠન્તિ, અનુબદ્ધમિગાપિ મરણભયં હિત્વાપિ તિટ્ઠન્તિ, આકાસે પક્ખન્દપક્ખિનોપિ પક્ખે પસારેત્વા તિટ્ઠન્તિ, ઉદકે મચ્છાપિ કણ્ણપટલં અપ્ફોટેન્તા તં સદ્દં સુણમાનાવ તિટ્ઠન્તિ. એવં મઞ્જુરુતા કરવિકા.

અસન્ધિમિત્તાપિ ધમ્માસોકસ્સ દેવી – ‘‘અત્થિ નુ ખો, ભન્તે, બુદ્ધસદ્દેન સદિસો કસ્સચિ સદ્દો’’તિ સઙ્ઘં પુચ્છિ. અત્થિ કરવિકસકુણસ્સાતિ. કુહિં, ભન્તે, સકુણાતિ? હિમવન્તેતિ. સા રાજાનં આહ, – ‘‘દેવ, કરવિકસકુણં દટ્ઠુકામા’’તિ. રાજા ‘‘ઇમસ્મિં પઞ્જરે નિસીદિત્વા કરવિકો આગચ્છતૂ’’તિ સુવણ્ણપઞ્જરં વિસ્સજ્જેસિ. પઞ્જરો ગન્ત્વા એકસ્સ કરવિકસ્સ પુરતો અટ્ઠાસિ. સો ‘‘રાજાણાય આગતો પઞ્જરો, ન સક્કા અગન્તુ’’ન્તિ તત્થ નિસીદિ. પઞ્જરો આગન્ત્વા રઞ્ઞો પુરતોવ અટ્ઠાસિ. કરવિકં સદ્દં કારાપેતું ન સક્કોન્તિ. અથ રાજા ‘‘કથં ભણે ઇમે સદ્દં કરોન્તી’’તિ આહ? ઞાતકે દિસ્વા દેવાતિ. અથ નં રાજા આદાસેહિ પરિક્ખિપાપેસિ. સો અત્તનોવ છાયં દિસ્વા ‘‘ઞાતકા મે આગતા’’તિ મઞ્ઞમાનો પક્ખેન તાળં દત્વા મઞ્જુસ્સરેન મણિવંસં ધમમાનો વિય વિરવિ. સકલનગરે મનુસ્સા મત્તા વિય લળિંસુ. અસન્ધિમિત્તા ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમસ્સ તાવ તિરચ્છાનસ્સ એવં મધુરો સદ્દો, કીદિસો નુ ખો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસિરિપ્પત્તસ્સ ભગવતો અહોસી’’તિ પીતિં ઉપ્પાદેત્વા તં પીતિં અવિજહિત્વા સત્તહિ જઙ્ઘસતેહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાસિ. એવં મધુરો કરવિકસદ્દો. તતો સતભાગેન સહસ્સભાગેન ચ મધુરતરો તથાગતસ્સ સદ્દો, લોકે પન કરવિકતો અઞ્ઞસ્સ મધુરરસ્સ અભાવતો ‘‘કરવિકભાણી’’તિ વુત્તં.

અભિનીલનેત્તોતિ ન સકલનીલનેત્તોવ, નીલયુત્તટ્ઠાને પનસ્સ ઉમાપુપ્ફસદિસેન અતિવિસુદ્ધેન નીલવણ્ણેન સમન્નાગતાનિ અક્ખીનિ હોન્તિ. પીતયુત્તટ્ઠાને કણિકારપુપ્ફસદિસેન પીતવણ્ણેન, લોહિતયુત્તટ્ઠાને બન્ધુજીવકપુપ્ફસદિસેન લોહિતવણ્ણેન, સેતયુત્તટ્ઠાને ઓસધિતારકસદિસેન સેતવણ્ણેન, કાળયુત્તટ્ઠાને અદ્દારિટ્ઠકસદિસેન કાળવણ્ણેન સમન્નાગતાનિ સુવણ્ણવિમાને ઉગ્ઘાટિતમણિસીહપઞ્જરસદિસાનિ ખાયન્તિ.

ગોપખુમોતિ એત્થ **પખુમ**ન્તિ સકલં ચક્ખુભણ્ડં અધિપ્પેતં. તં કાળવચ્છકસ્સ બહલધાતુકં હોતિ, રત્તવચ્છકસ્સ વિપ્પસન્નં, તંમુહુત્તજાતરત્તવચ્છસદિસચક્ખુભણ્ડોતિ અત્થો. અઞ્ઞેસઞ્હિ અક્ખિભણ્ડા અપરિપુણ્ણા

હોન્તિ, હત્થિમૂસિકકાકાદીનં અક્ખિસદિસેહિ વિનિગ્ગતેહિ ગમ્ભીરેહિપિ અક્ખીહિ સમન્નાગતા હોન્તિ. તથાગતસ્સ પન ધોવિત્વા મજ્જિત્વા ઠપિતમણિગુળિકા વિય મુદુસિનિદ્ધનીલસુખુમપખુમાચિતાનિ અક્ખીનિ.

ઉણ્ણાતિ ઉણ્ણલોમં. **ભમુકન્તરે**તિ દ્વિન્નં ભમુકાનં વેમજ્ઝે નાસિકમત્થકેયેવ જાતા. ઉગ્ગન્ત્વા પન નલાટમજ્ઝજાતા. **ઓદાતા**તિ પરિસુદ્ધા ઓસધિતારકવણ્ણા. **મુદૂ**તિ સપ્પિમણ્ડે ઓસાદેત્વા ઠપિતસતવારવિહતકપ્પાસપટલસદિસા. **તૂલસન્નિભા**તિ સિમ્બલિતૂલલતાતૂલસમાના, અયમસ્સા ઓદાતતાય ઉપમા. સા પનેસા કોટિયં ગહેત્વા આકડ્ઢિયમાના ઉપડ્ઢબાહુપ્પમાણા હોતિ, વિસ્સટ્ઠા દક્ખિણાવટ્ટવસેન આવટ્ટિત્વા ઉદ્ધગ્ગા હુત્વા સન્તિટ્ઠતિ, સુવણ્ણફલકમજ્ઝે ઠપિતરજતપુપ્ફુળકા વિય સુવણ્ણઘટતો નિક્ખમમાના ખીરધારા વિય અરુણપ્પભારઞ્જિતે ગમનતલે ઓસધિતારકા વિય ચ અતિમનોહરાય સિરિયા વિરોચતિ.

ઉણ્હીસસીસોતિ ઇદં પરિપુણ્ણનલાટતઞ્ચેવ પરિપુણ્ણસીસતઞ્ચાતિ દ્વે અત્થવસે પટિચ્ચ વુત્તં. તથાગતસ્સ હિ દક્ખિણકણ્ણચૂળિકતો પટ્ઠાય મંસપટલં ઉટ્ઠહિત્વા સકલં નલાટં છાદયમાનં પૂરયમાનં ગન્ત્વા વામકણ્ણચૂળિકાય પતિટ્ઠિતં, રઞ્ઞો બદ્ધઉણ્હીસપટ્ટો વિય વિરોચતિ. પચ્છિમભવિકબોધિસત્તાનં કિર ઇમં લક્ખણં વિદિત્વા રાજૂનં ઉણ્હીસપટ્ટં અકંસુ, અયં તાવ એકો અત્થો. અઞ્ઞે પન જના અપરિપુણ્ણસીસા હોન્તિ, કેચિ કપ્પસીસા, કેચિ ફલસીસા, કેચિ અટ્ઠિસીસા, કેચિ તુમ્બસીસા, કેચિ પબ્ભારસીસા. તથાગતસ્સ પન આરગ્ગેન વટ્ટેત્વા ઠપિતં વિય સુપરિપુણ્ણં ઉદકપુપ્ફુળસદિસં સીસં હોતિ. તત્થ પુરિમનયેન ઉણ્હીસવેઠિતસીસો વિયાતિ ઉણ્હીસસીસો. દુતિયનયેન ઉણ્હીસં વિય સબ્બત્થ પરિમણ્ડલસીસોતિ ઉણ્હીસસીસો.

ઇમાનિ પન મહાપુરિસલક્ખણાનિ કમ્મં કમ્મસરિક્ખકં લક્ખણં લક્ખણાનિસંસન્તિ ઇમે ચત્તારો કોટ્ઠાસે એકેકસ્મિં લક્ખણે દસ્સેત્વા કથિતાનિ સુકથિતાનિ હોન્તિ. તસ્મા ભગવતા લક્ખણસુત્તે (દી॰ નિ॰ ૩.૨૦૦-૨૦૨) વુત્તાનિ ઇમાનિ કમ્માદીનિ દસ્સેત્વા કથેતબ્બાનિ . સુત્તવસેન વિનિચ્છિતું અસક્કોન્તેન **સુમઙ્ગલવિલાસિનિયા દીઘનિકાયટ્ઠકથાય** તસ્સેવ સુત્તસ્સ વણ્ણનાય વુત્તનયેન ગહેતબ્બાનિ.

ઇમેહિ ખો, ભો, સો ભવં ગોતમોતિ, ભો આચરિય, ઇમેહિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણેહિ સો ભવં ગોતમો સમન્નાગતો દેવનગરે સમુસ્સિતરતનવિચિત્તં સુવણ્ણતોરણં વિય યોજનસતુબ્બેધો સબ્બપાલિફુલ્લો પારિચ્છત્તકો વિય સેલન્તરમ્હિ સુપુપ્ફિતસાલરુક્ખો વિય તારાગણપટિમણ્ડિતગગનતલમિવ ચ અત્તનો સિરિવિભવેન લોકં આલોકં કુરુમાનો વિય ચરતીતિ ઇમત્થમ્પિ દીપેત્વા કિરિયાચારં આચિક્ખિતું **ગચ્છન્તો ખો પના**તિઆદિમાહ.

૩૮૭. દક્ખિણેનાતિ બુદ્ધાનઞ્હિ ઠત્વા વા નિસીદિત્વા વા નિપજ્જિત્વા વા ગમનં અભિનીહરન્તાનં દક્ખિણપાદોવ પુરતો હોતિ. સતતપાટિહારિયં કિરેતં. **નાતિદૂરે પાદં ઉદ્ધરતી**તિ તં દક્ખિણપાદં ન અતિદૂરે ઠપેસ્સામીતિ ઉદ્ધરતિ. અતિદૂરઞ્હિ અભિહરિયમાને દક્ખિણપાદેન વામપાદો આકડ્ઢિયમાનો ગચ્છેય્ય, દક્ખિણપાદોપિ દૂરં ગન્તું ન સક્કુણેય્ય, આસન્નેયેવ પતિટ્ઠહેય્ય, એવં સતિ પદવિચ્છેદો નામ હોતિ. દક્ખિણપાદે પન પમાણેનેવ ઉદ્ધતે વામપાદોપિ પમાણેનેવ ઉદ્ધરિયતિ, પમાણેન ઉદ્ધતો પતિટ્ઠહન્તોપિ પમાણેયેવ પતિટ્ઠાતિ. એવમનેન તથાગતસ્સ દક્ખિણપાદકિચ્ચં વામપાદેન નિયમિતં, વામપાદકિચ્ચં દક્ખિણપાદેન નિયમિતન્તિ વેદિતબ્બં.

નાતિસીઘન્તિ દિવા વિહારભત્તત્થાય ગચ્છન્તો ભિક્ખુ વિય ન અતિસીઘં ગચ્છતિ. **નાતિસણિક**ન્તિ યથા પચ્છતો આગચ્છન્તો ઓકાસં ન લભતિ, એવં ન અતિસણિકં ગચ્છતિ. **અદ્દુવેન અદ્દુવ**ન્તિ જણ્ણુકેન જણ્ણુકં, **ન**

સત્થિં ઉન્નામેતીતિ ગમ્ભીરે ઉદકે ગચ્છન્તો વિય ન ઊરું ઉન્નામેતિ. **ન ઓનામેતી**તિ રુક્ખસાખાછેદનદણ્ડકુસપાદો વિય ન પચ્છતો ઓસક્કાપેતિ. **ન સન્નામેતી**તિ ઓબદ્ધાનાબદ્ધટ્ઠાનેહિ પાદં કોટ્ટેન્તો વિય ન થદ્ધં કરોતિ. **ન વિનામેતી**તિ યન્તરૂપકં કીળાપેન્તો વિય ન ઇતો ચિતો ચ ચાલેતિ. **અધરકાયોવા**તિ હેટ્ઠિમકાયોવ ઇઞ્જતિ, ઉપરિમકાયો નાવાય ઠપિતસુવણ્ણપટિમા વિય નિચ્ચલો હોતિ. દૂરે ઠત્વા ઓલોકેન્તો હિ બુદ્ધાનં ઠિતભાવં વા ગમનભાવં વા ન જાનાતિ . **કાયબલેના**તિ બાહા ખિપન્તો સરીરતો સેદેહિ મુચ્ચન્તેહિ ન કાયબલેન ગચ્છતિ. **સબ્બકાયેનેવા**તિ ગીવં અપરિવત્તેત્વા રાહુલોવાદે વુત્તનાગાપલોકિતવસેનેવ અપલોકેતિ.

ન ઉદ્ધન્તિઆદીસુ નક્ખત્તાનિ ગણેન્તો વિય ન ઉદ્ધં ઉલ્લોકેતિ, નટ્ઠં કાકણિકં વા માસકં વા પરિયેસન્તો વિય ન અધો ઓલોકેતિ, ન હત્થિઅસ્સાદયો પસ્સન્તો વિય ઇતો ચિતો ચ વિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ. **યુગમત્ત**ન્તિ નવવિદત્થિમત્તે ચક્ખૂનિ ઠપેત્વા ગચ્છન્તો યુગમત્તં પેક્ખતિ નામ, ભગવાપિ યુગે યુત્તો સુદન્તઆજાનીયો વિય એત્તકં પસ્સન્તો ગચ્છતિ. **તતો ચસ્સ ઉત્તરી**તિ યુગમત્તતો પરં ન પસ્સતીતિ ન વત્તબ્બો. ન હિ કુટ્ટં વા કવાટં વા ગચ્છો વા લતા વા આવરિતું સક્કોતિ, અથ ખ્વસ્સ અનાવરણઞાણસ્સ અનેકાનિ ચક્કવાળસહસ્સાનિ એકઙ્ગણાનેવ હોન્તિ. **અન્તરઘર**ન્તિ હેટ્ઠા મહાસકુલુદાયિસુત્તે ઇન્દખીલતો પટ્ઠાય અન્તરઘરં, ઇધ ઘરઉમ્મારતો પટ્ઠાય વેદિતબ્બં. **ન કાય**ન્તિઆદિ પકતિઇરિયપથેનેવ પવિસતીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. દલિદ્દમનુસ્સાનં નીચઘરકં પવિસન્તેપિ હિ તથાગતે છદનં વા ઉગ્ગચ્છતિ, પથવી વા ઓગચ્છતિ, ભગવા પન પકતિગમનેનેવ ગચ્છતિ. **નાતિદૂરે**તિ અતિદૂરે પરિવત્તન્તેન હિ એકં દ્વે પદવારે પિટ્ઠિભાગેન ગન્ત્વા નિસીદિતબ્બં હોતિ. **નાચ્ચાસન્ને**તિ અચ્ચાસન્ને પરિવત્તન્તેન એકં દ્વે પદવારે પુરતો ગન્ત્વા નિસીદિતબ્બં હોતિ. તસ્મા યસ્મિં પદવારે ઠિતેન પુરતો વા પચ્છતો વા અગન્ત્વા નિસીદિતબ્બં હોતિ, તત્થ પરિવત્તતિ.

પાણિનાતિ કટિવાતાબાધિકો વિય ન આસનં હત્થેહિ ગહેત્વા નિસીદતિ. **પક્ખિપતી**તિ યો કિઞ્ચિ કમ્મં કત્વા કીળન્તો ઠિતકોવ પતતિ, યોપિ ઓરિમં અઙ્ગં નિસ્સાય નિસિન્નો ઘંસન્તો યાવ પારિમઙ્ગા ગચ્છતિ, પારિમઙ્ગં વા નિસ્સાય નિસિન્નો તથેવ યાવ ઓરિમઙ્ગા આગચ્છતિ, સબ્બો સો આસને કાયં પક્ખિપતિ નામ. ભગવા પન એવં અકત્વા આસનસ્સ મજ્ઝે ઓલમ્બકં ધારેન્તો વિય તૂલપિચું ઠપેન્તો વિય સણિકં નિસીદતિ. **હત્થકુક્કુચ્ચ**ન્તિ પત્તમુખવટ્ટિયં ઉદકબિન્દુઠપનં મક્ખિકબીજનિયા પણ્ણચ્છેદનફાલનાદિ હત્થેન અસંયતકરણં. **પાદકુક્કુચ્ચ**ન્તિ પાદેન ભૂમિઘંસનાદિ અસંયતકરણં.

ન છમ્ભતીતિ ન ભાયતિ. **ન કમ્પતી**તિ ન ઓસીદતિ. **ન વેધતી**તિ ન ચલતિ. **ન પરિતસ્સતી**તિ ભયપરિતસ્સનાયપિ તણ્હાપરિતસ્સનાયપિ ન પરિતસ્સતિ. એકચ્ચો હિ ધમ્મકથાદીનં અત્થાય આગન્ત્વા મનુસ્સેસુ વન્દિત્વા ઠિતેસુ ''સક્ખિસ્સામિ નુ ખો તેસં ચિત્તં ગણ્હન્તો ધમ્મં વા કથેતું, પઞ્હં વા પુચ્છિતો વિસ્સજ્જેતું, ભત્તાનુમોદનં વા કાતુ''ન્તિ ભયપરિતસ્સનાય પરિતસ્સતિ. એકચ્ચો ''મનાપા નુ ખો મે યાગુ આગચ્છિસ્સતિ, મનાપં અન્તરખજ્જક''ન્તિ વા તણ્હાપરિતસ્સનાય પરિતસ્સતિ. તદુભયમ્પિ તસ્સ નત્થીતિ ન પરિતસ્સતિ. **વિવેકાવટ્ટો**તિ વિવેકે નિબ્બાને આવટ્ટમાનસો હુત્વા. વિવેકવત્તોતિપિ પાઠો, વિવેકવત્તયુત્તો હુત્વાતિ અત્થો. વિવેકવત્તં નામ કતભત્તકિચ્ચસ્સ ભિક્ખુનો દિવાવિહારે સમથવિપસ્સનાવસેન મૂલકમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદનં. એવં નિસિન્નસ્સ હિ ઇરિયાપથો ઉપસન્તો હોતિ.

ન પત્તં ઉન્નામેતીતિઆદીસુ એકચ્ચો પત્તમુખવટ્ટિયા ઉદકદાનં આહરન્તો વિય પત્તં ઉન્નામેતિ, એકો પાદપિટ્ઠિયં ઠપેન્તો વિય ઓનામેતિ, એકો બદ્ધં કત્વા ગણ્હાતિ, એકો ઇતો ચિતો ચ ફન્દાપેતિ, એવં અકત્વા

ઉભોહિ હત્થેહિ ગહેત્વા ઈસકં નામેત્વા ઉદકં પટિગ્ગણ્હાતીતિ અત્થો. **ન સમ્પરિવત્તક**ન્તિ પરિવત્તેત્વા પઠમમેવ પત્તપિટ્ઠિં ન ધોવતિ. **નાતિદૂરે**તિ યથા નિસિન્નાસનતો દૂરે પતતિ, ન એવં છડ્ડેતિ. **નાચ્ચાસન્ને**તિ પાદમૂલેયેવ ન છડ્ડેતિ. **વિચ્છડ્ડયમાનો**તિ વિકિરન્તો, યથા પટિગ્ગાહકો તેમતિ, ન એવં છડ્ડેતિ.

નાતિથોકન્તિ યથા એકચ્ચો પાપિચ્છો અપ્પિચ્છતં દસ્સેન્તો મુટ્ઠિમત્તમેવ ગણ્હાતિ, ન એવં. **અતિબહુ**ન્તિ યાપનમત્તતો અતિરેકં. **બ્યઞ્જનમત્તાયા**તિ બ્યઞ્જનસ્સ મત્તા નામ ઓદનતો ચતુત્થો ભાગો. એકચ્ચો હિ ભત્તે મનાપે ભત્તં બહું ગણ્હાતિ, બ્યઞ્જને મનાપે બ્યઞ્જનં બહું. સત્થા પન તથા ન ગણ્હાતિ. **ન ચ બ્યઞ્જનેના**તિ અમનાપમ્હિ બ્યઞ્જનં ઠપેત્વા ભત્તમેવ ભુઞ્જન્તો, ભત્તં વા ઠપેત્વા બ્યઞ્જનમેવ ખાદન્તો બ્યઞ્જનેન આલોપં અતિનામેતિ નામ. સત્થા એકન્તરિકં બ્યઞ્જનં ગણ્હાતિ, ભત્તમ્પિ બ્યઞ્જનમ્પિ એકતોવ નિટ્ઠન્તિ. **દ્વત્તિક્ખત્તુ**ન્તિ તથાગતસ્સ હિ પુથુજિવ્હાય દન્તાનં ઉપનીતભોજનં દ્વત્તિક્ખત્તું દન્તેહિ કુટ્ટમત્તમેવ સણ્હકરણીયપિટ્ઠવિલેપનં વિય હોતિ, તસ્મા એવમાહ. **ન મુખે અવસિટ્ઠા**તિ પોક્ખરપત્તે પતિતઉદકબિન્દુ વિય વિનિવત્તિત્વા પરગલમેવ યાતિ, તસ્મા અવસિટ્ઠા ન હોતિ. **રસપટિસંવેદી**તિ મધુરતિત્તકટુકાદિરસં જાનાતિ. બુદ્ધાનઞ્હિ અન્તમસો પાનીયેપિ દિબ્બોજા પક્ખિત્તાવ હોતિ, તેન નેસં સબ્બત્થેવ રસો પાકટો હોતિ, રસગેધો પન નત્થિ.

અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતન્તિ "નેવ દવાયા"તિ વુત્તેહિ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં. **વિસુદ્ધિમગ્ગે** પનસ્સ વિનિચ્છયો આગતોતિ સબ્બાસવસુત્તે વુત્તમેતં. **હત્થેસુ ધોતેસૂ**તિ સત્થા કિં કરોતિ? પઠમં પત્તસ્સ ગહણટ્ઠાનં ધોવતિ. તત્થ પત્તં ગહેત્વા સુખુમજાલહત્થં પેસેત્વા દ્વે વારે સઞ્ચારેતિ. એત્તાવતા પોક્ખરપત્તે પતિતઉદકં વિય વિનિવત્તિત્વા ગચ્છતિ. **ન ચ અનત્થિકો**તિ યથા એકચ્ચો પત્તં આધારકે ઠપેત્વા પત્તે ઉદકં ન પુઞ્છતિ, રજે પતન્તે અજ્ઝુપેક્ખતિ, ન એવં કરોતિ. **ન ચ અતિવેલાનુરક્ખી**તિ યથા એકચ્ચો પમાણાતિક્કન્તં આરક્ખં ઠપેતિ, ભુઞ્જિત્વા વા પત્તે ઉદકં પુઞ્છિત્વા ચીવરભોગન્તરં પવેસેત્વા પત્તં ઉદરેન અક્કમિત્વા ગણ્હાતિ, ન એવં કરોતિ.

ન ચ અનુમોદનસ્સાતિ યો હિ ભુત્તમત્તોવ દારકેસુ ભત્તત્થાય રોદન્તેસુ છાતજ્ઝત્તેસુ મનુસ્સેસુ ભુઞ્જિત્વા અનાગતેસ્વેવ અનુમોદનં આરભતિ, તતો સબ્બકમ્માનિ છડ્ડેત્વા એકચ્ચે આગચ્છન્તિ, એકચ્ચે અનાગતાવ હોન્તિ, અયં કાલં અતિનામેતિ. યોપિ મનુસ્સેસુ આગન્ત્વા અનુમોદનત્થાય વન્દિત્વા નિસિન્નેસુ અનુમોદનં અકત્વાવ "કથં તિસ્સ, કથં ફુસ્સ, કથં સુમન, કથં તિસ્સે, કથં ફુસ્સે, કથં સુમને, કચ્ચિત્થ અરોગા, સસ્સં સમ્પન્ન"ન્તિઆદિં પાટિયેક્કં કથં સમુટ્ઠાપેતિ, અયં અનુમોદનસ્સ કાલં અતિનામેતિ, મનુસ્સાનં પન ઓકાસં ઞત્વા આયાચિતકાલે કરોન્તો નાતિનામેતિ નામ, સત્થા તથા કરોતિ.

ન તં ભત્તન્તિ કિં ભત્તં નામેતં ઉત્તણ્ડુલં અતિકિલિન્નન્તિઆદીનિ વત્વા ન ગરહતિ. **ન અઞ્ઞં ભત્ત**ન્તિ સ્વાતનાય વા પુનદિવસાય વા ભત્તં ઉપ્પાદેસ્સામીતિ હિ અનુમોદનં કરોન્તો અઞ્ઞં ભત્તં પટિકઙ્ખતિ. યો વા – "યાવ માતુગામાનં ભત્તં પચ્ચતિ, તાવ અનુમોદનં કરિસ્સામિ, અથ મે અનુમોદનાવસાને અત્તનો પક્કભત્તતોપિ થોકં દસ્સન્તી"તિ અનુમોદનં વડ્ઢેતિ, અયમ્પિ પટિકઙ્ખતિ નામ. સત્થા ન એવં કરોતિ. **ન ચ મુચ્ચિતુકામો**તિ એકચ્ચો હિ પટિસંમુઞ્ચિત્વા ગચ્છતિ, વેગેન અનુબન્ધિતબ્બો હોતિ. સત્થા પન ન એવં ગચ્છતિ, પરિસાય મજ્ઝે ઠિતોવ ગચ્છતિ. **અચ્ચુક્કટ્ઠ**ન્તિ યો હિ યાવ હનુકટ્ઠિતો ઉક્ખિપિત્વા પારુપતિ, તસ્સ અચ્ચુક્કટ્ઠં નામ હોતિ. યો યાવ ગોપ્ફકા ઓતારેત્વાવ પારુપતિ, તસ્સ અચ્ચુક્કટ્ઠં હોતિ. યોપિ ઉભતો ઉક્ખિપિત્વા ઉદરં વિવરિત્વા યાતિ, તસ્સપિ અચ્ચુક્કટ્ઠં હોતિ. યો એકંસં કત્વા થનં વિવરિત્વા યાતિ, તસ્સપિ અચ્ચુક્કટ્ઠં. સત્થા તં સબ્બં ન કરોતિ.

અલ્લીનન્તિ યથા અઞ્ઞેસં સેદેન તિન્તં અલ્લીયતિ, ન એવં સત્થુ. **અપકટ્ઠન્તિ** ખલિસાટકો વિય કાયતો મુઞ્ચિત્વાપિ ન તિટ્ઠતિ. **વાતોતિ** વેરમ્ભવાતોપિ ઉટ્ઠહિત્વા ચાલેતું ન સક્કોતિ. **પાદમણ્ડનાનુયોગન્તિ** ઇટ્ઠકાય ઘંસનાદીહિ પાદસોભાનુયોગં. **પક્ખાલેત્વાતિ** પાદેનેવ પાદં ધોવિત્વા. **સો નેવ અત્તબ્યાબાધાયાતિ**આદીનિ ન પુબ્બેનિવાસચેતોપરિયઞાણાનં અત્થિતાય વદતિ, ઇરિયાપથસન્તતં પન દિસ્વા અનુમાનેન વદતિ. **ધમ્મન્તિ** પરિયત્તિધમ્મં. **ન ઉસ્સાદેતીતિ** કિં મહારટ્ઠિક, કિં મહાકુટુમ્બિકાતિઆદીનિ વત્વા ગેહસ્સિતવસેન ન ઉસ્સાદેતિ. **ન અપસાદેતીતિ** “કિં, ઉપાસક, કથં તે વિહારમગ્ગો ઞાતો? કિં ભયેન નાગચ્છસિ? ન હિ ભિક્ખૂ કિઞ્ચિ અચ્છિન્દિત્વા ગણ્હન્તિ, મા ભાયી”તિ વા “કિં તુય્હં એવં મચ્છરિયજીવિતં નામા”તિ વા આદીનિ વત્વા ગેહસ્સિતપેમેન ન અપસાદેતિ.

વિસ્સટ્ઠોતિ સિનિદ્ધો અપલિબુદ્ધો. **વિઞ્ઞેય્યોતિ** વિઞ્ઞાપનીયો પાકટો, વિસ્સટ્ઠત્તાયેવ ચેસ વિઞ્ઞેય્યો હોતિ. **મઞ્જૂતિ** મધુરો. **સવનીયોતિ** સોતસુખો, મધુરત્તાયેવ ચેસ સવનીયો હોતિ. **બિન્દૂતિ** સમ્પિણ્ડિતો. **અવિસારીતિ** અવિસટો, બિન્દુત્તાયેવ ચેસ અવિસારી હોતિ. **ગમ્ભીરોતિ** ગમ્ભીરસમુટ્ઠિતો. **નિન્નાદીતિ** નિન્નાદવા, ગમ્ભીરત્તાયેવ ચેસ નિન્નાદી હોતિ. **યથાપરિસન્તિ** ચક્કવાળપરિયન્તમ્પિ એકાબદ્ધપરિસં વિઞ્ઞાપેતિ. **બહિદ્ધાતિ** અઙ્ગુલિમત્તમ્પિ પરિસતો બહિદ્ધા ન ગચ્છતિ. તસ્મા? સો એવરૂપો મધુરસ્સરો અકારણા મા નસ્સીતિ. ઇતિ ભગવતો ઘોસો પરિસાય મત્થકેનેવ ચરતિ.

અવલોકયમાનાતિ સિરસ્મિં અઞ્જલિં ઠપેત્વા ભગવન્તં ઓલોકેન્તાવ પચ્ચોસક્કિત્વા દસ્સનવિજહનટ્ઠાને વન્દિત્વા ગચ્છન્તિ. **અવિજહિતત્તાતિ** યો હિ કથં સુત્વા વુટ્ઠિતો અઞ્ઞં દિટ્ઠસુતાદિકં કથં કથેન્તો ગચ્છતિ, એસ સભાવેન વિજહતિ નામ. યો પન સુતધમ્મકથાય વણ્ણં કથેન્તોવ ગચ્છતિ, અયં ન વિજહતિ નામ, એવં અવિજહન્તભાવેન પક્કમન્તિ. **ગચ્છન્તન્તિ** રજ્જુયન્તવસેન રતનસત્તુબ્બેધં સુવણ્ણગ્ઘિકં વિય ગચ્છન્તં. **અદ્દસામ ઠિતન્તિ** સમુસ્સિતકઞ્ચનપબ્બતં વિય ઠિતં **અદ્દસામ. તતો ચ ભિય્યોતિ** વિત્થારેત્વા ગુણે કથેતું અસક્કોન્તો અવસેસે ગુણે સંખિપિત્વા કલાપં વિય સુત્તકબદ્ધં વિય ચ કત્વા વિસ્સજ્જેન્તો એવમાહ. અયમેત્થ અધિપ્પાયો – મયા કથિતગુણેહિ અકથિતાવ બહુતરા. મહાપથવિમહાસમુદ્દાદયો વિય હિ તસ્સ ભોતો અનન્તા અપ્પમેય્યા ગુણા આકાસમિવ વિત્થારિતાતિ.

૩૯૦. **અપ્પટિસંવિદિતોતિ** અવિઞ્ઞાતઆગમનો. પબ્બજિતે ઉપસઙ્કમન્તેન હિ ચીવરપરિકમ્માદિસમયે વા એકં નિવાસેત્વા સરીરભઞ્જનસમયે વા ઉપસઙ્કમિત્વા તતોવ પટિનિવત્તિતબ્બં હોતિ, પટિસન્થારમત્તમ્પિ ન જાયતિ. પુરેતરં પન ઓકાસે કારિતે દિવાટ્ઠાનં સમ્મજ્જિત્વા ચીવરં પારુપિત્વા ભિક્ખુ વિવિત્તે ઠાને નિસીદતિ, તં આગન્ત્વા પસ્સન્તા દસ્સનેનપિ પસીદન્તિ, પટિસન્થારો જાયતિ, પઞ્હબ્યાકરણં વા ધમ્મકથા વા લબ્ભતિ. તસ્મા પણ્ડિતા ઓકાસં કારેન્તિ. સો ચ નેસં અઞ્ઞતરો, તેનસ્સ એતદહોસિ. **જિણ્ણો વુડ્ઢોતિ** અત્તનો ઉગ્ગતભાવં અકથેત્વા કસ્મા એવમાહ? બુદ્ધા નામ અનુદ્દયસમ્પન્ના હોન્તિ, મહલ્લકભાવં ઞત્વા સીઘં ઓકાસં કરિસ્સતીતિ એવમાહ.

૩૯૧. **ઓરમિય ઓકાસમકાસીતિ** વેગેન ઉટ્ઠાય દ્વિધા ભિજ્જિત્વા ઓકાસમકાસિ.

યે મેતિ યે મયા. **નારીસમાનસવ્હયાતિ** નારીસમાનનામં ઇત્થિલિઙ્ગં, તેન અવ્હાતબ્બાતિ નારીસમાનસવ્હયા, ઇત્થિલિઙ્ગેન વત્તબ્બાતિ વોહારકુસલતાય એવં વદતિ. **પહૂતજિવ્હોતિ** પુથુલજિવ્હો. **નિન્નામયેતન્તિ** નીહર એતં.

૩૯૩. **કેવલી**તિ સકલગુણસમ્પન્નો.

૩૯૪. **પચ્ચભાસી**તિ એકપ્પહારેન પુચ્છિતે અટ્ઠ પઞ્હે બ્યાકરોન્તો પતિઅભાસિ. **યો વેદી**તિ યો વિદતિ જાનાતિ, યસ્સ પુબ્બેનિવાસો પાકટો. **સગ્ગાપાયઞ્ચ પસ્સતી**તિ દિબ્બચક્ખુઞાણં કથિતં. **જાતિક્ખયં પત્તો**તિ અરહત્તં પત્તો. **અભિઞ્ઞા વોસિતો**તિ તં અરહત્તં અભિજાનિત્વા વોસિતો વોસાનપ્પત્તો. **મુની**તિ અરહત્તઞાણમોનેય્યેન સમન્નાગતો.

વિસુદ્ધન્તિ પણ્ડરં. **મુત્તં રાગેહી**તિ કિલેસરાગેહિ મુત્તં. **પહીનજાતિમરણો**તિ જાતિક્ખયપ્પત્તત્તા પહીનજાતિકો, જાતિપહાનેનેવ પહીનમરણો. **બ્રહ્મચરિયસ્સ કેવલી**તિ યં બ્રહ્મચરિયસ્સ કેવલી સકલભાવો, તેન સમન્નાગતો, સકલચતુમગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસોતિ અત્થો. **પારગૂ સબ્બધમ્માન**ન્તિ સબ્બેસં લોકિયલોકુત્તરધમ્માનં અભિઞ્ઞાય પારં ગતો, સબ્બધમ્મે અભિજાનિત્વા ઠિતોતિ અત્થો. **પારગૂ**તિ વા એત્તાવતા પરિઞ્ઞાપારગૂ પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં, પહાનપારગૂ સબ્બકિલેસાનં , ભાવનાપારગૂ ચતુન્નં મગ્ગાનં, સચ્છિકિરિયાપારગૂ નિરોધસ્સ, સમાપત્તિપારગૂ સબ્બસમાપત્તીનન્તિ અયમત્થો વુત્તો. પુન **સબ્બધમ્માન**ન્તિ ઇમિના અભિઞ્ઞાપારગૂ વુત્તોતિ. **બુદ્ધો તાદી પવુચ્ચતી**તિ તાદિસો છહિ આકારેહિ પારં ગતો સબ્બાકારેન ચતુન્નં સચ્ચાનં બુદ્ધત્તા બુદ્ધોતિ પવુચ્ચતીતિ.

કિં પન એત્તાવતા સબ્બે પઞ્હા વિસ્સજ્જિતા હોન્તીતિ? આમ વિસ્સજ્જિતા, ચિત્તં વિસુદ્ધં જાનાતિ, મુત્તં રાગેહીતિ ઇમિના તાવ બાહિતપાપત્તા બ્રાહ્મણોતિ પઠમપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. પારગૂતિ ઇમિના વેદેહિ ગતત્તા વેદગૂતિ દુતિયપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. પુબ્બેનિવાસન્તિઆદીહિ ઇમાસં તિસ્સન્નં વિજ્જાનં અત્થિતાય તેવિજ્જોતિ તતિયપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. મુત્તં રાગેહિ સબ્બસોતિ ઇમિનાવ નિસ્સટત્તા પાપધમ્માનં સોત્તિયોતિ ચતુત્થપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. જાતિક્ખયં પત્તોતિ ઇમિના પન અરહત્તસ્સેવ વુત્તત્તા પઞ્ચમપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. વોસિતોતિ ચ બ્રહ્મચરિયસ્સ કેવલીતિ ચ ઇમેહિ છટ્ઠપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. અભિઞ્ઞા વોસિતો મુનીતિ ઇમિના સત્તમપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ. પારગૂ સબ્બધમ્માનં, બુદ્ધો તાદી પવુચ્ચતીતિ ઇમિના અટ્ઠમપઞ્હો વિસ્સજ્જિતો હોતિ.

૩૯૫. **દાનકથ**ન્તિઆદીનિ હેટ્ઠા સુત્તે વિત્થારિતાનેવ. **પચ્ચપાદી**તિ પટિપજ્જિ. **ધમ્મસ્સાનુધમ્મ**ન્તિ ઇમસ્મિં સુત્તે ધમ્મો નામ અરહત્તમગ્ગો, અનુધમ્મો નામ હેટ્ઠિમા તયો મગ્ગા તીણિ ચ સામઞ્ઞફલાનિ, તાનિ પટિપાટિયા પટિલભીતિ અત્થો. **ન ચ મં ધમ્માધિકરણં વિહેસેસી**તિ મઞ્ચ ધમ્મકારણા ન કિલમેસિ, ન પુનપ્પુનં કથાપેસીતિ વુત્તં હોતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. **તત્થ પરિનિબ્બાયી**તિ પન પદેન દેસનાય અરહત્તેનેવ કૂટં ગહિતન્તિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

બ્રહ્માયુસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સેલસુત્તવણ્ણના

૩૯૬. **એવં મે સુત**ન્તિ સેલસુત્તં. તત્થ **અઙ્ગુત્તરાપેસૂ**તિઆદિ પોતલિયસુત્તે વિત્થારિતમેવ. **અડ્ઢતેળસેહી**તિ અડ્ઢેન તેળસેહિ, દ્વાદસહિ સતેહિ પઞ્ઞાસાય ચ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિન્તિ વુત્તં હોતિ. તે પન સાવકસન્નિપાતે સન્નિપતિતા ભિક્ખૂયેવ સબ્બે એહિભિક્ખુપબ્બજ્જાય પબ્બજિતા ખીણાસવા. **કેણિયો**તિ તસ્સ નામં, **જટિલો**તિ તાપસો. સો કિર

બ્રાહ્મણમહાસાલો, ધનરક્ખણત્થાય પન તાપસપબ્બજ્જં સમાદાય રઞ્ઞો પણ્ણાકારં દત્વા ભૂમિભાગં ગહેત્વા તત્થ અસ્સમં કારેત્વા વસતિ પઞ્ચહિ સકટસતેહિ વણિજ્જં પયોજેત્વા કુલસહસ્સસ્સ નિસ્સયો હુત્વા, અસ્સમેપિ ચસ્સ એકો તાલરુક્ખો દિવસે દિવસે એકં સોવણ્ણમયં તાલફલં મુઞ્ચતીતિ વદન્તિ. સો દિવા કાસાયાનિ ધારેતિ, જટા ચ બન્ધતિ, રત્તિં કામસમ્પત્તિં અનુભવતિ. **ધમ્મિયા કથાયા**તિ પાનકાનિસંસપટિસંયુત્તાય ધમ્મિયા કથાય. અયઞ્હિ કેણિયો તુચ્છહત્થો ભગવતો દસ્સનાય ગન્તું લજ્જાયમાનો – ''વિકાલભોજના વિરતાનમ્પિ પાનકં કપ્પતી''તિ ચિન્તેત્વા સુસઙ્ખતબદરપાનં પઞ્ચહિ કાજસતેહિ ગાહાપેત્વા અગમાસિ. એવં ગતભાવો ચસ્સ – ''અથ ખો કેણિયસ્સ જટિલસ્સ એતદહોસિ કિં નુ ખો અહં સમણસ્સ ગોતમસ્સ હરાપેય્ય''ન્તિ ભેસજ્જક્ખન્ધકે (મહાવ॰ ૩૦૦) પાળિઆરુળ્હોયેવ.

દુતિયમ્પિ ખો ભગવાતિ કસ્મા પુનપ્પુનં પટિક્ખિપિ? તિત્થિયાનં પટિક્ખેપપસન્નતાય, અકારણમેતં, નત્થિ બુદ્ધાનં પચ્ચયહેતુ એવરૂપં કોહઞ્ઞં. અયં પન અડ્ઢતેળસાનિ ભિક્ખુસતાનિ દિસ્વા એત્તકાનંયેવ ભિક્ખં પટિયાદેસ્સતિ, સ્વેવ સેલો તીહિ પુરિસસતેહિ સદ્ધિં પબ્બજિસ્સતિ. અયુત્તં ખો પન નવકે અઞ્ઞતો પેસેત્વા ઇમેહેવ સદ્ધિં ગન્તું, ઇમે વા અઞ્ઞતો પેસેત્વા નવકેહિ સદ્ધિં ગન્તું. અથાપિ સબ્બે ગહેત્વા ગમિસ્સામિ, ભિક્ખાહારો નપ્પહોસ્સતિ. તતો ભિક્ખૂસુ પિણ્ડાય ચરન્તેસુ મનુસ્સા ઉજ્ઝાયિસ્સન્તિ – ''ચિરસ્સાપિ કેણિયો સમણં ગોતમં નિમન્તેત્વા યાપનમત્તં દાતું નાસક્ખી''તિ, સયમ્પિ વિપ્પટિસારી ભવિસ્સતિ. પટિક્ખેપે પન કતે ''સમણો ગોતમો પુનપ્પુનં 'ત્વઞ્ચ બ્રાહ્મણેસુ અભિપ્પસન્નો'તિ બ્રાહ્મણાનં નામં ગણ્હાતી''તિ ચિન્તેત્વા બ્રાહ્મણેપિ નિમન્તેતુકામો ભવિસ્સતિ, તતો બ્રાહ્મણે પાટિયેક્કં નિમન્તેસ્સતિ , તે તેન નિમન્તિતા ભિક્ખૂ હુત્વા ભુઞ્જિસ્સન્તિ. એવમસ્સ સદ્ધા અનુરક્ખિતા ભવિસ્સતીતિ પુનપ્પુનં પટિક્ખિપિ. **કિઞ્ચાપિ ખો**, **ભો**તિ ઇમિના ઇદં દીપેતિ, – ''ભો ગોતમ, કિં જાતં યદિ અહં બ્રાહ્મણેસુ અભિપ્પસન્નો, અધિવાસેતુ ભવં ગોતમો, અહં બ્રાહ્મણાનમ્પિ દાતું સક્કોમિ તુમ્હાકમ્પી''તિ.

કાયવેય્યાવટિકન્તિ કાયવેય્યાવચ્ચં. **મણ્ડલમાળ**ન્તિ દુસ્સમણ્ડપં.

૩૯૭. આવાહોતિ કઞ્ઞાગહણં. **વિવાહો**તિ કઞ્ઞાદાનં. **સો મે નિમન્તિતો**તિ સો મયા નિમન્તિતો. અથ બ્રાહ્મણો પરિપક્કોપનિસ્સયત્તા બુદ્ધસદ્દં સુત્વાવ અમતેનેવાભિસિત્તો પસાદં આવિકરોન્તો **બુદ્ધોતિ** , **ભો કેણિય**, **વદેસી**તિ આહ. કેણિયો યથાભૂતં આચિક્ખન્તો **બુદ્ધોતિ**, **ભો સેલ**, **વદામી**તિ આહ. તતો નં પુનપિ દળ્હીકરણત્થં પુચ્છિ, ઇતરોપિ તથેવ આરોચેસિ.

૩૯૮. અથસ્સ કપ્પસતસહસ્સેહિપિ બુદ્ધસદ્દસ્સેવ દુલ્લભભાવં સમ્પસ્સતો. **એતદહોસી**તિ. એતં ''ઘોસોપિ ખો''તિઆદિ અહોસિ. **નીલવનરાજી**તિ નીલવણ્ણરુક્ખપન્તિ. **પદે પદ**ન્તિ પદપ્પમાણે પદં. અચ્ચાસન્ને હિ અતિદૂરે વા પાદે નિક્ખિપમાને સદ્દો ઉટ્ઠાતિ, તં પટિસેધેન્તો એવમાહ. **સીહાવ એકચરા**તિ ગણવાસી સીહો સીહપોતકાદીહિ સદ્ધિં પમાદં આપજ્જતિ, એકચરો અપ્પમત્તો હોતિ. ઇતિ અપ્પમાદવિહારં દસ્સેન્તો એકચરસીહેન ઓપમ્મં કરોતિ. **મા મે ભોન્તો**તિ આચારં સિક્ખાપેન્તો આહ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – સચે તુમ્હે કથાવારં અલભિત્વા મમ કથાય અન્તરે કથં પવેસેસ્સથ, ''અન્તેવાસિકે સિક્ખાપેતું નાસક્ખી''તિ મય્હં ગરહા ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્મા ઓકાસં પસ્સિત્વા મન્તેય્યાથાતિ. **નો ચ ખો નં જાનામી**તિ વિપસ્સીપિ બોધિસત્તો ચતુરાસીતિસહસ્સત્થેરપબ્બજિતપરિવારો સત્ત માસાનિ બોધિસત્તચારિકં ચરિ, બુદ્ધુપ્પાદકાલો વિય અહોસિ. અમ્હાકમ્પિ બોધિસત્તો છબ્બસ્સાનિ બોધિસત્તચારિકં ચરિ. એવં પરિપુણ્ણસરીરલક્ખણેહિ સમન્નાગતાપિ બુદ્ધા ન હોન્તિ. તસ્મા બ્રાહ્મણો ''નો ચ ખો નં જાનામી''તિ આહ.

૩૯૯. **પરિપુણ્ણકાયો**તિ લક્ખણેહિ પરિપુણ્ણતાય અહીનઙ્ગતાય ચ પરિપુણ્ણસરીરો. **સુરુચી**તિ સુન્દરસરીરપ્પભો. **સુજાતો**તિ આરોહપરિણાહસમ્પત્તિયા સણ્ઠાનસમ્પત્તિયા ચ સુનિબ્બત્તો. **ચારુદસ્સનો**તિ સુચિરમ્પિ પસ્સન્તાનં અતિત્તિજનકો મનોહરદસ્સનો. **સુવણ્ણવણ્ણો**તિ સુવણ્ણસદિસવણ્ણો. **સુસુક્કદાઠો**તિ સુટ્ઠુ સુક્કદાઠો. **મહાપુરિસલક્ખણા**તિ પઠમં વુત્તબ્યઞ્જનાનેવ વચનન્તરેન નિગમેન્તો આહ.

ઇદાનિ તેસુ લક્ખણેસુ અત્તનો ચિત્તરુચિતાનિ ગહેત્વા થોમેન્તો **પસન્નનેત્તો**તિઆદિમાહ. ભગવા હિ પઞ્ચવણ્ણપસાદસમ્પત્તિયા **પસન્નનેત્તો**, પુણ્ણચન્દસદિસમુખતાય **સુમુખો**, આરોહપરિણાહસમ્પત્તિયા **બ્રહા**, બ્રહ્મુજુગત્તતાય **ઉજુ**, જુતિમન્તતાય **પતાપવા**. યમ્પિ ચેત્થ પુબ્બે વુત્તં, તં ''મજ્ઝે સમણસઙ્ઘસ્સા''તિ ઇમિના પરિયાયેન થોમયતા પુન વુત્તં. એદિસો હિ એવં વિરોચતિ. ઉત્તરગાથાયપિ એસેવ નયો. **ઉત્તમવણ્ણીનો**તિ ઉત્તમવણ્ણસમ્પન્નસ્સ. **રથેસભો**તિ ઉત્તમસારથિ. **જમ્બુસણ્ડસ્સા**તિ જમ્બુદીપસ્સ. પાકટેન ઇસ્સરિયં ઇસ્સરો હોતિ.

ખત્તિયાતિ જાતિખત્તિયા. **ભોગી**તિ ભોગિયા. **રાજાનો**તિ યે કેચિ રજ્જં કારેન્તા. **રાજાભિરાજા**તિ રાજૂનં પૂજનીયો, અધિરાજા હુત્વા, ચક્કવત્તીતિ અધિપ્પાયો. **મનુજિન્દો**તિ મનુસ્સાધિપતિ પરમિસ્સરો હુત્વા.

એવં વુત્તે ભગવા – ''યે તે ભવન્તિ અરહન્તો સમ્માસમ્બુદ્ધા, તે સકવણ્ણે ભઞ્ઞમાને અત્તાનં પાતુકરોન્તી''તિ ઇમં સેલસ્સ મનોરથં પૂરેન્તો **રાજાહમસ્મી**તિઆદિમાહ. તત્રાયમધિપ્પાયો – યં મં ત્વં સેલ ''રાજા અરહસિ ભવિતુ''ન્તિ યાચસિ, એત્થ અપ્પોસ્સુક્કો હોતિ **રાજાહમસ્મિ**. સતિ ચ રાજત્તે યથા અઞ્ઞો રાજા યોજનસતં વા અનુસાસતિ યોજનસહસ્સં વા, ચક્કવત્તી હુત્વાપિ ચતુદીપપરિયન્તમત્તં વા, નાહમેવં પરિચ્છિન્નવિસયો, અહઞ્હિ **ધમ્મરાજા અનુત્તરો** ભવગ્ગતો અવીચિપરિયન્તં કત્વા તિરિયં અપ્પમાણલોકધાતુયો અનુસાસામિ. યાવતા હિ અપદદ્વિપદાદિભેદા સત્તા, અહં તેસં અગ્ગો. ન હિ મે કોચિ સીલેન વા…પે॰… વિમુત્તિઞાણદસ્સનેન વા પટિભાગો અત્થિ, સ્વાહં એવં ધમ્મરાજા અનુત્તરો અનુત્તરેનેવ ચતુસતિપટ્ઠાનાદિભેદેન **ધમ્મેન ચક્કં વત્તેમિ**. ઇદં પજહથ, ઇદં ઉપસમ્પજ્જ વિહરથાતિ આણાચક્કં, ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે, દુક્ખં અરિયસચ્ચન્તિઆદિના પરિયત્તિધમ્મેન ધમ્મચક્કમેવ વા. **ચક્કં અપ્પટિવત્તિય**ન્તિ યં ચક્કં અપ્પટિવત્તિયં હોતિ સમણેન વા…પે॰… કેનચિ વા લોકસ્મિન્તિ.

એવં અત્તાનં આવિકરોન્તં ભગવન્તં દિસ્વા પીતિસોમનસ્સજાતો સેલો પુન દળ્હીકરણત્થં **સમ્બુદ્ધો પટિજાનાસી**તિ ગાથાદ્વયમાહ. તત્થ **કો નુ સેનાપતી**તિ રઞ્ઞો ભોતો ધમ્મેન પવત્તિતસ્સ ચક્કસ્સ અનુપવત્તકો સેનાપતિ કો નૂતિ પુચ્છિ.

તેન ચ સમયેન ભગવતો દક્ખિણપસ્સે આયસ્મા સારિપુત્તો નિસિન્નો હોતિ સુવણ્ણપુઞ્જો વિય સિરિયા સોભમાનો, તં દસ્સેન્તો ભગવા **મયા પવત્તિત**ન્તિ ગાથમાહ. તત્થ **અનુજાતો તથાગત**ન્તિ તથાગતં હેતું અનુજાતો, તથાગતેન હેતુના જાતોતિ અત્થો. અપિચ અવજાતો અનુજાતો અતિજાતોતિ તયો પુત્તા. તેસુ અવજાતો દુસ્સીલો, સો તથાગતસ્સ પુત્તો નામ ન હોતિ. અતિજાતો નામ પિતરા ઉત્તરિતરો, તાદિસોપિ તથાગતસ્સ પુત્તો નત્થિ. તથાગતસ્સ પન એકો અનુજાતોવ પુત્તો હોતિ, તં દસ્સેન્તો એવમાહ.

એવં ''કો નુ સેનાપતી''તિ પઞ્હં બ્યાકરિત્વા યં સેલો આહ ''સમ્બુદ્ધો પટિજાનાસી''તિ, તત્ર નં નિક્કઙ્ખં કાતુકામો ''નાહં પટિઞ્ઞામત્તેનેવ પટિજાનામિ, અપિચાહં ઇમિના કારણેન બુદ્ધો''તિ ઞાપેતું **અભિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ ગાથમાહ. તત્ર **અભિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ વિજ્જા ચ વિમુત્તિ ચ. **ભાવેતબ્બં** મગ્ગસચ્ચં. **પહાતબ્બં** સમુદયસચ્ચં.

હેતુવચનેન પન ફલસિદ્ધિતો તેસં ફલાનિ નિરોધસચ્ચદુક્ખસચ્ચાનિપિ વુત્તાનેવ હોન્તિ. એવં સચ્છિકાતબ્બં સચ્છિકતં પરિઞ્ઞાતબ્બં પરિઞ્ઞાતન્તિ ઇદમ્પેત્થ સઙ્ગહિતન્તિ ચતુસચ્ચભાવનાફલઞ્ચ વિમુત્તિઞ્ચ દસ્સેન્તો ‘‘બુજ્ઝિતબ્બં બુજ્ઝિત્વા બુદ્ધો જાતોસ્મી’’તિ યુત્તહેતુના બુદ્ધભાવં સાધેતિ.

એવં નિપ્પરિયાયેન અત્તાનં આવિકત્વા અત્તનિ કઙ્ખાવિતરણત્થં બ્રાહ્મણં અતિચારિયમાનો **વિનયસ્સૂ**તિ ગાથત્તયમાહ. તત્થ **સલ્લકત્તો**તિ રાગાદિસલ્લકન્તનો. **અનુત્તરો**તિ યથા બાહિરવેજ્જેન વૂપસમિતરોગો ઇમસ્મિઞ્ઞેવત્તભાવે કુપ્પતિ, ન એવં. મયા વૂપસમિતસ્સ પન રોગસ્સ ભવન્તરેપિ ઉપ્પત્તિ નત્થિ, તસ્મા અહં અનુત્તરોતિ અત્થો. **બ્રહ્મભૂતો**તિ સેટ્ઠભૂતો. **અતિતુલો**તિ તુલં અતીતો, નિરુપમોતિ અત્થો. **મારસેનપ્પમદ્દનો**તિ કામા તે પઠમા સેનાતિ એવં આગતાય મારસેનાય પમદ્દનો. **સબ્બામિત્તે**તિ ખન્ધકિલેસાભિસઙ્ખારમચ્ચુદેવપુત્તમારસઙ્ખાતે સબ્બપચ્ચત્થિકે. **વસીકત્વા**તિ અત્તનો વસે વત્તેત્વા. **અકુતોભયો**તિ કુતોચિ અભયો.

એવં વુત્તે સેલો બ્રાહ્મણો તાવદેવ ભગવતિ સઞ્જાતપસાદો પબ્બજ્જાપેક્ખો હુત્વા **ઇમં ભોન્તો**તિ ગાથત્તયમાહ. તત્થ **કણ્હાભિજાતિકો**તિ ચણ્ડાલાદિનીચકુલે જાતો. તતો તેપિ માણવકા પબ્બજ્જાપેક્ખા હુત્વા **એવઞ્ચે રુચ્ચતિ**, **ભોતો**તિ ગાથમાહંસુ. અથ સેલો તેસુ માણવકેસુ તુટ્ઠચિત્તો તે ચ દસ્સેન્તો પબ્બજ્જં યાચન્તો ‘‘**બ્રાહ્મણા**’’તિ ગાથમાહ.

તતો ભગવા યસ્મા સેલો અતીતે પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો સાસને તેસંયેવ તિણ્ણં પુરિસસતાનં ગણસેટ્ઠો હુત્વા તેહિ સદ્ધિં પરિવેણં કારેત્વા દાનાદીનિ પુઞ્ઞાનિ કત્વા તેન કમ્મેન દેવમનુસ્સસમ્પત્તિં અનુભવમાનો પચ્છિમે ભવે તેસંયેવ આચરિયો હુત્વા નિબ્બત્તો, તઞ્ચ તેસં કમ્મં વિમુત્તિપરિપાકાય પરિપક્કં એહિભિક્ખુભાવસ્સ ચ ઉપનિસ્સયભૂતં, તસ્મા તે સબ્બેવ એહિભિક્ખુપબ્બજ્જં પબ્બાજેન્તો **સ્વાક્ખાત**ન્તિ ગાથમાહ. તત્થ **સન્દિટ્ઠિક**ન્તિ સયમેવ દટ્ઠબ્બં પચ્ચક્ખં. **અકાલિક**ન્તિ મગ્ગાનન્તરફલુપ્પત્તિયા ન કાલન્તરં પત્તબ્બફલં. **યત્થ અમોઘા**તિ યસ્મિં મગ્ગબ્રહ્મચરિયે અપ્પમત્તસ્સ સિક્ખત્તયપૂરણેન સિક્ખતો પબ્બજ્જા અમોઘા હોતિ, સફલાતિ અત્થો. એવઞ્ચ વત્વા ‘‘એથ ભિક્ખવો’’તિ ભગવા અવોચ. તે સબ્બે પત્તચીવરધરા હુત્વા આકાસેનાગન્ત્વા વસ્સસતિકત્થેરા વિય સુવિનીતા ભગવન્તં અભિવાદયિંસુ. એવમિમં તેસં એહિભિક્ખુભાવં સન્ધાય ‘‘અલત્થ ખો સેલો’’તિઆદિ વુત્તં.

૪૦૦. **ઇમાહી**તિ ઇમાહિ કેણિયસ્સ ચિત્તાનુકૂલાહિ ગાથાહિ. તત્થ અગ્ગિપરિચરિયં વિના બ્રાહ્મણાનં યઞ્ઞાભાવતો ‘‘અગ્ગિહુત્તમુખા યઞ્ઞા’’તિ વુત્તં. અગ્ગિહુત્તસેટ્ઠા અગ્ગિજુહનપ્પધાનાતિ અત્થો. વેદે સજ્ઝાયન્તેહિ પઠમં સજ્ઝાયિતબ્બતો, સાવિત્તી, ‘‘છન્દસો મુખ’’ન્તિ વુત્તો. મનુસ્સાનં સેટ્ઠતો રાજા ‘‘મુખ’’ન્તિ વુત્તો. નદીનં આધારતો પટિસરણતો ચ સાગરો ‘‘મુખ’’ન્તિ વુત્તો. ચન્દયોગવસેન ‘‘અજ્જ કત્તિકા અજ્જ રોહિણી’’તિ સઞ્ઞાણતો આલોકકરણતો સોમ્મભાવતો ચ ‘‘નક્ખત્તાનં મુખં ચન્દો’’તિ વુત્તં. તપન્તાનં અગ્ગત્તા આદિચ્ચો ‘‘તપતં મુખ’’ન્તિ વુત્તો. દક્ખિણેય્યાનં પન અગ્ગત્તા વિસેસેન તસ્મિં સમયે બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘં સન્ધાય ‘‘પુઞ્ઞં આકઙ્ખમાનાનં, સઙ્ઘો એવ યજતં મુખ’’ન્તિ વુત્તં. તેન સઙ્ઘો પુઞ્ઞસ્સ આયમુખન્તિ દસ્સેતિ.

યં તં **સરણ**ન્તિ અઞ્ઞં બ્યાકરણગાથમાહ. તસ્સત્થો – પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમા ભગવા યસ્મા મયં ઇતો અટ્ઠમે દિવસે તં સરણં આગતમ્હા, તસ્મા અત્તના તવ સાસને અનુત્તરેન દમથેન દન્તામ્હા, અહો તે સરણસ્સ આનુભાવોતિ.

તતો પરં ભગવન્તં દ્વીહિ ગાથાહિ થોમેત્વા તતિયાય વન્દનં યાચન્તો **ભિક્ખવો તિસતા ઇમે**તિઆદિમાહાતિ.

સેલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અસ્સલાયનસુત્તવણ્ણના

૪૦૧. **એવં મે સુતન્તિ અસ્સલાયનસુત્તં. તત્થ નાનાવેરજ્જકાનન્તિ** અઙ્ગમગધાદીહિ નાનપ્પકારેહિ વેરજ્જેહિ આગતાનં, તેસુ વા રટ્ઠેસુ જાતસંવડ્ઢાનન્તિપિ અત્થો. **કેનચિદેવા**તિ યઞ્ઞુપાસનાદિના અનિયમિતકિચ્ચેન. **ચાતુવણ્ણિ**ન્તિ ચતુવણ્ણસાધારણં. મયં પન ન્હાનસુદ્ધિયા ભાવનાસુદ્ધિયાપિ બ્રાહ્મણાવ સુજ્ઝન્તીતિ વદામ, અયુત્તમ્પિ સમણો ગોતમો કરોતીતિ મઞ્ઞમાના એવં ચિન્તયિંસુ. **વુત્તસિરો**તિ વાપિતસિરો.

ધમ્મવાદીતિ સભાવવાદી. **દુપ્પટિમન્તિયા**તિ અમ્હાદિસેહિ અધમ્મવાદીહિ દુક્ખેન પટિમન્તિતબ્બા હોન્તિ. ધમ્મવાદિનો નામ પરાજયો ન સક્કા કાતુન્તિ દસ્સેતિ. **પરિબ્બાજક**ન્તિ પબ્બજ્જાવિધાનં, તયો વેદે ઉગ્ગહેત્વા સબ્બપચ્છા પબ્બજન્તા યેહિ મન્તેહિ પબ્બજન્તિ, પબ્બજિતા ચ યે મન્તે પરિહરન્તિ, યં વા આચારં આચરન્તિ, તં સબ્બં ભોતા ચરિતં સિક્ખિતં. તસ્મા તુય્હં પરાજયો નત્થિ, જયોવ ભવિસ્સતીતિ મઞ્ઞન્તા એવમાહંસુ.

૪૦૨. **દિસ્સન્તિ ખો પના**તિઆદિ તેસં લદ્ધિભિન્દનત્થં વુત્તં. તત્થ **બ્રાહ્મણિયો**તિ બ્રાહ્મણાનં પુત્તપટિલાભત્થાય આવાહવિવાહવસેન કુલા આનીતા બ્રાહ્મણિયો દિસ્સન્તિ . તા ખો પનેતા અપરેન સમયેન **ઉતુનિયોપિ** હોન્તિ, સઞ્જાતપુપ્ફાતિ અત્થો. **ગબ્ભિનિયો**તિ સઞ્જાતગબ્ભા. **વિજાયમાના**તિ પુત્તધીતરો જનયમાના. **પાયમાના**તિ દારકે થઞ્ઞં પાયન્તિયો. **યોનિજાવ સમાના**તિ બ્રાહ્મણીનં પસ્સાવમગ્ગેન જાતા સમાના. **એવમાહંસૂ**તિ એવં વદન્તિ. કથં? **બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણો…પે॰… બ્રહ્મદાયાદા**તિ. યદિ પન નેસં સચ્ચવચનં સિયા, બ્રાહ્મણીનં કુચ્છિ મહાબ્રહ્મુનો ઉરો ભવેય્ય, બ્રાહ્મણીનં પસ્સાવમગ્ગો મહાબ્રહ્મુનો મુખં ભવેય્ય, એત્તાવતા ''મયં મહાબ્રહ્મુનો ઉરે વસિત્વા મુખતો નિક્ખન્તા''તિ વત્તું મા લભન્તૂતિ અયં મુખતો જાતચ્છેદકવાદો વુત્તો.

૪૦૩. **અય્યો હુત્વા દાસો હોતિ, દાસો હુત્વા અય્યો હોતી**તિ બ્રાહ્મણો સભરિયો વણિજ્જં પયોજેન્તો યોનકરટ્ઠં વા કમ્બોજરટ્ઠં વા ગન્ત્વા કાલં કરોતિ, તસ્સ ગેહે વયપ્પત્તે પુત્તે અસતિ બ્રાહ્મણી દાસેન વા કમ્મકરેન વા સદ્ધિં સંવાસં કપ્પેતિ. એકસ્મિં દારકે જાતે સો પુરિસો દાસોવ હોતિ, તસ્સ જાતદારકો પન દાયજ્જસામિકો હોતિ. માતિતો સુદ્ધો પિતિતો અસુદ્ધો સો વણિજ્જં પયોજેન્તો મજ્ઝિમપદેસં ગન્ત્વા બ્રાહ્મણદારિકં ગહેત્વા તસ્સા કુચ્છિસ્મિં પુત્તં પટિલભતિ, સોપિ માતિતોવ સુદ્ધો હોતિ પિતિતો અસુદ્ધો. એવં બ્રાહ્મણસમયસ્મિઞ્ઞેવ જાતિસમ્ભેદો હોતીતિ દસ્સનત્થમેતં વુત્તં. **કિં બલં, કો અસ્સાસો**તિ યત્થ તુમ્હે દાસા હોન્તા સબ્બેવ દાસા હોથ, અય્યા હોન્તા સબ્બેવ અય્યા હોથ, એત્થ વો કો થામો, કો અવસ્સયો, યં બ્રાહ્મણોવ સેટ્ઠો વણ્ણોતિ વદથાતિ દીપેતિ.

૪૦૪. **ખત્તિયોવ નુ ખો**તિઆદયો સુત્તચ્છેદકવાદા નામ હોન્તિ.

૪૦૮. ઇદાનિ ચાતુવણ્ણિસુદ્ધિં દસ્સેન્તો **ઇધ રાજા**તિઆદિમાહ. **સાપાનદોણિયા**તિ સુનખાનં પિવનદોણિયા. **અગ્ગિકરણીય**ન્તિ સીતવિનોદનઅન્ધકારવિધમનભત્તપચનાદિ અગ્ગિકિચ્ચં. **એત્થ અસ્સલાયના**તિ એત્થ સબ્બસ્મિં અગ્ગિકિચ્ચં કરોન્તે.

૪૦૯. ઇદાનિ યદેતં બ્રાહ્મણા ચાતુવણ્ણિસુદ્ધીતિ વદન્તિ, એત્થ ચાતુવણ્ણાતિ નિયમો નત્થિ. પઞ્ચમો હિ પાદસિકવણ્ણોપિ અત્થીતિ સંખિત્તેન તેસં વાદે દોસદસ્સનત્થં **ઇધ ખત્તિયકુમારો**તિઆદિમાહ. તત્ર **અમુત્ર ચ પનેસાન**ન્તિ અમુસ્મિઞ્ચ પન પુરિમનયે એતેસં માણવકાનં કિઞ્ચિ નાનાકરણં ન પસ્સામીતિ વદતિ. નાનાકરણં પન તેસમ્પિ અત્થિયેવ. ખત્તિયકુમારસ્સ હિ બ્રાહ્મણકઞ્ઞાય ઉપ્પન્નો ખત્તિયપાદસિકો નામ, ઇતરો બ્રાહ્મણપાદસિકો નામ, એતે હીનજાતિમાણવકા.

એવં પઞ્ચમસ્સ વણ્ણસ્સ અત્થિતાય ચાતુવણ્ણિસુદ્ધીતિ એતેસં વાદે દોસં દસ્સેત્વા ઇદાનિ પુન ચાતુવણ્ણિસુદ્ધિયં ઓવદન્તો **તં કિં મઞ્ઞસી**તિઆદિમાહ. તત્થ **સદ્ધે**તિ મતકભત્તે. **થાલિપાકે**તિ પણ્ણાકારભત્તે. **યઞ્ઞે**તિ યઞ્ઞભત્તે. **પાહુને**તિ આગન્તુકાનં કતભત્તે. **કિં હી**તિ કિં મહપ્ફલં ભવિસ્સતિ, નો ભવિસ્સતીતિ દીપેતિ.

૪૧૦. ભૂતપુબ્બન્તિ અસ્સલાયન પુબ્બે મયિ જાતિયા હીનતરે તુમ્હે સેટ્ઠતરા સમાનાપિ મયા જાતિવાદે પઞ્હં પુટ્ઠા સમ્પાદેતું ન સક્ખિત્થ, ઇદાનિ તુમ્હે હીનતરા હુત્વા મયા સેટ્ઠતરેન બુદ્ધાનં સકે જાતિવાદપઞ્હં પુટ્ઠા કિં સમ્પાદેસ્સથ? ન એત્થ ચિન્તા કાતબ્બાતિ માણવં ઉપત્થમ્ભેન્તો ઇમં દેસનં આરભિ. તત્થ **અસિતો**તિ કાળકો. **દેવલો**તિ તસ્સ નામં, અયમેવ ભગવા તેન સમયેન. **પટલિયો**તિ ગણઞ્જણુપાહના. **પત્થણ્ડિલે**તિ પણ્ણસાલપરિવેણે. **કો નુ ખો**તિ કહં નુ ખો. **ગામણ્ડલરૂપો વિયા**તિ ગામદારકરૂપો વિય. **સો ખ્વાહં, ભો, હોમી**તિ સો અહં, ભો, અસિતદેવલો હોમીતિ વદતિ. તદા કિર મહાસત્તો કોણ્ડદમકો હુત્વા વિચરતિ. **અભિવાદેતું ઉપક્કમિંસૂ**તિ વન્દિતું ઉપક્કમં અકંસુ. તતો પટ્ઠાય ચ વસ્સસતિકતાપસોપિ તદહુજાતં બ્રાહ્મણકુમારં અવન્દન્તો કોણ્ડિતો હોતિ.

૪૧૧. જનિકા માતાતિ યાય તુમ્હે જનિતા, સા વો જનિકા માતા. **જનિકામાતૂ**તિ જનિકાય માતુ. **યો જનકો**તિ યો જનકો પિતા. ''યો જનિકો પિતાતેવ'' વા પાઠો.

અસિતેનાતિ પઞ્ચાભિઞ્ઞેન અસિતેન દેવલેન ઇસિના ઇમં ગન્ધબ્બપઞ્હં પુટ્ઠા ન સમ્પાયિસ્સન્તિ. **યેસ**ન્તિ યેસં સત્તન્નં ઇસીનં. **ન પુણ્ણો દબ્બિગાહો**તિ તેસં સત્તન્નં ઇસીનં દબ્બિં ગહેત્વા પણ્ણં પચિત્વા દાયકો પુણ્ણો નામ એકો અહોસિ, સો દબ્બિગહણસિપ્પં જાનાતિ. ત્વં સાચરિયકો તેસં પુણ્ણોપિ ન હોતિ, તેન ઞાતં દબ્બિગહણસિપ્પમત્તમ્પિ ન જાનાસીતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

અયં પન અસ્સલાયનો સદ્ધો અહોસિ પસન્નો, અત્તનો અન્તોનિવેસનેયેવ ચેતિયં કારેસિ. યાવજ્જદિવસા અસ્સલાયનવંસે જાતા નિવેસનં કારેત્વા અન્તોનિવેસને ચેતિયં કરોન્તેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

અસ્સલાયનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ઘોટમુખસુત્તવણ્ણના

૪૧૨. એવં મે સુતન્તિ ઘોટમુખસુત્તં. તત્થ **ખેમિયમ્બવને**તિ એવંનામકે અમ્બવને. **ધમ્મિકો પરિબ્બજો**તિ ધમ્મિકા પબ્બજ્જા. **અદસ્સના**તિ તુમ્હાદિસાનં વા પણ્ડિતાનં અદસ્સનેન. **યો વા પનેત્થ ધમ્મો**તિ યો વા પન એત્થ ધમ્મો સભાવો, તસ્સેવ વા અદસ્સનેન. ઇમિના ''અમ્હાકં કથા અપ્પમાણં, ધમ્મોવ પમાણ''ન્તિ દસ્સેતિ.

તતો થેરો ''નવઉપોસથાગારે વિય બહુના કમ્મેન ઇધ ભવિતબ્બ''ન્તિ ચિન્તેત્વા ચઙ્કમા ઓરુય્હ પણ્ણસાલં પવિસિત્વા નિસીદિ. તં દસ્સેતું **એવં વુત્તે**તિઆદિ વુત્તં.

૪૧૩. ચત્તારોમે બ્રાહ્મણાતિ થેરસ્સ કિર એતદહોસિ – ''અયં બ્રાહ્મણો 'ધમ્મિકં પબ્બજ્જં ઉપગતો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા નત્થી'તિ વદતિ. ઇમસ્સ ચત્તારો પુગ્ગલે દ્વે ચ પરિસા દસ્સેત્વા 'ચતુત્થં પુગ્ગલં કતરાય પરિસાય બહુલં પસ્સસી'તિ પુચ્છિસ્સામિ, જાનમાનો 'અનાગારિયપરિસાય'ન્તિ વક્ખતિ. એવમેતં સકમુખેનેવ 'ધમ્મિકો પરિબ્બજો અત્થી'તિ વદાપેસ્સામી''તિ ઇમં દેસનં આરભિ.

૪૧૪. તત્થ **સારત્તરત્તા**તિ સુટ્ઠુ રત્તરત્તા. **સાનુગ્ગહા વાચા ભાસિતા** સકારણા વાચા ભાસિતા. વુત્તઞ્હેતં મયા ''અમ્હાકં કથા અપ્પમાણં, ધમ્મોવ પમાણ''ન્તિ.

૪૨૧. કિં પન તેતિ ગિહિ નામ કપ્પિયમ્પિ અકપ્પિયમ્પિ વદેય્યાતિ વિવેચનત્થં પુચ્છિ. **કારાપેસી**તિ માપેસિ. કારાપેત્વા ચ પન કાલં કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તો. એતસ્સ કિર જાનનસિપ્પે માતરમ્પિ પિતરમ્પિ ઘાતેત્વા અત્તાવ ઘાતેતબ્બોતિ આગચ્છતિ. એતં સિપ્પં જાનન્તો ઠપેત્વા એતં અઞ્ઞો સગ્ગે નિબ્બત્તો નામ નત્થિ, એસ પન થેરં ઉપનિસ્સાય પુઞ્ઞં કત્વા તત્થ નિબ્બત્તિત્વા ચ પન ''કેનાહં કમ્મેન ઇધ નિબ્બત્તો''તિ આવજ્જેત્વા યથાભૂતં ઞત્વા એકદિવસં જિણ્ણાય ભોજનસાલાય પટિસઙ્ખરણત્થં સઙ્ઘે સન્નિપતિતે મનુસ્સવેસેન આગન્ત્વા પુચ્છિ – ''કિમત્થં, ભન્તે, સઙ્ઘો સન્નિપતિતો''તિ? ભોજનસાલાય પટિસઙ્ખરણત્થન્તિ. કેનેસા કારિતાતિ? ઘોટમુખેનાતિ. ઇદાનિ સો કુહિન્તિ? કાલઙ્કતોતિ. અત્થિ પનસ્સ કોચિ ઞાતકોતિ? અત્થિ એકા ભગિનીતિ. પક્કોસાપેથ નન્તિ. ભિક્ખૂ પક્કોસાપેસું. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા – ''અહં, તવ ભાતા, ઘોટમુખો નામ ઇમં સાલં કારેત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તો, અસુકે ચ અસુકે ચ ઠાને મયા ઠપિતં ધનં અત્થિ, તં ગહેત્વા ઇમઞ્ચ ભોજનસાલં કારેહિ, દારકે ચ પોસેહી''તિ વત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં વન્દિત્વા વેહાસં ઉપ્પતિત્વા દેવલોકમેવ અગમાસિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ઘોટમુખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચઙ્કીસુત્તવણ્ણના

૪૨૨. એવં મે સુતન્તિ ચઙ્કીસુત્તં. તત્થ **દેવવને સાલવને**તિ તસ્મિં કિર દેવતાનં બલિકમ્મં કરીયતિ, તેન તં દેવવનન્તિપિ સાલવનન્તિપિ વુચ્ચતિ. **ઓપાસાદં અજ્ઝાવસતી**તિ ઓપાસાદનામકે બ્રાહ્મણગામે વસતિ, અભિભવિત્વા વા આવસતિ, તસ્સ સામી હુત્વા યાય મરિયાદાય તત્થ વસિતબ્બં, તાય મરિયાદાય વસતિ. ઉપસગ્ગવસેન પનેત્થ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં વેદિતબ્બં, તથસ્સ અનુપ્પયોગત્તાવ સેસપદેસુ. તત્થ લક્ખણં સદ્દસત્થતો પરિયેસિતબ્બં. **સત્તુસ્સદ**ન્તિ સત્તેહિ ઉસ્સદં ઉસ્સન્નં, બહુજનં આકિણ્ણમનુસ્સં પોસાવનિયહત્થિઅસ્સમોરમિગાદિઅનેકસત્તસમાકિણ્ણઞ્ચાતિ અત્થો. યસ્મા પન સો ગામો બહિ આવિજ્ઝિત્વા જાતેન હત્થિઅસ્સાદીનં ઘાસતિણેન ચેવ ગેહચ્છદનતિણેન ચ સમ્પન્નો, તથા દારુકટ્ઠેહિ ચેવ ગેહસમ્ભારકટ્ઠેહિ ચ, યસ્મા ચસ્સ અબ્ભન્તરે વટ્ટચતુરસ્સાદિસણ્ઠાના બહૂ પોક્ખરણિયો, જલજકુસુમવિચિત્તાનિ ચ બહિ અનેકાનિ તળાકાનિ વા ઉદકસ્સ નિચ્ચભરિતાનેવ હોન્તિ, તસ્મા **સતિણકટ્ઠોદક**ન્તિ વુત્તં.

સહ ધઞ્ઞેન **સધઞ્ઞં**, પુબ્બણ્ણાપરણ્ણાદિભેદં બહુધઞ્ઞસન્નિચયન્તિ અત્થો. એત્તાવતા યસ્મિં ગામે બ્રાહ્મણો સેતચ્છત્તં ઉસ્સાપેત્વા રાજલીલાય વસતિ. તસ્સ સમિદ્ધિસમ્પત્તિ દીપિતા હોતિ. રાજતો લદ્ધં ભોગ્ગં **રાજભોગ્ગં**. કેન દિન્નન્તિ ચે, **રઞ્ઞા પસેનદિના કોસલેન દિન્નં**. **રાજદાય**ન્તિ રઞ્ઞો દાયભૂતં, દાયજ્જન્તિ અત્થો. **બ્રહ્મદેય્ય**ન્તિ સેટ્ઠદેય્યં, છત્તં ઉસ્સાપેત્વા રાજસઙ્ખેપેન ભુઞ્જિતબ્બન્તિ અત્થો. અથ વા **રાજભોગ્ગ**ન્તિ સબ્બં છેજ્જભેજ્જં અનુસાસન્તેન તિત્થપબ્બતાદીસુ સુઙ્કં ગણ્હન્તેન સેતચ્છત્તં ઉસ્સાપેત્વા રઞ્ઞા હુત્વા ભુઞ્જિતબ્બં. તત્થ **રઞ્ઞા પસેનદિના કોસલેન દિન્નં રાજદાય**ન્તિ. એત્થ રઞ્ઞા દિન્નત્તા રાજદાયં, દાયકરાજદીપનત્થં પનસ્સ ''રઞ્ઞા પસેનદિના કોસલેન દિન્ન''ન્તિ ઇદં વુત્તં. **બ્રહ્મદેય્ય**ન્તિ સેટ્ઠદેય્યં, યથા દિન્નં ન પુન ગહેતબ્બં હોતિ નિસ્સટ્ઠપરિચ્ચત્તં, એવં દિન્નન્તિ અત્થો.

૪૨૩. બહૂ બહૂ હુત્વા સંહતાતિ સઙ્ઘા. એકેકિસ્સા દિસાય સઙ્ઘો તેસં અત્થીતિ **સઙ્ઘી**. પુબ્બે ગામસ્સ અન્તો અગણા બહિ નિક્ખમિત્વા ગણા સમ્પન્નાતિ **ગણીભૂતા**. **ઉત્તરેનમુખા**તિ ઉત્તરદિસાભિમુખા. **ખત્તં આમન્તેસી**તિ ખત્તા વુચ્ચતિ પુચ્છિતપઞ્હબ્યાકરણસમત્થો મહામત્તો, તં આમન્તેસિ. **આગમેન્તૂ**તિ મુહુત્તં પટિમાનેન્તુ, અચ્છન્તૂતિ વુત્તં હોતિ.

૪૨૪. **નાનાવેરજ્જકાન**ન્તિ નાનાવિધેસુ રજ્જેસુ અઞ્ઞેસુ કાસિકોસલાદીસુ જાતા વા નિવસન્તિ વા, તતો વા આગતાતિ નાનાવેરજ્જકા, તેસં નાનાવેરજ્જકાનં. **કેનચિદેવા**તિ અનિયમિતેન યઞ્ઞુપાસનાદિના કેનચિ કિચ્ચેન. તે તસ્સ ગમનં સુત્વા ચિન્તેસું – ''અયં, ચઙ્કી, ઉગ્ગતબ્રાહ્મણો, યેભુય્યેન ચ અઞ્ઞે બ્રાહ્મણા સમણં ગોતમં સરણં ગતા, અયમેવ ન ગતો. સ્વાયં સચે તત્થ ગમિસ્સતિ, અદ્ધા સમણસ્સ ગોતમસ્સ આવટ્ટનિયા માયાય આવટ્ટિતો સરણં ગમિસ્સતિ. તતો એતસ્સાપિ ગેહદ્વારે બ્રાહ્મણાનં અસન્નિપાતો ભવિસ્સતિ. હન્દસ્સ ગમનન્તરાયં કરોમા''તિ સમ્મન્તયિત્વા તત્થ અગમંસુ. તં સન્ધાય ''અથ ખો તે બ્રાહ્મણા''તિઆદિ વુત્તં.

તત્થ **ઉભતો**તિ દ્વીહિ પક્ખેહિ. **માતિતો ચ પિતિતો ચા**તિ, ભોતો માતા બ્રાહ્મણી, માતુમાતા બ્રાહ્મણી, તસ્સાપિ માતા બ્રાહ્મણી. પિતા બ્રાહ્મણો, પિતુપિતા બ્રાહ્મણો, તસ્સપિ પિતા બ્રાહ્મણોતિ. એવં ભવં ઉભતો સુજાતો, માતિતો ચ પિતિતો ચ. **સંસુદ્ધગહણિકો**તિ સંસુદ્ધા તે માતુ ગહણી, સંસુદ્ધા તે માતુ કુચ્છીતિ અત્થો. **યાવ સત્તમા પિતામહયુગા**તિ એત્થ પિતુ પિતા પિતામહો, પિતામહસ્સ યુગં પિતામહયુગં. **યુગ**ન્તિ આયુપ્પમાણં વુચ્ચતિ. અભિલાપમત્તમેવ ચેતં, અત્થતો પન પિતામહોવ પિતામહયુગં. તતો ઉદ્ધં સબ્બેપિ પુબ્બપુરિસા પિતામહગ્ગહણેનેવ ગહિતા. એવં યાવ સત્તમો પુરિસો, તાવ સંસુદ્ધગહણિકો. અથ વા અક્ખિત્તો અનુપકુટ્ઠો જાતિવાદેનાતિ દસ્સેતિ. **અક્ખિત્તો**તિ અપનેથ એતં, કિં ઇમિનાતિ એવં અક્ખિત્તો અનવક્ખિત્તો. **અનુપક્કુટ્ઠો**તિ ન ઉપકુટ્ઠો, ન અક્કોસં વા નિન્દં વા પત્તપુબ્બો. કેન કારણેનાતિ. જાતિવાદેન, ઇતિપિ હીનજાતિકો એસોતિ એવરૂપેન વચનેનાતિ અત્થો. **ઇમિનાપઙ્ગેના**તિ ઇમિનાપિ કારણેન.

અડ્ઢોતિ ઇસ્સરો. **મહદ્ધનો**તિ મહતા ધનેન સમન્નાગતો. ભોતો હિ ગેહે પથવિયં પંસુવાલિકા વિય બહુ ધનં, સમણો પન ગોતમો અધનો ભિક્ખાય ઉદરં પૂરેત્વા યાપેતીતિ દસ્સેન્તિ . **મહાભોગો**તિ પઞ્ચકામગુણવસેન મહાઉપભોગો. એવં યં યં ગુણં વદન્તિ, તસ્સ તસ્સ પટિપક્ખવસેન ભગવતો અગુણંયેવ દસ્સેમાતિ મઞ્ઞમાના વદન્તિ.

અભિરૂપોતિ અઞ્ઞેહિ મનુસ્સેહિ અધિકરૂપો. **દસ્સનીયો**તિ દિવસમ્પિ પસ્સન્તાનં અતિત્તિકરણતો દસ્સનયોગ્ગો, દસ્સનેનેવ ચિત્તપસાદજનનતો **પાસાદિકો**. પોક્ખરતા વુચ્ચતિ સુન્દરભાવો, વણ્ણસ્સ પોક્ખરતા વણ્ણપોક્ખરતા, તાય **વણ્ણપોક્ખરતાય,** વણ્ણસમ્પત્તિયાતિ અત્થો. પોરાણા પન **પોક્ખર**ન્તિ સરીરં વદન્તિ, વણ્ણં વણ્ણમેવ. તેસં મતેન વણ્ણો ચ પોક્ખરઞ્ચ વણ્ણપોક્ખરાનિ, તેસં ભાવો વણ્ણપોક્ખરતા. ઇતિ **પરમાય વણ્ણપોક્ખરતાયા**તિ ઉત્તમપરિસુદ્ધેન વણ્ણેન ચેવ સરીરસણ્ઠાનસમ્પત્તિયા ચાતિ અત્થો. **બ્રહ્મવણ્ણી**તિ સેટ્ઠવણ્ણી, પરિસુદ્ધવણ્ણેસુપિ સેટ્ઠેન સુવણ્ણવણ્ણેનેવ સમન્નાગતોતિ અત્થો. **બ્રહ્મવચ્છસી**તિ મહાબ્રહ્મુનો સરીરસદિસેન સરીરેન સમન્નાગતો. **અખુદ્દાવકાસો દસ્સનાયા**તિ ભોતો સરીરે દસ્સનસ્સ ઓકાસો ન ખુદ્દકો મહા. સબ્બાનેવ તે અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાનિ દસ્સનીયાનેવ, તાનિ ચાપિ મહન્તાનેવાતિ દીપેતિ.

સીલમસ્સ અત્થીતિ **સીલવા**. વુદ્ધં વડ્ઢિતં સીલમસ્સાતિ **વુદ્ધસીલી. વુદ્ધસીલેના**તિ વુદ્ધેન વડ્ઢિતેન સીલેન. **સમન્નાગતો**તિ યુત્તો, ઇદં વુદ્ધસીલીપદસ્સેવ વેવચનં. સબ્બમેતં પઞ્ચસીલમત્તમેવ સન્ધાય વદન્તિ.

કલ્યાણવાચોતિઆદીસુ કલ્યાણા સુન્દરા પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના વાચા અસ્સાતિ કલ્યાણવાચો. કલ્યાણં મધુરં વાક્કરણં અસ્સાતિ **કલ્યાણવાક્કરણો**. વાક્કરણન્તિ ઉદાહરણઘોસો. ગુણપરિપુણ્ણભાવેન પુરે ભવાતિ **પોરી**. પુરે વા ભવત્તા પોરી. નાગરિકિત્થિયા સુખુમાલત્તનેન સદિસાતિપિ પોરી. તાય **પોરિયા. વિસ્સટ્ઠાયા**તિ અપલિબુદ્ધાય, સન્દિટ્ઠવિલમ્બિતાદિદોસરહિતાય. **અનેલગલાયા**તિ એલગલેન વિરહિતાય. એકચ્ચસ્સ હિ કથેન્તસ્સ એલં ગલતિ, લાલા વા પગ્ઘરતિ, ખેળફુસિતાનિ વા નિક્ખમન્તિ, તસ્સ વાચા એલગલા નામ હોતિ. તબ્બિપરિતાયાતિ અત્થો. **અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનિયા**તિઆદિમજ્ઝપરિયોસાનં પાકટં કત્વા ભાસિતત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનસમત્થાય. સેસમેત્થ બ્રાહ્મણવણ્ણે ઉત્તાનમેવ.

૪૨૫. એવં વુત્તેતિ એવં તેહિ બ્રાહ્મણેહિ વુત્તે, ચઙ્કી, ''ઇમે બ્રાહ્મણા અત્તનો વણ્ણે વુચ્ચમાને અતુસ્સનકસત્તો નામ નત્થિ, વણ્ણમસ્સ ભણિત્વા નિવારેસ્સામાતિ જાતિઆદીહિ મમ વણ્ણં વદન્તિ, ન ખો પન મે યુત્તં અત્તનો વણ્ણે રજ્જિતું. હન્દાહં એતેસં વાદં ભિન્દિત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ મહન્તભાવં ઞાપેત્વા એતેસં તત્થ ગમનં કરોમી''તિ ચિન્તેત્વા **તેન હિ, ભો, મમાપિ સુણાથા**તિઆદિમાહ. તત્થ યેપિ ''ઉભતો સુજાતો''તિઆદયો અત્તનો ગુણેહિ સદિસા ગુણા, તેપિ ''કો ચાહં, કે ચ સમણસ્સ ગોતમસ્સ જાતિસમ્પત્તિઆદયો ગુણા''તિ અત્તનો ગુણેહિ ઉત્તરિતરેયેવ મઞ્ઞમાનો, ઇતરે પન એકન્તેનેવ ભગવતો મહન્તભાવદીપનત્થં પકાસેતિ. **મયમેવ અરહામા**તિ એવં નિયમેન્તો ચેત્થ ઇદં દીપેતિ – યદિ ગુણમહન્તતાય ઉપસઙ્કમિતબ્બો નામ હોતિ, યથા સિનેરું ઉપનિધાય સાસપો, મહાસમુદ્દં ઉપનિધાય ગોપદકં, સત્તસુ મહાસરેસુ ઉદકં ઉપનિધાય ઉસ્સાવબિન્દુ પરિત્તો લામકો, એવમેવં સમણસ્સ ગોતમસ્સ જાતિસમ્પત્તિઆદયો ગુણે ઉપનિધાય અમ્હાકં ગુણા પરિત્તા લામકા, તસ્મા મયમેવ અરહામ તં ભવન્તં ગોતમં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતુન્તિ.

ભૂમિગતઞ્ચ વેહાસટ્ઠઞ્ચાતિ એત્થ રાજઙ્ગણે ચેવ ઉય્યાને ચ સુધામટ્ઠા પોક્ખરણિયો સત્તરતનપૂરિં કત્વા ભૂમિયં ઠપિતં ધનં ભૂમિગતં નામ, પાસાદનિયૂહાદયો પન પૂરેત્વા ઠપિતં વેહાસટ્ઠં નામ. એવં તાવ કુલપરિયાયેન આગતં. તથાગતસ્સ પન જાતદિવસેયેવ સઙ્ખો એલો ઉપ્પલો પુણ્ડરીકોતિ ચત્તારો નિધયો ઉપગતા. તેસુ સઙ્ખો ગાવુતિકો, એલો અડ્ઢયોજનિકો, ઉપ્પલો તિગાવુતિકો પુણ્ડરીકો યોજનિકોતિ. તેસુપિ ગહિતગહિતટ્ઠાનં પૂરતિયેવ. ઇતિ ભગવા પહૂતં હિરઞ્ઞસુવણ્ણં ઓહાય પબ્બજિતોતિ વેદિતબ્બો. **દહરો વા**તિઆદીનિ હેટ્ઠા વિત્થારિતાનેવ.

અખુદ્દાવકાસોતિ એત્થ ભગવતિ અપરિમાણોયેવ દસ્સનાવકાસોતિ વેદિતબ્બો. તત્રિદં વત્થું – રાજગહે કિર અઞ્ઞતરો બ્રાહ્મણો “સમણસ્સ કિર ગોતમસ્સ પમાણં ગહેતું ન સક્કા”તિ સુત્વા ભગવતો પિણ્ડાય પવિસનકાલે સટ્ઠિહત્થં વેળું ગહેત્વા નગરદ્વારસ્સ બહિ ઠત્વા સમ્પત્તે ભગવતિ વેળું ગહેત્વા સમીપે અટ્ઠાસિ, વેળુ ભગવતો જાણુમત્તં પાપુણિ. પુનદિવસે દ્વે વેળૂ ઘટેત્વા સમીપે અટ્ઠાસિ , ભગવા દ્વિન્નં વેળૂનં ઉપરિ દ્વિવેણુમત્તમેવ પઞ્ઞાયમાનો, “બ્રાહ્મણ, કિં કરોસી”તિ આહ? તુમ્હાકં પમાણં ગણ્હામીતિ. “બ્રાહ્મણ, સચેપિ ત્વં સકલચક્કવાળગબ્ભં પૂરેત્વા ઠિતવેળું ઘટેત્વા આગમિસ્સસિ, નેવ મે પમાણં ગહેતું સક્ખિસ્સસિ. ન હિ મયા ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ કપ્પસતસહસ્સઞ્ચ તથા પારમિયો પૂરિતા, યથા મે પરો પમાણં ગણ્હેય્ય, અતુલો બ્રાહ્મણ, તથાગતો અપ્પમેય્યો”તિ વત્વા ધમ્મપદે ગાથમાહ. ગાથાપરિયોસાને ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ અમતં પિવિંસુ.

અપરમ્પિ વત્થુ – રાહુ કિર અસુરિન્દો ચત્તારિ યોજનસહસ્સાનિ અટ્ઠ ચ યોજનસતાનિ ઉચ્ચો, બાહન્તરમસ્સ દ્વાદસયોજનસતાનિ, હત્થતલપાદતલાનં પુથુલતા તીણિ યોજનસતાનિ, અઙ્ગુલિપબ્બાનિ પણ્ણાસયોજનાનિ , ભમુકન્તરં પણ્ણાસયોજનં, નલાટં તિયોજનસતં, સીસં નવયોજનસતં. સો – “અહં ઉચ્ચોસ્મિ, સત્થારં ઓનમિત્વા ઓલોકેતું ન સક્ખિસ્સામી”તિ ન ગચ્છતિ. સો એકદિવસં ભગવતો વણ્ણં સુત્વા “યથા કથઞ્ચ ઓલોકેસ્સામી”તિ આગતો. ભગવા તસ્સ અજ્ઝાસયં વિદિત્વા “ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ કતરેન દસ્સેમી”તિ ચિન્તેત્વા “ઠિતકો નામ નીચોપિ ઉચ્ચો વિય પઞ્ઞાયતિ, નિપન્નોવસ્સ અત્તાનં દસ્સેસ્સામી”તિ, “આનન્દ, ગન્ધકુટિપરિવેણે મઞ્ચકં પઞ્ઞાપેહી”તિ વત્વા તત્થ સીહસેય્યં કપ્પેસિ. રાહુ આગન્ત્વા નિપન્નં ભગવન્તં ગીવં ઉન્નામેત્વા નભમજ્ઝે પુણ્ણચન્દં વિય ઉલ્લોકેતિ. કિમિદં અસુરિન્દાતિ ચ વુત્તે, ભગવા ઓનમિત્વા ઓલોકેતું ન સક્ખિસ્સામીતિ ન ગચ્છિન્તિ. ન મયા અસુરિન્દ અધોમુખેન પારમિયો પૂરિતા, ઉદ્ધગ્ગં મે કત્વા દાનં દિન્નન્તિ. તંદિવસં રાહુ સરણં અગમાસિ. એવં ભગવા અખુદ્દાવકાસો દસ્સનાય.

ચતુપારિસુદ્ધિસીલેન **સીલવા**. તં પન સીલં અરિયં ઉત્તમં પરિસુદ્ધં, તેનાહ **અરિયસીલી**તિ. તદેવ અનવજ્જટ્ઠેન કુસલં, તેનાહ **કુસલસીલી**તિ. **કુસલેન સીલેના**તિ ઇદમસ્સ વેવચનં. **બહૂનં આચરિયપાચરિયો**તિ ભગવતો એકેકાય ધમ્મદેસનાય ચતુરાસીતિપાણસહસ્સાનિ અપરિમાણાપિ દેવમનુસ્સા મગ્ગફલામતં પિવન્તિ. તસ્મા બહૂનં આચરિયો, સાવકવિનેય્યાનં પાચરિયોતિ.

ખીણકામરાગોતિ એત્થ કામં ભગવતો સબ્બેપિ કિલેસા ખીણા, બ્રાહ્મણો પન તે ન જાનાતિ, અત્તનો જાનનટ્ઠાનેયેવ ગુણં કથેતિ. **વિગતચાપલ્લો**તિ “પત્તમણ્ડના ચીવરમણ્ડના સેનાસનમણ્ડના ઇમસ્સ વા પૂતિકાયસ્સ...પે॰... કેલના પટિકેલના”તિ એવં વુત્તચાપલ્યવિરહિતો.

અપાપપુરેક્ખારોતિ અપાપે નવલોકુત્તરધમ્મે પુરતો કત્વા વિચરતિ. **બ્રહ્મઞ્ઞાય પજાયા**તિ સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનમહાકસ્સપાદિભેદાય બ્રાહ્મણપજાય. (અવિરુદ્ધો હિ સો) એતિસ્સાય પજાય પુરેક્ખારો. અયઞ્હિ પજા સમણં ગોતમં પુરતો કત્વા ચરતીતિ અત્થો. અપિચ **અપાપપુરેક્ખારો**તિ ન પાપુપુરેક્ખારો, ન પાપં પુરતો કત્વા ચરતિ, પાપં ન ઇચ્છતીતિ અત્થો. કસ્સ? **બ્રહ્મઞ્ઞાય પજાય** અત્તના સદ્ધિં પટિવિરુદ્ધાયપિ બ્રાહ્મણપજાય અવિરુદ્ધો હિતસુખત્થિકોયેવાતિ વુત્તં હોતિ.

તિરોરટ્ઠાતિ પરરટ્ઠતો. **તિરોજનપદા**તિ પરજનપદતો. **સંપુચ્છિતું આગચ્છન્તી**તિ ખત્તિયપણ્ડિતાદયો ચેવ બ્રાહ્મણગન્ધબ્બાદયો ચ પઞ્હે અભિસઙ્ખરિત્વા પુચ્છિસ્સામાતિ આગચ્છન્તિ. તત્થ કેચિ પુચ્છાય વા દોસં

વિસ્સજ્જનસમ્પટિચ્છને વા અસમત્થતં સલ્લક્ખેત્વા અપુચ્છિત્વાવ તુણ્હી નિસીદન્તિ, કેચિ પુચ્છન્તિ, કેસઞ્ચિ ભગવા પુચ્છાય ઉસ્સાહં જનેત્વા વિસ્સજ્જેતિ. એવં સબ્બેસમ્પિ તેસં વિમતિયો તીરં પત્વા મહાસમુદ્દસ્સ ઊમિયો વિય ભગવન્તં પત્વાવ ભિજ્જન્તિ. સેસમેત્થ તથાગતસ્સ વણ્ણે ઉત્તાનમેવ.

અતિથી નો તે હોન્તીતિ તે અમ્હાકં આગન્તુકા નવકા પાહુનકા હોન્તીતિ અત્થો. **પરિયાપુણામી**તિ જાનામિ. **અપરિમાણવણ્ણો**તિ તથારૂપેનેવ સબ્બઞ્ઞુનાપિ અપ્પમેય્યવણ્ણો, પગેવ માદિસેનાતિ દસ્સેતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''બુદ્ધોપિ બુદ્ધસ્સ ભણેય્ય વણ્ણં,
કપ્પમ્પિ ચે અઞ્ઞમભાસમાનો;
ખીયેથ કપ્પો ચિરદીઘમન્તરે,
વણ્ણો ન ખીયેથ તથાગતસ્સા''તિ.

ઇમં પન ગુણકથં સુત્વા તે બ્રાહ્મણા ચિન્તયિંસુ ''યથા, ચઙ્કી, સમણસ્સ ગોતમસ્સ વણ્ણં ભાસતિ, અનોમગુણો સો ભવં ગોતમો, એવં તસ્સ ગુણે જાનમાનેન ખો પન ઇમિના અતિચિરં અધિવાસિતં, હન્દ નં અનુવત્તામા''તિ અનુવત્તમાના ''તેન હિ, ભો''તિઆદિમાહંસુ.

૪૨૬. **ઓપાતેતી**તિ પવેસેતિ. **સંપુરેક્ખરોન્તી**તિ પુત્તમત્તનત્તમત્તમ્પિ સમાનં પુરતો કત્વા વિચરન્તિ.

૪૨૭. **મન્તપદ**ન્તિ મન્તાયેવ મન્તપદં, વેદોતિ અત્થો. **ઇતિહિતિહ પરમ્પરાયા**તિ એવં કિર એવં કિરાતિ પરમ્પરભાવેન આગતન્તિ દીપેતિ. **પિટકસમ્પદાયા**તિ પાવચનસઙ્ખાતસમ્પત્તિયા. સાવિત્તિઆદીહિ છન્દબન્ધેહિ ચ વગ્ગબન્ધેહિ ચ સમ્પાદેત્વા આગતન્તિ દસ્સેતિ. **તત્થ ચા**તિ તસ્મિં મન્તપદે. **પવત્તારો**તિ પવત્તયિતારો. **યેસ**ન્તિ યેસં સન્તકં. **મન્તપદ**ન્તિ વેદસઙ્ખાતં મન્તમેવ. **ગીત**ન્તિ અટ્ઠકાદીહિ દસહિ પોરાણકબ્રાહ્મણેહિ પદસમ્પત્તિવસેન સજ્ઝાયિતં. **પવુત્ત**ન્તિ અઞ્ઞેસં વુત્તં, વાચિતન્તિ અત્થો. **સમિહિત**ન્તિ સમુપબ્યૂળ્હં રાસિકતં, પિણ્ડં કત્વા ઠપિતન્તિ અત્થો. **તદનુગાયન્તી**તિ એતરહિ બ્રાહ્મણા તં તેહિ પુબ્બે ગીતં અનુગાયન્તિ અનુસજ્ઝાયન્તિ વાદેન્તિ. **તદનુભાસન્તી**તિ તં અનુભાસન્તિ, ઇદં પુરિમસ્સેવ વેવચનં. **ભાસિતમનુભાસન્તી**તિ તેહિ ભાસિતં સજ્ઝાયિતં અનુસજ્ઝાયન્તિ. **વાચિતમનુવાચેન્તી**તિ તેહિ અઞ્ઞેસં વાચિતં અનુવાચેન્તિ. **સેય્યથિદ**ન્તિ તે કતમેતિ અત્થો. **અટ્ઠકો**તિઆદીનિ તેસં નામાનિ, તે કિર દિબ્બેન ચક્ખુના ઓલોકેત્વા પરૂપઘાતં અકત્વા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ભગવતો પાવચનેન સહ સંસન્દેત્વા મન્તે ગન્થેસું, અપરાપરે પન બ્રાહ્મણા પાણાતિપાતાદીનિ પક્ખિપિત્વા તયો વેદે ભિન્દિત્વા બુદ્ધવચનેન સદ્ધિં વિરુદ્ધે અકંસુ.

૪૨૮. **અન્ધવેણી**તિ અન્ધપવેણી. એકેન હિ ચક્ખુમતા ગહિતયટ્ઠિયા કોટિં એકો અન્ધો ગણ્હાતિ, તં અન્ધં અઞ્ઞો, તં અઞ્ઞોતિ એવં પણ્ણાસ સટ્ઠિ અન્ધા પટિપાટિયા ઘટિતા અન્ધવેણીતિ વુચ્ચતિ. **પરમ્પરાસંસત્તા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં લગ્ગા, યટ્ઠિગ્ગાહકેનપિ ચક્ખુમતા વિરહિતાતિ અત્થો. એકો કિર ધુત્તો અન્ધગણં દિસ્વા ''અસુકસ્મિં નામ ગામે ખજ્જભોજ્જં સુલભ''ન્તિ ઉસ્સાહેત્વા તેહિ ''તત્થ નો સામિ નેહિ, ઇદં નામ તે દેમા''તિ વુત્તે લઞ્જં ગહેત્વા અન્તરામગ્ગે મગ્ગા ઓક્કમ્મ મહન્તં ગચ્છં અનુપરિગન્ત્વા પુરિમસ્સ હત્થેન પચ્છિમસ્સ કચ્છં ગણ્હાપેત્વા ''કિઞ્ચિ કમ્મં અત્થિ, ગચ્છથ તાવ તુમ્હે''તિ વત્વા પલાયિ. તે દિવસમ્પિ ગન્ત્વા મગ્ગં અવિન્દમાના ''કહં, ભો, ચક્ખુમા કહં મગ્ગો''તિ પરિદેવિત્વા મગ્ગં અવિન્દમાના તત્થેવ મરિંસુ. તે સન્ધાય વુત્તં ''પરમ્પરાસંસત્તા''તિ.

પુરિમોપીતિ પુરિમેસુ દસસુ બ્રાહ્મણેસુ એકોપિ. **મજ્ઝિમોપી**તિ મજ્ઝે આચરિયપાચરિયેસુ એકોપિ. **પચ્છિમોપી**તિ ઇદાનિ બ્રાહ્મણેસુ એકોપિ.

પઞ્ચ ખોતિ પાળિઆગતેસુ દ્વીસુ અઞ્ઞેપિ એવરૂપે તયો પક્ખિપિત્વા વદતિ. **દ્વેધાવિપાકા**તિ ભૂતવિપાકા વા અભૂતવિપાકા વા. **નાલમેત્થા**તિ, ભારદ્વાજ, સચ્ચં અનુરક્ખિસ્સામીતિ પટિપન્નેન વિઞ્ઞુના ''યં મયા ગહિતં, ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિ એત્થ એકંસેનેવ નિટ્ઠં ગન્તું નાલં ન યુત્તન્તિ ઉપરિ પુચ્છાય મગ્ગં વિવરિત્વા ઠપેસિ.

૪૩૦. **ઇધ, ભારદ્વાજ, ભિક્ખૂ**તિ જીવકસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૫૧ આદયો) વિય મહાવચ્છસુત્તે (મ॰ નિ॰ ૨.૧૯૩ આદયો) વિય ચ અત્તાનઞ્ઞેવ સન્ધાય વદતિ. **લોભનીયેસુ ધમ્મેસૂ**તિ લોભધમ્મેસુ. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો.

૪૩૨. **સદ્ધં નિવેસેતી**તિ ઓકપ્પનિયસદ્ધં નિવેસેતિ. **ઉપસઙ્કમતી**તિ ઉપગચ્છતિ. **પયિરુપાસતી**તિ સન્તિકે નિસીદતિ. **સોત**ન્તિ પસાદસોતં ઓદહતિ. **ધમ્મ**ન્તિ દેસનાધમ્મં સુણાતિ. **ધારેતી**તિ પગુણં કત્વા ધારેતિ. **ઉપપરિક્ખતી**તિ અત્થતો ચ કારણતો ચ વીમંસતિ. **નિજ્ઝાનં ખમન્તી**તિ ઓલોકનં ખમન્તિ, ઇધ સીલં કથિતં, ઇધ સમાધીતિ એવં ઉપટ્ઠહન્તીતિ અત્થો. **છન્દો**તિ કત્તુકમ્યતા છન્દો. **ઉસ્સહતી**તિ વાયમતિ. **તુલેતી**તિ અનિચ્ચાદિવસેન તીરેતિ. **પદહતી**તિ મગ્ગપધાનં પદહતિ. **કાયેન ચેવ પરમસચ્ચ**ન્તિ સહજાતનામકાયેન ચ નિબ્બાનં સચ્છિકરોતિ, પઞ્ઞાય ચ કિલેસે નિબ્બિજ્ઝિત્વા તદેવ વિભૂતં પાકટં કરોન્તો પસ્સતિ.

૪૩૩. **સચ્ચાનુબોધો**તિ મગ્ગાનુબોધો. **સચ્ચાનુપ્પત્તી**તિ ફલસચ્છિકિરિયા. **તેસંયેવા**તિ હેટ્ઠા વુત્તાનં દ્વાદસન્નં, એવં દીઘં મગ્ગવાદં અનુલોમેતિ, તસ્મા નાયમત્થો. અયં પનેત્થ અત્થો – **તેસંયેવા**તિ તેસં મગ્ગસમ્પયુત્તધમ્માનં. **પધાન**ન્તિ મગ્ગપધાનં. તઞ્હિ ફલસચ્છિકિરિયસઙ્ખાતાય સચ્ચાનુપ્પત્તિયા બહુકારં, મગ્ગે અસતિ ફલાભાવતોતિ. ઇમિના નયેન સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

ચઙ્કીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. એસુકારીસુત્તવણ્ણના

૪૩૭. **એવં મે સુત**ન્તિ એસુકારીસુત્તં. તત્થ **બિલં ઓલગ્ગેય્યુ**ન્તિ કોટ્ઠાસં લગ્ગાપેય્યું, ઇમિના સત્થધમ્મં નામ દસ્સેતિ. સત્થવાહો કિર મહાકન્તારપટિપન્નો અન્તરામગ્ગે ગોણે મતે મંસં ગહેત્વા સબ્બેસં સત્થિકાનં ''ઇદં ખાદિત્વા એત્તકં મૂલં દાતબ્બ''ન્તિ કોટ્ઠાસં ઓલગ્ગેતિ, ગોણમંસં નામ ખાદન્તાપિ અત્થિ અખાદન્તાપિ, મૂલં દાતું સક્કોન્તાપિ અસક્કોન્તાપિ. સત્થવાહો યેન મૂલેન ગોણો ગહિતો, તસ્સ નિક્ખમનત્થં સબ્બેસં બલક્કારેન કોટ્ઠાસં દત્વા મૂલં ગણ્હાતિ, અયં સત્થધમ્મો. એવમેવં બ્રાહ્મણાપિ લોકસ્સ પટિઞ્ઞં અગ્ગહેત્વા અત્તનોવ ધમ્મતાય ચતસ્સો પારિચરિયા પઞ્ઞપેન્તીતિ દસ્સેતું **એવમેવ ખો**તિઆદિમાહ. **પાપિયો અસ્સા**તિ પાપં અસ્સ. **સેય્યો અસ્સા**તિ હિતં અસ્સ. અથ વા **પાપિયો**તિ પાપકો લામકો અત્તભાવો અસ્સ. **સેય્યો**તિ સેટ્ઠો ઉત્તમો. **સેય્યંસો**તિ સેય્યો. **ઉચ્ચાકુલીનતા**તિ ઉચ્ચાકુલીનત્તેન સેય્યો. **પાપિયંસો**તિ પાપિયો. ઉચ્ચાકુલીનતા ચ દ્વીસુ કુલેસુ વટ્ટતિ

ખત્તિયકુલે બ્રાહ્મણકુલે ચ, ઉળારવણ્ણતા તીસુ. વેસ્સોપિ હિ ઉળારવણ્ણો હોતિ. ઉળારભોગતા ચતૂસુપિ. સુદ્દોપિ હિ અન્તમસો ચણ્ડાલોપિ ઉળારભોગો હોતિયેવ.

૪૪૦. **ભિક્ખાચરિય**ન્તિ કોટિધનેનપિ હિ બ્રાહ્મણેન ભિક્ખા ચરિતબ્બાવ, પોરાણકબ્રાહ્મણા અસીતિકોટિધનાપિ એકવેલં ભિક્ખં ચરન્તિ. કસ્મા? દુગ્ગતકાલે ચરન્તાનં ઇદાનિ ભિક્ખં ચરિતું આરદ્ધાતિ ગરહા ન ભવિસ્સતીતિ. **અતિમઞ્ઞમાનો**તિ યો ભિક્ખાચરિયવંસં હરિત્વા સત્તજીવકસિકમ્મવણિજ્જાદીહિ જીવિકં કપ્પેતિ, અયં અતિમઞ્ઞતિ નામ. **ગોપો વા**તિ યથા ગોપકો અત્તના રક્ખિતબ્બં ભણ્ડં થેનેન્તો અકિચ્ચકારી હોતિ, એવન્તિ અત્થો. ઇમિના નયેન સબ્બવારેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. **અસિતબ્યાભઙ્ગિ**ન્તિ તિણલાયનઅસિતઞ્ચેવ કાજઞ્ચ. **અનુસ્સરતો**તિ યત્થ જાતો, તસ્મિં પોરાણે માતાપેત્તિકે કુલવંસે અનુસ્સરિયમાનેતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

એસુકારીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ધનઞ્જાનિસુત્તવણ્ણના

૪૪૫. **એવં મે સુત**ન્તિ ધનઞ્જાનિસુત્તં. તત્થ **દક્ખિણાગિરિસ્મિ**ન્તિ **ગિરી**તિ પબ્બતો, રાજગહં પરિક્ખિપિત્વા ઠિતપબ્બતસ્સ દક્ખિણદિસાભાગે જનપદસ્સેતં નામં. **તણ્ડુલપાલિદ્વારાયા**તિ રાજગહસ્સ કિર દ્વત્તિંસમહાદ્વારાનિ ચતુસટ્ઠિખુદ્દકદ્વારાનિ, તેસુ એકં તણ્ડુલપાલિદ્વારં નામ, તં સન્ધાયેવમાહ. **રાજાનં નિસ્સાયા**તિ ''ગચ્છ મનુસ્સે અપીળેત્વા સસ્સભાગં ગણ્હાહી''તિ રઞ્ઞા પેસિતો ગન્ત્વા સબ્બમેવ સસ્સં ગણ્હાતિ, ''મા નો, ભન્તે, નાસેહી''તિ ચ વુત્તે – ''રાજકુલે વુત્તં મન્દં, અહં રઞ્ઞા આગમનકાલેયેવ એવં આણત્તો, મા કન્દિત્થા''તિ એવં રાજાનં નિસ્સાય બ્રાહ્મણગહપતિકે વિલુમ્પતિ. ધઞ્ઞં યેભુય્યેન અત્તનો ઘરં પવેસેત્વા અપ્પકં રાજકુલે પવેસેતિ. કિં બ્રાહ્મણગહપતિકાનં ન પીળં અકાસીતિ ચ વુત્તો – ''આમ, મહારાજ, ઇમસ્મિં વારે ખેત્તાનિ મન્દસસ્સાનિ અહેસું, તસ્મા અપીળેન્તસ્સ મે ગણ્હતો ન બહું જાત''ન્તિ એવં બ્રાહ્મણગહપતિકે નિસ્સાય રાજાનં વિલુમ્પતિ.

૪૪૬. **પયો પીયત**ન્તિ તરુણખીરં પિવતુ. **તાવ ભત્તસ્સા**તિ યાવ ખીરં પિવિત્વા નિસીદિસ્સથ, તાવદેવ ભત્તસ્સ કાલો ભવિસ્સતિ. ઇધેવ હિ નો પાતરાસભત્તં આહરિસ્સન્તીતિ દસ્સેતિ. **માતાપિતરો**તિઆદીસુ મહલ્લકા માતાપિતરો મુદુકાનિ અત્થરણપાવુરણાનિ સુખુમાનિ વત્થાનિ મધુરભોજનં સુગન્ધગન્ધમાલાદીનિ ચ પરિયેસિત્વા પોસેતબ્બા. પુત્તધીતાનં નામકરણમઙ્ગલાદીનિ સબ્બકિચ્ચાનિ કરોન્તેન પુત્તદારો પોસેતબ્બો. એવઞ્હિ અકરિયમાને ગરહા ઉપ્પજ્જતીતિ ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

૪૪૭. **અધમ્મચારી**તિ પઞ્ચ દુસ્સીલ્યકમ્માનિ વા દસ દુસ્સીલ્યકમ્માનિ વા ઇધ અધમ્મો નામ. **ઉપકડ્ઢેય્યુ**ન્તિ પઞ્ચવિધબન્ધનાદિકમ્મકરણત્થં તં તં નિરયં કડ્ઢેય્યું.

૪૪૮. **ધમ્મચારી**તિ ધમ્મિકસિવવિજ્જાદિકમ્મકારી. **પટિક્કમન્તી**તિ ઓસરન્તિ પરિહાયન્તિ. **અભિક્કમન્તી**તિ અભિસરન્તિ વડ્ઢન્તિ. **સેય્યો**તિ વરતરં. **હીને**તિ નિહીને લામકે. **કાલઙ્કતો ચ સારિપુત્તા**તિ ઇદં ભગવા ''તત્રસ્સ ગન્ત્વા દેસેહી''તિ અધિપ્પાયેન થેરમાહ. થેરોપિ તંખણંયેવ ગન્ત્વા મહાબ્રહ્મુનો ધમ્મં દેસેસિ, તતો પટ્ઠાય ચાતુપ્પદિકં ગાથં કથેન્તોપિ ચતુસચ્ચવિમુત્તં નામ ન કથેસીતિ.

ધનઞ્જાનિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વાસેટ્ઠસુત્તવણ્ણના

૪૫૪. **એવં મે સુત**ન્તિ વાસેટ્ઠસુત્તં. તત્થ **ઇચ્છાનઙ્ગલવનસણ્ડે**તિ ઇચ્છાનઙ્ગલગામસ્સ અવિદૂરે વનસણ્ડે. **ચઙ્કી**તિ આદયો પઞ્ચપિ જના રઞ્ઞો પસેનદિસ્સ કોસલસ્સ પુરોહિતા એવ. **અઞ્ઞે ચ અભિઞ્ઞાતા**તિ અઞ્ઞે ચ બહૂ અભિઞ્ઞાતા બ્રાહ્મણા. તે કિર છટ્ઠે છટ્ઠે માસે દ્વીસુ ઠાનેસુ સન્નિપતન્તિ. યદા જાતિં સોધેતુકામા હોન્તિ, તદા પોક્ખરસાતિસ્સ સન્તિકે જાતિસોધનત્થં ઉક્કટ્ઠાય સન્નિપતન્તિ. યદા મન્તે સોધેતુકામા હોન્તિ, તદા ઇચ્છાનઙ્ગલે સન્નિપતન્તિ. ઇમસ્મિં કાલે મન્તસોધનત્થં સન્નિપતિંસુ. **અયમન્તરા કથા**તિ યં અત્તનો સહાયકભાવાનુરૂપં કથં કથેન્તા અનુવિચરિંસુ, તસ્સા કથાય અન્તરા અયમઞ્ઞા કથા ઉદપાદિ. **સીલવા**તિ ગુણવા. **વત્તસમ્પન્નો**તિ આચારસમ્પન્નો.

૪૫૫. **અનુઞ્ઞાતપટિઞ્ઞાતા**તિ સિક્ખિતા તુમ્હેતિ એવં આચરિયેહિ અનુઞ્ઞાતા, આમ આચરિય સિક્ખિતમ્હાતિ એવં સયઞ્ચ પટિઞ્ઞાતા. **અસ્મા**તિ ભવામ. **અહં પોક્ખરસાતિસ્સ, તારુક્ખસ્સાયં માણવો**તિ અહં પોક્ખરસાતિસ્સ જેટ્ઠન્તેવાસી અગ્ગસિસ્સો, અયં તારુક્ખસ્સાતિ દીપેતિ.

તેવિજ્જાનન્તિ તિવેદાનં બ્રાહ્મણાનં. **યદક્ખાત**ન્તિ યં અત્થતો ચ બ્યઞ્જનતો ચ એકં પદમ્પિ અક્ખાતં. **તત્ર કેવલિનોસ્મસે**તિ તં સકલં જાનનતો તત્થ નિટ્ઠાગતમ્હાતિ અત્થો. ઇદાનિ તં કેવલિભાવં આવિકરોન્તો **પદકસ્મા**તિઆદિમાહ. તત્થ **જપ્પે આચરિયસાદિસા**તિ કથનટ્ઠાને મયં આચરિયસદિસાયેવ.

કમ્મુનાતિ દસકુસલકમ્મપથકમ્મુના. અયઞ્હિ પુબ્બે સત્તવિધં કાયવચીકમ્મં સન્ધાય ‘‘યતો ખો, ભો, સીલવા હોતી’’તિ આહ, તિવિધં મનોકમ્મં સન્ધાય ‘‘વત્તસમ્પન્નો’’તિ. તેન સમન્નાગતો હિ આચારસમ્પન્નો હોતિ. **ચક્ખુમા**તિ પઞ્ચહિ ચક્ખૂહિ ચક્ખુમન્તભાવેન ભગવન્તં આલપતિ.

ખયાતીતન્તિ ઊનભાવં અતીતં, પરિપુણ્ણન્તિ અત્થો. **પેચ્ચા**તિ ઉપગન્ત્વા. **નમસ્સન્તી**તિ નમો કરોન્તિ.

ચક્ખું લોકે સમુપ્પન્નન્તિ અવિજ્જન્ધકારે લોકે તં અન્ધકારં વિધમિત્વા લોકસ્સ દિટ્ઠધમ્મિકાદિઅત્થદસ્સનેન ચક્ખુ હુત્વા સમુપ્પન્નં.

૪૫૬. એવં વાસેટ્ઠેન થોમેત્વા યાચિતો ભગવા દ્વેપિ જને સઙ્ગણ્હન્તો **તેસં વો અહં બ્યક્ખિસ્સ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **બ્યક્ખિસ્સ**ન્તિ બ્યાકરિસ્સામિ. **અનુપુબ્બ**ન્તિ તિટ્ઠતુ તાવ બ્રાહ્મણચિન્તા, તિણરુક્ખકીટપટઙ્ગતો પટ્ઠાય અનુપટિપાટિયા આચિક્ખિસ્સામીતિ અત્થો. **જાતિવિભઙ્ગ**ન્તિ જાતિવિત્થારં. **અઞ્ઞમઞ્ઞા હિ જાતિયો**તિ તેસં તેસઞ્હિ પાણાનં જાતિયો અઞ્ઞમઞ્ઞા નાનપ્પકારાતિ અત્થો.

તિણરુક્ખેતિ અનુપાદિન્નકજાતિં કત્વા પચ્છા ઉપાદિન્નકજાતિં કથેસ્સામિ, એવં તસ્સ જાતિભેદો પાકટો ભવિસ્સતીતિ ઇમં દેસનં આરભિ. મહાસીવત્થેરો પન ‘‘કિં, ભન્તે, અનુપાદિન્નકં બીજનાનતાય નાનં, ઉપાદિન્નં કમ્મનાનતાયાતિ? એવં વત્તું ન વટ્ટતી’’તિ પુચ્છિતો આમ ન વટ્ટતિ. કમ્મઞ્હિ યોનિયં ખિપતિ. યોનિસિદ્ધા ઇમે

સત્તા નાનાવણ્ણા હોન્તીતિ. **તિણરુક્ખેતિ** એત્થ અન્તોફેગ્ગૂ બહિસારા અન્તમસો તાલનાળિકેરાદયોપિ તિણાનેવ, અન્તોસારા પન બહિફેગ્ગૂ સબ્બે રુક્ખા નામ. **ન ચાપિ પટિજાનરે**તિ મયં તિણા મયં રુક્ખાતિ વા, અહં તિણં, અહં રુક્ખોતિ વા એવં ન જાનન્તિ. **લિઙ્ગં જાતિમય**ન્તિ અજાનન્તાનમ્પિ ચ તેસં જાતિમયમેવ સણ્ઠાનં અત્તનો મૂલભૂતતિણાદિસદિસમેવ હોતિ. કિં કારણા? **અઞ્ઞમઞ્ઞા હિ જાતિયો**. યસ્મા અઞ્ઞા તિણજાતિ, અઞ્ઞા રુક્ખજાતિ. તિણેસુપિ અઞ્ઞા તાલજાતિ, અઞ્ઞા નાળિકેરજાતિ, એવં વિત્થારેતબ્બં. ઇમિના ઇદં દસ્સેતિ – યં જાતિવસેન નાના હોતિ, તં અત્તનો પટિઞ્ઞં પરેસં વા ઉપદેસં વિનાપિ અઞ્ઞજાતિતો વિસેસેન ગય્હતિ. યદિ ચ જાતિયા બ્રાહ્મણો ભવેય્ય, સોપિ અત્તનો પટિઞ્ઞં પરેસં વા ઉપદેસં વિના ખત્તિયતો વેસ્સતો સુદ્દતો વા વિસેસેન ગય્હેય્ય, ન ચ ગય્હતિ. તસ્મા ન જાતિયા બ્રાહ્મણોતિ. પરતો પન ''યથા એતાસુ જાતીસૂ''તિ ગાથાય એતમત્થં વચીભેદેનેવ આવિકરિસ્સતિ.

એવં અનુપાદિન્નકેસુ જાતિં દસ્સેત્વા ઉપાદિન્નકેસુ દસ્સેન્તો **તતો કીટે**તિઆદિમાહ. **યાવ કુન્થકિપિલ્લિકે**તિ કુન્થકિપિલ્લિકં પરિયન્તં કત્વાતિ અત્થો. એત્થ ચ યે ઉપ્પતિત્વા ગચ્છન્તિ, તે પટઙ્ગા નામ. **અઞ્ઞમઞ્ઞા હિ જાતિયો**તિ તેસમ્પિ નીલરત્તાદિવણ્ણવસેન જાતિયો નાનપ્પકારાવ હોન્તિ.

ખુદ્દકેતિ કાળકાદયો. **મહલ્લકે**તિ સસબિળારાદયો.

પાદૂદરેતિ ઉદરપાદે, ઉદરંયેવ નેસં પાદાતિ વુત્તં હોતિ. **દીઘપિટ્ઠિકે**તિ સપ્પાનઞ્હિ સીસતો યાવ નઙ્ગુટ્ઠા પિટ્ઠિયેવ હોતિ, તેન તે ''દીઘપિટ્ઠિકા''તિ વુચ્ચન્તિ.

ઉદકેતિ ઓદકે, ઉદકમ્હિ જાતે.

પક્ખીતિ સકુણે. તે હિ પત્તેહિ યન્તીતિ **પત્તયાના**, વેહાસં ગચ્છન્તીતિ **વિહઙ્ગમા**.

એવં થલજલાકાસગોચરાનં પાણાનં જાતિભેદં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યેનાધિપ્પાયેન તં દસ્સેતિ, તં આવિકરોન્તો યથા એતાસૂતિ ગાથમાહ. તસ્સત્થો સઙ્ખેપેન વુત્તોવ. વિત્થારતો પનેત્થ યં વત્તબ્બં, તં સયમેવ દસ્સેન્તો **ન કેસેહી**તિઆદિમાહ. તત્રાયં યોજના – યં વુત્તં ''નત્થિ મનુસ્સેસુ લિઙ્ગજાતિમયં પુથૂ''તિ, તં એવં નત્થીતિ વેદિતબ્બં. સેય્યથિદં? **ન કેસેહી**તિ. ન હિ – ''બ્રાહ્મણાનં એદિસા કેસા હોન્તિ, ખત્તિયાનં એદિસા''તિ નિયમો અત્થિ યથા હત્થિઅસ્સમિગાદીનન્તિ ઇમિના નયેન સબ્બં યોજેતબ્બં.

લિઙ્ગં જાતિમયં નેવ, યથા અઞ્ઞાસુ જાતિસૂતિ ઇદં પન વુત્તસ્સેવત્થસ્સ નિગમનન્તિ વેદિતબ્બં. તસ્સાયં યોજના – એવં યસ્મા ઇમેહિ કેસાદીહિ નત્થિ મનુસ્સેસુ લિઙ્ગં જાતિમયં પુથુ, તસ્મા વેદિતબ્બમેતં ''બ્રાહ્મણાદિભેદેસુ મનુસ્સેસુ લિઙ્ગં જાતિમયં નેવ, યથા અઞ્ઞાસુ જાતિસૂ''તિ.

૪૫૭. ઇદાનિ એવં જાતિભેદે અસતિપિ ''બ્રાહ્મણો ખત્તિયો''તિ ઇદં નાનત્તં યથા જાતં , તં દસ્સેતું **પચ્ચત્ત**ન્તિ ગાથમાહ. તત્થ **વોકાર**ન્તિ નાનત્તં. અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યથા હિ તિરચ્છાનાનં યોનિસિદ્ધમેવ કેસાદિસણ્ઠાનેન નાનત્તં, તથા બ્રાહ્મણાદીનં અત્તનો અત્તનો સરીરે તં નત્થિ. એવં સન્તેપિ યદેતં ''બ્રાહ્મણો ખત્તિયો''તિ વોકારં, તં વોકારઞ્ચ મનુસ્સેસુ સમઞ્ઞાય પવુચ્ચતિ, વોહારમત્તેનેવ પવુચ્ચતીતિ.

એત્તાવતા ભગવા ભારદ્વાજસ્સ વાદં નિગ્ગણ્હિત્વા ઇદાનિ યદિ જાતિયા બ્રાહ્મણો ભવેય્ય, આજીવસીલાચારવિપન્નોપિ બ્રાહ્મણો ભવેય્ય. યસ્મા પન પોરાણા બ્રાહ્મણા તસ્સ બ્રાહ્મણભાવં ન ઇચ્છન્તિ, લોકે ચ અઞ્ઞેપિ પણ્ડિતમનુસ્સા, તસ્મા વાસેટ્ઠસ્સ વાદં પગ્ગણ્હન્તો **યો હિ કોચિ મનુસ્સેસૂ**તિ અટ્ઠ ગાથા આહ. તત્થ **ગોરક્ખન્તિ** ખેત્તરક્ખં, કસિકમ્મન્તિ વુત્તં હોતિ. **ગો**તિ હિ પથવિયા નામં, તસ્મા એવમાહ. **પુથુસિપ્પેના**તિ તન્તવાયકમ્માદિનાનાસિપ્પેન. **વોહારન્તિ** વણિજ્જં. **પરપેસ્સેના**તિ પરેસં વેય્યાવચ્ચકમ્મેન. **ઇસ્સત્થન્તિ** આવુધજીવિકં, ઉસુઞ્ચ સત્તિં ચાતિ વુત્તં હોતિ. **પોરોહિચ્ચેના**તિ પુરોહિતકમ્મેન.

એવં બ્રાહ્મણસમયેન ચ લોકવોહારેન ચ આજીવસીલાચારવિપન્નસ્સ અબ્રાહ્મણભાવં સાધેત્વા એવં સન્તે ન જાતિયા બ્રાહ્મણો, ગુણેહિ પન બ્રાહ્મણો હોતિ. તસ્મા યત્થ કત્થચિ કુલે જાતો યો ગુણવા, સો બ્રાહ્મણો, અયમેત્થ ઞાયોતિ એવમેતં ઞાયં અત્થતો આપાદેત્વા ઇદાનિ નં વચીભેદેન પકાસેન્તો **ન ચાહં બ્રાહ્મણન્તિ**આદિમાહ. તસ્સત્થો – અહઞ્હિ ય્વાયં ચતુન્નં યોનીનં યત્થ કત્થચિ જાતો, તત્રાપિ વિસેસેન યો બ્રાહ્મણસ્સ સંવણ્ણિતાય માતરિ સમ્ભૂતો, તં **યોનિજં મત્તિસમ્ભવં**, યા ચાયં ઉભતો સુજાતોતિઆદિના નયેન બ્રાહ્મણેહિ બ્રાહ્મણસ્સ પરિસુદ્ધઉપ્પત્તિમગ્ગસઙ્ખાતા યોનિ વુત્તા, સંસુદ્ધગહણિકોતિ ઇમિના ચ માતિસમ્પત્તિ, તતોપિ જાતસમ્ભૂતત્તા યોનિજો મત્તિસમ્ભવોતિ વુચ્ચતિ, તં **યોનિજં મત્તિસમ્ભવં** ઇમિના ચ યોનિજમત્તિસમ્ભવમત્તેન ન બ્રાહ્મણં બ્રૂમિ. કસ્મા? યસ્મા, ભો ભોતિ, વચનમત્તેન અઞ્ઞેહિ સકિઞ્ચનેહિ વિસિટ્ઠત્તા **ભોવાદિ નામ સો હોતિ**, **સચે હોતિ સકિઞ્ચનો** સપલિબોધો. યો પનાયં યત્થ કત્થચિ જાતોપિ રાગાદિકિઞ્ચનાભાવેન અકિઞ્ચનો, સબ્બગહણપટિનિસ્સગ્ગેન અનાદાનો, **અકિઞ્ચનં અનાદાનં**, **તમહં બ્રૂમિ બ્રાહ્મણં**. કસ્મા? યસ્મા બાહિતપાપોતિ.

૪૫૮. કિઞ્ચભિય્યો સબ્બસંયોજનં છેત્વાતિઆદિ સત્તવીસતિ ગાથા. તત્થ **સબ્બસંયોજનન્તિ** દસવિધસંયોજનં. **ન પરિતસ્સતી**તિ તણ્હાપરિતસ્સનાય ન પરિતસ્સતિ. **સઙ્ગાતિગન્તિ** રાગસઙ્ગાદયો અતિક્કન્તં. **વિસંયુત્તન્તિ** ચતૂહિ યોનીહિ સબ્બકિલેસેહિ વા વિસંયુત્તં.

નદ્ધિન્તિ ઉપનાહં. **વરત્તન્તિ** તણ્હં. **સન્દાનન્તિ** યુત્તપાસં, દિટ્ઠિપરિયુટ્ઠાનસ્સેતં અધિવચનં. **સહનુક્કમન્તિ** અનુક્કમો વુચ્ચતિ પાસે પવેસનગણ્ઠિ, દિટ્ઠાનુસયસ્સેતં નામં. **ઉક્ખિત્તપલિઘન્તિ** એત્થ પલિઘોતિ અવિજ્જા. **બુદ્ધન્તિ** ચતુસચ્ચબુદ્ધં. **તિતિક્ખતી**તિ ખમતિ.

ખન્તિબલન્તિ અધિવાસનખન્તિબલં. સા પન સકિં ઉપ્પન્ના બલાનીકં નામ ન હોતિ, પુનપ્પુનં ઉપ્પન્ના પન હોતિ. તસ્સા અત્થિતાય **બલાનીકં**.

વતવન્તન્તિ ધુતઙ્ગવન્તં. **સીલવન્તન્તિ** ગુણવન્તં. **અનુસ્સદન્તિ** રાગાદિઉસ્સદવિરહિતં. ''અનુસ્સુત''ન્તિપિ પાઠો, અનવસ્સુતન્તિ અત્થો. **દન્તન્તિ** નિબ્બિસેવનં.

ન લિમ્પતીતિ ન અલ્લીયતિ. **કામેસૂ**તિ કિલેસકામવત્થુકામેસુ.

દુક્ખસ્સ પજાનાતિ, **ઇધેવ ખયન્તિ** એત્થ અરહત્તફલં દુક્ખક્ખયોતિ અધિપ્પેતં. **પજાનાતી**તિ અધિગમવસેન જાનાતિ. **પન્નભારન્તિ** ઓહિતભારં, ખન્ધકિલેસઅભિસઙ્ખારકામગુણભારે ઓતારેત્વા ઠિતં. વિસંયુત્તપદં વુત્તત્થમેવ.

ગમ્ભીરપઞ્ઞન્તિ ગમ્ભીરેસુ આરમ્મણેસુ પવત્તપઞ્ઞં. **મેધાવિન્તિ** પકતિપઞ્ઞાય પઞ્ઞવન્તં.

અનાગારેહિ ચૂભયન્તિ અનાગારેહિ ચ વિસંસટ્ઠં ઉભયઞ્ચ, દ્વીહિપિ ચેતેહિ વિસંસટ્ઠમેવાતિ અત્થો. **અનોકસારિ**ન્તિ ઓકં વુચ્ચતિ પઞ્ચકામગુણાલયો, તં અનલ્લીયમાનન્તિ અત્થો. **અપ્પિચ્છ**ન્તિ અનિચ્છં.

તસેસૂતિ સતણ્હેસુ. **થાવરેસૂ**તિ નિત્તણ્હેસુ.

અત્તદણ્ડેસૂતિ ગહિતદણ્ડેસુ. **નિબ્બુત**ન્તિ કિલેસનિબ્બાનેન નિબ્બુતં. **સાદાનેસૂ**તિ સઉપાદાનેસુ.

ઓહિતોતિ પતિતો.

૪૫૯. અકક્કસન્તિ નિદ્દોસં. સદોસો હિ રુક્ખોપિ સકક્કસોતિ વુચ્ચતિ. **વિઞ્ઞાપનિ**ન્તિ અત્થવિઞ્ઞાપનિકં. **સચ્ચ**ન્તિ અવિસંવાદિકં. **ઉદીરયે**તિ ભણતિ. **યાય નાભિસજ્જે**તિ યાય ગિરાય પરસ્સ સજ્જનં વા લગ્ગનં વા ન કરોતિ, તાદિસં અફરુસં ગિરં ભાસતીતિ અત્થો.

દીઘન્તિ સુત્તારુળ્હભણ્ડં. **રસ્સ**ન્તિ વિપ્પકિણ્ણભણ્ડં. **અણુ**ન્તિ ખુદ્દકં. **થૂલ**ન્તિ મહન્તં. **સુભાસુભ**ન્તિ સુન્દરાસુન્દરં. દીઘભણ્ડસ્મિં અપ્પગ્ઘમ્પિ હોતિ મહગ્ઘમ્પિ. રસ્સાદીસુપિ એસેવ નયો. ઇતિ એત્તાવતા ન સબ્બં પરિયાદિણ્ણં, ''સુભાસુભ''ન્તિ ઇમિના પન પરિયાદિણ્ણં હોતિ.

નિરાસયન્તિ નિત્તણ્હં.

આલયાતિ તણ્હાલયા. **અઞ્ઞાયા**તિ જાનિત્વા. **અમતોગધ**ન્તિ અમતબ્ભન્તરં. **અનુપ્પત્ત**ન્તિ અનુપવિટ્ઠં.

ઉભો સઙ્ગન્તિ ઉભયમ્પેતં સઙ્ગં. પુઞ્ઞસ્મિં સગ્ગે લગ્ગાપેતિ, અપુઞ્ઞં અપાયે, તસ્મા ઉભયમ્પેતં સઙ્ગન્તિ આહ. **ઉપચ્ચગા**તિ અતીતો.

અનાવિલન્તિ આવિલકરણકિલેસવિરહિતં. **નન્દીભવપરિક્ખીણ**ન્તિ પરિક્ખીણનન્દિં પરિક્ખીણભવં.

''યો ઇમ''ન્તિ ગાથાય અવિજ્જાયેવ વિસંવાદકટ્ઠેન **પલિપથો**, મહાવિદુગ્ગતાય **દુગ્ગં**, સંસરણટ્ઠેન **સંસારો**, મોહનટ્ઠેન **મોહો**તિ વુત્તો. **તિણ્ણો**તિ ચતુરોઘતિણ્ણો. **પારઙ્ગતો**તિ નિબ્બાનં ગતો. **ઝાયી**તિ આરમ્મણલક્ખણૂપનિજ્ઝાનવસેન ઝાયી. **અનેજો**તિ નિત્તણ્હો. **અનુપાદાય નિબ્બુતો**તિ કિઞ્ચિ ગહણં અગ્ગહેત્વા સબ્બકિલેસનિબ્બાનેન નિબ્બુતો.

કામેતિ દુવિધેપિ કામે. **અનાગારો**તિ અનાગારો હુત્વા. **પરિબ્બજે**તિ પરિબ્બજતિ. **કામભવપરિક્ખીણ**ન્તિ ખીણકામં ખીણભવં.

માનુસકં યોગન્તિ માનુસકં પઞ્ચકામગુણયોગં. **દિબ્બં યોગ**ન્તિ દિબ્બં પઞ્ચકામગુણયોગં. **સબ્બયોગવિસંયુત્ત**ન્તિ સબ્બકિલેસયોગવિસંયુત્તં.

રતિન્તિ પઞ્ચકામગુણરતિં. **અરતિ**ન્તિ કુસલભાવનાય ઉક્કણ્ઠિતં. **વીર**ન્તિ વીરિયવન્તં.

સુગતન્તિ સુન્દરં ઠાનં ગતં, સુન્દરાય વા પટિપત્તિયા ગતં.

ગતિન્તિ નિબ્બત્તિં. **પુરેતિ** અતીતે. **પચ્છાતિ** અનાગતે. **મજ્ઝેતિ** પચ્ચુપ્પન્ને. **કિઞ્ચનન્તિ** કિઞ્ચનકારકો કિલેસો.

મહેસિન્તિ મહન્તે ગુણે પરિયેસનટ્ઠેન મહેસિં. **વિજિતાવિનન્તિ** વિજિતવિજયં.

૪૬૦. એવં ભગવા ગુણતો ખીણાસવંયેવ બ્રાહ્મણં દસ્સેત્વા યે જાતિતો બ્રાહ્મણોતિ અભિનિવેસં કરોન્તિ, તે ઇદં અજાનન્તા, સાવ નેસં દિટ્ઠિ દુદ્દિટ્ઠીતિ દસ્સેન્તો **સમઞ્ઞા હેસા**તિ ગાથાદ્વયમાહ. તસ્સત્થો – યદિદં બ્રાહ્મણો ખત્તિયો ભારદ્વાજો વાસેટ્ઠોતિ નામગોત્તં પકપ્પિતં કતં અભિસઙ્ખતં, સમઞ્ઞા હેસા લોકસ્મિં, વોહારમત્તન્તિ અત્થો. કસ્મા? યસ્મા **સમુચ્ચા સમુદાગતં** સમઞ્ઞાય આગતં. એતઞ્હિ તત્થ તત્થ જાતકાલેયેવસ્સ ઞાતિસાલોહિતેહિ પકપ્પિતં કતં. નો ચે નં એવં પકપ્પેય્યું, ન કોચિ કિઞ્ચિ દિસ્વા અયં બ્રાહ્મણોતિ વા ભારદ્વાજોતિ વા જાનેય્ય. એવં પકપ્પિતં પેતં **દીઘરત્તાનુસયિતં, દિટ્ઠિગતમજાનતં**, તં પકપ્પિતં નામગોત્તં ''નામગોત્તમત્તમેતં, વોહારત્થં પકપ્પિત''ન્તિ, અજાનન્તાનં સત્તાનં હદયે દીઘરત્તં દિટ્ઠિગતમનુસયિતં. તસ્સ અનુસયિતત્તા તં નામગોત્તં **અજાનન્તા નો પબ્રુન્તિ**, ''જાતિયા હોતિ બ્રાહ્મણો''તિ અજાનન્તાવ એવં વદન્તીતિ વુત્તં હોતિ.

એવં ''યે 'જાતિતો બ્રાહ્મણો'તિ અભિનિવેસં કરોન્તિ, તે ઇદં વોહારમત્તં અજાનન્તા, સાવ નેસં દિટ્ઠિ દુદ્દિટ્ઠી''તિ દસ્સેત્વા ઇદાનિ નિપ્પરિયાયમેવ જાતિવાદં પટિક્ખિપન્તો કમ્મવાદઞ્ચ પતિટ્ઠપેન્તો **ન જચ્ચા**તિઆદિમાહ. તત્થ ''કમ્મુના''તિ ઉપડ્ઢગાથાય વિત્થારણત્થં **કસ્સકો કમ્મુના**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **કમ્મુના**તિ પચ્ચુપ્પન્નેન કસિકમ્માદિનિબ્બત્તકચેતનાકમ્મુના.

પટિચ્ચસમુપ્પાદદસ્સાતિ ઇમિના પચ્ચયેન એવં હોતીતિ એવં પટિચ્ચસમુપ્પાદદસ્સાવિનો. **કમ્મવિપાકકોવિદા**તિ સમ્માનાવમાનારહકુલે કમ્મવસેન ઉપ્પત્તિ હોતિ, અઞ્ઞાપિ હીનપણીતતા હીનપણીતે કમ્મે વિપચ્ચમાને હોતીતિ. એવં કમ્મવિપાકકુસલા.

કમ્મુના વત્તતીતિ ગાથાય પન લોકોતિ વા પજાતિ વા સત્તોતિ વા એકોયેવત્થો, વચનમત્તભેદો. પુરિમપદેન ચેત્થ ''અત્થિ બ્રહ્મા મહાબ્રહ્મા સેટ્ઠો સજિતા''તિ દિટ્ઠિયા પટિસેધો વેદિતબ્બો. કમ્મુના હિ તાસુ તાસુ ગતીસુ વત્તતિ લોકો, તસ્સ કો સજિતાતિ. દુતિયપદેન ''એવં કમ્મુના નિબ્બત્તોપિ ચ પવત્તેપિ અતીતપચ્ચુપ્પન્નભેદેન કમ્મુના વત્તતિ, સુખદુક્ખાનિ પચ્ચનુભોન્તો હીનપણીતાદિભેદઞ્ચ આપજ્જન્તો પવત્તતી''તિ દસ્સેતિ. તતિયેન તમેવત્થં નિગમેતિ ''એવં સબ્બથાપિ કમ્મનિબન્ધના સત્તા કમ્મેનેવ બદ્ધા હુત્વા પવત્તન્તિ, ન અઞ્ઞથા''તિ. ચતુત્થેન તમેત્થં ઉપમાય વિભાવેતિ. યથા હિ રથસ્સ યાયતો આણિ નિબન્ધનં હોતિ, ન તાય અનિબદ્ધો યાતિ, એવં લોકસ્સ નિબ્બત્તતો ચ પવત્તતો ચ કમ્મં નિબન્ધનં, ન તેન અનિબદ્ધો નિબ્બત્તતિ ન પવત્તતિ.

ઇદાનિ યસ્મા એવં કમ્મનિબન્ધનો લોકો, તસ્મા સેટ્ઠેન કમ્મુના સેટ્ઠભાવં દસ્સેન્તો **તપેના**તિ ગાથાદ્વયમાહ. તત્થ **તપેના**તિ ધુતઙ્ગતપેન. **બ્રહ્મચરિયેના**તિ મેથુનવિરતિયા. **સંયમેના**તિ સીલેન . **દમેના**તિ ઇન્દ્રિયદમેન. **એતેના**તિ એતેન સેટ્ઠેન પરિસુદ્ધેન બ્રહ્મભૂતેન કમ્મુના બ્રાહ્મણો હોતિ. કસ્મા? યસ્મા **એતં બ્રાહ્મણમુત્તમં**, યસ્મા એતં કમ્મં ઉત્તમો બ્રાહ્મણગુણોતિ વુત્તં હોતિ. ''બ્રહ્માન''ન્તિપિ પાઠો. અયં પનેત્થ વચનત્થો – બ્રહ્મં આનેતીતિ બ્રહ્માનં, બ્રાહ્મણભાવં આવહતીતિ વુત્તં હોતિ.

દુતિયગાથાય **સન્તો**તિ સન્તકિલેસો. **બ્રહ્મા સક્કો**તિ બ્રહ્મા ચ સક્કો ચ, યો એવરૂપો, સો ન કેવલં બ્રાહ્મણો, અથ ખો બ્રહ્મા ચ સક્કો ચ સો વિજાનતં પણ્ડિતાનં, એવં વાસેટ્ઠ, જાનાહીતિ વુત્તં હોતિ. સેસં સબ્બત્થ

ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

વાસેટ્ઠસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સુભસુત્તવણ્ણના

૪૬૨. એવં મે સુતન્તિ સુભસુત્તં. તત્થ **તોદેય્યપુત્તો**તિ તુદિગામવાસિનો તોદેય્યબ્રાહ્મણસ્સ પુત્તો. **આરાધકો હોતી**તિ સમ્પાદકો હોતિ પરિપૂરકો. **ઞાયં ધમ્મ**ન્તિ કારણધમ્મં. **કુસલ**ન્તિ અનવજ્જં.

૪૬૩. મિચ્છાપટિપત્તિન્તિ અનિય્યાનિકં અકુસલપટિપદં. **સમ્માપટિપત્તિ**ન્તિ નિય્યાનિકં કુસલપટિપદં.

મહટ્ઠન્તિઆદીસુ મહન્તેહિ વેય્યાવચ્ચકરેહિ વા ઉપકરણેહિ વા બહૂહિ અત્થો એત્થાતિ **મહટ્ઠં**. મહન્તાનિ નામગ્ગહણમઙ્ગલાદીનિ કિચ્ચાનિ એત્થાતિ **મહાકિચ્ચં**. ઇદં અજ્જ કત્તબ્બં, ઇદં સ્વેતિ એવં મહન્તાનિ અધિકારસઙ્ખાતાનિ અધિકરણાનિ એત્થાતિ **મહાધિકરણં**. બહૂનં કમ્મે યુત્તપ્પયુત્તતાવસેન પીળાસઙ્ખાતો મહાસમારમ્ભો એત્થાતિ **મહાસમારમ્ભં**. **ઘરાવાસકમ્મટ્ઠાન**ન્તિ ઘરાવાસકમ્મં. એવં સબ્બવારેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. કસિકમ્મે ચેત્થ નઙ્ગલકોટિં આદિં કત્વા ઉપકરણાનં પરિયેસનવસેન મહટ્ઠતા, વણિજ્જાય યથાઠિતંયેવ ભણ્ડં ગહેત્વા પરિવત્તનવસેન અપ્પટ્ઠતા વેદિતબ્બા. **વિપજ્જમાન**ન્તિ અવુટ્ઠિઅતિવુટ્ઠિઆદીહિ કસિકમ્મં, મણિસુવણ્ણાદીસુ અચ્છેકતાદીહિ ચ વણિજ્જકમ્મં અપ્પફલં હોતિ, મૂલચ્છેદમ્પિ પાપુણાતિ. વિપરિયાયેન સમ્પજ્જમાનં મહપ્ફલં ચૂળન્તેવાસિકસ્સ વિય.

૪૬૪. એવમેવ ખોતિ યથા કસિકમ્મટ્ઠાનં વિપજ્જમાનં અપ્પફલં હોતિ, એવં ઘરાવાસકમ્મટ્ઠાનમ્પિ. અકતકલ્યાણો હિ કાલં કત્વા નિરયે નિબ્બત્તતિ. મહાદત્તસેનાપતિ નામ કિરેકો બ્રાહ્મણભત્તો અહોસિ, તસ્સ મરણસમયે નિરયો ઉપટ્ઠાસિ. સો બ્રાહ્મણેહિ ‘‘કિં પસ્સસી’’તિ વુત્તો? લોહિતઘરન્તિ આહ. બ્રહ્મલોકો ભો એસોતિ. બ્રહ્મલોકો નામ ભો કહન્તિ? ઉપરીતિ. મય્હં હેટ્ઠા ઉપટ્ઠાતીતિ. કિઞ્ચાપિ હેટ્ઠા ઉપટ્ઠાતિ , તથાપિ ઉપરીતિ કાલં કત્વા નિરયે નિબ્બત્તો. ‘‘ઇમિના અમ્હાકં યઞ્ઞે દોસો દિન્નો’’તિ સહસ્સં ગહેત્વા નીહરિતું અદંસુ. સમ્પજ્જમાનં પન મહપ્ફલં હોતિ. કતકલ્યાણો હિ કાલં કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તતિ. સકલાય ગુત્તિલવિમાનકથાય દીપેતબ્બં. યથા પન તં વણિજ્જકમ્મટ્ઠાનં વિપજ્જમાનં અપ્પફલં હોતિ, એવં સીલેસુ અપરિપૂરકારિનો અનેસનાય યુત્તસ્સ પબ્બજ્જાકમ્મટ્ઠાનમ્પિ. એવરૂપા હિ નેવ ઝાનાદિસુખં ન સગ્ગમોક્ખં લભતિ. સમ્પજ્જમાનં પન મહપ્ફલં હોતિ. સીલાનિ હિ પૂરેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તો અરહત્તમ્પિ પાપુણાતિ.

બ્રાહ્મણા, ભો ગોતમોતિ ઇધ કિં પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ? બ્રાહ્મણા વદન્તિ – ‘‘પબ્બજિતો ઇમે પઞ્ચ ધમ્મે પૂરેતું સમત્થો નામ નત્થિ, ગહટ્ઠોવ પૂરેતી’’તિ. સમણો પન ગોતમો – ‘‘ગિહિસ્સ વા અહં માણવ પબ્બજિતસ્સ વા’’તિ પુનપ્પુનં વદતિ, નેવ પબ્બજિતં મુઞ્ચતિ, મય્હમેવ પુચ્છં મઞ્ઞે ન સલ્લક્ખેતીતિ ચાગસીસેન પઞ્ચ ધમ્મે પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ. **સચે તે અગરૂ**તિ સચે તુય્હં યથા બ્રાહ્મણા પઞ્ઞપેન્તિ, તથા ઇધ ભાસિતું ભારિયં ન હોતિ, યદિ ન કોચિ અફાસુકભાવો હોતિ, ભાસસ્સૂતિ અત્થો. **ન ખો મે, ભો**તિ કિં સન્ધાયાહ? પણ્ડિતપટિરૂપકાનઞ્હિ સન્તિકે કથેતું દુક્ખં હોતિ, તે પદે પદે અક્ખરે અક્ખરે દોસમેવ વદન્તિ. એકન્તપણ્ડિતા પન કથં સુત્વા સુકથિતં

પસંસન્તિ, દુક્કથિતે પાળિપદઅત્થબ્યઞ્જનેસુ યં યં વિરુજ્ઝતિ, તં તં ઉજું કત્વા દેન્તિ. ભગવતા ચ સદિસો એકન્તપણ્ડિતો નામ નત્થિ, તેનાહ ''ન ખો મે, ભો ગોતમ, ગરુ, યત્થસ્સુ ભવન્તો વા નિસિન્નો ભવન્તરૂપો વા''તિ. **સચ્ચ**ન્તિ વચીસચ્ચં. **તપ**ન્તિ તપચરિયં. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ મેથુનવિરતિં. **અજ્ઝેન**ન્તિ મન્તગહણં. **ચાગ**ન્તિ આમિસપરિચ્ચાગં.

૪૬૬. **પાપિતો ભવિસ્સતી**તિ. અજાનનભાવં પાપિતો ભવિસ્સતિ. **એતદવોચા**તિ ભગવતા અન્ધવેણૂપમાય નિગ્ગહિતો તં પચ્ચાહરિતું અસક્કોન્તો યથા નામ દુબ્બલસુનખો મિગં ઉટ્ઠપેત્વા સામિકસ્સ અભિમુખં કત્વા સયં અપસક્કતિ, એવમેવં આચરિયં અપદિસન્તો એવં ''બ્રાહ્મણો''તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **પોક્ખરસાતી**તિ ઇદં તસ્સ નામં, ''પોક્ખરસાયી''તિપિ વુચ્ચતિ. તસ્સ કિર કાયો સેતપોક્ખરસદિસો દેવનગરે ઉસ્સાપિતરજતતોરણં વિય સોભતિ, સીસં પનસ્સ કાળવણ્ણઇન્દનીલમયં વિય, મસ્સુપિ ચન્દમણ્ડલે કાળમેઘરાજિ વિય ખાયતિ, અક્ખીનિ નીલુપ્પલસદિસાનિ, નાસા રજતપનાળિકા વિય સુવટ્ટિતા સુપરિસુદ્ધા, હત્થપાદતલાનિ ચેવ મુખઞ્ચ કતલાખારસપરિકમ્મં વિય સોભતિ. અતિવિય સોભગ્ગપ્પત્તો બ્રાહ્મણસ્સ અત્તભાવો. અરાજકે ઠાને રાજાનં કાતું યુત્તમિમં બ્રાહ્મણં, એવમેસ સસ્સિરિકો, ઇતિ નં પોક્ખરસદિસત્તા ''પોક્ખરસાતી''તિ સઞ્જાનન્તિ, પોક્ખરે પન સો નિબ્બત્તો, ન માતુકુચ્છિયન્તિ ઇતિ નં પોક્ખરે સયિતત્તા ''પોક્ખરસાયી''તિપિ સઞ્જાનન્તિ. **ઓપમઞ્ઞો**તિ ઉપમઞ્ઞગોત્તો. **સુભગવનિકો**તિ ઉક્કટ્ઠાય સુભગવનસ્સ ઇસ્સરો. **હસ્સકંયેવા**તિ હસિતબ્બકઞ્ઞેવ. **નામકંયેવા**તિ લામકંયેવ. તદેવ તં અત્થાભાવેન **રિત્તકં**. રિત્તકત્તા ચ **તુચ્છકં**. ઇદાનિ નં ભગવા સાચરિયકં નિગ્ગણ્હિતું **કિં પન માણવા**તિઆદિમાહ.

૪૬૭. તત્થ **કતમા નેસં સેય્યો**તિ કતમા વાચા તેસં સેય્યો, પાસંસતરોતિ અત્થો. **સમ્મુચ્ચા**તિ સમ્મુતિયા લોકવોહારેન. **મન્તા**તિ તુલયિત્વા પરિગ્ગણ્હિત્વા. **પટિસઙ્ખાયા**તિ જાનિત્વા. **અત્થસંહિત**ન્તિ કારણનિસ્સિતં. **એવં સન્તે**તિ લોકવોહારં અમુઞ્ચિત્વા તુલયિત્વા જાનિત્વા કારણનિસ્સિતં કત્વા કથિતાય સેય્યભાવે સતિ. **આવુતો**તિ આવરિતો. **નિવુતો**તિ નિવારિતો. **ઓફુટો**તિ ઓનદ્ધો. **પરિયોનદ્ધો**તિ પલિવેઠિતો.

૪૬૮. **ગધિતો**તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ. **સચે તં, ભો ગોતમ, ઠાન**ન્તિ સચે એતં કારણમત્થિ. **સ્વાસ્સા**તિ ધૂમછારિકાદીનં અભાવેન સો અસ્સ અગ્ગિ અચ્ચિમા ચ વણ્ણિમા ચ પભસ્સરો ચાતિ. **તથૂપમાહં માણવા**તિ તપ્પટિભાગં અહં. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથેવ હિ તિણકટ્ઠુપાદાનં પટિચ્ચ જલમાનો અગ્ગિ ધૂમછારિકઙ્ગારાનં અત્થિતાય સદોસો હોતિ , એવમેવં પઞ્ચ કામગુણે પટિચ્ચ ઉપ્પન્ના પીતિ જાતિજરાબ્યાધિમરણસોકાદીનં અત્થિતાય સદોસા. યથા પન પરિચ્ચત્તતિણકટ્ઠુપાદાનો ધૂમાદીનં અભાવેન પરિસુદ્ધો, એવમેવં લોકુત્તરજ્ઝાનદ્વયસમ્પયુત્તા પીતિ જાતિઆદીનં અભાવેન પરિસુદ્ધાતિ અત્થો.

૪૬૯. ઇદાનિ યે તે બ્રાહ્મણેહિ ચાગસીસેન પઞ્ચ ધમ્મા પઞ્ઞત્તા, તેપિ યસ્મા પઞ્ચેવ હુત્વા ન નિચ્ચલા તિટ્ઠન્તિ, અનુકમ્પાજાતિકેન સદ્ધિં છ આપજ્જન્તિ. તસ્મા તં દોસં દસ્સેતું **યે તે માણવા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અનુકમ્પાજાતિક**ન્તિ અનુકમ્પાસભાવં.

કત્થ બહુલં સમનુપસ્સસીતિ ઇદં ભગવા યસ્મા – ''એસ ઇમે પઞ્ચ ધમ્મે પબ્બજિતો પરિપૂરેતું સમત્થો નામ નત્થિ, ગહટ્ઠો પરિપૂરેતી''તિ આહ, તસ્મા – ''પબ્બજિતોવ ઇમે પૂરેતિ, ગહટ્ઠો પૂરેતું સમત્થો નામ નત્થી''તિ તેનેવ મુખેન ભણાપેતું પુચ્છતિ.

ન સતતં સમિતં સચ્ચવાદીતિઆદીસુ ગહટ્ઠો અઞ્ઞસ્મિં અસતિ વળઞ્જનકમુસાવાદમ્પિ કરોતિયેવ, પબ્બજિતા અસિના સીસે છિજ્જન્તેપિ દ્વે કથા ન કથેન્તિ. ગહટ્ઠો ચ અન્તોતેમાસમત્તમ્પિ સિક્ખાપદં રક્ખિતું ન સક્કોતિ, પબ્બજિતો નિચ્ચમેવ તપસ્સી સીલવા તપનિસ્સિતકો હોતિ. ગહટ્ઠો માસસ્સ અટ્ઠદિવસમત્તમ્પિ ઉપોસથકમ્મં કાતું ન સક્કોતિ, પબ્બજિતા યાવજીવં બ્રહ્મચારિનો હોન્તિ. ગહટ્ઠો રતનસુત્તમઙ્ગલસુત્તમત્તમ્પિ પોત્થકે લિખિત્વા ઠપેતિ, પબ્બજિતા નિચ્ચં સજ્ઝાયન્તિ. ગહટ્ઠો સલાકભત્તમ્પિ અખણ્ડં કત્વા દાતું ન સક્કોતિ, પબ્બજિતા અઞ્ઞસ્મિં અસતિ કાકસુનખાદીનમ્પિ પિણ્ડં દેન્તિ, ભણ્ડગ્ગાહકદહરસ્સપિ પત્તે પક્ખિપન્તેવાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **ચિત્તસ્સાહમેતે**ન્તિ અહં એતે પઞ્ચ ધમ્મે મેત્તચિત્તસ્સ પરિવારે વદામીતિ અત્થો.

૪૭૦. **જાતવદ્ધો**તિ જાતો ચ વડ્ઢિતો ચ. યો હિ કેવલં તત્થ જાતોવ હોતિ, અઞ્ઞત્થ વડ્ઢિતો, તસ્સ સમન્તા ગામમગ્ગા ન સબ્બસો પચ્ચક્ખા હોન્તિ, તસ્મા જાતવદ્ધોતિ આહ. જાતવદ્ધોપિ હિ યો ચિરં નિક્ખન્તો, તસ્સ ન સબ્બસો પચ્ચક્ખા હોન્તિ, તસ્મા **તાવદેવ અવસટ**ન્તિ આહ, તંખણમેવ નિક્ખન્તન્તિ અત્થો. **દન્ધાયિતત્ત**ન્તિ ''અયં નુ ખો મગ્ગો અયં ન નુ ખો''તિ કઙ્ખાવસેન ચિરાયિતત્તં. **વિત્થાયિતત્ત**ન્તિ યથા સુખુમં અત્થજાતં સહસા પુચ્છિતસ્સ કસ્સચિ સરીરં થદ્ધભાવં ગણ્હાતિ, એવં થદ્ધભાવગહણં. **નત્વેવા**તિ ઇમિના સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ અપ્પટિહતભાવં દસ્સેતિ. તસ્સ હિ પુરિસસ્સ મારાવટ્ટનાદીનં વસેન સિયા ઞાણસ્સ પટિઘાતો, તેન સો દન્ધાયેય્ય વા વિત્થાયેય્ય વા, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પન અપ્પટિહતં, ન સક્કા તસ્સ કેનચિ અન્તરાયો કાતુન્તિ દીપેતિ.

સેય્યથાપિ માણવ બલવા સઙ્ખધમોતિ એત્થ **બલવા**તિ બલસમ્પન્નો. **સઙ્ખધમો**તિ સઙ્ખધમકો. **અપ્પકસિરેના**તિ અકિચ્છેન અદુક્ખેન. દુબ્બલો હિ સઙ્ખધમકો સઙ્ખં ધમન્તોપિ ન સક્કોતિ ચતસ્સો દિસા સરેન વિઞ્ઞાપેતું, નાસ્સ સઙ્ખસદ્દો સબ્બસો ફરિ. બલવતો પન વિપ્ફારિકો હોતિ, તસ્મા બલવાતિ આહ. **મેત્તાય ચેતોવિમુત્તિયા**તિ એત્થ **મેત્તાયા**તિ વુત્તે ઉપચારોપિ અપ્પનાપિ વટ્ટતિ, **ચેતોવિમુત્તિયા**તિ વુત્તે પન અપ્પનાવ વટ્ટતિ. **યં પમાણકતં કમ્મ**ન્તિ પમાણકતં કમ્મં નામ કામાવચરં વુચ્ચતિ, અપ્પમાણકતં કમ્મં નામ રૂપારૂપાવચરં. તેસુપિ ઇધ બ્રહ્મવિહારકમ્મઞ્ઞેવ અધિપ્પેતં. તઞ્હિ પમાણં અતિક્કમિત્વા ઓધિસકઅનોધિસક દિસાફરણવસેન વડ્ઢેત્વા કતત્તા અપ્પમાણકતન્તિ વુચ્ચતિ. **ન તં તત્રાવસિસ્સતિ, ન તં તત્રાવતિટ્ઠતી**તિ તં કામાવચરકમ્મં તસ્મિં રૂપારૂપાવચરકમ્મે ન ઓહીયતિ ન તિટ્ઠતિ. કિં વુત્તં હોતિ? કામાવચરકમ્મં તસ્સ રૂપારૂપાવચરકમ્મસ્સ અન્તરા લગ્ગિતું વા ઠાતું વા રૂપારૂપાવચરકમ્મં ફરિત્વા પરિયાદિયિત્વા અત્તનો ઓકાસં ગહેત્વા પતિટ્ઠાતું વા ન સક્કોતિ, અથ ખો રૂપારૂપાવચરકમ્મમેવ કામાવચરં મહોઘો વિય પરિત્તઉદકં ફરિત્વા પરિયાદિયિત્વા અત્તનો ઓકાસં ગહેત્વા તિટ્ઠતિ, તસ્સ વિપાકં પટિબાહિત્વા સયમેવ બ્રહ્મસહબ્યતં ઉપનેતીતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

સુભસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણના

૪૭૩. **એવં મે સુત**ન્તિ સઙ્ગારવસુત્તં. તત્થ **ચઞ્ચલિકપ્પે**તિ એવંનામકે ગામે. **અભિપ્પસન્ના**તિ અવેચ્ચપ્પસાદવસેન પસન્ના. સા કિર સોતાપન્ના અરિયસાવિકા ભારદ્વાજગોત્તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ભરિયા. સો બ્રાહ્મણો પુબ્બે કાલેન કાલં બ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા તેસં સક્કારં કરોતિ. ઇમં પન બ્રાહ્મણિં ઘરં આનેત્વા અભિરૂપાય મહાકુલાય બ્રાહ્મણિયા ચિત્તં કોપેતું અસક્કોન્તો બ્રાહ્મણાનં સક્કારં કાતું નાસક્ખિ. અથ નં બ્રાહ્મણા દિટ્ઠદિટ્ઠટ્ઠાને – ''નયિદાનિ

ત્વં બ્રાહ્મણલદ્ધિકો, એકાહમ્પિ બ્રાહ્મણાનં સક્કારં ન કરોસી''તિ નિપ્પીળેન્તિ. સો ઘરં આગન્ત્વા બ્રાહ્મણિયા તમત્થં આરોચેત્વા – ''સચે, ભોતિ એકદિવસં મુખં રક્ખિતું સક્કુણેય્યાસિ, બ્રાહ્મણાનં એકદિવસં ભિક્ખં દદેય્ય''ન્તિ આહ. તુય્હં દેય્યધમ્મં રુચ્ચનકટ્ઠાને દેહિ, કિં મય્હં એત્થાતિ. સો બ્રાહ્મણે નિમન્તેત્વા અપ્પોદકં પાયાસં પચાપેત્વા ઘરઞ્ચ સુજ્ઝાપેત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા બ્રાહ્મણે નિસીદાપેસિ. બ્રાહ્મણી મહાસાટકં નિવાસેત્વા કટચ્છું ગહેત્વા પરિવિસન્તી દુસ્સકણ્ણકે પક્ખલિત્વા ''બ્રાહ્મણે પરિવિસામી''તિ સઞ્ઞમ્પિ અકત્વા આસેવનવસેન સહસા સત્થારમેવ અનુસ્સરિત્વા ઉદાનં ઉદાનેસિ.

બ્રાહ્મણા ઉદાનં સુત્વા ''ઉભતોપક્ખિકો એસ સમણસ્સ ગોતમસ્સ સહાયો, નાસ્સ દેય્યધમ્મં ગણ્હિસ્સામા''તિ કુપિતા ભોજનાનિ છડ્ડેત્વા નિક્ખમિંસુ. બ્રાહ્મણો – ''નનુ પઠમંયેવ તં અવચં 'અજ્જેકદિવસં મુખં રક્ખેય્યાસી'તિ, એત્તકં તે ખીરઞ્ચ તણ્ડુલાદીનિ ચ નાસિતાની''તિ અતિવિય કોપવસં ઉપગતો – ''એવમેવ પનાયં વસલી યસ્મિં વા તસ્મિં વા તસ્સ મુણ્ડકસ્સ સમણસ્સ વણ્ણં ભાસતિ, ઇદાનિ ત્યાહં વસલિ તસ્સ સત્થુનો વાદં આરોપેસ્સામી''તિ આહ. અથ નં બ્રાહ્મણી ''ગચ્છ ત્વં, બ્રાહ્મણ, ગન્ત્વા વિજાનિસ્સસી''તિ વત્વા ''ન ખ્વાહં તં, બ્રાહ્મણ, પસ્સામિ સદેવકે લોકે…પે॰… વાદં આરોપેય્યા''તિઆદિમાહ. સો સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા –

> ''કિંસુ છેત્વા સુખં સેતિ, કિંસુ છેત્વા ન સોચતિ;
> કિસ્સસ્સુ એકધમ્મસ્સ, વધં રોચેસિ ગોતમા''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭) –

પઞ્હં પુચ્છિ. સત્થા આહ –

> ''કોધં છેત્વા સુખં સેતિ, કોધં છેત્વા ન સોચતિ;
> કોધસ્સ વિસમૂલસ્સ, મધુરગ્ગસ્સ બ્રાહ્મણ;
> વધં અરિયા પસંસન્તિ, તઞ્હિ છેત્વા ન સોચતી''તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭) –

પઞ્હં કથેસિ. સો પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો. તસ્સેવ કનિટ્ઠભાતા અક્કોસકભારદ્વાજો નામ ''ભાતા મે પબ્બજિતો''તિ સુત્વા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા અક્કોસિત્વા ભગવતા વિનીતો પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો. અપરો તસ્સ કનિટ્ઠો સુન્દરિકભારદ્વાજો નામ. સોપિ ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા પઞ્હં પુચ્છિત્વા વિસ્સજ્જનં સુત્વા પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો. અપરો તસ્સ કનિટ્ઠો પિઙ્ગલભારદ્વાજો નામ. સો પઞ્હં પુચ્છિત્વા પઞ્હબ્યાકરણપરિયોસાને પબ્બજિત્વા અરહત્તં પત્તો. **સઙ્ગારવો માણવો**તિ અયં તેસં સબ્બકનિટ્ઠો તસ્મિં દિવસે બ્રાહ્મણેહિ સદ્ધિં એકભત્તગ્ગે નિસિન્નો. **અવભૂતાવા**તિ અવડ્ઢિભૂતા અવમઙ્ગલભૂતાયેવ. **પરભૂતાવા**તિ વિનાસં પત્તાયેવ. **વિજ્જમાનાન**ન્તિ વિજ્જમાનેસુ. **સીલપઞ્ઞાણ**ન્તિ સીલઞ્ચ ઞાણઞ્ચ ન જાનાસિ.

૪૭૪. દિટ્ઠધમ્માભિઞ્ઞાવોસાનપારમિપ્પત્તાતિ દિટ્ઠધમ્મે અભિઞ્ઞાતે ઇમસ્મિઞ્ઞેવ અત્તભાવે અભિજાનિત્વા વોસિતવોસાના હુત્વા પારમીસઙ્ખાતં સબ્બધમ્માનં પારભૂતં નિબ્બાનં પત્તા મયન્તિ વત્વા આદિબ્રહ્મચરિયં પટિજાનન્તીતિ અત્થો. **આદિબ્રહ્મચરિય**ન્તિ બ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતા ઉપ્પાદકા જનકાતિ એવં પટિજાનન્તીતિ વુત્તં હોતિ. **તક્કી**તિ તક્કગાહી. **વીમંસી**તિ વીમંસકો, પઞ્ઞાચારં ચરાપેત્વા એવંવાદી. **તેસાહમસ્મી**તિ તેસં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં અહમસ્મિ અઞ્ઞતરો.

૪૮૫. અટ્ઠિતવતન્તિ અટ્ઠિતતપં, અસ્સ પધાનપદેન સદ્ધિં સમ્બન્ધો, તથા સપ્પુરિસપદસ્સ. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ – ભોતો ગોતમસ્સ અટ્ઠિતપધાનવતં અહોસિ, સપ્પુરિસપધાનવતં અહોસીતિ. **અત્થિ દેવાતિ પુટ્ઠો સમાનો**તિ ઇદં માણવો ''સમ્માસમ્બુદ્ધો અજાનન્તોવ પકાસેસી''તિ સઞ્ઞાય આહ. **એવં સન્તે**તિ તુમ્હાકં અજાનનભાવે સન્તે. **તુચ્છં મુસા હોતી**તિ તુમ્હાકં કથા અફલા નિપ્ફલા હોતિ. એવં માણવો ભગવન્તં મુસાવાદેન નિગ્ગણ્હાતિ નામ. **વિઞ્ઞુના પુરિસેના**તિ પણ્ડિતેન મનુસ્સેન. ત્વં પન અવિઞ્ઞુતાય મયા બ્યાકતમ્પિ ન જાનાસીતિ દીપેતિ. **ઉચ્ચેન સમ્મત**ન્તિ ઉચ્ચેન સદ્દેન સમ્મતં પાકટં લોકસ્મિં. **અધિદેવા**તિ સુસુદારકાપિ હિ દેવા નામ હોન્તિ, દેવિયો નામ હોન્તિ દેવા પન અધિદેવા નામ, લોકે દેવો દેવીતિ લદ્ધનામેહિ મનુસ્સેહિ અધિકાતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

પપઞ્ચસૂદનિયા મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાય

સઙ્ગારવસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચમવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મજ્ઝિમપણ્ણાસ-અટ્ઠકથા નિટ્ઠિતા.